THEOLOGIA NATVRALIS

Raymundi de Sabunde Hispani viri ſubtiliſſimi:

S eu verius

THESAVRVS DIVINARVM conſiderationum ex Naturæ fontibus hauſtarum, tùm Theologis, tùm Philoſophis, atq; vniuerſis ſcientiarum artiumq; ſtudioſis plurimùm profuturus:

Quod cognoſcere licebit ex luculenta quam hic præmiſimus præfatione

Ad Ampliſſimum virum D. Ioannem Donatum Senatorem Venetum.

VENETIIS,

Apud Franciſcum Ziletum.

M D L X X X I.

HEXASTICHON ad Lectorem.

EN (dictu mirum) qui tot de vatibus vnus
Quæ Natura negat iungere, iuncta dedit.
Iamque Fides ἀπόδειξιν habet cogitque fateri
Nunc ratio, credi quæ iubet ipsa Fides.
Dic mihi nunc, Logicumne magis, te Iudice, Lector,
Reimundum laudes, sacriloquùmne magis?

Suſcipe igitur vir præſtantiſsime Zileti tui munus, ſua quidem mole exiguum, ſed ſi rem ipſam animumque perpendas, maximum, Tu Donate præſtantiſsime, Tu bonorum columen, Tu literatorum amator & fautor, beneuolentia tua complecti eum dignare, qui inter cæteros ciues, vt ſemper tui amantiſsimus ac obſeruantiſsimus fuit, ſic in poſterum eſt futurus. Vale. Deus clementiſsimus qui te patriæ tuæ, ſummo & naſci & hactenus viuere præſidio ac ornamento voluit, ad nominis ſui gloriam & Reip. vtilitatem, quàm diutiſsimè ſeruet incolumem.

Amplitudini tuæ

Deditiſsimus

Franciſcus Ziletus.

INDEX CAPITVM, quæ hoc opere continentur.

A.

Baptis-

B.

C

D

F

H

Honor

I

Iudicium

L

Malum

M

N

O

P

R

S

Tristitia

FINIS TABVLÆ.

THEOLOGIA NATVRALIS, RAYMVNDI DE SABVNDE,

QVAE

Creaturarum speculationem complectitur: Necnon Hominis officium erga Deum, & Proximum mira arte comprehendit.

De Origine huius scientiæ. *Cap. I.*

QVIA homo naturaliter semper quęrit certitudinem & euidentiam claram, nec aliter quiescit, nec quiescere potest, donec venerit ad vltimum gradum suę certitudinis. Verùm quia certitudo, & probatio, suos habet gradus, & est maior & minor certitudo, maior & minor probatio. Virtus autem probationis, & causa totius certitudinis oritur ex certitudine, & virtute testimoniorum, & testium, ex quibus dependet, & causatur tota certitudo. Vnde quanto magis testes sunt certi, manifesti, & indubitati, & veri, tanto magis est certum illud quod ex eis probatur. Et si testes sint ita certi & manifesti, & testimonia eorum ita manifesta, ut nullo modo possit dubitari, nec nobis possint esse magis manifesta & certiora, tunc illud quod ex eis probabitur, sine dubio erit nobis certissimum, manifestissimum, & euidentissimum. Et quia

Virtus probationis est ex testimonis.

quanto ſunt teſtes magis extranei diſtantes elongati à re de qua dubitatur, tanto minorem fidem, & certitudinem generant. Quanto autem teſtes ſunt magis vicini, propinqui, & intranei, & indubitati: tanto maiorem fidem faciunt & credulitatem. Et quia nulla res magis vicina, magis propinqua, & magis intranea, vel intrinſeca, & propria alteri eſt, quàm ipſemet ſibi. Et ideò quicquid probatur de aliqua re per ipſammet rem, & per naturam propriam, maximè certum eſt. Et cùm nulla res creata ſit propinquior homini, quàm ipſemet homo ſibi, ideò quicquid probatur de homine per ipſummet hominem, & per ſuam propriam naturam, & per illa quæ ſunt ſibi certa, de illo maximè certum, manifeſtum, & euidentiſſimum eſt ipſi homini. Et iſta eſt vtilitas, certitudo, & maxima credulitas, quæ poſſit cauſari, uel creari per probationem. Et ideo ipſemet homo ex ſua propria natura debet eſſe medium argumentum, & teſtimonium ad probandum omnia de homine, ſcilicet quæ pertinent ad ſalutem hominis, vel ad damnationem, vel fęlicitatem, vel ad bonum, vel ad malum eius. Aliter autem homo nunquam erit vtilitate certus. Neceſſe eſt ergo, quòd homo cognoſcat ſeipſum, & ſuam naturam, ſi aliquid velit certiſſime probare de ſeipſo; & quia homo eſt extra ſeipſum, & elongatus & diſtans a ſeipſo per maximam diſtantiam, nec vnquam habitauit in domo propria, ſcilicet in ſeipſo, imo ſemper manſit extra domum ſuam, & extra ſe, & ex eo quia ignorat ſeipſum, neſcit ſeipſum, & de tanto eſt elongatus, & diſtat a ſeipſo, & tantum extra ſeipſum eſt, de quanto ignorat ſeipſum, & quia totaliter neſcit ſeipſum, ideò totaliter eſt extra ſeipſum, & per conſequens, quia nunquam habitauit in ſeipſo, neque intrauit in ſe, nec vidit ſe, ignorat ſe, neſcit quid valet, & ideò dat ſe pro nihilo, ſcilicet pro peccato, & pro paruo gaudio & modica delectatione. Quia ergo homo totaliter eſt extra ſe, ideò ſi debet videre ſe, neceſſe eſt

Teſtes vicini maiorem fidem faciunt.

Homo debet cognoſcere alios ex ſeipſo.

ſe eſt

se est quòd intret in se, & intra se, & veniat ad se, & habitet intra se. Aliter est impossibile quòd cognoscat se, nec videat se, neque suum valorem, suam naturam, & suā pulchritudinē naturalē. Et quia homo ignorat seipsum a necessitate,& nescit domum suam in qua debet habitare, ideò necesse est, quòd aliȩ res ducant eum in seipsum. Verùm, quia homo est in alio loco secundum naturam, ideò si debet ascendere ad se, necesse est eum habere scalam per quam ascendat ad se. Tunc autem homo ascendit & vadit ad se quando incipit seipsum cognoscere, & tot passus & gradus facit & ascendit, quot cognitiones de seipso acquirit. Et tunc intrat in seipsum, quoniam cognoscit seipsum. Et quia modus cognoscendi hominis est, ut per illa quæ sunt sibi magis & primo nota, cognoscat quæ sunt sibi ignota: & per illa quæ scit, ascendet ad illa quæ nescit, & cùm semper res minus nobiles, & inferiores sint homini primo cognitæ, & res perfectæ digniores, nobiliores sunt ei ultimò cognitæ. Et ideo quia homo est res dignior, superior, & perfectior huius mundi, propter hoc cognoscit alias res inferiores, & vltimo cognoscit seipsum. Quapropter, vt homo, qui tantum est elongatus a se per cognitionem, quia totaliter ignorat se, & sic extra se possit reduci & venire ad se per cognitionem, ideò est ordinata rerum & creaturarum uniuersitas tanquam iter, via, & scala immobilis & naturalis, habens gradus firmos, & immobiles, per quam homo veniat, & ascendat ad seipsum. In qua vna res est inferior, & alia superior: vna perfectior, & alia minus perfecta: vna nobilior, & dignior quam alia ad modum cuiusdam scalæ ascendendo. Et ideò, ut homo possit venire ad ipsius cognitionem, necesse erit sequentem ordinem obseruare. ¶ Primò oportet videre, & considerare ordinem rerum inter se, & diuersos gradus rerum ordinatarum in vniuerso, & considerare quamlibet rem in se, & quid habet in seipsa. ¶ Secundò, hoc considerato, oportet

Diuisio totius libri principaliter in duo.

comparere hominem, qui est supremus inter omnes res mundi ad omnes alias res. Et ista comparatio fit duobus modis. Primo scilicet per conuenientiam. Et secundo per differentiam, ita quòd necesse est considera re quàm conuenientiam habet homo cum aliis rebus, & quàm differentiam. Postea ex ista conuenientia, & differentia manifestabuntur omnia quæ scire debemus de homine,& de Deo. Quia per illa quæ sunt inferiora hominis, itineramus, & ascendimus ad hominem, & per hominem imus & ascẽdimus in Deum, sicut per ve ram scalam per quam debemus ascendere in cognoscen do. Aliter est impossibile veritatem cognoscere rectè. Ita quòd duo sunt ascensus, & duę dietæ. Prima dięta, est primus ascensus, & est de omnibus inferioribus vsque ad hominem. Secunda diæta, & secundus ascen sus, est de homine vsque ad Deum. Quantum ad pri mum videndum est, quòd multi sunt gradus rerum in mundo distincti adinuicem immobiles & firmi, ex quibus scala naturæ componitur & ordinatur. Et oportet eos numerare, & cogitare quemlibet per se, vnde tota rerum vniuersitas reducitur ad quatuor gradus generales, ex quibus quatuor est composita scala naturæ. Sed tamen intra quemlibet gradum generalem sunt multi gradus speciales, quæ sub vno gradu generali continentur. Generales autem gradus sic ordinantur adinuicem. Omne quod est, vel est tantum, & non viuit, nec sentit, nec intelligit, nec discernit, nec vult liberè, ecce pri mus gradus. Vel est, & viuit tantum, & non sentit, nec intelligit &c. ecce secundus. Vel est, viuit, sentit tantum, & non intelligit &c. ecce tertius gradus. Vel est, viuit, sentit, intelligit, vult liberè, ecce quartus gradus. Sic ergo ista quatuor esse, viuere, sentire, & intelligere, continent omne quod est, & in istis quatuor, omnia clauduntur, & nihil est extra ista quatuor. Per intelligere enim, comprehenditur discernere, & velle liberè. In primo ergo gradu sunt omnia quæ habent

Generales gradus rerum adinuicem, quæ dicuntur scala naturæ.

bent esse tantum, & non viuere, nec sentire, nec intel ligere. Et sub isto gradu comprehenduntur infinitæ res, quæ quamuis omnes in hoc conueniant, quòd habent esse tantum, & non uiuere, nec sentire &c. tamen sub illo esse tantum, multum differunt adinuicem, secundum quod vna res habet nobilius & dignius esse, quàm altera, & nobiliorem, & digniorem virtutem & operationem, quàm altera. Vnde primo in isto gradu conti nentur elementa, scilicet terra, ignis, aqua, & aer, & vnumquodque habet suam propriam naturam per se separatam ab aliis, similiter aqua, aer, & ignis. Et est ordo inter ipsa, quia terra est infimum, & quasi nullius nobilitatis; aqua nobilior, & dignior quàm terra: & aer dignior quàm aqua; & ignis nobilior, quàm aer. Considerandum est ergo quodlibet istorum per se quan tum fieri poterit, vt videatur quid habet in se grosso & vulgari modo. Sub isto etiam gradu continentur omnia quæ generantur infra terram, sicut sunt mineralis & metalla, sicut est argentum viuum, plumbum, ferrum, cuprum, aurum, argentum, stannum, quæ differunt adinuicem secundum maiorem & minorem nobilitatem. Et est etiam aurum quod excedit omne metallum in nobilitate & preciositate. Et est etiam sulphur, salpetra, salgemma, & allumina, quæ sunt magnæ virtutis, & vigoris. In isto etiam gradu sunt omnes lapides, tam preciosi, quàm etiam alii. Cogita ergo quanta virtus, quantus valor est in lapidibus preciosis, non ex parte quantitatis, sed ex parte virtutis, veluti sunt carbũculus. iacynthus, smaragdus, cristallus, &c. in isto etiam gradu continentur omnes cęli, & omnia cor pora celestia, omnes planetæ, omnes stellæ, ac etiam alia, quæ habent tantum esse & non viuere, & omnes res artificiales, quæ in hoc omnes conueniunt, quia habent esse tantum, & non viuere. In secundo gradu scalæ sunt omnia illa quæ habent esse & viuere tantum, & non sentire, neque intelligere: vnde illa dicun

Primus gradus rerum.

Secundus gradus rerum.

tur viuere, quæ per se mouentur sine alio sursum, & deorsum, ante & retro, ad dexteram & sinistram. In illo gradu continentur omnes plantæ, & arbores, & herbæ, quia dicuntur viuere; nam mouentur sursum, deorsum, ante, retro, &c. per se, & sine alio, & hoc quando crescunt sursum, deorsum, ante, & retro, & per se trahunt alimentum a terra, & nutriuntur conti nuè, & crescunt, & augmentantur, & generant sua semina, & suos fructus. Et ideò dicuntur viuentia, quia per se nutriuntur, generantur, & augmentantur, & hoc per virtutem propriam quam habent in se, & ideò per se mouentur, & hoc non habent elementa nisi per quandam similitudinem. In isto autem gradu sunt duæ differentiæ, scilicet herbæ, & arbores. Et res dignior est arbor, quam herba. Sub isto gradu continentur innumerabiles res, scilicet species, & complexiones arborum, quę differunt adinuicem, & vna non est alia, & vna est nobilior altera. Similiter continentur innumerabiles species herbarum, & virtutes, & naturæ earum, quarum vna non est alia, & quælibet habet suam propriam naturam & virtutem.

Tertius gradus rerum.

In tertio gradu sunt omnia illa quæ habent esse, viuere, & sentire tantum. Et istud sentire continet sub se videre, audire, gustare, odorare, & tangere, & omnes operationes quas habent animalia bruta plus quàm arbores & herbę. Sub isto gradu continentur omnia animalia siue sint in terra, siue in aëre, sicut sunt animalia terrestria, quadrupedia, reptilia, volatilia, atque pisces.

Considera quot sunt species animalium, quæ ambulant super terram, & differentias, & diuersitates eorum, ac species & differentias auium, & nobilitates earum similiter piscium.

In animalibus aũt sunt tres gradus ꝑ quos aĩalia adinuicem ordinantur & diuiduntur, atque distinguntur. Quoniam quædam sunt animalia, quæ habent sensum

ſum tactus tantum, & non habent memoriam, neque auditum, ſicut conchilia, & animalia arboribus affixa, & radicibus. Et iſte eſt primus & infimus gradus. Quędam enim ſunt, quæ habent ſenſum, tactus, & memoriam, & non auditum, ut formica; & iſte eſt ſecundus gradus. Quædam ſunt, quæ habent ſenſum, memoriam, & auditum, vt animalia perfecta, vt canis, cattus, & ſimilia; & iſte eſt tertius gradus.

Quartus gradus non poteſt eſſe, ſcilicet quòd aliqua ſint, quæ habeant auditum, & non memoriam, quia vbicunque eſt auditus, ibi eſt memoria relicta ex auditu. Prima animalia, quia non habent memoriam, non habent etiam prudentiam: & quia non habent auditum, non ſunt diſciplinabilia, nec poſſunt moueri de loco ad locum diſtantem, quia nullum animal poteſt moueri de loco ad locum, niſi habeat memoriam.

Secunda animalia quæ ſunt in ſecundo gradu, quia habent memoriam, habere poſſunt aliquam prudentiam, & moueri poſſunt de vno loco ad alium, ſicut dicimus, quòd aliqua prudentia eſt in formica quando congregat grana frumenti ad aliquem certum locum, & hoc eſt propter memoriam, ſed quia non habent auditum, ideò non ſunt diſciplinabilia.

Tertia animalia, quæ ſunt in tertio gradu, quia habent memoriam & auditum, ideò ſunt aliquo modo diſciplinabilia, vt canes, & aues. Et iſta omnia tam de primo, quàm ſecundo, & tertio continentur ſub generali gradu, ſcilicet ſub tertio, quia omnia dicuntur ſentientia. Vnde animalia primi gradus ſunt propinquiſſima plantis, & ideò ſunt infima. Animalia ſecundi gradus, ſunt magis diſtantia à plantis, & ideò ſunt nobiliora. Animalia tertii gradus, ſunt magis elongata à plantis, & ideò ſunt adhuc nobiliora; & hoc de tertio gradu.

Quartus gradus rerum.

In quarto gradu ſunt omnia illa quæ habēt eſſe, viuere, ſentire, & intelligere, diſcernere, velle, & nolle libere, ſiue quæ habent liberum arbitrium. In iſto gra-

du sunt homines, quibus nihil deficit in natura, neque aliquid potest eis vltra addi, quia supra liberum arbitrium non est aliquis gradus, nec est ascensus vlterius in natura. Non enim est maior dignitas naturalis, quàm est liberum arbitrium, vnde, quia homines habent rationem, ideò possunt intelligere, discernere, iudicare, ratiocinari, & sunt capaces, & susceptibiles cognitionis experimentalis, & artis, & scientiæ, ac doctrinæ, quod non habent alia animalia. Et quia habent liberum arbitrium secundum naturam, ideò possunt velle & nolle, consentire, & discernere sponte & liberè absque coactionem, quod non possunt alia animalia. De isto quarto gradu latiùs dicetur in ti. 61. 63. & 65. &c. Et sic completa est tota scala naturę cum suis gradibus. Et hæc est prima consideratio in hac scientia radicalis & fundamentalis, scilicet considerare istos gradus in se, & bene plantare & radicare eos in corde, & figurare sicut in natura realiter.

Sequitur comparatio hominis ad alias res inferiores secundum conuenientiam & differentiam, siue comparatio quarti gradus ad tres gradus præcedentes. Et primo secundum conuenientiam, & hoc dupliciter, scilicet secundum conuenientiam generalem, & secundum conuenientiam specialem. Cap. II.

Incipit prima pars principalis huius operis.

Consideratis istis gradibus rerum, quæ sunt in mundo per sensum & experientiam, de quibus nullus potest dubitare: nunc oportet facere comparationem, & comparare vnam rem ad aliam, & comparare hominem ad omnes alias res, & hoc secundum conuenientiam, & differentiam, scilicet in quo conuenit homo in aliis rebus inferioribus, in quo differt ab eis. Et in ista comparatione cognoscet seipsum, & hoc quod est supra ipsum, scilicet

Deum,

Deum, & ſuum conditorem. Conſideret ergo homo primo conuenientia quam habet cum aliis rebus. Et primò generaliter; ſecundò ſpecialiter. Vnde homo conuenit cum omnibus aliis rebus inſenſibilibus, & habet conuenientiam cum eis, quia habet in ſe illa, quæ aliæ res inſenſibiles habent, & eaſdem perfectiones, & omnes gradus. Vnde habet in ſe eſſe, ſicut res in primo gradu, vt ſunt elementa, quia continet in ſe, licet inuiſibiliter quatuor elementa, & ſub alia forma, & nutritur per elementa, & habet vitam in eis, & habitat in eis, & ſine eis, non poteſt viuere, & conſeruari per vnum momentum, & ſic conuenit cum eis, & cum omnibus quæ habent eſſe tantum, & non viuere generaliter.

Generalis conuenientia hominis cũ alijs rebus.

Item conuenit cum rebus ſecundi gradus, vt ſunt plantę, arbores, & herbæ, quia habet eſſe, viuere, & nutriri, ſicut ille augmentare, generare, &c. Quoniam homo viuit, nutritur, creſcit, & generat ſicut arbores, & plantæ. Etiam conuenit cum rebus tertii gradus, ut cum animalibus brutis, quæ habent eſſe, viuere, & ſentire. vnde homo habet viſum, auditum, guſtum, tactum, & odoratum, dormire, & vigilare, comedere, & bibere, ſicut alia animalia. Ergo magnam conuenientiam habet cum eis. Illa ergo, quæ ſunt in aliis rebus trium graduum, ſunt in homine. Ergo habet conuenientiam, confraternitatem, & amicitiam cum omnibus aliis rebus inferioribus. Sed tamen debet homo conſiderare, quod illa, quæ res inferiores habent diuiſim, homo debet omnia illa coniunctim, & ſimul, ut declarandum eſt. Nam omnia habet homo, & nihil ſibi deficit de omnibus quatuor gradibus, nec aliquid poteſt ſuperaddi, nec aliquis gradus poteſt eſſe ſupra hominem in dignitate, quia habet eſſe, viuere, ſentire, intelligere, & liberum arbitrium, & ſic quæ ſparſim, & diuiſim ſunt in aliis rebus per ſuas portiones, ſunt in homine coniunctim, & nihil ei deficit.

Secunda conuenientia.

Tertia conuenientia.

Nota.

Hic

Hic ostenditur fructus, qui ex ista comparatione sequitur, quoniam ad oculum probatur, & concluditur, quod aliquis est dominus inuisibilis, supra hominem qui ipsum condidit, & omnes istos gradus ordinauit. Cap. III.

NVnc oportet cõsiderare quid debet homo arguere, & concludere ex ista comparatione; & quid debet exinde arguere: certè, quia homo habet coniunctim & similiter illa, quæ aliæ res habent diuisim, debet arguere quòd ille idẽ qui ordinauit diuisim alias res & naturas, dando cuilibet suã portionem, ꝙ ille idẽ numero, & nõ alius, coniunxit omnia simul in ipso homine, scilicet coniunxit esse, viuere, sentire, & intelligere, & liberum arbitrium. Ergo ille idem qui dedit rebus inferioribus hoc quod habent, dedit homini hoc quod habet. Ergo sicut homo non dedit alicui rei inferiori hoc quod habet, ita sibimetipsi non dedit illud quod habet. Sicut ergo homo non dedit inferiori rei esse, neque viuere, neque sentire, ita nec homo dedit sibiipsi neque esse, neque viuere, neque sentire, neque intelligere. Ergo eadem manus omnia fecit. Idem dominus idem artifex omnia ordinauit, proportionauit, & limitauit.

Quærendo ducit in cognitionem Dei.

Quæramus ergo quare res primi gradus non habent plus quàm esse, & non habent neque viuere, neque sentire, ut elementa? Quis limitauit eis, vt non plus haberent? Et quis limitauit arboribus & plantis, vt non haberent plus quàm viuere, & animalibus, ut non haberent plus quàm sentire? Quis fecit animalia ascendere ad illum gradum vltra arbores, & plantas, & non vltra? quis mensurauit eis in tali mensura, & non alia? quare homines habent vltra ista tria intelligere, velle, & nolle, & liberum arbitrium? Quis coniunxit ista tria

cum

cum libero arbitrio simul, & vltra non est altius, sed in homine est finis & complementum, & in eo sunt omnia, & ei nihil deficit? Quis exaltauit hominem vltra arbores & animalia bruta? Quæramus an homo ista coniunxit in seipsô, vt nihil ei deficiat? Et an ipse seipsum sic exaltauit, & supra omnia alia eleuauit, an alius hoc fecit? Quęramus an ista ordinauerunt, & mensurauerunt seipsa, ut quodlibet tantũ & non plus haberet, vel alius alter ab eis hoc fecit, an omnia ista dederint sibimet hoc quod habent tantum, & non vltra, vel aliquis alius dedit eis? Sed est impossibile, quod omnia ista seipsa mensurauerunt, & sibiipsis dederunt hoc quod habent; & tamen sunt ordinata, & mensurata. Ergo aliquis alius existens superior omnibus ista ordinauit, mensurauit, & limitauit, & dedit eis quod habent. Ergo idem magister, idem artifex, eadem manu omnia ordinauit, mensurauit, limitauit, & cuilibet suum proprium gradum dedit. Et ille idem qui fecit ascendere arbores supra elementa in dignitate, & animalia supra arbores, & homines supra animalia. Et ille idem qui ordinauit vt arbores viuerent, & nutrirentur, capiendo cibum immediatè a terra per radices coniunctas intra terram, illemet ordinauit, quod animalia viuerent, & nutrirentur per os, & non per radices, & homines similiter, vt quamuis commune sit viuere herbis, animalibus, & hominibus, nihilominus nobilior modus viuendi est in animalibus, quàm in arboribus, & herbis; & nobilior adhuc in hominibus, quàm in animalibus. Et quis hoc ordinauit, & quis inuenit istos tres modos, & gradus nutriendi & viuendi? Nonne idem dominus, & idem artifex? Prętereà, quis omnia ista conseruat, vt quodlibet maneat in suo gradu, in suo statu, & in suo ordine? Quis fecit istos gradus stabiles, vt permaneant continuè sine confusione? Quis manu tenet, vt terra maneat terra, & aqua &c. Nonne idem dominus, qui ordinauit, & qui dedit?

Alia rō ad idem.

Con-

Cōcluſio. Ergo tu homo, quod accepiſti, habęs ab eodē a quo aliæ res acceperunt hoc quod habent. Ergo tu pertines etiam ad ordinem aliarum rerum, & facis vnum ordinem cum eis, & vnam hierarchiam. Ergo ſequitur, quòd tu es illius, cuius ſunt aliæ res, & conſeruaris, & gubernaris ab eodem a quo aliæ res gubernantur & conſeruantur. Ergo ſicut aliæ non ſunt ſuiipſius, ſed ſunt illius qui fecit eas: vnde ſequitur, quod tu homo non es tuiipſius, ſed illius cuius ſunt alię res, ergo tu es illius, cuius eſt terra, cuius eſt aqua &c, & alia elementa, in quibus tu habitas. Vlterius conclude & argue; Tu homo non dediſti tibi hoc quod habes, nec res inferiores dederunt tibi, hoc quod habes, nec talem te fecerunt; ergo aliquis maior, quàm tu : & qui eſt ſupra te dedit tibi hoc quod habes, quia ab alio habes, poſtquā à te ipſo non habes, nec ab ęterno habuiſti.

Concluſio vnius veri & ſummi Dei.

Quomodo neceſſariò eſt vnus Dominus tantùm, qui eſt ſupra homines. Cap. IIII.

Probatur quod ſit vnus Deus.

PRæterea neceſſariò ſequitur, quòd ille, quæ eſt ſupra hominem, à quo homo habet quicquid habet, eſt vnus dominus, & non plures. Quamuis enim ſunt plures, & innumerabiles res, & diuerſæ; in iſtis quatuor gradibus tamen non eſt niſi vnus ordo, vna ordinatio inter omnes. Omnia enim habent ordinem vnum, omnia enim ſunt coniuncta, omnia colligata in vno ordine. Omnia aſcendunt ordinatè de gradu in gradum, de minore ad maius, ſemper ad digniora aſcendendo. Ergo vnitas ordinis demonſtrat vnum ſolum ordinatorem, vnum gubernatorem, vnum artificem, qui tam diuerſa coniunxit in vno ordine. Item quomodo tam diuerſæ res, & contrariæ adinuicem, ſicut ſunt aqua & ignis, humidum & ſiccū,

& aliæ

& aliæ res multæ adinuicem contrariantes possunt coniungi in vno ordine, & conseruari infra vnum ordinem, nisi esset vnus solus numero, qui omnia ordinauit. Non enim duo contraria naturaliter possunt conuenire in vno ordine, nisi per vnum ordinatorem. Ergo contrarietas rerum in vno ordine arguit vnum artificem tantum. Prętereà elementa intrant herbas & arbores, & nutriunt eas, & fructus earum continuè. Et fructus, & herbę intrant animalia, & nutriunt ea. Et etiam tam fructus, quàm herbę animalium, quàm carnes, intrant homines, & nutriunt eos, & cęlestia corpora, ut Sol & Luna continuè influunt in ista inferiora, & dant vigorem, & lumen, & calorem continuè eis, & ista recipiunt. Omnia ergo vnum tendit ad alterum, vt videamus per experientiam, quòd vnum sustinet aliud, & omnia se mutuò iuuant, & inferiora seruiunt maioribus & superioribus ordinatè, & in hoc faciunt vnum ordinem, vnam amicitiam, vnam vnitatem. Ergo sequitur, quòd tantum est vnus qui omnia ista gubernat & ordinat & confęderat in vnam societatem, Item videmus, quod primus, secundus, & tertius gradus ordinantur ad quartum, tanquam ad digniorem, & sunt propter illum, sed in primo gradu est maxima rerum diuersitas, multę species & naturæ, & in secundo gradu est maxima rerum & specierum diuersitas, & in tertio similiter, sed in quarto & supremo, non est nisi vna natura, vna species, scilicet homo, & omnes homines sunt eiusdem naturæ, & dignitatis naturalis, nec est aliqua diuersitas, quia æqualiter omnes habent liberum arbitrium, quod est propria dignitas hominis, & suprema, per quod facit suum proprium gradum, & differt ab aliis gradibus. Si ergo plures, & innumerabiles naturæ rerum, & diuersæ, q̃ sunt in mundo, tendunt ad vnam solam naturam, & non ad plures, tanquam ad superiorem & digniorem eis, & vni soli seruiunt, & non pluribus, videlicet humanæ naturæ, ergo multomagis

Tertia ratio.

Quartorũ.

Concludit esse vnum Deum.

magis humana natura debet tendere ad vnam solam naturam sibi superiorem & dominantem, & ad plures; & seruire vni soli naturæ, & non pluribus naturis. Vnde enim esset hoc, quòd aliæ naturæ inferiores, & minus dignæ tenderunt ad vnitatem & vnicam naturam solam tanquam ad maiorem, & humana natura quæ dignior est, tenderet ad plures naturas, tanquam ad maiores & dominantes, & omnes res inferiores homine, tendunt ad vnitatem, & humana natura dignior omnibus, ad quam tendunt aliæ omnes, tenderet ad diuersitatem, hoc non patitur natura, nec ordo rerum, quod inferiora & minus digna tendant & ordinantur ad melius, fortius, & ad nobilius, superiora, & magis digna tendant ad peius, & debilius. Sed melius, & fortius, & dignius est tendere ad vnitatem, quam ad diuersitatem; & ad vnum, quam ad plura; quia tendere ad vnitatem, & ad vnum, est tendere ad esse, ad bonum, ad fortitudinem, & ad conseruationem. Sed ire, & tendere ad diuersitatem, & pluralitatem, est ire ad non esse, ad malum, & ad diuisionem, ad debilitatem, & ad destructionem. Quare si omnes hic naturæ, & species inferiores tendunt ad vnicam naturam tantum, scilicet ad humana, ergo multomagis humana natura sibi dominantem & supremam, cui debet soli seruire, & non ad plures. Ergo vna sola natura est supra hominem, quę dominatur homini.

Quòd non solùm est vna, sed est magis vna quàm sit humana natura. Cap. V.

Vnitatem diuinæ naturæ probat.

Sed vlterius restat ostendere, quòd illa natura quæ existit vltra hominem, & cui subiicitur homo non solum sit vna, immò magis vna quàm humana natura. Si n. humana natura, ad q̃ tendunt omnes res inferiores naturæ, est magis vna, q̃ sunt oẽs inferio-

feriores, quia illę sunt plures, & diuersæ naturæ & species; & inter eas est magna diuersitas, & modica vnitas, in humana aũt natura est vnitas in natura, & in specie. Ergo similiter in natura illa, quæ est supra hominem, & cui homo subiicitur, dicitur esse magis vna quàm humana natura, & in ea debet maior vnitas esse. Sed inferiores naturæ, quę seruiunt humanę, sunt plures, & diuersę in speciebus, & in indiuiduis; humana nã est vna in nã, & in specie, sed plures & diuersę in indiuiduis, Ergo illa natura, quę est supra hominem, & quę dominatur homini, debet esse vna in natura, & in specie, & vna in indiuiduis. Ita, quòd in ea non debet esse nisi vna natura, una species, & unum indiuiduum, & nulla diuersitas in indiuiduis, aliter non esset magis una, quàm humana natura. Ergo sicut humana natura est solum una & eadem specie, ergo illa, quę est supra humanam naturam, debet esse una, & eadem numero, nullo modo multiplicata, quia ultra unitatem in specie non est maior vnitas, quàm unitas in numero, ut sicut omnes naturę inferiores homine sunt colligatæ cum una natura & specie, scilicet cum humana. Ita humana natura, quæ est vna sola in specie, sit colligata cũ vna alia natura superiore, quæ sit vna numero, vt mundus sit colligatus, & vnus & terminetur, & finiatur in summa vnitate, & maiori, quæ possit esse. Et sicut humana natura est alia, & distincta, & separata ab aliis naturis inferioribus, ita etiam illa natura, quæ est supra hominem, quę ordinauit omnia, est summè distincta, & separata ab humana natura, & ab omnibus aliis naturis, habens suum proprium esse in se. Et hoc est diuina natura omnia ordinans, omnia regens, & etiam omnia conseruans.

Quod talis natura sit actu infinita. Cap. VI.

PRætereà diuina natura, quæ est supra omnes naturas, debet esse maior quam humana natura. Sed humana natura est infinita in possibilitate, quia est multiplicabilis, quantum est de se. in infinitum, quia sibi non repugnat, quin duobus hominibus existentibns, scilicet mare & fęmina procreetur, tertius quantum est de natura. Ita similiter est de natura ignis, quia in infinitū potest crescere, & multiplicare, appositis combustibilibus. Ergo diuina natura, cùm non sit facta, est maior humana, & quam omnes naturę factæ. Si ergo humana natura sit infinita possibilitate cùm sit facta, sequitur, quòd diuina natura sit infinita magis, & hoc non potest esse, nisi actu, quia inter actum, & potentiam, nihil est medium. Et quia nullo modo potest multiplicari in indiuiduo, sequitur, quod tota infinita actu, est in vno indiuiduo, & extra illud indiuiduum non potest esse. Ergo diuina natura, quę est supra hominem, est vnum solum indiuiduum infinitum actu, sicut omnes homines possibiles, qui sunt infiniti, essent vnus & singularis homo, & vnū indiuiduum. Ergo probatum est, quòd illa natura, quæ est supra humanam naturam, et vnum indiuiduum, qui fecit eam, est una, solo numero, & infinita actu, & per consequens quod unus est solus Dominus, & Deus. Si enim ęssent plures, an essent contrarii, et discordes, an amici cōcordes. Si discordes, ordo rerum non esset vnus, neque mundus esset colligatus, & ordinatus sicut est. Si amici et concordes, aut essent necessarii insimul coniuncti, aut vnus sufficeret. Si ambo essent necessarii, tunç semper vnus indigeret altero, et necessariò semper deberent esse coniuncti adinuicem. Et hoc non potest esse,

Vt in præcedenti capitulo probatum est.

Probat, quod nō sint plures.

quia

quia tunc non possent dare alicui rei, nec esse, nec uiuere, nec sentire, nec intelligere, nec conseruare ordinem rerum in suo statu, quia ambo essent indigentes, cùm vnus non posset esse sine altero. Si autem vnus sufficeret, superfluum esset ponere alterum sine necessitate, & hoc ordo rerum non permittit, vnde non sunt duo Soles, quia vnus sufficit, neque in animalibus, & hominibus duo capita, quia vnum sufficit. Ita non sunt duo mundi, quia unus sufficit, neque duo in mundo, quia vnus sufficit. Si igitur in rebus inferioribus est talis unitas, & nulla superfluitas; quomodo in tam suprema natura & perfectissima, esset superfluitas, quæ sic omnia ordinauit? Conclusio.

Conclusio.

Ecce homo ex ista comparatione cum aliis rebus, & naturis, considerando conuenientiam quam habes cum eis, & comparando unam naturam cum alia, & unum gradum cum alio, inuenisti, & conclusisti aliam naturam inuisibilem esse supra te, sicut tu es super alias creaturas, quæ omnes istos gradus ordinauit, & mensurauit in rebus, ergo aliquis est supra te, quæ est maior, quàm tu. Illius ergo es opus, illius es factura, & creatura. Manus suæ sic te fecerunt. Ille ergo est dominus tuus, & pater tuus, & omnium aliarum rerum, quæ sunt infra te: deinde habes superiorem, habes vnum, & non plures, & eundem quem habent aliæ res.

Quòd ex comparatione istorum quatuor graduum ad Deum, probatur, quòd ipse habet esse, viuere, sentire, & intelligere, siue liberum arbitrium. Cap. VII.

Postquam per ipsos quatuor gradus comparando vnum ad alterum, homo ad tantam ascendit notitiam, quòd inuenit suum factorem, quem non videbat, esse realiter, & existere vnũ

numero,& actu infinitū, nō debet reſiſtere ab inquiſitio ne, immò magis debet laborare,ſi poterit, ipſum magis cognoſcere in ſpeciali, ſcilicet qualis ſit, quales conditio nes habet. Et hoc comparando iſtos quatuor gradus ad ipſum. vnde poſtquam ipſe ſolus,& nullus alius ordinauit.produxit,& menſurauit iſtos gradus,ſcilicet,eſſe,viue re,ſentire,& intelligere,ſiue liberum arbitrium; dādo ali quibus eſſe tantum,aliquibus eſſe viuere tantum.ergo ſe quitur neceſſariò, quod ipſe habet in ſeipſo iſtos gradus, poſtquam dedit aliis,ergo ſequitur, quòd ipſe eſt, uiuit, ſentit, & intelligit, & habet liberum arbitrium. Ergo ha bet eſſe, viuere, ſentire, & intelligere, & velle, nolle, liberè & ſpontè.

Quomodo Deus habet in ſe eſſe, viuere, ſentire, & intelligere. *Cap. VIII.*

ET quia ipſe a nullo recipit iſta, quia nihil eſt ſupra ipſum, a quo reciperet iſta,ergo habet omnia iſta ſine menſura, & ſine termino, & ſine limitatione. Quia quos limitaſſet,vel menſuraſſet non, cū a nullo habeat, nec ēt ipſemet ſibi menſurauit,quia ipſemet non dedit ſibi eſſe, nec viuere,nec ſentire, ēt qa tunc aliqñ ea non habuiſſet, & ſic aliqñ non fuiſſet. Ergo, quando non erat,qūo poterat ſibiipſi dare, uel aliis. Igitur iſta non ſunt ſibi data,nec ab aliquo,nec a ſeipſo,& tamen habet ea,ergo ab ęterno,& ſine principio habet a ſeipſo,ergo nihil recipit, nec iſta ſunt recepta in eo,nec data,& tamen habet, & ſunt in eo realiter, & veriſſimè,ſequitur quod ſunt in eo ſine menſura,& ſine termino. Quare concluditur,ꝙ ſuum eſſe,eſt infinitum, immenſuratum,& ſine termino,& ſimiliter ſuum viuere,ſuum ſentire,ſuum intelligere,&c.

Hic tractatur de his quatuor gradibus, prout sunt in Deo, & ostenditur qualiter conueniunt, & comparantur adinuicem. Et primo ostenditur, quòd esse est principium, radix, & fundamentum omnium aliorum. Cap. IX.

ET quia nos videmus per experientiam, ꝙ esse potest inueniri sine viuere, sine sentire, & sine intelligere, ut in rebus primi gradus, sed non econuerso, sine esse. enim non potest inueniri viuere, neq; ēt sentire sine esse, neque intelligere similiter, quia oē quod viuit, est, sed non econuerso. Et omne qđ sentit, viuit, sed non econuerso. Et omne quod intelligit, sentit, & non econuerso, ipsum esse enim separatim potest reperiri sine aliis, sed alia non possunt inueniri sine esse. Sequitur ergo, ꝙ omnia alia sustentantur, & fundātur in ipso esse. Ergo esse, est principium, radix, atq; fundamentum omnium aliorum, & omnia portat, & ipsum esse a nullo portatur, neque sustinetur, neque fundatur.

Quod in Deo idem sunt viuere, sentire, intelligere, & omnia alia idem sunt, quòd ipsum esse, & idemmet esse. Cap. X.

ET quia oīa ista sunt in Deo, ut probatū est, ergo esse, in Deo erit principiū, radix, & fundamētum aliorum, & cùm ipse a nullo receperit esse, nec per consequens viuere, sentire, nec intelligere, ergo sequitur, ꝙ viuere in ipso, non est receptū in ipso esse, neq; sentire, in ipso viuere, nec intelligere, seu liberū arbitrium in ipso sentire, & sic de aliis. Quare sequitur, ꝙ uiuere non est coniunctum cum esse, nec sentire cum viuere, nec intelligere cum aliis, nec in eo est aliqua con

iunctio ipsorum. Quia quis coniunxisset ea simul, quis adiunxisset unum alteri, cùm nullus sit ante ipsum, nec supra ipsum; quoniam si in eo esset aliqua coniunctio, tunc absque falso esset factus, & sic cum aliquis fecisset, & coniunxisset vnum alteri,& sic aliquando non fuisset, nec etiam sibimet coniunxisset,quia tunc non esset summè simplex,quia cōiunctio,opponitur simplicitati,cùm fiat inter diuersa. Sed cùm verissimè sint in eo,q̃a aliis dedit seq̃tur necessariò, q̃d in Deo,esse,viuere,sentire,& intelligere,non sunt coniuncta,sed in ipso Deo, uiuere est idem q esse,& sentire,idem q esse,& intelligere idem q esse, ergo omnia idem sunt q esse, & quicquid est in ipso, idem q esse, ergo omnia idem sunt q esse, quia esse, est principium,& fundamentum,ergo in Deo nostro idē est esse,q viuere,idem esse q sentire,idem esse,q intelligere,& sic de aliis,& esse,est omnia,& omnia sunt ipsummet esset, aliàs in ipso aliqua coniunctio esset ex diuersis, quod est impossibile.

Quod esse est radicale fundamentum, & regula ad probandum, & cognoscendum omnia alia de Deo, & quòd quale est suum esse, talia sunt omnia. & quòd omnia conueniunt ei per esse. Cap. XI.

ET quia esse est primum, & in Deo omnia alia sunt idem q esse: ergo sequitur, q quicquid dicitur de esse Dei,dicitur de omnib.aliis,& q̃cquid attribuitur ipsi esse, attribuitur omnibus aliis, & eo modo quo esse se habet in Deo, eodē modo se habent viuere,sentire, intelligere, velle,& nolle,& q̃a esse,est primum,omnia cōueniunt ei per suum esse. Ideò si volumus cognoscere quale est suum viuere,suum sentire,suum intelligere,suum velle,& alia, non oportet nisi videre quale est suum esse, ergo totum fundamētum est

est in esse; & tales conditiones, quales habet suum esse, tales habent omnia alia; & per ipsum esse, tanquam per medium, probantur omnia alia. Ecce habemus vnum fundamentum radicale ad sciendum, & ad cognoscendũ omnia de Deo nostro. Cognito ergo ipso esse, omnia manifesta videbuntur nobis. Ecce ergo breuissimam doctrinam: cognoscamus igitur ipsum esse, si volumus alia cognoscere, & videamus proprietates ipsius esse.

De conditionibus & proprietatibus, & etiam de doctrina ipsius esse. Cap. XII.

Quia ergo ipsum esse, est ianua, & principium ad intrandũ in omnia alia: ideò quæramus conditionem ipsius esse; vnde quia esse Dei non est receptum per ipsummet Deum, nec datum, nec cõmunicatum similiter ab aliquo, sequitur, ꝙ in suo esse nulla est pluralitas, nec multitudo, nec intelligi potest; nec aliqua coniunctio est in suo esse duorum, vel plurium, quia quis coniunxisset ea, cùm a nullo receperit esse, nec ipsemet dedit sibi suum esse. Ergo suum esse, scilicet Dei, nullam habet pluralitatem, nullam diuersitatem, nullam compositionem, sed habet omnimodam, & summam vnitatem indiuisibilẽ, & simplicitatem carens omninò partibus: ac per hoc ipsum esse Dei est summè vnum, summè indiuisibile, & summè simplex; & per consequens purissimum, nihil habens secum permixtum. Præterea sequitur, ꝙ Deus est suummet esse, eo ꝙ suum esse est simplicissimum; & quia à nullo recepit esse, ideò de se habet suum esse, & est ipsummet esse, & totum esse; & nulla alia res est suum esse, quia omnis alia res recipit ab ipso suum esse; & per consequens habet non esse, de se, quia omne quod de se non habet esse, de se habet non esse; & hoc ideò, quia

Dei esse nõ est plura, nec diuersa.

Esse Dei est suum esse.

inter esse, & non esse, non est dare medium: ergo nulla alia res est suum esse, sed magis dicitur de se non esse, & nihil. Igitur in omni alia re possumus intelligere esse & non esse, non esse de seipsa, esse autem habet ab alio. In Deo autem non possumus intelligere non esse, quia de se habet esse, & nullo modo non esse. Et ideo omnis alia res dicitur habere esse, sed non est suum esse, sed Deus habet esse, & est suum esse, sed impropriè dicitur habere esse, quia est suum esse. Colligamus iam probata de ipso esse, vnde Dei esse non est ab alio receptum, & est simplicissimum, & est ipsemet Deus, & Deus est ipsummet esse. Et inde ergo sequitur, ꝙ esse Dei est infinitè elongatum, & non esse, & ab ipso nihil, vnde quia Deus est ipsum esse, & est suum esse, & non ab alio acceptum, suum esse non venit a non esse, neque de nihilo, nec ab aliquo, sed est totaliter primum, quia si esse nõ esset primum, tunc nõ esse, & nihil esset primum, & tunc ipsum esse nunquam posset existere, quia nunquam non esse, & nihil, de se non potuissent fecisse esse, ergo necessario ipsum esse, est principium totaliter, ergo ipsum fugat totaliter non esse, & ipsum nihil. Et ideo ipsum non esse, & nihil, nullo modo possunt aliquod in ipso Deo esse, nec possunt ipsum destruere, nec diminuere. Et per consequens ipsum esse, quòd est Deus, non potest non esse. Ideo semper necesse est esse, & impossibile est non esse. Et per consequens nunquam est deficiens, nunquam incipiens, sed est ęternus sine principio, & sine fine. Vlterius, quia ipsum esse, cùm sit primum, fugat totaliter ipsum non esse, sequitur, quòd ipsum esse, quod est Deus, est infinitum, interminatum, non limitatum, non clausum, quia esse, non potest restringi nisi per nõ esse, quod est suum oppositum. Et quia nullum non esse, potest esse in ipso esse, sequitur, ꝙ esse, se extendit in infinitum. Et per consequens ipsum esse, quod est ipsemet Deus, habet in se quicquid pertinet ad esse. Et ideò omnes modos, & gradus essendi, & infinitos modos & gradus essendi, ha-

Esse Dei excludit omne non esse.

Esse Dei est infinitum.

bet sicut, si esset infinitum in quantitate, vt infinita magnitudo complecteretur, & comprehenderet omnes gradus, & modos quantitatis, vt si esset infinitum numero, infinitos numeros complecteretur, & infinitos modos, & gradus numerorum comprehenderet. Ita infinitum esse, habet infinitos modos, & gradus essendi, & etiam fugat a se infinitos modos, & gradus non essendi, & infinita non esse, & quicquid pertinet ad non esse. Quare sequitur, quod ad nihil est in potentia, & nihil potest recipere, cùm nulla additio ei posset fieri, quia nullum esse ei deficit, quia tunc in ipso esset aliquod nullum esse, & deficeret ei aliquod esse, nam non esset adhuc, quod posset esse, & adderetur ei aliquid. Ideò necesse est, quòd sit semper actu quicquid potest esse. Et exinde sequitur, quod est actualissimum, & completissimum, & perfectissimum maximum. Et quia infinitum elongatur a non esse, ideò est immutabilissimum. Quia si mutaretur, haberet aliquid non esse, scilicet ante mutationem loci ad quem, & post mutationem loci a quo, sed semper permanet id quod est, sine omni permutatione, nec decurrit de vno in aliud, ergo non habet præteritum esse, nec futurum esse, sed tantum esse præsens, idest nihil esse noui acquirere potest, nec potest aliquid quod habet perdere. Item quia Deus est esse infinitum, non terminatum, ideo est fons, & mare infinitum essendi, infinitum sine mensura, sine termino, sine fundo. Concludamus, & colligamus illa, quæ dicta sunt de ipso esse, quòd est Deus. Dicamus ergo, quod esse Dei non est acceptũ ab aliquo, & ideò primũ totaliter simplicissimum fugans totaliter ipsum non esse, & nihil in infinitum elongatum ab eo. Et ideo infinitissimum actu actualissimum, completissimum, immutabilissimum, & æternum, & omnia ista probantur per vnum fundamentum.

Esse Dei nõ est in potentia.

Esse Dei est immutabile.

Regula, & doctrina ad probandum omnia deesse. Cap. XIII.

Esse Dei nõ est acceptũ.

VT, autem habeamus regulam, & modum ad probandum omnia de ipso esse, & sic ordinato modo procedamus: oportet facere vnum fundamentum, & vnam radicẽ, in quo omnia fundentur. Primum autem fundamentum, & prima radix est, quòd ipsum esse non est acceptũ ab aliquo, nec a seipso; & ideò est primum esse. Et exinde sequitur omne quod dictum est de ipso. Item ad istud fundamentum, scilicet quòd esse Dei non est acceptum, & est primum esse, sequitur vnum aliud, scilicet, quòd esse Dei in infinitum elongatur a non esse, & ab ipso nihil, & fugat totaliter ipsum non esse. Per ista duo omnia radicaliter probantur, & concluduntur. Vnde quia ipsum esse Dei non est acceptum ab aliquo, ideò sequitur, quòd est totaliter primum. Et vlterius sequitur, quòd est simplicissimum & sine partibus. Et exinde sequitur, quòd esse Dei est ipsemet Deus, & quòd Deus est ipsummet esse. Et exinde sequitur, quòd elongatur in infinitũ a non esse, & fugat totaliter ipsum non esse; & nihil; & quòd non esse & nihil, nullum posse habent contra ipsum, & exinde tunc concluduntur omnia. Vnde, quia ipsum esse primum, quòd est Deus, totaliter fugat ipsum non esse: ideò ipsum esse, quod est ipsemet Deus, non potest non esse, nec deficere, sed necesse est esse, ideò ęternum: ideò non potest ei fieri additio, vel diminutio, neque mutatio; & sic est necessarium, quòd est perfectissimum, & completissimum, habens omnem plenitudinem essendi. Et ideò est fons infinitissimus essendi, quia postquam elongatur in infinitum a non esse, & a nihil; & ipsum non esse, & nihil, in infinitum elongantur ab esse ipso. Et quia esse primum & ęternum, ideò non esse totaliter fugatum est ab ipso esse; & quicquid pertinet ad non esse, elongatur a Deo, qui est suum esse; & quicquid

Esse Dei fugat omne nõ esse.

per-

pertinet ad ipsum esse, necessariò est in eo. Ideò si vis intelligere veritatem certissimè, compara semper ipsum esse ad nō esse, & quicquid potest dici, vel cogitari, quod pertinet ad esse, vel ad non esse. Coniunge autem ista insimul, scilicet esse Dei non est acceptum, Deus est suum esse, & est ipsum esse, & totaliter fugat ipsum non esse: Ista tria simul coniuncta, manifestāt omnia de ipso esse. Et quicquid sequitur ad ista, necessariò verū est, & quicquid repugnat istis, necessariò impossibile est & falsum, vt, verbi gratia, si quæratur si possent esse duo talia esse, scilicet vt dictum est, scilicet quorum esse non est acceptum, & sint suum esse, & fugant totaliter a se non esse, statim dicetur, quòd non, quia apparet repugnantia. Si enim sunt duo talia esse, iam ipsum esse non fugat totaliter ipsum nō esse, quia vnum tale esse, quod est Deus, habet non esse alterius Dei, quia non est ipsum postquā sunt duo diuisa esse, & vnum non est de altero, qa quodlibet est indiuisibile per se, & sic vnum deficit alteri; & in quolibet esse, infinitum nō esse: quia ita magnum est non esse, quia non esse vnius, esset in esse alterius. Et quia quilibet habet infinitum esse, ideò in quolibet esset infinitum non esse; & sic insimul esset in vno & eodem infinitum esse, & infinitum non esse, quod est impossibile. Quare sequitur, quòd impossibile est, nisi vnum tale esse, vt dictum est; ergo impossibile est nisi vnum Deum esse, qui est ipsum esse, & est suum esse, & qui fugat totaliter ipsum non esse. Præterea si quæratur, si in Deo sit omnis fortitudo, omnis virtus, omnis potestas, statim respondetur, quòd sic, quia Deus est ipsum esse, & in infinitum elongatur a non esse. Et ideò necessariò in eo est quicquid pertinet, & conuenit ad esse, & fugatur ab eo quicquid pertinet ad non esse. Et ideò debilitas, impotentia, & fragilitas pertinent ad non esse. Et fortitudo, virtus, potestas, pertinent ad esse. Ideò debilitas, fragilitas, impotentia, in infinitum elongantur ab eo, & fortitudo, virtus, potestas sunt in infinitū in

Quod solum sit vnus Deus.

eo.

co. Et ideo esse est fortissimum, potentissimum, & virtuosissimum elongatum in infinitum ab omni fragilitate, debilitate, & impotētia. Item si quæratur, An in Deo sit potentia creandi, & faciendi aliquid de nihilo. Iam soluitur ista quęstio similiter, quia in Deo necessariò est quicquid magis pertinet ad esse, quàm ad non esse. Et ideò, quia potentia creandi, pertinet ad esse, & impotentia pertinet ad non esse, ideò necessariò in Deo est ista potentia, aliàs esset in Deo aliquod non esse, quòd est impossibile.

De duplici esse, & duplici non esse, sicut de duplici nihil. Cap. XIIII.

QVia dictum est, quòd esse Dei fugat a se omne non esse, & per consequens, nullum esse ei deficit, quia nullum esse est extra ipsum, sicut per contrarium dicimus, quod homo non habet esse terræ, nec esse aquę, nec esse ignis, nec arboris, nec asini, & sic de omnibus aliis, ita quòd homo habet tot non esse, quot sunt res, qua remouētur ab eo, quia homo non est asinus, ideò non habet esse asini. Et quia homo non est lapis, ideo non habet esse lapidis. Et ideò esse hominis, non fugat totaliter non esse, sed solum fugat vnum non esse. Et quia esse Dei fugat a se omne non esse, ideò habet necessariò omne esse. Et per consequens sequitur, quòd esse Dei habet in se esse terræ, esse aquę, aeris. & ignis, & esse omnium quatuor graduum, & omnium quæ continentur in ipsis gradibus, quia nullum esse Dei deficit. Et ideò esse Dei est vniuersale omnium. Sed tamen duplex est esse terræ, aquę, ignis, & omnium aliorum. Vnum in se, & in natura propria, quàm videmus, aliud est in esse Dei, quod esse non videmus. Sicut domus est duplex esse, vnum in propria natura, extra quòd videmus, aliud in anima artifi-

cis,

cis, quòd non videmus. Res autem quantum ad esse quòd habent in propria natura, hoc esse non habent in Deo, quia esse Dei non potest esse tale esse, quia esse Dei non est ista terra, ista aqua, & sic de aliis. Quia esse Dei est indiuisibile, immutabile, ęternum &c. vt probatum est. Terra autem, & aqua, & alia elementa sunt mutabilia, diuisibilia, finita, & sic per oppositum sunt. Et per consequens esse eorum, prout sunt in eorum propria natura, non est in esse Dei. Sed cùm necesse sit, q esse Dei sit omne esse, quia extra Dei esse non potest aliquid esse, ideò oportet, quòd sit aliud esse omnium rerum, quàm esse proprium, quia necesse est, quòd omnia habeāt esse in Deo. Istud autem esse, est sicut esse domus in anima artificis, & esse ipsius artificis in anima, quòd non semper habuit. Sed est differentia, quia artifex recepit esse ipsius rei, quia aliquando nō habuit. Sed esse Dei nihil potest accipere, nulla additio potest ei fieri, quia in eo est infinita simplicitas, nulla cōiunctio. Et ideò necesse est, quòd esse Dei ab ęterno habeat in se esse omnium rerum. Et necesse est, quòd esse omnium rerum sit ęternum in Deo, & necesse est, quòd sit idem cum esse Dei, quia in esse Dei, nulla potest fieri pluralitas, sed summa simplicitas. Et ideò sunt vnum esse omnia in esse Dei, quòd est summè vnum, & sic nihil nouū est apud Deum, sed omnia sunt ab ęterno.

Ti. 12.

Esse Dei, sit omne esse.

Quod esse omnium rerum in propria natura, est etiam in esse Dei, *& in* Deo. *Cap. XV.*

ET quia esse Dei fugat omne non esse, ideo nullum esse, potest esse extra ipsum. Et cùm creaturæ habeant proprium esse reale distinctum & separatum ab esse Dei, ergo illud esse reale non est in Deo. Et dicendum quod esse tale reale rerū omnium necessarium est in Deo. Non quidem qđ sit

idem

idem esse Dei, sed necesse est; quod veniat ab esse Dei, & oriatur ab esse ipsius Dei totaliter. Quia esse Dei, est primum, & non acceptum, neq; inceptum, ergo necesse est, quòd omne aliud esse, oriatur ab isto esse, & pullulet ab isto esse tanquam a radice. Et quia esse Dei est indiuisibile, summè, simplex; ideò tale esse rerum, impossibile est, quòd sit decisum, aut sumptum ab esse Dei, quod est infrangibile. Ergo necesse est, quòd sit & veniat de non esse, & de nihilo, postquam non potest venire de esse, quòd est Deus. Et quia non esse, & nihil, non possunt producere aliquid, ergo necesse est, quòd esse primum produxerit omne aliud esse reale de non esse, & de nihil: vnde solum esse potest producere esse, sicut ignis, ignem, & simile suum simile. Cùm ergo esse omnium rerum reale non sit esse Dei, sed aliud, ergo necesse est, quod sit productum ab esse Dei, quòd est primum, & principalissimum de non esse, & de nihilo. Et ideò sequitur, quòd esse tale reale pro tanto est in Deo, quia totaliter uenit a Deo, & ab esse suo, & est productum de nihilo, & totaliter conseruatur in tali esse ab ipso esse Dei. Et si primò non haberent esse in Deo, & in esse Dei ab æterno, non possent esse reale in ipso, quia istud esse reale venit ab ipso esse, quod habent in Deo ab æterno. Sicut ergo inuenimus duplex esse. Vnũ est esse primum, & non acceptum, simplicissimum, fugans omninò non esse, quia nunquam habuit non esse, quod est æternum & immutatum. Et aliud est esse, quod descendit ab isto esse, & est aliud ab eo, quòd productum est ab ipso esse primo de non esse, & de nihilo; & hoc est esse omnium rerum aliarum. Primum esse est simplicissimum, & indiuisum, & secundum esse, est diuisum per multas partes. s. per tot partes quot sunt rés; & est multiplicatum. Vnde primò est diuisum per quatuor gradus in generali. & postea quilibet gradus est diuisus per multa esse in speciali, & per multas spécies, & quælibet species per multa indiuidua. Postquam ergo

Nota.

Esse primũ produxit alia.

Duplex esse

sunt

sunt duo esse vera & indubitata, & vnum est primum non acceptum ab aliquo, neque sumptum, per se existens, ęternum, & immutabilissimum, & sustentatum, necesse est, quod aliud esse, quia non est idem quòd primū esse, oriatur, & veniat a primo esse, aliàs esset ęquale alteri esse, quia non esset acceptum, & hoc est impossibile, vt sint duo ęqualia esse prima, ergo esse, quod reperitur aliud ab esse primo, quod a nullo est acceptum, oritur ab illo. Et quia primum esse non potest diuidi, neque diminui, neque mutari; ideò impossibile est, quòd aliud esse possit recipi de illo esse; ergo necessariò oportet, quòd ortum sit de non esse totaliter. Ergo sequitur necessariò, quod omne aliud esse, sit productum a primo esse de nō esse, & de nihilo a primo. Ergo omnes quatuor gradus, quæ faciunt aliud esse, a primo, sunt producti de non esse, & de nihilo a primo esse.

Comparatio istorum duorum adinuicem. Cap. XVI.

ET quia primum esse, quod est per se, sed non venit de non esse, producit aliud esse de non esse: ideò habuit ipsum necessariò in seipso antequàm produceret ipsum, quia omne, quod producitur ab aliquo, necessariò est, quòd priusquam producatur ab illo, sit in eo; sicut domus prius est in anima artificis, antequam producatur ab artifice, aliter impossibile esset, quòd artifex posset producere domū extra in tali esse reali, neque pictor imaginem. Ergo esse, quòd est productum, necessariò fuit primitus antequam produceretur in primo esse ab ęterno. Et ideò, quia esse aliud quod est productum, est de non esse productum, ideò habuit aliàs conditiones quàm primùm esse, quod non est acceptum ab aliquo. vnde non potuit esse ęquale ei. & ideò necessariò habuit esse diminu

tum

tum & incompletum, & necessariò habuit non esse sibi admixtum, quia de non esse venit, nec potuit habere omne esse, sed partem de esse. Ideò necessario habuit esse finitum, mensuratum, limitatum, & terminatum. Sicut ergo, quia primum esse non est acceptum ab aliquo, & secundum esse est acceptum de non esse, & de nihilo, ergo omnes conditiones, quæ conueniunt primò esse, per hoc, quia non est acceptum ab aliquo, & secundum in esse, est acceptum de non esse, & de nihilo, sic remouetur ab alio esse per hoc, quia est acceptum ab aliquo de non esse, est oppositæ conditiones ei conueniũt. Et ideò, quia primum esse est primum, & primatum tenet, quia non est ab aliquo acceptum, ideò aliud esse est secundum, quia est acceptum ab alio de non esse. Et sicut esse Dei, quod est primum esse, & summè simplex, nullam habens pluralitatem, eo quia non est acceptum ab aliquo, & est primum, ita omne aliud esse est compositum, habens aliquam pluralitatem, eo quia est acceptum ab aliquo, & non est primum. Ideò in omni alio esse, habemus intelligere aliud præter esse, scilicet non esse, quia venit de non esse, & potest redire ad non esse autem Dei, nihil possumus intelligere de non esse, quia non uenit de non esse, nec potest redire in non esse. Item sicut Deus est summum esse, & est ipsummet esse, & non est aliud nisi esse, quia non est acceptũ de non esse, quia est summè simplex sine vlla pluralitate; ita nullum aliud ab esse Dei est suum esse, nec ipsummet esse, sed est aliud quàm esse, quia acceptum est de non esse, & habet aliquam pluralitatem. Item sicut esse Dei fugat omne non esse totaliter, & in infinitum elõgatur a non esse, eo quia non est acceptum a non esse, nec de aliquo; ita nullum aliud esse fugat totaliter non esse, nec in infinitum elongatur a non esse; immò necessariò ipsum creatum esse, vadit ad non esse, vnde venit; eo quia productum est de non esse. Præterea quemadmodum esse Dei est immutabilissimum, & inuariabilissimum,

Conditiones mundi.
Secunda.
Tertia.
Quarta.
Quinta.

simum, eo quia non est acceptum, & fugat totaliter nõ esse, ita omne aliud esse, est mutabilissimum, & uariabile, eo quia est productum de non esse, nec fugat totaliter non esse. Sic ergo sunt duo esse realia distincta, scilicet esse Dei, & esse mundi. Etiam sunt duæ radices ad probãdum conditiones amborum, & habent radices oppositas. Quia radix ad probandum omnia de esse Dei, est, quia non est acceptum, neque receptum, neque datum ab aliquo. Radix autem ad probandum omnia de esse mundi, est, quia est acceptum, & receptum, atque datũ, & de non esse productum. Rursus autem reuertentes comparamus vnum esse ad aliud, vt nobis magis manifestetur, & dicamus, quòd vnum esse, scilicet esse mũdi, continens quatuor gradus, est nobis manifestus, primo per se, immò manifestissimum, & certissimũ, & perducit nos ad aliud esse, & fecit nobis ipsum inuenire, quod erat occultissimum. Et repertum est infallibiliter, quòd istud esse mundi, est productum, & venit de non esse. Et aliud est esse, quod est ipsum esse per se exequẽs, & non est productum, neque venit de non esse. Et qđ esse mundi, postquàm est productum, oportet quòd sit productum ab ipso esse occultissimo, quod est Deus. Et ideo esse occultissimum Dei, est tanquam radix, & est uera origo ipsius esse mundi. Et esse mundi est sicut truncus, frondes, & branchæ, arborum. Et ideò sicut in arbore est vnum, scilicet ꝙ videtur, scilicet, quicquid est supra terram, & aliud quod non videtur, scilicet radix occulta, & tamen illud oritur, quod videtur ex illo, quod non videtur. Ita sunt duo esse tantum, vnum quod videtur, & apparet nobis, scilicet totum esse mundi cum suis branchis, & frondibus, ramis, & floribus, quod diuisibile est per multos gradus. Aliud est esse, quod non videtur, nec apparet, scilicet ipsum esse Dei ꝑ se exequẽs occultissimum, & tamen illud esse, quod videtur, est mũdus, & oritur ab illo, quod non videtur, id est ab ipso esse Dei. Sed tamen in hoc est dissimilitudo, quia radix est

Duo esse realiter distincta.

Comparatio duorum esse ad inuicem.

pars arboris, sed esse Dei non potest esse pars alicuius. Neque ex istis duobus esse, fit vnum. Sic ergo esse mundi erat manifestissimum primò, sed nesciebamus vnde venerat. Sed istud esse mundi, manifestauit nobis aliud esse, scilicet Dei, quod est primum esse, & cognouimus, ꝙ istud esse Dei a nullo venerat. Deinde iterum istud esse Dei, manifestauit nobis esse mundi, scilicet quòd de nihilo, & de non esse venerit. Et sic modò cognoscimus mundum de nõ esse, & de nihilo uenisse, & productum fuisse, quòd primo nesciebamus. Et ita fuit ibi ascensus, & descensus, & vnum esse manifestauit aliud esse, & ad inuicem se manifestant, & reuelant. Et exinde possumus dicere, ꝙ esse totius mundi, est quasi punctus, & cẽtrum, respectu esse Dei, quod est ipsum esse, quia ipsum esse Dei, est infinitum actu, & elongatum a non esse, sed esse mundi, est finitum de non esse, & de nihilo productum, & Deus produxit mundum sicut artifex domum. Compara vnum ad aliud, & vide ꝙ esse totius mundi non est nisi quidam punctus dum comparatur ad ipsum esse Dei maximum, & sine mensura.

Quòd ipsum esse Dei produxit totum esse mundi de non esse, & de nihilo voluntariè, & per modum artis, & non naturaliter, nec ex necessitate. Cap. XVII.

Deus artificialiter produxit mundum.

ET qualiter esse mundi de nihilo productum est videamus si productum est naturaliter ex necessitate, sicut ignis naturaliter producit calorem, vel voluntariè, sicut artifex domum. Et dicendum est, quòd sic, per modum artis, & nõ naturaliter, nec ex necessitate. Quia enim esse Dei, est idem quòd intelligere, & velle, seu liberũ arbitrium, ideò producere Dei, est per intellectum, & voluntatem, & intelligendo, & volendo, produxit omne quod produxit. Vlterius,

terius, quia esse mundi est extraneum ab esse Dei, & nō est de natura sua, quia est de non esse, & de nihil; & esse dei nunquam habuit non esse. Ideo sequitur, quòd esse mundi productū est sicut res artificiales producuntur ab arte, quia sicut res artificiales non sunt de natura artificis, immò esse earum est extraneū ab artifice. Ita esse mūdi non est de natura Dei, immò est extraneum ab ipso. Et ideò totum esse mundi est quasi vna res artificialis, vna domus, vel unum palatium productum per artem à Dei. Et ideo sicut artifex producit domum voluntariè, & non ex necessitate, neque naturaliter, ita Deus producit mundum voluntariè, & artificialiter, & non naturaliter. Ex quo sequitur, quod sicut artifex antequàm producat domum, habet in intellectu suo totam formā, atque imaginem, & similitudinem, & ideam domus; aliter esset impossibile, quòd produceretur: ita ipsum esse Dei producens, quòd est ipsum intelligendo, & volendo producere, & intellectus habuit in se formam, & ideam mundi antequàm christum produceret, aliter esset impossibile, quòd mundum produxisset. Et quia Deus nihil pōt recipere, vt probatū est; ideo a nullo alio potuit accipere formā mūdi, nec similitudinē. Et ideò ab ęterno habuit in intellectu suo formā totius mūdi. Et ꝑ consequēs ab ęterno totus mūdus fuit in Deo, & in esse Dei, & q̄a in esse simplicissimo nulla est pluralitas; & esse dei, & deus idem sunt, sed quòd mundus, vt est in esse dei. Et est in Deo, & est idem quod Deus, & esse Dei, quia esse Dei est nobilius, & dignius, quàm esse mundi, quod est productum de nihilo. Ideo sequitur, quòd nobilius, & dignius esse habet mundus in deo sine aliqua comparatione, quam in propria existentia & natura; quia in propria existentia, esse mundi, est de nihilo productum: & in Deo habet esse ęternum, quod nunquam habuit non esse. Verum quia artifex indiget materia in qua ponat formam domus, sed ipsum esse, quòd est Deus, totum de nihilo produxit, quia quicquid est, præter ipsum

Correlariū primum.

Secundum ca. 12.

Tertium.

Mundus habet dignius esse in Deo, quàm in se. Qua[illegible].

est ab ipso de nihilo productum. Et exinde sequitur, quòd artifex, sicut ipse potest infinitas domos producere, per domum suam quam ipse habet in mẽte, & in intellectu absque diminutione domus, quæ est in mente; ita Deus, qui est ipsum esse, potest producere infinitos mundos, per mundum quem habet in intellectu suo absque diminutione istius mundi, & maxime, quia totum de nihilo produxit. Et quia producit omnia volendo, & intelligendo; ideo totum mundum produxit sine labore, sine fatigatione, & sine pęna. Et quia artifex producit domum meliori modo quo fieri potest, & hoc iuxta exigentiam domus: ita Deus produxit mundum meliori modo quo fieri potuit, & debuit iuxta exigentiam mũdi. Ita quòd nihil vltra potuit addi vel minui, nec est aliquod superfluum. Sed quia artifex ponit solam formam in materia, & non facit ipsam materiam; ideo non est necesse, quod artifex sit semper cum domo, immo domus facta potest per se stare, & remanere, & conseruari sine præsentia artificis; sed non sic de mundo, respectu dei artificis. Quia enim ipse Deus artifex non solum ponit formam in materia, sed tam materiam, quàm formam, & totum de non esse, & de nihilo producit; ideo continuè necessaria est præsentia ipsius Dei esse in toto mundo. Nec mundus potest per se stare, & conseruari absque præsentia incessabili Dei per vnum momentum, immo statim rediret in non esse, & in nihil totus mundus, quia de nihilo venit. Ideo necessario eo indiget mundus, si debeat non in non esse, vel in nihil redigi, & quòd totũ esse Dei sit præsens per totum esse mundi. Non tñ quod sit inclusum in totum esse mundi, immo etiam est extra mundum in infinitum. Et sic summus artifex Deus continuè portat, & sustinet, & continet totũ mundũ in pugillo, & in manu sua, & ipsum sustinet sine labore, q a volendo. Itẽ ex hoc sequitur, q summus artifex deus nũquàm dormit, sed semper vigilat, quia si dormiret, totus mundus in nihilum rediret. Itẽ q̃uis præsentia ipsius esse

Quintum. *Sextum.* *Septimum.* *Octauum.*

Dei

Dei non possit deficere mundo, quia esse Dei necessario est vbique. Attamen, quia solum voluntariè, & non naturaliter conseruat mundum; ita etiam sola uoluntate posset destruere mundum, & in nihil redigere, si vellet, quia ex nihilo venit. Præterea sequitur, quod ipsum esse Dei artificis summi semper, & continuè mundum de nihilo producit, eo, quod ipse mundum continue conseruat, continet, & manu tenet, ne redeat in nihil, & ideo ipsum continuè creat, sicut sol suos radios continuè creat in aere. Aliter si non produceret cõtinuè, radii, deficerẽt. Ideo de nocte radii non sunt in aere, sed esse desinunt: ita mundus esse desineret, si nõ a Deo continuè crearetur, & conseruaretur.

Nonum

Cap. 107.

Quod Deus, qui ipsum esse per se subsistens produxit esse mundi de nihilo, absque sui indigentia. Cap. XVIII

ETiam indubitanter est conclusum, quòd Deus est ipsummet esse; & in infinitum elongatum a non esse, & a nihil; & fugat a se omne non esse; plenissimum, perfectissimum, indigens nullo alio esse: & est infinitum esse, voluntariè, & non naturaliter, sed artifex produxit mundum, quia alias sequeretur, quod ipsum esse æternum, per se existens in infinitũ elongatum a non esse, indigeret ipso esse, producto de non esse, & de nihilo; quod est absurdum valde & impossibile: cum ipsum esse quod est deus sit perfectissimum, complectissimum habens in se omnem plenitudinem, quomodo posset hoc esse? quomodo tale esse indigeret hoc esse? & alio esse producto ab ipso de nihilo. Ergo concluditur, q̃d deus, qui est ipsum esse ꝑ se subsistens: produxit totũ esse mundi de non esse absque aliqua sui indigentia.

Cap. 12.

Quod Deus, qui est suum esse produxit mundum de nouo & non ab æterno, neque esse mundi est æternum, sed nouum. Cap. XIX.

ET quia duo sunt esse, vnum quod est ipsum esse, non acceptum de non esse: & aliud quod nõ est ipsum esse, sed est acceptum de non esse de nihiloque, quod in infinitum elongatum a primo esse, & habet conditiones appositas primi esse, vt probatum est. Rursus etiam, quia esse productum de nihilo, est summè inæquale ipsi esse quòd est ipsummet esse. Et iterum, quia Deus, qui est suum esse, produxit mundum absque sui indigentia de non esse voluntariè, & non naturaliter, ex omnibus istis patet quòd taliter debebat produci de non esse, voluntariè, & non naturaliter. Sequitur ex omnibus istis, quòd taliter debebat produci esse mundi, vt manifestaretur omnis inæqualitas, & taliter, quòd per esse mundi nulla appareret indigentia ipsius Dei, nec intelligi, nec cogitari possit. Quæ quidem indigentia, si esset, destrueret totale esse Dei, & suam perfectionem. Sed potius vt cognosceretur summa liberalitas, & bonitas ipsius, & quod sine mundo haberet suum perfectum esse. Et ideo mundum produxit de nouo, & non ab æterno. Quia si mundus esset productus ab ęterno, & nõ de nouo, & ipse non præcederet mundum duratione, tunc iam notaretur inter Deum, & mundum aliqua ęqualitas in ęternitate. Et per consequens notaretur, quòd ipse Deus indigeret mundo, & non potuisset esse sine mundo. Et etiam, quòd naturaliter, & ex necessitate produxerit mundum, & non ex mera sua uoluntate, & liberalitate. Et omnia ista sunt absurdissima, & incongrua ipsi esse excellentissimo Dei. Si autem mundus sit productus de nouo, & ipse præcessit mundum duratione, totum oppositum significatur, & denotatur, & excellentia & nobilitas, & perfectio ipsius

Cap. 14. & 15

Cap. 17.

esse

esse Dei manifestantur. Et quia Deus non produxit mũdum contra seipsum, & ipsum produxit per modum artis intelligendo & volendo; ita concluditur, quòd produxit eo modo quo magis conueniebat excellentissimo esse Dei,& etiam esse mundi;& quòd Deo,neque mundo repugnet. Et per consequens non fuit æternus, sed de nouo factus. Aliter produxisset mundum contra seipsum, neque propter hoc in esse Dei,est aliqua nouitas, neque aliquod esse nouum, vel nouum velle, quia ab æterno voluit producere mundum in esse reali altero ab ipso,& de non esse. Et uoluit ab æterno,quod mundos produceretur per illum modum, per quem magis suum esse excellentissimum,& perfectissimum in manifestaretur,& appareret, & distingueretur ab illo esse de nihilo producto. Ideo ab æterno voluit,quòd suum esse, præcederet esse mundi;& hoc duratione,quia aliter contra se voluisset. Ergo ab æterno uoluit,quod tunc produceretur quando productus est.

Quod ipsum esse,quòd est Deus,produxit totum esse mundi propter finem principalem, & propter seipsum.
Capitulo. XX.

Quoniam autem probatum est infallibiliter, & est verum, quod Deus produxit mundũ de nihilo per modum artis, & sicut artifex domum. Et quia omnis artifex operatur quicquid operatur propter aliquid,& propter aliquem finem,& intentionem;& ideo necesse est; & impossibile aliter esse, quàm quod ipse summus artifex Deus produxerit mundum totum propter aliquem finem,& propter aliquam intẽtionem;& ideo,quia nihil erat prẹter ipsum, ideo non potuit producere mundum ꝑꝑ aliquem alium,quam ꝑꝑ seipsum Non enim potuit producere mundum propter non esse,ergo propter esse, ergo propter semetipsum, qui solum est esse.

Cap. 16. & 17.

Rursum etiam,quia esse,de nihilo productum, non potuit esse semper pp esse,quod nunq̃ habuit non esse, cum nō sint nisi ista duo esset;ergo vnum est pp aliud. Sed cum ipse Deus nullo modo indiget mundo, q̄uo ergo ipse fecit mundum propter semetipsum.

Dicendum est, q̄ deus non fecit mundū,ita q̄ ipse indigeret mundo,nec ipso esse producto de non esse,sed vt ipsum esse perfectissimum,& indeficiens,qđ est Deus sine sui diminutione,cōicabile alteri,ex se daret cōicando seipsum.Et ideo produxit ipsum esse nouum de nihilo,vt istud esse creatum participaret illud ęternum esse. Non quidem, quòd vnum esse mutaretur in aliud esse, quia hoc esset impossibile;sed ipsum esse,de nihilo productū, vniretur ipsi esse immutabili, vt perficeretur in eo,vt. s. essent ibi duo bona.s.ipsum esse productum, & ipsa cōicatio,vel vnio,seu participatio ipsius esse excellentissimi & optimi; vt sic manifestaretur sua liberalitas, qua sine indigentia sui voluit producere aliud esse,vt ei se cōicaret,nec indiguit ipsum esse,quod est Deus,vt se cōicaret alicui extra,sed sua mera liberalitate se voluit cōicare. Sicut ergo ex conditionibus istorum duorum esse, est conclusum,quod ipsum esse mundi,est de nihilo productū, eo quia est de nō esse,necessario est ordinatum ad aliud esse,quod non venit de non esse,& est propter ipsum,& ipsum esse, quod est Deus; eo quia est perfectissimum, est finis,& complementum,& perfectio alterius esse.

Quod ipsum esse mundi,de non esse productum,respicit ipsum esse,quod est Deus,*& ligatur cum eo triplici respectu,& inuisibili ligamine.* Cap. XXI.

Nota. QVoniam autem omne artificium, vt domus necessario ad tria respicit.s.artificem.Primò sicut ad causam efficientem;secundo ad formā & similitudinem in intellectu artificis existētem,sicut ad causam exemplarem;tertio ad finem, propter

pter quem domus facta est. Quia ergo totum esse mundi, est productum a Deo per modum artis, & rei artificialis; ideo necessario respicit Deum sub triplici respectu. Primò respicit ipsum sicut suum artificem, & causam efficientem, etiam respicit ipsum tanquam causam exemplarem, habentem in se formam totius mundi ab ęterno. Tertiò tanquàm causam finalem, propter quam est, causam autem naturalem non respicit mundus, quia de nihilo est, & sic esse mundi nihil aliud respicit, nisi Deum ideo totus mundus est a Deo, & secundum Deum, & propter Deum; & Deus est causa mundi efficiens, exemplaris, & finalis: & sic produxit mundum ex se, secundùm se, & propter se.

De comparatione istorum duorum esse, ad duo nihil, & ad duo non esse. Cap. XXII.

QVoniam autem duo sunt esse realia, & existentia in rerum natura; vnum æternum, & aliud nouum. Et quia esse, respicit non esse, & nihil, tanquàm suum oppositum, & inimicum; ideo sicut sunt duo esse, ita cõsideranda sunt duo non esse, & duo nihil, eis correspondentia. Vnum non esse, seu nihil, opponitur ipsi esse ęterno, & ipsum respicit. Aliud non esse, & nihil respicit ipsũ esse nouum, & eidem opponitur, & contrariatur. Considerandum est ergo diligẽter, quomodo vnumquodque istorum duorum esse, se habeat ad non esse, & ad nihil sibi oppositum: vnde aliter se habet non esse, & nihil ad primum esse æternum aliter ad ipsum esse nouũ. Quod ipsum esse æternũ præcedit non esse, & nihil, sibi oppositũ; & iõ est primũ devtilitatẽ ex seipso. Et ideo, q̃a est primum, q̃ non esse sibi oppositũ, & habet posseßionẽ primitatis, in infinitũ expellit non esse, & nihil: & per cõ

ſequens ſine menſura ſe extendit;& ideo non eſſe,& nihil,nullum poſſunt habere locum in ipſo eſſe, quia ipsū eſse occupat totum,eo quia eſt primum. Sicut etiam ſi non eſse,& nihil,eſset primū,& præcederet eſse,& haberet poſseſſionē primitatis,in infinitum ſe extenderet, & totum occuparet,& ipſum eſse nullum locum haberet, & ſic totum eſset non eſse,& nihil;& ipſum nihil, eſset æternum:& eſſe non haberet unde uenire, quia ipſum non eſse,ſeu nihil,non produceret aliquid,quia ſolū eſſe poteſt producere eſse,nec faceret ipſum eſse ſibi oppoſitum. Quia autem ipſum eſse primum eſt, ideo cū ſint duo contraria oppoſita,& unum oppoſitum nunquàm creat vel producit,ſed deſtruit,& expellit in infinitū non eſse,& nihil. Et ideo quia non eſt niſi eſse ipſum non eſſe;& nihil non habent unde ueniant in ipſo eſse, quia non poſsunt venire de ipſo eſse. Et ex hoc neceſsario cōcluduntur ex tali comparatione, q̧ tale eſse neceſsario hēt in ſe,ex ſe, & de ſe,& de natura ſua eſse; & quicquid eſt contra nō eſse,& in infinitum,& ſine menſura. Quoniam ſi aliquid deficeret ei quod pōt peruenire ad eſse, hoc iam non eſset;& ſic nihil poſse eſse in ipſo eſse, qđ eſt impoſſibile. Ideo eſse neceſsario ad primarium abſolutum a nullo dependens,æternum,ſimpliciſſimū,actualiſſimum,perfectiſſimum,& ſummè vnum immutatū, & immenſum;quia omnia iſta pertinent ad eſse,& nullo modo intellectus intelligens ipſum poteſt cogitare oppoſita iſtorum; immo iſta ſunt ita certa, quod nullo modo poſsunt dubitari,nec primum eſse poteſt cogitari non eſse,& tale eſse nominat Deum. Et exinde concluditur neceſsario,quod eſse,quod eſt deus,habet omnem poteſtatem,omnem dominium ſupra non eſse, & ſupra nihil;& iſta eſt prima poteſtas,& amor quæ poſſit eſse; & iſta eſt prima comparatio.

De comparatione mundi ad suum non esse, & nihil. Cap. XXIII.

NVnc restat videre qualiter alterum esse, scilicet esse mundi se habeat ad non esse, & nihil: vnde manifestum est, quòd alio modo immo opposito modo se habet, quàm primum esse, quando non esse, & nihil, præcesserunt tale esse eis oppositum, & ideò non esse mundi, & nihil, præcesserunt esse ipsius mundi in propria existentia, quia ipsum esse q̃d non est Deus, habet suum proprium non esse, & nihil, sed non prout esse mundi est in esse Dei, quia tunc non esse, & nihil, non præcessissent tale esse. Primò ergo non esse, habuit primatum, respectu esse mundi, & esse mundi sibi oppositum, non potuisset habuisse existentiam, nisi primum esse, quod est Deus (qui habet plenum imperium supra nõ esse, ex eo, quia in esse, Dei est realiter omne esse, vt supra probatum est) extraxisset mundum de tali non esse, & de tali nihil: quia per se non potuit exire de non esse, cum sit eius oppositum, & ideò nisi ipsum Deus, qui est esse, manuteneret, & defenderet continuè, & incessanter per suam manum fortem, totum esse cõtra non esse, & contra ipsum nihil, statim rediret in nihil, vnde extractum est. Et ideò esse mundi semper est in potentia ad non esse de se, & semper potest non esse natura sua, & quia non esse, & nihil, nullam resistētiam possunt facere contra ipsum esse, quod est Deus, ideò sequitur, quòd esse, quod est Deus, habet omne præceptum; & omne imperium, omnem potestatem, & dominium supra non esse, & supra nihil. Et ideò potest sine quocunque impedimento, sine quacunque resistentia, facere quicquid vult, & quicquid sibi placet; solo velle de non esse, & de nihil, & producere in esse reali, & per consequens sine fatigatione, & sine labore: quia velle nõ est fatigari, quando nulla fit resistentia. Et exinde sequitur,

Cap. 14.

tur, quòd totum eſſe mundi, eſt tanquam nihil in reſpectu Dei. Ergo iam habemus Deum noſtrum fortiſſimum, omnipotentem, ęternum, infinitum, immutabilem, & ſummè vnum, qui non poteſt non eſſe, qui totũ mundum fecit de nihilo. Ergo cum tu homo ſis principalior pars mundi, ſequitur, ꝙ tu es totus productus, & factus de non eſſe, & de nihilo. Gaude ergo, quia tu habes tam nobilem, tam excellentem, & omnipotentem Creatorem, & conditorem, qui tam nobilem, & excellentem creaturam, ſicut tu es, potuit facere de nihilo.

Comparatio duorum eſſe ad duo luminaria, & quòd eſſe Dei, eſt tanquam Sol, & eſſe mundi, eſt tanquam Luna, & vmbra.
Cap. XXIIII.

ECce ergo quomodo habemus duo eſſe tanquã duo luminaria magna, ſcilicet luminare maius, & luminare minus. Primum eſt tanquam Sol, & eſt ęternum, & maius. Secundum eſt ſicut Luna, & eſt mundi, & minus. Primum eſt tanquam Sol, quia ſicut Luna de ſe nullum habet lumen, ſed totum reſpicit a Sole, ita eſſe mundi, nullam habet eſſe de ſe, ſed totum recipit de eſſe ęterno. Et ſicut Sol de ſe habet lumen, & nullum lumen recipit ab alio corpore, & ideo ſemper plenus eſt lumine, nunquam deficiens. Ita primum eſſe de ſeipſo habet ſuum eſſe, & a nullo alio recipit ſuum eſſe, & ſemper habet plenum eſſe, nunquam deficiens. Et ſicut per lumen, quod videmus de nocte, cogitamus lumen Solis, quod eſt occultum de nocte, ita per eſſe mundi, quod videmus, cogitamus eſſe Dei, quod non videmus. Et ſicut lumen Lunæ in præſentia Solis, nihil apparet, ſic eſſe mundi in præſentia ipſius eſſe Dei, nihil apparet. Et dum magis appropinquat ad eſſe Dei, tunc minus apparet. Sed dum per

se consideratur, tunc apparet magnum esse, sicut lumen Lunæ, dum elongatur a Sole, apparet maius. Ista ergo duo esse, sunt duo lumina intellectus. Primum est lumen ęternum indeficiens, scilicet Deus. Secundum est lumen nouum, scilicet factum, scilicet mundus habens tot radios, quot sunt creaturæ. Primò lucet nobis debilem lumen factum, scilicet mundus, & ipsum possumus videre sine periculo, & damna oculorum, sicut lumen Lunæ. Et postea per istud lumen debile cogitamus aliud lumen fortissimum Solis, scilicet Dei, sicut oculi non possunt videre lumen Solis directè per se sine destructione oculorum. Sed tamen in Luna bene videmus lumen Solis sine damno oculorum. Ita oculi nostri interiores non possunt per se videre de directo ipsum esse Dei æternum, luminosum, & excellentissimum, in hoc mundo, sine destructione oculorum, & ideo esse mundi est sicut vmbra, per quam possumus intueri, & respicere ipsum esse æternum, quod est lumen, & speculum diuinæ essentiæ, infinitum, & immensum. Aliter est nobis videre impossibile, sicut Sol per vmbram, & sic sufficit ad præsens de ipso esse duplici, & de non esse, & nihil, & quòd primum esse est ianua aliorum.

Sequitur doctrina de ipso viuere, & primo, quòd uiuere facit per se secundum gradum.
Cap. X X V.

Postquam dictum est fundamentaliter cum Dei adiutorio, de esse, quod est fundamentũ, & ianua omniũ. Nunc secundo loco dicemus de viuere. Sicut autem esse se habet ad viuere, & ad sentire, & intelligere; ita viuere se habet ad sentire, & intelligere, quia etiam esse, inueniri potest sine viuere, & aliis, & ideo facit per se primum gradum;

Ita viuere potest inueniri separatim ab ipso sentire, & intelligere, & non econuerso: nam omne quod sentit, viuit, sed nó omne, quod viuit, sentit, & etiã omne quod intelligit, viuit: sed non econuerso, & viuere potest inueniri sine sentire, & sine intelligere, sed non sine esse, quia omne quod viuit est. Et ideo viuere facit per se secundum gradum: vnde nobilius est viuere, quàm esse tantum. Ideò oportet considerare ipsum viuere per se, sicut consideratum est ipsum esse per se.

Quod dupliciter probatur viuere esse in Deo.
Cap. XXVI.

QVoniam autem esse reperitur separatim ꝑ se in primo gradu: ideò consideramus ipsum esse in Deo sine aliis, scilicet sine viuere, & sine intelligere. Ita similiter, quia viuere reperitur separatim sine sentire, & intelligere, ita similiter considerabimus ipsum viuere per se sine intelligere, & sine sentire, sicut autem per esse mundi, quòd videmus, & est manifestissimum, arguimus esse aliud, scilicet ipsum esse Dei, quòd non videmus, sic viuere Dei, a quo prouenit viuere mundi, quod est nobis manifestissimũ, & hoc iam probatum est. Sed aliter probatur viuere esse in Deo, & hoc per ipsum esse, quia omnia conueniũt in Deo per suum esse: vnde, quia Deus est suum esse, & esse est primum, quàm non esse, ideò necessario Deus habet esse, & est quicquid est, contra non esse, & quicquid conuenit cum esse. Et quia viuere conuenit cum esse, & est nobilissimum esse, ideò necessario est in Deo uiuere, & in esse suo. Et per eundem modum dicemus de ipso sentire, & de ipso intelligere, quia conueniunt cum esse, ideo sunt in Deo necessario. Et similiter dicendum est de posse, & de velle, & de bonitate, & de veritate de omnibus, quia per esse omnia probantur, & ipsum Dei esse

Cap. 16.

Supra capi. 10.

esse necessariò omnia includit. Et dum nomino ipsum esse Dei, dicendo ipsum viuere, sentire, & intelligere, velle posse esse bonum, & verum, & omnia, nihil aliud dico, nec aliquid addo supra suum esse, quia suum esse est omnia ista de necessitate. Sed in aliis rebus, dum dico esse, non intelligo viuere, nec sentire, nec intelligere, quia esse inuenitur sine illis. Et dum dico sentire, non dico intelligere, quia sentire reperitur sine intelligere. Sed in Deo, dum dico esse, omnia intelligo. Sic ergo duobus modis viuere probatur esse in Deo, & per creaturas quas fecit quibus dedit viuere, & per suum esse. Et ita de aliis, sicut de viuere. *Cap. 7.* *Cap. 11.*

Quod similis processus, & ordo sit in ipso viuere, sicut in ipso esse. Et quòd omnia, quæ probata sunt de esse, probantur etiam de viuere. Cap. XXVII.

QVamuis autem per cognitionem iam habitã de ipso esse omnia alia cognoscuntur, & fiũt manifestata, quia omnia clauduntur in ipso esse. Attamen, quia magis gaudet, dum audit quodlibet ꝑ se, & iunctum cum alio, quia magis gaudet dum audit Deum esse, & viuere, quàm esse solum; & dum audit Deum esse, viuere, sentire, & intelligere posse, velle, verum, bonum, & sic de aliis, quàm quando audit eum tantum esse: ideò congruum est, vt de quolibet per se loquamur. Forma autem, & modus dicẽdi de omnibus est similis, & talis, sicut fuit de ipso esse, quia omnia in Deo sunt idem quod esse, & sunt ipsummet esse, & ideo sicut esse Dei, nõ est acceptum ab ipso Deo, nec ab aliquo, nec venit de non viuere, nec de non esse, nec de alio. Ita viuere Dei, non est acceptũ ab ipso Deo, nec ab aliquo, nec venit de non viuere, nec de aliquo alio. Et ideo sunt esse Dei est totaliter primum, & simplicissimũ

& per

& per consequens, sicut Deus est suum esse, & esse idem est, quod Deus, ita Deus est suum viuere, & ipsummet viuere, & viuere Dei, est idem q̄d Deus, & per consequens Deus est vita, & non est nisi vita. Item nulla alia res, quā Deus est suū esse, quia quælibet alia recipit ab alio esse, & ꝑ consequens de se habet nō esse. Ita nulla alia res est suū viuere, q̄a recipit viuere ab alio, & ꝑ consequens de se hēt non viuere. Et sicut in omni alia re quæ hēt viuere, possumus intelligere non viuere, in Deo autem non possumus cogitare non viuere, quia de se ipso habet viuere. Et ipsum viuere Dei, est ipsemet Deus. Præterea sicut esse Dei in infinitum elongatur a non esse, & fugat totaliter ipsum non esse; ita viuere Dei in infinitum elongatur a non viuere, & fugat totaliter ipsum non viuere. Ideo sicut esse Dei est æternum, nunquam incipiens, nūquam deficiēs, immutabile, inuariabile, actualissimum, completissimū, & ꝑfectissimum; ideo habet optimè viuere, & omnia quæ dicta sunt de isto esse, proportionaliter dicas de ipso viuere, quia idem sunt in Deo.

Capit. 12. etiam 13.

Generalis doctrina tam ad esse, viuere, & omnia alia. Cap. XXVIII.

Quamuis autem doctrina habita de ipso esse Dei, sufficiat ad viuere, & ad omnia, tamē de qualibet parte sine alia, vt plena habeatur notitia, hic datur doctrina generalis ad omnia, & summè facilis, & leuissima. Et primo in ipso esse, & per esse ad omnia alia. Vnde debemus cōparare esse ad non esse, duob. modis. s. ante esse, & post esse, vt dicamus sic, ꝙ non esse duobus modis cogitatur, vno modo, ꝙ sit ante esse; alio modo, ꝙ sæpe sequatur ipsum. Primum non esse, quod intelligitur ante esse, vocatur negatiuū, & est purissimū nihil, secundum nō esse, q̄d sequitur ipsum esse, vocatur nō esse priuatiuū, seu corruptiuum, sic ipsum esse pōt comparari ad ipsum non esse, ante, & post. deinde

Non esse, cogitatur duobus modis.

de eſt quærendū, qđ eſt primū ante eſſe, vel nō eſſe, & ſi eſſe habuit ante ſe nō eſſe, & reſpondendum, ꝙ de neceſſitate, eſſe Dei eſt primū, & non habuit ante ſe non eſſe. Et exinde neceſſariò ſequitur, ꝙ poſt ipſum eſſe; non pōt ſeq non eſſe, ſic ipſum eſſe caret non eſſe, ante, & poſt. & ſi caret nō eſſe negatiuo, & priuatiuo, ſeu corruptiuo, ꝑ conſequens eſt æternum, indeficiens, &c. & iſtud eſſe, eſt Deus. Aliud autem eſſe mundi, hēt non eſſe ante ſe, & poteſt habere non eſse poſt ſe. Quia cum mundus non ſit Deus, hēt nō eſse ante ſe, & ſic ſtat in medio non eſse negatiui, & priuatiui; quia venit de non eſse, & poteſt ire in non eſse. Sicut autem fecimus de ipſo eſse, ita ſimiliter faciemus de ipſo viuere, & de omnibus alijs. Vnde cū non ſit mundus æternus, ut probatū eſt ſupra, ſic habuit principium, & habebit finem. Item ſicut duplex eſt non eſse, ita duplex eſt non viuere. Primum non viuere, eſt quod poteſt cogitari ante viuere, & iſtud eſt non viuere negatiuum, ſecundum non viuere, eſt quod ſequitur poſt viuere, & iſtud non viuere, eſt priuatiuum, & corruptiuum, & habet ſpeciale nomen. ſ. mori, ſeu mors.

Eſſe negatiuum.
Eſse priuatiuum.
Cap. 16.
Cap. 14.
Duplex non uiuere mors

Quærendū eſt poſtmodum, qđ eſt primū, an viuere, an nō viuere, & ſi viuere habuit ante ſe non viuere. Et dicēdum eſt, ꝙ viuere eſt primū, & nō habuit ante ſe non viuere, q̄a ſi nō viuere eſset primū, tunc viuere nō poſset eſse, q̄a viuere non pōt venire de nō viuere, ſicut eſse nō poteſt venire de non eſse, vt ſupra. Et exinde ſequitur, ꝙ viuere ab æterno fuit, & nihil hēt de nō viuere, ſed eſt puriſſimū elongatum a non viuere, q̄a viuere totum occupat. Et ideo, q̄a viuere eſt principium, non hēt ante ſe nō viuere, ſeq̄tur neceſsario, ꝙ ipſum viuere, ꝙ eſt primum, non poteſt hr̄e poſt ſe non viuere, quia viuere totum occupauit; & ꝑ conſequēs mori, ſeu mortē non ſuſtinet, & tale viuere eſt Deus. Et ita Deus, q̄ eſt viuere, caret nō viuere ante & poſt, & ſic caret non viuere negatiuo, & priuatiuo. Et ideo ab æterno, & in æternū viuit, ſine principio, & ſine fine, & ideo mori, ſeu mors nō habuit dn̄ium

Cap. 12.
Deus caret non viuere negatiuæ, et priuatiua.

ſupra

Quod Deus est immortalis. supra ipsum. Ideò solus est immortalis de sua propria natura de seipso. Et exinde sequitur, ꝙ in ipso solo viuere, & in sua vita, nulla potest esse mutabilitas, nulla additio nulla diminutio, quia non potest mutari in non viuere, quia iam non viuere esset in ipso, nec potest perdere suū viuere, quia tunc mors esset in ipso. Et quia iam probatum est, ꝙ totum esse mundi ab ęterno in Deo. Et quia Deus est ipsum viuere, & totus est vita, sequitur, ꝙ omne quod factū est, viuit in Deo, & est vita in Deo, & omnia viuunt ab ęterno, & in ęternum in Deo, & ideo nihil moritur Deo, sed omnia viuunt ei.

Omnia viuūt in Deo. Cap. 15.

Rursus, quia Deus est ipsum viuere, ideo omne aliud viuere est productum ab ipso de non viuere, sicut omne aliud esse, est productū de non esse. Et ideo omne aliud viuere, quia venit de non viuere, potest habere non viuere post viuere .i. mori. Et sic omne, quod viuit, præter ipsum viuere, quod est Deus, venit de non viuere necessario, & potest ire in non viuere priuatiuum .i. in mortem post viuere, quantum est de se. Et ideo nisi manu teneatur ab ipso, quod est viuere, & conseruetur continuè, statim verteretur in non viuere, & in mori. Præterea sequitur, ꝙ ipse Deus habet omnem potestatem, omne imperium, omne dominium, omne præceptum supra non viuere, & supra mortem, & ideo potest extrahere quicquid vult de non viuere ad viuere, sine omni impedimēto, & resistentia, & etiam de morte potest reducere quicquid vult ad vitā solo velle, sola potestate, & sic ipse est verus dominus vitæ, & mortis. Ecce ergo habemus duas vitas, & duo viuere realia, vnum occultum, & aliud manifestum, vnum ęternum, & aliud nouum de non viuere acceptum. Compara ipsa adinuicem, & postea ad non viuere, sicut fecisti de esse, & habebis notitiam completam de ipso viuere. Vide ergo homo quomodo inuenisti tuum conditorem, qui viuit in ęternum, & est vita æterna, qui non potest mori, qui tibi dedit de non viuere viuere, & te conseruat, ne reuertaris in non viuere,

Duo uiuere realia.

Cap. 17.

& in

& in mortem, quia ipse est dominus vitæ, & mortis, & immortalis.

Doctrina de ipso sentire; & est tertius gradus.
Cap. XXIX.

SIcut dictum est de ipso esse, & de ipso viuere, ita dicendum est de ipso sentire. Quia sentire per se facit tertium gradum in natura; nam esse, & uiuere, possunt esse sine sentire; & ipsum sentire potest esse sine intelligere. Sicut autem duo sunt esse, & duo viuere, scilicet unum quod uidemus, & aliud occultissimum, quod non uidemus; ita sunt duo sentire, vnum manifestum, quod videmus, & aliud occultissimum, quod non uidemus. Per illud quod uidemus, cognoscimus, & peruenimus ad illud quod non uidemus, & probamus sentire esse in Deo, quia dedit aliis. Item etiam per esse, est probatū sentire esse in Deo, quia sentire est esse, & nobile est: & ideo necessario est in Deo. Aliter in ipso esset non esse, nec haberet quicquid est contra non esse, nec esset omne, quod est impossibile. Et quia Deus est suum esse, & suum uiuere; ita est suum sentire, & est ipsum sentire, quia idem est esse, uiuere, quod sentire in Deo. Et ideo in Deo est uidere, audire, & omne sentire. Non tamen tale sentire est in Deo, sicut in aliis rebus, quia hoc est impossibile, sed nobilissimo, & perfectissimo modo, sicut ei conuenit.

Cap. 10.

Cap. 29.

Rursum, sicut dictum est de ipso viuere, ita dicēdum est de ipso sentire, quia sentire, potest comparari ad nō sentire ante & post, primum non sentire est negatiuum tantùm, secundum est priuatiuum, & uocatur insensibilitas. Et quia sentire in Deo, est primum, quàm nō sentire, ideo ante se non habuit non sentire, sicut viuere est primum. Et ideo sequitur, quòd post sentire, non potest sequi non sentire, nec insensibilitas. Ideo ab ęterno,

Insensibilitas.

Deus ab æterno sentit.

& in æternum sentit, sed omne aliud sentire productum est ab ipso de nõ sentire, & habuit ante se nõ sentire; & iõ pt redire in nõ sentire, & in insensibilitatẽ, nisi manu teneatur ab ipso, qui est suũ sentire, & qui solus nõ põt esse insensibilis. Et iõ oẽ aliud quod habet sentire, sentit per ipsum, uidet, audit, tangit, odorat, & gustat per ipsũ. Et sicut omne quod est, & uiuit, per ipsum est, & uiuit; ita omne quod sentit. Et sicut habet omnem potestatẽ, & imperium supra non esse, & supra non uiuere, ita & supra non sentire. Ideo potest extrahere quicquid uult de non sentire ad sentire, & omnia quæ dicta sunt de esse, dicantur de sentire.

Doctrina de ipso intelligere. Cap. XXX.

Cap. 17.

Cap. 15.

Cap. 12. & 23.

Cap. 12, & 13.

QVia ipsum intelligere est ultimus gradus in scala naturæ, & per consequens est nobilissimus: ideò de ipso loquẽdum est amplius quàm de uiuere, & sentire. Vnde, quia probatum est, quòd omnes quatuor gradus producti sunt de non esse; ideo intelligitur, quòd in mũdo illud quod est, est productum de non esse, & de non intelligere. Et ideo necessario sequitur, quòd ille qui produxit, & dedit intelligere, habet in seipso intelligere, quod est nobilissimum esse. Præterea per ipsum esse, hoc idem est probatum iã, qm̃ ipsum esse Dei, est Deus, & Deus est ipsum esse, & habet quicquid pertinet ad esse, & pertinere potest. Et quia intelligere, pertinet ad esse, immo est nobilissimum esse, & excellẽtissimũ; ergo necessario esse Dei est intelligere; aliter deficeret in suo esse illud qđ est nobilissimũ, sed cũ esse Dei sit summè simplex & ĩ eo nulla sit cõpositio, sequitur quòd ipsummet esse Dei, est ipsummet intelligere. Et ideo quicquid probatum est de esse Dei, iam probatum est de intelligere. Nec oportet probare de nouo, sed solum applicare ad intelligere.

Dicamus ergo per ordinem, sicut dictum est de esse.

Vnde

Vnde sicut esse Dei non est acceptum ab aliquo, neque etiam ab ipso Deo, nec datum, nec communicatum; ita nec ipsum intelligere Dei. Et sicut esse Dei, est primum totaliter; ita intelligere est primum. Et sicut esse Dei est simplicissimum indiuisibile, ita intelligere. Et sicut esse Dei est summè unum; ita intelligere Dei. Et sicut Deus est suũ esse, & est ipsum esse, sic Deus est suum intelligere, & ẽ ipsummet intelligere; & ipsũ ĩtelligere est Deus. Et quemadmodũ esse Dei, eo quia est primum, elõgatur in infinitum a non esse, & fugat totaliter non esse, & ante se non habuit non esse, nec post se potest habere non esse, ita intelligere Dei, eo ꝙ est primũ, est idẽ q̃d ipsum esse; ideo elongatur in infinitum a non intelligere. Nec ante se non habuit non intelligere negatiuum, quod est nihil, neq; põt post se habere non intelligere priuatiuũ, quod est ignorare. Et sicut esse Dei nunq̃ est incipiens, nunq̃ desinẽs; ideò est æternũ. Item sicut esse Dei est infinitum, sine mensura; ita intelligere Dei est infinitum, & sine mensura. Et sicut esse Dei nõ potest restringi per non esse, ita intelligere Dei non potest restringi per non intelligere; & ideò in suo intelligere est omne intelligere, & quicquid pertinet ad intelligere. Et sicut ad esse Dei non potest fieri additio, neque diminutio, nec aliqua mutatio; ita nec ad intelligere p̃t fieri additio, mutatio, uel aliqua diuisio. Et iõ sicut esse Dei nõ est in potẽtia ad aliq̃d esse, nec põt recipere, ita intelligere Dei nõ est in potẽtia ad aliq̃d intelligere, nec in suo intelligere põt aliquid recipi. Et sicut suum esse est semꝑ in actu cõpletissimũ, & ꝑfectissimũ; ita suũ intelligere est semꝑ in actu cõpletũ, & ꝑfectũ. Vlterius, sicut suũ eẽ est ĩmutabile, & iõ non decurrit ab uno in aliud, nec habet præteritũ, nec futurũ, sed tm̃ p̃ns; ita suum intelligere non discurrit ab uno in aliud; nec habet præteritũ, nec futurũ, sed tm̃ præsens; & ideò sunt ei p̃ntia omnia ab æterno, & in æternum. Et sicut Deus non indiget aliquo alio ad esendũ; ita nõ indiget aliquo alio ad intelligendum,

Intelligere Dei non est acceptum.

Deus est suum intelligere.

Est infinitũ.

Est semper in actu.

Non est per discursum.

Intelligit omnia.

quia ſicut de ſeipſo eſt,ita de ſeipſo intelligit. Et quia eſſe Dei, eſt infinitum,& ipſe cõtinuè intelligit ſuum eſſe, ideo ſemper intelligit infiniũt. Et quia in ipſo eſſe,eſt totus mundus,& quicquid poteſt eſſe;ideò quia ipſe intelligit ſuum eſſe,continuè,intelligit, & uidet totum mundũ oĩa, & quæ poſſunt eſſe. Et quia in ſuo eſſe ſunt oĩa ſimul;ideo omnia ſimul intelligit,& uidet, & cognoſcit per ſuum eſſe,quod eſt ſpeculum vniuerſale, in quo oĩa ſunt,& cognoſcuntur. Præterea, quia perfectiſſimè cognoſcit ſeipſum, & intelligit, quia tantum eſt ſuum intelligere,quantum eſt ſuum eſſe: & ideo intelligit ſe habere eſſe æternum, & ſe uiuere in ęternum, & eſſe immortalem,omnipotentem,perfectiſſimum, & pleniſſimè intelligit ſuum eſſe tale quale ipſum eſt. Et quia idẽ eſt ſuum eſſe, & ſuum intelligere, ideo intelligit ſuũ intelligere. Et quia in ipſo eſſe Dei,ſunt infiniti gradus eſſendi actu, vt probatum eſt. Et quia ipſe intelligit totaliter ſuum eſſe, ideo ſimul intelligit infinitos gradus eſſendi, intelligendo ſuum eſſe. Vlterius, quia duo ſunt tantùm eſſe, vt probatum eſt, ſcilicet eſſe Dei infinitum,& eſſe mundi productum ab ipſo eſſe Dei,continẽs quatuor gradus generales, & quilibet gradus continet quaſi innumerabilia,& quia totum eſse mundi eſt productum ab eo. Ideo ſimul actu intelligit, cognoſcit,& videt totum eſse mundi,& omnes gradus ſpecies,& naturas:& omnia indiuidua: & quicquid continetur in toto mundo:& quicquid fuit,eſt & erit,& poteſt eſse.Ideo ſimul & actu videt, & numerat totam arenam maris, & guttas omnium aquarum,& omnes partes terræ, & oĩa quæ continentur in terra, & in uiſceribus terræ omnes ſtellas cęli, oẽs dies,oẽs horas,oĩa momenta temporum,quæ fuerunt,ſunt,& erunt;omnes herbas,& uirtutes earum,omnes arbores,& folia earum, omnia ſemina,& grana;omnes aues,piſces,& pecora;omnes homines qui fuerunt,ſunt,& erunt.Et cogitationes, intentiones,& deſideria eorum, & opera, & uerba, ſimul omnia

Intelligit ſe totaliter.

Cap. 12.

Cap. 16.

Intelligit actu totum eſſe.

ſcit,

ſcit,& cognoſcit,& uidet clariſſimè,& nihil eſt ei occultum. Ecce quale eſt ſuum intelligere; quia infinitum inexcogitabile;& ita neceſse eſt eſse,& omnia ſunt tanquàm nihil apud eum. Pręterea,quia numerari poſsunt numeri in infinitum, & multiplicari, & etiam figurari; ideò ipſe actu & ſimul intelligit infinitos numeros, & infinitas figuras,ut infinitos triangulos, infinitos quadrangulos,&c. qui multiplicantur in infinitum: & ideò ſcientia Dei eſt infinita,innumerabilis, inexcogitabilis, & ſapientiæ eius non eſt numerus.

Sicut ſurſum comparatum fuit eſſe ad non eſſe,ita cō parari poteſt intelligere ad non intelligere. Quia ſicut duplex eſt nō eſſe,negatiuum,& priuatiuum;ita duplex non intelligere,ſcilicet negatiuū,& priuatiuum;& ideo, quia intelligere Dei,eſt primum;& ipſe Deus eſt intelligere, ideo non uenit de non intelligere, nec poteſt habere poſt ſe non intelligere priuatiuū,quod uocatur ignorātia:ſed oīs alia res,quæ intelligit,recipit ſuum intelligere,ideo non poteſt habere totum ſuum intelligere,ſicut nec totum eſſe. Ideo omne aliud intelligere, præterq̄ intelligere Dei,eſt finitum,& menſuratum, nec poteſt aliqua alia res intelligere infinita ſimul, ſed ſucceſſiuè. Et quia omnis alia res,quæ intelligit,habuit de non intelligere ſuum intelligere;ideo poteſt habere poſt intelligere non intelligere,ſicut non eſſe poſt eſſe,niſi manu omnipotentis teneatur ab ipſo Deo, qui eſt eſſe,& intelligere; aliter ſtatim rediret in non eſſe,& in non intelligere; Sicut Deus habet poteſtatem ſupra non eſſe,eo quia eſt ipſum eſſe,& ſupra non uiuere,eo quia eſt ipſum viuere; & ſupra non ſentire;eo quia eſt ipſum ſentire; ita & ſupra non intelligere,& ignorare, eo quia eſt ipſum intelligere.Ideo poteſt deducere quicquid uult de non eſſe, & non intelligere,ad eſſe & ad intelligere, & de ignorare, ad ſcire.

Duplex intelligere.

Quædam regula generalis ad omnia quæ dicuntur de Deo. Cap. XXXI.

RVrsum ponēda est hic quædam regula generalis ad omnia prædicta, & subsequentia. Et est ista. Quia sicut in Deo idem est esse, quod viuere, & idem est esse quod sentire, idē, est esse quod intelligere, idem est esse quod bonum esse, idē quod verum esse, & sic de aliis; ita in Deo per oppositum, idem est non esse, quod non viuere, quod non sentire, quod non intelligere, quod non bonum, non verum esse, & sic de omnibus. Ergo qui dicit Deum non viuere, dicit Deum non esse; & qui dicit Deum nonintelligere, dicit Deum non esse. & qui dicit Deum non bonum, non uerum, non iustum, aut non posse; dicit eū non esse; ergo sicut impossibile est Deum non esse, ita impossibile est Deum non uiuere, non sentire, non intelligere, non bonum esse; & sic de aliis. Et sicut Deus fugat a se per suum esse omne non esse, ita fugat omne non intelligere, omne non posse, omne non bonum, omne non verum, & sic de aliis.

Nota.

Quòd per intelligere probatur quòd Deus non est corpus, neque res corporalis. Cap. XXXII.

QVoniam autem probatum est iam in Deo esse idem esse, quod intelligere, & intellectus; & quia intelligere est nobilissimum esse, & supremum; ideo intelligere trahit ad se omnia alia, scilicet esse, viuere, & sentire; & intelligere conuertit ad se omnia prædicta. Ideo totum esse Dei, est intellectuale, & spirituale: & similiter totum uiuere

Cap. 32.

Dei,

Dei, est intellectuale, & similiter totum sentire Dei, est intellectuale, & spirituale: & quicquid in Deo est intellectuale, est spirituale. Et quia esse Dei simplicissimum est per se existēs sine partibus, iō totum purè intellectus, & iō totū intellectualissimum, & spiritualissimum: & exinde sequitur, quòd esse Dei non est corpus, neque corporale. & hoc probatur per quartum gradum scalæ, quia intelligere non est operatio corporalis, nec fit cum corpore.

Quòd idem probatur per viuere, & per sentire.
Cap. XXXIII.

Sic etiam nec uiuere, nec sentire est corpus, quamuis viuere sit cōiunctum cum corpore, & etiam sentire. Quia uiuere, seu uita, & corpus, duo sunt; & sentire etiam, & corpus, sunt realiter distincta. Vnde non est de natura corporis, quòd uiuat, nec quòd sentiat; quia reperitur corpus sine uiuere, & sentire, ut patet in primo gradu scalæ. Quia omnia contenta in primo gradu sunt corporea, & tamen non uiuunt, neque sentiunt; & similiter totum Dei sentire est spirituale, & intellectuale: ergo uiuere, & uita, & sentire se sensus, nō sunt corpus, nec de ratione corporis; quia si essent corpus, uiuerent, & sentirent; sed tunc uiuit. & sentit corpus cum sensus, & uita coniunguntur cum eo; ideo corpus potest separari a uiuere, & a sentire; quod patet, quia quando arbores perdunt uiuere, & vitam, remanent corpora sine uiuere; & quando animalia moriuntur, remanent corpora sine uiuere, & sine sentire. Ergo aliud est corpus, & aliud uiuere, & sentire. Et q̄a in Deo est uiuere non receptum, neque iunctum cum aliquo, sed simplicissimnm; sequitur, quòd in Deo nullum est corpus, nec Deus est res corporalis, sed totus spiritualissimus.

Supra ca. 16

Quòd solus homo potest Deum cognoscere in hoc mundo, & propter hoc habet intellectum. Cap. XXXIIII.

ET quia Deus est totus intellectualis, & spiritualis, ideo non est uisibilis oculo corporali, quia nullum colorem habet, nec aliquam figuram, nec est palpabilis, nec per aliquem sensum corporeum sensibilis, quia sensus, qui sunt communes nobis, & bestiis, soùlm apprehendunt, & sentiunt corpora, & accidentia corporum, vt uisus apprehendit colores, & figuras, & lucem corporalem. Auditus sonos, qui fiunt in aere, qui est corpus. Et odoratus odores, & gustus sapores; & tactus calidum & frigidum. Et ideo, quia Deus est res solum intellectualis & spiritualis, non potest cognosci, nec uideri, nec apprehendi, nisi per intellectum, & per intelligere. Quare sequitur, quòd solus homo in mundo potest cognoscere, & apprehendere Deum; & quòd animalia bruta nullo modo possunt cognoscere Deum. Et ideo propter hoc homo habet intellectum, ut possit cognoscere conditorem suum.

Cap. 12.

Cap. 32.

Quòd in infinitum intellectualia, & spiritualia excedunt corporalia, & sensibilia: & quòd visibilia nihil sunt respectu inuisibilium. Cap. XXXV.

QVuoniam autem, iam infallibiliter monstratum est, quòd esse Dei, est infinitum & sine mensura, & quòd in suo actu sunt infinita esse, & quòd totum suum esse, est intellectuale, spirituale, & inuisibile. Et ista uisibilia, corporalia, ac sensibilia sunt ꝓducta de non ese, & sunt finita, & mensurata. Ergo sequitur, quòd inuisibilia, intellectualia,

ctualia, & spiritualia excedunt sine mensura corporalia, & visibilia. Et per consequens ista visibilia, quæ apparẽt nobis, sunt quasi nihil in comparatione ad inuisibilia, quæ non apparent, quia non habent mensuram, neque terminum. Ideo ciuitas, & regnum inuisibilium non habet mensuram, neque clauditur, neque terminatur. Et cùm intellectus hominis sit factus ad uidendum intellectualia, & inuisibilia, & sensus ad sentiendum visibilia & sensibilia, cùm etiam sensibilia sint bona ipsius sensus, ita intellectualia sunt bona ipsius intellectus. Sequitur, quòd bona intellectus sunt æterna, infinita, immutabilia, innumerabilia, semper existentia, sed bona sensus sunt de nouo facta, finita, mutabilia, variabilia, & non semper existentia.

Quòd Deus habeat liberũ arbitriũ

De velle, & libero arbitrio. Cap. XXXVI.

QVoniam autem Deus dedit aliis velle liberè, spontè, & absque coactione, & liberum arbitrium, & libertatem uolendi, sequitur necessario cum hoc sit nobilissimum, ꝙ Deus habet in seipso velle liberè, & sponte absque coactione, & liberum arbitrium, & plenissimam libertatem uolendi. hoc idem probatur per suum esse intellectuale, quia vbicunque est intelligere, seu intellectus; ibi necessario est uelle, seu uoluntas libera; & per consequens liberum arbitrium. Et quia uoluntas Dei, quæ est idem quod velle, est prima uoluntas, ideo nullam aliam sequi potest uoluntatem. Et ideo quicquid uult, sola sua propria uoluntate vult. Et quia in Deo idem est esse, quod uelle & esse Dei est immutabile, inuariabile, æternum, completissimum, nullo extra se indigens, sicut probatum est supra tit. 12. ideo eius uoluntas est immutabilis, inuariabilis, æterna, completissima, & perfectissima, nullo alio indigens extra se, cùm sit plenissima, omnipotentissima,

Voluntas Dei est immutabilis.

ma,sicut suum esse.Rursus,quia suum esse,est primum nobilissimum,optimum,& perfectissimũ;& quia Deus intelligit primo se,& suũ esse;sequitur,quòd primo vult seipsum , & esse suum , & suam perfectionem plenissimam.Et exinde sequitur,ꝙ omnia alia a se uult ꝑꝑ seipsum,nõ ꝙ indigeat,sed ꝙ aliis se cõicet extra se.Et quia primo vult seipsum;ideo primo uult sibiipsi bonum : & ideò nihil põt uelle contra seipsum, nec per consequens facere contra seip sum.ideò non potest uelle se non esse. & quia habet in seipso quicquid uult,& omnem plenitudinem;ideò est in continuo gaudio, & lætitia sine omni tristitia. Et sic habet æternum gaudium in seipso , & æternam lætitiam.

gaudium Dei.

Quòd per intelligere, seu intellectum concluduntur, & probantur perfectiones,& nobilitates voluntatis Dei. Cap. XXXVII.

Cap. 30.

Cap. 36.

ET quia conclusum est , quòd intellectus Dei intelligit actu semper omnia , & infinita,neque in ipso potest esse aliqua ignorantia; & cùm uoluntas in Deo idem sit quod intellectus ; & uelle idem quod intelligere , ut probatum est : ideò impossibile est , quòd voluntas Dei possit aliquid velle contra rationem,& contra rectum iudicium intellectus.Cuius prima operatio est intelligere uerba,& sensum uerborum,vt infra cap.43. Secunda operatio est discutere per rationem,an res intellecta sit uera , uel falsa; iusta,uel iniusta; qua discussione facta , rõcinatur intellectus;tunc per suam secundam operationem, quod est uerum,& iustum approbat,& uerũ affirmat. Sed quod falsum est,& iniustum est, reprobat,& negat,ut infra c. 67.& per istas duas operationes intellectus operatur naturaliter,& de necessitate.ut cap.51. Et sic eius operationes sunt iustæ,& rationabiles,quia regulantur per rectũ

Eodem tit. Deus nõ potest vel iniustum.

iudi-

iudicium suę diuinæ rationis, ut supra deductum est. Et idem sequitur, quòd nihil potest uelle iniustum, nec inordinatum, nihil iniquum, nihil contra uoluntatem ueram, & ueritatem; quoniam si posset, iam uoluntas sua deuiaret ab intellectu; & sic non eset idem quod intellectus; & ideò sequitur, quòd uoluntas Dei est rectissima, iustissima, ordinatissima, & regulatissima; & hoc ex seipsa, quia est prima, & a nullo ordinata, nec regulata. Et quia est idem quod intellectus, & non solum est hoc, sed etiam est prima rectitudo, prima iustitia, & ipsamet iustitia; & regula prima, quæ non potest obliquari, nec tortuosa esse, quia non potest declinare a ueritate, cùm sit ipsamet ueritas. Exinde sequitur, quòd uoluntas Dei est rectissima, sctissima. & summè bona, immò est ipsa bonitas, & prima bonitas; & sequitur exinde, quòd nullũ malum potest facere, nihil iniustum, nihil inordinatum, quia non potest uelle, neque facere iniustè, qui nihil potest uelle facere, nisi quod potest facere, & quamuis permittat fieri malum, tamen nunquàm relinquit illud inordinatum, sed ordinat illud malum, & bonum.

Voluntas Dei est rectissima.

Quòd nulla alia voluntas est recta, nisi concordet cum voluntate Dei. *Cap.* XXXVIII.

QVoniam autem uoluntas Dei est prima, & ipsamet rectitudo, ipsa iustitia, prima regula: ideò nihil est rectum, nihil iustum, nihil bonum, si non conformetur cum ipsa; & ideo omnis uoluntas, quæ deuiat a uoluntate Dei, & ab ea discordat, est tortuosa, iniusta, & mala, eò quòd deuiat ab ipsa prima rectitudine.

Quòd

nus,& omnipotens,solus, & verus, quia sua potestas, suum dominium,nulla potest potestate impediri; quia neque non esse,potest ei resistere. Et ideo in eo est summa libertas,summa maiestas,& potentia, quæ nulli subiici potest.

De posse. *Cap. XL.*

Cap. 1.

Qvamuis aũt ipsum posse non fuerit positũ in scala quatuor graduum expressè; attamen concluditur necessario in quolibet gradu scalæ:& quilibet gradus scalæ præsupponit ipsum posse,& includit. Vnde omne quod est,potest esse: sed non omne,quod potest esse,est. Similiter omne quod viuit, potest uiuere; sed non omne quod potest viuere, viuit. Eodem modo omne quod sentit,uel intelligit,uel uult, hoc potest sentire,intelligere,velle,& non econuerso;sed tamen ipsum posse,non facit gradum aliquem in rebus,quia non potest reperiri posse in aliqua re separatim sine esse. Attamen esse mundi,productum est ex nihilo,habuit tamen primo posse esse antequam fuit, quia si non potuisset fuisse,non esset. & istud posse esse,non erat aliquid extra Deum. Vnde ideo esse mundi potuit habere esse quia Deus potuit producere ipsum in esse: sed de se potest habere non esse. In Deo autem idem est esse, quod posse: unde quia Deus est,ideo potuit esse, & quia potest esse,ideo est. Et similiter de uiuere,intelligere,uelle; & idem est uiuere,quod intelligere,quod posse: & velle,quod posse. Et sicut esse Dei, est infinitum sine mensura,ita & suum posse, & omnia quæ dicta sunt de esse Dei,& de posse Dei. Ideo posse Dei est primum,ęternũ, & incommutabile: in infinitum elongatum a non esse, & a non posse,& ab impotentia; & ideo est omnipotẽs. Et inde sequitur, quòd Deus non potest non esse, nec

poteſt non viuere, qa idē eſt in Deo viuere, qđ poſſe viuere. Nec Deus poteſt nō intelligere, quia idem eſt in Deo intelligere, quod poſſe intelligere. Vlterius ſequitur, qꝫ Deus eſt purus actus, quia in eo idem eſt eſſe, qđ poſſe, ſicut autem in Deo idem eſt eſſe quod poſſe, ita in Deo idem non eſſe, quod non poſſe eſſe, & idem eſt non poſſe eſſe, & impoſſibile eſſe. Ideo ſi Deus non eſt Deus, non poteſt eſſe. Ita de omnibus, vt ſi Deus non eſt bonus, neque iuſtus, neque pius, &c. non poteſt eſſe bonus, neque iuſtus, &c. Et hoc confirmatur, quia nullus poſſet ipſum facere bonum, ſi non eſſet bonus. Nullus poteſt ſibi aliquid dare, nec ipſemet ſibi poteſt dare eſſe, vel aliquid; quia ſi poſſet ſibi aliquid dare, ſequeretur, quòd in Deo eſſet aliqua indigentia: ſaltem ipſius rei, quam ipſemet ſibi dare potuiſſet; & ſic Deus non eſſet perfectiſſimus, vt probatum eſt ſupra cap. 12. Ergo vel totum habet, vel impoſſibile eſt quòd habeat.

Quomodo intelligitur, quòd Deus eſt omnipotens. Cap. XLI.

SI autem quæratur, quomodo Deus eſt omnipotens dicitur, quia omnia poteſt facere, quæ potentiæ ſunt. Quoniam poſſe corrumpi, poſſe in nihilum redigi, poſſe deficere, & cætera, arguunt impotentiam, & non poſſe magis, quàm poſſe. Et ibi intelligitur impotentia, per potentiam; quia quantò plus aliquis habet talem potentiam, tantò auerſitas, & peruerſitas in illo ſunt potentiores, & ipſe in eis impotentior. Omnia ergo illa poteſt Deus, & ſola quæ poteſt, potentia eſt: immo ab eius potentia prædicta remouemus, vt Deus non eſt non omnipotens, non iuſtus, & ſic de aliis: vt omnia infirmitatem, vel debilitatem, vel malitiam, aut impotentiam indicantia.

Quòd

Quod per intelligere, & ſapere, probatur in Deo eſſe poſſe, & plenitudo potentiæ. Cap. XLII.

QVia autem concluſum eſt, ꝙ intelligere, & noſſe, ſeu ſapere Dei, & eius poſſe. ſeu potentia, idem ſunt quod ſuum eſſe; ideo nihil magis, nihil melius eſt in eius intelligere, ſeu noſſe, quàm in eius poſſe. Quicquid ergo optimum ab eius ſapientia intelligitur, totum hoc iuxta eius potentiæ plenitudinem comprehenditur, & totum in ſuo eſſe concluditur. Nam ſi aliud quicquam ad perfectionis ſummitatem intelligeret, quod non realiter haberet in ſeipſo, iam latius ſe extenderet per ſapiẽtiam, quàm per potentiam: & vna, & eadem res eſſet ſeipſa maior, & ſeipſa minor, ꝙ implicat. Si igitur Deus intelligit aliquid de plenitudine potentiæ, quod hr̃e non poſſet, maius erit aliquid in eius intelligere, ſeu noſcere, quàm in eius poſſe; quorũ vtrunque nihil aliud eſt, quàm ipſum eſſe. Erit ergo vnum, & idem eſſe ſeipſo maius, & ſeipſo minus, quod natura nõ patitur. Sed cùm intellectus Dei intelligit omnẽ gradum potentiæ: & per conſequens omne poſſe. & plenitudinẽ potentiæ. Et ſimile argumentum poteſt fieri de plenitudine omnis perfectionis. Sequitur ergo, ꝙ Deus nihil maius, nihil melius ſeipſo poteſt intelligere, & quicquid perfectionis poteſt intelligere, hoc totum habet.

Cap. 40.

Quòd econuerſò per poſſe, & ex plenitudine potentiæ probatur plenitudo ſapientiæ, &c. & etiam omnis perfectionis. Cap. XLIII.

SIcut autem ex plenitudine ſapientiæ concluditur plenitudo potentiæ, ita ex plenitudine potentiæ diuinæ concluditur, & probatur plenitudo ſapientiæ. Et ideo, quia vbi

est plenitudo sapientiæ, ibi non potest deficere plenitudo potentiæ. Nam si aliquid deficeret ex plenitudine sapientię, quod habere posset, etiam deficeret ex potentia, quam in Deo habere non posset, igitur si est summa sapientia in Deo, sequitur, q᷑ est etiam in eo summa potẽtia, quia in eo non est compositio, sed unum est aliud. Et conformiter potest dici de plenitudine bonitatis, veritatis, & pietatis, &c. Vbi ergo est plenitudo potẽtiæ, ibi est omnis perfectio, & plenitudo omnium bonorum.

Quòd non potest esse nisi vnus omnipotens.
Capitulo XLIIII.

QVi autem verè omnipotens est, omnem gradum potentiæ habet, ergo sine difficultate potest facere, quod nullus alius potest; & ut nullus alius posset aliquid, & ut statim perdant omnes eorum potentias; aliter verè non esset omnipotens, si hoc non posset. Ergo sequitur, quòd nullus talis est omnipotens, qui potest fieri nihil potens. Sicut ergo omne quod est citra Deum, potest redigi in nõ esse, ita etiam in non posse. Sequitur ergo, quòd vnus solus est omnipotens, qui non præsupponit non esse, sed habet esse ęternum, & immensuratum. Si enim essent duo omnipotentes, tunc unus posset alium destruere, aliàs non esset omnipotens, & si posset alium destruere, tunc ille qui destrueretur, non esset omnipotens, quia non posset resistere potentiæ alterius. Sequitur ergo, quòd non est possibile esse nisi unum omnipotentem, uidelicet, Deum viuum, & æternum.

Epilo-

Epilogatio omnium prædictorum. Cap. XLV.

EX prædictis possumus concludere qualiter esse mundi, quod est quasi quoddam corpus diuisum, distinctum, & ordinatum per quatuor gradus, fecit nos ascendere ad aliud esse, & ipsum nobis manifestauit, a quo totum esse mundi est productum de nihilo de nouo. & in primo esse, necessario inuenimus existere omnes gradus quatuor, scilicet esse, viuere, sentire, & intelligere, seu liberum arbitrium. Et ultra inuenimus ipsum posse, quod non facit gradum, sed fundat omnes gradus; ac etiam includitur in omnibus gradibus. Et sic inuenimus infallibiliter conditorem mundi esse uiuere, sentire, intelligere, uelle, & & posse, & quod omnia sunt ei idem quod esse. Et vltra inuenimus conditiones, & proprietates, & nobilitates diuini esse, qualiter sit esse increatum, primum sempiternum, incommutabile, incorruptibile, increatum, æternum, &c. Et omnes istæ proprietates conueniunt æqualiter aliis: quoniam tale est suum uiuere, suum intelligere, suum velle, suum posse, sicut suum esse. Quamuis autem omnia conueniunt Deo per suum esse, tamen magis appropriatè, aliqua conueniunt ei per uiuere, aliqua per intelligere, aliqua per posse; ut per uiuere, quòd est immortalis; per intelligere, sapiens, prudens, uerus iudex; & per velle, quòd est bonus, mitis, benignus, sanctus, rectus, iustus, liberalis; per posse, quòd est omnipotens. Sic ergo primò cognoscimus Deum esse, uiuere, sentire, intelligere, velle, posse; & per ista postea cognoscimus conuenire ei omnia alia, & omnia includuntur in suo esse. Coniunge ergo vnum cum alio, & compara adinuicem simul, & intelliges mirabilia de eo; uerbi gratia: coniunge intelligere cum posse, & uelle,

quia tantum suum posse, quantum est suum velle, & suum intelligere, & econuerso: quia omnia vnum sunt, & vnum, & idem quod esse; & sic habebis maximam scientiam de Deo.

Hic tractatur, & ostenditur quomodo productio mundi a Deo facta de nihilo, nobis iam certa manifestat, & arguit aliam productionem, summam, occultam, & aeternam in Deo, quae est de sua propria natura, & suo proprio esse. In qua producitur Deus de Deo, *& per quam ostenditur summa* Trinitas *in* Deo: *Cap. XLVI.*

POstquam per esse mundi per quatuor gradus diuisum, & ordinatum per experientiam nobis manifestissimam ascendimus ad videndum, & cognoscendum infallibiliter aliud esse, quod erat occultissimum, quod est summum, & infinitum, vt cognoscimus infallibiliter, quòd totum esse mundi est productum de nihilo, de nouo ab illo esse supremo, & quòd est quasi punctus, & nihil respectu infinitatis, & immensitatis illius aeterni esse. Et sic per consequens, manifestum est nobis vna productio, quae erat nobis occulta, scilicet productio mundi de nihilo facta ab illo esse aeterno incommutabili, quod est Deus. Postquam ergo illa productio est cognita, nunc vlterius laborandum est fortius, si per istam productionem per Dei gratiam nobis manifestam, poterimus ascendere ad cognoscendum, & videndum aliam productionem excellentiorem meliorem, & altiorem, quàm sit ista, vt ascendamus de gradu in gradum, & de vna productione ad aliam, sicut de vno esse ad aliud esse. Vnde prima productio nobis cognita facta de nihilo, & non esse, nobilis est, excellens, potens, & manifestat nobis excellentiam, potentiam, sapientiã, & bonitatem diuini esse.

Sed

Sed sine bonitate aliquali nobilior, excellentior, melior, altior, dignior, & maior esset productio de ipso diuinomet esse æterno, infinito, & excellentissimo, quàm productio de nihilo, & magis radicalis, & naturalis ipsi DEO: & de tanto, de quanto esse diuinum, & æternum, distat à nihil. Sicut homo artifex produxit domum, inquantum artifex, & non inquantum homo, de aliena natura a se. Et etiam producit hominem sibi similem viuentem de sua propria natura, & substantia, inquantum homo, & non inquantum artifex. Sed nobilior, altior, & magis radicalis, & conueniens homini, inquantum homo est productio, qua producitur homo, quàm illa, qua producitur domus; quia in vna producitur homo de homine, viuens de viuente, & de propria naturâ & non aliena; sed in alia non producitur domus de homine, sed de extranea natura ab homine. Conformiter cùm Deus, qui est ipsum esse æternum, produxit totum esse mundi, tanquam artifex, non de proprio esse, nec de propria natura, sed de nihilo, quod in infinitum elongatur ab ipso. Si enim producat alter alterum, nonnè ista productio erit excellentissima? quia Deus viuus producit DEUM viuum de sua natura gloriosissima, artifex enim non producit de sua propria natura aliquod extraneum. Nonne enim ista productio erit ergo radicalis, naturalis, & conueniens Deo inquantum DEUS, & maximè propria? hoc ergo nunc inuestigandum an sicut Deus, inquantum artifex produxit totum mundum de nihilo. Ita inquantum DEUS producat de sua propria natura, & de suo proprio esse alterum aliquem; & sic per vnam productionem possumus arguere alteram esse de necessitate, sicut per vnum esse, arguitur aliud esse de necessitate.

Duplex productio hominis.

Deus de Deo producitur.

Hic ponuntur rationes probantes productionem esse in Deo de sua propria natura.
Cap. XLVII.

QVòd autem in Deo sit productio de sua propria natura de necessitate, & non possit aliter esse, ostenditur multis rationibus, & hoc comparando artificialem ad naturalem.

Ratio prima. *Productio filij est naturalis.*

Primò sic, productio quæ conuenit Deo, inquantum Deus est, magis est conueniens Deo, quàm productio, quæ conuenit Deo, inquantum artifex est: sed productio, qua producitur Deus de Deo, & de proprio esse Dei, conuenit Deo naturaliter, inquantum Deus est: & productio qua producitur mundus de nihilo a Deo, est conueniens Deo artificialiter, inquantum artifex est. Sed cùm potuit Deus vtranque productionē fecisse cùm sit Deus omnipotens, sequitur, quòd productio, quę producitur Deus de Deo, & de propria natura Dei, est magis conueniens Deo, quàm productio, qua producitur mundus de nihilo. Vnde prima est connaturalis, radicalis, propria, intrinseca; & alia est artificialis, & extrinseca. Si ergo productio, quæ minus conuenit Deo, existat in re, & hoc inquantum Deus est; tunc illa quæ magis conuenit Deo, maximè hoc, quia Deus est, maximè existet, quia illud quod est, magis Deo conuenit hoc prius existit.

Secunda ratio, pater diligit filium

Item hoc homini magis placet, quòd naturaliter producit, & hoc magis diligit, quod de natura sua generauit, quia sibi simile in natura existit, quàm domum, vel aliam rem artificialiter productam, quæ non est de natura sua, sed aliena, & sine comparatione diligit magis rē productam de sua natura, quàm rem productam per artem, & cætera non de natura sua.

Tertia, pater complacet sibi in filio.

Item magis complacebit Deo naturaliter si produxerit naturaliter aliquem similem sibi de natura sua, qui

sit Deus, quàm producendo mundum per artē, qui non est de natura sua, sed de nihilo, & non est Deus.

Quarta. Cap. 46.

Item si Deus voluit aliquid producere de nihilo, ergo multo magis aliquod voluit producere de seipso, & hoc est Deus si potuit. Sed probatum est, quòd potuit vtrun que: ergo quia produxit mundum de nihilo, etiam pro duxit Deum de se, & de sua propria natura, vnde post- quam produxit mundum, signum est, quòd in ipso cō- placuit, quia si non complacuisset, tunc nunc non pro duxisset. Ergo multomagis complacuit in producendo Deum de seipso, q̃ mundum de nihilo, quia excellentissi ma est ꝓductio vna, & infinita, respectu alterius. Et hoc quia quanto magis res est producenti similior, tanto ma gis complacet ei, quia pater gaudet magis in filio produ- cto, q̃ in domo facta per ipsum. Cùm ergo magis sit desi derabile, & delectabile Deo producere de sua propria na tura, q̃ de aliena: ideo est melius, & magis credendum, ꝙ ipse de seipso, & de sua propria natura produxit primò Deum, & postea mundum, quia illud quod est sibi ma- gis delectabile, & amabile, & quod sibi magis conuenit hoc fecit, quia ipse habet actu omne quod vult, vt pro- batum est; & si vult, & non potest, tunc erit in summa tristitia, & impotentia, quod absurdum est de Deo cogi- tare, quia cōtinuè intelligere se non posse in æternum, quod desideraret, & ergo ibi esset tristitia æterna. Et exin de sequitur etiam, ꝙ si Deus habet in se æternam displi centiam, ꝙ nō operabitur, nec producet aliquid de nihi lo, quia nihil potest producere, nisi ꝑ complacentiam; se quitur ergo, ꝙ mūdus non est, & tamen hoc est falsum. Sic ergo concluditur, ꝙ si Deus non produxit aliquem de natura sua, quod nihil est productum in esse.

Deus primo produxit filium, deinde mundum. Cap. 39.

Quinta.

Præterea Deus complacet in producendo creaturas si bi magis similes, & quanto sunt sibi magis similes, ma gis complacet; ergo sequitur, ꝙ summè complacet in producendo aliquem sibi similem in natura, & substan- tia. Sed nullus potest esse sibi similis, neque conformis

Filius est Patri per omnia simi lis.

summè, nisi de sua propria natura, & substãtia, & de suo proprio esse, quia omnis creatura est producta de nihilo, & ideo non potest esse Deo summè similis, & conformis. Et quia necesse est in Deo esse summam complacentiam, & vltimũ gradum complacentiæ, qua non possit cogitari maior: ergo necesse est, quòd Deus habet aliquem alium productum de sua propria natura summè similem, & conformem sibi, vel ei inhærebit summa displicentia, quod est impossibile.

Sexta.

Præterea Deus complacet in societate, & congaudet, quia aliter non produxisset mundum de nihilo. Sed si Deus complacet in societate alterius ab ipso producti de non esse, ergo sine comparatione complacebit in societate alterius producti de sua propria substantia, & natura, vt ei non differat summa complacentia societatis suæ conformis.

Septima.

Item Deus est realissimè infinitus, infinitę virtutis, & infiniti vigoris, & summa natura est summè actiua, & summè in actu; ergo necessariò sequitur, quòd sit in eo productio infiniti, vt sit in eo summa productio, qua non posset excogitari maior, vt producta secundum suũ totum vigorem, & totam suam virtutem naturaliter aliquid quod sit infinitum, aliter esset ociosus secundum suam naturam. Sed productio mundi cùm sit de nihilo, & finita secundum suam naturam, & quasi productio vnius puncti, & centri, respectu infinitatis Dei, & est impossibile, quòd infinitum in actu posset produci de nihilo. Quod si posset, sequitur, quòd possent esse duo domini contrarii infiniti actu, quod est impossibile, vt probatum est supra cap. 13. ergo necesse est, quòd producat in infinitum de sua natura, & substantia, & de suo esse infinito. Vnde postquam in Deo reperitur productio, necesse est, quòd in eo sit summa productio, qua nulla posset intelligi maior: & ista est productio talis infiniti, sicut ipsemet est: & hoc non potest esse, nisi productio suæ imaginis. Postquam ergo produxit finitum de nihilo,

Productio filij est infinita.

hilo,

hilo,necesse est, ꝙ primò produxerit infinitum de seipso, vt sit in eo plenitudo productionis;& ista est plenitudo naturalis,& non artificialis, & ideo est necessaria, vt probatur infra cap.51.

Sic ergo comparando productionem artificialem, & naturalem,reperiemus, quòd est impossibile productionem artificialem de nihilo esse primam, immo necesse est productionem naturalem præcedere productum secundum artem; & sic per productionem mundi de nihilo factam a Deo, manifestatur nobis alia productio de Deo, quæ est de suo proprio.

Quòd etiam per productionem, quæ reperitur in esse producto de nihilo, potest probari productio Dei de Deo. Cap. XLVIII.

VLterius possumus idem probare per productiones repertas in creaturis, arguendo per illas productionem esse in Deo, vnde cùm in homine, qui est in quarto gradu scalæ reperiantur duæ productiones, scilicet vna naturalis, & alia artificialis, quia homo producit hominem de homine naturaliter,& domum per artem,& non de hoïe,sed de aliena natura, & sic artificialiter. Quare ergo in summo Deo, qui dedit homini hoc, non erunt duæ productiones,scilicet naturalis,& artificialis,sed in Deo reperitur productio artificialis,scilicet productio mũdi de nihilo. Ergo etiam erit productio naturalis, in qua producet Deum de Deo, sed ista est occultissima, quia Deus est occultissimus.& productus occultissimus.

Item totum esse mundi est a nihilo productum per Deum, sed quælibet res creata nobis nota,producit naturaliter suam imaginem,cõtinuè,& incessanter. vt Sol suum radium,qui est imago Solis;& ignis calorem, qui est imago eius,& quæcunque alia res producit suã imaginem,

ginẽ,vt patet in ſpeculo. Ergo quare ſimiliter Deus,qui dedit hoc aliis rebus,nõ producet ſuã naturalem imaginẽ de ſeipſo continuè,& inceſſanter,ſed cùm Deus ſit intellectualiſſimus, ſpiritualiſſimus, & ſimpliciſſimus, vt probatum eſt ſupra cap.32.oportet,& neceſſe eſt,ꝙ imago Dei producta ab ipſo Deo de ſeipſo,& de natura ſua, intelligẽs ſit, ſicut ipſe. Si.n.producit de nihilo res corporales,viuẽtes,& intelligentes,ergo quantomagis ſine cõparatione imago producta de ſua natura propria,& emanata de ſua ſubſtantia, erit viuens, & intelligens; immo neceſſe eſt,ꝙ ſit ei totalis,& totaliter conformis,& non minor,eo quia de ipſomet oritur tanquam radius,ſplendor,& figura,ſeu imago ſuæ ſubſtantiæ.

Quòd idem probatur ex plenitudine iocunditatis, quæ non poteſt deficere, vbi eſt omnis perfectio. Cap. XLIX.

Quia autem nihil melius,nihil dulcius, nihil amabilius ſumma iocunditate. Ergo neceſſe eſt in Deo eſſe ſummam iocunditatem, quæ non poſſit cogitari maior, ſed ſumma iocunditas non poteſt eſſe ſine ſocietate alterius ſummæ ſibi ſimilis & conformis, in qua ſit verus amor, & vera dilectio,& tantus amor quo non poſſit maior excogitari. Quæ enim iocunditas ſummè ſolitario. Si autem Deus producat aliquem ălium de ſua ſubſtantia, qui ſit Deus perfectus,ſicut ipſe eſt,erit tibi ſumma iocũditas,ſumma ſocietas,& ſumma dilectio,quia diliget alterum a ſe productum de ſua natura in infinitum,& productus diliget ipſum producentem in infinitũ,& ſic erit ſibi ſumma dilectio ex parte vtriuſque, & per conſequens ſumma, & infinita iocunditas. Si autem Deus caret ſocietate ſuæ naturæ, tunc carebit ſumma iocunditate, quam non poteſt habere cum creatura de nihilo facta: Ergo vt in Deo ſit plana iocunditas, neceſſe

Generatio filii eſt ſummè iocũda.

eſt,

eſt, quòd producat alterum aliquem de ſuo proprio eſſe, quē diligat, ſicut ſeipſum, & a quo diligatur in ſummo: quod ſi non poteſt, tunc per ſuam impotentiam priuatur infinita iocunditate, quam non poteſt habere, qa non poteſt producere de ſua propria natura aliquem ſibi conformem; & tunc eſt defectuoſum ſua natura, qa non poteſt illud, quod eſt ſibi melius, & dulcius, & amabilius: ſed omnia iſta abſurdiſſima ſunt, quia iam totum fuit probatum, & declaratum in contrarium; quia Deo nihil poteſt deficere, quia ipſe habet ab ęterno omne cō plementum in ſeipſo, & per conſequens ſummam iocunditatem.

Quòd ex dare, & plenitudine dandi, manifeſtatur in Deo æterna productio de ſuo proprio eſſe, & Trinitas ſumma. Cap. L.

QVoniam autem dare eſt Deo naturaliſſimum, & ſummè proprium, ideo per naturam ipſius dare, ideo tanq̃ per illud quod ſummè conuenit, poterimus probare in Deo eſſe ſummā, & æternam productionem, & ſummam Trinitatem. Sed tamen oportet primo probare, quòd de natura Dei ſit dare, hoc autem oſtendit primo per modi productionem, quia Deus in productione mundi cuilibet rei dedit ſuū eſſe completum, iuxta ſuam naturam, & ſecundum ſuā capacitatem; & quamlibet adimpleuit ſecundum quod capere potuit, licet nulla creaturarum ſibi aliquid prius dediſſet, quod non feciſſet, niſi de ſua natura eſſet dare. Et hoc oſtendit, & probat modus dandi, quia ipſe dedit ſingulis creaturis, quæ dedit, vt & ipſe aliis darent. Et hoc oſtendunt res ab ipſo productæ; quæ quanto maiores, & digniores ſunt, & ſuperiores, tātomagis dāt, nihil recipiunt; ut videmus, quòd corpora cęleſtia, quæ continuè, & inceſſanter dant, & influunt in iſta inferiora; & nihil

Primo:

Secundo.

Tertio. & nihil recipiunt ab eis,& tamen nunquam diminuuntur,& decrescunt in dando,nec vnquàm cessant dare;vt Sol incessanter suas dat influentias suum lumen, & suũ calorem istis inferioribus , nec vnquàm subtrahit suam influẽtiam. Tertiò hoc probant,& ostendunt elementa,quæ a Deo in esse sic sunt producta , vt & ipsa singulis creaturis se debet,vt ex ipsis cuiuslibet rei esse, & natura conferatur.

Quarto. Quartò hoc etiam probant res ab ipsis elementis in esse productæ,vt arbores,& herbę,& folia, & fructus:& ea dant hominibus,& brutis ad conseruandã vitã eorum,& non solum dant illis illud quod producunt in esse, immo seipsas , vt truncos , & palmites , & radices ad calefaciendum,& ad domos ædificandum, & alia necessaria faciendum,& sic de aliis. Et in hoc ostẽditur,quòd summa nobilitas est dare,& per consequens in Deo,cùm sit nobilissimus,& creator omnium,est ipsum dare in summo gradu , quia etiam inter homines nobiliores, quique magis dant;quàm minus nobiles.

In Deo est summum dare. Sic ergo concludere possumus,quòd dare est Deo naturalissimum,propriissimum,& conuenientissimum . Et quia idem est Deo dare , & esse,quia alias esset in Deo coniunctio diuersorum,quòd est impossibile , vt probatum est supra cap. 10. Ideo sicut esse suum est infinitum sine mensura, ita quòd tota natura sua est esse,sic & dare,& in infinitum elongetur a non dare;& per cõsequẽs sequitur,quòd nihil possit nisi totum det, nec possit desinere,nisi det totum.

Dare Dei est infinitum. Ideo necesse est,quòd sit infinitus dans,& infinitus recipiens,seu communicans,vt non possit cogitari maior:& sit æternus dans.Non autẽ posset esse talis,si tantùm aliquantam partem suæ substantiæ,& naturæ daret alteri, quia tunc datum esset finitũ .

Pater dedit filio totum suum esse. Oportet ergo, ꝙ det, & communicet totam suam naturam,& substantiam infinitam,& totum suum esse excellentissimum,& nobilissimũ vni alteri,vt scilicet sit alius ab eo productus, æquè nobilis,sicut ipse producens , ꝗ sit per omnia ęqualis sibi,ita nobilis,ita magnus,& infinitus,

nitus, sicut ipse in omnibus perfectionibus. Et quia maior est datio actualis, quàm potentialis; & intrinseca, q̃ extrinseca; & substantialis, quàm accidentalis; & de propria natura, quàm de nihilo producta: ideo necesse est, q in Deo sit ab æterno talis datio, & per consequens productio consubstantialis, actualis; & æquè nobilis, sicut est producẽs. Nam dare, quod fit ex parte Dei creaturis, dum dat esset creaturis de nihilo, est quasi punctus, & nihil respectu infinitę bonitatis, & immensitatis suæ. Vnde maius dare quod potest esse, est quando dans communicat totam substantiam suam & natura alteri. Nisi ergo det totũ suum esse, vt alter habeat sicut ipse, cùm esse Dei sit inuisibile, nihil dat de suo proprio, nec dat, quod est melius; immo retinet sibi totum; & ideo auarus est & summè retinens, & non dans, quod est contra Dei naturam. Nec sufficit dare tale esse, sicut datum est creaturis, quia ipsum esse creaturarũ, est de nihilo, & uertibile in nihil. Ideo non potest esse summum datum. Sic ergo vel deus non est Deus, vel necesse est, quòd det totam suam naturam alteri ab ipso producto seipso, vt nihil habeat, quòd non sit communicatum, & datum. Et hoc est summè magnificentiæ, & summè gloriosum, nihil habere, neque velle habere, quòd non sit alteri cõmunicatum. Et sic probata est æterna productio Dei de suo proprio esse.

Aeterna, cõsubstantialis, et actualis est productio filij.

Quòd ex prædictis ostenditur summa Trinitas personarũ in Deo in summa vnitate unius esse simplicissimum, & inuisibilissimum. Cap. LI.

ET quia dare non potest esse sine recipere, neque dans sine recipiente, ideo necessario in esse diuino, & in natura diuina sunt duo, scilicet unus dans, & alter recipiens; vnus producens, & alter productus. Et quia esse Dei est infinitum, indiui-

sum,

Vnitas essentiæ patris & filij.

sum,& summè simplex,impartibile,non habens partes; ideo non potest vna pars dari,& alia retineri,sed totum esse necesse est vt detur,communicetur, & totum esse recipiatur;idcirco totum datur,& totum retinetur. Persona dans,& persona recipiens,habent idem esse indiuisibile,ac realem unam naturam numero, vnam & eandem substantiam simplicissimam in nullo differunt,nisi,quòd vnus est dans,& alter recipiens: hic habens esse diuinum a seipso,ille ab alio;vnus producens, alter productus.Et quia dans,inquantum dans,non est recipiẽs, nec recipiens inquantum recipiens est dans, nec producens est ipse productus,immo necessario duo realiter didistincti, ideo iam in esse diuino inuenimus duos realiter distinctos,ita quod unus non est alius habentes idẽ esse,& totum esse diuinum.Et quia totum esse diuinum datur,& nihil retinetur quin communicetur:ideo necessaria est ibi summa coæqualitas, summa conformitas, summa consubstantialitas,germanitas, & inseparabilitas,& hec ex summa communicabilitate,& per consequens est ibi summa coæternitas, & summa & eadem potestas,& nihil plus in vno,quàm in alio de perfectione.Nec ideo vnus maior,quia dans,& alius minor, q̃a recipiens,quia idem esse est in ambobus. Ideo sunt vnũ essentialiter,substantialiter,& naturaliter; & per consequens est unus Deus tantùm,& non sunt duo Dii,quia non hẽnt in se nisi vnũ & idẽ esse numero,& indiuisum.

Distinctio personarũ.

Coæqualitas patris,et filij.

Non est in eis prioritas durationis.

Item nec unus est prior secundum durationem, nec aliter posterior,quia licet unus oriatur,& producatur ab alio,tamen similiter sunt ab æterno,& sine initio Deus est dans.quia sua natura est dare;& ideo ab æterno,& sine initio est; alius recipiens in eadem natura, quia ab æterno: & continuè, & semper sunt dans, & recipiens simul,nec possunt separari.Et ideo istud dare & istud recipere est sine initio,& sine fine;& semper est vnus dãs,& alius recipiens,nunq̃ desinens,quia si desineret esse dans, & producens,desineret esse recipiens. Ecce ergo iam cùm

Dei adiutorio inuenimus vnam productionem in natura diuina, quæ quidem productio est naturalis, & necessaria, siue per modum naturæ. Et quia Deus est spiritualis, & intellectualis naturæ, & totus spiritus, & nullo modo corpus, nec res corporalis, ideo necesse est, quod producat, & det naturam suam alteri, secundum modum naturæ intellectualis, & spiritualis.

Cap. 32.

Et quia in omni natura intelligibili est intellectus, & voluntas: & intellectus est naturalis, & operatur naturaliter, & ex necessitate; & voluntas liberalis, & non necessaria, & operare liberè, & non de necessitate; ideo necesse est, quod omnis productio, quæ est in diuina natura, sit per modum intellectus; & sit naturalis & necessaria, vel per modum uoluntatis, & sit liberalis; nec sunt alii modi producendi nisi isti duo. Prima autem productio in esse diuino est naturalis, & ideo per modum intellectus, & sic necessaria. Vnde Deus intelligendo suum esse, & suã substantiam, producit necessario suam imaginem, & figuram sui esse, & suę substantiæ, sicut Sol radium, & cõicat & dat suę imagini totam suam substantiam. Et qa productio est per modum naturæ, ideo uocatur generatio, & quia productus est ęquè nobilis, & per se subsistẽs sicut producẽs, & est pfecta imago producẽtis, ideo vocatur filius eius; & producẽs vocatur pater. Et quia pater produxit filiũ intelligendo se, ideo filius uocatur verbum patris. Et quia illud, quod producitur per modum intellectus, vocatur verbum intellectuale, siue notitia, seu sapientia; ideo vocatur imago, & verbum, & sapientia patris. Et quia quilibet est per se subsistens, & natura intellectualis, & rationalis, ideo vterque vocatur persona. Et sic sunt duæ personę in diuina natura per vnã productionem, coęquales, coómnipotentes, & coęternę; nec potest esse nisi una productio in Deo per modum naturæ, & per unum modum, quia Deus producit naturaliter tantum quantum potest, & secundum totam suam virtutem. Et ideò, quia est actus

Productio filij est naturalis.

Vocatur generatio.

Dicitur filius.

Dicitur uerbum patris

Dicitur imago patris.

Vocatur persona.

Est solum unus filius.

purus, & infinitè actiuus, totus quicquid potest, per modum naturæ produxit vna vice. Ideo non potest esse nisi vnus productus per modum naturæ, quia in illo terminatur tota productio. Nec pater potest vltrà producere per illum modum, quia produxit quicquid potuit per modum naturæ, & sufficit ei vnus productus, & unus filius, & vna productio per illum modum, quia productus est infinitus, & productio infinita. Et sic non potest esse nisi unus filius, vna imago, unum verbum, & sapientia patris.

Quòd productio per modum intellectus, & naturæ iam reperta, manifestat nobis de necessitate esse in deitate aliquam productionem per alium modum, scilicet per modum voluntatis, & libertatis. Cap. LII.

Cap. LI.

De processione spiritus sancti.

ET qa semp oportet nos procedere ordinatè, & de gradu in gradū; ideo per istē productionem summam & infinitam iam dictam, Dei gratia inuentam, debemus vlterius currere ad inueniendum si est in esse diuino alio productio. Et quia pater dans, est intelligēs: filius productus, recipiens & similiter est intelligens, & non ignorans; & cùm ex dare, & recipere quando sunt perfecta, oportet quòd procedat, & sequatur aliud, quod non est dare, neque recipere, scilicet amor, ideo cùm in diuina natura sit dare, & recipere; & dans, & recipiens, oportet quòd procedat amor a dante in recipientem, & a recipiente in dantem, & sic est ibi processio amoris ab vno in alterum, & econuerso: & sic est ibi tertia res producta, scilicet amor, quæ quidē res non est pater, neque filius, sed procedens necessario de ambobus, quia pater non potest non amare suā imaginem, suum filiū ab ipso productū, cui dedit omne, qđ habet, nec filius potest non amare patrem, qui genuit eū

æqua-

æqualem per omnia sibi. Et sic per primam productionem inuenimus secundam, & prima probat, & manifestat secundam; & sic sunt duę productiones in diuina natura multum differentes, quia prima est per modum intellectus naturalis, & necessaria; & secunda per modum voluntatis & libertatis, & sic voluntaria, quia productus per istam productionem est amor, & charitas, sed amor a voluntate procedit.

Spiritussanctus a patre & filio procedit.

Rursus ista productio fit a duobus simul, scilicet a patre, & filio, quia ambo producũt tertium, sed prima productio fit ab uno tantùm, scilicet a patre. Sed quia pater non est prior filio, sed ab æterno sunt simul, ideo non prius procedit amor a patre in filium, quàm a filio in patrem. ideo non sunt duæ productiones amoris patris & filii, sed una tantùm; & ideo producitur amor ab ambobus, tanquam ab vno, & per vnum modum, scilicet per voluntatem liberalem.

Filius dicitur imago uerbum.

Rursus sicut productus per modum naturæ, & intellectus nominatur imago, verbum, & filius; imago nominatur tanquam habens similitudinem expressam, & cõformem patris. Verbum nominat ipsum tanquam similitudinẽ expressiuã, & intellectualẽ. Et filius tanquã similitudinem per se subsistentẽ, & connaturalem. Ideo productus per modum uoluntatis, vocatur donum, amor, charitas, vel nexus, vinculum, & spiritussanctus patris, & filii, quia ista sunt voluntaria: donum nominat ipsum vt uoluntarium donum, seu datum. Amor nexus charitas, & vinculum nominat ipsum, vt donum voluntarium primum & principium. Spiritussanctus nominat ipsum, vt donum uoluntarium primum, & per se subsistens, siue hypostaticum, quod idem est.

Spiritussanctus dicitur multis nominibus.

Ecce distinctos modos producendi duos productos distinctos realiter, qui sunt æquales in omnibus, quia habent eandem numero essentiam, & idem esse indiuisũ. Sicut enim filius est ęqualis per omnia patri, nec unus maior altero, ita spiritussanctus est ęqualis per omnia

Trinitas personarum cõcludit.

patri,

patri,& filio,quia producitur ab ambobus,tanquàm ab vno.Neque est posterior eius,propter hoc, quia est tertius,sed ab æterno simul sunt,quia ibi non est ordo durationis,sed tãtùm ordo originis.Ideo pater est primus, & a nullo recipit esse diuinum,nec oritur ab aliquo. Filius est secundus,quia primo oritur a patre,non prioritate temporis.Spiritus Sanctus est tertius,quia ab ambobus procedit. Et tamen omnes tres æquales sunt, quia habent idem esse diuinum, & eandem substantiam indiuisam,sed per tres modos.Quia pater, tãquam fons deitatis,habet a se esse,& per modum datis tantùm. Filius habet esse diuinum per modum recipientis ab alio tantùm:& hoc per modum generationis; & quicquid habet tanquàm ei datum a patre.Sed Spiritus Sanctus habet diuinum esse per modum procedentis,seu procedendi ab vtroque,ad modum voluntatis:ideo sua productio vocatur spiratio, siue processio. Et sic in esse diuino est vera origo,& vera distinctio,& tàmen idem esse:nec tamen est ibi prioritas, neque posterioritas durationis, nec processionis,sicut patet ĩ Sole;quia quàmuis radius oriatur a Sole,tamen non est prius Sol,quam radius: & similiter de igne,quia licet splendor, & calor oriantur ab igne,tamen simul sunt,nec ignis est prior, quàm splendor;sic & calor;sic ergo pater,& filius,& spiritus Sãctus æquales sunt,& pater infinitus,& filius infinitus,& spiritus Sanctus infinitus,quia necesse est,quòd amor qui procedit a patre in filium,& econuerso sit infinitus,quia pater amat filius quantum potest,& filius amat patrem quantum potest;& quia pater potest in infinitum,& filius potest in infinitum;igitur amor,qui est spũssanctus, est infinitus,& ille est tertia ꝑsona, & ꝑ cõsequẽs æqualis patri,& filio in infinitũ:sicut ambo sunt infiniti. Ecce ergo qualiter recto ordine Dei auxilio ĩueniemus in esse diuino duas æternas ꝓductiones indesinẽtes,& tres ꝑsonas æquales realiter distinctas,& tñ nõ est nisi una substantia,vna natura,vnũ esse indiuisũ, infinitũ in tribus.

Quòd

Quòd homo potest induci ad concedendum, quòd una, & eadem substantia infinita indiuisa possit esse in tribus realiter distinctis, quamuis sit incomprehensibile ab homine. *Capitulo* LIII.

QVoniam autem valde incomprehensibile est in intellectu humano, quòd una, eademque substantia indiuisa realiter sit in pluribus, ideo hic per aliqua iam nota nobis in rebus creatis fiet manifestatio, vt non videatur impossibile immo valde possibile. Si enim una natura creata de nihilo, finita, eadem specie, sed non numero, potest esse in pluribus realiter, vt patet, quia vna natura humana est in pluribus realiter eadem specie, vt in Petro, & Ioanne. Quare non dabimus vnum gradum: maiorem in vnitate ipsius naturæ increatæ, infinitæ, & sine mensura, vt scilicet ipsa natura diuina, infinita, increata: vna necessario indiuisa, realiter sit, & possit esse in pluribus personis realiter distinctis.

Vnitas diuinæ naturæ.

Vnde maior vnitas, & identitas post unitatem in specie, est vnitas in numero. Ergo sicut natura diuina increata, & infinita ascendit semper supra naturam creatã, & finitam sine mensura: ita unitas naturæ infinitæ, & increatæ ascendit semper supra unitatem naturæ finitæ, & creatæ, & hoc sine mensura.

Ergo postquam natura creata eadem specie inuenitur realiter in pluribus, & ei repugnare non potest, quin hoc possit: ergo ipsa natura infinita, increata, eadem numero inuenitur realiter in tribus, & sibi non repugnat.

Item ubi maior vnitas, ibi maior perfectio, maior concordia, maior pax: ergo inter personas in diuinis, necessario est, quòd sit summa vnitas, quæ non possit esse maior, nec cogitari.

Et ita est, quòd sit una substantia necessario

in tribus numeris; aliter non esset maxima vnitas, nec maior quæ possit esse, aut cogitari, nec maior quàm inter personas creatas, sicut inter hominem, & hominem, & sic possibilis esset discordia, aut diuisio inter personas diuisas, sicut inter homines, vel posset intelligi esse, quod est impossibile. Sicut necesse est ergo esse pluralitatem personarum in diuina natura summa; ita necesse est esse vnitatem substantiæ. Debet tamen homo concedere, licet non possit comprehendere quomodo possit esse. Quia non sequitur, quòd si non possit comprehendere, ita esse; quòd ergo non sit. Vnde aliquando homo multa cognoscit per experientiam, quæ tamen comprehendere non potest per rationem. Quod corpus, & anima quæ sunt valdè diuersa, faciunt unum hominem, hoc uidemus: sed quomodo hoc fieri poterit, non comprehendimus. Si ergo est illud incomprehensibile quomodo sit, & tamen homo per experientiam hoc cognoscit esse, quanto magis id, quod per nullam experientiam potest videri humanam, & tamen multa per experientiam pōt cognoscere, qui per rationem nullo modo potest comprehendere, & econuerso. Vt ratio probat, quòd idem est in Deo posse intelligere, & velle: & sunt idem, quod esse in Deo, & sic tria sunt unum, & tamen hoc quomodo fieri potest, nemo comprehendit. Tantum autem est incomprehēsibile, quòd esse Dei sit tria hæc, scilicet posse, intelligere, velle; quantum, quòd tres personæ sunt una substantia, & vnum esse; & tamen primum omnes concedunt.

Pluralitas personarū.

Quòd omnia, quæ probat, sunt de pluralitate personarum, & vnitate in diuinis, poßunt manifestari per uerbum actiuum, & paßiuum. Capitulo LIIII.

QVoniam autem omnia prædicta sunt altissima, & nostrum intellectum supergrediētia, ideo, vt fiant nobis aliqualiter proportio nata per exempla; quę maximè sunt nobis familia-

miliaria;& cum quibus clericus habeat notitiam a pue ritia de uerbo actiuo,& passiuo,ideo per illa quilibet co gnoscit de ipsis,ecce ualde congiuum ascendere ad intel ligendum illa quæ dicta sunt;ecce exemplum valde con ueniens,& nos illuminans. Sicut se habet verbum acti uum ad passiuum,& econuerso, sic se habet in diuinis pater ad filium,& econuerso,quia pater est actiuum, & persona actiua & filius passiuum, & persona passiua. Sicut enim uerbum actiuum est plenum, & perfectum verbum,& a nullo alio verbo oritur,nec producitur, in quantum actiuum,immo est primum seipso. Ita pater in deitate est plenus Deus,& perfectus Deus,& a nullo alio oritur; & producitur,immo est prima persona, & primum principium in esse diuino. Et sicut verbum acti uum de seipso habet plenam significationem, & suum totum significatum;ita pater in seipso habet plenam dei tatem,& totum esse diuinum,& totum continet in seip so. Vnde significatum,siue res significata verbi actiui,est sicut esse diuinum,seu substantia diuina. Et sicut verbũ actiuum, quamuis ex seipso sit perfectum, & plenum, producit ex seipso verbum passiuum,ita quòd actiuum oritur a nullo,& passiuum oritur ab actiuo,& non econ uerso; & est secundum, & non primum; & actiuum est primum,& non secundum. Ita pater, quàmuis ex se ipso sit perfectus,& plenus Deus,producit tamen de se ipso filium tanquam passiuum,& filius oritur a patre, tanquam a suo actiuo,& non econuerso. Et filius est se cunda persona,& pater prima persona,& non secunda, & sicut de necessitate uerbum actiuum producit suum passiuum verbum,ita quòd impossibile est verbũ acti- uum esse quin producat uerbum passiuum, & simul sunt,quia non est prius actiuum, quàm passiuum,quia actiuum non potest esse sine passiuo, nec prius est acti- uum,& postea passiuum:sed simul sunt, vel non sunt. Ita pater, qui est totus actiuus, de necessitate producit suum filium,ita ꝙ impossibile est Deum actiuũ esse,qn

Prima conuenientis.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

producat propriũ passiuũ, nec est prius pater actiuus q̃ filius passiuus. Itẽ sicut verbũ actiuũ cõicat suo passiuo verbo dũ ipsũ producit q̃cq̃d hẽt.s.totũ suũ significatũ; & q̃cq̃d se tenet ex parte rei significate, & omnia sibi cõicat dẽpto suo mõ proprio, & sua proprietate, ꝑ q̃ est actiuũ, quia suum propriũ modũ nõ põt cõicare, & iõ similiter verbũ passiuũ hẽt suũ propriũ modũ, & suã proprietatẽ, q̃ nõ hẽt uerbũ actiuũ, quia actiuũ nõ est passiuũ, nec passiuum est actiuum, sed tamen omnis alia sunt ei communia, demptis propriis modis qui non possunt stare simul in eodem: & ideo necesse est, quod sint duo verba, nec possunt esse vnum verbum, & tamen habent vnum & idem significatum; & vnam, & eandem rem significatam, & nihil est in actiuo, quin etiam sit in passiuo verbo, sed alio modo. Et sicut verbum actiuum, & passiuum sunt duo verba distincta propter duas proprietates distinctas, quę non possunt esse in uno simul; ita similiter in diuino esse, pater, qui est totus actiuus, communicat suo filio passiuo dum ipsum producit quicq̃d habet, totam suam essentiam, & totum suum esse; & q̃cq̃d se tenet ex parte sui esse, & esse diuini, & omnia communicat suo modo proprio dempto solum, & sua proprietate actiua, per quam est pater, & summè actiuus, quia hoc communicare non potest. Similiter suus filius passiuus habet suum proprium modum, & proprietatẽ passiuam correspondentem proprietati actiuæ patris, q̃ proprietatem habere non potest pater. Et ideo pater nõ est filius, & filius non est pater; & tñ omnia alia sũt cõia & oia quæ sunt in patre, sub mõ actiuo, & sub illa proprietate paternali, sunt in filio sub mõ passiuo, & ꝓprietate filiali. Et sic necessario sunt duo distincti pr̃, & filius ꝓpter duas proprietates incõicabilis. Itẽ sicut verbũ passiuũ ꝑ oĩa est æquale suo verbo actiuo, nec vnũ est maius altero, q̃a in verbo actiuo repitur significatũ, & modus significandi proprius, & in uerbo passiuo similiter reperitur idẽ significatũ, & suus proprius modus significandi.

Quinta. *Septima.* *Exemplum de æqualitate in trinitate.*

candi.

cādi. Ita cōformiter filius ꝑ oīa est æqualis patri, nec vnus est maior altero, quia in patre non est nisi esse diuinū & proprius modus, & in filio idē esse diuinū, & suus ꝓprius modus, ita quòd idē esse est sub duobus, cū modis inæqualibus vtrobique, idest esse utrobique, proprietas nō eadē, sed corrñdēs: & sic tm̄ est in uno, sicut in altero. Et sicut nos videmus, ꝙ verbū actiuū, inquātū actiuū, hēt suū propriū casum. s. accusatiuum, & hoc est sibi propriū inq̄tū actiuū; & iō nunq̄ cōicat illū accusatiuū suo verbo passiuo, & similiter verbū passiuū, inq̄tū passiuū, hēt suū propriū casū. s. ablatiuū, quē nō actiuū, īmo isti casus sunt incōicabiles inter ipsa qa ipsis cōueniunt per suas distinctas proprietates, & tn̄ si uerbū actiuū hēat aliquē aliū casū ultra propriū actm̄, vt genitiuum, vel datiuū, vel aliū accusatiuū vel ablatiuū, qa illū non hēt tanq̄ actiuū, nec rōne proprii modi sui, sed rōne sui significati, & rei significatæ, vt uerbi gratia, istud uerbū accuso, ꝑter propriū actm̄, hēt genitiuū, vt accuso te sceleris, & istud uerbū do, hēt datiuū, vt do tibi filium; & doceo aliū accusatiuū, vt doceo te grammaticam, hic est alius accusatiuus, vt hic audio lectionē a magistro, est ablatiuus iō sicut hic uerbū passiuū hēt eūdē casū quē hēt suum verbū actiuū, ultra propriū actiuū, hēt ēt ultra suū ꝓpriū ablatiuū, & totū qcqd hēt uerbū actiuū ultra propriū accusatiuū, hoc totū cōicat suo uerbo passiuo, & sic primo hēt actiuū, postea passiuū. Iō de accusator a te sceleris, filius datur tibi a patre, doceor a te grāmaticā, lectio audit a te magistro, logica legitur a me Henrico. et cā huius est, qa hn̄t idē significatū, & eādē rē significāt, & illi casus tenēt se ex parte significati, & nō ex parte modi ꝓpriis iō sūt casus cōes. Ita cōformiter ī deitate. Pater inq̄tū pater, & actiuus, hēt aliqua, q̄ sibi soli cōueniūt, vt eē primū prīcipiū, nō de alio principio ī deitate, esse a se, & īnascibilē, eē īproductū, & eē primā ꝑsonā, similiter gn̄rare. Et qa ista cōueniūt ꝑ suū modū propriū, inq̄tum pater, non cōicat ea suo filio passiuo producto ab ipso.

Octaua. Exemplum de propriis personarū.

Et similiter filius, inquantum filius, & passiuus, habet aliqua, quæ sibi soli conueniunt: vt esse productum per modum naturæ, & intellectus natum esse, secundam personam esse, imaginem esse, verbum esse. Et quia ista conueniunt, & per suum proprium modum, ideo solus hēt. Sed tamen quicquid pater habet, inquantum Deus, & ex parte ipsius esse, & essentiæ, & oēs proprietates, quę conueniunt esse diuino, totum communicat suo filio. Et quia æternitas, omnipotentia, summa sapientia, summa bonitas, veritas, voluntas, vita, & multa alia se tenēt ex parte esse, & essentiæ, & conueniunt patri inquantum Deus est; ideo omnia communicat suo filio, & sunt cōmunia, & propria.

Nota. Præterea, sicut verbū passiuum quicquid habet, habet ut datum & receptum, & totum tamen habet sicut actiuum: ita filius, quicquid habet, habet ut datum & receptum, & totum tamen habet quod pater. Et sicut si verbum actiuum esset ab æterno, necesse esset etiā verbum passiuum esse ab ęterno: ita quia pater est ab æterno, necesse est filium ab ęterno esse. Et sicut verbū actiuum non habet nisi unum verbum passiuum, nec potest habere aliud, & illud ei sufficit, ita pater non habet nisi unicum filium, nec potest alium habere, quia ille sufficit ei.

Decima.

Ecce igitur qualiter est magna similitudo inter patrē, & filium ab vna parte: & verbum actiuum, & passiuum ab altera parte, ita quod multum relucet nobis mysterium diuinarum personarum in ista comparatione, quia vtrobiq; est unum & idem commune, & duæ proprietates, vt in verbo actiuo, & passiuo idem significatum, & duo modi; nam idem significatum intelligo, dum dico amo, & amor, sed duobus modis: similiter in patre & & filio est eadem essentia, quę est communis, & duo modi, seu duæ proprietates, & sicut in uerbo actiuo & passiuo est comparatio intellectualis, ita est in patre, & filio; quia pater intelligendo produxit filium sicut verbum

Vndecima.

acti-

actiuum per uirtutem intellectus produxit verbum passiuum de necessitate. Et sic habemus exemplum valde conueniens, & familiare ad duas diuinas personas. Sed quia verbum actiuum, & verbum passiuum non sūt tres intelligentes, ideo non producunt amorem inter se, sed tamen si verbum actiuum intelligeret suum passiuum verbum, ipsum diligeret tanquam suam imaginem, & verbum passiuum diligeret suum actiuum, quia ab ipso habet omnia; & sic esset ibi similitudo tertiæ personæ in Trinitate, scilicet Spiritus Sācti, quia actiuum, & passiuū semper sunt simul, & insimul producerent vnum amorem. Sed tamen largè possumus comparare verbum impersonale passiuæ uocis spiritui Sancto, quia uerbum actiuum, & verbum passiuum producunt ipsum personale, & ab eis procedit, & sumit omnia quæ habet, & est tertium verbum productum ab eis. Vnde capit vocem passiuam a passiuo, & significationem actiuam ab actiuo, & habet suum proprium modum, & proprietatem, & non est actiuum, neque passiuum. Vnde distinguuntur ab actiuo, & passiuo, quia significat indeterminatè sine certa persona, & numero, & tamen habet idem significatum, & rem eandem significat, quam significat actiuum, & passiuum. Vnde idem significatur, dum dicitur, lego lectionem, & lectio legitur: ac legitur impersonaliter sumptum, sed tamen non eodem modo, & sic est idē significatum, & tres modi: & ideo sunt tria verba distincta.

Duodecima.

Tertiadecima.

Generalis epilogatio. Cap. LV.

Recolligentes ergo in generali omnia quæ manifestata, & reuelata sunt nobis per scalam quatuor graduum naturæ possumus videre qualiter per comparationem hominis, qui est in quarto gradu ad alias res inferiores tres, &

ipsorum adinuicem,& hoc secundùm conuenientiam generalem ascendimus ad cognitionē unius naturæ supremæ,& infinitæ,quæ est supra hominem,& qualis sit, & quanta sit,& inuenimus in illa natura suprema,esse,viuere sentire,& intelligere aliud quā scala naturæ, & ibi fecimus aliam scalam , ab ipso esse incipiendo , & procedendo ad alios gradus,& inuenimus , ꝙ in alia summa natura,quæ est Deus noster,idem est esse quod uiuere , qđ sentire,qđ intelligere. Rursum inuenimus illud esse improductum,non acceptum,sed æternum,& quod ab illo esse æterno,& ab illa natura est. productum totum esse mundi,& tota scala naturæ,& hoc de nihilo , & de nouo.Item per istam productionem mundi de nihilo ꝑ inuentam , ascendimus ad unam aliam productionem nobilissimam,& æternam,& illam conclusimus esse qđ esse est de ipso esse diuino,per quam inuenimus in natura diuina duas personas æternas , & Deum de Deo esse productum,& hoc per modum naturæ.Rursus per istā productionem,quam inuenimus in natura diuina, reperimus etiam ibidem esse necessario aliam productionem de esse diuino,quæ est per modum uoluntatis,& libertatis,per quam producit tertia persona in esse diuino . Et sic in generali per scalam naturæ inuenimus quatuor,scilicet esse diuinum,& tres productiones ipsius esse diuini, scilicet ipsi Dei,& tria producta a Deo.Prima productio inuenta est in productionem mundi , & de nihilo extra se.Et secunda productio est Dei de Deo intra se,& ab æterno per modum naturæ.Tertia est productio Dei de natura diuina per modum uoluntatis.Et iste duæ sunt æternæ,et sine principio , & sine fine nunquam cessantes.Tria ergo sunt producta,scilicet mundus,filius,& spiritussanctus,& unum improductum,scilicet,pater.

Primo. *Secundo.* *Tertio.* *Quarto.*

Filius ergo est a patre,spiritus Sanctus a patre , & filio,& a patre, & filio , & spiritu Sancto , tanquam ab uno,mundus est productus. Ex istis omnibus possumus concludere talem diuisionem in qua clauduntur

omnia.

omnia. Omne quod eſt, vel eſt ab æterno, & a ſeipſo, vel non ab æterno, nec a ſeipſo, vel eſt ab æterno, & non a ſeipſo, ſed ab alio. In prima parte diuiſionis eſt pater, in alia parte mundus, in tertia Filius, & Spiritus ſanctus. Et ſic per iſtum proceſſum inuenimus Deum trinum, & vnum. Vnum in eſſentia, & trinum in perſonis, a quo omnia, in quo omnia, & per quem omnia, qui viuit benedictus in ſæcula.

Sequitur comparatio hominis, qui eſt in quarto gradu, ad alias res inferiores trium graduum ſecundùm conuenientiam ſpecialem, & de fructu qui inde colliguntur.

Cap. LVI.

Conſiderata comparatione hominis ad alias res inferiores trium graduũ ſecundùm conuenientiam generalem, ex qua collectus eſt fructus inæſtimabilis. Et quia eſt adhuc alia conueniẽtia, & ſimilitudo ſpecialis: ideo nunc conſiderandum eſt vnde homo habet conuenientiam, & ſimilitudinem ſpecialem vltra generalem. Primò cum rebus quæ ſunt in primo gradu, quæ tantum habent eſſe, ſcilicet cũ elementis, & cum corporibus cœleſtibus. Quia ſicut illa ordinata ſunt inter ſe, ſic homo eſt ordinatus in ſeipſo. Nam in illis, quæ hñt tantũ eſſe, nobiliora & digniora ſunt ſuperius, & altius, & minus nobilia, & minus digna ſunt inferius & infima, vt cœlum ſurſum, & terra deorſum. Et inter elementa ſimiliter, quia terra minus digna, ideo infima, & aqua quę eſt dignior, ideo ſuperior eſt q̃ terra, & aer quàm aqua, & ignis q̃ aer. Ita ſimiliter in corpore hominis, caput eſt ſupremum in altiſſimo loco poſitum nobiliſſimum, & digniſſimum inter membra exteriora, & alia membra minus digna ſunt infima, vt pedes, ſicut terra, quia infima portantes omnia elementa. Ita pedes

De formatione hominis ſecundũ corpus

ſunt

ſunt infimi portans alia membra. Sicut ergo inter elementa ſunt ſuperius, & inferius, ita in homine. Item ſicut ſuperiora corpora regunt inferiora corpora, ita caput, & membra ſuperiora, & manus regunt inferiora membra. Et ſicut corpora cœleſtia, vt Sol, qui influit vitam omnibus aliis corporibus, & dat eis lumen, & influit vitam omnibus corporibus viuentibus, collocatur in medio ſeptem planetarum, & influit ſuperius, & infe rius ſedens in medio; ita in homine cor, quod influit vitam, & calorem omnibus membris, collocatur in medio & ibi ſedet influens ſuperius, & inferius. Ecce magnam conuenientiam, & ſimilitudinem.

De conuenientia ſpecialiter hominis ad res ſecundi gradus, quæ habent viuere, & eſſe tantum. Cap. LVII.

Quòd homo eſt ſimilis arboribus.

ADhuc autem tu homo habes magnam conuenientiam cum rebus ſecundi gradus, ſcilicet cum arboribus, & plantis, ac herbis. Quia ſicut ſemen, & granum, de quo pullulans arbor poſt certum tempus, apparet ſicut natura illius ſeminis, & illius grani exigit, ſic planta ſeritur, & plantatur in terra, & clauditur per certum tempus, tanquam in ven tre. Ita granum, & ſemen, de quo tu homo pullulas, po nitur, & ſeminatur in terra, ſicut in agro, & in vẽtre ma tris tuæ, & ibi clauditur. Et ſicut illud granum, ſeu ſemen, de quo naſcitur arbor, ſeu planta, recipit materiam, & augmentum de terra, ſcilicet vt exinde fiant radices, truncus, & ſimilia; ita illud granum, de quo tu pullulas, recipit materiam, & augmentum de terra, ſcilicet de ſan guine menſtruo mulierum in ventre matris, vnde mem bra fiunt, & creſcunt. Et ſicut de vno grano modico, & paruo, arborum, in quo nulla ferè apparet diuerſitas, ſed magna ſimilitudo, exeunt, & pullulant tot diuerſa;

Secundò.

ſicut

ſicut ſunt radices, truncus, cortex, medulla, frondes, folia, flores, & fructus, & ſemina, ita conformiter de illo modico ſemine patris tui, in quo nulla eſt diſſimilitudo, nec diuerſitas, exeunt, & pullulant tot diuerſa ac mirabilia, & innumerabilia membra, quot tu habes exteriora & interiora, ſicut ſunt caput, oculi, nares, aures, dentes, lingua, digiti, manus, pedes, &c. habes etiam interiora, vt cor, pulmonem, ſtomachum, epar, inteſtina, renes, oſſa, neruos, & venas, &c. quæ omnia exeunt, & pullulant de illo paruo ſemine patris tui. Ex quo tu potes concludere, quòd tu homo es opus magni Dei, qui de ita modicó grano, tot diuerſa, & mirabilia membra extraxit, & quòd ille idem qui in arboribus ordinauit fieri tot diuerſitates mirabiles, ſicut radices, truncum, frondes; illemet ordinauit, quòd de ita modico grano patris tui, tot mirabilia membra, & diuerſa, ſicut ſunt in corpore tuo, exirent. Quis enim ordinauit, quòd tot partes, & non plures, & tales pullularent de illo paruo modico grano arboris, & quòd tot membra, & non plura, & talia, & taliter diſpoſita, & non alio modo ſic mē ſurata inter ſe, ſic proportionata in certa menſura, & certo numero, & certo modo, exirent de illo paruo grano, vt duæ manus, & quinque digiti, & duo oculi, & non plures, neque pauciores caput altum, & ſic de conſimilibus aliis. Quis iſta ordinauit, fabricauit, diſpoſuit, menſurauit, collocauit, & cuilibet officiū proprium tribuit. Nonne ille idem qui in arboribus ordinauit, ita ſimiliter in omnibus. Nunquid pater tuus, & mater tua formauerunt iſta membra? Nonne ipſis neſcientibus, & dormientibus, membra formantur occultæ, etiam multotiens ipſis nolentibus, & non cupientibus formantur? Quandoque etiam ipſis volentibus, non poſſunt generare. Nonne tunc clariſſimè manifeſtatur in formatione tui corporis potentia immenſa, ſapientia ineſtimabilis, bonitas, & benignitas innumerabilis tui Creatoris? Qui ſic potenter, & rationabiliter cum magna ſapientia,

Quòd homo ſit opus Dei

& be-

& benignitate, oĩa mẽbra tui corporis organizauit, distĩxit, & ordinauit dulciter, & insensibiliter, matre nesciẽte, supra omnia corpora mundi, ita pulchræ. Sicut enim homo, qui prudenter agit ille ordinatè, & sine impetu facit illud quod intendit, donec ad finem, & suum intentum perueniat; ita similiter arbores, & plantæ operantur ad modum operationis artificis, qui rationabiliter operatur vnum post aliud producẽdo ordinatè, ac si cognoscerent finem, propter quem operantur, & sic producũt eorum fructus, & semina, flores, & folia, propter fructus, & quando fructus sunt maturi, tunc cessant operari exterius, & sic arbores plantantur, seminantur, crescunt, nutriuntur, augmentantur ipsis nescientibus. Ita homo fuit plantatus, nutritus, & generatus ipso ignorante. Ergo bene similis est homo arboribus. Et sicut nutrimẽtum, quod habent arbores, capiunt a terra mixta cum aqua, ita tota magnitudo tui corporis venit de terra mixta cum aqua. Ita vt ex nutrimento, quod venit ex elementis, vt aqua, & terra: homo crescat, augmentetur, & viuat.

De conuenientia hominis speciali, & similitudine ad res tertij gradus. Cap. LVIII.

Quòd homo est similis animalibus.

SEd adhuc homo magis est similis animalibus brutis, quàm arboribus, & plantis, & maiorem conuenientiam habet cum eis. Nam sicut illa generantur per coitum, & masculum, & femellam in vtero, & ibidem membra animalium formantur; ita tu homo generaris per coitum, & per masculum & femellã in vtero matris tuæ. Et sicut animalia habent caput, oculos, aures, nares, os, linguam, dentes, cor, epar, stomachũ, & alia membra; ita tu homo habes omnia ista. Et sicut ista ambulant per se de loco ad locum, vident, audiunt, bibunt, & comedunt, nutriuntur, digerunt, egerunt, & sic

ſic de aliis. Ita tu homo habes omnia iſta. Item alia magna conuenientia, ſicut arbores, plantæ, & animalia omnia in terra reuertuntur, ita corpus hominis reuertitur in terram, ergo de terra ſumptum eſt. Eadem ergo materia tui corporis, arborum, plantarum, animalium, poſtquam reuertũtur totum ad vnam & eandem materiam.

Qualis vtilitas colligitur ex iſta comparatione ſpeciali. Cap. LIX.

QVid autem colligere debemus ex iſta comparatione, & cõuenientia ſpeciali hominis ad quatuor gradus quæ ſignat omnia iſta. Et hæc ſpecialis conuenientia, & ſimilitudo arguunt, & dicunt primo, quod vnus & idem artifex, vnus & idem dominus, vnus ordinator eſt hominis, animalium, ac aliarum rerum, & graduum aliorum, vnum conſilium, vna prouidentia. Secundò arguunt ſummam potentiam, ſummam prudentiam, ſummam bonitatem eiuſdem. Arguitur primò vnitas artificis, ſummè potentis, ſummè prudentis, & optimi. Non enim eſſet tanta conuenientia, & ſimilitudo hominis cum arboribus, plantis, & animalibus, ſi eſſent duo conſiliatores in rebus, duo rectores, duo artifices; nec opera plantarum, & arborum ſic ordinatè procederent, & agerentur ad modum operum humanorum; neque omnes aſſimilarentur, niſi ille idem regeret, & dirigeret opera ipſarum arborum, & plantarum, qui dedit homini rationem; vnus eſt ergo qui dedit homini intellectum, & qui dirigit opera arborum, quæ ſunt ad modum intellectus, cum in arboribus, & plantis non ſit ratio, vel intellectus. Sed multofortius vnitas materiæ, & identitas viuendi tam hominum, quàm animalium, arborum, & plantarum arguit vnitatem artificis.

Vnus dominus & artifex omnium

Cùm

Cùm enim ſit eadem materia tam hominum,quàm animalium,arborum,& plantarum: quia omnia reuertuntur in terram;& per conſequẽs de terra facta ſunt,a principio,ſicut nix ſumpta de aqua ; quæ reuertitur in aquã, in gelu, & ſal ſimiliter. Sed támen nec homo, ſeu corpus, per ſeipſum factum eſt de terra , nec tot ſpecies animalium factæ ſunt per ſe de terra , nec tot ſpecies arborum , & plantarum fecerunt ſeipſas de terra , quia hoc opus eſt opus artificis habentis ſapientiam , & intellectum . Sequitur ergo, quòd eſt artifex vnus, qui de eadem materia omnia iſta fabrĩcauit, quia ſi eſſent duo cõtrarii, non conuenirent in eodem modo fabricandi , neque formandi,neque eſſet tanta ſimilitudo, neque eſſet eadem materia.quia vnus alteri non communicaret materiam . Item oſtenditur,& probatur ſumma potentia, ſumma ſapientia , ſumma bonitas, ſummi artificis, qui de vna & eadem materia tot innumerabiles, & mirabiles, ac diuerſas res, & ſpecies producere potuit , voluit, ſciuit, & fecit . Vide quot ſpecies arborum,herbarum, plantarum , ac animalium , & tamen omnes de eadem materia . Sed multo mirabilius eſt de materia vili, ac infima , & groſſiſſima poſſe , & ſcire formare tam nobile corpus , ſicut eſt corpus humanum , quod eſt capax animæ rationalis, & intellectualis , quæ eſt imago ſummi artificis . Vide quanta eſt diſtantia inter corpus humanum, & terram in nobilitate; maior enim eſt potentia, & ſapientia poſſe de materia vili & groſſa facere nobile corpus,quàm de materia nobili facere nobile opus, ſicut etiam maior ſubtilitas eſt ſcire facere de luto vaſa aurea,& pulchra,precioſa, quàm facere de auro,& lapidibus precioſis , vaſa precioſa . Ex hoc ergo poteſt homo certitudinaliter arguere ſummam potentiam, ſummam ſapientiam ſui factoris , & conſiderare quòd qui te potuit, & ſciuit,& voluit tam nobilem,& excellẽtem ſuper omnes alias res facere de terra infima,& ita te exaltare quanta tibi poterit facere , & quomodo poterit te

Summa ſapiẽtia illius artificis.

Summa potẽtia illius artificis.

exaltare

exaltare magis si voluerit,& ad statum altiorem & nobiliorem eleuare. Ecce ergo quot fructus,quot vtilitates, quot vtiles cognitiones poterit homo colligere ex ista comparatione suiipsius ad creaturas inferiores. Non ergo spernat eas. Ille enim debet amare, & cogitare similitudinem, quam habet cum eis & fraternitatem; & humiliare se per eas, & fricare animam suam cum eis. Ipse enim cognoscunt eum mirabilem, & excellētiorem eis in multo, quia est in nobilitate excellentissima,& dignitate constitutus super eas. Sed tamen cogita, quia tu es creatura. Non enim propter tuam excellentiam desinere potes quin sis creatura. Noli ergo obliuisci, quia es de numero creaturarum, nec separari potes a cōsortio earum, quia magnam habes cum eis conuenientiam, scilicet eandem materiam, & eundem artificem. Exercita ergo te in cognitione earum, quia quanto magis cognoscis ipsas, tanto magis cognoscis tuam dignitatem, & acquires maiorem cognitionem,& certiorem de tuo conditore. Si ergo uis, quòd in te fiat cognitio tuiipsius, & tui cónditoris, fiat primo in te cognitio creaturarum, quia quanto magis appropinquas te ad creaturas,eas cognoscendo, tanto magis appropinquabis ad teipsum, & ad tuum conditorem. Et quanto magis elongas te a creaturis, tanto magis elongas a te ipso; & a tuo conditore. Si ergo crescat in te cognitio creaturarum, crescet in te etiam cognitio tui ipsius, & tui conditoris in teipso;& si illa diminuitur, etiam illa,& si illa annihilatur, etiam alia annihilatur. Et si illa manet, etiam ista manet,quia ex illa nascitur illa.

Et sic est finis, quæ est de comparatione hominis ad tres gradus secundùm conuenientiam generalem, & specialem.

Sequitur

SEQVITVR SECVNDA PARS PRINcipalis istius operis, scilicet de comparatione hominis, quae est in quarto gradu ad illas res inferiores trium graduum penès differentiam, & hoc duobus modis, scilicet generaliter, & specialiter. Cap. L X.

Postquam cum Dei adiutorio comparauimus homines ad alias res inferiores penes conuenientiam. Nunc autem debemus ipsum cõparare penès dñiam ad alias res inferiores: dum enim comparamus vnam rem ad aliam, duo manifestantur nobis, scilicet conuenientia, & differẽtia vnius ad alterum, & per istam duplicem comparationem manifestatur nobis natura cuiuslibet rei naturaliter, quia ipsa est via naturæ, ista est etiam via intrandi in notitiam cuiuslibet rei. Et ideo ad habendum notitiam veram de homine, & ex cõsequenti de Deo per hominem, oportet hominem comparare ad alias res, & videamus quomodo conuenit cum eis, & quomodo differt. Et quia iam vidimus Dei gratia quanta sunt nobis reuelata, comparãdo hoīem ꝑ cõueniẽtiã. Nũc videamus; q̃ manifestabũtur nobis, cõparãdo hoīem ad alias res cũ quib. cõuenit per differentiã. Et si magna cognouimus per cõuenientiam, magna cognoscemus per differentiam, & magis nobis vtilia, immo hoc erit complementum totius nostræ congregationis, nobis necessariæ ad salutem. Nec prima cognitio prodest nobis sine secunda quicquam.

Quod

Quòd primò facienda est duplex comparatio secundum differentiam omnium quatuor graduum. Prima generalis vnius gradus ad alium. Alia est secunda spiritualis infra quemlibet gradum. Cap. LXI.

ANtequam autem ad prædictam comparationem accedamus, primò uolumus considerare omnes tres gradus rerum generales distinctos, & hoc penès differentiam inter se, scilicet, ut uideamus processum in excellentia, nobilitate, & dignitate, ac superioritate vnius gradus ad alium ad quarti gradus super omnes tres. Et ista differentia primo considerata est, & iam ex prædictis manifesta est. Secundò oportet considerare specialem infra quemlibet gradum generalem. Multum enim differunt res unius gradus, quia in uno gradu licet conueniant generaliter, sunt tamen species distinctæ multæ. Et ideo oportet uidere, qualiter una natura differat ab altera; & qualiter una est superior, dignior, & nobilior, quàm sit altera, uerbi gratia. In primo gradu quatuor elementa per esse tantum conueniunt, sed tamen differunt inter se, quia unum est nobilius altero; & etiam quodlibet habet suam singularē naturam, ut terra, aqua, &c. Terra enim infima est, & minus digna, minus nobilis, & minus pulchra. Aqua habet naturam superiorem, digniorem, pulchriorem quàm terra, & aer quàm aqua, & ignis quàm aer. Et similiter inter metalla, quia nobilius est aurum, quàm argentum; & argētum quàm stannum; & stannum quàm plumbum. Inter lapides etiam, quia vnus pretiosus lapis nobilior est altero. Et corpora cęlestia, ut Sol, Luna, stellæ, & alia, sunt nobiliora, quàm omnia ista prædicta: & tamen omnia ista conueniunt in uno gradu generali: & solum habent esse, & non uiuere. Similiter est in rebus, quæ sunt in secundo gradu generali, quia omnia conueniunt generaliter,

Differentia rerū in primo gradu.

Differentia rerum in secūdo gradu.

Differentia rerũ in tertio gradu.

ter, & habent eſſe, uiuere, & non ſentire, & tamen differunt in ſe, quia arbor continet, & habet infinitas ſpecies, & naturas, & ſimiliter planta, & herba, continent in ſe innumerabiles, & infinitas ſpecies, quarum quælibet habet ſuam ſingularem naturam diſtinctam a natura alterius. Et ſic eſt ibi magna differentia. Conformiter res, quæ ſunt in tertio gradu, conueniunt in generali, ſcilicet in eſſe, uiuere, & ſentire; ſed differunt multum, quia inter eas ſunt infinitę, & innumerabiles ſpecies animalium; ut eſt declaratum ante. Nam quędam ſunt, quæ ambulant ſuper terram, alia habitant infra terram, alia ſuper aquas, alia in aquis, alia in aere. Etiam conſidera, & uide quot ſint ſpecies differentes multum, quot dignitates, quot nobilitates, quot ſuperioritates, quot differentiæ ſuper naturam.

Omnes homines ſunt eiuſdem naturæ.

In rebus autem quarti gradus, in quibus eſt liberum arbitrium, ut ſunt homines, non eſt differentia, ſicut in aliis gradibus; quoniam in tribus gradibus prædictis, & in quolibet ſunt ſpecies multum diuerſæ, & intra iſtum quartum gradum ſunt ſpecies indiuidua diuerſa, & multa, & non ſunt niſi una ſpecies, & natura. Nam in aliis tribus gradibus, ſunt multæ ſpecies, & multum diuerſę, quia quælibet habet ſuam naturam, ſed in quarto gradu eſt tantum una natura, & omnes res iſtius gradus ſunt unius naturæ, nec unius homo eſt nobilior, & dignior altero ſecundum naturam. nam omnes habent æqualiter liberum arbitrium, per quod quartus gradus conſtituitur, & ab aliis diſtinguitur.

Inter homines sũt multæ differentiæ accidentales.

Licet autem omnes homines ſunt eiuſdem naturæ, tamen intra iſtum gradum, & intra iſtam naturam humanam fiunt multi gradus, & diuerſitates accidentales, & multę differentiæ, & nobilitates, dignitates, ſuperioritates, & inferioritates. Vnde illa fiunt per accidentia, & per illa quæ adueniunt poſt naturam, & hoc per acquiſitionem, uel donationem. Et ideo ſicut in rebus ſecundi, & tertii gradus inter quemlibet gradum generalem, ſunt

ſunt multi gradus ſpeciales, differentes naturaliter, & ſecundum naturam; ita infra quartum gradum, qui non habet niſi unam ſpeciem, ſunt multi gradus accidentales, & differentes per accidentia nobiliora, & minus nobilia, magis digna & minus digna, ſuperiora & inferiora, ergo & illud quod facit natura in rebus, hoc facit accidens in hominibus, quæ ſunt in quarto gradu, ſcilicet accidens intellectuale. Vnde quia homo facit quartum gradum per intellectum, & per liberum arbitrium. Ita prima differentia inter homines, eſt nobilitas, & ſuperioritas. Et iſte gradus debet accipi penès accidentia intellectualis, quæ adueniunt intellectui, & voluntati, & animę, & non penès accidentia corporalia, quę conueniunt aliis rebus, & aliis inferioribus gradibus per naturam. Et rationabile eſt, ut quia res primi, ſecundi, & tertii gradus operantur naturaliter, & non voluntariè, quòd diſtinctio nobilitatis, & dignitatis fiat in eis ſecundum naturam. Et quia homines operantur ſecundum uoluntatem, libertatem, & intellectum, rationabile eſt, quod diſtinctio nobilitatis, & dignitatis ſtat in eis per accidentia liberi arbitrii, quæ ſunt voluntaria, & intellectualia. Ipſa autem accidentia intellectualia, per quæ differunt homines, & faciunt multos gradus ſpeciales inter homines ſunt iſta, poteſtas, iuriſdictio, officium, ſcientia, ars, virtus, ſapientia, & ſimilia, quæ aliquando requiruntur per hominem, aliquando dantur à Deo liberalitate. Et quia ſunt accidentia, ideo poſſunt perdi, & tamē qui perdit manet homo, & ideo non ſunt naturalia homini, licet autem ſint accidentia, tamē multum nobilitant hominem, & dignificant, & exaltant naturam humanam, & faciunt vnum hominem nobiliorem, & etiam multo digniorem altero. Et ſine iſtis natura humana eſſet nuda, & expoliata. Et dicuntur ideo habitus ueſtientes ipſam naturam, propter quod dicuntur veſtiti melius nobiliores, ita ſimiliter induti iſtis habitibus nobiliores ſunt. Et eſt ſimile de pāno crudo nondū præparato,

Homines differunt penès nobilitatē, & ſuperioritatem.

Ecce accidētia, quibus homines differunt.

quia licet plures panni sunt eiusdem valoris, tamen propter tincturas superadditas crescunt in valore,& nobilitatur supra alterum alter. Ita in homine. Si enim natura humana est nobilissima de se super alias naturas, quantomagis ipsa per accidentia nobilissima nobilitatur,& etiam licet omnes homines sunt æquales quantum ad naturam, tamen accidentia prædicta aliquibus supperaddita, faciunt tales homines ascendere supra alios,sicut panni propter tincturam,& tales homines magis appropinquant Deo.

De comparatione hominis ad alias res inferiores trium graduum penes differentiam generalem. Cap. LXII.

Postquàm autem uisa est ista duplex comparatio,& considerata superioritate, inferioritate; & dignitate,& nobilitate vnius gradus ad alium,& unius naturæ ad alteram, intra eundem gradum: nunc uideamus quomodo homo differt ab omnibus rebus inferioribus trium graduum:hęc est clauis,& secretum totius ueræ cognitionis, & naturæ humanæ,& totus boni.

Duplex differentia hominis ad alias res.

Vnde duplex est differentia hominis ad alias naturas, vna communis, & generalis,& alia specialis. Differentia communis,& generalis dicitur,quæ etiam reperitur inter alios gradus. Quia sicut unus gradus differt ab altero,& una natura ab altera, quæ est dignior, & nobilior,ut arbor, quàm terra; & asinus, quàm si arbor: sic conformiter differt homo ab aliis gradibus per suam nobilitatem,& dignitatem,eò quòd habet nobiliorem, & digniorem naturam super alias res, & per istam differentiam dignitatis suæ, benè consideratam,cognoscimus; quòd homo habet maximam dignitatem naturalem inter omnes res quas uidemus: habet enim dignitatem

liberi

liberi arbitrii, ita quòd habet rationem per quam iudicat, intelligit, & discernit omnia, & habet uoluntatem liberam, & naturalem libertatem; ita quòd non potest cogi, sed operatur ex libertate, & non ex necessitate. Et ideo, quia homo habet istam dignitatẽ super alias res, habet duas excellentias naturales super alia res. Primo præest, præficitur, & præponitur omnibus aliis rebus trium graduum; ut brutis, auibus, piscibus, arboribus, & cæteris. Et ideo, quia homo habet dominium super omnia inferiora; & omnibus dominatur ex dignitate liberi arbitrii, nullæ creatæ rei subiicitur, quia talis est dignitas liberi arbitrii. Et ista est maior nobilitas, dignitas, & excellentia naturalis, quæ possit esse in rebus, nec aliqua dignitas naturalis poterit esse superior; & ideo non potest esse ascensus super hanc dignitatem in natura. Et ista dignitas non potest cognosci, nisi per comparationem ad eius oppositum, quod reperitur in aliis rebus. Quoniam omnes aliæ res inferiores trium graduum sunt inferiores homine, & operantur ex necessitate. Nã elementa, quæ sunt in primo gradu, omni die producũt ex necessitate arbores, herbas, & alia, quæ ex ipsis infra terram, & supra eam nascuntur; & ipse arbores, & herbę, quæ sunt a secundo gradu, producunt quotidie ex se frondes, flores, folia, uel fructus. Res uerò tertii gradus, ut sunt animalia, producunt ex impetu naturæ, & faciunt hoc impetu quod faciunt, nec possunt facere, nec habent potestatem faciendi aliud. Et ideo omnes dicuntur naturaliter, siue coactè facere id quod faciunt. Solus autem homo operatur liberè. Et ideo dignitas sola liberi arbitrii separat hominem ab aliis rebus inferioribus: ideo homo dicitur sedere super omnes res inferiores.

Homo præest cæteris.

Quòd in iſta differentia hominis ad aliàs res fundatur una regula homini certiſſima, quæ eſt fundamentum firmiſsimum ad cognoſcendum, ſine difficultate, omnia neceſſaria de Deo. Cap. LXIII.

Homo præ alijs intelligit.

QVoniam autem homo habet ſuper animalia bruta, & alias res inferiores intellectū & uoluntatem. Conſiderandum quid, & quantum poteſt homo plus per ſuum intellectum ad ſuam uoluntatē, quàm animalia, nec aliæ res poſſunt, ut clarior differentia cognoſcatur; unde homo per intellectum poteſt intelligere verba, ſermones, & ſententias, & percipit ſignificata, dictionum, & ſermonum, & hoc non faciunt alia animalia; quia ſolum audiunt ſonum uerborum, ſed ſignificationem, & ſententias non poſſunt intelligere; ſed homo audit, & intelligit, & reuoluit ſignificationem uerborū, & ſermonum: & hoc eſt primum intelligere hominis: & per hoc homo maximè ſeparatur ab animalibus, & aſcēdit ſuper illa, ita quòd iſta ē prima operatio intellectus. De ſecunda autē operatione intellectus dicetur infra ca: 65. & eſt quædam porta ad omnia alia, & hoc eſt maximū, & dignitas magna, ſed homini nō uidetur per quod poſſe hoc facere ſit magnum, immo apparet ſibi, quod nihil ſit; & cauſa eſt, quia nō comparat ſeipſum per differentiam ad animalia, qui non poſſunt hoc facere. Ideo ſi homo vult clarè uidere ſi illa quæ habet ſint magna, & magnæ dignitatis: comparet ſeipſum ad inferiora animalia bruta, quæ non habent hoc. Et hoc eſt totum ſecretum, & clauis totius cognitionis hominis de ſeipſo: & niſi faciat hoc, nunquam cognoſcet ſeipſum, nec contentabitur de Deo: & ſi hoc facit, & continuè facit, & tunc continuè magis cognoſcit ſe ipſum, & per experientiam uidebit, quod magna ſunt illa, quæ accepit ultra animalia, & gaudebit, & relinquet extra ſe omnia alia, & erit

ſemper

ſemper cōtentus de ſuo Creatore, & hoc ſit præceptum omnibus hominibus: Nam homo factus eſt magnus ſuper alia animalia; quia accepit, quod poteſt intelligere, & percipere ſententias, & uerborum ſignificationes ultra ſonum, & quod poteſt reuoluere in corde ſuo diuerſas ſententias, & ſignificationes, & non ſolum hoc, ſed poteſt aſcendere de una ſententia ad aliam, & de una cogitatione ad aliam, & de minore ad maiorem; quia poteſt intelligere, quòd eſt magna poteſtas facere de aliquo aliquid: & eſt maior facere de nihilo aliquid, immo eſt maxima poteſtas, immo hoc poteſt homo reuoluere intra ſe, ac diſcutere, ac etiam diſcutere de una ad aliam, quod facere non poſſunt alia animalia: & quia quicquid homo habet dignitatis, & poteſtatis, totum accepit, & totum ſibi datum eſt à ſuo Creatore, & ille idem qui dedit eſſe ſolum, & non uiuere rebus primi gradus. Et eſſe uiuere, & non ſentire rebus ſecundi gradus. Et eſſe uiuere, ſentire, & non intelligere rebus tertii gradus. Ille inquàm dedit homini eſſe, uiuere, ſentire, & ſuperaddit intelligere, & uelle cogitare, & quicquid homo poteſt ultra animalia. Et quia creatura non poteſt aſcendere ſupra ſuum Creatorem, ideo impoſſibile eſt, quod homo per ſuum intelligere, & cogitare, aſcendet ſupra Deum, qui creauit eſſe, & etiam qui eum creauit, dedit ei omnia iſta. Ergo impoſſibile eſt, quod intelligere, cogitare, & deſiderare ipſius hominis poſſit eſſe maius, & altius, quàm ille qui dedit iſta homini.

Intelligere hominis eſt infra Deũ:

Sequitur ergo, quod homo non poteſt intelligere, neque cogitare in corde ſuo, neque deſiderare quod maius eſt & melius ſuo conditore. Aliter homo eſſet maior cogitando, quàm ſuus conditor exiſtendo, & eſſet aliquid maius in creatura, quàm in Creatore, quia ipſa cogitatio ſic exiſtens in corde creaturæ eſſet aliquid maius ſuo Creatore, quia quod cognoſcitur, eſt in corde, & hoc eſt abſurdum ualde. Quomodo

enim Creator tribuisset hoc suæ creaturę, ut creatura maius, quàm ipse sit, posset cogitare, uel desiderare maius, uel melius ipso hoc natura non sustinet: & quia intelligere, & cogitare, desiderare, & uelle hominis, potest crescere in infinitum, ad modum numerorum, qui non habent terminum, neque finem; quia intellecto, & cogitato quolibet, & quocunque finito, adhuc potest ascendere cogitando, & intelligendo, & cogitare, & desiderare maius, & melius. Ergo postquàm ista potestas data est homini per suum intelligere, & uelle, & non aliis rebus, sequitur, quòd ille qui dedit homini hanc potestatem, est infinitus, & sine mensura. Et ista differentia hominis ad alias res per potestatem intelligendi, & cogitandi, & desiderandi, extrahitur una regula infallibilis de Deo, quæ est fundamentum, & radix ad probandum, & cognoscendum certissimè & sine labore de Deo. Et iste modus cognoscendi, est propinquissimus homini, quia ex propria cogitatione, & ex proprio intel telligere, potest probare omnia de Deo, nec oportet quod quærat alia exempla extra se, nec aliquod testimonium quàm seipsum.

Quid sit Deus.

Regula autē, quæ radicatur in homine, est ista; Deus est, quo nihil maius cogitari potest, uel Deus est maius quod cogitari potest. Et ideo sequitur, quòd Deus est quicquid melius cogitari potest, & quicquid melius est esse, quàm non esse. Quicquid ergo potest homo cogitare perfectissimum, optimum, dignissimum, nobilissimum, & altissimum, hoc est Deus. Quæcunque ergo potest homo cogitare meliora, nobiliora, &c. illa potest Deo attribuere. Et in ista regula fundatur tota scientia, & cogitatio de Deo certissimè.

Sequi-

Sequitur modus, & practica istius regulæ, & ad probandum per ipsam omnia de Deo. Cap. LXIIII.

ET quia ista regula se extendit ad omnia, quæ de Deo dicuntur, & oritur ex nobis, & naturæ homini, ideo utile, & desiderabile est uidere practicam eiusdem, & fundare omnia in homine. Quoniam autem melius est esse: quàm non esse; ideo esse attribuitur Deo, & dicitur de Deo; & ideo Deus non potest cogitari non esse. Et quia maius est esse non acceptum, nec productum de non esse, quàm esse acceptum, & productum de non esse, & hoc potest cogitari; ideo esse Dei non est acceptum, nec productum de non esse. Et quia maius est, quòd Deus est suum esse, quàm si non esset; ideo necessario Deus est suum esse postquàm hoc potest cogitari, quod est maius. Similiter, quia maius est esse æternum, sine principio, & sine fine, quàm non æternum; ideo necessario Dei esse, est æternum. Vnde possum cogitare esse, quod habet principium & finem, & esse quod habet principium & non finem, & hoc est maius quàm primum; & possum cogitare esse, quod caret principio & fine, & hoc est maximũ quia non possum cogitare maius, nec plus, ideo Deus necessario est tale esse, & sic est infinitus, & habet esse infinitum; quia Deus est maius quod cogitari potest, & quo nihil potest cogitari maius, & quicquid melius est esse quàm non esse. Item sequitur, quòd Deus est summum esse omnium, quòd solum existens per seipsum, omnia alia fecit ex nihilo, quia si non habebat hoc, iam nõ esset maius qđ cogitari possit, quia hoc cogitari posset, quod esset absurdissimum. Itẽ sequitur, quòd Deus est omne esse, ergo est iustus, uerax, beatus, uiuens, intelligens, quia melius est esse bonum, quàm non bonum; & iustum, quàm non iustum; & ueracem, quàm non ueracem; & beatum, quàm non beatum, & uiuentem,

Deus est.

Deus est unum esse.

Esse Dei est æternum.

Esse Dei est infinitum.

Esse Dei est summum.

Deus est om ne esse.

tem, quàm non uiuentem, ac intelligentem: Et quia maius esse melius est esse ipsam bonitatem, quàm bonum; & iustitiam, quàm iustum; & uitam, quàm uiuentem, & sapientiam, quàm sapientem; & ipsam ueritatẽ, quàm uerum; & sic de omnibus aliis; ideo necessario ipse Deus est ipsa bonitas, ipsa iustitia, ipsa sapientia, ipsa uita, ipsa ueritas. Vlterius, quia melius est esse indiuisibilem, quàm diuisibilem, quia diuisibile potest faciliter dissolui, & sic potest destrui, & annihilari; & simplicem quàm compositum: ideo deus necessario habet esse indiuisibile, summè simplex, summè unum; ideo est ipsa unitas, & ipsa simplicitas, nihil habens compositum, quia compositum stat ex partibus, quæ possunt separari, & sic compositum potest annihilari. Ideo bonitas, sapientia, uita, ueritas, & similia, non sunt partes, sed sunt unum, quodlibet est totum, quod Deus, & quoniam Deus non habet partes, quoniam quicquid est ex partibus iunctum, hoc est uerè, & omnino unum, sed quodammodo plura, quia omne diuisum à seipso dissolui potest actu, uel intellectu, quæ omnia aliena sunt à Deo, quia nihil melius excogitari potest eo.

Deus est sua bonitas. Deus habet esse indiuisibile.

Item omne quod nullo loco clauditur, & tempore; maius est, quàm illud quod loco clauditur, & tempore; quoniam autem nihil maius est Deo, nec cogitari potest maius Deo; ergo sequitur, quòd Deus, neque loco, neque tempore claudi potest, nec potest cogi esse in aliquo loco. Item possum cogitare, quod una res sit semel, & simul in uno loco solũ, sed maius esset si simul, & semel in diuersis, & pluribus locis esset, & adhuc inatus esset si tota simul, & semel in omnibus locis esset, & extra omnem locum. Ergo quia hoc est maius; & ego possum cogitare, & intelligere, quod hoc est maius, ergo Deus est simul & semel in omnibus locis, & extra omnẽ locum. Itẽ sequitur ex dicta regula, ꝙ Deus plura potest facere, quæ nullus homo pôt intelligere, & hoc est maius, quã si solũ pôt facere quod homo pôt intelligere, &

Deus loco non clauditur.

Deus est ubique.

Deus omnia potest.

& ego possum cogitare, quòd Deus multa potest facere, quæ homo non potest intelligere, quia si hoc non esset, tunc non esset maius, quàm illud quod homo potest intelligere.

Et per istam regulam homo potest certitudinaliter attribuere Deo siue dubitatione infinitas proprietates, & dignitates, per quas habebit magnam consolationem, & gaudium. Et hoc per istum modum dicendi. Deus est ita bonus, ꝙ non potest cogitari melior: Deus est ita benignus, pius, mansuetus, iustus, potens, &c. ꝙ non potest cogitari ultra. Et conformiter dicamus de scientia, fortitudine, amore, gaudio, beatitudine, communicatione, gloria, honore, retributione, & sic de aliis, & inde poteris addere, quæ Deo non conueniunt, scilicet odium, vt Deus odit mẽdacium, uitium superbiæ, luxuriæ, dolum, fraudem, & sic de aliis: intantum vt non possit maius cogitari. Similiter Deus diligit charitatem, munditiam, humilitatem, obedientiam, timorem, uerecundiam, & similia, intantum ut non possit maius cogitari. Si autem addas cuilibet istorum, duo adiectiua, scilicet æternum, & infinitum, multum consolaberis: ut sic dicas, Deus est æterna, & infinita bonitas, infinita pietas, & sic de aliis. Et sic isto modo multiplicando habebis magnam notitiam de Deo, & consolationem. Item per istam regulam potest etiam ostendi summa, & ęterna Trinitas in Deo, quia oportet, ꝙ in Deo sit tota productio: & talis quòd non possit cogitari maior, & tanta communitas, quòd nõ possit cogitari maior. Item oportet, quòd in Deo sit productio infinitæ personæ, & ita nobilis sicut ipse est de substantia propria, aliter non esset summa productio; immo posset cogitari maior, & quòd sit cõmunicatio infinita actu; ideo oportet, ꝙ det totã substantiam suam infinitã alteri, alter non esset maior, quã cogitari possit; sed oportet, quòd in eo sit productio per modũ naturæ, & per modum uoluntatis, & amoris. Et ideo oportet, quòd sit duplex productio in Deo de ipsa substãtia diuina;

Quomodo cognoscitur Trinitas.

na; & sint duæ personæ productæ æquales; aliter aliquid deficeret Deo, & posset cogitari maius ipso, quod est impossibile. Ecce ergo qualiter homo ex vnitate, & magnitudine cogitationis suæ, & sui intellectus, & ex propria, & intrinseca operatione sibi certissima, potest certitudinaliter cognoscere qualis, & quantus sit suus conditor, qui ipsum creauit ex nihilo; quoniam necessario habet dicere, & non potest negare, quòd suus conditor est id quod non potest maior cogitari; & per consequens est id quod maius potest cogitari; & ideo est quicquid est melius esse, quàm non esse. Item non solùm necessario hoc habet dicere, immo tenetur facere, attribuere, & dare de iure naturę suo conditori quicquid nobilitatis, dignitatis, & magnitudinis, & potestatis, & excellentiæ, & bonitatis potest cogitare, & tenetur affirmare de ipso. Quoniam sicut conditor suus magnificauit ipsum hominem super omnes mundi creaturas sua libertate, ita homo tenetur de iure naturę, inquantum poterit magnificare, dignificare, & exaltare suum conditorem. Ideo tenetur sibi attribuere, & dare quicquid magnum, & bonum potest in corde cogitare, & facere eum maiorem quantum poterit, cùm acceperit ab eo posse, & cogitare. Aliter homo esset conditoris sui inimicus capitalis, quia homo, cum his quæ conditor suus ei dedit, & est contra ipsum, & ipsum diminuit, & inferiorem facit quantum in eo est, cùm posset ipsum facere supremum. Ideo esset malus, & peruersus, & contra totum ordinem creaturarum, si non faceret ipsum maiorem inquantum posset cum eis quæ acceperit attribuendo sibi quicquid maius, aut melius est. Vnde si conditor hominis ascendat ad unum gradum supra hominem, non est mirum, ut homo qui est creatus, ascendit usque ad supremum cogitando, & etiam desiderando per uirtutem sibi datam a Deo, quòd conditor suus habeat ultra unum gradum, & ascendat in infinitum existendo. Et istum gradum debet homo attribuere suo conditori, ut præponat

Homo de iure naturæ tenetur Deo attribuere omnē excellentiam.

eum omnibus modis supra se, quia maius est esse infini tum in existendo, quàm in intelligendo, & cogitando. Et ideo illud quo maius cogitari non potest in solo intellectu, & cogitatione, minus est, quàm dicere aliquid, quod potest cogitari in intellectu, & etiam sic esse in re, quia si dicatur, quòd sit in solo intellectu, & nō in re: tūc illud quod maius cogitari non potest, est illud quod ma ius cogitari pōt, quod est impossibile. Ergo homo habet necesse affirmare, & cōcedere, q̄ illud quo maius, vel ma gis cogitari nō pōt in intellectu, & in re existens realiter.

Hic ponitur regula, & ars affirmandi, & negandi omnia necessaria homini, inquantum homo est. Et ista fundantur in secunda operatione intellectus, quæ est componere, & diuidere, & affirmare, vel negare. Cap. LXV.

CVM autem homo habeat intellectum vltra animalia alia, & alias res: ideo per intellectū, & eius operationes, & officia, differt ab aliis rebus inferioribus, & visa est vna potestas ipsius intellectus, & vna operatio, quæ est apprehendere vltra sonum significata verborum, & sermonum, & ista erit prima & porta in domum. De ista satis dictū est in præcedentibus. Et in ista etiam operatione fundata est, vna regula, quæ posita est supra Ca. lxiii. in fi. Ex qua se quitur una alia operatio, seu officium ipsius intellectus, quæ est nobilior, per quam homo magis adhuc differt à brutis, scilicet, affirmare, & negare. Vnde nulla res infe rior homine potest affirmare, vel negare, hoc autem est officium solius intellectus; & quia dum homo affirmat aliquid, recipit illud, & dicitur esse receptum dum est af firmatum, quia per affirmare, omnia intrant intellectū, & per negare refutatur, & dum intellectus affirmauit, & concessit vnum, iam recepit illud, & tenetur, & obligatur est de necessitate ad affirmandum, & conceden- dum

Cap. 63.

Alia differētia hominis ad alias res

dum omnia quæ sunt ligata, & coniuncta cum primo affirmato, & concesso, quæ sequuntur ad illud. Similiter est de negatione. Et ideo affirmare, uel negare, affirmant, & ligant ipsum intellectum, & ideo maximum periculum est affirmare, uel negare hoc in illis rebus, quæ tangunt bonum, uel malum hominis, inquantum homo est; & quandoque homo affirmat hoc quod falsum, & malum suum, & ad suam destructionem, & negat illud quod est uerum, & bonum suum, & ad suam saluationem: ideo ualde utile est, & necessarium homini habere artem affirmandi, uel negandi: ut homo sciat quid debeat affirmare, uel negare, seu concedere, uel refutare; & sic fit certus, & non dubius. Non quidem vt habeat artem affirmandi, uel negandi omnia, sed solum quæ pertinent ad hominem, inquantum homo est. Si enim homo habet artem scribendi, loquendi, & dictandi, multomagis habere deberet artem affirmandi, & negandi, quæ magis pertinent ad hominem, inquantum homo est; & in quibus est periculum maximum de perditione hominis. Ideo dabitur hæc ars, & regula affirmandi, & negandi, quæ magis pertinent ad hominem, inquantum homo est, & maximè illarum quę sunt supra naturam, & intellectum, & supra hominem, non quidem quòd homo propter hoc de facto concedat, & affirmet, & recedat, & credat, sed quòd cognoscat debitum, & obligationem affirmandi, & credendi; ita quòd quilibet homo uidebit se esse obligatum de iure naturæ, & teneri ad affirmandum, & credendum, quamuis de facto non affirmat, & credat. Aliud est enim cognoscere, & uidere se obligatum esse ad faciendum, & aliquid, & aliud est facere de facto illud: quia non propter hoc fecit quamuis se cognoscit obligatum ad faciendum illud, sicut homo potest cognoscere, & uidere se obligatum de iure naturæ ad credendum, & affirmandum aliquid, & tamen non propter hoc affirmabit, nec credet. Vnde regula potest poni, quòd quando aliquid probatur

Homo naturaliter obligatur ad affirmãdum, & credendum.

tur de homine pertinens ad operationes hominis, inquantum homo est: concluditur quòd debet, uel tenetur, vel obligatur hoc facere ratione, & non coactè, quia si esset obligatus de necessitate, tunc non posset in contrarium, nec haberet liberum arbitrium. Et etiam dicitur, quòd homo tenetur hoc, & hoc facere; & tamen nõ sequitur, quòd facit hoc & hoc, & ideo concluditur de facto hominis, scilicet, quòd tenetur per modum obligationes, & debiti, quia ex ratione tenetur facere, & non per modum facti. Et hoc est ideo, quia homo est dominus suorum operum. In rebus autem secundi, & tertii gradus concluditur, quòd res illorum faciunt ex necessi tate id quod faciunt. Ideo sufficit ostendere, & probare homini debitũ suũ, & obligationẽ suã naturalẽ. Et quia ista scientia est de homine, inquãtũ homo est: ideo debemus hic probare debitũ, & obligationẽ hominis, inquãtũ homo est, ad quid tenetur, & quid debet facere; hoc aũt est sciẽtia de homine. Nõ aũt oportet probare, quòd homo est, quia hoc notũ est; nec quòd uiuit, sentit, & intelligit, quia hoc per experimẽtũ notũ est. Sed nõdũ, notũ est per se qualis dẽt esse homo, & tenetur esse, & quid debet, & tenetur facere, & ideo in partibus præcedẽtibus per illa quæ nota erãt per experiẽtiam de homine, & de aliis rebus, ut quia notũ erat hominẽ esse, uiuere, sentire, & intelligere, & alias res primi, secũdi, & tertii gradus, uel esse tantũ, uel uiuere tantũ, &c. probatũ fuit Deum esse, & qualis debebat esse, & quãtus, & quòd necessariò semper talis erat, & tãtus, & qualis necessario, & quãtus debebat esse. Et ideo tota sciẽtia de præteritis fuit imagis de Deo, quàm de homine, sed tota pars sequens erit magis de homine, quàm de Deo, & hoc fiet per cõparationem ad alias res, aliquando per differentiã, aliquando per cõuenientiã, quãdoque per ambo insimul, & aliquãdo per cõparationẽ hominis ad Deum, uel Dei ad hominẽ, & quãdoq; ꝑ cõparationẽ homini ad hominẽ. Quoniã aũt homo, ut homo, hẽt intellectũ, & uolũtatẽ cũ libertate:

bertate.& per hoc est homo,& differt a brutis,& aliis rebus inferioribus. Ideo omnia,quę concludētur,& probabuntur de homine,inquantum homo est,concludentur vel ratione intellectus tantùm,vel ratione voluntatis,& libertatis tantùm, vel ratione vtriusque insimul. Quia quicquid tenetur homo & facere, & debet, inquantum homo,vel pertinet ad intellectum, vel ad voluntatem, vel ad vtrunque simul; & etiam quicquid ei conuenit inquãtum homo,conuenit ei ratione illorum. & quia intellectui conuenit ei affirmare, vel negare, quia hoc est suũ officium;ideo probemus, quid ei tenetur homo,vel ad quid obligatur de iure naturæ affirmare, vel negare.

Hic ponitur fundamentum omnium sequentium.
Cap. LXVI.

QVoniam autem ars in quo tota ista ars affirmandi, seu credendi stat, est hæc, scilicet, quòd omnis res habet, & tenetur vti his quæ habet ad suam utilitatem,& suum bonum,& melius, & ad augmentum boni sui; & hoc inquantum potest; & nulla res debet uti his quæ habet contra seipsam, ad propriam destructionem, & annihilationem suæ utilitatis, & boni; quinimmo debet suã naturam conseruare,debet exaltare,& dignificare,& desinere omnia illa, & expellere quæ ipsam nituntur destruere, & minorare.hoc autem manifestum est, quòd quælibet res habet id quod habet ad sui conseruationem,& vtilitatem,& non ad suum proprium damnum, & malum;& cuilibet rei data sunt omnia,quę habet propter bonum suum,& non propter malum; & quælibet res acquirat suam perfectionem, suum bonum,& suum complementum, & non suam destructionem, & suum malum,nec faceret aliquid contra seipsum; hoc autem uidemus per experientiam in rebus primi, secundi, &

tertii

& tertii gradus, vt (verbi gratia) in elementis. Nam in quodlibet multiplicat seipsum, & auget se inquantum potest, & destruit suum contrarium, & nunquam facit aliquid contra seipsum, nec contra suam naturam, sed trahit oleum in ligno, & seipsum in candela, vt viuat, & conseruetur in esse. Item videmus in arboribus, & plantis, quomodo attrahunt alimẽtum ad suam vtilitatem, & attrahunt id quod est conueniens eis, & nunquam disconueniens confirmant suas radices in terra, vt viuant, & nutriantur, & profundant radices ita vt firmius stent, & multiplicant suam naturam inquantum possunt, vt durent. Similiter faciunt animalia iuxta suam naturam. Cùm autem homo sit de numero rerum, & sit res naturalis de quarto, & de nobiliori gradu tenetur, & obligatur de iure naturæ, vti omnibus, quæ habet in se, & quæ sibi data sunt ad sui vtilitatem, & ad suum bonum, & ad augmentum suum, & ad suam meliorationem; & hoc quantum potest. Et nullo modo debet vti his quæ sunt contra seipsum, & ad destructionem suiipsius, & minorationem, & annihilationem, quia aliter esset contra ordinẽ vniuersi, & omnium creaturarum, & esset deuiatus a toto ordine rerum.

Homo de iure tenetur, vti datis sibi ad vtilitatem.

Ex isto fundamento firmissimo per omnes creaturas confirmato, sequitur de necessitate, quòd cum homo habeat intellectum, & voluntatem vltra alia animalia, & per illa differt ab eis, & est homo, quòd debet, tenetur, & obligatur de iure naturæ vti suo intellectu, & sua volun tate ad suum domum, & ad suam vtilitatem, scilicet ad suum gaudium, & lætitiam, & maiorem spem, consolationem, pacem, quietem, & confidentiam, & contra dãnum malum, tristitiam, desperationem, & contra omnia aduersa. Vnde cùm homo debeat per suum intellectum, & voluntatem acquirere totum suum bonum, & totam suam perfectionẽ, dignitatem, & nobilitatẽ, inquantum homo est; ideo ipse nõ dẽt vti illis contra seipsum, & ad suam destructionem, & contra hominẽ, sed pro homine.

Homo de iure tenetur vti intellectui & voluntate ad bonum.

Hic ponitur conclusio, in qua concluditur regula, & ars affirmandi, & negandi. Cap. LXVII.

QVoniam autem ad intellectum pertinet affirmare, & negare, credere, & denegare, & est actus secundus, qui sequitur post cogitare, qui etiam est in duas partes diuisus oppositas, quia affirmare, & negare sunt opposita. Et hoc est propter hoc, quia omne quod cogitatur, & dicitur, habet suum oppositum sibi repugnans, & contradictoriũ, quæ simul non possunt esse, sed necessario illud quod cogitatur, & dicitur esse, est verum, vel non verum; ideo homo debet vnum affirmare, & aliud negare, & vnam partem recipere, & admittere tanquam veram, & aliam repellere tanquam falsam. Et sic concluditur, quòd homo de iure naturæ debet, & tenetur affirmare, credere, & recipere illam partem, tanquam quę magis est ad eius vtilitatem, ad eius bonum, & meliorationem, perfectionem, & dignitatem, & exaltationem, inquantum homo est, & per quem generatur in homine gaudium, & lætitia, & consolatio, spes, confidentia, securitas, & fugatur tristitia, desperatio ab ipso homine, & per consequens sequitur, quòd debet affirmare illam partem tanquam veram; & quæ magis est amabilis, desiderabilis de se & de sua natura, & quæ magis habet de esse, & de bono, & aliam partem oppositam tenetur negare tanquam falsam, & a se fugare tanquam inimicam sibi. Si autem homo facit oppositum, tunc vtitur intellectu suo contra seipsum, & contra hominem, & contra suum bonum, & ad suum damnum, & desperationem; & tunc facit contra totum ordinem rerum, quia quilibet res inferior homine vtitur his quæ sunt ad suum bonum, & homo faciendo alio modo, vtitur ad suum damnum, & destructionem suo intellectu, & voluntate; & ideo facit contra cursum naturæ, & omnium rerum, & contra hominem,

Homo naturaliter tenetur recipere quod est sibi magis vtile.

nem; ideo tunc non debet dici homo, quia facit contra hominem, & habet intellectum deuiatum,& corruptũ. Et quãuis non intelligat quomodo fieri potest,nec quo modo potest esse verum, non est excusatus quin teneatur affirmare,& credere.

Homo tenetur credere id quod est sibi magis vtile, etiam si non intelligit quomodo est.

Et si aliquis;dicat,quare tu affirmas,& credis illud q̃d non intelligis, quia forsitan est falsum: ad hoc respondetur, quòd excusatur per hoc, quia credit ad suum bonum,& ad suam vtilitatem,quia hoc tenetur facere naturaliter, & de iure naturæ, & qui facit secundum suam naturam,facit id quod debet:& qui facit id quod debet. excusatus est.Neque intellectus potest in hoc errare,postquam credit illud,& affirmat,quod est sibi maximũ bonum;& oppositum eius est priuatio sui boni,quia tunc facit maximum bonum sibiipsi,& suæ voluntati.Et hoc tenetur facere,quia intellectus factus est,& datus homini ad ipsius vtilitatem,& non contra se. Et quia melius est homini sine comparatione affirmare,& credere partẽ quæ est pro seipso,& pro bono suo,q̃ affirmare oppositum, quia hoc tenetur facere, quia quælibet res tenetur facere quod est melius pro se,& sufficit homini ad videndum & ad cognoscẽdum certitudinaliter, quod affirmare,& credere debet,licet non intelligit quomodo est. Si enim homo affirmet,& credat partẽ oppositam,quæ est priuatio sui boni,tũc recipit in seipso inimicum suum,& illud quod intra se est,expellit,& fugat amicum suum,& illud quod est pro se:& ideo est peruersus valde,& maximus inimicus,& aduersarius suiipsius,& nocens sibiipsi, & nulli proficiens, & sic est reprehensibilis, & ab omni creatura meritò condemnatur. Et ideo est stultissimus, & sine sensu. Et istud est certissimum signum, & argumentum, quòd si aliquis homo ita faciat,& nolit credere, & affirmare, quod melius est pro se, quòd ipse possidet ab inimico suo mortali, qui dominatur intellectui suo,& tenet ipsum ligatum,& vinculatum,& non possit vti ipso intellectu, nec officio eius affirmando,& credendo,

Nota rationem valde bonam

Intellectus [illegible] factus est, et da[tus] homini.

Qui non vult credere, quod melius est pro se, possi. ab inimico suo.

do ad ſuam vtilitatem, ſed ad ſuum damnum, & contra ſeipſum, & contra totum ordinem vniuerſi, & omnium creaturarum. Et talis homo eſt ſicut ille qui habet ſtomachum corruptum plenum malis humoribus, qui non poteſt recipere aliquem cibum bonum, ſed ſtatim euomit. Sic talis intellectus, & talis hominis uoluntas, non poteſt recipere illud quod eſt bonum, & melius credendo, quia eſt corruptio in eis. Ecce igitur cõclu ſio, ars, & regula, ac debitum affirmandi, & negandi in his quæ pertinent ad hominem, inquantum homo eſt, cui concordet tota natura.

Sequitur modus, & practica vtendi prædicta arte regula qua probatur, quòd tota fides Christiana eſt affirmanda, & credenda, & quòd omnis homo de iure naturæ tenetur credere, & obligatur eam tenere, & affirmare. Cap. LXVIII.

VT autem prædicta magis eluceſcant, declaremus per practicam, & per exempla. Modus autem exercendi eſt iſte, quòd ſi alicui proponatur aliquid ad affirmandum, vel negandum, quod poſſit intelligi per rationem, ſtatim debet accipere eius oppoſitum contradictorium, & facere duas partes oppoſitas, quas impoſſibile eſt ſimul eſſe veras, nec falſas, ſed de neceſſitate oportet ſolùm vnã partem eſſe veram, & aliam falſam: & tunc ſi vult cognoſcere quàm partem tenetur, & debet affirmare, & credere, cùm tantùm poſſibile eſt vnam partem eſſe veram, debet comparare ambas partes inter ſe, & poſtea ad hominem, & ex iſta comparatione videbit quæ pars eſt magis amabilis, & deſiderabilis de ſe, & quę pars magis cum eo, & cum maiori eſſe, & maiori bono. Et dum comparabit ambas partes ad hominem, videbit quæ illarum partium eſt bonum hominis, quarum altera hominem

perficit,

perficit, vel quæ eſt priuatio boni hominis, vel quæ erit ad maius bonum hominis, ſcilicet ad maius gaudium, conſolationem, & ſecuritatem, & ſic de aliis: & ſic ſtatim apparebit quæ pars eſt pro homine, & quæ eſt contra hominem, vel quæ eſt magis pro homine, & tunc facto iſto diſcurſu, ſtatim debet affirmare, & credere illam partem, quæ eſt pro homine, vel quæ magis eſt pro homine, vel quæ eſt contra hominem, & quæ minus pro homine negare, & refutare. Quia poſtquam vna ſola poſſit affirmari, & credi, & non ſimul ambæ; debet illa affirmari, & credi, quæ eſt pro homine, & non illa quæ eſt cõtra hominem; vt, verbi gratia; illa proponatur, Deus eſt. Fiant ſtatim duæ partes oppoſitæ, ſcilicet Deum eſſe, & Deum non eſſe; & comparentur iſtæ duæ partes inter ſe, & videamus, quæ conuenit cum eſſe, & cum bono, & cũ maiori eſſe, & quæ non. Iſta pars Deum eſſe, quæ ponit infinitum eſſe, & infinitum bonum, quo maius cogitari non poteſt, quia Deum eſſe, ſignificat hoc, & alia oppoſita, ſcilicet Deum non eſſe, priuatur infinito eſſe, & infinito bono. Maxima ergo drĩa eſt inter infinitum eſſe, & infinitum bonum, & inter infinitum malum. Vlterius videamus, quæ iſtarum eſt ad bonum hominis vel Deũ eſſe, vel Deum non eſſe. Nonne iſta pars Deum eſſe. Quia ex iſta parte Deum eſſe, ſequitur maximum bonum homini, ſcilicet gaudium, conſolatio, ſpes, & fiducia. Et ſic melius eſt homini Deum eſſe, quàm Deum non eſſe, quia ex iſta parte Deum non eſſe, malũ, & non bonum, ſequitur homini. Ergo homo tenetur de iure naturæ aſſirmare, & credere iſtam partem, Deus eſt, & recipere in ſeipſo tanquam magis amabilem, & deſiderabilem in ſe, & meliorem, & vtiliorem ſibi, & nõ alium, nullo modo amabilem, nec deſiderabilem in ſe, nec bonam, nec vtilem homini: immo priuantem bonum ſuum, ideo odibilem. Aliter vteretur homo intellectu ſuo ad malum ſuũ, & contra ſeipſum, quod non conuenit homini, inquantum homo eſt. Quale enim bonum poterit

Quòd Deũ eſſe eſt credendum.

terit sibi dare ista, Deus non est. Qualis fructus potest sequi ex ista. Et quare homo vult se iungere parti sterili,& sine fructu,quæ priuat suum bonum. Quare vult illi dare locum in corde suo,& dare sibi fidem? Nonne melius est se iungere, & habere fidem cum parte fructuosa, quæ ponit suum bonum? Nonne melius est sibi dare locum, & fidem suam? Si enim homo societ se cum ista parte, Deus est, & recipit eam in intellectu suo credendo, affirmando, & adhærendo, vt plantet eam in se; ecce quanta bona sequuntur ex hoc. Nam intellectus efficitur exaltatus, ac nobilior, excellentior, & dignior, & recipit magnum incrementum, & ascensum perfectiorem, & vadit de non esse ad esse, eò quòd coniungit se cum parte magis amabili, & quæ magis conuenit cum esse, & cum homo, & recipit influentiam ab eo, quia intellectus efficitur illius nobilitatis, & dignitatis, & perfectionis, quale est illud quod credit. Ideo debet se totum dare parti nobiliori, & perfectiori. Si autem societ se cum parte opposita quæ est, Deum non esse, tunc intellectus efficitur prauus, & tendit ad nihil, & ad non esse, & ad mala infinita. Quare concluditur, quòd homo de iure naturæ tenetur, & obligatur affirmare istam partem, Deus est, & aliam partem ei oppositam negare, & refutare Deus non est. Et hoc dicitur omnis creatura homini, quòd hoc debet facere. Sed vlterius sequitur, quòd verum est, Deum esse, quia postquam homo de iure naturæ tenetur,& obligatur hoc credere & affirmare,& natura non mentitur;ergo sequitur,ꝙ hoc est affirmabile,& credibile,& verum, quia homo nõ obligatur naturaliter ad falsum,sed obligatur naturaliter ad verũ; ergo sequitur Deum esse.

Secundò concluditur, quòd hoc est verum, ex tali debito naturæ, quia in natura nullum falsum est, nec est obligatio naturalis ad falsum. Ecce ergo modum,& practicam trahendi homines non credentes ad credendum, & ad affirmandum illa quæ non intelligunt per rationẽ;

& per illum modum intellectus roboratur, & confortatur, vt firmius credat.

Aliud exemplum de vnitate Dei. *Cap. LXIX.*

Cap. 69.

VLterius vnde magis ars videatur, ponatur exemplum. Si enim tantùm vnus Deus, statim fiant duæ partes, vt dictum est, & sunt istæ, Deum esse tantùm vnum, & Deum non esse tantùm vnum, sed plures de necessitate, ergo earum vna, est vera tantùm, & non ambæ. Vt ergo cognoscamus quàm partem debeamus affirmare, & credere, comparemus istam partem, Deus est tantum vnus, ad aliam sibi oppositam; & postea ad hominem, & tandem processum faciamus, sicut in alio exemplo. Vnde statim apparebit, quòd ista; Deus tantùm est vnus, est magis amabilis, quàm ista, plures dii sunt, quia ista magis conuenit cum bono hominis. Nam vide quanta mala sequeretur ad istam: plures sunt dii separati, & diuisi inter se per voluntatem, & substantiam, potestatem, & sapientiam. Nam si sint plures, quilibet habent suam propriam voluntatem, & per consequens poterit esse diuisio, & discordia inter eos, & quilibet diligeret honorem proprium, tunc homo esset in magna tribulatione, & pœna; immo totum vniuersum destrueretur ex eorum discordia, & etiam homo nunquam esset securus, neque in quiete, nec pace: immo natura non posset pati duos dominos, nec duos Deos, sed si tantùm est vnus dominus, & Deus, vitantur multa mala, & sequuntur infinita bona: & sic bonum est homini esse tantùm vnum Deum, & dominum: & esse plures Deos, seu dominos, est valde malum, immo pessimum homini, & est contra hominem. Et ideo homo debet credere, & affirmare istam partem, scilicet esse vnum, & singularē dominum, & Deum; & debet negare

Tantùm vnum esse Deū est credendum.

Cap. 68.

Cap. 66.

gare aliam partem. Tunc vlterius sequitur, ꝙ verum est, ꝙ est tantùm vnus solus Dominus, & Deus ex obligatione, vt supra in prædicto exemplo.

De productione diuina inter se. *Cap.* L X X.

ITem si proponatur vltra hoc si Deus producit filium de natura sua sibi summè æqualem, vel si in Deo non est productio de propria substantia, & natura. Certè magis est amabile Deum esse productum de sua substantia, quàm sterilem, & non productum, quia homini est magis desiderabilē, quòd Deus suus est tantæ potentiæ, & virtutis, quod ipse possit Deum producere de seipso, quàm quòd non posset. Etiam quia ex hoc, quòd Deus produxit ex se Deum, & filium. In hoc arguitur maxima communicatio, & ex hoc homo capit quandam fiduciam de communicabilitate Dei, quia Deus totam suam substantiam, potentiā, & sapientiam, communicat vni alteri. Si autem non communicaret, non esset ita bonus, nec summè communicatiuus, sed multo melius est Deum habere se summè communicatiuum, quàm eius oppositum: vnde ex hoc potest homini surgere gaudium, & solamen magnum erga Deum, si totum communicat quicquid habet, & quòd nihil retinet, quod non communicat. Sed ex parte opposita; scilicet, quòd in Deo nulla est productio de sua propria natura, nullum bonum sequitur homini, & etiam est iocundius Deū credere fecundum, & non sterilem, quia qui credit oppositum, diminuit Deū, & per consequens bonum hominis. Qui autem affirmat Deum habere filium de sua propria natura generatum, dat Deo esse summum bonum, & per consequens affirmat bonum hominis. Quare sequitur, quòd homo tenetur affirmare, & credere in Deo esse plenam productionem de sua natura, & negare op-

oppositum;

positum; quia prima pars est ad bonum hominis, & secunda pars ad malum hominis; quia diminuit bonū hominis; quia quantum bonum sequitur homini, de vno tantum malum sequitur ei ex eius opposito, quia priuat totum bonum hominis.

De omnipotentia, sapientia & bonitate Dei. Capitulo LXXI.

ITem bonum est homini habere Deum omnipotentem, summè sapientem, & summè bonum; & oppositum esset malum hominis, scilicet non habere Deū omnipotentem, neque summè sapientem, neque sūmè bonum. Et etiam conuenit homini habere Deum ita potentem, ita sapientem, ita bonum, quo cogitari non poterit ultra, & oppositum eius est totum malum hominis. Quare sequitur, quòd homo debet affirmare, & credere illud, quod Deo magis conuenit, & sibi inquātum homo est. Et hoc est totum illud quod magis cadit ad esse, quàm ad non esse.

De veritate Dei, & fidelitate, & alijs proprietatibus. Cap. LXXII.

ITem bonum est homini habere Deum ueracem, ac summè veracem, & summè fidei est, summè benignum, summè pium, & summè clemente, & misericordem; & oppositum eius est malum hominis; ergo homo tenetur affirmare, & credere Deum veracem, fidelem, &c. & etiam negare oppositum, quia tenetur facere bonum suum, & non malum suum.

De creatione. Cap. LXXIII.

QVia bonum eſt homini habere Deum ita potentem, quòd omnia creauit ex nihilo, cęlum, terram, mare, & oĩa in eis contenta; & oppoſitum eius eſt malum hominis, vel eſt non bonum homini, eſt etiam bonum homini, quòd de nihilo fuit creatus, & melius quã ſi eſſet factus de aliquo, quoniam ex hoc erit maior confidentia, maior ſpes, & ſecuritas, quia ſi Deus potuit eum facere talem ex nihilo, etiam poteſt eum reſuſcitare, & reſtaurare, quando in aliquid quaſi nihil redigitur, & poterit eum exaltare, & facere eum multò maiorem. Si autem Deus feciſſet hominem de aliquo, homo non haberet tantam ſpem de ſua potẽtia, ſicut modo habet, quia maior eſt potentia ad creandum, quàm ad faciendum ſine ẽt cõparatione. Debet igitur homo affirmare potius illud quod eſt ad totum bonum eius, quàm contrarium eius, & quod eſt ad totum malum eius. Et vltimo ſequitur tunc, quòd verum eſt, ꝙ Deus creauit omnia ex nihilo; & quòd homo eſt ex nihilo creatus, eo modo quo iam dictum eſt.

De incarnatione. Cap. LXXIIII.

PRæterea melius eſt homini, quòd Deus ſit homo factus, & humanitas vnita ſit deitati in vna perſona, quàm eius oppoſitum; immo hæc unio eſt ſumma perfectio, ſumma nobilitas, ſumma dignitas, & ſumma exaltatio, ac ſummum bonum hominis, & maius quod poſſit eſſe.

Ergo qui affirmat, & credit, quòd nunquam Deus fiet hõ, nec poſſit fieri, amouet inquantum in eo eſt ſummã, & maximam perfectionem hominis; & priuat humanam naturam tanto bono; ergo talis eſt inimicus homi-

hominis, inquantum homo est, & humanæ naturæ, & est contra hominem. Ergo melius est homini affirmare, & credere, quòd Deus factus sit homo, quàm eius oppositum.

De conceptione filij Dei, & humana natura. Cap. LXXV.

ITem melius est homini & dignius affirmare, & credere, ꝙ ille homo, cuius dignitas vnita est deitati, sit cõceptus de spiritusancto, quàm de semine virili, & sine carnali concupiscentia; & melius, & dignius est credere, ꝙ sit natus de uirgine, quàm de muliere corrupta, q͠a in omnibus his nobilitatur humana natura, quia cum ille homo sit nobilior, & excellentior omnibus hominibus, nec possit esse nobilior, nec magis exaltatus melius est, & dignius, vt habeat omnem nobilitatem, & dignitatem ex parte suæ conceptionis, & natiuitatis; & melius, & dignius est credere hoc, quàm eius oppositum, quia hoc ponit nobilitatem in humana natura. s. quòd habet talem hominem, & oppositum poneret indignitatem & ignobilitatem in natura humana, & etiã hoc est summè amabile, & desiderabile homini inquantum homo est, quòd humana natura intantum sit dilecta Deo; quòd ipse Deus dignatus est esse homo; & hoc est pro homine, aliud uerò contra hominem.

De resurrectione mortuorum. Cap. LXXVI.

VLterius melius est homini affirmare, & credere resurrectionem mortuorum in corpore, & anima, quàm eius oppositum, & quòd tota natura humana resurget a mortuis, & mutabitur in immortalitatem, quoniam affirmare, & credere hoc, ponit hominem, & naturam humanam in maximo gaudio, spe, & fiducia, ac consolatione magna & di-

& dignitate, exaltatione, & ornatu, quod bonum exaltat eum super omnia alia animalia. Credere autem, & affirmare oppositum, nullum bonum ponit in natura humana, immo omne bonum remouet, & priuat. Ergo ille, qui affirmat, & credit oppositum, est contra hominẽ, & est inimicus hominis, inquantum homo est: & per consequens est contra seipsum. Vnde etiam summè amabile est, vt homo credat se, & totam naturam humanam in futuro debere resurgere, & oppositum eius est valde odibile, & tristabile. Item melius, & iocundius est homini credere, quòd iam aliquis resurrexit a mortuis ad uitam immortalem, quàm quòd nullus resurrexisset, quia hoc ponit hominem in maiori fiducia, & spe, & consolatione futuræ resurrectionis. Si autem adhuc nullus resurrexisset, non esset tanta spes, neque securitas in homine de futura resurrectione. Si autem aliquis credat futuram resurrectionem generalem; & non credat aliquem resurrexisse, minorem habebit spem, & confidentiam de hoc, quòd ipsemet resurget: ille autem qui vtrunque credit, habet maiorem spẽ & confidentiam, ergo hoc est homini melius credere, quàm eius oppositum.

De ascensiones ad cœlos. Cap. LXXVII.

PRæterea melius est affirmare & credere, quòd iam aliquis homo ascendit ad cœlos, quàm eius oppositum; quia ex hoc sequitur maxima spes, consolatio, & securitas, ac gaudium humanæ naturæ, ac etiam ponit maximam dignitatem, & exaltationem in humana natura, & maximũ desiderium eundi ad cœlum, & relinquendi terram. Oppositũ autem credere, nullum bonum facit homini.

De iudicio vniuersali. *Cap.* LXXVIII.

ITem melius homini credere, & affirmare, quòd iudicium fiet vniuersale in quo omnes homines recipient a Deo suam ultimam mercedem secundum opera sua, quàm credere eius oppositum; quoniã ex hoc homines inducentur ad operandum bonum, & ad meliorandum opera sua, vt remunerentur, & ad fugiendum mala opera, ne punientur, aut condemnentur. Item est necessarium homini credere, & affirmare si vult esse bonus, & conuenit ratione liberi arbitrii homini, quàm cùm homo per liberum arbitrium posset facere bonum, seu malum; & non compellitur ab aliquo, & tamen tenetur esse bonus, & non malus.

Summè vtile est, & necessarium homini credere, & affirmare futurum esse iudicium, in quo vnusquisque recipiet secundum quod gessit in corpore summum bonum, vel summum malum, summam gloriam, uel summam confusionem; si autem non credit, tunc non conabitur ad bonum. immo viuet secundùm carnem ut brutum, & insequetur concupiscentias carnales, & delectationes carnis.

De immortalitate animæ. *Cap:* LXXIX.

ITem melius est homini credere, & affirmare, quòd homo animam habeat immortalem, quàm eius oppositum; quoniam hæc est magna exaltatio, & dignitas, & bonum humanæ naturæ, & per hoc magis separatur a bestiis, & appropinquat Deo, & generatur in homine magnum gaudium, magna spes, & fiducia. Ista enim credulitas sine comparatione est multo

melior,

melior, quàm credere animæ immortalitatem, quia si credat mortalitatem ipsius animæ, quid importat gaudii, seu consolationis? nulla autem consolatione potest esse in illo, sed tristitia, & desolatio. Sed quia homo tenetur credere illa, per quæ in ipso maius generantur gaudium, seu consolatio, & spes; nam habere spem est magna consolatio, & magnum bonum: habere eius oppositũ, est magnũ malũ & desperatio. Et sic q; vult credere illa per quæ generatur in homine magna consolatio & spes, facit contra seipsum, & contra hominem, inquantũ homo est, & est causa suæ desperationis.

Conclusio de omnibus istis de fide Christiana. Cap. LXXX.

QVia ergo quicquid continetur in fide Christiana, est magis amabile, & desiderabile homini, inquãtum homo est, quàm eius oppositum, vt nihil est magis amabile, & desiderabile, quàm illud quod conuenit cum bono hominis, & cum esse. Sed fides Christiana magis conuenit cum bono hominis, & cum esse perpetuo, ergo ipsa magis est desiderabilis, quàm eius oppositum. Item ex credulitate fidei Christianæ, sequuntur infinita bona, & gaudia hominis inquantum homo est, scilicet eum esse creatum ad imaginem sui creatoris Deum esse hominem propter ipsum hominem, debere resurgere cum eodem corpore glorificato, ipsum debere perfrui æterna gloria, & similia, quæ generant in homine maxima gaudia. Oppositum verò eius nullum eorum generat, sed priuatio totius boni sui. Sequitur exinde, quod quilibet homo tenetur de iure naturæ credere fidem Christianã, & negare eius oppositum, quia eum oportet audita & intellecta fide Christiana, eam affirmare, negare, & eius oppositum credere, uel refutare. Postquam ergo est melius homini credere fidẽ

Chri-

Chriſtianam, quā oppoſitum eius, ſequitur, quòd etiā
tenetur potius credere & affirmare illud quòd eſt ei me-
lius, quia ipſe non debet uti ſuo intellectu ad ipſius ma
lum, & triſtitiam, ſed ad gaudium, & conſolationem,
& ad bonum ipſius, ſicut faciunt aliæ creaturæ. Aliter ſe
queretur, ꝙ homo eſſet deuiatus, & alienatus a ſeipſo,
& a ratione, & ab ordine omnium creaturarum, nec fa-
cit vt homo, immo cōtra hominem, inquātum homo,
eſt, & ad ſuum malum damnum, & non ad ſuam perfe
ctionem, & ad ſuum bonum. Et quia homo, inquantū
homo, non eſt contra hominem, ſequitur, quòd qui nō
vult affirmare, & credere fidem Chriſtianam, quòd ille
habet aliquid intra ſe, quod eſt contra hominem, & ini-
micatur homini, & deſtruit bonum hominis, inquantū
homo eſt. Vlterius ſequitur, quòd fides Chriſtiana nul-
lo modo eſt contra naturam, immo pro natura, & pro
bono naturæ ad complementum naturę, & ad eius per
fectionem, quia eſt ad exaltationem, & dignificationem
naturæ humanæ, propter quam omnes alię naturæ ſunt
factæ, & cui omnes aliæ naturæ ſeruiunt; & per conſe-
quens oppoſitum fidei eſt contra naturam, & pro malo
naturæ, quia uilificat ac deſtruit naturam humanam,
quantum in eo eſt; & per conſequens omnes alias crea-
turas inferiores, quia, vt dictum eſt, omnes aliæ creatu-
ræ ſunt factæ propter hominem; nam qui nocet domi-
no, nocet omnibus ſubditis domini. Vlterius ſequitur,
quòd qui credit, & affirmat fidem Chriſtianam, nullo
modo eſt increpabilis, neque Deo, neque ab aliqua crea
tura, quia credit, quod melius eſt pro humana natura.
Et licet, quòd fides Chriſtiana non eſſet uera, quod eſt
impoſſibile, excuſatus eſſet coràm Deo et omnibus
creaturis, quia affirmat, & credit partem meliorem, &
magis amabilē, & quæ magis eſt pro bono vtilitate; &
perfectione hominis, inquántum homo eſt, et hoc tene
tur facere; hoc enim clamat omnis creatura; & qui facit
quod debet, eſt excuſatus in omnibus; & qui facit oppo
ſitum,

ſitum ille increpandus eſt, & culpa dignus a Deo, & a natura, & ab omni creatura, & nullam habet excuſationem, quia reliquit quod bonum eſt, & elegit malum, & partem magis odibilem, neque vtilem.

Alia confirmatio ad debitum
Cap. LXXXI.

ITem etiam quod non ſolum fides Chriſtiana eſt magis amabilis, & deſiderabilis, quàm eius oppoſitum, ſed etiam eſt publicata, prædicata, annunciata, præconizata per orbem vniuerſum: per homines ẽt ſanctiſſimos omnis nationis etiam credere nolentibus ſunt damnationes æternæ pronoſticatæ. Et credentibus æterna præmia ſunt promiſſa. Etiam pro confirmatione, & veritate fidei Chriſtianæ, quamplures mortui & martyrizati ſunt voluntariè. Oppoſitum verò fidei non eſt prædicatum, neque annunciatum per uniuerſum orbem cum comminatione pœnæ æternæ, neq; cum promiſſione vitæ æternæ, neque ẽt pro ſuſtinẽdo oppoſitũ fidei, mortui ſunt plures & deuoti viri. Etiam in ipſa vixerunt infiniti homines, nobiles, & magnates laudabiliter, & manſuetè vſque in finem. Omnia ergo iſta, & plura alia reddunt homines non credentes, neque affirmantes fidem Chriſtianam inexcuſabiles, & culpabiles, & vigorant, & confirmant credentes, & faciunt eos ſtabiles in fide, & omninò excuſabiles. Tutum ergo, & ſecurum ſtare in fide tam rationabili, in qua homo credit ſuam perfectionem, & bonum, ad quòd eſt factus a Deo, & ordinatus. Ecce ergo qualis cognitio generatur in nobis dum comparamus hominem ad alias res inferiores per conuenientiam, & differentiam: quoniam ex hoc magis cognoſcimus noſmetipſos, ac noſtram naturam, ac debi-

tum,

tum, & obligationem, & sic generatur scientia de homine, inquantum homo est.

De comparatione hominis ad alias res, prout homo est, & penès differentiam liberi arbitrij per quam fit cognitio certissima de homine, & operibus eius, quæ immediatè ducunt hominem in cognitionem Dei. Cap. LXXXII.

QVoniã autem cognitio de Deo, quæ oritur ex propria natura, est nobis certior, & magis familiaris, & placens, ideo quantum possumus, laborare debemus, ut cognoscamus naturam hominis: & per nostram naturam quam intra nos habemus, cognoscamus Deum, & omnia de Deo, quia tunc cognitio est nobis ualdè propinqua, cùm est intra nos. Quamuis autem multis modis per comparationem hominis ad tres gradus inferiores cognouerimus Deum esse, & suas proprietates: tamen adhuc restat alius modus ualdè securus, & grossus, & qui ab omnibus potest uideri faciliter, per quem nascitur cognitio de homine, & de operibus eius, quæ ultra ducit in cognitionem Dei certissimam. Iste autem modus est per differentiam liberi arbitrii: Vnde autem omnes res trium graduum inferiorum carent libero arbitrio. Ideo operantur sua opera non liberè, & uoluntariè, sed de necessitate naturæ, uel ex impetu, nec habent potestatem, & dominium suarum operationum, nec cognoscunt sua opera, neque iudicant de suis operibus, nec sciunt, quid faciunt; & hoc est, quia non habent liberum arbitrium, sed homo, qui est in quarto gradu propter hoc quia habet liberum arbitrium; ideo est dominus suarum operationum. Ideo operatur liber, & si-

cut dominus,& non ex necessitate,& potest iudicare de suis operibus,& deliberare antequàm faciat. Ista ergo est generalis differentia hominis ex vna parte, & omnium aliarum rerum,& operationum illarum ex parte altera: quia homo, inquantum homo, operatur ex libero arbitrio, sed aliæ res operantur ex necessitate. Exinde sequitur, quòd operationes hominis, inquantum hominis, multum differunt ab operationibus aliarum rerum, & sunt alterius conditionis, & alterius naturæ. Nam opera hominum sunt dignissima, & nobilissima de sua natura, eo quia sunt facta cum deliberatione, & libertate voluntatis, quę non capit æstimationem,& excedunt in dignitate sine mensura opera aliarum rerũ. Item propter istam differentiam sequitur, quòd opera hominis dicuntur sua, quia sunt sua potestate facta, sed opera aliarum rerum non sunt ipsarum rerum, quæ operantur, quia potius aguntur, quàm agunt. Item sequitur ex hoc, quòd opera hominis imputantur homi- sed in, opera aliarum rerum non imputantur eis. Item ex ista differentia sequitur, quòd opera hominis inquantum homo est, sunt laudabilis, & honorabilia, vel vituperabilia, approbabilia, uel reprobabilia, & sunt remunerabilia, & punibilia. Et ideo iudicabilia, & examinabilia. Vnde in homine remanet aliquod quod non est opus, sed sequitur ad opus, & hoc est meritum, vel demeritum, seu culpa. Ita quòd ipsa opera opera postquàm sunt facta, relinquunt in homine meritum, vel culpam: & hoc est ideo, quia operatur cum libertate, ac ratione, vel uoluntate. Sed opera aliarum rerum non habent tales proprietates, eò quia non sunt tales: & ideo opera hominis ordinant hominem, vestiunt, ac ornant, vel maculant, & vitiant hominem propter illud quod remanet ex ipsis, vlterius, quia homo bene potest operari, vel male; & hoc uoluntariè; & ex hoc generatur, & remanet in homine culpa, seu præmium. Ideo ultra opera hominis debetur

Homo ē dominus suarũ operationũ.

Opera homĩnis dicũtur sua.

Imputatur sibi.

Sunt laudabilia.

Eis sunt culpabilia.

Eis debetur naturaliter præmium.

betur de iure naturæ aliquod, ſcilicet præmium, vel pœna, quod non debetur operibus aliarum rerum. Vnde homo tenetur operari inquantum poterit, quia non debet eſſe otioſus, quia debet implere mundum ſuis operibus, ſicut aliæ res continuè & inceſſanter operantur, & non ſunt otioſæ, & tenetur melius operari quo poterit, ſicut faciunt aliæ res. Nam ex hoc decoratur uniuerſum, & totus ordo creaturarum; quia non propter hoc habet libertatem, ſcilicet ut non operetur, ſed ut non malè operetur, quia ſi ad hoc haberet liberum arbitrium, ut malè operaretur, tunc haberet illud ad ſuum malum, damnum, & perditionẽ, quod abſurdum eſt cogitare in homine, cùm aliæ res id quod habent, nõ habent ad ſuum damnum & malum, ſed ad earum perfectionem; ſed habet liberum arbitrium, vt continuè, & inceſſanter bene operetur, ſicut aliæ res; & quòd ex illo libero arbitrio conſequantur præmia, & retributiones, quæ in aliis rebus non poſſunt ſequi, quia non operantur ex libertate; nam ſi homo non operatur, otioſus eſt, & non operatur ad quod ordinatus eſt: & ſi male operatur, tunc non operatur ſicut aliæ res inferiores, quæ operantur ex neceſſitate. Et ſi homo tunc facit, & operatur mala, tunc uult mala operari, & non bona: cùm poterit ita bene bona facere ſicut cæteræ res faciunt bona: & ergo ipſe ſolus deſtruit ordinem creaturarum, ut lædit propriam naturam, & diminuit bonum proprium, & corrumpit ſeipſum; & ipſe perturbat armoniam totius vniuerſi, cuius ipſe principalior pars extitit. Et ergo de iure naturali debetur ſibi uituperium, & confuſio, & ſi facit id quod debet, tunc ornat, & decorat ordinem uniuerſi: & meretur habere prẽmium, & honorem. Et ſic ſunt quatuor, quæ ſequuntur ad opera hominis de natura ſua, & non ad alia opera aliarum rerum, ſcilicet meritum & culpa, pœna, & gloria; & eſt tanta obligatio unius ad alterum, quòd unum non poteſt ſine al-

Homo habet li. ar. vt non malè operetur.

Quatuor naturaliter ſequuntur ad opera hominis.

tero esse; neque possunt separari, quia primo ad opera hominis postquã sunt facta, sequitur vel culpa, vel meritum; & postea ad culpã requiritur pęna, & ad meritũ praemium. Recolligendo igitur omnia opera hominis in quantũ homo est, inueniuntur tales proprietates inseparabiles vltra opera aliarum rerum, scilicet quòd dicuntur sua, & imputantur homini: & ex eis nascitur meritum vel culpa; & ideo eis debetur pœna, vel præmium. Et propterea sunt laudabilia, vel vituperabilia, præmiabilia, vel punibilia, & si sunt bene facta, sunt honorabilia, vel dignissima, & si sunt malè facta, tunc sunt vituperabilia, & reprehensibilia; & vel decorant vniuersum, vel deturpant. Et omnes istas conditiones habet ex sua radice, scilicet quia sunt voluntariè, & ex libertate facta. Ecce qualiter ex comparatione hominis ad alias res penès differentiam liberi arbitrii generatur & nascitur magna cognitio & scientia de homine, inquantum homo est, & ex operibus eius. Quæ ulterius inducent nos ad magnam Dei notitiam, & cognitionem infallibilem.

Hoc ostenditur qualiter cognitio nunc habita de homine & operibus eius, ducit nos vt faciat ascendere in Dei cognitionem, & suarum proprietatum. Capitulo LXXXIII.

QVoniam autem homo, inquantum homo est, talis naturæ, quòd facit opera sua talia ad quæ de natura sua sequitur meritum vel demeritum, & per consequens debetur eis præmium vel pœna, & dicuntur præmialia, vel punibilia; & per consequens etiam judicabilia,

lia, vel examinabilia. Et quia homo non potest re munerare, inquantum homo est, & cùm opera ho minis requirant, ideo necesse est, quòd si aliquis supra hominem maior, qui possit hoc remunerare, vel punire, & correspondere sibi secundum opera sua. Si enim non esset aliquis qui posset hoc facere, sequeretur, quòd homo esset frustra, & inuanum; quia opera eius essent frustra, quia ultra alia opera aliarum rerũ sunt præmialia, & punibilia; & si nullus sit qui correspondeat operibus suis præmiando, sequitur, quod totum uniuersum est frustra, & inordinatum, quia omnia inferiora seruiunt homini, & sunt propter hominem; & homo est pars principalis uniuersi. Et si homo est frustra, sequitur, quòd totum residuum est frustra. Et tamen uidemus ad sensum, quòd omnia inferiora vsque ad hominem sunt ordinata; & tamen homo non ordinauit illa. Sequitur ergo, quòd etiam homo erit ordinatus. Et etiam sequitur, quòd aliquis responde bit homini secundum eius naturam. Aliter esset dare vacuum in vniuerso, & maximum, immo totum erit vacuum, quia opera hominis sunt uacua, quia de natura sua sunt capacia præmii, uel punitionis. Et si eis hoc non detur, tunc manebunt uacua, & tamen uacuum esse in natura est impossibile, etiam in minimis rebus, quia citius cœlum descenderet, antequam hoc permitteret. Ex quo ergo in minimis rebus natura non patitur; quomodo in maximis patietur, sicut sunt opera hominis, inquantum homo est. Vnde uidemus, quòd in natura cuilibet rei correspondet, quod sibi proprium est, & proportionabile, ac debitum, quia nihil remanet vacuum, sed cuilibet rei correspondet secundum suam naturam illud quod exigit. Vt verbi gratia; Rebus uisibilibus correspondet oculus ad uidendum, rebus audibilibus auris ad audiendum, rebus intelligibilibus, est intellectus, & sic de aliis, & hoc est, vt omnia ista non fiat frustra talia.

Quòd sit aliquis præmiator uel punitor operum hominis.

Hoī respondet aliquis pæmiator.

Quare ergo non similiter correspondet rebus præmialibus, præmiator ad præmiandum, & punitor ad puniendum; & rebus iudicabilibus iudex ad iudicandum. Et hoc, vt merita, & demerita non sint frustrà, nec in vacuum talia, hoc non potest pati ordo uniuersi. Ergo necessario correspondebit homini iuxta opera sua aliquis præmiator, seu punitor maior homine. Item quia opera hominis imputantur homini, & ideò si malè agit, ipse est in culpa illius mali; & iam est in eo culpa, ergo in culpa est homo, quando male operatur; & quando facit quod non debet facere sibi totum imputandum est, quia potestatem faciendi habet & non faciendi. Ergo postq̃ est in culpa alicui, fit offensa alicui, fit, iniuria, quæ est in natura. Ergo homo statim alicui obligatur, dum est in culpa ligatus, debitor fit, quia culpa, inquantum culpa, obligat hominem de natura sua ad pœnam, & facit hominem debitorem naturaliter. Et tot quot sunt culpæ, tot fiunt obligationes ad pœnam; & hoc impossibile est aliter esse. Ergo de iure naturæ remanet obligatus ad pęnam propter culpam. Sequitur ergo, quòd aliquis est superior homine, cui est obligatus homo propter culpam; & etiam cum culpa non possit remoueri, nisi per veniam, uel per solutionem pœnę. Et cùm homo non possit sibimet dare veniam de sua culpa, nec soluere, neq; remittere debitum propriũ, sequitur, quòd aliquis est supra hominem, qui potest hoc facere, & dare, vel remittere.

Quia ergo necessario culpa hominis arguit, & cõcludit Deum esse; & similiter meritum hominis arguit Deum esse. Et ideo bonum argumentum potest formari ex isto; homo potest peccare, ergo Deus est. Similiter dicendo, homo potest bene facere, & habere meritum; ergo deus est. Sic ergo opera hominis, inquantum homo est; necessario concludunt aliquem esse maiorem supra hominem, qui sit præmiator & punitor, remunerator, & retributor.

Quòd ex operibus hominis ostenditur; quòd ille qui est supra hominem præmiator et punitor est summè potens, summè sapiens, summè iustus.
Cap. LXXXIIII.

ET quia ad rectè & debitè remunerandum, & addendum cuilibet operi, quod secundum naturam suam ei debetur, necesse est, quòd omnia opera prærordinentur, examinentur, discutiantur, ac rectè iudicentur. Aliter esset magna inordinatio; & confusio in uniuerso, quod natura non patitur. Quia videmus, quod nobilior anima est in corpore humano, quàm in corpore asini, eò quia ei debetur meritum, præmium, & remuneratio, & alteri non debetur. Et quia opera hominis sunt magis, uel minus remunerabilia, vel etiam magis, uel minus punibilia, secundum quod cum complacentia maiori, uel minori fuerunt facta, & secundum maiorem, vel minorem cognitionem; & secundum quod fuerunt magis, uel minus bona, magis vel minus etiam mala. Ideo necesse est, quòd ille qui debet præmiare, vel punire, cognoscat, discutiat, & discernat omnia opera hominis, & ꝓponderet, & quòd nullo modo possit falli; vt sic rectè, & infallibiliter iudicet, & hoc quantum, & quale; & vt omnia rectè, & iustè indicet, & omnia sint proportionata; & in natura nihil inordinatum sit, quod esset si quodlibet opus hominis non haberet quod ei deberetur; & ideo necesse est, quòd aliquis sit, qui habeat plenam & perfectam cognitionem de omnibus operibus humanis: & clarè, & apertè uideat opera omnia totius humanæ naturæ.

Oportet præmiatorē habere omniū cognitionē.

Similiter sciat, & cognoscat omnes cogitationes, & desideria hominum, ac etiam uerba, & omnia interiora, & exteriora: & quia opus hominis secundum inten-

tionem facientis, est magis, vel minus præmiabile, vel punibile: ideo necesse est, vt ille qui debet esse præmiator, vel punitor perfectè, & clarè cognoscat omnes intentiones, & voluntates occultas omnium hominum. Aliter, impossibile esset, quòd posset rectè remunerare, seu punire aliquod hominis, quia totum oritur ex intentione, & voluntate. Et ista est radix & origo remunerationis, & punitionis. Et quia iam omnes homines, qui simul viuunt, etiam simul operantur. Ideo necesse est, quòd simul & semel etiam videat omnia opera omnium hominum viuentium. Et similiter etiam intentiones, & voluntates, & desideria, ac verba: & non solùm omnium viuentium, sed omnium præteritorum. Quia necesse est, quòd nihil obliuiscatur, sed omnia retineat in memoria: vt non sit aliquod minimum opus, quod non habeat quod ei debetur. Cogitemus, & pensemus quantum esset videre, & cognoscere opera, cogitationes, & voluntates, atque desideria vnius hominis, a principio suæ discretionis usque ad finem vitæ suæ, & plus duorum, & adhuc plus trium, vel quatuor, & quid tunc millium nullium. Si ergo cogitemus, & pensemus quot millium millia fuerunt hominum, & quot adhuc sunt, & quot millia millium fuerunt cogitationes, tot millium, & voluntates, verba, & opera, & quid omnibus illis de iure debetur. Ecce possum concludere, quòd sapientia, & scientia illius qui est supra hominem, necesse est, quòd non habeat mensuram, & quòd non habeat terminum. Est ergo summè sapiens, summè sciens, summè cognoscens, ac summè, & perfectè, ac clarissimè omnia videns. Si ergo omnia nuda, & aperta sunt oculis eius, & nihil inuisibile est in conspectu eius. Est ergo iudex sapientissimus, scientissimus, nullo modo fallibilis, & ideo est esse,

Qd uideat omnia opera hominum simul.

quia

quia hoc arguunt, & exigunt opera hominis de eorum natura, inquantum homo est. Vide ergo scientiam Dei infinitam, latissimam, & profundissimam, quia hoc requirunt opera hominis, vt rectè, & debitè remuneretur, aut puniatur.

Quòd est etiam summè potens. Cap. LXXXV.

ET quia ad remunerandum, & puniendum, non sufficit rectum iudicium, neque scientia, aut sapientia, immo etiam requiritur potentia, vt possit de factis dare, & retribuere cuilibet quod ei debetur, ac punire quodlibet opus secundum suam exigentiam, & illud quod iustè sententiam possit etiam exequi. Et quia opera humanæ naturæ sunt quasi infinita, ideò requiritur infinita potentia ad remunerandum, & ad puniendum, & etiam requirunt diuersas, maiores, & minores retributiones, ac pœnas, secundum quod opera sunt magis bona, vel magis mala. Ideo necesse est, quòd ille qui est supra hominem, non solùm omnia videat, & cognoscat, & iudicet, sed etiam quòd habeat plenissimam potestatem remunerandi & puniendi, vt sic nihil remaneat irremuneratum, sed impunitum ex parte suæ importantiæ, quia alias esset aliquod inordinatũ, & vacuũ in vniuerso, quod est impossibile, vt superius probatum est. Est ergo summè potens, remunerator, & punitor, quia hoc exigunt opera hominis, inquantum homo est, cui nihil potest resistere.

Quòd etiam est summè iustus. Cap. LXXXVI.

QVia autem non sufficit habere scientiam, & sapientiam ad rectè iudicandum, & discernendum, ac habere potentiam, nisi etiam habeat bonam voluntatem ad hoc rectè volendum. Et per consequens, quòd habeat summam, & rectissimam iustitiam, vt sic velit iustissimè, & æquissimè dare cuilibet quod suum est, & quod ei debetur per iustitiam, nec sit acceptor personarum, sed retribuat, & puniat secundum merita, & demerita, vt nullum bonum relinquat non remuneratum, neque nullum malum impunitum: Et ideo necesse est, quòd habeat iustitiam inflexibilem, & inuariabilem, inconuertibilem, & immutabilem, aliter ordo vniuersi periret, quod fieri non potest. Est ergo summè iustus, remunerator, & punitor.

Cap. 83.

Recolligendo igitur omnia, dicamus, quòd homo, in quantum homo, habet liberum arbitrium, per quod facit opera meritoria, seu demeritoria; & ideo necesse est, quòd in natura sit aliquis præmiator, vel punitor. Et etiam, quòd iudex sit summè sapiens, summè potēs, summè iustus. Summè sapiens, vt per suam ignorantiam nihil maneat indiscussum. Summè potens, vt per suam impotentiam nihil maneat irremuneratum, seu impunitum. Summè iustus, vt per suam voluntatem corruptam, nihil maneat indeterminatum. Sed totum, quod libero arbitrio est commissum, perfectam & completam habeat recompensam: hoc autem clamat totum vniuersum, cuius homo principalior pars existit. Et etiā opera hominum hoc requirunt, qui volunt habere debitum, scilicet pœnam, vel præmium.

Quòd necesse sit, quòd sit vnus præmiator, & punitor, & non plures, nisi vnus iudex.
Cap. LXXXVII.

ET quia omnia opera hominis sunt remunerabilia, seu punibilia, & hoc ex vna, & eadem radice, scilicet, quia procedunt ex libero arbitrio, quod est vnius, & eiusdem naturæ in omnibus hominibus. Quia etiam omnia opera debent rectissimè remunerari, seu puniri, & nullum debet relinqui: & si essent plures principales remuneratores, & punitores, seu iudices, esset inordinatio, & confusio maxima in remunerando, & puniendo; & opera hominis non possent rectè præmiari, & puniri, nec examinari, & iudicari. Vnde oportet, quòd tantam potestatem haberet vnus sicut alter, & tantam scientiam, seu sapientiam, potestatem, seu iustitiam, ac voluntatem, sicut alter, & quòd unus sciret, aliter sciret, & semper essent concordes, sed hoc non potest esse, quia hoc repugnat naturæ, quòd plures sint, quia si essent plures, & quilibet haberet potestatem distinctam ab alio, & scientiam, & voluntatem, possent esse discordes. Et etiam esset superfluitas in natura, & sic opera humana non possent rectè, seu debitè ordinari, & iudicari.

Sic ergo opera hominis, inquantum homo est, requirunt, & exigunt tantùm vnum præmiatorem, & punitorem, ac iudicem, quia aliter esset impossibile, quòd haberent quòd eis deberetur per iustitiam, & vniuersum esset inordinatum, nec posset stare. Et etiam quia liberum arbitrium esset eiusdem & vnius naturæ in omnibus hominibus; quòd est radix, & origo retributionis, meriti, & demeriti, quia requirunt tantùm vnum, & eundem retributorem, ac iudicem, & non plures.

Quòd principalis remuneratio hominis, inquantum homo est intellectualis, spiritualis, & inuisibilis, & corporalis. Cap. LXXXVIII.

Hominis remuneratio, est inuisibilis.

QVia autem opera hominis sunt remunerabilia, & punibilia propter liberum arbitrium, quod est causa, & radix remunerationis, ac punitionis. Et cùm homo sit homo propter liberum arbitrium, & per hoc separatur à bestiis. Similiter cùm liberum arbitrium sit intellectuale, spirituale, & inuisibile, & nullo modo corporale, nec sensibile, neque uisibile, sequitur, quòd principalis remuneratio, aut punitio hominis, inquantum homo est, debet etiam esse intellectualis, spiritualis, & inuisibilis; & nullo modo corporalis, neque sensibilis, neque uisibilis: quia remuneratio correspondet radici, quæ non est corporalis; postquàm tota radix unde oritur meritum est spiritualis, nec etiam remunerare debet esse corporale, quia nullum corporale potest comparari ad intellectuale, & ad spirituale, neque etiam omnes res corporales possent satisfacere uni rei operatæ hominis, inquantum homo est, si iustè debet remunerari. Si ergo opus hominis, inquantum homo est, requirit remunerationem intellectualem, & spiritualem, & similiter de punitione hominis, inquantum homo est: quia sua principalis punitio est spiritualis, intellectualis, & non corporalis. Quia remuneratio hominis debet recipi in homine, & esse in homine, & non extra hominem, ideo est necesse, quòd remuneratio hominis, inquantum homo est: recipiatur in libero arbitrio à quo oritur meritum, & necesse est, quòd in libero

Remuneratio debet recipi in libero arbitrio.

libero arbitrio sit capacitas præmii ad præmium: & ideo cùm liberum arbitrium comprehendat uoluntatem, & intellectum, sequitur, quòd principalis remuneratio hominis, inquantum homo est, est in ipsa uolunta te, & intellectu: & per consequens tota capacitas prȩmii principalis. Ergo totum quod debetur homini, inquantum homo est, est ex suis operibus in bonum, & remuneratio uoluntatis, & intellectus. Sequitur etiam, quòd principale bonum hominis inquantum homo est, est bonum intellectuale, & uoluntatis, & per consequens malum hominis, inquantum homo est, est malum intellectus, & uoluntatis. Exinde sequitur, quòd diuitiȩ, & thesauri hominis, inquantum homo est, sunt intellectuales, & inuisibiles, & non sensibiles per aliquem sensum corporalem. Et etiam sequitur, quòd regnum hominis, inquantum homo est, est etiam intellectuale, & non corporale. Et quia liberum arbitrium abstinet, uel abstrahit à loco, & tempore: & non subiicitur eis de natura sua, nec est temporale, nec locale, sequitur etiam, quòd bonum hominis, inquantum homo est, non est temporale, neque locale, neque diuitiæ hominis sunt temporales, neque locales; & ideo sunt extra tempus, & extra locum; ergo non fluunt à prȩsenti in futurum, neque prætereunt, sed semper manent in eodem statu; & ideo æternæ, & immutabiles, ac incorruptibiles, & fixæ. Et exinde sequitur, quòd bonum hominis, inquantum homo est, non consistit in aliquo, quod sit commune hominibus, & bestiis: & ideo non consistit in aliqua re, quæ potest uideri oculis corporalibus, neque audiri, neque tangi, neque odorari, neque gustari, neque etiam imaginari in aliqua re lata, longa, seu profunda, nec extensa extensione corporali. Et per consequens bonum hominis non consistit in aliquali corporali delectatione. Et sicut dictum est de bono, ita similiter dicendum est de malo hominis inquantum

Regnum & diuitiæ hominis sunt spiritualia. Non est temporale.

Bonum, & malum hominis nõ cõsistit ĩ alio.

homo est, quòd suum malum sit aliquod, quod commune non sit cum bestiis. Et ideo malum hominis, inquantum homo est, non consistit in aliqua re sensibili per aliquem sensum corporis; & per consequens non est in pœna corporali. Sic igitur concludendo, dicamus, ꝙ principalis remuneratio hominis, & etiam punitio, inquantum homo, est intellectualis, spiritualis, & inuisibilis, nec per aliquem sensum corporalem apprehensibilis. Quia quale est liberum arbitrium, necesse est, ꝙ talis sit remuneratio, & talis punitio.

Quòd per prædicta omnia, homo potest certitudinaliter cognoscere quam legem debeat tenere. Cap. LXXXIX.

ET quia remuneratio principalis hominis, inquantum homo, est intellectualis, spiritualis, & inuisibilis, & nullo modo corporalis, neque visibilis, vt iam probatum est, sequitur necessario, quòd omnis lex, seu secta, quæ ponit principale bonum hominis, & principalem remunerationem in rebus corporalibus, visibilibus, & sensibilibus, quòd talis sit mendosa, falsa, & deceptiua, & quòd illa est contra hominem, inquantum homo est; & tales homines tenẽtes talem sectam, seu legem, sunt decepti, & quærunt vanitatem, & mendacium, & omnes sunt perditi, & quicunque incœperit talem legem, decipit seipsum, & fit deceptor aliorum. Et oppositum possumus concludere, ꝙ illa lex, quæ ponit principale bonum hominis, & principalem remunerationem eius in rebus intellectualibus, & spiritualibus, & inuisibilibus, ac æternis, & quæ magis elongãtur a corporalibus rebus, & a delectationibus corporalibus, quòd talis lex est sanctissima, ac saluberrima, & talis est lex hominis, inquantum homo est. Et

ideo

ideo sequitur, quòd omnes homines tenentes talem legem, sunt in veritate, & tendunt ad verum bonum, & ad veras diuitias, & ad veros thesauros. Et sequitur, quòd talis qui fundauit, & instituit talem legem, quod fuit verus, sanctus, perfectus, sine dolo, & sine fraude, diligens bonum hominis, inquantum homo est, & cognoscens verum bonum hominis. Ex hoc sequitur, quòd quilibet homo potest certitudinaliter cognoscere quam legem debet tenere, & in qua debeat viuere.

Quòd opera hominis Deus non statim remunerat, neque punit, sed expectat. Cap. XC.

Cap. 93.

Quoniam autem ex libero arbitrio, tanquam a radice oritur meritum, vel culpa, & ex merito sequitur præmium, & ex culpa pœna; quia si tollis liberum arbitrium, etiam tollis culpam, & præmium, pœnam, & meritum: nam totum bonum hominis, inquantum homo est, est habere meritum, & totum malum hominis est habere culpam, & ex meritis suis nascitur præmium, & ex culpa, pœna; ideo quanto homo plura habet merita, tanto etiam plura habet præmia, & suum bonum plus crescit. Et ideo sequitur, quòd non statim, dum bonum opus est factum, quòd finali retributione remuneretur, quia tunc amplius homo non posset habere alia præmia, seu merita, sed esset finalis retributio, sed quia homo potest continuè accumulare merita, debet expectari totalis remuneratio omnium meritorum vsque in finem, vt simul remuneretur de omnibus, & totum præmium recipiat simul. Rursus etiam si statim homo, dum habet culpam, puniretur punitione finali, & pœna sibi debita, statim fieret executio, & iudicium; iam esset

Non statim punitur, vel remuneratur homo.

Peccator est expectandus.

esset totaliter condemnatus, & perditus, & non posset amplius reparari, neque restaurari. Et quia homo, quandiu viuit, est conuertibilis de malo in bonum, & de bono in malum ex parte liberi arbitrii, & si male operatus est, potest cognoscere culpam, & malum suum, & reuocari ad bonum; & hoc non est impossibile; ideo ipse est expectandus, si velit se ad bonum opus conuertere, & relinquere viam malam. Et hanc expectationem requirit natura liberi arbitrii, non ex merito, quia ei non debetur ex merito, nisi punitio, sed quia ex eo, quod immutari potest, & conuerti. Et ideo necesse est iudicem punitorem esse misericordem ad expectandum, vt non statim iudicet, ac puniat, ac finalem sententiam det, quia melius est hominem saluari, quàm condemnari. Sic ergo natura hominis ex parte liberi arbitrii exigit talem remuneratorem, & punitorem, qui neque statim remuneret, neque puniat statim, sed semper respiciat ad bonum, & ad melius hominis ipsius, & per consequens est summè misericors, quia parcit, & expectat hominem, si velit suam malam vitam relinquere, & facere bonum.

Probat Deũ esse misericordem.

Quod ex operibus hominis ostenditur duas esse principales ciuitates, & perpetuas habitationes hominum paradisum, & infernum. Capitulo XCI.

Quamuis autem homines sint eiusdem naturæ, & conueniant in libero arbitrio, tamen, quia liberum arbitrium potest tendere, & ire per duas vias, & duo itinera contraria; & opposita adinuicem, quia potest

potest ire per uiam meriti operãdo bonum, & per uiam culpæ,male operãdo,uel stare otiosè, & quia meritum, & culpa,sunt uiæ repugnantes adinuicem , nec possunt simul esse in eodem. Et exinde sequitur,quòd homines possunt diuidi,separari,& esse contrarii, ac inimici inter se,quia quidam possunt per uiam meriti,& quidam per uiam culpæ. Et quia non sunt nisi istæ duę uiæ in hominibus contrariæ, ideo tota natura humana non potest diuidi nisi in has duas partes contrarias,& in has cõgregationes. Et prima pars hominum , quæ ambulat per uiam culpæ,& operum puniendorum contrariatur, & inimicatur,inquantum potest alteri parti hominum, quæ ambulat per uiam meriti,& operum remunerandorum; ideo necesse est , quod istæ duæ partes abinuicem perpetuè separantur tali elongatione, & distantia locali,qua non possit esse maior ; ut sicut elongantur per uoluntatem,& culpam,& meritum elongatione qua non potest esse maior:ita etiam elongentur distantia locali, qua non potest esse maior.Talis enim separatio debetur res ex eorum propria natura. Neque esset conueniens remuneratio,nisi fieret illa separatio localis,quia malis debetur separatio a bonis,& bonis debetur separatio à malis,& ideo Deus,qui est præmiator,& punitor, ac rectissimus iudex,debet separare finaliter istas duas partes hominum abinuicem maiori separatione quæ possit esse. Et ideo quia separatio localis maior quæ possit esse, est quòd una pars ponitur supra cœlos, & supra omnia loca,& alia pars ponitur in medio terrę.Vnde circunferentia,& centrum distant summæ. Et quia medium terræ est centrum mundi;ideo una pars debet ibi habitare , & alia pars hominum debet habitare supra circunferẽtiam ultimi cęli.Et habitabunt ibi perpetuò,quia talis habitatio conuenit utrique ex propria natura. Item quia remuneratio bonorum operum, & punitio malorum,debet fieri in distinctis locis , & congruis; ideo debent esse duæ habitationes,& duę ciuitates separatę,& oppositę.

Probatur infernum esse in medio terræ.

Sic igitur ex operibus concludere possumus duas esse ciuitates principales, & perpetuas habitationes omnium abinuicem, distinctas localiter; quarum una uocatur Paradisus, & altera Infernus. In quarum una non est nisi uerum, & purum bonum hominis, inquantum homo est: in alia non debet esse nisi malum totum hominis, & uerum malum ipsius. In una sola pręmiatio bonorum operum: in alia sola punitio, & pęna malorum operum; & sic possumus concludere esse tria loca. Vnus est locus bene operandi, & meritoriè, uel malè, & culpabiliter, & in illo loco pro nunc sumus. Alia duo loca sunt remunerationis, & punitionis. Quorum unus est altissimus, & alius est profundissimus. De loco uero purgatorii alibi dicitur.

Tria loca hominum.

Infra capi. 264.

Quòd etiam ex operibus hominis, inquantum homo est, ostenditur immortalitas, & perpetuitas liberi arbitrij. Cap. XCII.

Infra capi. 217.

ET quoniam ex operibus hominis, inquātum homo est, nascitur meritum, uel culpa; quibus debetur punitio, uel præmium; & cùm homo, quandiu uiuat, acquirat meritum, uel culpam, & de illis non recipit retributiones, nec punitiones dum uiuit; & ordo uniuersi non patitur, ꝙ aliquid quantuncunque modicum remaneat irremuneratum, neq; impunitum; ideo necesse est, ꝙ remaneat liberum arbitriū, quod fiet radix meritorum, & culparum, ut recipiat debitum, & rectam retributionem, siue punitionem, quod fieri non posset nisi remaneret liberum arbitrium. Vnde cum culpa, uel meritum remanet post mortem, necesse est etiam, ꝙ maneat liberum arbitrium, in quo est culpa, uel meritum, & cui debetur punitio, uel retributio; & in quo est capacitas præmii, uel punitionis.

Ratio prima.

Ratio secūda.

Item etiam, quia meritum posset esse perpetuum; & etiam

etiam culpa perpetua, quia tandiu aliquid durat, quandiu non est destructum; sed nulla res destruitur, nisi per suum contrarium, ergo meritum, sed potest destrui nisi per culpam, neque culpa nisi per meritum. Si ergo meritum postulat præmium, & quia non destruitur nisi per culpam eius cõtrarium, sequitur, quòd quandiu non est culpa, manet meritum, & præmium: & quãdo meritum suscipit præmium; tunc perficitur, quia unum cõplet, & perficit aliud. Et sic sequitur, ꝙ meritũ hominis, inquantũ homo est: est perpetuũ quantum est de se, nec põt destrui, nisi per culpã, sed culpa nõ põt esse quãdiu meritũ est, tamẽ meritũ semper est, dũ est cõiunctũ cũ premio, quia ubi præmiũ est, nulla põt esse culpa; ergo adhuc sequitur, ꝙ pręmiũ est perpetuũ, & per consequens liberũ arbitriũ in quo est meritũ. Similiter, quia culpa nõ põt destrui, nisi per meritum, quia pœna, seu punitio non destruit culpam, nec delet, immo eam complet, & perficit, quia pęna ei debetur, & hoc est suum complementum; ideo dum culpa recipit suam pœnam, non destruitur, sed immo manet, & est coniuncta cum pęna, sicut materia cum sua forma, & suo complemento. Dare enim debitã pęnam, non est destruere culpam, quia culpa, & punitio concordant, quia unum non põt destruere aliud. Culpa enim non deletur nisi per ueniam, & uenia nõ debetur, nisi męrenti, & petẽti eam, & nullus meretur ueniã, nisi a culpa habeat absolutionem, & semper imputatur, donec per contrarium expellatur, scilicet, sicut generata est culpa uolendo, ac si uoluntariè intrauit, & liberè cum complacentia, ita uolendo, displicendo, liberè, ac uoluntariè expellatur; & etiam odio habeatur, & tunc ueniam merebitur. Aliter semper manebit culpa, & imputabitur, & ideo potest esse perpetua, & maximè quia non potest post mortem deleri; & per consequens liberum arbitrium est perpetuum.

Tertia ratio.

Itẽ punitio manet, quãdiu culpa manet, quia punitio non destruit culpã, sed punitio non põt ęsse sine illo qui

 punitur,

punitur, ergo si punitio pōt esse perpetua, liberū arbitriū potest esse perpetuum, quod punitur. Sicut enim seque la infirmitatis manet, quandiu ipsa infirmitas manet, & infirmitas manet quandiu eius causa manet, ita punitio & pęna, quæ est dolor, ac sequela culpæ, manebit, quandiu culpa manebit. Simile est de merito, & pręmio, quia tandiu manebit pręmium, quandiu manebit meritum: sed meritum potest semper manere, quia non destruitur nisi per culpam. Sed si præmium semper manet, semper etiam manebit ille qui præmiatur; quia præmium esse non potest sine præmiato, sed hoc est liberum arbitrium, ergo liberum arbitrium potest semper manere, & semper manet, & est perpetuum, & natura sua est talis. Ordo ergo est, quòd liberum arbitrium uel bene operatur, uel male, uel est otiosum. Et exinde sequitur præmium, & meritum; culpa & punitio. Et sic necesse est liberum arbitrium in æternum manere præmiatum, uel punitum, & esse in præmio, uel in pœna. Nec est dare aliam uiam mediam per quam posset ambulare, uel fugere.

Concludit liberum arbitrium esse immortale.

Ecce igitur qualiter homo, inquantum homo est ex parte liberi arbitrii, ostenditur clarissimè esse immortalis, & perpetuus: & per consequens intellectus, & uolun tas sunt immortales, qui ipsum liberum arbitrium constituunt, & per consequens anima hominis est immortalis, & perpetua, & uiuens, mortuo corpore.

Tractare autem de forma, & qualitate præmiorum, & pœnarum, & de forma iudicandi in speciali, non est præsentis intentionis, sed sufficit generaliter ostendisse ea quę dicta sunt de homine, & de Deo. Ostensum est etiam qualiter comparando hominem ad alias res per differentiam liberi arbitrii, nascitur uera, & magna cognitio de homine, & de operibus eius, quæ ducit nos in cognitionem Dei infallibilem, & propinquam. Et in ista differentia generali liberi arbitrii, fundatur tota cognitio de homine, inquantum homo est in generali. Optimum

est ergo se exercitare in ista comparatione per differentiam generalem.

De comparatione hominis ad omnes res trium graduum inferiorum, penès differentiam specialem, & modum differendi singularem nulli rei inferiori communicatum, & est ultima, & finalis comparatio in qua completur scientia hominis. Cap. XCIII.

Postquàm uisum est de comparatione hominis ad alias res per differentiam, & modum differendi generalem, qui erat pars ipsius comparationis, ex qua comparatione ortus est magnus fructus, nunc restat considerare secundam partem istius considerationis, quæ est de comparatione hominis ad alias res penès differentiam, & modum differendi specialem. Et ista est finalis, & ultima comparatio, de qua extrahitur ultimus fructus, & finalis, & totum complementum hominis; & sic erit completa de homine notitia.

Generalis differentia hominis ad alias res.

Prima enim differentia, & primus modus differendi fuit generalis, & communis, & fuit per habere, & iste modus conuenit omnibus rebus, & omnibus gradibus, quia quilibet gradus differt ab alio, quia habet aliquam dignitatem super alium, & infra alium gradum. Similiter una res differt ab alia, quia habet aliquam naturam, aliquam perfectionem, quam non habet alia, & talis modus differendi non solum conuenit homini, sed omnibus. Sicut homo habet dignitatem super alias res, ita aliæ res habent dignitatem super alias res inferiores, sicuti animalia habet dignitatem maiorem, quàm arbores; & arbores, quàm lapides; & aurum, quàm argentum; & ignis, quàm aqua; & Sol, quàm Luna; & Luna, quàm stella.

Specialis differentia hominis ad alias res.

Sed est unus alius modus differendi specialis, qui so-

lum conuenit homini, per quem modum specialiter homo differt ab omnibus. Et iste modus non est per habere, sed per cognoscere se habere. Omnes enim res inferiores homine habent suas dignitates, ac suas naturas, & perfectiones a suo conditore; & una plus quàm alia, & est nobilior alia, sed tamen quamuis habeant, tamē nō cognoscuntur se habere, nec possunt cognoscere se habere quod habent, nec quid est illud quod habēt, nec quantum ualet; nec cognoscunt se esse in illo gradu in quo sunt, neque in illa dignitate, neque pulchritudine in qua sunt: Quia animalia bruta non cognoscunt quantum ipsa acceperunt ultra arbores de dignitate, neque arbores cognoscunt quantum ipse acceperunt plus de dignitate, & nobilitate, quàm lapides, & elementa, & sic de omnibus, sed solus homo habet hoc specialiter, & accepit de suo conditore, q; non solum habet excellentiam, & dignitatem super omnia alia, immo accepit illud cū quo potest cognoscere se habere talem dignitatem: homo ergo nō solum plus, & maiorem dignitatem habet, sed etiam cognoscit se habere, & accepisse plus, & maiorem dignitatē quàm aliæ creaturę. Et sic habet plus, & cognoscit plus se habere, & etiam cognoscit, quòd alię res non cognoscunt se habere id quod habent; & cognoscit, quòd ipse solus est qui cognoscit, & suam excellentiam, & aliarum rerum. Accepit etiam solus, quod potest iudicare, & discernere inter meliores res, ac peiores, nobiliores, ac viliores.

Homo cognoscit se habere, q̄d habet.

Quòd in ista differentia, & modo differendi, continentur quinque gradus adinuicem ordinati. Cap. XCIIII.

VT autem dicta differentia hominis ad alias res magis clarè videatur, considerabimus quinque gradus ordinatos, qui inter se continentur in prædicto modo differendi, vel

sunt

sunt colligati cum eo. Primus gradus est.s.habere aliquā perfectionem,vel habere esse,vel viuere &c.Secundus est cognoscere se habere, & cognoscere etiam quid alia habent. Tertius gradus est cognoscere,ꝙ a seipso nō habet hoc quod habet,sed ab alio habet,& accepit hoc quod habet,& quod aliæ res non habent a seipsis,nec ab ipso q̄ď habent. Quartus gradus est posse quærere,& inuenire,& cognoscere illū a quo accepit hoc quod habet, & a quo aliæ res acceperunt hoc quod habent. Quintus gradus est posse tenere illum a quo accepit dum inuentus est, & regratiari illi indesinenter,& posse habitare cum eo inseparabiliter. Primum gradum habent omnia quæ sunt, scilicet habere,quia quęlibet res debent habere hoc quod habēt,scilicet suam naturam,suam perfectionē,& suam proprietatem. Alios autem quattuor gradus solus homo habet in mundo,scilicet cognoscere se habere,& cognoscere se accepisse ab alio, & non a seipso, & posse quærere,& inuenire illum a quo habet,& ipsum cognoscere,& inuentum posse tenere,& illi regratiari.

Quòd solus homo habet gaudere de his quæ habet, & aliæ res non. Cap. XCV.

QVid autem valet,& quid prodest alicui rei habere aliquam nobilitatem,siue excellentiā,& nobiliorem naturam, & nō cognoscere se habere. Quid prodest thesaurum habere infinitum, & nescire, neque cognoscere se habere, quale gaudium,vel lætitiam haberet inde?Certè nullum,& est quasi non haberet: hoc autem est in omnibus, quæ sunt infra hominem, quæ gloria, quale gaudium est aquæ, q̄ď est nobilior terra, & igni: quod est nobilior aqua: & Soli, quod est nobilior aliis corporibus cœlestibus: & rosæ, quod est pulcherrimus florum: & auro, quod est preciosius metallorum: & arboribus,quod sunt nobiliores,quàm elementa:& animalibus,q̄ď sunt nobiliora,

quàm arbores. Certè nullum gaudium, nulla lætitia, siue gloria est eis de hoc. Et huius causa est, quia ipsa non cognoscunt se habere talem naturam pulchrã, neque talem dignitatem, nec cognoscunt, quòd alia inferiora sunt minus digna. Ergo gaudium oritur ex hoc, quòd aliqua res scit se habere id quod habet: & non ex hoc quod habet. Quid enim proficeret homini habere tantam dignitatem super omnes creaturas, & habere excellentiam liberi arbitrii, & non scire se habere? Quale gaudium, seu gloria esset? Ecce iam hic incipit gaudium, & gloria, & bonum quod ipse cognoscit se habere. Sed adhuc non sufficit cognoscere se accepisse ab alio, & quòd à seipso non habet, nisi possit quærere, & inuenire illum à quo habet.

Homo gaudet ex hoc, quod scit se habere quod habet.

Nec adhuc sufficit illum inuenire, nisi sciat, & poterit illum tenere, & sibi debitè regratiari. Ista autem omnia homo solus in uniuerso habet, solus homo accepit, & nulla alia res inferior. Homo ergo habet, & cognoscit se habere, & etiam potest tenere illum à quo accepit, & potest illi regratiari.

Ecce igitur qualiter ista omnia sunt ordinata adinuicem, & unum non ualet sine alio; & qualiter homo habet omnia & pro se, & pro aliis, ut dictum est; & propter hoc sequitur, quòd solus homo potest gaudere de his quæ habet: & hoc inquantum potest, & aliæ res non possunt gaudere de his, quæ habent inquantum habent, quia eis deficiunt quatuor gradus, ex quibus nascitur gaudium, & lætitia sequitur.

Quòd

Quòd per istam differentiam hominis ad alias res, manifestatur debitum de iure naturæ, & naturalis, & uera obligatio indelebilis, quia solus homo in uniuerso soli Deo est naturaliter obligatus, & primo tam pro se, quàm pro omnibus creaturis. Cap. X C VI.

QVoniam autem dictum est, quòd habere, & non cognoscere se habere, nullum gaudium generat rei habenti, nec est aliqua gloria; & cùm conditor, & creator omnium dederit omnibus creaturis inferioribus hominem esse, & nobile esse, & uni plus, & alteri minus, & tamen nulli earum dedit cùm quo possit cognoscere se habere illud quod sibi datum est, quia nesciunt se habere, quod habent, nec dedit eis cum quo possint cognoscere se accepisse quod habent, nec illum à quo habent, nec cum quo possint regratiari sibi; solus autem homo in uniuerso hoc habet, & accepit quod potest cognoscere se habere, & accepisse: & cognoscere illum à quo habet, & illi regratiari. Et ideo quærendum, & inuestigandum est quale signum est hoc, quid significat hoc, quid arguendum est ex hoc, quod scilicet soli homini datum est hoc, & non aliis creaturis. Et uerissimè dicere possumus, hoc signum uerissimum, & argumentum infallibile, quod ipse conditor omnium Deus non fecit creaturas inferiores propter seipsas, nec propter bonum earum, sed omnes fecit, & ordinauit propter hominem, & propter bonum hominis; & propter eius utilitatem; uel propter seruitium; uel propter necessitatem; uel propter solatium, & gaudium hominis, uel propter doctrinam, & quod quicquid Deus dedit creaturis, dedit eis propter hominem; & quicquid habent, & acceperunt creaturæ inferiores à Creatore, totum habent, & acceperunt propter hominem, & non propter seipsas. Quid enim proficit eis quod habent, quia nesciunt se habere? Et exinde

Cap. 95.

Quod omnia sūt creata propter hominem.

ex necessitate naturæ, ergo ex omnibus his concluditur infallibiliter naturale debitum, ac necessaria, & naturalis obligatio hominis ad Deum creatorem omnium; & quod solus homo tenetur naturaliter, & necessariò in hoc mundo Deo; & quòd aliæ creaturæ non teneantur Deo de his quæ habent, sed solus homo obligatur Deo pro omnibus creaturis insimul: & pro qualibet in particulari. Et sic omnes creaturæ clamant, & testificantur solum naturaliter hominem in hoc mundo esset obligatū pro ipsis. Et nō solum homo est obligatus Deo pro creaturis, sed etiam pro seipso, & pro his quæ accepit in seipso, & quicquid habet totum accepit. Et sic Deus dedit totum mundum homini, & etiam dedit sibi quicquid habet in seipso; & sic dedit ipsummet hominem sibiipsi; Et sic homo est datus sibiipsi, & est datum & accipiens: & sic homo accipit seipsum, & accipit mundum: & sic ipse obligatur pro seipso, & pro mundo. Conclusa est ergo, & inuenta obligatio naturalis hominis ad Deum indelebilis, & infallibilis, & non negabilis, sed manifesta, & summè uisibilis.

Hic declaratur experimentaliter, quòd omnia seruiunt homini, & sunt ad bonum hominis. Cap. XCVII.

ET quia probatum est, quòd omnia sunt propter hominem; & quicquid omnes creaturæ acceperunt, propter hominem, ideo oportet etiam uidere qualiter seruiunt homini, & qualiter sunt ad bonum hominis; & ut homo magis cognoscat se obligatum esse per experientiam uisibilem. Vnde quia homo nō habet nisi animā, & corpus; & ideo quicquid seruit homini, uel quicquid ē ad bonū hoīs, uel seruit animæ, uel corpori, & ē ad bonū aīæ, uel corporis. Et primo declarabimus, s. qualiter oīa seruiunt corpori, uel ad necessitatē, uel ad delectationē, uel solatium, seu adiutorium.

Cap. 96.

Omnia seruiunt corpori hominis.

iutorium. Vnde aliquæ sunt creaturę, quæ sunt necessariæ homini, & hoc quantum ad corpus, sine quibus corpus non potest esse, neque permanere, sicut sunt quatuor elementa, & Sol, & multa alia. Necesse est enim homini uti terra, aere, Sole, & similibus. Ista enim necessitas magis uidetur, scilicet cogitando, & imaginando ipsorum absentiam. Nam si imaginemur terram non esse, quomodo possemus manere? Item si aqua, si ignis, si aer, si Sol auferentur à nobis, & quomodo possemus uiuere? Ergo ista sunt necessaria omninò, sine quibus homo uiuere non posset. Et si non essent arbores, neque plantæ, neque blada: quomodo homo iocundè uiueret, & bene? Et si non essent animalia: quomodo homo uiueret decenter? quia aliqua sunt sibi in cibum, aliqua in adiutorium, aliqua ad utrunque, aliqua ad solatium, aliqua in exemplum. Omnia ergo ista sunt homini necessaria quo ad corpus; & homo non potest carere istis, & accipit beneficium istorum uelit nolit, & hoc incessanter, & continuè. Sic ergo omnia quę sunt in mundo, sunt pro homine, & die, ac nocte laborant pro homine, & seruiunt sibi continuè. Et sic uniuersum est pro homine, & propter hominem, & propter bonum suum sic mirabiliter ordinatum.

Et si fortè dicat homo, quia ista, quæ seruiunt homini, etiam seruiunt & bestiis, & animalibus, ut inspiratio aeris, lumen Solis, aqua, terra, herbæ, & alia plura, ad hoc respondetur, quòd uerum est, scilicet seruiendo bestiis, & brutis seruiunt homini, quia bestiæ, & animalia sunt propter hominem, & non propter se; & ideo seruitium, quod fit propter hominem, scilicet animalibus, fit homini. Siue ergo illa quæ seruiunt homini, siue illa quæ seruiunt seruientibus homini, necessaria sunt. Ergo omnia sunt data homini, omnia obsequium impendunt homini. Vide igitur homo istum mundum uniuersum, & considera si sit aliquid in eo, quod tibi non seruiat. Omnis enim natura ad hoc laborat in obsequiis

sequiis tuis, ut famuletur utilitati tuę, deseruiatque tuis necessitatibus, & delectamentis secundum affluentiam indesinentem hoc cœlum, hoc terra, hoc aer, hoc mare, hoc cum omnibus quæ in eis sunt complere non cessant: hoc etiam circuitus temporum per quatuor tempora anni, innouando, & renouando omnia quolibet anno continuè ministrant. Cogita ergo homo quis hoc instituit, qui istud præcepit naturæ, ut sic unanimiter tibi seruiat. Beneficium sentis, & hoc negare non potes. Quare ergo datorem tanti beneficii non cognoscis? Quoniam hoc datum non est tuum debitum, sed alienum beneficium. Vnde tu non accepisti ea quæ habes à teipso, ergo nec aliæ res quæ seruiunt tibi, acceperunt illa quæ habent à seipsis, quia tunc essent maiores quàm tu. Nec etiam à te acceperunt: sed cùm tu accipis seruitium earum rerum, & continuè accipis beneficium earum, & non dedisti rebus id quod habent; & per quod seruiunt tibi, nec ordinasti ipsas res, ut seruirent tibi, cùm semper accipis seruitium ab eis, ergo obligatus es pro illo beneficio suscepto, sed non obligaris ipsis rebus, quę tibi seruiunt, quia licet tibi seruiant, non tamen liberè; sed quodammodo coactè. Ergo alicui alteri obligaris, non alicui inferiori, ergo alicui superiori, qui omnes res sic tibi seruire facit. Multum ergo tibi dedit, qui tibi hoc totum dedit. Multum ergo illi obligaris, & teneris illi regratiari, qui tibi tantum dare uoluit.

Homo tenetur Deo regratiari.

Vnde omnis creatura clamat tibi, accipe, redde, accipe beneficium, accipe seruitium, redde debitum. Cœlum dicit. Ministro tibi lumen in die, ut uigiles, tenebras in nocte, ut dormias, & quiescas; ego ad tuam recreationem facio temporum innouationes, ac mutationes, scilicet temperamentum ueris, feruorem æstatis, plenitudinem autumni, & frigus hyemis: ego uario dies, & noctes; nunc breues, nunc longas, ut uarietates tollat fasti dium, & ordo faciat delectamentum. Aer dicit; Communico tibi flatum uitalem, & mitto tibi ad tuum obsequium

quium omne genus auium. Aqua dicit; Potum tibi præbeo, sordes tuas purgo, rigo sicca & arida, & ad tuum cibum ministro diuersa genera piscium. Terra dicit; Ego te porto, ego te nutrio, pane conforto, vino te lætifico, omnium generum fructibus oblecto, diuersis animalibus mensam tuam repleo. Mundus totus dicit; Vide quomodo te amauit, qui propter te, fecit me seruire tibi, quia factus sum propter te, vt & tu seruias illi qui fecit me; & tenet propter te, & propter se. Si sentis beneficium, redde debitũ. Ecce ergo qualiter omnia quæ sunt in mundo, seruiunt experimentaliter homini; & sunt ad bonum hominis ex parte corporis.

Quòd etiam sunt ad bonum hominis omnia quantum ad animam, quia vel sunt ad gaudium, vel ad doctrinam. cap. XCVIII.

NOn autem totus iste mundus vniuersus solum est ad seruitium hominis, & obsequiũ quantum ad corpus, immo magis est ad animam; quia nõ est aliqua creatura quãtumcunque modica, quin homo possit extrahere ab ipsa aliquam doctrinam, vel documentum, vel aliquod bonum. Vnde omnes creaturæ sunt vel ad gaudium hominis, vel ad doctrinam. Et primo videamus qualiter oẽs sunt ad gaudium hominis. Vnde dictum est, ꝙ solus homo gaudet, & potest gaudere de his quæ habet, & de his quæ habent aliæ creaturæ; & quia aliæ creaturæ nõ possunt gaudere de his quæ habent, quia gaudium oritur ex eo, ꝙ aliqua res cognoscit se habere id quod hẽt, & quia solus homo cognoscit se habere id quod habet, & etiam scit illud quod habent aliæ creaturæ; ideo homo põt gaudere de se, & de aliis creaturis; & totum gaudium hominis est, quòd aliæ creaturæ habent id quod habẽt ad gaudiũ hominis; & ipse nullum gaudium habent de his quæ

habent, sed totum gaudium quod quælibet res deberet habere de his quę habet,& de sua pulchritudine solus homo habet, quia solus homo cognoscit ipsas res habere id quod habent,& gaudet; quia habent id quod habent, maximè quia cognoscit, ꝙ illa quæ habent, habent pro ipso. Et ideo, quia homo gaudet de his quæ habet ipse in seipso, sic etiam gaudet de his quae aliæ creaturæ habent pro ipso. Verbi gratia: Totum gaudium quod deberet habere aqua de sua claritate,& pulchritudine, homo habet totum quod deberet habere rosa, quæ est pulcherrimus florum, homo habet:& totum gaudium quod deberet habere Sol de sua luce,& nobilitate, solus homo habet. Et simile est de stellis. Et sic patet, ꝙ omnes creaturæ quicquid sunt,& habent, ad gaudium hominis habẽt & non ad gaudium proprium.

Maior declaratio gaudij. Cap. XCIX.

Item adhuc euidẽtius patet,& potest declarari, quomodo omnes creaturę sunt ad gaudium hominis, immo nullum gaudium haberet homo, nisi essent inferiores creaturæ ex eo, quia non cognosceret se esse nobilem, & excellentem creaturam, neque cognosceret seipsum. Nam dum homo comparat seipsum ad alias creaturas inferiores, tunc cognoscit se esse nobiliorem creaturam, & suam naturam esse digniorem, & meliorem omnium aliarum rerum. Ita ꝙ aliæ creaturæ faciunt videri,& apparere nobilitatem naturæ humanæ, sicut subditi, milites,& barones, faciunt apparere nobilitatẽ Regis;& tunc homo gaudet, quia habet pulchriorem, & digniorem naturam super omnes alias creaturas: & gaudet, quia sibi plus datum est, quàm omnibus aliis creaturis, & quòd sua natura exaltata est super elementa, sup lapides,& arbores,& super omnia bruta;& de hoc homo habet magnum gaudium,& maximè quando vi-

det se tantum esse dilectum præ omnibus creaturis a suo conditore, qui sola sua voluntate, & benignitate, & bonitate fecit hominem talem, & voluit omnibus aliis præferri. Ista omnia non cogitaret homo, nisi essent aliæ creaturæ inferiores, quia respiciendo alias creaturas, tunc homo se comparat ad illas, & videtur, quòd ille multo minus acceperunt quàm ipse, & sic comparādo hominem ad omnes, & hominem ad quamlibet ꝑ se. Si ergo homo vult habere gaudium de his quæ habet, & quę data sunt sibi, comparare se debet ad inferiores creaturas, & tunc videbit seipsum, & cognoscet seipsum & dignitatem suam, nec aliter poterit seipsum cognoscere. Quando enim comparat staturam sui corporis, ad staturam aliorum animalium, tunc cognoscit suā dignitatem, & nobilitatem. Quia animalia respiciunt semper terram, & habent faciem semper uersus terram, homo autem respicit cœlum, & habet caput, & faciem semper ad cœlum, & animalia habent facturam curuā, & homo habet staturam rectam. Et dum homo etiam videt quomodo cætera animalia ambulant, & qualiter ipse ambulat, videt differentiam magnam; & dum etiā comparat pulchritudinem faciei suæ, ad pulchritudinē aliorum animalium, & pedes ad pedes, & manus suas ad membra aliorum animalium, tunc certè homo cognoscit suam nobilitatem, & multum gaudet, & reputat se ex hoc solum esse diuitem, quia cognoscit, quod conditor omnium creaturarum sibi tantam voluit conferre dignitatem, & excellentiam prę omnibus aliis creaturis, maximè quia uoluit ipsum facere creaturam rationalem, & alias creaturas irrationales, & bruta, & q̄a voluit ei conferre liberum arbitrium, & non aliis creaturis, quæ omnes sunt seruæ, respectu hominis, & dum ē̄t voluit homini dare imaginem suam, & non aliis creaturis, & istam dignitatem, & prærogatiuam cognoscit se habere homo super alias creaturas ad quas se comparat. Et sic apparet, quòd aliæ creaturæ sunt omnes

Qualiter homo poterit sibi gaudiū acquirere.

ad

ad gaudium hominis, quia per ipsas cognoscit seipsum, & hoc est maximum bonum hominis cognoscere seipsum, & maximum malum hominis ignorare seipsum. Item etiam res inferiores homine sunt ad magnam doctrinam, & cognitionem hominis. Vnde per animalia bruta cognoscit, quòd suum vltimum, ac finale, & verũ bonum non consistit in istis rebus corporalibus, & insensibilibus, ac in delectamento corporis, sicut in bibendo, comedendo, luxuriando, quia ista omnia communicantur etiam bestiis, ideo arguit homo, quod debet habere alia bona, quæ non conueniunt animalibus, sicut ipse homo excedit alia animalia. Et ideo cognoscet, quòd sua vltima fœlicitas non consistit in istis rebus corporalibus, quibus etiam vtuntur bestiæ. Et si animalia non essent, forte crederet, quòd non essent maiora alia bona pro ipso, sed solum ista; & ideo istam cognitionẽ habet propter animalia.

Vlterius non est aliqua creatura, a qua non possit extrahere aliquam doctrinam, aut aliquod exemplum ad suum bonum, & ad suam vtilitatem. Et sic omnia, vel sunt ad bonum corporis, vel animæ, vel vtriusq; simul.

Præterea iam declaratum est in scala naturæ, quæ composita est ex omnibus creaturis, qualiter homo ascẽdit in cognitionem sui Creatoris, & acquirit magnam scientiam de Deo, ita quòd omnes creaturæ intimant homini ad acquirendum veram scientiam homini necessaria, vt declaratum est. Et non solum hoc, sed etiam plures alias scientias, quæ non sunt necessariè simpliciter, sed in illis potest homo delectari, sicut sunt geometria, arithmetica, musica, astrologia, philosophia naturalis, & metaphysica, quæ omnes ortæ sunt a creaturis.

Supra c. I.

Concludit omnia esse propter ... mine

Cõcludamus ergo iterum ex dictis, quòd omnia, quæ sunt in mundo facta sunt, propter hominem: & ꝙ nulla creatura inferior homine est propter seipsam, nec ad bonum suiipsius, sed propter hominem ad seruiendum cor

let, & omnes creaturae. Vnde ipsa terra accepit totum quod habet a Deo, quia accepit esse de non esse, & de nihilo, quia terra plus habet, quàm nihil. Et quia accepit pro homine, ideo homo tenetur pro ea reddere Deo, quantum terra teneretur Deo si ipsa pro se accepisset, & ad tantum obligatur, quantum valet, & terra tantum valet, quantum plus valet aliquid, quàm nihil, & homo etiam quantum ipsa valet homini. Aliud enim est dicere quantum terra valet homini, & quantum terra valet in se, quia alius est iste valor, alius ille. Item obligatur pro seruitio quod facit, & impendit sibi terra. Vlterius obligatur homo Deo pro aqua, quantum ipsa aqua obligaretur si ipsa hoc accepisset pro se, quod accepit pro homine, & plus quàm terra, quia est lucidior, & clarior. Et ergo quanto plus ipsa accepit, tanto plus homo debet regratiari Deo. Item homo etiam capit seruitium de aqua, pro quo tenetur Deo regratiari, & seruire: & tantum Deo tenetur pro aqua, pro quanto nollet carere aqua. Vlterius, quia aer accepit quicquid habet a Deo, & quia accepit esse de non esse, & accepit nobiliorem naturam, quàm aqua, & terra, ideo plus tenetur aer Deo, quàm terra, & aqua. Sed quia non cognoscit se habere & accepisse quod habet, & homo cognoscit pro ipso aere, ideo homo tenetur Deo facere pro aere, quod aer teneretur si cognosceret, & si hoc quod habet, pro se ipso haberet: & etiam pro illo seruitio, quod aer attribuit homini, & pro quo nollet carere aere. Similiter est de igne, &c.

Dupliciter obligatur homo Deo pro creaturis.

Ita ergo dupliciter tenetur, & obligatur homo Deo pro creaturis. Primo quia nulla creatura cognoscit se habere id quod habet, & ideo nescit quid Deo debet, & quantum habet, & tantum accepit, & ideo tenetur Deo reddere pro illis quae accepit. Et quia solus homo scit, & cognoscit hoc, ideo ipse homo tenetur facere pro qualibet creatura id quod qualibet creatura deberet facere Deo, quia ipse est solus in mundo, qui potest & scit. Sicut si in ali-

qua ciuitate non esset nisi vnus sapiens, & omnes alium essent insipientes, vel pueri; & si aliquis Princeps faceret vnū magnū bonū ciuitati illi, & cuilibet, nonne ille q̄ est sapiens, deberet reddere gratiarum actiones, & loqui pro omnibus? Et si non fieret, nonne totum imputaretur illi non aliis? Sic est similiter de Deo, & de aliis creaturis, & homine, quia solus homo scit, & aliæ creaturæ ne sciunt. Igitur homo pro omnibus tenetur respondere.

Secundò tenetur homo pro omnibus creaturis Deo, quia creaturæ acceperunt a Deo quicquid habent, & nō acceperunt ꝑꝑ seipsas, sed ꝑꝑ hoīem, & pro hoīe, videlicet ad seruiendum ei. Et iō sicut dn̄s obligatur pro omnibus, q̄ dātur seruis suis ꝑꝑ ipsum, & nō seruitia, hō tenetur Deo pro omnib. q̄ dātur creaturis ꝑꝑ ipsum, & nō ipsę creaturæ, q̄a hoc qđ ipsę creaturæ acceperunt, non ꝑꝑ se, sed ꝑꝑ hoīem acceperunt, & ꝑꝑ hoc vt seruirent hoī.

Quantum homo obligatur Deo pro creatura.

Et ad cognoscendum quanta sit obligatio proqualibet creatura: Primum consideranda est creatura quantum valeat in seipsa, & quantum valeat vna plus, quàm altera in nobilitate, & perfectione, & in natura, & in vniuerso. Secundò considerandum est seruitium, & beneficium, quod recipit homo de creatura, & quantum creatura valet homini; & quantum homini est necessaria; & consideranda est nobilitas, & ignobilitas creaturæ seruiētis. Vnde quamuis aliquando creatura minus nobilis, & infima, sit homini magis necessaria, & magis seruiat homini, quàm creatura magis nobilis, & superior: attamen seruitium quod impendit illa creatura magis nobilis, est dignius, & nobilius, & magis homo tenetur ꝓ seruitio dignioris creaturæ, quàm alterius. Quia sicut creatura excedit creaturam in nobilitate, ita seruitium creaturæ nobilioris excedit seruitium creaturæ minus nobilis, quamuis non in necessitate, vt declaratum est per exēplum. Plus enim tenetur aliquis dominus pro seruitio vnius militis, q̄ decem aliorum inferiorum, quia plus appretiatur illud seruitium. Et seruitiū vnius Comitis plus

Cap. 97.

appre-

appretiatur, q̃ decem militum, & seruitium vnius Ducis q̃ multorum Comitum. Quanto.n. res quæ seruit, fuerit nobilior, tãto ẽt seruitium factum per talem rem, est nobilius, & pro illo plus obligatur. Hoc.n. est ad magnũ honorẽ, & magnam nobilitatem, & exaltationem alicuius rei, ꝙ res nobiles, & excellentes seruiãt ei. Sic ergo considerãda est necessitas seruitii, & nobilitas, & ipsa nobilitas excellit necessitatẽ. Et ex hoc sequitur, ꝙ homo plus tenetur pro seruitio aquæ, q̃ terræ; & plus ꝓ seruitio aeris, q̃ aquæ; & ignis, q̃ aeris; & plus pro seruitio Solis, Lunæ, & stellarum, q̃ elementorũ; & plus ꝓ seruitio rerũ viuentiũ, q̃ nõ viuẽtium; & plus ꝓ seruitio aĩaliũ brutorũ, q̃ arborũ, & herbarũ; & plus pro seruitio hoĩum, q̃ aĩaliũ. Et hoc totum est ratione nobilitatis creaturæ seruientis, cuius vnũ seruitium qñq; est nobilius, q̃ mille aliarum creaturarum minus nobilium, sicut ẽt seruitiũ mẽbrorũ superiorũ, sicut cerebri capitis, oculorũ, linguæ, manuũ, cordis, & cæterorum, est multo nobilius seruitio aliorũ mẽbrorũ inferiorum, sicut pedũ, & tibiarum, & cęterorũ.

Concludit quãtitatem obligationis hominis ad Deum pro creaturis.

Ex omnibus his fundatur regula de magnitudine obligationis, videlicet, ꝙ cõsiderandum est de qualibet creatura quantum habet & accepit, & quantum sibi datum est, & per consequens quuantm obligaretur Deo, si sciret se habere id ꝙ habet, & si pro seipsa haberet. Et quia omnes creaturæ sunt ordinatæ ꝑ gradus, ideo possumus considerare valorem creaturarum per gradum, & etiam in quolibet gradu sunt multi gradus.

Vnde illæ creaturæ, quæ sunt in primo gradu, quæ habent tantùm esse, & non viuere, tenentur Deo pro esse, ꝙ acceperunt, quia habent plus, q̃ non esse, & plusquam nihil, & ideo tantum debent Deo, quantum esse plus valet q̃ non esse. Et quia in illo esse, sunt adhuc multi gradus, ac d̃iæ nobilitatis, & pulchritudinis, quia vna res habet nobilius & pulchrius esse, q̃ alia; ideo plus tenentur illę res, quæ pulchrius hñt esse. Et quia homo obligatur pro creaturis, vt dictum est, iõ ipse tenetur pro omnib. pro q̃bus

Eodem tit.

nifestat totus iste mundus, & omnes creaturæ quæ sunt in eo, quia totus iste mundus factus est propter hominē & pro homine, ergo homo plus ponderat, & magis est preciosus, quàm sit totus mundus, & omnes creaturæ illius; cum tamen in natura sint tam nobiles, & excellentes creaturæ, & tam preciosæ, & tam magnæ, quæ omnes sunt propter hominem, & seruiūt homini, sicut sunt elementa, & viuentia, ac sentientia, & corpora cœlestia incorruptibilia, & perpetua, & inter omnia maximè ipse Sol. Vt habitum ex preciositate, & magnitudine seruitiorum cognoscatur magnitudo, & nobilitas ipsius naturæ, cui seruitur, & cogitare possumus quanta est magnitudo, preciositas, & valor naturæ humanæ, cui totus mūdus plenus tam magnis, & preciosis creaturis continuè seruit.

Preciositas hominis hic ostenditur.

Supra capi. 97.

Hic concluditur immortalitas animæ rationalis. Cap. C I I.

EX his sine dubio preciositas, & nobilitas creaturarum homini seruientium manifestant, & dicunt nobis, quòd in homine est aliquod immortale, & incorruptibile, ac perpetuum semper viuens, quia creaturæ quædam seruientes homini, sunt incorruptibiles, & semper durantes in suo esse, sine aliqua diminutione, sicut Sol, & corpora cœlestia. Vnde enim esset hoc, quis ordo esset iste, quòd creaturæ, quæ continuè seruiūt homini, & ad hoc factæ sunt, & ordinatæ essent tantæ nobilitatis, perfectionis, & preciositatis, quòd essent omninò incorruptibiles, & perpetuæ, quòd homo cui seruiunt esset totus corruptibilis, ac mortalis, & nihil esset in eo immortale. Ergo in homine est aliquid immortale. Sed hoc non est corpus, quia corpus moritur, ergo in homine est aliquod vltra corpus quod est immortale & perpetuum. Hoc autem non potest esse nisi id quod est excellentius in homine; & hoc est liberum arbitrium. Et

Preciositas hominis.

per consequens anima hominis est immortalis, in qua est liberum arbitrium radicatum, & plantatum. Ergo magnitudo, & preciositas creaturarum ostendunt hominem esse magni pretii, quia sibi continuè, & incessanter seruiunt. Si ergo ipse homo dignior est aliis creaturis sibi seruientibus, & plures tales creaturæ sunt perpetuæ, sequitur, quòd homo quantum ad maiorem partem sit perpetuus. Vel seruiens erit preciosius, & nobilius illo cui seruitur, quod est homo, & ergo esset ibi ordo in vniuerso peruersus, quod tamen est contra naturam ordinis, quia ordo de se dicit regulatum, & non peruersum. Ergo sequitur, q̄ homo est magni pretii, & magni ponderis & valoris. Nam Deus dedit homini magnum donum, quando dedit homini ipsummet & hominē. Plus igitur dedit illi in hoc, q̄ quando dedit sibi totum mundū, quia homo plus valet, q̄ totus mūdus, & ideo obligatur Deo pro tanto quantum ipse valet.

Quòd ponderandus est homo per partes suas, vt sciatur quantum valeat. *Cap.* CIII.

QVoniā autem homo non potest scire quantum obligatur Deo pro seipso, nisi sciat quantum valeat, ponderet, & quia totus homo insimul est magni ponderis, & pretii, & plus ponderat, quàm totus mūdus, ideo sicut mundus non potest ponderari, nisi sit in partes suas diuisus; ideo homo multò minus poterit ponderari nisi diuidatur per partes, & partes ipse ponderentur, & sic melius sciemus pondus ipsius hominis insimul, & pretium quantum fieri poterit. Et primo diuidatur homo in suas partes generales, & magnas, & postea iterum illæ partes diuidantur in partes speciales, & paruas, quia quælibet pars in homine est magni pretii, & valoris.

Partes

Partes autem magnæ, & grossæ in quas potest diuidi homo totus, sunt esse, viuere, & sentire, & intelligere, seu liberum arbitrium. Vel partes magnæ, & grossæ hominis sunt corpus, & anima; sed partes speciales, & paruæ sunt partes corporis, & animæ; quia corpus hēt suas partes similiter, & anima. Ponderandus est ergo homo secundum oēs suas partes magnas primo; secundo secundum oēs suas partes paruas. Ponderet ergo homo seipsum secundum esse primo, quæ est prima pars. Vnde homo debet cogitare, ꝙ aliquando nō fuerat, & nihil erat. Accipit ergo homo primo hoc, vt esse inciperet, cū non esset, & aliquid fieret, cùm nihil foret ante. Ergo bonum accepit quādo esse accepit, quia non erat, & nihil habebat. Et quamuis aliæ creaturæ similiter acceperūt esse cùm non essent; & factæ sunt, cùm nihil essent ante; & Deus dedit eis esse, cùm non essent, ꝑꝑ hominē, & ꝑꝑ esse hominis: & ideo pretiosius est esse hominis, quàm esse aliarum rerū. Vnde esse omniū respicit esse hominis, & ad ipsum tendit tanquā ad principalius, & maius esse, & pretiosius, ꝑꝑ quod est esse omnium creaturarum. Ecce igitur quantùm ponderatur esse hominis quod accepit, quantū valet, & quanti pretii est. Multū ergo obligatur homo Deo ꝑ esse quod accepit, & quāuis nihil plus accepisset, plus valet esse hominis supra nihil, quàm esse omniū creaturarū. Item non solum accepit homo esse, immo amplius, quia pulchrū, & formosum esse, & artificiosum, hoc.n.est maius, quàm esse tantum, & aliquid tantum. Plura.n.sunt, quæ habent esse, sed nō habēt pulchrum esse, neq; formosum, sicut homo habet. Et si aliquibus sit datū pulchrum esse, attamē esse hominis est pulchrius, & formosius, quàm omniū aliarū creaturarum, & ēt si habent pulchrū esse, totum hoc habent ꝑꝑ hominem, quare multum tenetur homo Deo. Itē secundo homo debet cogitare, & ponderare se per viuere. Vnde non solum est homini datum esse pulchrū, sed Deus voluit eum magis exaltare; & dedit illi viuere, & vita,

Pretiositas hominis secundū esse.

Pretiositas hoīs ratione viuere.

[illegible]. Vnde maius sine comparatione est viuere, quam esse tantum: & maius est accipere viuere de non viuere, quam esse de non esse. Et licet aliis creaturis sit datum viuere, attamen hoc est eis datum propter viuere, quod est in homine, quia omnia quæ uiuunt, viuunt propter hominem. Ideo preciosior est uita hominis, quàm uita omnium aliarum creaturarum. Vnde omne uiuere omnium creaturarum, tendit ad uiuere hominis, & respicit illud tanquam principalius, & nobilius, & ideo uiuere hominis tanquam principale uiuere, excellit omne uiuere. Magnæ ergo nobilitatis est uiuere, quod est in homine, & plus obligatur homo Deo pro suo uiuere, quàm pro uiuere omnium creaturarum.

Prætiositas hominis rõe sentire.

Vlterius tertio post esse, & post uiuere, est homini datum sentire, & homo eleuatur altius. Et licet aliis sit similiter datum, attamen totum hoc habent propter hominem. Et non solum sentire, immo multis modis, vt videre, audire &c. O quantus ornatus est iste, & quanta nobilitas. Et similiter est istud dilatandum, sicut prius de esse, & uiuere. Vlterius debet homo seipsum ponderare per suum proprium valorem, videlicet per liberum arbitrium. Non enim accepit solum esse, & pulchrum esse, non solum uiuere, & nobile uiuere, non solum sentire, & completum sentire, sed plus. Supra omnia ista accepit liberum arbitrium, rem grandissimam, in natura dignissimam, & nobilissimam. Ecce preciositatem liberi arbitrii, quia nulli alteri datum est nisi homini specialiter. Ecce speciale priuilegium, & prærogatiua hominis, quoniam uiuere, esse, sentire, aliis rebus data sunt, sicut homini. Communia ergo sunt aliis creaturis & homini. Sed hoc, scilicet liberum arbitrium, specialiter datum est homini. Non enim est homini, & aliis commune. Ista ergo specialitas significat preciositatem liberi arbitrii, & dignitatem. Plus ergo ponderat liberum arbitrium, quàm omnia alia, scilicet esse, uiuere, sentire, & ideo est supra omnia eleuatum, dignissimum, & altissi-

Pretiositas hominis rõne li. arb.

nium in natura. Ecce ibi maiestatem naturæ, Impera-
torem & Regem totius naturæ. Omne igitur esse, om
ne uiuere, omne sentire est propter liberum arbitrium.
Vnde sicut omne quod est in creaturis, & omne uiuere,
& sentire, sunt propter esse, uiuere, & sentire hominis; ita
esse, uiuere, & sentire, quæ sunt in homine, sunt propter
liberum arbitrium immediate. Ecce mirabile regimen
naturæ, liberum arbitrium est rex. Vnde uiuere, & sen
tire, quæ sunt in homine, sunt ipsa spes liberi arbitrii, in
quibus immediate sedet liberum arbitrium. Et quia im
mediate seruiunt ei, ideo sunt nobilissima in homine,
quia immediate sunt coniuncta libero arbitrio, & seruiūt
ei, & portant eum sicut equus dominum suum. Deinde
omne aliud esse extra hominem in creaturis, & omne ui
uere, & omne sentire sunt propter esse, uiuere, & sentire,
quæ sunt in homine. Omnia ergo quæ sunt sub homi-
ne, laborant in ipso continue, & incessanter, ut maneat,
& sedeat ipse rex scilicet liberum arbitrium, quod est im-
mortale, perpetuum, & diuinum. Ideo tota natura ex-
tra hominem est sollicita pro homine, ut sedes liberi Ar
bitrii, quæ est in homine, conseruetur, duret, & perma-
neat. Vnde omnia quæ sunt inferiora homine, habent
quoddam esse in homine, & includuntur in homine. Nā
elementa, arbores, plantæ, & animalia omnia, habent es
se in eo, quia cum elementis est, cum arboribus & plan
tis uiuit, cum animalibus sentit. Attamen esse nobilius
habent elementa in homine, quàm in seipsis; & arbores
nobilius uiuere, & animalia nobilius sentire in homine,
quàm in seipsis, & hæc est ratio, quia omnia habent in
homine esse humanum, & sunt coniuncta cum libero ar
bitrio, quod est dignissimum inter omnia creata; per
quod in homine est principatus, & dominium, & re-
gnum, & ideo omnia quæ coniunguntur cum eo, nobili
tantur, & dignificantur. Exinde sequitur, quod omnia
elementa, & arbores, & animalia, habent aspectum ad
illud esse nobile quod habent in homine, & ordinantur

Cap. 101.
Omnia habent quoddam esse in homine.

cõiũgit omnia cũ Deo, quia elemẽta cõiũguntur cũ uita uegetatiua; & uita uegetatiua cũ sensitiua; & sensitiua cũ libero arbitrio; & liberũ arbitriũ immediatè cũ Deo. Ecce igitur qualiter Deus eleuauit hominẽ per quãdam scalã de gradu in gradũ, donec uenit, & traxit usq; in seipsum. Neq; potuit eleuari per naturã, nec maiorẽ accipere dignitatẽ naturalẽ, quia tractus ẽ, & eleuatus usq; ad Dei similitudinẽ, & imaginẽ uiuã. Nã liberũ arbitriũ ẽ imago Dei uiua. Et quid altius, dignius, & nobilius, & quid melius esse poterit imagine Dei uiui? Multũ aũt dedit Deus homini, quãdo dedit sibi eẽ, cũ nõ esset: adhuc plus quãdo dedit sibi uiuere, & multo plus quãdo dedit sibi sẽtire, sed maximũ quãdo dedit sibi liberũ arbitriũ, quod est immortale, & perpetuũ, & dedit sibi suã imaginẽ, suã similitudinẽ, quia tũc fecit eũ sibi similẽ in natura; & quasi de suo genere, & nullã aliã creaturã mũdi ad hanc dignitatẽ eleuauit. Vnde sine dubio in homine est plena Dei imago, & similitudo creata, nec ultra est ascensus. Et hoc ostẽdit ipse ordo naturæ. Vnde plus imitantur ipsæ creaturæ Deũ, quæ uiuũt, quã quę sunt tãtũ, & plus illę quæ sentiũt, quã illæ, quæ uiuũt. Maximè ergo imitatur homo Deũ, habẽs liberũ arbitriũ, quia in scala naturæ nulla creatura ẽ supra, quia in eo ẽ finis, & cõplemẽtũ, & plena, & cõpleta imitatio, imago, & similitudo Creatoris. Vide ergo quãti põderis est homo, quãti ualoris, & quãti pretii per liberũ arbitriũ. Vide ergo quãtũ accepit homo, quale donũ, quia accepit liberũ arbitriũ perpetuũ, ac immortale. Vide quãtũ tenetur, & obligatur homo Deo, qui solus accepit tãtũ donũ specialissimũ, & accepit alia dona, ante tamẽ nihil habuit. Sic igitur diuidendo hominẽ per partes suas magnas, & eas ponderando, cogitare possumus põdus, & pretiũ totius hominis, & ualorẽ. Plus ergo sine dubio ualet homo, quã totus mundus: & ergo plus obligatur Deo pro seipso, quã pro toto mũdo. Inuigilare igitur dẽt, ut sciat quid accepit: cũ hoc scire possit, & alię res hoc cognoscere non possunt.

Vt supra capi. 101.

Quòd ponderandus est etiam homo per animam, & corpus, quæ sunt principales partes eius.

Capitulo CIIII.

QVoniam autem totus homo non solum diuiditur in partes supradictas, immo etiam aliter potest diuidi, & communiter in duas partes principales, quæ sunt corpus, & anima, & ex quibus compositus est; ideo si volumus scire quid accepit homo, aliter quàm per modum supradictum, & clarius ponderemus hominem ex parte corporis, & animæ, & uideamus quantæ nobilitatis, & ualoris sint corpus & anima. Et primo nobilitatem corporis, quia est mirabilissime dispositum, & organizatum, sapientissime ordinatum, & fabricatum super omnia mundi corpora. Ecce quanta proportio, quanta ordinatio est inter omnia membra, quomodo sunt inter se connexa, & inter se proportionata. Vnde enim iuuat aliud, unum seruit alteri. Ecce quanta pulchritudo. Vide primo faciē hominis, & manus, & pedes quia nihil in eis inuenies superfluū, nihil diminutum. Ecce staturam hominis pulcherrimā erectam. Quanti ergo ponderis, quanti ualoris homo sit, potest æstimare quis per corpus humanum. Plus ergo tenetur homo Deo pro suo corpore, quàm pro toto mundo. Vt autem magis ponderemus corpus, uideamus ipsa membra in se quantum ualeant, & quantum appretiet homo quodlibet membrum. Videamus quantum appretiet homo manum suam. Pro quāto nollet carere sua manu, & si non haberet manū, quantum vellet dare, ut haberet. Certè homo sanæ mentis nollet amittere manum suam pro toto mundo, immò daret totum mundum, quòd manus sua non auferretur, & si esset ablata, daret totum mundum, si posset, vt rehaberet. Sed quantum reputaret se homo esse obligatum, qui sibi manum ablatam restauraret, in tan-

Pretiositas hominis ratione corporis.

Vt supra cap. 101.

tum etiam homo obligatur Deo, qui sibi manum dedit. Sed quid loquimur de tota manu? homo uno digito nollet carere pro magno bono. Et sic quantum obligatur Deo de illo quod non vellet carere digito; idest tanto tibi homo obligatur Deo de duobus, tribus, quatuor, & de omnibus, de quanto nollet carere illis. Similiter homo reuoluat, & penset de omnibus membris, & innumerabilibus in homine existentibus tam ornatè, & pulchrè fabricatis, & homini datis. Pro quanto ergo nollet carere omnibus, & singulis membris, pro tanto etiam obligatur Deo. Et si amiserit etiam membra, adhuc obligatur Deo pro his, quia accepit semel, & Deus dedit.

Concluditur maior obligatio hominis Deo.

Quod plus obligatur homo pro anima, quàm pro corpore. Cap. CV.

SIcut ergo homo habet corpus mirabilissimè organizatum, & fabricatum suprà omnia corpora mundi, in quo sunt omnia corpora dissimilia, pulcherrima, & uisibilia, & manifesta, ita habet animam excellentissimam, & nobilissimam, correspondentem corpori iuxta suam capacitatem, & dignitatem, implentem ipsum corpus, & omnia organa uiuificando, dando uitam, & sensum, ac motum omnibus membris; ità quòd sicut in corpore est multiplicitas organorum pulcherrimorum, & magna diuersitas, & differentia inter ea, tamen coniunguntur, & faciunt unum corpus mirabilissimum: ita proportionabiliter habet anima multiplicitatem, & multitudinem officiorum nobilissimorum, & mirabilium, seu uirtutum, & potestatum naturalium, & inuisibilium, iuxta exigentiam organorum corporis; ita quòd quot sunt membra organizata, & distincta, tot sunt etiam uirtutes, & officia distincta ipsius animæ inuisibiles, & ita anima intra corpus, tota plena officiis, & uirtutibus, ac potestatibus, ut totum impleat corpus, & nullum ua

Ex multiplicitate organorum corporis, arguit multiplicitatem officiorum animæ.

cuum

& imperant,& inferiores bene obediunt,& famulantur.

Declarat potentias animæ.

Incipiamus autem ab infimis operationibus animæ. Infimę autem, quæ ſunt in homine, ſunt nutrire, augmentare,generare.Communiter in homine primo apparet nutritio, augmentatio, generatio. Et ideo,quia iſte tres operationes ſunt diſſimiles, neceſſe eſt, quòd ſint tres uirtutes, & poteſtates diſſimiles in anima eis correſpondentes.Ideo eſt in anima uirtus nutriendi, augmentandi, & generandi. Et ſic ſunt ibi officia tria naturalia, & iſta tria continentur ſub vna poteſtate generali, quæ vocatur virtus vegetatiua. Et iſtæ tres virtutes ſunt in regno animæ ad modum laboratorum agricolarum, & mercatorum,quoniam ſicut iſti inceſſanter laborant ad ſuſtinendum alios ſtatus nobiles regni: quoniam aliter nullus ſtatus poſſet durare niſi iſti continuè operarentur,& ideo iſti portant totum pondus regni, & omnes ſtatus ſuperiores. Ita conformiter iſti tres ſtatus,ſiue virtutes infimæ continent, & portant alias virtutes, & poteſtates ſuperiores, ac nobiles in regno animæ, & continuè,& inceſſanter laborant pro eis, & portant pondus totius regni, & omnes ſtatus ſuperiorum poteſtatum,& officiorum.

De potentia uegetatiua.

De partib. uegetatiuæ potentiæ.

Et iſtæ etiam tres virtutes habent quatuor alias eis famulantes,& miniſtrantes eis continuè. ❡ Virtutem appetitiuam,ſeu attractiuam, cuius officium eſt cibum deſiderare,& accipere. Virtutem retentiuam, cuius eſt cibũ retinere. Virtutem digeſtiuam,cuius eſt cibum coquere, & digerere. Virtutem expulſiuam, cuius eſt ſuperfluitates expellere,& bonum chimum in omnia membra delegare. Omnia enim iſta officia exercet anima cum inſtrumentis,& organis corporalibus, ita quod iſtæ poteſtates,& virtutes ſunt ligatæ cum corpore, & operationes earũ fiunt cũ corpore,& mediante corpore. Ideo ẽt fortificantur,& debilitantur iſtæ operationes ſecundum debilitates,& fortificationes corporis: ita ꝙ quanto corpus eſt fortius,tanto ẽt iſtæ virtutes ſunt fortiores. Et iõ

istæ virtutes dicuntur virtutes corporales.

De potentia sensitiua, et eius partib.

Post verò statum in regno aĩæ, sequuntur alii status superiorũ virtutũ,& ptãtum, & officiorum magis nobilium. Vnde in homine sunt operationes aliquæ magis nobiles, q̃ prædictæ, quæ tamẽ non sunt supremæ, sed mediocres, sicut sunt videre, audire, odorare, gustare, & tangere. Et quia istæ operationes sunt dissimiles, necesse est, quod in aĩa sint ẽt quinque ptãtes dissimiles istis operationibus correspondentes. s. ptãs visiua, cuius officiũ est apprehendere, & cognoscere colores, figuras, & lucẽ; & ista virtus est coniuncta cũ oculis, & aĩa exercet istud officium cũ oculis. Alia virtus est ptãs auditiua, cuius officiũ est scire, & cognoscere sonos, & voces, & armonias, ac consonantias sonorũ, & vocũ. Et ista virtus est coniuncta cum auribus, & cum illis exercet illud officium. Alia virtus est olfactiua, quæ apprehẽdit odores. Et similiter de gestu, & de tactu. Ecce mirabile matrimonium inter membra corporis organica ex vna parte, & virtutes & potestates, seu officia animæ ex alia parte. Ecce corpus cum multitudine organorum pulcherrimorum. Ecce animam cum multitudine, & varietate virtutum, potestatum, & officiorum nobilium. Omnes aũt virtutes istę, & ptãtes continentur sub vna virtute, & ptãte generali, seu communi, quæ dicitur sensitiua. Et ideo omnes istæ virtutes dicuntur sensitiuę, & vocantur corporales, & carnales, seu organicæ, quia sunt coniunctæ cum corpore, & carne, & organo. Et operationes earum sunt cum adiutorio organi corporalis, ideo etiam debilitantur, & fortificantur, secundum q organum debilitatur, & fortificatur. Item ẽt istæ potestates dicuntur seruiles, seu seruę, & non liberæ. Et ideo, quia sunt ligatæ cum corpore, & etiam subiectæ sunt aliis potestatibus superioribus naturalibus. Quamuis autem istæ potestates oẽs vno noĩe dicũtur corporales, attamen inter eas est dignitas, & maioritas, nec sunt æquales. Quia sicut vnus sensus excellit alium in locorum diuersitate,

Potentiæ sẽsitiuæ dicuntur organicæ corporales, carnales, & seruæ.

ita

ita excellit eum in virtute, & nobilitate. Vnde odoratus excellit gustum ratione situs, & loci, quia sentit, & percipit longinquius. Similiter auditus excellit odoratum; longius enim odoramus, quàm gustamus. Et longinquius audimus, quàm odoramus, & sic oculi excellunt aures; longius enim uidemus, quàm audimus. Sensus autem factus est infimus omnium, & est per totum corpus expansus.

Differentia earum, & nobilitas.

De sensu cõmuni.

Præter autem istas uirtutes, seu sensus exteriores: habet anima alios sensus interiores occultos, & nobiliores, qui habent organa interiora occulta in cerebro, & capite: quæ quidem uirtutes sunt sensus communis, imaginatiua, fantastica, æstimatiua, & memoratiua.

Post prædictas uirtutes, & officia, alia uirtus est, & potestas in regno animæ, scilicet uirtus motiua de loco ad locum. Et per istam uirtutem anima dilatat, & extendit membra, constringit, & attrahit, progreditur de loco ad locum, & operatur opera mechanica, & artificialia. Et omnia ista sunt per ordinem, & fiunt per organa corporalia, scilicet per neruos, per pedes, & per manus. Per istum statum prædictarum uirtutum, & potestatum, ac officiorum, quæ habent coniunctionẽ cum organo corporali, & operantur mediante carnę, sequitur in regno animę alius status supremus, & nobilissimus uirtutum, potestatum, seu officiorum, quę habent totum regimẽ omnium uirtutum præcedẽtium. Vnde in homine sunt duę altissimę potestates, supra quas nulla alia uirtus est, nec potestas in homine, quę sunt intellectus, & uoluntas, quæ habent distinctas operationes, & distincta officia: quia aliud est officium intelligẽdi, & aliud officiũ uolendi. Et istæ duæ potestates faciunt vnum statum separatum ab aliis statibus aliarũ virtutum in regno animę: quia istæ non sunt colligatæ, nec coniunctæ cũ corpore, nec cum organo corporali, sed sunt per se operantes sine corpore, neq; carnales, neque organicæ, nec ẽt debilitantur, neq; fortificantur ꝑp fortitudinem, seu debilita-

De uirtute motiua.

De intellectu, & uoluntate.

tem corporum. Dicũtur aũt ſpirituales, & incorporales, ſeu immateriales, & intellectuales. Et ideo aĩa per iſtas ptãtes, & virtutes eſt ſeparata ab oĩbus corporalibus, & nulli rei corporali ſubiicitur, nec temporali, ſed eſt in libertate, ſine quocunque ligamine corporali. Et ideo ſtatus iſtarũ duarũ virtutum eſt in regno animæ ſtatus imperialis, & regalis: & quidam principatus, & ſuprema curia, qui ſunt ſicut conſiliarii ſummi regis iudicantes, & conſulentes, ac diſcernentes, & conſentientes, & poſtea ẽ rex imperans, & mandans, ac præcipiens, quod conſiliũ iudicauit, & decreuit. Ita conformiter in regno animæ, & in ſtatu ſupremo eſt intellectus, ſeu ratio tanquàm conſiliarius iudicans, diſcernens, & conſulens. Et eſt voluntas imperialis præcipiens, & imperans, & executionẽ demandans, & hoc ſine quocunque impedimento. Et iſte vltimus ſtatus dicitur liberũ arbitrium; & ideo liberũ arbitrium eſt ſupremus ſtatus animę.

Concluditur quòd anima eſt regnum naturale.

Sic patet, ꝙ anima hominis vna, & eadẽ nũmero exiſtens, eſt quoddam regnum in ſeipſa naturale, continens in ſe naturaliter diſtinctos ſtatus mirabiliter, ordinatos diuerſarũ uirtutũ, poteſtatũ, ſeu officiorũ, ſ. infimos, medios, & ſupremos. Ecce ergo animã hominis dotatã, ornatã, veſtitè, & indutã tot mirabilibus virtutibus, & poteſtatibus, & officiis naturalibus. Et nõ ſolum anima habet in ſe potentias, virtutes, & officia naturalia, immo etiã poteſt dotari de nouo, ornari, & ſuperueſtiri nouis virtutibus, poteſtatibus & officiis: non tamen naturalibus, ſed moralibus & gratuitis: & hoc tã per gratiam ſui Creatoris, quàm per acquiſitionem proprii laboris.

Quòd gratia ſuperadditur naturali regno animæ.

Sic ergo homo poteſt videre obligationem ex parte animæ ſuæ, quam accepit à Deo tam mirabilem, tam excellentem naturaliter diuitem, abuudantem, plenam tot officiis, tot poteſtatibus, tot virtutibus, aptam ad recipiendum nouas, & nobiliſſimas ſuper potentias naturales poteſtates & virtutes. Ponderet ergo homo animã ſuam ſecundum partes ſuas, & videbit partium valo-

rem inæstimabilem, & inappreciabilem, & incogitabilem. Quis æstimabit quantum valet intellectus, quantum valet libertas, quantum valet voluntas, quantum valet memoria? Et similiter de tactu, & de gustu, & de odoratu, de auditu, de visu, & sic de aliis. Cogitet ergo homo magnitudinem obligationis erga Deum creatorem suum, & tā pro his quæ accepit extra se, s. pro toto mundo, qui propter ipsum factus est, tam etiam pro his, quæ ipse acceperit intra se, s. pro toto corpore, & pro omnib. membris suis, & pro tota anima, & pro omnibus potestatibus. & virtutibus animæ.

Et sic aliqualiter manifesta est obligatio, qua homo obligatur Deo, & magnitudo obligationis naturalis, ratione duorum acceptorum, quæ sunt tam manifesta, quod negari non possunt.

De magnitudine obligationis ex parte dantis, scilicet Dei. Cap. CVI.

ET quia obligatio non solum crescit ex magnitudine, & multitudine donorum, immo magis ex uoluntate, & affectu dantis ipsum donum, uel ipsius doni; ideo pensanda est magnitudo obligationis principalius ex parte dantis, scilicet Dei. Et quia duo sunt dona, unum est sensibile, uisibile, & manifestum, & aliud est inuisibile, & occultum. Donum manifestum est mundus, & quicquid homo habet in se. Donum inuisibile, & occultum, est amor dantis, qui est inuisibilis, & occultus. Vnde primum, quod datur est amor; & amor est primum donum, sed quia est occultus, & inuisibilis; ideo quasi non reputatur donum: & tamen est primum, & radix, atque fundamentum omnium aliorum donorum, & omnia alia dona sequuntur amorem; & procedunt ab amore tanquàm à radice, & principali dono. Et ideo omnia alia dona non

Duplicia sunt dona.

ſunt niſi ſigna amoris,& declarant,& manifeſtant ipſum amorē occultum, & inuiſibilem; eo quòd ipſa dona uidentur; & ipſe amor non uidetur,& ideo in dono uidetur,& relucet amor. Sicut enim fumus arguit ignem infallibiliter, ita dona exteriora arguunt amorem infallibiliter dantis. Quamuis primò detur,& ſit primum donū, attamen primo apparent dona alia, & rectè oſtendunt qualis,& quantus ſit amor. Vnde hoc eſt ſimile,ſicut de productione mundi uiſibilis, & manifeſti, quæ manifeſtat aliam productionem occultam in Deo, quæ eſt maior in infinitum,& æterna; ita donum uiſibile,quod uidemus, manifeſtat donum inuiſibile Dei occultum,ſcilicet ſuum amorem, qui præceſſit omnia dona,quia niſi prius dilexiſſet,nihil dediſſet:ita quod ipſa dona exteriora ſunt uia,& ſcala ad ueniendum ad amorem Dei;& ipſum inueniendum. Quia ergo ipſa dona ſunt prima ſigna,& argumenta amoris,ideo ex quantitate,& prærogatiua donorum,rectè poſſumus arguere,& concludere quantitatem,& prærogatiuam amoris. Et quia Deus totum mundum fecit propter hominem; ideo in toto mūdo primo dilexit hominem, & principaliter; & omnia alia dilexit propter hominem. Et ſic in aliis creaturis non diligit niſi hominem. Et quia ſuper omnes creaturas exaltauit hominem, & ornauit, & dotauit in corpore,& in anima,ſequitur, quòd ſuper omnes creaturas,& præ cæteris dilexit hominem. Et quoniam amor Dei, quod eſt donum occultum eius,excellit, & ſuperat omnes creaturas, & omnia dona creata, ideo ſuper omnes creaturas dilexit hominem. Cùm etiam amor Dei erga hominem ſit puriſſimus,ueriſſimus,ſecuriſſimus,ſinceriſſimus, & ſummè liberalis, ac gratuitus, quia ipſe primò dilexit hominem, & amor ſuus præceſſit; nec dilexit hominem propter aliquod quod habebat ab homine,nec aliquid prius dedit ei homo,ut eum Deus ſic diligeret, & tanta dona donaret, ſed ſua bonitate ſola, ac pura liberalitate præuenit hominē amando ipſum ante-

Cap. 16.

Cap. 96.

quam esset gratis, & gratuitè, & dando sua inæstimabilia. Sequitur ergo, quòd homo obligatur Deo Creatori suo plus sine comparatione pro amore suo liberalissimo, quo primo dilexit eum, quàm pro omnibus aliis donis, de quanto magis ualet amor Dei, quàm omnes alię creaturæ. Duo ergo sunt pensanda diligenter, scilicet dona Dei, & amor Dei quæ præcesserunt. Magna autem est obligatio ex parte donorum, sed maxima ex parte amoris. Ecce ergo duo ligamina, per quæ obligat Deus sibi hominem, & reddit eum sibi obligatum. Declarata est ergo magnitudo obligationis ex parte dantis, scilicet Dei, quę oritur ex puritate, & sincerita amor, tantum est excellens, quantum ille qui amat. Et te sui nobilissimi amoris omnia dona præcedentis, qui quid excellentius Deo, quid potentius Deo, quid melius? quid nobilius? ergo nihil excellentius, nihil melius, seu nobilius amore Dei.

De magnitudine obligationis ex parte accipientis, scilicet ipsius hominis. Cap. CXII.

Necessitas accipiendi obligat hominē Deo.

NOn solum autem magnitudo donorum, & amor dantis sincerissimus, & purissimus causant magnitudinem obligationis, sed etiam necessitas ineuitabilis ipsius accipientis, scilicet hominis. Non enim sicut est libera uoluntas, & gratuitas ex parte dantis, & non necessitas: ita quod libertas ex parte accipiētis, quia homo uelit, nolit, necesse est sibi ut accipiat dona, & bona Dei, sine quibus non potest esse uno momento. Refutet enim si pōt, & dicat: nō indigeo aere, neq; terra; neq; īdigeo Sole; iā sine illis uiuere possum; amplius nō recipiā dona, & beneficia Dei: Videte ergo ineuitabilē necessitatē homi

nis accipiendi dona, & beneficia Dei, & continuam, & incessabilem. Videte quomodo Deus liberaliter, & incessanter, & gratis tribuit sua dona, & succurrit indigentiæ hominis, nunquàm deficit, nunquàm denegat. Rursum est alia necessitas, & maior in homine, quia continuè, & incessanter indiget conseruari, & manuteneri in esse, quia de nihilo est, & in nihil rediret, si non à manu Dei conseruaret, ut iam ostensum est. Ecce ergo quomodo homo summè indiget Deo, quia sine ipso nullo modo potest esse, nec potest durare per unum momentum. Quia ergo homo semper indiget Deo, & capit ab ipso incessanter, & necessario omnia prædicta, nec aliquis alius potest sibi dare illa, sequitur etiam tunc, quòd homo soli Deo obligatur, & summè obligatur tanquàm amico, summo, & intimo, qui eum in necessitate summa, & continua non deserit, neque deficit. Sic ergo summa, & extrema necessitas qua homo incessanter postulat, concludit summam obligationem hominis ad Deū.

Necessitas cōseruationis obligat hominem Deo.
Cap. xvij. in fine.

De cæteris conditionibus, circunstantijs, & proprietatibus istius obligationis. Cap. CVIII.

QVIA autem ista obligatio ligat hominē cū Deo, & dum magis cognoscitur, magis ligat, & hoc est totum bonum hominis, quod sit cum Deo ligatus, & ab omni alia re separatus, quia nihil prodest homini cognoscere Deum, nisi iungatur ei, & societur cum Deo, ideo summè vtile est cogitare, & cognoscere circunstantias, conditiones, & proprietates istius obligationis quantum fieri poterit, quia tunc quærit suum bonum. Visa autem est magnitudo dictæ obligationis, & vnde oritur, sed sunt adhuc aliæ quamplures conditiones eius. Vnde vna alia conditio est, scilicet primaritas obligationis, quia ista obligatio est prima, & præcedit omnem aliam obligatio-

Cap. c.
Cap. xcvi.
Primaritas obligationis.

gationem,& ideo omnis alia obligatio vera,& iusta,fun datur in ista , & ideo etiam in ista obligatione fundatur ius primum,& prima iustitia,& ab ista oritur actio.Item ista obligatio est infallibilis,& indelebilis,& immortalis, ac incorruptibilis; & charta, & scriptura eius indelebilis, quia scripta digito Dei in qualibet creatura in ipso homi ne,& in corpore & in anima,& omnibus patens,& quili bet potest eam legere in libro naturæ. Item omnibus est communis,& generalis,& naturalis:& ipse homo, & omnes creaturæ dicunt, & sunt testimonium verissimũ huius obligationis; & ideo nullus potest negare. Vlterius hæc obligatio est obligatio totus vniuersi,& pro to to vniuerso. Sunt autem multæ aliæ conditiones, quæ de præsenti relinquuntur,quas quilibet per se potest inue stigare. Et sic cum adiutorio Dei manifesta est obligatio hominis,inquantum homo est, ad Deum, cum suis conditionibus, & circunstantiis.

Hic ostenditur quid homo debet & tenetur, ac obligatur Deo dare pro omnibus datis, & acceptis. Cap. CIX.

QVoniam autem demonstratum est hominem inquantum hominem,esse verissimè & summè obligatum, & debitum Deo pro omnib. quæ accepit; ideo necesse est demonstrare q̃d debet homo dare Deo, quia omnis debitor, & qui est obligatus, ad aliquid est obligatus, & aliquid debet. Et quia homo soli Deo est debitor, & obligatus,& quicq̃d habet, accepit ab eo; ideo tenetur dare Deo,& retribuere quicquid potest, & omne quod pretiosius, ac melius habet,amabilibus,& nobilius quod possit dari,& meliori modo quo potest: ergo quicquid homo habet in se quod possit dari, iam est Deo totum debitum,& obliga

tum

tum de iure naturæ. Considerare autem oportet vtrum habeat aliquid quod sit propriè suum, quod possit dare, & sit Deo acceptabile. Et necesse est, quòd ita. Quia post quam ostensum est infallibiliter hominem esse summè obligatũ Deo de iure naturæ, immo noscitur totus obligatus: & cùm homo cognoscat se totum obligatum, & verissimè cognoscit se omnia accepisse quæ habet, sequitur, quòd necesse est, quòd homo habeat in se aliquid naturaliter, quod possit dare & retribuere Deo pro beneficiis acceptis, aliter in vanum esset obligatus, & obligatio naturalis esset frustra, quod est impossibile; & homo esset naturaliter constitutus in maxima pœna, quia cognosceret se omnia accepisse: & per consequens obligatum esse, & debitorem, & tamẽ nihil habere vnde posset soluere & recompensare pro tantis beneficiis acceptis cõtinuè, & incessanter, & tamen vellet, & non posset, quia naturale est, quòd omnis qui accepit aliquod beneficiũ, quòd ille velit, & desiderat aliquid retribuere pro illo. Quæ autem maior pœna, quàm se cognoscere debitorẽ, & esse obligatum, & velle soluere, & tamen non habere vnde posset soluere. Ergo est necesse, quòd homo habeat aliquid qđ possit dare ꝓ omnibus quæ accepit. Et quia nullus verè, iustè, & propriè potest dare alicui, quod non est uerè, & totaliter suum, quia aliter nõ esset donum perfectum, neque recompensatio, neque retributio conueniens, nec etiam acceptabilis; ideo necesse est, ꝙ homo habeat aliquid, quod sit totaliter, & propriè suum, & quod sit in mera & libera sua potestate, & dominio; nihil autẽ potest dici quod sit verè, & propriè suum, quod possit ab eo auferri aliquo modo, aut tolli per violentiã ipso nolẽte, & inuito. Si autem homo non habet in se tale donũ, quod possit dare, non erit acceptabile Deo, quia oportet quòd retributio, & recompensatio correspondeant obligationi, & modis, & conditionibus ipsius dantis. Et quia Deus dedit liberè, spontè, ac voluntariè, & gratis, sine necessitate, sine coactione, & ex sincero & purissimo

Cap. 96. Homo habet naturaliter aliquid quod potest Deo reddere.

Homo habet aliquid quod est totaliter & propriè suum.

Retributio hominis debet esse libera & voluntaria.

mo amore, & ex tali libertate, & spontanea voluntate, & tali amore, tanquam a radice, tota est obligatio: ideo necesse est, quòd retributio, & recompensatio conformis sit, & correspondens, scilicet, quòd sit libera, spontanea, voluntaria, & non coacta. Vnde nullum donum est acceptabile nisi tale, quod procedat de intimo cordis affectu.

Quid sit illud, quod propriè sit hominis.

Oportet autem inquirere si homo habeat tale donū, & aliquid quod sit verè, & propriè suum, & in suo dominio, ita quòd nemo possit ab eo tollere illud inuito. Vnde talis res non potest esse aliquid extra hominem, quia omnia, quæ sunt extra hominem, possunt tolli ab homine per violentiam ipso nolente. Ideo non sunt verè, & propriè sua, nec in sua mera, & libera potestate, quare de illis non potest fieri recompensatio Deo. Vlterius talis res non potest esse corpus hominis, nec aliquid de eius corpore, nec vita corporalis, quia & totum corpus, & quodlibet membrum, & vita hominis possunt tolli ipso inuito, & per violentiam, & per consequens non sunt verè, & propriè sua, nec in sua mera potestate. Nec etiam omnia ista sunt maximè pretiosa, & optima quæ habeat homo, & homo debet dare optimum quod habet, & quod pretiosius & melius existit. Restat ergo, quòd talis res sit anima, vel aliquid quod sit in anima. Non autem potest esse tota anima, quia quædam eius partes, & virtutes sunt coniunctæ cum corpore, & organo corporali. Et ideo illæ partes, & illæ virtutes non sunt in libera, & pura potestate hominis, sicut nec corpus. Restat ergo, quòd illa pars sit nobilior, & potior pars ipsius animæ, vel sit in illa parte, quæ est separata a corpore, idest a carne, & organo corporali, & nullo modo sit coniuncta cum carne. Hoc autem est liberum arbitrium, quod est res nobilissima, & pretiosissima in anima, purum; spirituale, & hoc conuenit cum Deo spirituali, & nullo modo corporali. Sed in libero arbitrio sunt duæ partes, scilicet intellectus, & volūtas, & sola volūtas

Cap. 95.

est libera, spontanea, & in ipsa est mera libertas dominium, imperium, & nulla coactio, vel violentia potest in ea esse, quia sola domina est suiipsius, & dominium procedit a voluntate, aliter non esset dominium. Ergo talis res, quam quærimus, erit voluntas, vel donum liberale & spontaneum, quod sit in pura & mera libertate, & dominio voluntatis. Tale autem donum est amor solus procedens liberè, & spontè a voluntate. Sola autem voluntas potest dare, & primum quod dare potest, est amor. Ergo amor est primum donum voluntatis, & maius, & pretiosius, quia est donum liberalissimũ, spontaneum, & voluntarium, & nullo modo potest cogi, vel auferri, nec tolli per violentiam ipsi homini inuito. Nihil ergo habet homo, quòd sit verè, & propriè suum, nisi amorem, quia est in ipsa voluntate, quæ sola est domina, imperatrix, & regina, habẽs imperium, & dominium in homine. Ergo amor est totus thesaurus hominis, & honorabilior, & p̃tiosior, carior, & propinquior qui sit in homine qui dare potest. Inuenimus ergo rem, quam quærebamus, & talem qualem inquirebamus: nõ est extra hominem, sed in homine: non est extra hominem, neque in corpore, sed in anima nec in tota anima, sed in suprema parte animæ, & nobilissima. Habet ergo homo in seipso aliquid, & in sua potestate, quod dare potest Deo, & de quo potest retribuere & recompensare ea.

Voluntate & amore retribuimus Deo.

Totum amorem tenetur homo dare Deo.

Tenetur ergo homo, & obligatur Deo soli retribuere, & dare sibi totum suum amorem, quantum potest. & meliori modo quo potest, cuius solus est, & totaliter, Totus ergo amor hominis, est Deo debitus, & obligatus de iure naturæ. Inuenimus ergo rem, quam homo debet, & tenetur Deo dare, & retribuere pro omnibus acceptis, & donis Dei, scilicet ipsum amorem liberalem, ac spontaneum, & totum.

Quòd sola amoris retributio est conuenientissima retributio, & magis acceptabilis Deo.

Capitulo C X.

QVoniam autem declaratum est iam in præcedentibus, quòd ex parte dantis, scilicet Dei, duo processerunt, scilicet amor, & dona eius exteriora & manifesta; & quod amor Dei præcessit omnia dona, quia nisi præcessisset, nihil datum fuisset a Deo, & sic nihil ab homine acceptum fuisset. Primum ergo, quòd dedit Deus homini, est amor suus, & exinde per amorem omnia data sunt, & accepta. Omnia ergo sunt data per amorem.

Cap. 96. *Cap. 105.*

Et quia amor requirit amorem, & amare requirit amari de sua natura, nec aliter satisfit amori, nisi per amorem, immo conqueritur, nisi sibi reddatur amor pro amore, ideo reddendus est amor. Quia etiam primum donum Dei est amor eius, & est primum fundamentum, & radix omnia dandi, sequitur ex his, quòd illud quod prius ante omnia est conuenientius, debet retribui, & reddi ex parte hominis ipsi Deo primo amanti, vt amor retribuantur pro amore, & homo debet primo radici, & fundamento, & causæ omnium donorum correspondere, scilicet amori ipsius Dei, vt sicut Deus primo dilexit hominem antequam aliquid daretur ei, & exinde per amorem dedit omnia quæ dedit, ita homo debet primo ante omnia ipsum amare, & dare sibi suum amorem, & exinde per amorem dare omnia alia, vt correspondeat Deo proportionabiliter, & conuenienter, aliter non esset proportio, neque ordinata retributio, nec per consequens Deo placens, quia nihil inordinatum placet Deo:

Cap. 106.

Amor debet retribui Deo amanti.

Item etiam, quia sicut amor Dei est liberalissimus, & preciosissimus, sine comparatione, quàm omnia alia dona

Amor est pretiosius quod reddi potest.

na

na exteriora, & excellit ea in infinitum, ita quoque pro portionabiliter amor liberalis ipſius hominis ſine comparatione eſt nobilior, pretioſior, & amabilior, quàm omnia quæ poſſet dare, & omnia alia ſine comparatione excellit; ergo primum quod debet homo reddere pro ſuo amore Deo, eſt amor liberalis, ſicut amor Dei eſt liberalis. Poſtquam homo habet fundamentum, & radicem, quare ipſum debeat amare, & quia Deus eum primò amauit, ſi aliter eum amaret non eſſet conueniens cauſa, neque retributio, nec correſpondentia, neque acceptabilis Deo.

Amor ſemper placet.

Præterea ad confirmationem. Nam amor per ſe ſine omnibus aliis placet, & eſt amabilis per ſe, & per ſe acceptablis, per ſe iocundus, per ſe dulcis, ſed nulla alia per ſe placent ſine amore, nihil amabile, nihil acceptabile, nihil iocundum, vel dulce, ſine amore. Timor enim ſine amore non acceptatur, nec honor, nec alia dona. Amor enim ſemper eſt acceptabilis, nunquam refutatur, nunquam diſplicet: Et ideo quantumcunque ſit aliquis potens, diues, & plenus omni bono, ſemper vult amari, & ſemper vult habere amorem. Nunquam enim refutat amorem. Et ideo ſequitur, quòd quamuis ipſe Deus ſit potentiſſimus, & ditiſſimus, & pleniſſimus omni bono, & tamen amari uult ſemper, nunquam refutat amorem. Magna, immo maxima res eſt amor, qui ſolus per ſe eſt amabilis, per ſe acceptabilis, & nunquam refutabilis. Debet igitur talem rem pretioſiſſimam, & acceptabiliſſimam retribuere, & dare Deo, poſtquam habet in ſe, & obligatur Deo dare quicquid melius, & dulcius, ac nobilius habet. Concluditur igitur, quòd ſola amoris retributio, eſt conueniens & acceptabile donum Dei.

Deus ſemper vult amari.

Quòd

Quòd ſolus eſt amor in quo poteſt homo correſpondere Creatori, & de ſimili reſpondere vicem. Cap. CXI.

Est autem magna amoris dignitas, pretioſitas, & excellentia, quia ſolus amor eſt in quo, & ex quo homo poteſt correſpondere ſuo Creatoris: quamuis nõ ex ęquo, nec ęqualiter, vel de ſimili rependere vicem. Vnde ſi Deus iraſcitur homini, homo non iraſcitur Deo, ſed expaueſcit: ſi Deus redarguit hominem, homo non redarguit Deum, ſi etiam iudicat hominem, non reiudicatur ab homine, & ſic de aliis. Sed videamus de amore. Vnde cùm Deus amat hominem, nõ uult aliud q̃ amari iterum. Vult ergo hominem ſibi correſpondere in amore; & de ſimili rependere vicẽ, in quo oſtenditur maxima amoris pretioſitas, quamuis homo non poſſit ex æquo correſpondere, nec tñ amare quantum amatur a Deo, eo quia minor eſt & creatura; & ideo minus diligit, immo ſi homo ſe totum conuertat in amorem, nihil adhuc erit in comparatione amoris Dei erga hominem, quia amor Dei in infinitum ſuperat & vincit amorẽ hominis, quantumcunque magnum. Attamẽ dẽt homo ex ſeipſo toto, ex tota mẽte, & ex tota virtute, & ex toto cordx correſpõdere amori Creatoris ſui, vt ipſum amet q̃tũ poterit, vt ex toto ſeipſo amet, & meliori, & puriori modo quo poterit, quia Deus principaliter vult amorem ſibi retribui pro ſuo amore, & pro ſuis beneficiis. Iõ vult illũ mundiſſimum, caſtiſſimum, puriſſimũ, ſinceriſſimũ, & sàctiſſimũ eſſe, ſicut amor ſuus erga hoĩem eſt puriſſimus, mundiſſimus, & ſic de aliis: aliter nõ eſſet correſpondẽtia, nec ſimilitudo, quia eſſet vàlde inconueniẽs, & turpe reddere Deo pro amore ſuo puriſſimo, & ſinceriſſimo, immundo, & corruptum amorem; ſed debet reddere amorẽ ꝓ amore, poſtq̃ habet; & ſimilẽ pro ſimili, inquãtum põt. Patet ergo quõ homo per amorem poteſt Deo corre-

Homo ex ſe toto debet Deũ amare.

correſpondere, & ei aſſimilari, quod nulla creatura De habet alia. Maxima ergo eſt; & digniſſima res amor, quia facit hominem Deo ſimilem.

Quo ordine, quali modo obligatur homo dare Deo amorem, & ipſum amare. Capitulo CXII.

QVoniam autem hic tractauimus de debitis in ſpeciali, in quib. homo obligatur Deo, & inueſtigauimus omnia illa, quæ homo tenetur dare Deo, & tota cognitio omniũ illorum, quæ debet homo reddere Deo, oritur ex obligatione iam fundata in ęternum. Et ideo ſi volumus habere veram, & infallibilem certitudinem de omnibus illis, quæ homo obligatur Deo reddere, neceſſe eſt ſemper recurrere ad ipſam obligationem, quoniam ipſa eſt radix, fundamentum, & origo, ac lumen indeficiens ad cognoſcendum quid homo debeat facere, & dare Deo. Et ideo, qui non cognoſcit obligationem iſtam, non cognoſcit quid tenetur, & debet dare Deo. Et quia obligatio oritur ex dare, & recipere, quia ſolus Deus dedit, & ſolus homo accepit; quoniam ſi Deus nihil dediſſet, & homo nihil accepiſſet, nulla obligatio eſſet, nec modus, nec ordo, nec forma reddendi, & dandi Deo debitum. Oritur ergo ex modo, & forma dandi, & accipiendi. Et ideo ſi volumus cognoſcere modum, & formam, & ordinem dandi, & reddendi Deo debitum obligationis, oportet conſiderare per quem modum, ordinem, & formam homo accepit, quia homo obligatur ex hoc quia accepit. Sicut & qualiter accepit ſic, & taliter obligatur reddere quód debet. Et quoniam homo primum donum quod vnquam accepit, fuit amor Dei, quia Deus primo quãdo ipſum de nihilo formauit, ipſum dilexit. Ideo homo primo

Cap. 96.

Deo tenemur primo dare amorẽ. *Cap. 110.*

primo obligatur, & tenetur reddere, & dare Deo amorē suum, ut probatum est. Ideo videamus modū, formam, & ordinem, quibus obligatur homo, & debet dare Deo amorem.

Vnde quia homo quicquid boni habet, accepit a Deo; ideo quia Deus ipsum dilexit, & nihil accepit a seipso, nec ab alio quàm a Deo: ideo nulli obligatur nisi Deo. Nec etiam sibiipsi obligatur dare aliquid, quia nihil accepit a seipso, sed solùm a Deo. Et ergo sequitur, ꝙ homo debet suum amorem primo dare Deo, & non sibiipsi primo, quia totum a Deo accepit quicquid habet, vt dictum est: ideo debet suum amorem dare Deo, quia totum quod habet, accepit a Deo; & nulli debet dare partem, quia a nullo alio aliquid accepit; & ergo primo debet dare Deo. Et quia homo continuè, & incessanter conseruatur a Deo, & capit beneficiū cōtinuè ab eo, qa sine eo esse nō posset, & quia omnes creaturæ impendunt sibi seruitium, & beneficium, sine quibus non posset durare per vnum momentum, ideo sequitur, ꝙ sine intermissione, & sine cessatione homo tenetur reddere, & dare Deo suum amorem, & ipsum amare pro omni momento. Patet ergo quo ordine, & quali modo obligatur homo dare amorem suum Deo; & ipsum amare; quoniam primo totaliter incessanter, & continuè, & pro omni momento.

Cap.cix.

Homo semper tenetur amare Deū

Quòd creaturæ omnes incessanter clamant ad hominem, quòd reddat Deo debitum amoris, quod debet, & ostendunt qualiter reddere debet.

Cap. CXIII.

NON solùm autem amor Dei continuus, nunquam cessans erga hominem clamat continuè, quòd homo incessanter debet reddere beneficium, & debitum amoris primo totaliter fortiter, ex toto seipso, & ex toto corde,

& quantum poterit, & meliori modo, & puriori quibus poterit, quia Deus primo dilexit hominem; & inter omnes creaturas mundi, dilexit Deus hominem primo; immo in toto mundo non dilexit nisi hominem, quoniam totum mundum, & omnes creaturas in eo fecit propter hominem, & sic dilexit solum hominem. Verumetiā oēs creaturæ, & totus mundus hoc idem clamant ad hominem incessanter. Sicut etiam totus mundus ex præcepto, & voluntate Dei seruit homini, & etiā oēs creaturæ impendunt seruitiū, & beneficium de meliori quod habēt, & totū quod habent melius dāt homini, vt manifestum est per experientiā; ita homo dēt seruire Deo, & impendere, & dare de meliori quod hēt, & totū qđ melius hēt; sed illud qđ melius hēt homo, est amor: ergo oīs creatura dicit, ꝙ hō debet seruire Deo, & dare Deo debitū, & seruitiū amoris, tanquā de meliori, quia ipsæ creaturæ de meliori seruiūt, & dant homini qđ habent; & per consequēs homo dēt seruire de volūtate, & libertate, sicut aliæ creaturæ seruiunt homini ex voluntate, & præcepto Dei meliori modo quo possunt, & puriori, & veriori, & nō ficto.

Homo debet amare Deū meliori modo quo pōt.

Sic etiam homo dēt seruire Deo, & dare debitum amoris meliori modo quo pōt, & sincerum, non fictum. Nonne etiam sicut omnes creaturæ ex ordinatione Dei, quantū possunt, totis suis viribus, ex totis seipsis seruiunt homini, & præstant beneficium; ita ēt tenetur homo, inquantū potest, totis suis viribus, & ex toto seipso seruire Deo, & præstare seruitium, & debitum amoris, quod verè dēt? Nonne etiā incessanter, & cōtinuè, sicut creaturę indesinenter per oēm modum die, ac nocte, & omni tempore seruiunt homini ex mandato, & voluntate Dei: ita etiā debet homo Deo reddere debitum amoris incessanter, indesinēter, omni tempore, die ac nocte, & per omne momentum? Nonne hoc rationale est? Nonne rursum sicut omnes creaturę soli homini seruiunt, ita etiam homo debet soli Deo seruire, & nulli alteri? Quia hoc quod faciūt creaturæ homini, hoc faciunt præcepto, & volūtate Dei,

neque

neq; aliud intendunt, neq; ad aliud ordinatè ſunt, niſi vt ſeruiant homini. Debet ergo etiam ſimiliter homo facere, & non intendere aliud, neq; ſuam voluntatem ordinare ad aliud quàm ad ſeruitium Dei. Nonne etiam creaturæ faciunt homini ſeruitium acceptabile, & gratum? Ita ſimiliter homo debet dare Deo acceptabile, & gratum ſeruitium. Sed nullũ eſt ſeruitium Deo delectabilius, quàm ſeruitium amoris. Item etiam queadmodum creaturæ ſeruiunt homini ſecundum propriam naturam quã habent, & ſecundum ſuum proprium modum, ita debet homo ſeruire Deo iuxta ſuam propriam naturã, & propriũ modum ſuæ naturæ. Et ideo ſicut creaturæ ſeruiunt homini naturaliter, & ex neceſſitate, & quaſi ad modum ſeruorum, quia iſta eſt propria natura earum; quia non hñt libertatem, ita etiam homo debet ſeruire ex libertate, & ſpõte, & bona, & libera voluntate, quia talis eſt ſua natura, vt ſic agat, quia aliter non ageret vt homo. Et ideo ſicut creaturæ ſeruiunt hoĩ ſecundum ꝙ ſunt tales, & ſuo modo; ita hõ dẽt ſeruire Deo ſecundũ ꝙ eſt talis, & ſuo modo. Ideo ſeruitiũ hoĩs dẽt eſſe, vt hoĩs, & ideo dẽt eſſe liberũ, ſpontaneũ, & voluntariũ, & non coactũ. Et ideo quicquid homo dẽt dare Deo, dẽt dare liberè, ſpontè, & voluntariè, & non coactè. Et quia nihil eſt magis liberũ, vel magis ſpontaneũ, ac voluntariũ, quã amor, qui nullo modo põt eſſe coactus, neq; de neceſſitate datus: ideo ſolũ ſeruitiũ amoris eſt hoĩs, & eſt ſolũ Deo acceptabile.

Homo dẽt ſeruire Deo ex libertate

Sic ergo eſt duplex modus ſeruiẽdi, vnus. ſ. ex neceſſitate naturaliter, & alter ex voluntate, ſeu voluntarius. Primus eſt creaturarũ erga hoĩem. Secundus dẽt eſſe hoĩs erga Deũ, quamuis etiã ſeruitiũ creaturarũ ex parte Dei mandantis, ordinantis, & volentis, ſit liberum, & voluntarium. Videte ergo, quõ ipſe amor Dei veriſſimus, purus, & liberaliſſimus, & gratiſſimus præueniens hoĩem, cõtinuus erga hoĩem ex vna parte, & ex alia parte ſeruitiũ, & beneficiũ qđ faciunt creaturæ ſoli homini ex Dei volũtate, & ordinatione, & ex meliori qđ hñt, & meliori,

Duplex modus ſeruiendi Deo.

 puriori,

puriori,& ueriori modo quo possunt, & sine fictione,& fortius quo possunt,ac totis uiribus, incessanter,indesinenter,& continuè, & per omnem modum placibilius, & acceptabilius quo possunt , & secundum suam propriam naturam,& modum . Isti duo, inquam,clamant incessanter ad hominem,quòd ipse debet, & tenetur seruire Deo soli,& dare ei soli id melius,quod habet, & reddere,& soluere ei solum debitum amoris modo meliori, puriori , ueriori quo poterit , sine fictione, & fortius quo poterit,& totis uiribus,incessanter,indesinenter,& continuè in omni momento placibilius , acceptibilius quo poterit , & secundum naturam propriam, & suum modum , & ideo liberè, & spontè; ac uoluntariè . Clamant ergo incessanter istæ creaturæ,& dicunt ipsi homini, quid Deo reddere,dēt, & quale Deo debet reddere?

Doctrina. & regula generalis,docens hominem qualiter,& quomodo debet dare , ac reddere Deo omnia illa quæ tenetur ei dar , & reddere. Cap. CXIIII.

QVoniam Deus vult, quòd sibi detur,& reddatur illud quod sibi debetur ab homine : & in quibus ei obligatur homo de iure naturæ; & hoc requirit , & exigit , quòd sibi detur, & soluatur eo modo quo sibi debetur, quia nihil est Deo acceptabile,nec seruitium, nec aliquid aliud,nisi sit per modum , & formam sicut ei debetur ; & ideo ne homo perdat tempus suum , & seruitium , necesse est , quòd cognoscat,& sciat,quid,qualiter,& quomodo debet dare Deo , & exoluere omne quod ei debetur , ut sit sibi acceptabile . Istud autem potest homo cognoscere infallibiliter per creaturas , qua homini seruiunt ex Dei ordinatione , & uoluntate, ac beneplacito: quoniam in

dum

dum homini soli; & ad dandum homini beneficium, significat, & declarat, quòd ipse uult, quòd homo similiter seruiat ei, & suo modo. Vnde quia seruitium creaturarum, quod impēditur homini, est primum; ideo est regula, & doctrina secundi seruitii, quòd homo debet reddere Deo, quia seruitium creaturarum est iuxta Dei voluntatem; & ideo est bene ordinatum, & tale quale esse debet. Et ideo in omnibus, quæ homo debet reddere Deo, recipit pro exemplo, & magistro, qualiter creaturæ inferiores seruiunt, & dant suum beneficium homini. Vt arbores non solum dant fructus suos homini, sed dant eos maturos, & dulces, bonos, & placibiles, & acceptabiles, & hoc ex ordinatione diuina; & ad hoc laborant, quia homo non acceptaret aliter. Non enim homo acceptaret fructus immaturos, uirides, & amaros; nec corruptos, immo tales refutaret, & dimitteret; ita quòd arbores inquantum laborarent. Ita conformiter debet homo reddere non solum seruitium, & amorem, & timorem, uel honorem, & quicquid aliud, sed etiam debet dare amorem maturum, dulcem, placibilem, bonum, uerum, & perfectum. Et ita de timore, & honore, & de omni seruitio. Et ad hoc quantum potest laborare debet, quia aliter Deus non acceptaret. Non enim Deus acceptat amorem corruptum, neque timorem, neque honorem, nec seruitium, immo dimittit, & homo inuanum laborat. Et sicut arbores non seruiunt homini cum dolo, nec cum fraude, sed simpliciter & purè sine aliqua fictione, sed cum bona intentione, ut sit ei acceptabile.

Homo debet dare Deo amorem integrum.

Est igitur regula, & doctrina certa, & infallibilis, & generalis homini, quòd ita debet se habere erga Deum ad dandum sibi seruitium, amorem, timorem, & honorem, & omne quod debet suo modo, sicut creaturę inferiores se habent erga ipsum hominem ad præstandum ei seruitium, & beneficium suo modo; & ad hoc hoc, quod Deus fecit creaturis, & ordinauit ad seruien-

quantum poteſt debet laborare, ut ſicut creaturæ ſeruiunt ei, ipſe ſeruiat Deo ſuo modo, nec ceſſare debet donec ita facit. Et ſic homo poteſt cognoſcere per creaturas inferiores, quòd nihil fictum, doloſum, fraudulentum, corruptum, uel impurũ eſt acceptabile Deo, ſed magis odibile, uel refutabile.

Quòd nulla poteſt eſſe excuſatio de non reddendo, & exoluendo debitum continuum amoris Deo, nec propter penurias. uel impotentiam, neque fatigationem ſeruitij, ſeu laboris pœnam. Cap. CXV.

QVoniam autem homines habent aliqualiter liberum arbitrium, & tantùm habet de libertate uoluntatis unus ſicut alter, cùm nullus poſſit cogi ex uoluntate: quia hæc eſt propria natura uoluntatis, ut cogi non poſſit. Et exinde ſequitur, quòd quilibet eſt dominus ſuæ uoluntatis; & per conſequens cùm amor procedat à uoluntate propria ſecundum puram libertatem, ſequitur, quòd quilibet eſt dominus ſui amoris equaliter, & poteſt dare cui uoluerit, & nullo modo impediri contra uoluntatem.

Et cùm uoluntas ſemper habeat amorem, & ſit plena amore, neque unquam deficit in amore, nec diminuitur propter amorem, quia etiam homo continuè, & inceſſanter obligatur reddere Deo continuum debitum amoris de iure naturæ, ut certiſſimè probatum eſt. Exinde ſequitur, quòd nulla poteſt eſſe excuſatio alicui homini de non reddendo, & exoluendo Deo debitum. Iſtud enim debitum amoris non poteſt propter aliquam impotentiam, aut penuriam impediri, quin homo poterit iſtud ſemper, & inceſſanter exoluere, nec bibendo, nec comedendo, nec operando. Et ſic ſicut ſemper obligatur amare Deum, ſic poteſt, ſi vult, inceſ-

cessanter, & continuè, sine impedimento ipsum amare die ac nocte, & omni momento, & in omni loco.

Rursum, quia in amando, nulla est fatigatio, nullus labor, nulla tristitia, nullus dolor, nec aliquod tædium, immo releuat a pœna, & a labore, & a fatigatione, & à tædio, & omnes labores alleuiat, ac reddit eos suaues, quia dulce est amare, & delectabile dat gaudium, & lętitiam. Et exinde sequitur, quòd nulla potest esse excusatio alicui de non reddendo, & soluendo Deo continuum debitum, & seruitium amoris continuè, & incessanter, neque propter fatigationem, neque tędium, seu pœnam laboris in continuè amando. In omnibus autem aliis operationibus est fatigatio, labor, seu pœna, ac tædium, præterquàm in amando, & ex hoc cognoscere potest homo qualiter obligationis debitum, & radicale primum, & principale, quod tenetur reddere, & exoluere pro beneficiis acceptis, non est graue, neque ponderosum, nec importabile, immo leuissimum, suauissimum, & delectabile ualde. Et hoc summè manifestat summa Dei dulcedo, & benignitas Dei erga hominem, quæ non uoluit hominem obligare ad rem pęnosam, laboriosam, & fatigabilem. Concludatur ergo, quòd nulla potest esse excusatio de non reddendo, & exoluendo debitum continuè amoris Deo, nec propter penuriam; impotentiam, nec fatigationem, seu laboris pœnam.

Continuè, & semper tenemur Deum amare.

Quòd omne debitum, & omne seruitium quod obligatur, & debet homo Deo reddere, & soluere, redundat, & reuertitur in solam hominis utilitatem, bonum, & commodum. Cap. CXVI.

QVia uerò in partibus præcedentibus infallibiliter demonstratum est Deum esse infinitum, plenissimum, perfectissimum, & nullo indigentem, quia habet in se omne complementum, ideo indigere non potest aliquo neque seruitio, neque utilitate, aut commodo. Vt ergo seruitium inferiorum creaturarum non sit uanum: primo enim uenit ad magnam utilitatem hominis, ac bonum, & commodum, ut experientia manifestat, sequitur, quòd seruitium hominis, quod tenetur exoluere Deo, non debet esse uanum, & inutile: immo debet esse ad maximam utilitatem: ad maximum bonum, & commodum, & profectum alicuius. Si enim tam utile, & fructuosum est seruitium creaturarum: nonne magis sine comparatione seruitium hominis excellit creaturas, & est utile, & fructuosum, & maximè debet sequi aliquid utilitatis, & profectus, & de tanto quanto homo excellit alias creaturas inferiores? Et quia seruitium hominis non potest uenire ad Dei utilitatem, quia Deus nulla indiget utilitate, nec indigere potest, sequitur, quòd totum seruitium hominis, quod reddit Deo, reuertitur in utilitatem propriam, & non Dei: & per consequens cùm seruitium ipsarum creaturarum redundat in magnam utilitatem, & profectum hominis; sequitur, quòd seruitium hominis redundat in maximam utilitatem, & inæstimabile commodum hominis. Et sic tam seruitium creaturarum, quàm seruitium ipsius hominis ad Deum, totum uenit, & redundat in profectum, & utilitatem hominis. Et propter hoc homo debet

Cap. 112.

Omne seruitiũ Dei uertitur in nostram utilitatem.

debet magis inclinari totis uiribus ad Deo seruiendum. Vnde magis tenetur homo sibiipsi ad suam utilitatem propriam, quàm aliæ creaturæ tenētur sibi, & cum aliæ creaturæ seruiunt homini ad ipsius utilitatem, ergo homo debet multo magis seruire Deo ad suam propriam utilitatem, aliter homo esset contra seipsum. O admiranda Dei bonitas, & amor erga hominem: qui totum ordinauit ad bonum hominis, & commodum, & utilitatem; & non suiipsius. Et ex hoc homo maximè obligatur Deo, ut eum diligat, & amet sine mensura.

De comparatione istorum duorum seruitiorum ad hominem, & inter se. Cap. CXVII.

Voniam uerò duo sunt seruitia. Primum est seruitium creaturarum ad hominem: secundum est seruitium hominis ad Deum; & cū ambo sint ad bonum hominis, ut dictū est, ideò oportet uidere quomodo comparātur ad ipsum hominem; & qualiter inter se differant. Vnde primum seruitium, scilicet creaturarum ad hominem est naturale, & ex necessitate, & nō ex libertate, quia creaturæ ex necessitate, & naturaliter seruiūt homini, neq; possunt oppositū facere, sed secūdū seruitiū, s. hominis ad Deū, ē uoluntariū, & liberū. Et exinde sequitur una differētia. s. quòd seruitiū creaturarū nō ē remunerabile, neq; præmiabile, quia nō ē factū ex libertate. Ideo creaturæ nō sunt remunerabiles de seruitio homini impēso, sed seruitiū hoīs, eò q̄ ē uolūtariū, & ex libertate, nō ex necessitate coactionis, est de natura sua præmiabile, & remunerabile. Nam de tanto seruitium hominis, quod impenditur Deo, est nobilius, & altius de quāto libertas excedit seruitutem, & necessitatem. Vnde quāuis homo tenetur, & obligatur seruire Deo ex debito, attamen quia hoc seruitiū est liberū, & spōtaneū, ideo est remunerabile. Patet ergo, & mani-

Cap. 116.

Seruitium hominis quàm remunerabile.

manifesta est differentia istorum duorum seruitiorum inter se.

Et restat comparare ambo seruitia ad ipsum hominem, cùm ambo sint ad suam vtilitatem, & commodũ; & considerare oportet, quare sint necessaria ista duo seruitia homini, & quid habet, & recipit per primum seruitium, & quid per secũdum, & per quod recipit maius bonum, & quod est sibi maius necessarium, & vtile, an primum vel secundum. Propter quod considerandum est, quòd homo non solum indiget esse, & durare in esse, immo etiam indiget bene esse, & optimum esse. Talis est enim natura hominis, quę non potest contentari nisi habeat bene esse, & optimè esse; & ad hoc cõtinuè laborat quantum potest. Quia ergo homo indiget durare, & permanere in esse, immo indiget bene esse; ideo sunt duo seruitia, quæ respiciunt hominem. Primum s. creaturarum respicit esse hominis, & durationem ipsius esse. Secundum seruitium hominis, respicit bene esse hominis, & optimè esse hominis. Creaturæ enim seruiunt homini, vt sit, & duret, & permaneat in esse; & ipse homo debet seruire Deo, vt ei bene sit, & optimè, & vt per tale seruitium recipiat bene esse, & optimè a Deo. Vnde cùm vtrunque seruitium sit ad bonum hominis, & homo nõ potest habere, neque recipere alia bona, nisi ista duo, scilicet durare in esse, & habere bene esse: sequitur, ꝙ ista duo seruitia sunt propter esse, & propter bene esse hominis; & cùm per primum seruitium, scilicet creaturarum, homo permaneat, & duret in esse; sequitur, quòd per secundum seruitium, cùm sit maius & excellentius, homo recipiat bene esse. Sicut maius est bene esse, quàm esse; ita maius est seruitium secundum, quàm primum. Quemadmodũ ergo seruitium creaturarum est homini continuè necessarium, vt duret, & permaneat in esse; ita necessarium est homini vt ipse continuè seruiat Deo, vt habeat, & recipiat bene esse. Et quemadmodum si seruitium creaturarum deficiat homini, homo statim moritur, & perdit suũ

Seruitium creatur-rũ fit vt homo habeatur esse.

Seruitium hominis qđ facit Deum eſt sibi ad bene esse.

esse, vt experientia manifestat, quia hō nō potest durare per vnum momentum, si deficiat ei aer, vel terra; ita similiter si deficiat seruitium, quod homo debet facere Deo, & homo non seruit Deo, statim perdit homo suum bene esse; & acquirit male esse. Sicut ergo ex defectu seruitii creaturarum, perdit homo suum esse; ita per defectum proprii seruitii sui, quod debet facere Deo, perdit suum bene esse. Et ideo sicut dicitur hominem mori quando perdit suum esse, ita dicitur mori, & magis quando ꝑdit suum bene esse. Ideo homo qui non seruit Deo, mortuus est. Sicut ergo creaturæ indesinenter seruiunt homini, vt duret in esse, ita ipse incessanter debet seruire Deo, vt ei bene sit, & habeat bene esse. Item sicut homini nihil proficit esse, nisi habeat bene esse: ita non proficit ei seruitiū, quod faciunt ei creaturæ, nisi ipse seruiat Deo. Et quemadmodum magis est necessarium homini; & magis amabile bene esse, q̃ esse tantùm; ita magis necessariū est homini seruitium, quod ipse debet impēdere Deo, q̃ seruitium quod sibi faciunt creaturæ, & magis amabile. Sicut ergo indiget homo plus bene esse, q̃ esse tātùm, ita plus indiget seruitio quod debet impendere Deo, q̃ seruitio creaturarum. Sicut ergo se habet bene esse ad esse, ita seruitium quod homo facit Deo, se habet ad seruitium quod sibi impendunt aliæ creaturæ. Et quemadmodum esse est propter bene esse, ita seruitium creaturarum est propter seruitium quod homo facit Deo. Et ideo sicut creaturæ sunt vt seruiant homini, ita homo est vt seruiat Deo. Ideo si secundum, seruitium deficit; primum est frustra. Ideo perditum est seruitium creaturarum, quādo homini seruiunt non seruienti Deo. Et talis homo in quantum in eo est, frustrat totum vniuersum. Et sicut ordinatum est, quòd homo non possit durare in esse, nisi creaturæ seruiant ei; ita ordinatum est, quòd homo non recipiat bene esse, nisi seruiat Deo. Ecce ergo qualiter ista duo seruitia habēt comparationem adinuicem, & ad hominem.

Non seruiens Deo, mortuus est.

Quòd homo seruiat Deo est sibi maximè necessarium.

Quòd per seruitium creaturarum homo potest quasi ad oculum videre, quòd necessariò Deus est, qui manutenet omnia in esse.
Cap. CXVIII.

ET quia homo non potest durare, nec permanere in esse, neque aliæ creaturæ nisi ipsas manuteneat in esse Deus, & etiam homo non potest permanere in esse, neque durare, nisi creaturæ manuteneant ipsum in esse, vt experientia manifestat. Si enim homo, qui maior est, & nobilior, non potest manuteneri, neque perdurare, nisi a creaturis manuteneatur, quæ sunt multum inferiores eo, sic etiam impossibile est, vt aliæ creaturæ manuteneantur absque adiutorio alicuius; ergo essent maiores homine, quia homo esset indigens, & aliæ creaturæ nullo indigerent. Sed homo non manutenet creaturas inferiores, immo manutenetur ab eis; ergo sequitur, quòd aliquis alius manuteneat ipsas creaturas, vt durent in esse; & per consequēs ille idem manutenet hominem, qui manutenendo hominem, manutenet creaturas pp hominem; & manutenendo creaturas, manutenet hominem. s. Deus propter hominem. Et per consequens sequitur, q̀ homo tenetur Deo primo pro se, & pro omnibus creaturis, & etiā creaturis propter seruitium earum.

Quòd per ista duo seruitia totus mundus est obligatus, vnitus, & mirabiliter ordinatus Deo, *& cum* Deo. *Cap.* CXIX.

ECce mirabilem obligationem, & mirabilem ordinem in vniuerso per ista duo seruitia, qa creaturæ inferiores seruiunt homini, & sunt pp hominem, & seruiendo homini sunt col

ligatæ

ligatæ, & vnitæ cum homine. Et sic primum seruitium colligat omnia inferiora cum homine. Deinde homo debet seruire Deo per amorem, & sic homo seruiendo Deo, colligatur cum Deo, sicut aliæ creaturæ seruiendo homini, colligantur cum homine:& sic secundum seruitium colligat hominem cum Deo. Et sic obligatio amoris complet, ac consumat, ac colligat totum mundum. Vnde primo ab amore omnia procedunt, & processerũt, & in amore consumantur. Et ideo amor complet omnia, quia primo per amorem omnes creaturas ordinauit ad hominem, deinde homo per amorem coniungitur & colligatur cum Deo. Et ideo si homo non colligatur cũ Deo ei seruiendo, tunc mundus est inordinatus, & disligatus. Et hæc duo seruitia sunt ad bonum totale hominis, & non alicuius alterius, quia primum ad esse; secundum verò ad bene esse, quoniam creaturæ seruiendo homini, nullam vtilitatem recipiunt ab homine, sed homo recipit totam vtilitatem, & commodum, nisi quia nobilitantur seruiendo homini, sed homo seruiendo Deo, recipit solam vtilitatem, & commodum seruitii, ac nobilitatur seruiendo ei. Videte ergo qualiter per hæc duo seruitia totus mũdus est colligatus, & vnitus intra se, & cum Deo, & ad ipsum ordinatus mirabiliter.

Quomodo amor colligat hominẽ cum Deo.

Cap. 117.

Ecce duas ligas mirabiles in mundo. Prima est naturalis & necessaria, videlicet creaturarum ad hominem; & hoc ex parte creaturarum, quæ necessario seruiunt ei, sed ex parte Dei est libera & spontanea. Secunda liga. s. hominis ad Deum, est libera & voluntaria, ac spontanea. Et iõ prima liga semper durat, & perseuerat quantum ad creaturas, sed secunda liga non semper durat, neque ligat in omnibus hominibus, immo sæpe frangitur, & desinit. Prima liga est pulchra, magna, & mirabilis, sed secunda est pulchrior, maior, & mirabilior. Prima liga est sensibilis, & visibilis, & omnibus manifesta, sed secunda liga est insensibilis, inuisibilis, & occulta. Prima liga est corporalis creaturarum ad hominem, & extrinseca; secunda liga

Duplex colligatio mundi cũ Deo.

est

est hominis ad Deum spiritualis, & intellectualis, & extrinseca. Nam de tanto secunda excellit primam, quanto spirituale excellit corporale. Et sic apparet, quòd homo est quoddam medium inter Deum, & inter creaturas, ꝑ quod creaturæ inferiores coniunguntur, & redeunt cum Deo, & ad Deum. Ecce medium coniungens extrema. s. Deum, & hominem. Et ex hoc apparet, quòd mirabilis, & valdè bona est obligatio hominis ad Deum, quæ totum complet & consumat vniuersum, & hominem ad Deum colligat. vt ab eo esse, & optimum esse recipiat.

Quòd ex prima obligatione, & ex primo debito amoris hominis ad Deum, oritur alia obligatio necessaria ad aliud debitum amoris. **Cap. C X X.**

Cap. 112.

QVoniam autem probatum est probatione experimentali, ꝙ homo debet Deo totum suum amorem; & quod hæc est præobligatio, ac principalis, & primum debitum; & sequitur, ꝙ soluere, & reddere ista alicui alteri est facere iniustè, & contra iustitiã, quia istud iustè tenemur reddere Deo. Sequitur exinde, quòd totus amor hoĩs sit Dei iustissimè, & Deo totaliter obligatus & debitus, ꝙ nulli alteri poterit dari, ꝗ̃ Deo: & si hoc fecerit, tunc faceret contra iustitiam, & iniustè, nec per consequens potest nisi iniustè partem sui amoris dare alicui, neque amorem suum diuidere. Et ex hoc sequitur, quòd homo non tenetur alicui creaturæ dare amorem ex debito propter aliqua beneficia, & seruitia accepta, sed soli Deo; & per consequens sequitur, ꝙ nulla creatura facit homini aliquod beneficium, sed Deus per creaturam, quia omnis creatura Dei est, & ideo totum bonum quod creatura facit, Deus facit; quoniam aliter sequeretur, ꝙ totus mundus non esset obligatus Deo. Et etiam sequitur, ꝙ nullus homo habet sibiipsi attribuere, quan do

Deo tenemur totum amorem dare.

do facit aliquod beneficium alicui, sed Deo; nec debet exi gere ax eo debitum obligationis, neque amorem, neque honorem, nec aliquod beneficium, sed debent totum at tribuere Deo. Sed quoniam homo debet Deo primo suum amorem dare, tanquam sibi debitum, & verè obli gatum; ideo etiam debet, & obligatur amorem dare om nibus his, quæ Dei sunt, inquantum Dei sunt. Et cùm omnis creatura sit Dei, sequitur etiam, quòd homo te netur amare omnes creaturas, quæ Dei sunt, inquãtum Dei sunt; & ad hoc obligatur, & tenetur facere in virtu te primæ obligationis, & primi debiti. Et sic ex prima obligatione, & debito, oritur secunda obligatio, & secũ dum debitum, quod continetur in prima obligatione; & ideo propriè non est alia obligatio, nec aliud debitum ad prima. Et quia non omnes creaturæ sunt ęquales, & in ter omnes illa est maior, quæ est Dei imago viua, & quæ portat suam imaginem, & suam similitudinem; & ideo homo statim post Deum debet, & obligatur amare suã imaginem viuentem, & illam creaturam quę portat ima ginem, & similitudinem suam, quia post Deum sequitur immediatè imago sua. Et quia homo inter omnes crea turas mundi, est imago Dei viua, & portat suam imagi nem, & similitudinem; ideo immediatè post Deum de bet dari homini amor tanquam imagini, & similitudini Dei, & ipsius viuæ creaturæ. Quia sicut tenetur amare Deum, ita etiam tenetur amare imaginem Dei.

Homini post Deum debe mus amorẽ.

Quòd totus ordo creaturarum dicit, & clamat, quòd homo est tota, & completa imago Dei im pressa, & creata. Cap. CXXI.

ET quòd homo sit tota imago Dei & completa, cognoscere possumus per ordinem creaturarũ. Vnde in creaturis est ordo, & in eis sunt multi gradus, vt iã declaratum est, & oĩs creatura ali quo mõ imitatur Deũ, vna minus, alia magis. Vñ magis

Cap. 1.

imitantur

imitantur Deum viuentia, quàm non viuentia, & magis sensitiua, quàm non sensitiua, & magis adhuc intellectiua, quàm non intellectiua. Ergo cùm in creaturis sit quędam scala imitandi Deum, secundum magis & minus & ad oculum videri potest, & creaturæ habent ordinem inter se imitando Deum in natura; ita quod in homine est finis, & status, & vltimus gradus imitandi, quia in ipso completur scala imitationis; signum est, postquam nulla creatura est supra hominem in hoc mundo, & in isto ordine quòd in homine sit completa imitatio, aliter enim esset inuanum inchoata scala imitationis, nisi compleretur: & per consequens sequitur, quod homo est Dei imago completa, & tota, quia in eo completa scala imitationis. Et sic homo secundum suam naturam, & inquantum homo, est ipsa imago Dei tota, & completa. Sicut sigillum imprimit totam suam imaginem in cera; ita Deus impressit totam suam imaginem in homine; & homo totum Deum repræsentat. Et sic patenter ordo creaturarum manifestat ipsum hominem esse completam imaginem Dei viuentem. Et quia totus Deus est spiritualis, & intelligibilis, ideo etiam sua imago perfecta, & completa est spiritualis, & tota intellectualis, & nullo modo corporalis. Exinde sequitur, quòd cùm homo habet duas partes in se, scilicet corpus, & animam; & anima est spiritualis, & intellectualis, quòd homo est imago Dei completa secundum animam. Et ideo cùm homo post Deum teneatur amare imaginem Dei, sequitur, quòd post Deum tenetur amare tanquàm Dei imaginem spiritualem, & intellectualem.

Quòd

Quòd quilibet tenetur, & obligatur amare omnem hominem. Cap. CXXII.

ET quia omnis homo, inquantum homo, semper habet Dei imaginem, & ut sic quilibet tenetur post Deum eius imaginem amare, & ex hoc quia quilibet portat in se imaginem Dei, ergo quilibet debet amari, inquantum portat imaginem Dei: & hoc siue sit amicus, siue inimicus, siue proficiat sibi, siue noceat sibi; quia semper est homo; & per consequens uiua Dei imago, & quandiu est homo, tandiu est Dei imago.

Quòd omnis homo obligatur amare quemcunque alium sicut seipsum. Cap. CXXIII.

ET quia oīs homo obligatur amare seipsum, eo & inquantum est homo, & imago Dei uiua, quia æqualiter est homo, sequitur quòd omnis homo tenetur amare omnem alterum hominem, sicut seips m; & tantum sicut seipsum, quia omnes homines sunt unius naturæ, inquantum homines, & eodem modo sunt Dei imago; & uniformiter sequitur, quòd omnes homines debent se amare adinuicem tanquàm naturam unam, & unius Dei imaginem. Et ideo quilibet debet reputare alium tanquàm seipsum, & non diuisum, neque diuersum ab eo, & omne bonum hominis inquantum homo, & inquantum Dei imago est: est unum, & idem respectu omnium hominum, & conuenit uni sicut alteri: & cùm quilibet tenetur amare alterum sicut seipsum, sequitur, quòd omne bonum, quod quilibet vult sibi, & optat sibi, inquantum est homo, & imago Dei, hoc etiam debet uelle, & optare omni homini, inquantum est Dei imago; ergo

cùm ſit omnis homo eiuſdem naturę cum ipſo, ſequitur etiam quod inter omnes homines deber eſſe maxima liga de iure naturæ, & maxima unitas, pax, & concordia, quia omnes tenentur ſe amare propter unam cauſam adinuicem, quia ſunt Dei imago uiua; & per conſequens omnes homines debent eſſe tãquàm unus homo, & non plures. Et quia iſta obligatio, & iſtud debitum oritur à primo debito, & prima obligatione, & per quam obligati ſunt omnes homines; ſequitur poſtquàm prima obligatio ſit iuſtiſſima, & rectiſſima, & de iure naturæ, & in iure naturæ fundata, quòd etiam iſta ſecunda obligatio ſit iuſtiſſima, rectiſſima, & in iure naturæ fundata; & per conſequens ſicut prima obligatio, & primum debitum eſt prima iuſtitia; ita iſta ſecunda obligatio, & ſecundum debitum eſt ſecunda iuſtitia naturalis; & quia cuilibet homo eſt imago Dei ſecundum animam, ſequitur, quòd omnis homo tenetur diligere animam alterius, ſicut ſuam propriam.

Duo ſunt ligamina amoris.

Ex iſtis omnibus patet, ꝙ ſecundum ius, & ordinem naturæ debent eſſe duo ligamina, & uincula amoris in hominibus. Primum debet eſſe hominis cuiuslibet ad Deum, quia quilibet homo eſt obligatus dare amorem primo Deo. Et ſic debet eſſe obligatus primo, ac ligatus Deo per amorem. Secundum uerò ligamen, & uinculum debet eſſe omnium hominem adinuicem per amorem. Et ſecundum ligamen oritur à primo, & uirtute illius omnes homines debent ſe amare adinuicem; quia ſunt Dei imago, & quilibet eſt Dei imago. Et ideo, quia ſecundum ligamen oritur à primo, ſi primum non eſt, ſecundum eſſe non poteſt; & ſi primum ſit, neceſſario ſecundum eſt. Et ſic creaturę ligantur cum homine ſeruiẽdo ei, & homines ligantur cum Deo eũ amando; & per conſequens tunc homines colligantur inter ſe amando ſe adinuicem. Et ſic per ordinem uniuerſum debet eſſe colligatum. Ecce mirabilem ordinẽ. Deus dilexit primo, & continuè diligit homines: & creaturæ manifeſtant cõ

tinuam istam dilectionem, seruiendo hominibus; & sic Deus trahit ad se homines amando, & obligando continuè, & per amorem tracti, debent amare Deū primo, & exinde obligati sunt se inuicem amare continuè.

Quòd istud debitum secundum seu obligatio amoris erga omnem hominem, redundat, & reuertitur in solam hominis utilitatem, bonum, & commodum.

Cap. CXXIIII.

Quia uerò iam probatum est, quòd omne debitum, & seruitium quòd homo obligatur de iure naturæ reddere, & exoluere Deo, redundat, & reuertitur in solam hominis utilitatem, & commodum: ideo sequitur necessario, quòd cum istud secundum debitum, quòd quilibet homo tenetur alteri, oriatur à primo, qui homo obligatur Deo, quod tamen totum redundat, & reuertitur in hominis utilitatem, & non Dei. Et ideò sequitur, quòd homines debent se amare adinuicem, quia sicut Dei imago, quod totum est ad bonum, & utilitatem hominis. Et quia hoc est primum, quòd homines debent, & tenentur facere, sequitur, quòd amare Deum primo, & homines, quia sunt Dei imago, est primum bonū hominis radicale, ac principale. Et ideo omne bonum aliud hominis necesse est ut oriatur ab isto bono, tanquam à principio primo, & radicali: & quicquid non oritur ab isto bono, non est uerum bonum hominis. Et sic apparet, quòd quanto plus multiplicabitur debitum hominis erga Deum, & crescit, tanto multiplicabitur bonum hominis, & commodum: & per consequens apparet, quòd omnia facta sunt propter utilitatem hominis, & non Dei; & ipse homo non est propter alterius utilitatem, sed propter seipsum tantùm ad suam utilitatem.

Cap. 116.

Quòd omne seruitium creaturarum indifferenter sine ac ceptione personarum cuilibet homini seruientium, in quantum est imago Dei, manifestat, quòd omnes homines adinuicem debent se reputare tanquàm unum hominem. Cap. CXXV.

Quilibet debet alterum sicut seipsũ amare.

NOn solum ex uirtute primę obligationis, qua omnes homines sunt obligati ipsi se debent reputare unum hominem, & quilibet debet se amare, & alterum sicut seipsum, immo ipsæ creaturæ hoc idem significant, & manifestant. Ipsæ enim creaturæ, quę factæ sunt propter hominem ad seruiendum ei ex uoluntate Dei, nullam differentiam faciũt in seruiendo inter homines, ac beneficium impendendo: immo quantũ in eis est, non plus seruiunt uni homini, quàm alteri, sed ęqualiter omnibus quantum in eis est, non plus laborant pro uno, quã pro altero, nullum restant maiorem, nullum minorem; non respiciunt neque nobiles, neque rurales. Nam hoc apparet manifestè discurrendo per creaturas. Nam sicut terra seruit rustico, ita etiam seruit Regi; & similiter omnibus. Similiter aer, aqua, ignis, arbores, plantæ, & animalia, quantum in eis est. Et hoc maximè apparet in Sole, qui est nobilior creatura, qui plus super omnes creaturas seruit hominibus. Nam ipse æqualiter seruit omnibus hominibus: non plus vni, quàm alteri. Quid est ergo, quòd sic omnes creaturę indifferenter seruiunt omnibus hominibus ex Dei ordinatione, nisi quod omnes homines reputantur quasi unus homo, & quod omnes homines debent se reputare tanquàm unum hominem? Vnde creaturæ seruiunt homini, inquantum homo est & creatura Dei, & ideo æquales reputant omnes homines. Et ideo, quòd seruiunt homini, inquantum imago Dei est, significat, quòd tale seruitium conuenit Dei imagini; & ideo homo mirabiliter, diligenter, & purè homo debet

Omnes homines debẽt se reputare, tanquã unũ hominem.

debet accipere seruitium à creaturis,inquantū Dei ima go est,nec aliter est dignum,quòd homini seruiatur. Et ideo talis mundus tam nobilibus creaturis plenus factus est propter hominem ,quia homo Dei imago est, & imago Dei tam nobilis,& honorabilis est,quòd tam nobiles, & excellentes creaturæ debeant ei seruire. Non enim æstimet homo,quòd iste mundus sibi seruiat,nisi ex eo, quia est imago Dei ; & non propterea quia talis, uel talis est. Si ergo illæ creaturæ seruiant homini, inquantum homo portat Dei imaginem, multo magis vnus homo debet alterum honorare, & ei seruire, inquantum portat Dei imaginem uiuam ; & tanto plus, quanto homo magis cognoscit hoc ; & inquantum homo sperat ex hoc aliquid sibi accumulare premii. Creaturæ ergo manifestant, quòd omnes homines sub una uocatione,& propter unam causam se debent amare ad inuicem, quia unus portat imaginem Dei sicut alter,& sic se debent reputare ; ut & quasi unus homo. Si ergo commune seruitium creaturarum indifferenter sine acceptione personarum cuilibet homini seruit,inquantum Dei est imago,sequitur,quòd omnes homines se debent reputare tanquàm unum hominem, & per consequens debent se diligere adinuicem, sicut seipsum, quia sicut hominem.

Recollectio eorum,quæ dicunt omnes homines deber se reputare tanquàm unum. Cap. CXXVI.

Concludamus ergo,quòd communitas vnius solius Dei æternaliter uiuentis, cuius quilibet homo, inquantum est uiua imago, & conformis, & communis amor ipsius Dei erga omnes homines, inquantum sunt homines,& suæ imagines:eadem acceptio beneficiorum,eadem indigencia,eadem obligatio,& pro eadem causa,qua quilibet ho

mo obligatur uni,& eidem domino: eadem conseruatio Dei qua omnes homines conseruantur in esse: idem & commune seruitium. Creaturæ moriuntur cum homine,& indifferenter seruiunt homini sine acceptione personarum,& insuper etiam conformitas, & unitas eiusdem naturæ,& nominis in omnibus: hæc omnia simul collecta, clarissimè dicunt,& concludunt homines omnes debere se reputare adinuicem tāquam unum hominem, & debere habere adinuicem maximam unitatem.

Duplex fraternitas hominum.

Et ex omnibus supradictis, manifestatur duplex fraternitas hominis, una generalis ad omnes creaturas, quia homo est creatura Dei,& habet esse à Deo,& aliæ creaturæ similiter, ideo homo habet ratione istius originis generalis ab uno, & eodem patre fraternitatem generalem cum omni creatura. Alia fraternitas est specialis inter omnes homines, quia sunt à Deo, tanquam ab uno patre; & quilibet est eius imago. Et ista est fraternitas maior, quæ esse possit.

Quòd ex unitate quæ debet esse de iure naturæ inter homines, oritur fortitudo maxima, & inuincibilis. Cap. CXXVII.

QVoniam autem omnis fortitudo oritur ex unitate, & debilitas oritur ex diuisione;& quanto maior est unitas, tanto maior est fortitudo;& ubi est summa unitas, quę debet esse inter homines, oritur ex hoc, quòd primo quilibet homo est unitus cum Deo per amorem; & deinde, quòd quilibet est Dei imago clara, & uiua, & uera: ideo ex consequenti debent se inuicem amare,& habere unitatem. Et impossibile est, quòd aliquis amet Deum, quin amet imaginem eius uiuam; & quanto magis amat eius personam, tanto magis amet eius imaginem. Et ideo cùm unusquisque homo sit Dei imago uiuens,

quanto ergo quis amat Deum, tanto etiam magis amabit quemlibet hominem; & quanto magis unus homo amabit alium, tanto magis illi unitur. Ista unitas durabit quandiu amor durat, & amor semper potest durare; ergo etiam unitas semper potest durare. Et exinde sequitur, quòd inter homines potest esse perpetuitas, & perpetua unitas, quia ista unitas, quæ prouenit ex tali amore, facit homines unum; ideo mutat unum hominem in alium, & transfert, & ecõuerso. Et homines habent semper istam unionem, & sunt tantùm unum, quòd non possunt esse magis vnum. Et quia ex maxima unitate, consurgit maxima fortitudo, ideo homines dum sunt uniti per istum modum, habent maximam fortitudinem, & inuincibilem. Et sic patet, quòd homines, dum respiciunt ad Deum, inde uniuntur inter se, & fiunt unum, & per consequens fortificantur inter se, ac magis fortificantur; & dum homines respiciunt ad seipsos, & non ad Deum, sed quilibet ad seipsum, tunc diuiduntur inter se, & fiunt plures: & per consequens debilitantur, & tota fortitudo destruitur, quæ solum oritur ex unitate. Ideo ista unitas est totum bonum hominis, ac tota fortitudo; & quanto magis crescit, tanto magis crescit bonum hominis. Et quia ista unitas potest semper durare, ideo bonum hominis potest esse perpetuum. Et quia omnes esse possunt in ista unitate, ideo omnes possunt participari unum bonum insimul sine diminutione, neque unus impediat alium. Et tamen ista unitas procedat ex mera uoluntate, & libertate: ideo non potest destrui per uiolentiam, neque per aliquam potentiam: ideo sequitur, quòd in ea est fortitudo inuincibilis, & fit bonum, uerum, incorruptibile, & immortale. Videte ergo quantum bonum potest prouenire homini ex amore, & societate quam habet ad Deum, & ad homines, quia hoc est totum bonum ipsorum hominum perfectum, & uerum.

inter homines potest esse perpetua unitas.

Breuis epilogatio prædictorum. Cap. .CXXVIII.

EPilogantes autem generaliter totum proceſ-ſum huius libri iam dictum, videre poſſumus qualiter primo incipiendo ab infimis creaturis,& a primo gradu, & inferiori ſcala naturæ aſcendendo, paulatim peruenimus ad veram notitiam, & cognitionem Dei inuiſibilẽ ſummè potentis, ſummè ſapientis, & ſummi boni: ita quòd creaturæ nos duxerunt, & eleuauerunt quaſi per quandam ſcalam ordinatiſſimam ad Deum Creatorem omnium, tanquam ad vnum ſummum principium,& Patrem,& Creatorẽ omnium;& iterum ipſe creaturæ duxerunt nos profundius, ac intimius ad ipſum Deum, quia duxerũt nos ad amandum Deum,& in amorem eius, & oſtenderunt nos ſummè eſſe obligatos ipſi,& ad eum totaliter amandum. Et ſic quantum in eis eſt,vnierunt,& coniunxerunt nos cũ Deo quaſi matrimonium facientes.Deinde deſcendimus ab ipſo ſummo Creatore ad ipſas creaturas, ita ꝙ per amorem Creatoris deſcendimus ad amorem omniũ creaturarum.Quia amãdo Deum Creatorem,amamus omnes creaturas,& omnia quæ ſunt ſui, inquantũ ſunt ſui. Et ſic amamus omnes creaturas propter ipſum: Et ſic eſt aſcenſus, & deſcenſus. Primò aſcenſus a creaturis ad Creatorẽ; ſecundò deſcẽſus a Creatore ad creaturas oẽs. Primò enim amabamus creaturas:quia erant pulchræ,& bonæ,& quia nobis ſeruiebant,& propter nos. Secundò autẽ amamus eas propter Creatorem, ſcilicet, quia ſunt ipſius,& ipſe fecit eas: immo etiam diligimus noſmetipſos,quia ſumus Dei. Et iſte amor eſt perfectus, bonus, durabilis,nobilis, & permanens, quia oritur à Creatore nobiliſſimo,ab altiſſimo, & a ſummo. Et ſic apparet, ꝙ amor dum datur primo Deo, non perditur, non diminuitur,immo creſcit, & multiplicatur in infinitum, & extenditur ſine menſura, quia per amorem Dei amantur

omnes creaturæ, & omnia quæ sunt Dei. Et sic omnia amantur per vnum amorem, & in virtute vnius amoris, & nulla res est quin sit amata per virtutem istius amoris. Et ideo amor noster dum datur Deo est, altissimus, vniuersalissimus, & latissimus.

Scientia de natura amoris, seu de eius conditionibus, viribus, & proprietatibus, & de fructu amoris. *Cap.* CXXIX.

Quoniam autem manifestum est, ꝙ nihil habemus in nobis quod verè nostrum sit, & qđ totaliter in nostra potestate consistat nisi solus amor; & per cõsequens thesaurus noster totum bonum nostrum est amor bonus, & totum malum nostrum est amor malus. Quia postquam nihil habemus quod sit verè nostrum, nisi amorem: si tũc amor non est bonus, quicquid tunc habemus, non est bonum, & si amor noster est bonus, quicquid tunc habemus est bonum. Vnde si amor noster est bonus, boni sumus, si malus est, mali sumus. Solus enim amor facit hominem bonum, vel malum. Et sicut nihil melius est in nobis, quã amor bonus, ita nihil peius est in nobis, quã amor malus. Quia etiam nihil habemus in nobis, quod sit verè nostrum, nisi amorem; ideo quando dedimus amorẽ nostrũ, omnia dedimus quæ habemus, & nihil amplius habemus quod demus. Et ideo si perdidimus amorẽ nostrum, quicquid habemus perdidimus, & per consequens perditi sumus. Tunc autem perdidimus amorem nostrũ, quando dedimus eum illi cui dare non debemus. Quia etiam totum bonum nostrum est amor bonus, & totũ malum nostrum est amor malus; sequitur, quòd virtus non est aliud quàm amor bonus; & vitium nõ est aliud nisi amor malus. Et ergo cùm totum bonum nostrũ sit constitutum in amore, sequitur, ꝙ qui habet scientiam

Capi. cix.

Solus amor facit hominem bonum vel malum.

& cognitionem de amore, habet cognitionem, & scientiam de toto bono hominis; & qui ignorat naturā amoris, ignorat totum bonum hominis. Ergo quilibet quantum potest, debet habere notitiam, & scientiam de amore. Et ideo hic tradetur in speciali scientia, & cognitio de amore, & de natura, & conditionibus, ac proprietatibus, & fructu eius.

Quòd principalis fortitudo, & proprietas amoris est quod vnit amantem cum amato, & mutat, conuertit, & trāsformat amantem in rem amatam.

Cap. CXXX.

HAbet autem amor vim, & virtutem viuēdi, mutandi, conuertendi, ac transformandi. Et ista est sua propria natura, & conditio inseparabilis. Et ideo vnit amantem cum re amata, & transformat exinde, & conuertit, ac mutat amantem in rem amatam. Et quamuis hoc sit nobis notum per experientiam, tamē per naturam amoris potest nobis hoc manifestari. Quia amor de sui natura est donum, & est primum donum, ita ꝙ est res donabilis de natura sua, & ideo non potest detineri quin detur; & quia amor non potest cogi, ideo est donum liberaliter, & spontè datum; & quia donum spontè datum est illius cui datum est, ac totaliter translatum, & trāsformatum in eius dominiū; & quia amor est tale donum, ipse amor est illius cui datur, & transfertur in dominium rei amatę. Et ideo res amata possidet, & obtinet in sua potestate, in suo domi nio amorem sibi datum liberè, ac spontè, quia suus est postquam sibi datus est. Et cùm amor trahat, & ducat secum totam voluntatem, quæ habet totum imperiū in homine; ideo quocunque vadat, ducit, & trahit, ac portat secum totum hominem; & per consequens cuicunq; datur ipse amor, datur tota voluntas, & totus hō.

Amor Dei est primum donum.

Et exinde apparet, quòd amor, & voluntas immutãtur, & conuertuntur, ac transportantur in dominium, & naturam rei amatæ. Et ideo amor mutat rem amantem in rem amatam; & amantem cum amato vnit, & facit vnum de duobus, quia amans fit vnum cum re amata per virtutem amoris. Ecce ergo quàm magna est fortitudo amoris, & proprietas, quia habet vim vnitiuam, mutatiuam, conuersiuam, & transformatiuam vnius in alterum.

Qualis sit ista mutatio, & conuersio. Cap. XXXI.

ISTA autem conuersio, seu mutatio, non est naturalis, non est coacta, non est violenta, non est penosa, nec laboriosa, sed est libera, seu liberalis, spontanea, voluntaria, ex liberalitate facta placibilis, & delectabilis, & dulcis. Et quia amor quocunque vadat, semper vadit sponte, liberè, voluntariè, placibiliter, delectabiliter, & dulciter; & ideo voluntas, quæ per amorem vnitur, & coniungitur cum re amata, non potest separari ab ipsa, nisi liberè, & spontè, ac voluntariè; quia non potest cogi, quia tunc non esset voluntas, neque amor si cogeretur. Et ista vnio, seu coniunctio est fortissima, quia voluntas non potest separari a re amata per violentiam, sed solùm voluntariè, ac spontè. Licet autem amor mutet voluntatem in rem amatam, tamen amor semper remanet amor, & liberalis amor, quia amor quocunque vadat, semper remanet in sua natura, & voluntas semper remanet voluntas, nec destruitur, cùm mutatur, sed ipsa voluntas recipit modum, formam, & naturam rei amatæ; & induitur, ac vestitur vestimentis rei amatæ, & portat habitum eius, & denominatur a re amata, quia talis est amor, qualis est res amata; & talis est voluntas, qualis est amor.

Vnio amoris est fortissima.

Amor denominatur a re amata.

Res

Sed si det suum amorem æquali, non ascendit, nec fit nobilior quàm ante. Sed autem det suum amorem rei inferiori, & minus nobili, quàm ipsa sit, tunc ipsa vilificatur, & descendit a sua nobilitate, & a suo gradu, & a statu suæ naturæ, quia semper mutatur, & conuertitur in rem primo amatam, & ab ea dominatur. Et quia omnis bona mutatio, seu conuersio, seu transformatio debet esse in melius, & nobilius, & in altius, & nō in inferius sibi, neque in vilius; ideo voluntas nostra non debet dare amorem suum nisi rei superiori, & nobiliori, ac digniori, & altiori, quàm ipsa sit, quia aliter non mutaretur, nec conuerteretur in nobilius, neque ascenderet. Et quia nihil est supra voluntatem nostram, nisi Deus immediatè; ideo sequitur, quòd voluntas debet primo dare amorem suum Deo soli vt ipsa mutetur, & conuertatur, ac transformetur in melius, & nobilius, ac dignius. Hoc autem clarè docet natura per experientiam in ipsis gradibus quatuor, quia inferiora, & minus digna mutantur in superiora, & magis digna; & ea quæ sunt in primo gradu, vt elementa, mutantur, & cōuertuntur in res quæ sunt secundi gradus; & res secundi gradus mutantur in res tertii gradus, quia aqua, terra, & aer mutantur in arbores, & plantas, ibi habent esse nobilius arbores per fructus, & plantæ mutantur in naturam animalium, & ibi capiunt esse nobilius. Et sic est ordo naturæ. Sic etiam animalia mutantur in res quarti gradus, vt in hominibus, vbi capiunt nobilius esse quàm in se. Ita ergo voluntas cùm sit libera, & spontanea in sua libertate, debet mutari in melius, & in altiorem gradum, scilicet vt ipsa mutetur in esse diuinum, aliter ipsa faceret cōtra totum ordinem vniuersi, & contra seipsam. Quare tota natura clamat, quòd res primo amata debet esse Deus, aliter ei fieret iniuria naturalis, cùm sit nobilior, & dignior omnibus. Et sic patet, quòd nostra voluntas potest ascendere, vel descendere, nobilitari, vel vilificari.

Voluntas debet primo dare amorem suum Deo.

Quòd nulla res est digna de se amore nostro, nec ei debet dari primo nisi habeat amorem quem posset reddere, & etiam posset nostrum amorem meliorare, & nobilitare. Cap. CXXXIII.

Q Voniam autem amor noster est donum nobilissimum, & dignissimum, eo quia est liberalissimum, & mutat ipsam voluntatem in naturam alterius in dominium rei amatæ, ita quòd res primò amata dominatur voluntati nostræ; & quia non est dignum, nec iustum, nec debitum, quòd res inferior habeat dominium rei superioris, nec dominetur ei; ideo nulla res inferior est digna uolūtate nostra, amore nostro de se, nec per se, quia tunc dominaretur voluntati nostræ. Et ideo, quia uoluntas est intellectualis, & spiritualis de natura sua, ideo est superior omni re corporali; ideo nulla res corporalis est digna amore nostro, quare nec corpus nostrum, nec animalia, nec aurum, nec argētum, neque Sol, neque Luna, neque elemē ta sunt digna amore nostro liberali. Item non est dignū quòd res æqualis dominetur æquali, sed cùm uoluntas nostra sit creata, constat, quòd omnis voluntas creata, inquantum est creata, est ei æqualis; ideo nulla uolūtas creata de se, & primo, est digna amore nostro, quia tunc haberet dominium uoluntatis nostræ. Sed quia solum dignum, iustum, & debitum est, quòd res superior, maior & dignior, habeat dominium rei inferioris, & dominetur ei; & quia solus Deus est superior uoluntate nostra, ac maior: ideo ipse solus est dignus de se amore nostro, primo, & per se. Et sic per naturam amoris concluditur, quòd solum dignum est, quòd Deus ametur per se; & primo à uoluntate nostra, & nulla alia res. Rursum, quia amor est, donum, & primum donum, & totum quod habemus; & quod uoluntas nostra habet, & nihil aliud habet quod sit suum: & ideo quando dat amorē, totum ꝙ hēt, dat, & nihil retinet sibi. Et quia

Nullū corporale est dignū amore nostro.

Solus Deus dignus est amore nostro.

non est iustum, non est debitum, quòd uoluntas det totum quod habet, & quòd nihil recipit; cùm enim dat amorem, debet recipere amorem, cùm amor requirat amorem; & uoluntas non curat nisi de amore, quia solus amor est bonum suum, & suus thesauarus; & ideo sequitur, quòd nulla res de se est digna amore nostro liberali, neque ei debet dari amor, nisi ipsa possit reddere amorē, & cognoscere amorem sibi datum, & quantum ualet. Et quia etiam amor est donum uoluntarium, & liberum; ideo etiam nulla res est digna amore tali; nisi etiā habeat uoluntatem per quam possit uoluntariè, & liberè rependere amorem, quia liberalitas requirit liberalitatem. Et ideo concluditur, ꝙ nulla res inferior, ac minor uoluntate, est digna amore nostro, nec ei debet dari amor. Quare sequitur, quòd nec terra, nec aqua, nec elementa, nec aurum, neque argentum, nec animalia, nec corporalia sunt digna amore nostro, quia non habēt amorem quē possunt rependere, ac dare pro amore nostro. Quare sequitur, quòd quando datur amor noster talibus rebus qui non possunt reddere liberaliter, neque habent amorem liberalem, quòd uoluntas recipit maxima damna. Primò, quia uoluntas efficitur uilis, inferior, corporalis, & recedit, ac degenerat a natura suæ dignitatis, & excellentiæ; & unitur, ac coniungitur cum rebus totaliter extraneis, quia uoluntas mutatur in rem amatam, & efficitur similis rei quam amat, & talis est sicut ipsa. Secundo recipit magnū dānū, & perdit quicquid hēt, quia perdit suum amorē, quia nihil recipit ab illis rebus, quia nullū amorē pōt ab illis recipere cùm nullum hēant; & si ei ipsa uoluntas cum amore suo est extra patriam suam, extra naturam suam, & habitat in terra aliena, & extranea, ubi nullus est amor; & ideò pauperrima denudata nihil habens, ac mutata, & conuersa in res extraneas, & ideo perdit seipsam, & ipsę res non dant seipsas uoluntati, quia non possunt; & facit iniuriam rebus nobilibus, & dignis suo amore, quibus se noluit dare.

Nulla natura est digna amore nostro.

Se-

Sequitur ex istis, quòd tales res non sunt dignæ amore nostro, immo est contra naturam dare eis nostrum amorem, quia etiam cùm nostra voluntas dat amorem, non solum requirit amorem, sed nobiliorem, & digniorem quam dat: & etiam quòd amor suus, quē det, nobilitetur a re amata. Et quia solus Deus, qui est superior nostra voluntate, potest nobis dare nobiliorem amorem, quàm sit noster amor, & hoc in infinitum, quia solus suus amor est infinitus, & increatus; & etiam ipse solum potest exaltare, & nobilitare amorem nostrum sibi datum; sequitur ergo ex omnibus supradictis, quòd solus Deus est dignus amore nostro; & nulla res inferior est digna amore nostro, nisi poterit refundere amorem, & etiam poterit meliorare, & nobilitare nostrum amorem. Quare si sit alia res primo amata, quàm Deus, fit Deo maxima iniuria naturaliter, & maximus contēptus.

Solus Deus dat nobis nobiliorem amorem.

Quòd tantum se extendit amor, seu voluntas, quantum se extendit res primo amata, nec vltra ascendit, nel descendit. Cap. CXXXIIII.

QVoniam autem amor mutat amantem, & voluntatem in rem amatam, & in suum dominium, ita quòd res amata assimilat sibi voluntatem, & communicat ei suam similitudinem, & format eam sua forma, atque denominat ipsum amorem; ita ꝙ ipse amor totus est de natura rei amatæ; & ideo quia amor est ita ligatus, & vnitus cum re amata; ideo voluntas transformat rem amatam in se. Ideo amor non potest ascendere supra rem primo amatam, nec voluntas, eò quòd ipse amor extendit se ad omnia, ad quæ se extendit res primo amata, & ad omnia quæ sunt ligata cum ipsa, & non vltra. Et iam quanto res primo amata erit magis communis

Cap. 130.

Cap. 131.

Vniversalitas amoris est a re amata.

munis & vniuersalis, tanto ipse amor erit magis vniuersalis & communis, & etiam voluntas: & quanto res primo amata erit magis particularis, tanto etiam voluntas erit magis particularis, & minus communis. Vnde quia ipsa voluntas per amorem transformatur, & mutatur in rem amatam, & sequitur eam; ideo res primo amata totaliter obtinet, & possidet ipsam voluntatem, & habet totam possessionem amoris. Et sicut res primo amata est vna, ita generatur, & fit vnus primus amor in voluntate, qui totus est de natura rei primo amatæ; ita quòd sicut non possunt esse plures res primo amatæ, ita non potest esse nisi vnus primus amor in voluntate. Ideo res quæ primo amatur, ædificat, plantat, stabilit, & fundat primum amorem in voluntate, qui est radix, caput, & origo omnium aliorum amorum, qui pullulant a voluntate. Fit ergo in voluntate nostra vna prima radix omnium aliorum amorum, quæ radix recepit suam virtutem totam a re primo amata; & ab illo primo amore pullulant, exeunt, & procedunt omnes alii amores. Et ideo in anima fit quædam magna arbor amoris, cuius radix est primus amor, qui se multiplicat in tot amores, quot sunt res quæ habent colligantiam cum re primo amata, & omnes illi amores sunt inclusi in illo primo amore; qui est basis & causa omnium. Sicut enim ab vno semine, seu grano pullulant infinita grana; ita ab vno amore pullulant infiniti amores, tanquam ab vno semine. Et sicut omnia grana, quæ exeunt de primo grano, sunt illius naturæ cuius est granum vnde exierunt, ita omnes amores, qui exeunt de primo amore, sunt illius naturæ cuius est primus amor. Qualis est radix, talia sunt omnia quæ pullulant de radice: qualis est fons, tales sunt riuuli. Et ideo si primus amor fuit bonus, omnes alii sunt boni; & si iustus, iusti; & si ordinatus, ordinati. Et si primus est malus, & corruptus, alii etiam erunt mali, & corrupti. Et omnes non sunt nisi vnus amor, quia non est nisi vna re primo amata; & omnia alia amata,

omnes amores a primo amore exeũt

ta amantur in virtute rei primo amatæ, quia propter illa amãtur, eò quòd sunt colligata cum ea, & in omnibus non amatur nisi res primo amata. Et exinde sequitur, quòd necessario amatur, quicquid coniunctum est cum re primo amata, & necessario odio habetur quicquid est contra rem primo amatam; & tot odia generantur, quot res apparent contra eam. Sed tamen, quia primus amor est radix omnium aliorum amorum, ideo sicut radix semper est occulta, & non apparet extra; & omnia alia quæ exeunt de radice, uidentur; ita primus amor est occultus, & non apparet extra se, sed alii amores, qui exeunt ab eo, sunt ualdè manifesti, & appaeentes; ita quòd res primo amata, eò quòd est prima, vehementissimè, & fortissimè coniungitur cum voluntate, & trahit tota ad se; & ipsa voluntas etiam coniungitur fortissimè cum ea, quia nihil est, quod impedit; ideo talis primus amor est ita fortis, ita solidatus, quòd nullo modo potest destrui, nisi veniat alia res primo amata, & quæ primo ametur fortior & maior quàm prima; & quæ excellit totaliter rem primo amatam, & erudicet alium primum amorem a voluntate. Nec ipsa voluntas potest hoc facere, nec uult, nec potest velle per seipsum. Et quia tota nobilitatio, tota fortitudo, & uirtus, & extensio oritur a re primo amata; ideo quanta res primo amata est fortior, magis virtuosa, magis potens, ac magis vnita, & quia Deus est potentissimus, fortissimus, & immortalissimus, virtuosissimus, ac summè vnus; ideo quando Deus est res primo amata, & ipsa voluntas vnitur ei primo per amorem, tunc efficitur potentissima, virtuosissima, fortissima, & vnitissima. Et ideo tunc summè confortatur, & roboratur. Et hoc totum fit virtute rei primo amatæ, quæ Deus est. Et tunc ab illo amore pullulant infiniti amores, quia ille amor est communissimus, & vniuersalissimus ad omnia se extendens, sicut Deus. Vnde quia omnis creatura respicit Deũ, & est Dei; ideo ille amor primus qui est Dei, extendit

Primus amor est occultus.

Amor Deus est fortissimus.

Amor Dei est ad omnes creaturas.

dit ſe ad omnes creaturas, & amanrur omnes creaturæ in virtute primi amoris. Et ſic amor Dei, quando eſt primus, includit in ſe omnes alios amores, vt ſicut omnis creatura reſpicit Deum; ita omnis amor creaturæ includetur in amore Dei. Si autem res primo amata ſit creatura, & non Deus, tunc amor primus eſt fundatus in creatura, & totus ſecundum naturam creaturæ, non ſe poteſt extendere ad Creatorem, niſi ſecundario: & hoc propter creaturam; ita quod Deus non poſſit amari, niſi inquantum reſpicit illam creaturam primo amatam, & iuuat eam, & habet colligantiam cum ea; & ideo nõ amatur tunc Deus, ſed creatura, quia non amatur niſi in virtute creaturæ, & propter creaturam.

Concluſum eſt ergo, quòd quãtum ſe extendit res primo amata, tantum extendit ſe voluntas, & amor; & ideo ſequitur, quòd primus amor, qui eſt vnus ſolus, radicatur in voluntate, & virtute rei primo amatę, quæ eſt radix, ſons, origo, & principium, cauſa, & caput omnium aliorum amorum. Et exinde poſſunt extrahi, concludi, & elici multæ aliæ concluſiones.

Similitudo, & exemplum familiare ad oculum, in quo omnia quæ dicta ſunt de amore, manifeſtantur; & hoc eſt, quòd ſe ſic habet res primo amata ad voluntatem, & amorem, ſicut vir ſponſus, ſeu maritus ſe habet ad ſponſam, ſeu vxorem. Cap. CXXXV.

QVoniam autem res primo amata habet dominium, & principalitatem, ac ſuperioritatem reſpectu voluntatis noſtræ; ita quòd ipſa noſtra voluntas trãsformatur in eam, & ipſa res primo amata, denominat, determinat, & ſpecificat voluntatem & amorem noſtrũ, & nobilitat, & exaltat, ac dignificat, & ẽt fortificat, ac ro-

borat, firmat, & confortat; & hoc fit ratione vnionis, & coniunctionis voluntariè, & spontaneè, quæ est inter voluntatem, & ipsam rem primo amatam per amorem liberalem, & spontaneum; & ideo fit quoddam matrimonium inter ipsam nostram voluntatem, & rem primo amatam. Et talis vnio, seu coniunctio, liberè, & spontè facta, matrimonium potest appellari, eo quia ipsa res primo amata, habet modum viri & sponsi, & conditiones eius, & ipsa voluntas habet modum, & conditiones mulieris, & sponsæ. Sicut enim in matrimonio, seu coniugio, vir habet dominium, principalitatem, & superioritatem, & mulier habet subiectionem & inferioritatem, ita similiter se habet res primo amata ad ipsam volũtatem, & vtraque coniunctio est voluntaria, spontanea, & libera, & fit per amorem liberè, & spontè, & quasi omnes conditiones quas habet vir, respectu mulieris, & econtrà, similes habet res primo amata, respectu voluntatis, & econuerso. Vnde sicut mulier non habet nisi vnum virum, & sponsum; ita voluntas non habet nisi vnam rem primo amatam, cum qua facit suum matrimoniũ. Et sicut matrimonium, postquam factum est, non separatur nisi per mortem; ita matrimonium voluntatis, & rei primo amatæ, non separatur nisi per mortem, & hoc de se, vel per se. Et ideo ratione istius conuenientiæ,

Cap. 130. omnia quæ dicta sunt de amore, & voluntate, & de re primo amata, possumus clarè videre per experientiam ad oculum in matrimonio reali, quod fit inter virum, & mulierem: quia vtrobique fit similiter, & eodem modo, sed ibi in voluntate occultè, & in viro, & muliere, manifestè.

Et ideo resumamus quæ dicta sunt de amore, & voluntate, & de re primo amata; & sic manifestè videbitur per matrimonium viri & mulieris, sicut dictum est.

32. Vnde dictum est enim, quòd per amorem voluntas mutatur, conuertitur, & transformatur in rem amatam. Et etiam dictum est, quòd voluntas potest exaltari, nobilitari,

bilitari, & ascendere supra se, ac etiam vilificari, ac descendere infra se. Et hoc secundum naturam, & conditionem rei primo amatæ. Et etiam, quòd tantum ascendit voluntas, & ad tantum se extendit, quantum res primo amata, & cætera alia. Cap. 134.

Vt ergo omnia ista clarè videamus, exemplum tale faciemus.

Exemplum familiare ad omnia quæ possunt dici de amore, & voluntate, & re primo amata.
Cap. CXXXVI.

Sit enim aliquis pauper, & de genere infimo, nullius reputationis, habens sex, vel octo filias eiusdem conditionis, certum est omnes istas æquales esse natura, & genere, & in nobilitate, dignitate, & paupertate; vna nanque non excellit aliam, & non poterunt esse magis æquales, tunc contingat, quòd vna earum coniungatur per matrimonium vni rustico, sicut ipsa est, & alia vni ciui, qui non multum ipsam excedat in nobilitate; tertia verò vni militari; quarta militi; quinta Comiti; sexta Duci; septima Regi; octaua Imperatori. Ecce omnes istæ puellæ a principio de natura sua propria erant æquales; nulla alia nobilior, nulla potentior, ditior, seu dignior, sed per copulationem cum viris, videmus maximam differentiam inter eas, & inæqualitatem, quia prima est rustica, & alia modicum excedit, tertia magis exaltatur, quarta multum exaltatur, quinta adhuc magis, sexta & septima adhuc plus, octaua est maximè exaltata, quia est vxor Imperatoris. Sed ista nobilitatio, exaltatio, & ascensus, venit tantùm ex parte virorum, quibus matrimonialiter coniunguntur, & non ex parte mulierum, quia omnes erant æquales. Et sic apparet, quòd mulier sponsa, mutatur in virum sponsum, & ab ipso denominatur, specificatur, & determi-

natur. Similiter autem fit de voluntate; ita quod ipsa potest exaltari, & ascendere secundum natuiam rei amatæ, & secundum gradum suum. Et ideo ipsa voluntas denominatur terrena, si res primo amata sit terrena, & si res primo amata sit brutalis, ipsa denominatur brutalis; & si res talis sit humana, ipsa denominatur humana; & si res primo amata sit Deus, ipsa denominatur diuina; & quia Deus est Rex, Imperator summus, etiam ipsa dicetur Regina & Imperatrix omnium, sicut Deus. Et tunc uoluntas non potest ascendere ad maiorem dignitatem, & excellentiam, neque potest habere maiorem sponsum. Et tamen omnes voluntates primò sunt æquales in natura, sed postea vna ascendit, & exaltatur supra aliam secundum sponsum cui coniungitur, secundum quòd res primo amata, & cui primo coniungitur est magis, vel minus digna. Item sicut videmus, quòd mulier, quæ est vera sponsa cum suo vero sponso, habet vnum nouum amorem, qui nouiter causatur, qui est vnus in virtute illius primi amoris, amantur de nouo omnes alii, qui habent colligationem cum illo sponso viro suo; & omnes quos vir suus diligit, ipsa diligit, & tamen antea non dilexit, vel si amabat, non propter virum, neque virtute viri amabat, sed modo generantur noui amores, & tot amores nascuntur de primo amore, quot sunt illa quæ vir amat, & quæ habet vnitatem cum viro, & præ omnibus amat suum virum, & omnes amat virtute viri, qui sunt amici, & cognati viri; & sic in amore viri includuntur omnes alii amores, tanquam in radice; & ille amor primus continet omnes alios amores: si autem vir moriatur, & mulier accipiat alium virum sponsum, tunc destruitur ille primus amor, & per consequens omnes alii amores qui habebant ortum ab illo amore, & causatur vnus alius nouus amor, qui est radix aliorum amorum. Sicut autem fit de muliere respectu viri, ita fit de voluntate respectu rei primo amatæ, sed istud matrimonium est inuisibile, & spirituale, & occul-

Voluntas nobilisatur secundum naturam rei amatæ.

occultum. Vnde si Deus sit res primo amata, necesse est, quòd per virtutem illius primi amoris amentur omnia quæ Deus amat. Et tunc voluntas est potentissima ad amandum, quia habet amorem suum communem, summè vniuersalem, per quem potest omnia amare sine labore, sine difficultate; ita quòd per vnum amorem omnia amabit, nec in seipsa diuiditur, sed semper manet in vno amore, quia semper manet in vna re primo amata. Item sicut mulier si coniugatur vni bono diuiti, forti, potenti, nobili viro, tunc manet in securitate, in pace; in gaudio, & in quiete; & si coniugatur vni viro malo, peruerso, misero, pauperi, tunc semper erit in tribulatione, & miseria. Ita similiter, quando voluntas coniungit secum re primo amata, quæ sit bona, fortissima, ditissima, & potentissima, solida, immobilis, æterna, & inuariabilis, nullo indigens, in se habens omnem sufficientiam, tunc ipsa est in pace, in consolatione, & in gaudio, & nullo modo potest turbari, nec lædi, affligi, nisi in re quam amat, & diligit: Et propterea, qui illam rem solum amat quæ auferri non potest, lædi, neque habere defectum, quia neque præter illam rem aliquid appetit habens sufficientiam in illa, nec sollicitatur de amissione illius, quia eam perdere non potest, nisi velit. Quia ergo illa res sufficiens est, non patitur indigentiam, influxibilis, & immutabilis, non potest sustinere aliquam violentiam, neque sentire mutabilitatem. Et ideo quando Deus est res primo amata, talis est voluntas nostra. Sed quando coniungitur per amorem cum re primo amata, quæ est infirma, mobilis, variabilis, fluens, indigens, non habens per sufficientiam; tunc ipsa voluntas est in tribulatione, nullam habens securitatem in seipsa: quia sequitur rem primo amatam; & multa mala veniunt illi per illam. Vnde oportet, quòd tot res diligat, quæ sunt res, quibus res primò amata indiget, & sine

Per amorem Dei amātur omnia quæ Deus amat.

Amor Dei est indeficiens.

Amor creaturarū semper est deficiens.

quibus esse, neque permanere potest: & quia illę res sunt corruptibiles, fluxibiles, perdibiles; ideo voluntas semper est in tribulatione, nunquam secura, & talis res primo amata, est creatura; & talis est voluntas, quando res primo amata est creatura; & tamen ipsa voluntas non desistit amare illam rem, quia postquam amata est primo, ille amor non potest destrui, nisi per aliam rem primo amatam, sicut si mulier coniungatur viro, nunquam desistat amare ipsum. Item sicut ineptissimum esset, & contra naturam coniungere mulierem cum bruto, ita etiam contra naturam esset, si voluntas nostra, quæ est de natura spirituali, coniungatur per amorē cum re primo amata naturæ extraneæ, vt cum auro, argento, & rebus multis irrationabilibus. Item sicut mulier dicitur perdita, quando datur in sponsam viro malo, & nequam; ita etiam voluntas dicitur perdita, quando per amorem coniungitur cum re mala, & pessima. Et vt omnia concludamus in omnibus quæ, dicuntur de amore, & voluntate, & de primo amata, recurrendum est ad illud exemplum iam dictum de puellis; quia ibi clarè omnia videre possumus.

Capitulum de duobus amoribus primis, & non sunt nisi duo amores primi. Vnus est amor Dei, qui dicitur amor communis, vniuersalis, seu voluntas communis, & vniuersalis, & alius est amor suypsius, qui dicitur proprius, & priuatus, seu voluntas propria, & priuata. Cap. CXXXVII.

Cap. 139.

QVia iam dictum est, quòd ex re primo amata, & ex voluntate fit in nobis vnius amor, qui pòstquam est generatus, est radix, caput, origo, & principium, & primum fundamentum omnium aliorum amorum, & quòd in virtute illius

primi

primi amoris, omnia alia amentur. & quòd per illum primum amorem nascuntur de nouo innumerabiles amores, vel possunt nasci; & hoc declaratum est etiam per exemplum familiare. Et ideo sequitur, quòd qui vult habere firmam, & solidam cognitionem de amore, necesse est, quòd cognoscat naturam, conditiones, & proprietates primi amoris. Et quia hic nunc debet tradi scientia de amore; ideo ad complendum eius scientiam, quãtum nobis sufficit, & est vtile scire, tractandum est de ipso primo amore, inquantum primus est. Iam enim dictum est, quòd non possunt esse in nobis, neque in voluntate nostra duo primi amores simul, nisi vnus tantùm; propterea, quia non potest esse nisi vna res primo amata a voluntate, & non duæ simul. Sed considerandũ est quot sunt amores primi, & qualiter se habent inter se. Vnde tot possunt esse amores primi, quot possunt esse res primo amatæ a voluntate. Et quia res primo amata nõ potest esse nisi Deus, vel creatura facta de nihilo, seu aliud quod Deus non est, ideo primus amor non potest esse, nisi Dei sit, vel creaturæ factæ de nihilo, seu alicuius quod non est Deus. Et si amor Dei non est primus, necesse est, quòd amor creaturę sit primus, quia si Deus non sit res primo amata, necesse est, quòd creatura sit res primo amata, aut aliquid quod non sit Deus. Rursum inter creaturas omnes, illa erit primo amata ab ipsa volũtate, quæ est sibi magis amica & propinqua; & quia ipsa voluntas potest reflectere suum amorem ad seipsam, & potest vti seipsa, vt duabus rebus; & per consequens ipsa voluntas primo amabit seipsam tanquam maximè amicam & propinquam sibiipsi. Et sic inter omnes creaturas, res primo amata erit ipsa voluntas propria, siue ipsemet homo; ita quòd si Deus non sit res primo amata, homo dat amorem primum sibiipsi, quã alicui alteri. Et sic si amor Dei non sit primus, necesse est, quòd amor suiipsius sit primus. Et sic habemus duos primos amores; & ad istos duos reducuntur omnes alii amores. Quæ ergo possunt esse

Cap. 136.

Cap. 134. Tot sunt amores primi, quot res primo amatæ.

esse res primo amatæ:& per consequens duo primi amores. Habemus ergo cognitionem de istis duobus amoribus, & habemus completam cognitionem de amore quantum nobis necesse est scire.

Quæramus ergo proprietates, & conditiones cuiuslibet,& quomodo se habeant inter se.

Quòd isti duo amores primi sint inter se capitales inimici,& contrarij. Cap. CXXXVIII.

ET quia non possunt esse duæ res primo amatæ simul ab ipsa uoluntate, sicut nec duo sponsi primi unius sponsæ,nec duo rectores, nec duo Episcopi primi unius Ecclesię:quare si duo uiri uolunt habere unam sponsam, erunt capitales inimici inter se. Et ideo necesse est,quòd isti duo amores erunt inimici inter se capitales, quia non possunt esse simul,ut quilibet sit primus. Et ideo inquantum quilibet vult esse primus, & vult habere primitatem, repugnant, & non possunt stare in uoluntate: & ista repugnantia oritur ratione primitatis, quæ non potest esse nisi uni. Et ideo si amor Dei sit primus, & amor suiipsius si uoluerit intrare,oportet quod sit secundus,aut non potest stare sub ratione primitatis:& si amor suiipsius sit primus, & amor Dei si vult esse in uoluntate, oportet quòd sit secundus, & sub alio: aliter non potest stare sub ratione primitatis.Et sic amor Dei,inquantum primus,non habet aliquem inimicum in uoluntate nostra, nisi amorem nostri ipsius, quia solus potest esse primus, & vult esse primus: & ille solus potest sibi facere bellum. Et ideo, quia isti duo amores sunt inimici inquantum primi habent contrarias proprietates, & conditiones.Et ideo cognitis proprietatibus unius,cognoscentur & conditiones alterius.

Amor Dei, & amor sui ipsius sunt inimici.

Quòd prærogatiua primitatis de iure uni soli istorum amo rum potest competere, & solum uni debe- tur. Cap. CXXXIX.

ET quoniam isti duo amores inter se pugnant super possessione primitatis, & cùm nõ possit esse nisi unus primus, & oportet, scilicet, quòd sit: ideo necesse est, quòd uni soli debea tur de iure possessionis: & detur possessio primitatis, seu prærogatiua. Et quia omnia iura naturæ, & omnes crea turæ concluserunt, quæ nõ possunt mentiri, quòd amor Dei de iure debet esse primus, & quòd Deus debet esse res primo amata, & quòd ei solus debetur totus amor primus, & nulli alteri, ac habet ex naturali obligatione, quæ non possunt negari. Et sic iam declaratum est, quòd amor Dei debet habere de iure, & iustitia, possessionem primitatis, & prerogatiuam, & quòd Deus debet esse res primo amata, & etiam natura amoris hoc re quirit, quod ei, scilicet Deo detur, ut iam probatum est, quia nulla res digna est primo amore nostro, nisi Deus. Et exinde concluditur, quod amor Dei, qui solus est, debet esse primus in nobis de iure, & debito obligationis. Et si sit primus, ut debet esse, tunc ipse est ordinatus, iustus, uerus, rectus, & ista prima iustitia, prima rectitudo, est uoluntatis. Sed si amor suiipsius, seu proprius sit primus, ita ꝙ primo aliquis det amorem sibiipsi, & taliter, ꝙ ipsemet sit res primo amata, tunc iste amor per oppositum primi amoris dicti, cùm de iure naturæ nõ debeat esse primus, est inordinatus, iniustus, falsus, tortuosus, indebitus, contra Deum, contra ueritatem, contra totum ordinem naturæ, & est prima iniustitia, prima inordinatio, prima iniuria Dei, prima offensa Dei, primum malum, primum uitium, & prima obliquitas. Vnde cùm do primo mihiipsi amorẽ, cui non debeo, & nõ do **Deo, cui primo debeo, tunc facio Deo maximã iniuriã,**

Cap. 133.

Capi. 133. *Amor ordinatus, uel inordinatus est.*

maxi-

maximum contemptũ, quia aufero sibi debitum suum, & amorem quem sibi debeo, & facio sibi maximã iniustitiam, & maximum dedecus, & est Dei contemptus primus, & maximus; & ideo quando homo dat primo sibiipsi, & suæ propriæ uoluntati amorem, duobus modis est contra Deum. Primo, quia ipse homo est res primo amata, & solum Deus est res primo amanda de iure naturæ, & hoc ex sua dignitate; & sic ipse homo, uel ipsamet uoluntas recipit locum primum, & prærogatiuam ac primitatem, quæ soli Deo debetur. Secundo, quia ipse homo dat amorem sibimetipsi primo, & in hoc facit Deo maximam iniuriã, quia tollit ab eo quod suum est, & dat sibi cui non debet, & etiam accipit ipsemet honorem, & amorem Dei; & sic inquantum dans, & inquantum recipiens, inimicatur Deo, & est contra Deũ. Si autem res primo amata est alia res, quàm ipse homo, tunc solum uno modo, scilicet inquantum dans iniustè alteri, quod solum Deo debetur.

Dant sibiipsi primo amorem dupliciter, est cõtra Deũ.

Quòd homo qui primo amat seipsum facit seipsum tanquã Deum, & præponit se Deo. Cap. CXL.

ET quia prærogatiua primitatis soli Deo debetur, & nulli alteri, & sibi soli debetur primò amor; ideo qui primo dat amorem, & prærogatiuam primitatis alteri quàm Deo; dat alteri, quòd soli Deo conuenit, & quòd Soli Deo debetur; & per consequens repugnat ei, & consentit in illam rem tanquàm Deum. Sic ergo homo dat amorem alteri rei quàm sibiipsi, tunc constituit, & facit illam rem tanquàm Deum. Si autem primo amat seipsum, & ipse sit res primo amata, tunc facit seipsum tanquàm Deum; & tunc non solum est contra Deum, quia aufert Deo quod sibi debetur, sed est contra Deum magis, & maximè, quia facit seipsum tanquàm Deum, quia recipit dignitatem,

Amans primo seipsũ, facit se tan quã Deum.

gnitatem, & praerogatiuam primitatis; & tunc homo de directò, quātum in eo est, destruit, & annihilat Deū, & facit Deum non Deum. Et haec est summa inimicitia, summa contrarietas, quā nō potest esse maior, quia qui facit se Regem, facit contra Regem, & summè inimicatur Regi. Et sic homo efficitur summè inimicus, & aduersarius Dei capitalis, & totalis, & de directò pugnat contra Deum. Et quia amor conuertit, mutat, & transponit uoluntatem, seu amantem in rem amatam, ideò tunc ipsa uoluntas, seu amor mutatur, conuertitur, & transformatur in seipsam, seu ipsa uoluntas totaliter mutatur, & conuertitur in seipsam, & facit seipsam suum proprium fundamētum extra Deum, & contra Deum, & sequitur solum seipsam, & amat solum seipsam. Et quia primo amat se, ideo amat omnia alia quae amat propter se, & in omnibus non diligit nisi se. Et quia ipsa uoluntas est res primo amata, ideo habet totum dominium, & totum imperium suiipsius, & solum dominatur sibiipsi, & nullam aliam sequitur uoluntatem, sed ipsa est prima in seipsa, & facit seipsam primam. Et ideo tunc est contra Deum, quia aufert Deo quòd soli ei proprium est. Et quia soli Deo proprium est habere propriam uoluntatem, & nullam aliam habere supra se quam sequatur, & esse primam uolūtatem, & uelle quicquid vult propria uoluntate. Sed quando homo primo amat seipsum, & suam uoluntatem, tunc vult illud, quod vult propria uoluntate, & nullam aliam sequitur uoluntatem. Et ideo aufert tunc Deo quasi coronam suam. Quia sicut corona soli Regi competit, sic amare propriam uoluntatem competit soli Deo. Et sicut inhonoraret, & iniuriaretur Regi in summo qui auferret Regi coronam suam, ita homo in hoc iniuriatur, & inhonorat Deum si aufert sibi suum priuilegium, scilicet propriae uoluntatis, quia illud solus Deus dēt habere. Et sic quia ex amore suiipsius sequitur propria uoluntas, ideo sequitur maxima inimicitia contra Deum de directò.

Et

Et quia homo facit se tantum, ideo facit se tanquàm Deum. Ideò ex consequenti appetit, & vult, & desiderat illa quæ soli Deo debentur, scilicet proprium honorem, laudem, & gloriam. Quia postquàm homo facit se tanquàm Deum, oportet ex consequenti, quòd uelit sibi dari quæ Deo debentur. Quia sequitur, quòd qui facit se Regem, vult illa quę Regi debentur. Et tunc homo facit in semetipso suum regnum proprium dominium extra Deum, & inchoat aliud regnum, quod est contra Deum. Ergo homo, qui primo amat seipsum, & constituit se tanquàm Deum, facit Deo iniuriam, & contra Deum, & facit se inimicum capitalem Dei; & per consequens pugnat semper contra Deum, & aufert continuè quod Deo debetur, inquantum in eo est. Sic ergo solus amor suiipsius, ex quo sequitur propriam uoluntatem, constituit ipsum hominem inimicum Dei capitalem.

Quòd sicut amor Dei quando est primus, est prima radix, & prima origo, & fons omnium bonorum: ita amor sui ipsius quando est primus, est prima radix, & prima origo, & exordium omnium malorum. Cap. CXLI.

Simile infra ca. 199.

QVoniam autem isti duo amores, ideo sunt primę radices amoris; & omniū amorum aliorum qui fiunt ab homine, quia amor est causa omnium, & per amorem omnia fiunt. Et quia sunt capitales inimici, ideo si unus, est bonus, oportet, quòd alter sit malus. Et quia amor Dei debet esse primus solum, & tūc est rectus, bonus iustus, uerus, & secundum Deum, ut iam dictum est; & ideo quia amor Dei est prima radix, oportet quòd omnia oriantur ab illo, scilicet omnes amores, & quòd omnia quæ fiunt, fiant secundum illum amorem. Et quia est prima radix bona, ideo necesse est, quòd sit

Cap. 139.

radix

radix omnium bonorum,& origo, & fons. Quia qualis est radix, talia sunt omnia quæ oriuntur de radice. Et quia amor Dei, quando est primus in nobis, est primum bonum nostrum, ideo omnia bona nostra oriuntur ab eo, & nihil est bonum nostrum, nisi oriatur ab ipso; & nullum malum potest oriri ab ipso, ideo quia est prima iustitia nostra, & ideo omnis iustitia nostra oritur ab ipso. Et etiam est primum bonum nostrum, ideo est prima lux nostra, & lumen nostrum à quo oritur omne lumē nostrum: & etiam est omnis rectitudo nostra à quo oritur omnis rectitudo nostra. Et est prima ordinatio recta, à qua oritur omnis recta ordinatio. Et est prima amicitia uera, & bona, à qua nascitur omnis amicitia nostra bona, & uera. Et est prima fortitudo, & prima uita, & primum bonum, à quo oritur omne bonum nostrum, & primus amor, prima quies, prima pax, & tranquillitas, à quibus oritur omnis pax uera, & quies uera. Sicut ergo amor Dei est primū bonū nostrū existens in nobis, ideo est radix omnium bonorum nostrorum: sequitur quod est radix in nobis, finis, & origo omnis iustitiæ, omnis lucis, & luminis, ueræ pacis, uerę consolationis, ueræ lætitię, ueri gaudii, ueræ quietis, uerę amicitiæ, omnis uirtutis, & ueritatis, omnis fortitudinis, omnis uitæ, omnium bonorum operum, & omnium quęcunque sunt bona homini. Qui ergo habet in se amorem Dei, primo habet in se radicem tot bonorum, & omnium bonorum, & omnia ista procedunt à re primo amata, quæ est Deus, qui est omne bonum; & quia amor conuertit uolū tatem nostram in rem primo amatam, ideo conuertit, mutat, & transformat totaliter hominem in Deum, & in suam uoluntatem, & sic facit hominem diuinum unum cum Deo, amicum Dei. Et quia Deus est communissimus, & uniuersalissimus ad omnia, ideo quia tantum se extendit amor, quantum res amata; sequitur, quòd amor Dei facit uoluntatem nostram communem, & uniuersalem, communicabilem,

Amor Dei est radix omnium bonorum.

Amor Dei facit uolun tatē merā cōmunē ad omnia.

lem, & extensibilem ad omnia; ideo amat non propter necessitatem, & indigentiam, sed quia Dei sunt. Et ideo quia Deus non indiget creaturis; ideo etiam tunc uoluntas nulla indigebit creatura; & per consequens talis uoluntas nullam habebit indigentiam, non est fluctuans, non est uariabilis, sed est stabilis, firma, & solida, & hoc habet, quia res primo amata est Deus.

Ex amore proprio sunt omnia mala.

Sicut autem amor Dei, quando est primus, est prima radix omnium bonorum in nobis, eò quia est primum bonum nostrum existens in nobis; ita per oppositum necesse est, quòd amor proprius, seu priuatus, qui est amor suiipsius, quando est primus, sit prima radix omnium malorum, & necesse est, quòd omnia mala oriantur ab illo, quia primum malum est radix, & origo, & exordium omnium malorum. Et ideo amor suiipsius, seu propriæ uoluntatis, est origo, & radix omnis iniustitię, omnis uitii, omnis peccati, & omnis cęcitatis, & ignorantiæ: & breuiter omnium dolorum, & malorum; & ideo ab ipso necessario oriuntur tot mala, & uenena, & maculæ. Qui ergo habet in seipso amorem suiipsius, habet in se plantatam radicem omnium malorum. Et omnia ista procedunt ex eo, quòd res primo amata est ipsamet uoluntas, seu ipse homo, non quia est amata, sed quia est primo amata; nec quia est amor suiipsius, sed quia est primus inquantum primus, & ideo est contra Deum, extra Deum, & sine Deo. Et sicut Deus est fons, & origo, & radix omnium bonorum, ita ipsa uoluntas, quando est primo amata, est radix, & origo omnium malorum, & est penitus contra Deum, eò quia facit se primam uoluntatem contra Deum: ideo facit se Deum falsum. Ideo sicut Deus uerus est origo omnium bonorum, ita propria uoluntas, quę est falsus Deus, est origo omnium malorum. Et quia ipsa res primo amata, est creatura de nihilo facta, & in se nullam habens firmitatem, sed semper tendens ad non esse de natura sua, & est semper indigens; ideo cùm amor mutat amantem in

Amor suiipsius est radix omnium malorum.

rem

rem amatam,tūc homo nullam habet in se firmitatem, nullam securitatem,sed semper fluctuat, & indiget, nunquam quiescit:eò quòd est mutatus in creaturam, scilicet in seipsum. Et ideo quia creatura est in se vanitas,ideo homo tunc conuersus est in vanitatem. Et quia homo indiget aliis creaturis, sine quibus esse non potest, ideo tunc amat alias creaturas propter indigentiam, & propter vanitatem,& est subiectus eis. Et quia creaturæ corrumpuntur, & mutantur, & non permanent; ideo ipsa est in continua sollicitudine, & tribulatione. Sic ergo amor suiipsius,quando est primus, facit hominem inimicum Dei capitalem,& facit ipsum malum,& peruersum, ac plenum omnibus malis, & subiectum aliis creaturis. Et sic habemus duas radices primas oppositas,vnā omnium bonorum,aliam omnium malorum,& necesse est semper vnam,vel aliam esse in voluntate, & in homine, & operatur contrarias res in voluntate. Et prima radix, scilicet amor Dei,quando est primus, facit voluntatem diuinam communem, & vniuersalem communicabilem; sed alia radix, scilicet amor suiipsius, quando est primus, facit voluntatem contra Deum, & propriam, & priuatam totam,& suiipsius, & incommunicabilem. Prima facit voluntatem iustam, sanctam,& rectam,bonam, benignam, & humilem; sed amor suiipsius reddit voluntatem iniustam,malam,peruersam, & malignam, & superbam. Amor Dei facit voluntatem quietam,pacificam, & amicabilem; sed amor suiipsius reddit ipsam inquietam,litigiosam,& discordem. Amor Dei facit voluntatem largissimam, amplissimam, & maximam, sed amor suiipsius reddit ipsam strictissimam, & minimam. Amor Dei facit voluntatem in summa libertate nulli creaturæ subiectam, sed omni creaturæ inferiori dominantem, sed amor suiipsius ponit ipsam in summa captiuitate, & omni creaturæ subiectam. Amor Dei facit ipsam immobilem, stabilem,firmam,fixam, sed amor suiipsius reddit ipsam fluctuantem, instabilem, mobilem;

Duæ sunt radices omnium bonorum. s. & malorum.

ac variabilẽ. Amor Dei facit ipsam mitissimã, vnitissimã in se; & ideo fortissimam: sed amor suiipsius reddit ipsam diuisibilem, frangibilem, & ideo valde debilẽ. Amor Dei facit ipsam plenam, saturam, diuitem; sed amor suiipsius facit eam vacuam, esurientem, pauperem, & indigentem. Amor Dei facit voluntatem habitare in proprio regno, in propria terra, & in propria patria, & in domo sua; sed amor suiipsius facit ipsam exire de terra propria, de patria propria, de domo propria, & habitare in terra aliena, & in patria extranea; & facit ipsam vagam extra domum suam. Amor Dei facit voluntatem pulcherrimam, & amabilem, sed amor suiipsius facit eam turpissimam, & odibilem ab omnibus.

Quòd amor Dei, & amor suijpsius sunt duæ portæ, duæ ianuæ, & duo principia, ac duo lumina cognitionis hominis. Cap. CXLII.

Simile ĩfra Cap. cxix.

ET quia ab istis duobus amoribus oriũtur omnia, procedunt omnia, & fiunt omnia, & gubernantur omnia, scilicet quæ fiunt ab hominibus voluntariè: ideo cùm isti duo amores sint causa omnium aliorum amorum, sequitur quòd ab ipsis dependet tota cognitio aliorum, scilicet bonorum & malorum: quia amor Dei est principiũ ad cognoscendũ omnia bona hominis; & amor suiipsius, seu proprius, est principium ad cognoscendum omnia mala hominis. Et qui ignorat amorem Dei, ignorat omnia bona hominis; & qui ignorat amorem suiipsius, ignorat omnia mala hominis. Quia qui ignorat radices, & causas bonorũ, & malorum hominis, non videt bonum, nec malum, quia non videt ianuas, nec portas bonorum, & malorũ. Et tamen magna est differentia inter istas duas radices, quia qui habet amorem Dei primo in se, talis cognoscit ipsum peripsum. Etiam cognoscit amorem alium, scilicet

suiipsius, & omnia quæ sequuntur ex illo. Et qui habet in seipso amorem suiipsius primo, talis non cognoscit neque amorem Dei, neq; suiipsius, neque illa quæ consequuntur ex eis. Et causa est, quia amor Dei lux est, & lumen illuminãs: & ideo facit videre seipsum & suum oppositum. s. amorem suiipsius, & illa quæ oriuntur ab eis: sed amor suiipsius, quia est tenebra, & obscuritas prima de natura sua; iõ abscõdit, & obscurat seipsum, & celat ne videatur, atque obscurat, & excæcat intellectũ ne; videat ipsum amorem. Et ideo qui habet talem amorem, omnia bona, & mala hominis ignorat, & nihil videt de bonis, & malis hominis, quia tenebrę totum possident; & nulla lux est in eo, & talis est ignorantissimus. Et quia etiam radix est semper occulta, & latens; ideo difficilè est cognoscere ipsam radicem, quia est causa latentissima omnium malorum. Sic igitur, sicut habemus duas radices omnium bonorum, & malorum; ita habemus duas portas ad intrandum in cognitionem omnium bonorum & malorum. Continuè ergo debemus videre istas portas, ne ignoremus eas, quia si ignoramus eas, ignoramus duas ciuitates; scilicet ciuitatem bonorum, & ciuitatem malorum.

Amor Dei lux est.

Amor sui ipsius, est tenebra.

Quòd ex amore suÿpsius nascuntur duo principales amores distincti. Cap. CXLIII.

ET quia homo habet animam & corpus, quæ non sunt idẽ, neq; appetunt idẽ: ideo ab amore suiipsius fluunt, & oriũtur duo amores distincti: quorũ vnus nõ causatur ab altero. Nã vnus est rõne animæ, alius verò rõne corporis. Ratione aīæ, causatur amor proprii honoris, & excellẽtię, & rõne corporis, causatur amor delectationis, & voluptatis corporalis. Vnde qui amat primo seipsũ, amat statim honorẽ propriũ, seu excellẽtiã, vel amat delectationem carnis:

& ista duo amat tanquam duo maxima bona suiipsius. Et deinde ad istos maximos amores sequuntur alii amores, quia necessariò amat omnia alia quæ ad proprium honorem augendum, defendendum, & conseruandum, vel ad corporis delectationem pertinent, & contrahitur amicitia magna, & familiaritas cum illis rebus; & ideo necessariò amat bona exteriora, scilicet diuitias, & res temporales, & abundantiam earum, & magis amat illa, quæ magis valent ad hoc. Et quia pecuniæ multũ valent ad vtrunque; ideò summè amat eas, & sic contrahitur maxima amicitia, & singularis familiaritas cum pecuniis. Amat etiam scientias, officia, & dignitates, quæ valent ad honorem, & excellentiam propriam. Et sic ex amore suiipsius oriuntur quatuor amores vitiosi, mali, & corrupti, qui dicuntur quatuor vitia, scilicet superbia, quæ est amor proprii honoris, & excellentiæ; & luxuria, & gula, quæ sunt amor corporis, & carnalis voluptatis; & auaritia, quę est amor inordinatus rerum exteriorũ, & maximè pecuniarum. Et qui amat honorem proprium, & propriam delectationem, habet odio omne id quod potest destruere, vel diminuere illum, vel quod potest venire contra ipsum honorem, vel ipsam delectationem; & exinde nascitur ira, quæ est amor vindictæ contra illos qui nituntur lędere honorem proprium, vel delectationem corporalem. Nascitur etiam inuidia, quæ habet odium de alieno bono, inquantum potest diminuere proprium; & amorem de alieno malo; inquantum non potest diminuere. Nascitur etiam ex amore propriæ delectationis corporis, amor quietis corporis, & fugiuntur labores & exercitia, & hæc est pigritia, & acidia, seu negligentia. Et sic omnia vitia oriuntur ex amore suiipsius & proprio.

Ex amore suiipsius nascuntur omnia peccata mortalia.

Quòd solus amor Dei, quando est primus, causat ueram unionem inter homines, & facit eos unum, & solus amor suiipsius, seu pro prius, facit diuisionem, & litem inter eos. Cap. CXLIIII.

QVoniam autem amor mutat uoluntatem in rem primo amatam, ideo si res primo amata sit una numero tantùm, existens communis omnibus hominibus, & illa res sit primo amata à quolibet: tunc omnes illi amores sunt similes, & conformes, & necessariò omnes illi amãtes habent unionem inter se: & ideo si amor Dei sit primus in quolibet homine, est prima radix tantùm, quia res primo amata, est una numero ab omnibus hominibus, & indiuisibilis, & communis omnibus: & insuper omnes tales amores sunt consimiles, & conformes, & oriuntur ab una & eadem re, ab uno & eodem capite. Ideo tunc necessario est unitas, pax, & concordia uera inter homines, quia nullus amat propriam uoluntatem, sed tantùm Dei. Et ideo tunc talis diuisio, & discordia non habent portam per quam possunt intrare inter homines, quia amor Dei, qui est in quodlibet primus, claudit totum ut non intrent. Et tunc necessario oportet, quòd omnes se ament adinuicem, quia amor cuiuslibet oritur ab alio loco, scilicet à Deo. Et sic amor Dei quando est primus in quolibet, causat ueram unionem, & concordiam inter homines, & unit eos, & facit unum. Sed quando quilibet amat seipsum primo, & suam propriam uoluntatem, ita quòd amor suiipsius est primus in quolibet, tunc res primo amata à quolibet, non est una numero communis omnibus, immo tot sunt res primo amatæ, quot sunt homines, quia quilibet est conuersus, & mutatus in seipsum singulariter, & in suam propriam uoluntatem, & sequitur eam; & per consequens amat primo suum proprium honorem, & suã sin-

Amor Dei causat unionẽ inter homines.

singularem excellentiam, & suam propriam delectationem corporalem, ideo non potest amare alium honorem, neque aliam excellentiam, nisi propter suum honorem, & inquantum auget, & conseruat proprium ho norem, & eum multiplicat. Et ideo impugnat honorem alium, ut defendat honorem suum. Et sic præpo nit suum honorem omni alio honori; & necessario habet odio omnem alium honorem, qui potest diminuere suum honorem. Et quia iam supra monstratum est, quòd qui se primo amat, facit se Deum, inquantum in eo est, eo quia amat suam propriam uoluntatem, & suum singularem honorem primo; & ideo quot erunt homines amantes seipsos, & suam propriam uoluntatem, & suum proprium honorem, tot erunt Dii in mun do diuisi, & separati inter se non habentes adinuicem unitatem; quia non est res una existens eadem numero primo amata ab omnibus, à qua oritur unitas inter ho mines, & societas uera. Et ideo necessario tunc oportet, quòd sit lis, diuisio, & discordia, inimicitia, ira, odium, & bellum inter homines, quia quilibet vult conseruare, cu stodire, augmentare, & defendere suum proprium ho norem, quem primo amat, & hoc non potest fieri sine discordia, lite, & odio: quia nullus in hoc mundo habet sufficientiam neque de honore, neque de corporalibus uoluptatibus de se, sed semper indiget aliis, & aliorum iu uamētis. Et sic patet, quòd amor suiipsius, seu proprius, aut propria uoluntas, causat ueram diuisionem in hoc mundo, discordiam, litem, & bellum. Et per consequens solus amor proprius est causa omnium malorum, & radix, & fundamentum omnis discordiæ. Amor uerò Dei primo est causa omnium bonorum, & omnis concordiæ, sicut prius dictum est.

Cap. 140.

Amor sui ipsius facit discordiã inter homines.

Cap. 136.

Quòd omnis homo qui amat seipsum, primo amat se tanquam hunc hominem, & non tanquam hominem Cap. CXLV.

QVoniam autem quicquid est, uel est singulare, uel est commune, quia singularitas, & cõmunitas sunt duo modi oppositi conuenientes omnibus. Et ideo qui primo amat seipsum, necesse est, quòd amet se sicut hunc hominem, & non tanquàm hominem. Et quilibet homo est hic homo singularis existens: ideo idem numero habens suam propriam, & singularem existentiam, & personam, & est diuisus, & separatus à quolibet alio homine, eo quia est hic homo, & non est alius. Et ideo qui amat seipsum, amat seipsum tanquam hunc hominem, & sub ratione singulari tantùm, & non ratione communitatis, quia est separatus, & diuisus ab omnibus aliis, quia amor mutat amantem in rem amatam. Et quia res amata est hic singularis homo, & hoc indiuiduum, ideo tunc quia primo amat seipsum, est mutatus, conuersus, transformatus in hunc singularem hominem. Et ideo talis est ligatus cum seipso tanquam cum hoc homine singulari. Et cùm hic homo, tanquàm singulariter, ut hoc indiuiduũ est diuisus, separatus ab omni alio homine, & ab omni alia re singulari quæcunque sit illa, & cum nulla alia re conuenit, propter hoc iste amor est singularis, proprius, & priuatus, & non communis: Et quia tantum se extendit amor, quantum res amata, & non ascendit supra, ideo quia res primo amata est hic singularissimus homo, inquantum est hic; ideo iste amor non potest se extendere, neque ascendere ad communem hominis rationem, & ideo non extendit se ad hominem, inquãtũ homo est, quia est res cõmunis, & altior. Et ideo tunc nõ potest amare alios inquãtũ sunt homines, quia hic amor non potest ascendere ultra hũc homi

nem, & inquantum hic homo est. Et quia iste amor est primus, ideo ex isto exibunt omnes alii amores, & omnes erunt amores priuati, & diligent bonum suum priuatum primo, scilicet suum honorem, suam priuatam excellentiam, nec se potest extendere iste amor nisi ad illa quę respiciunt suum bonum priuatum, ut honorem proprium, delectationem propriam, & uoluntatem propriam. Et ideo diliget alios homines, inquantum ualent ad suum bonum priuatum, ad suum honorem, delectationem, & uoluntatem, & non aliter, neque alias. Et sub isto respectu, & sub ista causa amabit omnia quæ amabit. Et in omnibus non amabit nisi seipsum, quia omnia amabit propter se. Et sic possumus concludere, quòd cùm amor suiipsius, seu priuatus, sit radix omnium malorum; & amor prius oriatur ex hoc, quòd res primo amata est hic homo: & ideo tanquam hic homo est radix, & origo omnium malorum, quia quilibet qui amat primo seipsum, tanquam hunc singularem hominem, ab omnibus est diuisus, & separatus. Sed quia Deus est communis, & uniuersalis omnibus creaturis, quia omnes ab ipso ueniunt, & ab ipso manutenentur, & conseruantur; ideo quando Deus est res primo amata, tunc amor talis est communis, & uniuersalis; & ideo est radix omnium bonorum. Sic ergo communitas, & uniuersalitas reddunt amorem bonum; & singularitas, & proprietas, reddunt amorem malum. Quanto ergo amor magis communis est, & uniuersalis, tanto melior est; & quanto magis particularis, tanto peior. Et hoc totum oritur à re primo amata, & secundum quod est magis communis, & uniuersalis, aut magis priuata, & singularis.

Quòd quilibet homo poteſt facere certitudinaliter, & per experientiam exemplorum, ſcientiam ſibiipſi, ex ſeipſo, per amorem ſuiipſius, quali forma ſe habere debeat erga Deum, & quid debeat Deo, inquantum Deus eſt.

Cap. CXLVI.

QVoniam autem homo quilibet debet conari quantum poterit, ut certiſſimè uideat omnia quæ debet dare Deo, quia hoc eſt bonum ſuum. Et ideo quia homo non poteſt eſſe magis certus, quàm per ſeipſum; & quando in ſeipſo uidet quid debeat, uel quid debet facere Deo, ideo dabitur hic quædam breuiſſima doctrina quæ fundatur in amore ſuiipſius, ſeu amore proprio; per quam doctrinam omnis homo poteſt uidere in ſeipſo tanquam in exemplari propinquiſſimo, qualiter ipſe debet ſe habere erga Deum, & non indigebit niſi ſeipſo ad cognoſcendum, nec oportebit quærere alios teſtes extrinſecos. Vnde iam monſtratum eſt, quòd ſolus Deus de iure naturæ debet eſſe res primo amata: & ideo ſoli Deo hoc debetur, ut ſibi primo amor detur. Et exinde monſtratū fuit, quòd qui primo amat ſeipſum, & primo dat amorem ſibimet, quòd ipſe facit ſe tanquàm Deum, quia ipſe eſt res primo amata, quod ſoli Deo debitum eſt. Si ergo primo diligo me ipſum, conſtituo me Deum, quia quod primo debeo Deo, hoc do mihi; & ſic teneo locum Dei ex me ipſo, & per conſequens omnia quæ deberem dare Deo, & attribuere, do mihiipſi; unde poſtquàm amor eſt primum, quod debitum eſt dari primo ſoli Deo, & ego do mihimetipſi primo. Et per conſequens do mihi omnia quæ ſequuntur amorem primum, & quæ ligantur cum amore. Et quia omnia illa quæ aliquis debet ſibimetipſi, uel vult ſibi dari, uel fieri, eo quia primo amat ſeipſum inquantum primo diligit

Cap. 133.
Cap. 139.
Cap. 144.
Cap. 140.

git se ipsum, omnia illa debet dare Deo soli, & etiam uelle, quod ei soli detur, eo quia primo debet amare Deũ, Si ergo aliquis vult scire quæ sunt illa quæ debet dare Deo, uideat quæ sunt illa quæ vult pro seipso & sibi dari, & quid pro seipso facit, eo quia primo amat seipsum: unde illa quæ vult, & facit pro seipso, & vult sibi dari, & fieri ea. Et propter hoc, quia primo amat seipsum, vult & facit tanquam Deo sibiipsi. Quia tunc est quasi Deus, & tunc erit certus, quòd omnia illa debet dare, & facere pro ipso, & uelle soli Deo dari, & pro seipso fieri: ponat ergo Deum loco suiipsius; & ideo quia quando amo me ipsum, primo amo uoluntatem meam, & sequor eam, & nullam aliam. Et ideo similiter, quia primo debeo amare Deum, primo debeo amare uoluntatem suam, & solum sequi eam, & nullam aliam. Similiter eo quia amo me ipsum, & sequor primo uoluntatẽ, desidero, uolo, & amo primo honorem meum, & illum uolo exaltare, conseruare, & augmentare, & honorem meum præpono omni honori; & uolo, quòd omnes mihi dent honorem, & conseruent, & augmentent illum. Ergo conformiter hoc debeo Deo, scilicet uelle, desiderare, & amare primo honorem suum, & conseruare illum, & augmentare, & exaltare, & eius honorem omni honori præponere, & debeo uelle, quòd omnes honorem suum augmentent, conseruent, & defendant. Ita quòd Deum præponam mihi. Similiter quando diligo honorem meum, primo habeo odio omnem alium honorem, qui non concordat cum honore meo, & inquantum honorem meum minueret, & cõtra illum pugno, & irascor. Similiter debeo habere odio omnem honorem qui non concordat cum honore Dei; & inquantum possum debeo diminuere, & desinere illum, & debeo pugnare contra omnem alium honorem qui potest diminuere honorẽ Dei. Conformiter, si primo amo me ipsum, amo primo laudẽ meã, & uolo laudari ab omnibus, & uolo quòd omnes dicãt bonum de me, & quòd

nullus dicat de me malũ; & uolo habere magnã famã,
& magnũ honorem,& nomen. Ita similiter,quia debeo
amare Deũ, debeo ponere Deũ loco mei, & ideo debeo
primo laudem suã amare,& uelle, ꝙ laudetur ab omni-
bus,& uelle ꝙ Deus habeat magnã famã,& magnũ no
men,& ꝙ nullus uituperet suã famã, neq; suũ nomen.
Quia postquã mihimetipsi uolo ista , debeo ista magis
uelle de Deo,quia primo debeo amare Deũ. Et si primo
credo mihimetipsi,& nolo, ꝙ alii dent fidẽ, & credulita
tẽ mihi , & nullus reputet me mendacẽ; ita quia primo
debeo amare Deum,debeo Deũ ponere loco mei; & de
beo primo credere,& dare fidẽ,& credulitatẽ,& uelle ꝙ
omnes alii dent fidem,& credulitatẽ sibi, & nullus repu
tet eũ mẽdacẽ. Similiter si primo diligo me, uolo ꝙ om
nia spectantia ad me cõseruentur. Ita quia primo debeo
Deũ amare,debeo uelle,ꝙ omnia quæ sunt Dei,& quæ
pertinent Deo,cõseruentur, & crescant,& non diminuã
tur. Et similiter de omnibus aliis quæ facio, quæ uolo,
& quę desidero mihi,debeo excellentius uelle,& deside-
rare de Deo. Sic ergo manifestum est, ꝙ quilibet homo
potest habere uerã,& certã cognitionẽ de his quę debet
dare,& facere Deo;& hoc per amorẽ suiipsius,seu ꝓ pro
priũ amorẽ,quando omnia quæ quilibet facit,& vult si
bi fieri,inquãtũ ẽ res primo amata,debet facere,& uel-
le fieri Deo, qui solus debet esse res primo amata. Quia
in hoc quilibet tenet hoc locũ,& occupat locũ Dei,quia
Deus debet esse ibi ubi ipse est:debet ergo ipse remouere
seipsum de illo loco primitatis, & dare Deo locũ illũ,&
tũc faciet Deo in ueritate omnia illa quæ sibimet facie
bat,uel fieri uolebat, quia ista in ueritate debent esse. Et
si amor suiipsius, & proprius,quãdo est primus,manife-
stat, & declarat per experientiã, modum,& formã quali
ter nos debemus nos habere erga Deũ. Et sic patet, ꝙ ꝗ
libet in seipso portat modum,formam,& exemplar scri
ptis, & depictis , quomodo & qualiter se debeat habe-
re erga Deum : & hæc est scientia certissima, & clarissi-

ma quam nemo poteſt negare, quia videt ea in ſeipſo, quod falli non poteſt.

De vltimo, & finali fructu qui naſcitur ex iſtis duobus amoribus. Cap. CXLVII.

QVoniam autem vltimum & finale, quo expectatur in omni re, & deſideratur, eſt fructus, & nihil aliud expectatur vltra; & hoc manifeſtum eſt in ſeminibus, & plantis, & arboribus, quia propter fructum omnia finaliter fiunt. Quia illud quod de qualibet re colligitur, eſt fructus eius. Diuerſa autem ſemina habentur a diuerſis fructibus; & diuerſæ arbores & plantæ habent diuerſos fructus, & etiam diuerſa ſemina producunt diuerſos fructus; ita quòd q̃d-libet ſemen habet ſuum proprium fructũ, & quilibet fructus habet ſuum proprium ſemen. Et ideo quia in voluntate noſtra, tanquam in agro ſpirituali, & terra ſpirituali poſſunt eſſe, & ſeminari, & plantari, & ratificari duo amores primi: & amor Dei, & amor ſuiipſius tanquam duo ſemina, duæ primæ plantæ, & duæ primæ radices. Et ideo conſiderandum eſt cum ſumma diligentia qualem fructum producet nobis quodlibet ſemen quælibet planta, & quælibet radix finaliter; & quem fructum colligemus de amore Dei, qui eſt primus in nobis, & quid de amore proprio quando erit primus. Et quia non ſunt, neque poſſunt eſſe plures radices, quàm duæ primæ radices amoris, & duo prima ſemina; ideo etiam non poſſunt eſſe finaliter niſi duo fructus finales, & vltimi. Et quia ſemina, & radices contrariantur, & opponuntur, & inimicantur adinuicem; ita quod non poſſunt aliquo modo inſimul eſſe in eadem terra: quia vna radix deſtruit aliam totaliter; ideo etiam neceſſe erit, ꝙ fructus finales & proprii iſtarum duarum radicum inter ſe contrarientur, & opponẽtur, & inimicentur, & non

poſſunt

possunt aliquo modo insimul esse. Et necesse est, ꝙ vnũ alium omnino destruat, occidat, euellat, & expellat. Considerandum est ergo qui sunt isti fructus.

Quòd gaudium durans sine fine, & tristitia sine fine, sunt duo fructus, qui finaliter nascuntur in voluntate, tanquam in agro: de amore Dei, & de amore proprii suiipsius, tanquam de duobus seminibus in eo primo seminatis. Cap. CXLVIII.

ET quia ex omnibus quæ homo facit & operatur, non remanet finaliter in homine & ipsius voluntate, nisi gaudium, vel tristitia; ita quòd gaudium & tristitia sunt duo finalia & ultima, quæ nascuntur, & oriuntur in uoluntate, & in corde hominis, & ad ista duo terminantur omnia quę facit homo. Quia quicquid facit homo, non potest aliud colligere in seipso, neque secum ducere, seu portare quod manet, nisi gaudium, vel tristitia. Hoc est enim totum suum lucrum, quod de suis laboribus secum portat; vnde ista duo sunt colligata quòd sequuntur omne opus hominis, & necesse est quod sequatur gaudium, vel tristitia in eo. Et ideo gaudium, vel tristitia sunt fructus quos colligitur homo de omnibus. Et propter hoc, quicquid homo operatur propter gaudium, & habet finaliter gaudium, nec aliud vult nisi gaudium; & quando habet gaudium, nil aliud quærit, quia gaudium ipsum implet, & nulla res alia potest ipsum satiare nisi gaudiũ. Et quia tristitia opponitur gaudio, & ei contrariatur; ideo homo semper fugit tristitiam, & quærit gaudium. Et quia uerum gaudium, est uerus fructus hominis bonus, & vera tristitia est verus fructus malus, & quia quilibet fructus habet suum semen proprium; ideo necesse est, ꝙ ipsum verum gaudium habeat suum semen proprium de quo nascatur, & etiam ipsa tristitia. Et cùm in homine

Nota.

Homo semper quærit gaudium.

Cap. 137.

ne non possunt esse nisi duo semina prima,& duæ primæ radices, scilicet duo amores iam dicti; ideo necesse est, q̄ omnia alia ex istis nascuntur & oriantur,& quòd habeat ista semina,& sicut nō sunt nisi duo prima semina cōtraria inter se,& duæ primæ radices nō sunt nisi duo fructus cōtrarii.s.gaudium & tristitia:sic ergo habemus duas primas radices, & duos finales fructus illarum radicum; & quia gaudium est bonus fructus, & desideratus, & amabilis; ideo est necesse, quòd oriatur & nascatur de bono semine,& de bona radice. Et quia tristitia est malus fructus, ideo est de malo semine, & de mala radice ; & ideo necesse est, q̄ verum gaudium oriatur,& pullulet de amore Dei; & vera tristitia & finalis , oriatur de amore suiipsius, seu proprio ..& sic habemus primo agrum , scilicet ipsam voluntatē, secundo habemus duo semina,& amorem Dei, & amorē proprium; & habemus duos fructus finales,scilicet gaudium,& tristitiam.

Declaratio qualiter ex Dei amore quando est primus, oriatur gaudium durans sine fine. Cap. CXLIX.

Ex amore Dei,necessariò gaudiū sequitur.

QVoniam autem vbi amor non est, vllum gaudium non potest esse,quia ex solo amore nascitur gaudium. Vnde gaudium generatur, quando voluntas habet illud quod vult , & amat. Si enim nihil amat,nec aliquid vult,tunc nullum habet. Sed tristitia similiter generatur,quando voluntas habet illud quod non vult,neque etiam amat,sed habet illud quod habet odio; & ideo quādo Deus est res primo amata ab ipsa voluntate , tunc ex tali amore necessario generatur gaudium,quia Deus non potest mori,non potest deficere, neque deperdi ab ipsa voluntate, sed semper est præsens,semper adest ipsi voluntati;& ideo voluntas habet semper principaliter illud quod vult , & qđ amat, habet semper rem amatam indeficientem,immortalem, immutabilem, semper viuentem, inuariabilem, & nullo indi-

Amor Dei est immortalis.

indigentem;& ideo amor Dei semper potest durare, & ꝑ manere, quia talis est amor, qualis est res primo amata; & ideo talis amor erit immortalis, indeficiens, fixus, firmus, immobilis, semper viuens, nullo alio indigens, continuè manens, & durans. Vide ergo, ꝙ voluntas nostra in qua generatur amor, & seminatur, est immortalis, & perpetua, ac spiritualis. Quia res primo amata, quæ est Deus, & immortalis, impassibilis, & inuariabilis, summè bonus, summè amabilis, summè delectabilis, summè spiritualis, & summè conuenientissimus voluntati, qui solus est dignus primo amari, & cui primitus debet amor; seqtur ꝙ talis amor, q̄ hēt talia fundamēta immortalia, erit immortalis & in perpetuū durās, sine fine, sine termino, nunꝗ̄ deficiēs, quia ipsa volūtas per amorē mutatur in naturam rei amatæ. Ergo sequitur, ꝙ q̄cquid sentitur de re amata, sentitur ēt de amante: & si res amata est indeficiens & immortalis, ēt, vt probatum est, sequitur ꝙ voluntas nostra, si primo amet Deū sit immortalis, indeficiēs, firma, sicura, fixa, inuariabilis, semꝑ viuens, semper durans, sine fine, sine termino; & q̄a ex tali amore necessario oritur gaudiū; sequitur, ꝙ tale gaudium erit semꝑ durans, sine fine, nunquam deficiens, nunꝗ̄ fluens, sed inuariabile, firmū, solidum, fixum, & immortale, manens in ipsa voluntate. Sicut enim ex amore oritur gaudium, ita ex æterno amore oritur æternum gaudium. Declaratum est ergo qualiter ex Dei amore, quando est primus in voluntate, oriatur in ipsa gaudium durans sine fine.

Eodem tit.

Infinitum gaudium amor Dei.

De conditionibus, & proprietatibus quibus indutum est istud gaudium Cap. CL.

ET quia, vt dictum est, gaudium est fructus amoris; ideo tale erit gaudium, qualis est amor. & talis est amor, qualis est res amata. Et quia iam monstratum est certissimè quas conditiones, quas proprietates hēt ipse amor Dei; iō seqtur, ꝙ similes con-

Cap. 134.

conditiones, & similes proprietates erunt in gaudio orto, & nato de illo amore. Quia qualis arbos, talis fructus eius. Et ideo, quia amor Dei, quando est primus, est semen iustum, sanctum, verum, & ordinatum; purum, sincerum, & immaculatũ; immundissimum, diuinũ & optimum, rectum, & secundum naturam hominis, in quantum homo est: Exinde sequitur, quod istud gaudium, quod nascitur de tali amore, est fructus iustus, sanctissimus, verus, ordinatus, purus, sincerus, immaculatus, mundissimus, diuinus, optimus, & rectus; & est gaudium, quod cõuenit homini in quantum homo, & est secundum naturam hominis, & est totus secundum Deum. Quia sicut totus amor est secũdum Deum; ita totum gaudium est secundum Deum, quia ex illo amore oritur gaudium; & sic totum gaudium oritur & nascitur de Deo, & radicatur in Deo, & in Creatore, & non in creatura, & durabit tandiu, quandiu Deus creator durabit: & quia Deus durabit semper, sic gaudium etiam quod inde surgit, durabit semper. Et quia vbi est uerum gaudium, ibi est vera lætitia, ideo tale gaudium includit veram lætitiam, verã iocunditatem, ueram hylaritatem, delectationem verã, & delectamentum uerum, veram complacentiam, quietem, tranquillitatem, delitias, exultationes, iubilationes, suauitatem, dulcedinem, satietatem, & veram saturitatẽ. Et quia gaudium erit æternum, semper durans, sine fine; sequitur, quòd cum illo gaudio erunt omnia ista & lætitia æterna, & vera sine fine; delectatio æterna, vera, & recta; iocunditas eterna, hylaritas semper durans, complacentia perpetua, tranquillitas æternæ delitiæ, exultatio, iubilatio sine fine. Ecce ergo conditiones, & proprietates in quibus erit uestitum, & fulcitum ipsum gaudium.

Cap. 134.

Quòd gaudium quod naſcitur de amore Dei, eſt tota vita hominis, & voluntas. Cap. CLI.

ET quoniam iſtud gaudium eſt fructus; ideo quia fructus naſcuntur, & oriuntur propter vitam, & ad dandum vitam, & nutrimentum, ac ſuſtentationem; ſequitur, quòd iſtud gaudium dat vitam, & nutrimentum homini, & eius voluntati. Et de ipſo ipſa volũtas viuet, & nutrietur; & eſt propria vita hominis & cordis. Sicut enim triſtitia eſt mors hominis, ita gaudium eſt vita hominis. Vbi enim nulla vita eſt, ibi nullum gaudium. Sed vbi triſtitia eſt, ibi mortis nuncius, vel mors. Nam gaudium dilatat cor, fortificat, & confortat, nutrit, & delectat; & ideo nil aliud vult, vel deſiderat, niſi gaudium, per contrarium verò ipſa triſtitia mortificat, conſtringit, debilitat, deſtruit, & annihilat: & nemo eam vult, neque etiam appetit. Nullus enim vult eſſe in triſtitia continua, neque in tribulatione, ſed in gaudio continuo. Sicut enim triſtitia eſt mors animæ; ita gaudium eſt vita animæ. Quia non habet verum gaudium, & perpetuum, q nõ habet vitam veram, & perpetuam: & qui habet veram triſtitiam, & perpetuam, habet mortem veràm & perpetuam. Ergo qui habet amorem Dei in ſe, habet vitam veram, & perpetuam. Quia de ipſo amore Dei naſcitur verum gaudium, quod eſt vita vera. Qui ergo habet verum gaudium, habet totum complementum, quia ergo totum bonum, quod homo vult habere, eſt ipſum gaudium, quod eſt vita eius: & quando habet gaudium, habet totum quod vult habere, & nihil aliud vult habere, quia omnia uult habere propter gaudium, & vt gaudium habeat. Et quia iſtud gaudium oritur de amore Dei ſolum, & nulla re alia; ideo ſequitur, quòd ad habendum totum bonum noſtrum, & totam vitam noſtram, & totum complementum noſtrum, ſufficit habere

Gaudium amoris Dei eſt vita hominis.

Habẽs amorem Dei, habet veram vitam.

bere vnicam rem, scilicet amorem Dei. Et quia amor Dei est intra hominem,& non extra, quia est in voluntate, & in corde; ideo sequitur, quod ad habendum totum bonum nostrum, & totum quod finaliter volumus, scilicet ipsum gaudium, non est necesse habere aliquas res extraneas. Et per consequens nec aurum, nec argentum, neque lapides pretiosos, nec honorem, nec dignitates, nec officia, neque delectationes, neque scientias, nec bona temporalia, neque cibos, neque potus. Sufficit ergo habere amorem Dei, de quo nascitur omne bonum nostrum, & totum gaudium. Et quia amor Dei portatur in sola voluntate, ergo homo potest portare totum bonum suum in sua voluntate. Et quia voluntas est semper in sua libertate, & in suo dominio, & nullo modo potest cogi, neque potest auferri ab ea aliquid nisi ipsa volente, sic quod ipsa voluntas si vult non potest in æternum perdere bonum suum, nec suum gaudium, & per consequens vitam suam, quia nemo potest tollere ab ipsum amorem Dei, in quo est vita,& omne gaudium, nisi ipsa velit. Concludamus ergo, quòd ipsum gaudium quod nascitur de amore Dei, est tota vita hominis, & voluntas.

Amãs Deũ portat totũ suum bonũ in corde.

De gaudio quod nascitur ex amore Dei, dum homo viuit in hoc mundo.
Cap. CLII.

QVoniam autem ipsum gaudium sequitur amorem, & prius est amor quàm gaudium, quia eius fructus est; ideo necesse est, ꝙ sicut dilatatur, & extenditur amor, sicut crescit amor, sicut multiplicatur amor, ita dilatetur, & extendatur gaudium, ita crescat gaudium, ita multiplicetur gaudium. Et quia iam monstratum est, quòd ex amore Dei, quando est primus,

mus, oriantur & multiplicentur multi & infiniti amores, quia necesse est, quòd qui primo amat Deum, amet omnia quæ Dei sunt. Et ideo amor Dei extendit se ad omnes creaturas, inquantum Dei sunt, sed primo se extendit in imaginem Dei viuam. Et quia quilibet homo est imago Dei; ideo quia primo amat Deum, statim amat eius imaginem viuam; & per consequens amat omnem hominem;& exinde oritur statim gaudium ex tali amore. Quia sicut de amore Dei oritur gaudium, ita etiam de amore suæ imaginis viuæ, inquantum est Dei imago, & sic tot gaudia habebit, quot homines amabit, inquantum sunt Dei imagines. Et sic de quolibet homine quem amabit, inquantum est imago Dei, poterit habere gaudium; & sic multiplicabitur gaudium in hoc mundo. Et etiam quilibet gaudebit de seipso, inquantum est Dei imago viua. Vlterius etiam, qui amabit omnes creaturas, inquantum Dei sunt, sic gaudebit de omni creatura, inquantum Dei est. Et sic de amore Dei, inquantum est primus, nascentur homini, & multiplicabuntur innumerabilia gaudia, quæ omnia habent ortum ab vna radice, ab vno semine, scilicet ab amore. Et ideo iam homo viuens in hoc mundo, recipit, & colligit inæstimabilem fructum de Dei amore, quia semper est in gaudio, quia semper est in amore recto & bono, & per consequens continuè est in vita,& continuè viuit, & istud gaudium nemo potest tollere, sicut nemo potest tollere amorem. Nec oportet in hoc mundo habere aurum, nec argentum, neque abundantiam rerum temporalium ad habendum istud gaudium. Quia qui habet amorem Dei in hoc mundo, habet suas diuitias in seipso intra se, quas non videt, nemo scit, nec cognoscit, nisi qui habet. Et ideo qui habet amorem Dei, nihil extra se desiderat, nihil extra concupiscit; ideo nulli inuidet,nil alienum desiderat;quia iam in se abundat,& est plenus suo bono,scilicet suo gaudio,quod est vita cordis.

Cap. 134.

Amans primo Deum & amat hominem.

Amãs creaturas propter Deum, gaudet de omnib. creaturis.

Amãs Deũ, habet suas diuitias in corde.

Et ideo omnia alia pro nihilo reputat; & ideo non sitit, neque esurit bona corporalia, sed solùm curat de amore Dei, de quo totum oritur gaudium. Patet ergo gaudiũ quod nascitur de amore Dei dum homo viuit in hoc mundo.

Amãs Deũ omnia despicit.

Quòd gaudium sempiternum quod oritur de amore Dei potest esse tale, & simile in infinitis hominibus, sicut in vno; & in quolibet potest esse suum proprium gaudium sine impedimento alterius. Cap. CLIIII.

ET quia vna res potest esse primo amata ab omnibus hominibus, scilicet Deus; & in quolibet potest esse amor Dei similis: & ideo sequitur, quòd etiam istud gaudium potest nasci, & generari in quolibet homine, & tale potest habere vnus sicut alius. Quia sicut omnes simul possunt habere amorem Dei: ita possunt habere gaudium quod nascitur de amore isto. Nec gaudium vnius potest impedire gaudium alterius. Et sic omnes homines possunt habere simile gaudium, & possunt impleri gaudio, & tamen propter hoc nullus habet minus; & tale gaudium habere potest vnus sicut alius; & quilibet potest habere suum singulare gaudium, & proprium, & tamen tale erit vnum sicut aliud, quia sunt similia: sicut amor talis vnus, sic & aliud gaudium potest de nouo multiplicari semper, & semper potest fieri nouum gaudium & generari. Quia licet sint innumerabiles homines, & illi habeant gaudium, attamen de nouo possunt innumerabiles generari, augmentari, & nunquam terminari, sed semper multiplicari. Et tamen propter hoc gaudium, alterius non minuitur. Quanto ergo homines multiplicantur, tanto gaudium magis, & magis multipli-

Gaudium vnius nõ impedit gaudium alterius.

tiplicatur. Et tota causa est, quia res primo amata est ipse Deus, & est ipsa res primò amata, quàm vnusquisque potest habere in voluntate, & corde amatam; & talis amor potest esse in quolibet, & sic vnus amor est, quia est vna res primò amata: & per consequens erit vnum gaudium multiplicatum in infinitis hominibus. Sic ergo ex vna re gaudium potest in infinitum multiplicari sine diminutione, quia non propter hoc Deus perdit aliquid de suo. Ecce ergo qualiter omnes homines,& si sint infiniti, possunt habere insimul totum suũ bonum, totam suam vitam, scilicet totum suum gaudium;& hoc ex ipso solo Deo. Et qualiter ipse solus est per seipsum sufficiens dare vitam insimul omnibus hominibus,& æternum,& sine sui diminutione,& hoc per amorem suum. Videte ergo qualiter bona vera hominum nunquam diminuuntur, sed semper crescere possunt, & non habent mensuram, neque terminum, sed magis multiplicatis hominibus, magis multiplicantur etiam bona & gaudium.

Sicut homines, sic & amor Dei, et gaudium multiplicatur.

De gaudio quod nascitur ex Dei amore post vitam corporalem, & ostendetur ex perfectione gaudij, & amoris, quòd anima clarè Deum creatorem suum facie ad faciem, & sine medio videbit. Cap. CLIIII.

Voniam autem ipsum gaudium est fructus amoris Dei:& ideo necesse est, ꝙ istud gaudium similiter impleatur, & veniat in tantam plenitudinem,in tãtam abundantiã, ꝙ non possit esse maior,neque crescere vltra: ita ꝙ anima non possit capere amplius de gaudio,vt sic gaudium plenum fiat. Et quia anima amauit Deum primò per voluntatem, ideo ex tali amore sequitur gaudium. Et quia voluntas totaliter per amorem vnitur Deo,sequitur etiam,quòd ipsa vnietur ei per fruitionem,

Plus amãs Deum, plus vnietur ei ꝑ fruitionem.

tionem, & per gaudiũ, quod est fructus amoris. Et cùm ex clara cognitione Dei sequitur maior amor; quia vbi maior cognitio est, ibi maior amor, aut maius odium est. Et quantò magis aliquid bonum cognoscitur, tantò magis amatur, Sed quia Deus est solum bonum nostrum, quantò ergo eum magis cognoscimus, tantò magis eum amabimus; & quantò magis eum amauimus, tantò magis gaudium habebimus. Et quia etiam Deus non põt cognosci, & non amari, eò quia est summè bonus, summè benignus, summè sapiens, summè nobilis, summè pulcher, & in eo est plenitudo omnium gaudiorum, & diuitiarum, neque patitur in aliquo bono defectum. Si ergo Deus vult a nobis maximè amari, sequitur etiam, quòd vult a nobis maximè cognosci: & vt gaudium nostrum in eo plenum sit, necesse est, vt anima videat ipsum Deum facie ad faciem; & hæc cognitio est clara, certa, ac perfectissima, & ad vota, & tantum quantum voluerunt sine medio, & sic magis diligatur, & vt sic animæ maius gaudium oriatur, quia istud aliter esse non potuit; quia nisi Deus, quem pro anima ama it in fide, ostendat se, & manifestet clarè, & clarissimè non faceret debitum, & ius amoris. Quia amor verus, & purus omnia aperit, omnia secreta reuelat. Hoc autem requirit natura amoris. Et quia anima primò amauit, quando eum non vidit, meretur eum videre facie ad faciem, dum eo fruetur, vt maius gaudium ex eo sequatur. Et quanto clarius eum videbit, tantò magis eum amabit, ẽt & quanto magis amabit; tanto magis gaudebit, quia res quam aliquis habet, quando est bona, magis gaudebit quantò eam magis cognoscit. Et per oppositum est de re mala. Quantò aliquis rem malã quam habet, cognoscit, tantò eam magis odio habet; ergo ille qui primo Deũ amauit, quum sit bonus, & optimus, quum ipsum magis cognoscit, tantò ipsum magis amabit, & per consequens magis gaudebit: & sic cognitio erit causa

Maximè amãs Deum, maximè cognoscet, gaudebit, & fruetur eo.

maioris amoris: & amor erit causa maioris gaudii: & tantum gaudebit anima, quantum amabit, quantum cognoscet, & videbit: & vt perfectissimè gaudeat, oportet vt perfectissimè amet, & oportet, vt perfectissimè cognoscat, & videat si perfectissimè amare, & gaudere debeat. Et ideo plenitudo arguit, & ostendit, quòd omnia clarè videbit, & cognoscet Deum Creatorem suum, summè bonum, summè benignum, summè suauem; & delectabilem. Quia quando clarissimè videbit eum esse talem, fortius amabit eum, & fortius tunc gaudebit. Et quia perfectio gaudii oritur ex perfectiorie, & nobilitate amoris; ideo vt gaudium sit perfectissimum, oportebit, quòd amor sit perfectissimus, & quòd amor ascendit ad gradum vltimæ perfectionis, & dignitatis. Non autem erit talis, nisi qualis conuenit Deo. Et ideo quia Deus de se, & propter se est summè amabilis, eo quia est summè bonus, & totus bonus, immo ipsa bonitas, & purissima bonitas, est summè benignus, & summa benignitas, & tota benignitas, & totus liberalis, summè dulcis, summè suauis, perfectissimè sapiens, & summè perfectus. Et propter hoc sequitur, & amor non erit perfectus, neque ascendet ad amans, summè verus, & summè potens, summè vltimum gradum perfectionis, dignitatis, & puritatis, nisi anima amet ipsum Deum Creatorem suum propter suam solam bonitatem, benignitatem, & liberalitatem, & pulchritudinem suam. Et non propter dona, neque propter obligationem, quia Deus amabilis, purissimus, nobilissimus, & perfectissimus est. Et ex tali amore, sequitur perfectissimum & purissimum gaudium. Et quia ad perfectionem gaudii, requiritur summa securitas, ita quòd omnia sint certissima & securissima, ita quod nuquam perdet tale gaudiū. Et ideo vt anima perfectè gaudeat, erit summè certa & secura, quia nunquam poterit amittere tale gaudium: & ꝗ

Cognitio erit causa maioris amoris.

Amor perfectissimus habebit gaudium perfectissimum.

Deus nunquam velit auferre ab eo tale gaudium, & etiam quòd nullus est ita potens, quòd possit auferre ab eo, quòd anima clarissimè cognoscet Deum, & perfectissimè amabit eum: & cognoscet, quia poterit ipsum non amare, eo quia cognoscit, quia Deus est, quia est summa bonitas, in æternum diliget eam, & sic anima erit securissima, quia ipsa in æternum diliget Deum. Et quòd in æternum Creator Deus eam amabit, & quòd in æternum videbit eum, & quòd nulla alia res poterit destruere eam, neque illum amorem. Et per consequens erit securissima de suo æterno gaudio, quod in æternum non amittet, sed tenebit in æternum.

Perfectissimè gaudens erit summè securus.

Quòd ex natura gaudij & amoris, ostenditur quod anima recuperabit corpus suum in statu magis amabili, & per omnia sibi conformiter, in quo poterit anima magis gaudere. Cap CLV.

ET quoniam anima quæ primo amat Deum, & etiam seipsam, inquantum est Dei, & inquantum est Dei imago viua. Et ideo postquam anima amat seipsam, vult bonũ sibimet, & amat bonum sibi, & gaudet de bono suo; quoniam ergo anima amat suum corpus naturali amore, & habet naturalem inclinationem ad illud. Et quia Deus copulauit animam cum corpore, & corpus cum anima, & alligauit corpus animæ, & fecit quoddam naturale matrimonium inter ea, & anima cognoscit corpus esse factum propter ipsam. Et ideo anima amat suum corpus, & omnia sua membra. Et exinde sequitur, quòd anima vult recuperare corpus suum, & vult bonum sui corporis. Et etiam, quia anima est principalis pars hominis, & non totus homo, nec corpus est homo, sed insimul anima, & corpus sunt homo. Et ideo hoc est ad perfe-

Quòd anima amat corpus suũ.

ctionem animæ, quod ipsa recuperet suum corpus, quia melius, & perfectius est totum, quàm & etiam hominem totum esse, quàm animam esse tantùm. Et ideo quia anima amat suam perfectionem, amat suum corpus, & remanet cum eo; & per consequens vult, & appetit, quod suum corpus ei restauretur, nec potest uelle contrarium: quia hoc habet ex naturali inclinatione. Et ideo, ut gaudium animæ impleatur, necesse est, quòd ei restituatur corpus suum; & hoc in illa forma; in illo statu quo erit magis amabile ipsi animæ, ac magis conforme, & magis proportionatum, conueniens, & delectabile secundum statum ipsius animę; & in quo poterit ipsa anima magis gaudere; & per consequens erit necesse, ut sit plenum gaudium, quòd restituatur ei suum corpus, in maxima pulchritudine, & in summo decore, & impassibile, & immortale, spirituale, subtile, agile, clarum, sicut Sol fulgens, & resplendens, quia in isto statu erit magis amabile ipsi animæ, magis conforme, & magis proportionatum secundum statum ipsius animæ; & hoc poterit facere Deus. Si enim potuit facere animam de nihilo, quum non esset, & potuit facere de terra corpus tale, & potuit facere terram ascendere ad tantam dignitatem, ut ex ipsa fieret corpus ita mirabile, ut coniungeretur animæ rationali, & intellectuali, portanti suam imaginem uiuam; quare non posset facere ascendere ipsum corpus ad altiorem gradũ, quàm ante? Et sicut anima mutata est ad altiorem gradum, & digniorem statum: ita etiam expedit, ut corpus eius mutetur in statum etiam altiorem, & nobiliorem gradum, & digniorem formam porportionabiliter. Et sicut anima ascendit, ita ascendit corpus suo modo. Item sicut anima mutata est in Deum, & in naturam Dei per uoluntatem, & amorem: ita etiam mutetur corpus in animam quantum fieri poterit, & in naturam animæ secundum possibilitatem, & quantum naturę corporis non repugnat, ut sicut anima facta ē diuina, ita corpus factum ē spiri-

Quòd corpus tandem restituetur animæ.

Corpus restituitur immortale.

Corpusquãtum possibile est, sequitur animã.

tuale: & hoc concludit, & ostendit perfectio gaudii, & natura amoris. Sic ergo anima vult tale corpus sibi restitui, quod sit impassibile, subtile, agile, clarum, sicut Sol, & cum omni decore, & pulchritudine, & immortale, & hoc potent Deus facere. Ergo ut omnibus modis anima gaudeat, ita fiet rursum, quòd anima amat omnes creaturas inquantum Dei sunt. Et ideo, ut anima magis, & pluribus modis gaudeat, totus mundus, & creaturę debent disponi, renouari, & in statu poni, in quo magis amabiles, & placibiles sint, ut sic ex eis sequatur maius, & maius gaudium. Vt sicut anima est mutata, innouata, & renouata in statum altiorem, & digniorem: & corpus quod est propter animam, fuerit etiam mutatum, & innouatum in altiorem, & digniorem statum, ita totus mundus, qui factus est propter hominem, debet renouari, & immutari in altiorem, & digniorem statum, ad gaudium ipsius hominis, ut sicut anima est uestita noua ueste amoris perfectissimi in seipsa, & etiam corpus suum est uestitum nouo habitu, etiam pulcherrima ueste impassibilitatis, claritatis, agilitatis, & immortalitatis; ita etiam totus mundus, & omnes creaturæ mundi, quæ factæ sunt propter hominem, induantur etiam noua ueste, ut totum sit proportionatum, ut ipso homine, qui est Rex, & dominus mundi, innouato, & exaltato, serui sui, & omnia quæ sunt propter ipsum facta, etiam innouentur, & exaltentur. Et sicut omnia processerunt ex amore, & sunt propter amorem; & ex amore nascitur gaudium, tanquam fructus eius; ita omnia sint in gaudio, & taliter disponantur, ut ex ipsius sequatur maius gaudium, quod est fructus omnium. Sic ergo natura gaudii concludit, & probat debere fieri innouationem totius mundi, & omnium creaturarum.

Omnes creaturæ renouabuntur.

De magnitudine gaudij post hanc uitam, & de sua multiplicatione. Cap. CLVI.

QVoniam autem gaudium est fructus ultimus qui expectatur; nihil aliud expectatur, nisi gaudium. Et quia uidemus per experientiam, quòd fructus in fine, & ultimatè ueniunt in summa abundantia, & multitudine, sicut apparet in arboribus; unde uidemus, quòd de uno semine, scilicet de una parua nuce, uel de uno amygdalo, si plantetur, aut seminetur, exibit una magna arbor; & ex illa arbore, exibunt infinitæ nuces, uel amygdala, & tamen omnia uenient de uno paruo semine. Et ideo; quia gaudium est finalis fructus, qui uenit de amore, necesse est, quòd ipsum gaudium finaliter, & ultimatè ueniat in maxima abundantia, & multitudine: Si enim fructus corporales tantum multiplicantur, quanto magis debent multiplicari fructus spirituales. Videmus ergo magnitudinem, & similitudinem ipsius gaudii, quod expectatur; & quia gaudium nascitur de amore Dei; ideo necesse est, quòd gaudium se extendat ad tantum; ad quantum extenditur amor, & magnificetur ad tantum, ad quantum amor. Vnde quia quilibet post Deum amabit seipsum, & per consequens de bono suo gaudebit, quia quanto aliquis amat aliquem, tantum gaudet de bono suo. Et ideo quilibet gaudebit de bono suo tantum quantum amabit seipsum. Et quoniam gaudebit, ubi habebit gaudium sempiternum, & ubi erit lætitia sempiterna, iocunditas, & delectatio, & omnis perfectio sempiterna: ibi habebit plenum gaudium, & quicquid

Quilibet gaudebit de seipso.

vult

vult habebit, & quicquid non vult non habebit: vbi erit immortalitas perpetua; impaſſibilitas æterna, agilitas, ſubtilitas, & claritas corporis vt Solis, perfecta cognitio, & clariſſima viſio de ſumma amicitia de Deo Creatore ſuo. Quantum igitur ſi poterit videre ſe exaltatum, tantum poterit gaudere, quia videbit ſe abundare omnibus delitiis. Et quia quantum quis amat aliũ, de tanto gaudebit de bono ſuo. Et ideo ſi aliquis haberet ſimile bonum, & ſimile gaudium, quem tantum amaret ſicut ſeipſum, tantum gauderet de bono illius ſicut de bono ſuo, & non minus gauderet de illo quàm de ſeipſo; & ſic duplicaretur gaudium: & ſi tertium triplicaretur, & ſi quartum, & ſic de aliis, ſemper multiplicaretur gaudium in milleſies millia, in tantum augmentaretur gaudium in milleſies millia. Et ſic tantum quantum multiplicarentur homines quos amaret, ſicut ſeipſum qui haberent ſimile & tale bonum, ſicut ipſe, tantum multiplicarentur eius gaudia; & hoc totum faceret ipſe amor, quia ad multiplicationem amoris, multiplicaretur gaudium. Et quia demonſtratum eſt, quòd qui primo amat Deum, amabit omnem alium hominem ſicut ſeipſum: & omnis qui amabit Deum primo, habebit omnia ſupradicta bona: ergo ſi innumerabiles ſunt homines habentes ſimilia, & eadem bona, innumerabilia erunt gaudia cuiuslibet, quia nullus minus alium, quàm ſeipſum diliget; & ideo non aliter gaudebit quiſque pro ſingulis, quàm pro ſeipſo. Si ergo homo de tanto bono ſuo vix poterit capere ſuum gaudium, quõ capax erit tot gaudiorum, & tantarum delitiarum? Et inſuper, quia dictum eſt, quantum quis diligit alium, tantum gaudebit de ſuo bono. Et ideo quia poſt hanc vitam vnuſquiſque plus amabit Deum ſine comparatione, quàm ſeipſum, & quàm omnes alios ſecum; & ita plus gaudebit de Dei bono, quàm de ſuo, & omnium ſuorum. Quia quanto amor creſcit, de tanto gaudium creſcit. Ecce ergo magnitudinem, & multiplicatio-

Quilibet gaudebit de alio.

Cap. 134. *Gaudium vnius, erit gaudium alterius.*

Eodem tit.

Plus amabimus Deum, quàm nos ipſos, aut alios.

tionem gaudii, & abundantiam quam quilibet qui primo amat Deum, colliget de amore Dei. Et si placuerit eum in seipso primo, ecce quos fructus, & in quanta multiplicatione colliget; & omnia ista erunt ęterna, quæ nunquàm deficient, quia amor Dei, ex quo omnia oriuntur, erit æternus, & indeficiens, & sic est radix. Et ita radix, & fructus in æternum durabunt, & in æternum uiuet homo de tot, & de tantis fructibus æternis, & indeficientibus. Ecce quos, & quales fructus colliget homo, & anima de ipso amore Dei tanquàm de uno semine, tanquam de una radice in uoluntate plantata tanquam in agro spirituali. Declaratus est ergo finalis, & ultimus fructus, qui nascetur ex amore Dei, quando erit primus: uidete ergo, & notate ordinem totius processus. Primo enim inuenta fuit obligatio amoris. Secundo natura amoris. Tertio fructus amoris, qui est gaudium. Sic ergo obligant nos ad amorem, & omnia facta sunt & nobis data propter amorem, & amor propter gaudium, & gaudium propter nihil aliud, in tribus autem totum clauditur in obligamine, in amore, & in gaudio. Totus ergo ordo creaturarum, tota scala naturę ostendunt nobis obligationē ad Deum, & debitum amoris, & etiam gaudium. Ex creaturis manifestatur obligatio. Ex obligatione debitum amoris. Et ex amore gaudium. Et sic per scalam naturæ continuè ascendimus de bono in melius, & de infimis, ad summa cum Dei auxilio.

Cap. 109.

Cap. 147.

Quòd

De fructu, qui nascitur de amore proprio, & priuato, seu propriæ uoluntatis, & ostenditur, quòd de tali amore non potest nasci uerum gaudium, sed sophysticum, & deceptiuum, ac tantum apparens, quod intus portat tristitiam latētē, quæ nascitur post gaudiū. Cap. CLVII.

QVoniam autem iam dictum est, quòd quando homo habet rem quam vult, & amat, & etiā sperat certitudinaliter habere, tunc exinde sequitur gaudium. Et ideo de amore propriæ uoluntatis potest generari gaudium. Quia qui amat suam propriam uoluntatem, vult sibiipsi propriam laudem, proprium honorem, propriam gloriam, & propriam excellentiam; & hoc ex parte animæ, vult etiam, & amat sibimet uoluptates, & delectationes corporis; & per consequens vult, & amat omnia illa quæ ualent ad hoc, & ad habendum illa, sicut sunt bona exteriora, dignitates, & officia, & scientiæ. Et ideo, quia homo, dum viuit in hoc mundo, potest habere omnia prædicta, scilicet honorem, laudem, excellentiam, & gloriam, delectationes corporis, & illa quę ualent ad hoc; ideo potest gaudere, & habere gaudium. Et quia ista possunt perdi, & destrui, & non durant, sed transeunt, & homo timet perdere ea, & etiam quia qui amat aliquam rem, habet odio illud quod destruit illam rem, vel potest diminuere illam, & ideo qui amat omnia supradicta, necessario habet odio omnia illa quæ possunt destruere, & diminuere proprium honorem, propriam laudem, propriam excellentiam, & uoluptatem propriam, & omnia quæ ualent ad hoc. Et exinde sequitur, quòd ex tali gaudio nascitur tristitia; & tale gaudium conuertitur in tristitiam, quia ex tali timore,

Cap. 149.

Amor proprius etiam habet gaudium.

Gaudium proprij amoris uertitur in tristitiā.

re, & odio, ſequitur triſtitia, & ex perditione & deſtructione talium, ſequitur triſtitia. Et ideo tale gaudium eſt falſum, vanum, deceptiuum, & ſophyſticum, quia intus abſcondit maiorem triſtitiam, quàm ſit gaudium. Et ſic de amore proprio non poteſt naſci niſi gaudium falſum, & uanum, ac deceptiuum, quod triſtitiam importat.

De conditionibus, & proprietatibus ab indumentis, quibus indutum eſt gaudium, quod naſcitur de amore ſuæ propriæ uoluntatis. Cap. CLVIII.

ET quia, qualis eſt radix, tale eſt illud quod ſequitur ex radice; ideo neceſſario tale erit gaudium, qualis erit amor ex quo oritur. Et ideo ex proprietatibus, conditionibusque amoris proprii, concludemus proprietates, & conditiones iſtius gaudii. Et quia iam concluſum eſt, quòd amor proprius, & ſuæ propriẹ uoluntatis eſt inordinatus, iniuſtus, indebitus, tortuoſus, falſus, uitioſus, & corruptus, immundus, contra naturam hominis, inquantum homo eſt, & contra totum ordinem uniuerſi, contra omnes creaturas, peſſimus, nequiſſimus, turpiſſimus, maligniſſimus; immo eſt primum malum, & radix omnium malorum; primum uitium, primum uenenum, prima mors; prima tenebra, prima cæcitas, prima falſitas, primum mendacium, & radix omnium mendaciorum; prima iniuſtitia, prima turpitudo. Et ideo gaudium quod naſcitur ex tali amore, neceſſario habet proprietates talis amoris. Ideo tale gaudium neceſſario eſt inordinatum, iniuſtum, indebitum, falſum, uitioſum, corruptum, immundum, contra naturam hominis, contra totum ordinem

Cap. 139.

Cap. 141.

Gaudiũ hominis de ſeipſo eſt inordinatum.

dinem

dinem uniuersum, contra omnes creaturas, pessimum, malignissimum, nequissimum, turpissimum, uitiosum, uenenosum, mortale, tenebrosum, mendosum, quia talis est radix unde oritur. Tale est gaudium, quod quis habet de suo amore proprio, & de amore suæ laudis, suæ propriæ excellentiæ, proprii honoris, propriæ gloriæ, & de uoluptate carnis, & de omnibus quæ ipse amat propter ista. Et quia ubi est gaudium, ibi est lætitia, & delectatio, & exultatio; ideo etiam erit tibi talis delectatio, talis exultatio, talis lætitia, talis complacentia. Et quia tale gaudium est corruptum, iniustum, pessimum, &c. ideo etiam talis lætitia, talis delectatio, talis complacentia, talis exultatio, sunt pessimæ, corruptæ, inordinatę, & iniustæ. Et quia iam declaratum est, quòd amor proprius, seu propriæ uoluntatis, totaliter, & de directò contra Deum, sine Deo, aduersus Deum, extra Deum, præter Deum, etiam inimicatur Deo, & constituit hominem inimicum Dei capitalem: eo quia qui primo amat se, & suam propriam uoluntatem, facit seipsum Deum, & aufert inquantum in eo est, suam propriam coronam à Deo, scilicet priuilegium suæ proprię uoluntatis. Ideo sequitur, quòd istud gaudium quod homo habet de tali amore, est contra Deum, & aduersus Deum, extra Deum, sine Deo, & totaliter, & de directò inimicatur Deo. Et per consequens tunc homo gaudet, lætatur, delectatur, complacet, & exultatur contra & aduersus Deum, & contra suam uoluntatem: & creatura contra Creatorem, & opus contra suum artificem. Et quia etiam ubi est amor suæ propriæ uoluntatis, ibi est contemptus Dei, qui est tantus sicut ipse est. Quia solus Deus dignus est amari primo, ergo tale gaudium, quod oritur de tali amore, oritur de contemptu Dei, & in contemptum, & offensam, & iniuriam eius. Et ideo illud gaudium est summè Deo inimicum, & auget, & multiplicat, complet, & consummat contrarietatem, & inimicitiam contra Deum. Quia amor proprius, in quo est

Cap. 138.
Cap. 100.

Gaudiũ proprij amoris est contra Deum.

Dei contemptus, est radix, & initium inimicitiæ Dei iniuriæ, & offensæ eius. Et gaudium, quod nascitur exinde complet ipsam inimicitiam, & augmentat, & multiplicat. Quia dum homo magis gaudet contra Deum, & lætatur, tunc efficitur, & causatur maior inimicus eius. Et quia gaudium est inimicum contra Deũ, & ideo confirmat inimicitiam contra Deum. Et iam illud gaudium portat, & abscondit intra se latenter summum uenenum, pessimum uenenum, & maximum uirus pessimam mortem, quia portat secum, & abscondit iniuriam Dei, offensam Dei, & inimicitiam sui Creatoris, quo nihil est peius, & uenenosius, nihil mortalius, nihil magis nociuum, nihil damnabilius, nihil magis lætissimum, uel læsiuum; nihil damnabilius, nihil tristius, & nihil indelectabilius. Malum enim est amare contra Deum, sed multò peius est lætari, & gaudere, complacere, & exultare contra Deum, & iniuriam, & offensam Dei.

Est inimicum Deo.

Sic ergo patent conditiones, & proprietates, quibus indutum est gaudium, quod nascitur de amore suiipsius, & suę propriæ uoluntatis de proprio honore, propria laude, propria gloria, de delectatione carnis, & de omnibus quæ sequuntur ad proprium amorem, quoniam tale gaudium est inordinatum, iniustum, indebitum, falsum, uitiosum, mendosum, corruptum, immundum, malignum, pessimum, nequissimum, ueneno plenum, mortale, contra naturam hominis, contra totum ordinem uniuersi, contra omnes creaturas, sine Deo, pręter Deum, extra Deum, & contra Deum, momentaneum, non permanens, fluens in momento, transiens, portans secum, & abscondens iustitiam, & Dei iniuriam, & offensam. Ecce ergo fructus qui nascitur de amore proprio, dum homo uiuit in hoc mundo.

De duobus gaudijs, & comparatione eorum adinuicem cum duobus amoribus. Cap. CLIX.

Duplex gaudium, & eorum differētia.

SIcut tunc sunt duo amores contrarii, & capitales inimici, ita sunt duo gaudia adinuicem contraria, & totaliter inimica: & ideo sicut duo amores primi, & amor Dei, & amor suiipsius non possunt simul esse in uoluntate; ita nec ista duo gaudia, quę oriuntur ab eis non possunt simul stare in uoluntate, sed necessariò adinuicem se destruunt, & expellunt, unumque fugat aliud. Primum gaudium, quod oritur de amore Dei, nascitur in ueritate, & est uerum. Secundum gaudium, quod nascitur de amore suiipsius, nascitur de falsitate, & est falsum. Primum gaudium, quod nascitur de amore Dei, oritur de iustitia; secundum, quod de amore suiipsius nascitur, oritur de falsitate, & iniustitia. Primum igitur nascitur de radice omnium uirtutum: secundum oritūr de radice omnium uitiorum. Primum oritur de radice omnium bonorum: secundum de radice omnium malorum. Primum oritur de æternitate: secundum de uanitate. Primum de incorruptibilitate; secundum oritur de corruptibilitate. Primum gaudium oritur de Deo, secūdum gaudium oritur sine Deo, extra Deum, & contra Deum. Primum gaudium coniungit, consolidat, reficit, & satiat, & unit hominem cum Deo: secundum gaudium diuidit, elongat, separat, & ponit hominem extra Deum. Primum gaudium multiplicat, & auget amicitiam cum Deo: secundum uerò auget, & multiplicat inimicitiam cum Deo. Primum gaudium complet, satiat, solidat, dulcificat uoluntatem: secundum gaudium amarificat, debilitat, euacuat uoluntatem, & facit eam fluctuantem, inquietam, instabilem, esurientem, & sitientem. Primum gaudium est secundum naturam hominis, inquantum homo est: secundum gaudium est contra naturam hominis, inquantum

tum homo est. Primum est secundum ordinem uniuersi, & omnium creaturarum: secundum gaudium est contra ordinem totum uniuersi, & omnium creaturarum. Primum est durans, permanens, & perpetuum: secundum est fluens, transiens, & momentaneum. Primum gaudium, quod nascitur de amore Dei, potest haberi de amore Dei sine labore, sine expensis, sine adiutorio aliorum; sed secundum gaudium, quod nascitur de amore suiipsius, non potest haberi nisi cum labore, cum expensis, cum multitudine rerum temporalium, cum damno aliorum, & destructione. Primum gaudium nunquam uertitur in tristitiam; sed secundum gaudium semper uertitur in tristitiam, & dolorem. Primum gaudium facit hominem benignum, suauem, mitem, & mansuetum; sed secundum gaudium facit hominem malignum, crudelem, & pessimum. Primum gaudium multiplicat, auget conseruat, fortificat, nutrit pacem, unitatem, concordiam, amicitiam, & omne bonum inter homines; sed secundum gaudium multiplicat omne contrarium, & seminat inter homines omne malum.

Item de primo gaudio nullum potest sequi malum, nullum potest sequi scandalum; sed ex secundo gaudio non potest sequi nisi malum, & scandalum. Primum gaudium excitat ad operandum omne bonum: secundum gaudium excitat ad operandum omne malum. Primum gaudium est uitale, salutiferum, laudabile, amabile, desiderabile, gloriosum, honestum, delectabile, & secundum naturam, & rationem; sed secundum gaudium est mortale, & mortiferum, uituperabile, odibile, uitiosum, ignominiosum, contra naturã, & rationem. Primum gaudium est causa, origo, & motiuũ omnium bonorum operũ; sed secũdũ est causa, origo, & motiuum omnium malorum operum. Primum gaudiũ proficit semper habenti: secundum gaudium est semper damnosum, & nocet habenti. Primum gaudium est quo

Deo nihil amabilius, neque placibilius; sed secundum gaudium est quo Deo nihil odibilius, & displicibilius. Primum gaudium auget amorem, & desiderium omnium bonorum; sed secundum gaudium auget amorem omnium malorum, & desiderium omnium uitiorum. Primum gaudium est conuenientissimum naturæ hominis, inquantum homo est; sed secundum gaudium est disconuenientissimum, & contra naturam hominis, inquantum homo est. Et ideo nihil peius in homine, nihil mortalius, nihil magis damnosum. Primum gaudium illuminat, & clarificat intellectum; sed secundum excęcat, & obtenebrat intellectum; immo complectur cęcitatem animæ. Primum gaudium est summè pręmiabile; sed secundum gaudium est summè punibile, & causa omnis punitionis, & propter ipsum debetur summa pœna. Ecce ergo quantum malum natum est, & generatum est in corde, & uoluntate, quando in ea est natum, & ortum tale gaudium uenenosum, quanta malignitas, & quanta malitia.

Regula comparandi ista duo gaudia, ut comprehendantur omnia prædicta. Cap. CLX.

VT autem omnia prædicta facilius comprehendantur, debēt ista duo gaudia comparari. Primo penès conuenientiam: secundo penès differentiam. Penès conuenientiam, quia ista duo gaudia conueniunt in nomine, quia utrunque uocatur gaudium. Item conueniunt, quia utrunque habet esse in uoluntate. Item conueniunt, quia omnia quæ fiunt, fiunt propter gaudium, siue unum, siue aliud. Sed differentia istorum gaudiorum capitur comparando ista ad radices unde oriuntur, scilicet ad duos amores primos, uel ad Deum, uel ad operationes, & effectus quos faciunt in natura hominis, uel ad

ipsas creaturas. Et sic diuersimodè comparando, poterimus uidere quę attribuuntur uni gaudio, & quae alteri, & proprietates, & conditiones utrorunque. Erga exercita teipsum nunc in duobus amoribus, nunc in duobus gaudiis, modo considerando unum per se, modo comparando cum alio; & sic habebis magnam cognitionem de bono & malo hominis, inquantum homo est.

Gaudium est.

Considerandum tamen est, quòd gaudium est illud quod sup omnia petitur, quaeritur, & desideratur; & omnia desiderantur propter gaudium. Et ideo ipsum gaudium statim attrahit hominem ad se, quia talis naturae est; & ideo omnis deceptio fit ratione gaudii, & nullus decipitur nisi propter gaudium; & ideo gaudium, inquantum gaudium, semper attrahit, & appetitur semper. Sequitur etiam, quòd malum gaudium attrahit semper, & appetitur non quia malum, sed quia gaudium importat delectationem: Deinde excęcat hominem, & totum conuertit ad se, & dominatur totaliter homini. Nihil autem fortius, quàm gaudium, & delectatio, quia omnia uincit, omnia ad se trahit, omnia ad se conuertit, omnibus dominatur. Et ideo super omnia fugiendum est malignum gaudium sophysticum, fraudulentum, & deceptorium, falsum apparens, & transitorium.

De finali fructu, qui nascitur post hanc uitam de amore proprio, & de suo malo gaudio. Et ostenditur, quòd tristitia uera, quae finem non habet, est finalis fructus proprij amoris, & sui, & proprij gaudij. Cap. CLXI.

Cap 154. *Cap. 155.*

Quoniam autem iam monstratum est, quale, & quantum gaudium nascetur in uoluntate post hanc uitam ex amore Dei; exinde concluditur, quòd ubi non est amor Dei, ibi erit priuatio illius, & talis gaudii, & tanti gaudii; erit

etiam priuatio infinitorum gaudiorum. Sed non solum priuatio talis gaudii, sed priuatio perfecta, & pura omnis gaudii. Et per consequens non erit ibi nisi pura, & simpliciter tristitia. Vnde voluntas est talis naturæ, quòd in ea potest generari gaudium, vel tristitia, quia aliquando habet quod vult, & non habet quod nō vult; & aliquando habet quod non vult, & non habet quod vult. Et tristitia causatur quando aliquis non habet id quod vult, & quando habet id, quod summè odio habet, & non potest a se repellere. Non enim maior tristitia est, quàm non habere id quod vult homo semper & desiderat, & continuo desiderat. Neque enim est maior tristitia, quàm habere semper, & continuè in seipso id quod homo non vult, & quod summè habet odio, & non possit a se repellere. Et maximè si illud sit in ipsa voluntate. Et quoniam anima post hanc vitam priuabitur omnibus quę amabat, & nihil habebit quod amet; quia non habebit nec proprium honorem, nec laudem, nec gloriam; nec delectationem corporis; nec aliquid quod amabat; ideo priuabitur omni gaudio quod habebat dum viuebat in hoc mundo, & nullum aliud gaudium poterit habere. Et quia erit etiam priuata amore Dei; quia secum non portabit amorem Dei, quia erit totaliter extra amorem Dei; ideo etiam nullum gaudium bonum poterit habere. Et sic erit priuata omni gaudio tam bono, quàm malo. Et quia anima post hanc vitam erit exuta a corpore, & a carne; ideo tunc ipsa anima erit cognoscens se clarè, & videbit seipsam, & reducetur ad seipsam, quia erit præsens sibiipsi. Ideo cogitabitur circa seipsam, & sentiet seipsam, & intelliget propter quod facta erat, & quod bona habitura erat, & quantum bonum perdidit, & quare perdidit. Et cognoscet, quòd ipsamet fuit in causa, quare priuata est tanto bono, & quòd ipsa fuit in culpa, & ideo sibimet imputabit. Et cognoscet clarissimè, quòd in æternum perdidit, & quòd nunquam rehabebit; &

Aeterna dānatio, est æterna tristitia.

Anima exuta, occupabitur circa se ipsam.

tamen uellet habere, & desiderabit habere, & non poterit non desiderare, immò necessario desiderabit. Et quanto magis ipsa intelligit illud bonum, tanto magis desiderabit illud bonum. Ecce ergo summa tristitia, cognoscere bonum, quod habitura erat, & quod sibi debebatur secundum naturam; & necessario uelle; & desiderare illud habere, quia quælibet res necessariò desiderat habere bonum suum quando cognoscit, & ultra nunquam posse habere; & scire se in æternum non posse habere.

Coniunge ergo ista simul, & uide quanta erit hæc tristitia. Et quia anima non erit occupata nisi circa se ipsam, ideo hoc continuè cogitabit; & non poterit hoc non cogitare. Et ideo ista cogitatio dabit sibi perpetuam, & æternam tristitiam. Vlterius quia anima tunc tota reducta ad seipsam, clarè uidebit seipsam, ideo uidebit clarissimè uoluntatem suam esse inimicam Deo, esse tortuosam, deformem peruersam, & contra naturam suam turpissimam, & inordinatissimam; & totam deuiatam, & uidebit se clarè sicut est. Et quia totaliter est contra Deum: & quicquid est contrarium Deo, necessario est turpissimum, peruersissimum, &c. eo quia Deus est pulcherrimus, ordinatissimus, &c. ideo anima quæ erit contraria Deo, necessariò erit per oppositum. Et quia anima clarissimè cognoscet, & uidebit seipsam, & sine medio; & uidebit se esse talem, ut est dictum; & quia totum hoc erit contra naturam suam, & non deberet habere, & hoc habebit; & etiam quia anima necessariò habebit odio suum malum, suam turpitudinem, suam confusionem; quomodo enim non habebit omnia illa odio in seipsa, quum haberet ea odio in aliis rebus; ideo ex tali odio generabitur summa tristitia in anima, eo quia semper habebit odio suum malum, & uellet expellere à se; tamen in æternum non poterit. Et sic in se

Anima extra clarè cognoscet seipsam.

ipsa habebit in æternum illud quod summè habet odio; & sic ipsa anima erit sibiipsi causa tristitiæ summæ. Et talis tristitia erit continua, & æterna, quia anima semper erit præsens sibiipsi: & ita ex ipsa orietur sibi tristitia, & ideo habebit odio seipsam summè, vt vellet non esse, eo quia non poterit sustinere, nec tolerare seipsam propter suam turpitudinem, deformitatem, & horribilitatem. Quia nulla maior turpitudo, nulla maior deformitas, nulla maior horribilitas, quàm ipsius uoluntatis, & animæ, nihilque magis odibile, nihil magis displicibile, quàm sit uoluntas turpis, & deformis. Et sic in ipsa erit fons, & origo, ac radix æternæ tristitiæ. Et omnia ista habebunt ortum ex amore suiipsius, ex eo, quia anima amauit primo suam uoluntatem propriam, & omnia amauit secundum suam uoluntatem propriam extra Deum, contra Deum, extra uoluntatem Dei, & contra Dei uoluntatem. Et sic ex tali amore sequitur summum odium; & summa displicentia suiipsius; & ex tali odio sequitur summa tristitia: & loco amoris proprii, generatum est odium; & ipsum odium est radix, & origo tristitiæ, & ipsa anima erit tota plena odio, & nihil erit in ipsa nisi odium. Sicut autem amor Dei erit radix æterni gaudii, ita gaudium erit radix æternę tristitiæ. Et ex odio suiipsius sequitur odium Dei, quia anima uellet tunc non esse, & non poterit tunc non esse; & ideo necessario habebit tunc odio Deum, qui dedit sibi esse, & qui manutenet ipsam in esse. Et ideo uellet Deum non esse, ut ipsa non esset. Et quia Deus non potest non esse, ideo erit summa tristitia in anima ex hoc. Item habebit odio omnem creaturam, quia uellet, quòd nihil esset, nec ipsa, nec aliæ res. Et quia hoc non poterit esse, sic ex hoc sequitur odium omnium quæ sunt, ut sicut prius amauit seipsam primo, & omnia alia amauit propter se, & secundum se; ita postea habebit odio primo se, & alia omnia habebit odio propter se. Et sicut

Summum odium.

Damnati odiūt Deū.

Odient omnem creaturam.

prius non gaudebat, nisi propter seipsam, secundum seipsam, & de seipsa extra Deum totaliter; ita postea omnis tristitia orietur sibi secūdum seipsam, & propter seipsam, & de seipsa. Et sicut prius nihil placuit sibi, nisi propter seipsam, & de seipsa; ita omnia sibi displiceant propter seipsam, & ipsamet sibi displiceat, sicut sibiipsi prius complacuit. Et sicut prius fuit amica suiipsius primo; ita postea fit inimica suiipsius primo. Et sicut anima prius fecerat se tanquam Deum contra Deum, dando sibiipsi primo amorem, & propter se: & per consequens fecerat in seipsa suum principium, suum fundamentum, & suum caput, ponendo se loco Dei, & faciēdo se rem primo amatam. Et ideo sicut Deus, si fuisset res primo amata, esset fons & origo omnium gaudiorum ipsi animæ; ita per oppositum ipsamet sibiipsi fit principium, fons, & origo omnium tristitiarum. Et quia anima tunc non quiescit, nec poterit cessare a cogitatione, sed semper erit in continua cogitatione, semper erit in actu sicut ignis, & semper continuè intellectus operabitur & memoria, & voluntas & subito; ideo tunc anima cogitabit omnes operationes suas quas fecit, omnia venient ad memoriam, & videbit, eo quòd portabit secum similitudines omnium suarum operationū in seipsa. Et quia omnia opera sua fuerunt cōtra Deum, extra Deum, contra naturam, contra rationē, contra veritatem, contra ordinationem rectam; ideo erāt inordinata, turpia, deformia, horribilissima de natura sua & odibilissima, falsissima contra seipsam, contra suā propriam naturam. Et ipsa anima necessario habebit odio omnia illa opera, & cognoscet turpitudinem, & deformitatem, & horribilitatem, & confusionem illorum operū: & quanto magis cognoscet, tanto magis habebit odio, & tamen semper erunt sibi præsentia in memoria in æternum, & in æternum nō delebuntur de memoria, sed semper viuent in memoria. Si tamen ipsa anima ea videre, nec cogitare vellet, neque recordari, sed semper vellet obliuisci, & non poterit. Et sic erit in anima continua

Odient seipsum.

Anima cogitabit omnes operationes suas.

Anima cognoscet turpitudinem suorum operum.

tristitia & summa, quia continuè habebit in se, & videbit in se quod summè habet odio, quod nollet videre, & continuè recordabitur de illis de quibus nollet. Et sic omnes suæ cogitationes, omnes sui actus, omnis memoria, omnis cogitatio, omnis uisio, omnis recordatio, omne velle suum, omne suum nolle, omne desiderium, & quicquid in anima potest esse, erunt summè aspera, & summè amara ipsi animæ, & summè contraria; & erunt in cõtinuum tormentum, & æternam tristitiam, & pœnam ipsius animæ sine fine, eo quia anima semper viuet, semper erit, semper durabit, & in æternum nullam sentiet, neque percipiet dulcedinem, neque suauitatem, quia continuè erit in tristitia, & odio per puram amaritudinem & asperitatem contra naturam suam, quæ semper appetit dulcedinem, & suauitatem, & gaudium, & delectationem. Et sic possumus concludere, quòd anima, dum viuit extra Deum, & contra Deum, & amat contra Deum, & facit sua opera contra Deum, ipsa semper multiplicat, & congregat, acquirit, & thesaurizat omnia illa vnde sibi oriatur postea æterna miseria & tristitia; & ita ipsamet anima facit sibiipsi suam pœnam, suam tristitiam, & suum tormentum. Quanta autem pœna est, quantus dolor, quantum tormentum habere talem tristitiam continuã intra seipsam, quum omnia sunt propinquissima ipsi animæ? Quod ipsamet est sibi præsentissima, & omnia opera sua, & omnes cogitationes suæ. Non est intellectus, non est memoria, non est cor hominis, quod possit hoc cogitare, quum tota tristitia illa sit intellectualis & spiritualis; & ideo excedit omnem tristitiam corporalem sine comparatione. Et sic manifestissimè declaratum est, quòd tristitia pura, quæ finem non habet, est finalis fructus qui nascitur ex amore proprio, & propriæ voluntatis. Et hæc est mors æterna.

Quòd ista tristitia futura nunc occultissima potest videri in clara experientia. Cap. CLXII.

Prima experientia.

ISta autem tristitia, ista pœna, istud tormentum, iste dolor potest manifestari in vera experientia multis modis, & experientiis manifestissimis.

Primo sic. Nam per experientiam videmus, quòd quando aliquis poterat habere aliquod bonum magnum sibi conuenientissimum, per quod esset ditatus, & exaltatus per totam vitam suam. vt verbi gratia, Imperatum, Ducatum, Cardinalatum, seu Episcopatum, vel aliquod huiusmodi, siue officium, siue beneficium, & maximè in terra, & in loco proprio, & si iste perdat tale, & tam magnum bonum per culpam suam, & alius habeat, & ipsemet sibi in causa & non alius: nonne toties quoties cogitat se perdidisse tantum bonum per suam culpam, videndo quòd nullus alius habuisset, esset in magna tristitia, ita quòd sola cogitatio daret sibi magnam tristitiam in corde suo secretè: & quanto magis cognosceret hoc bonum esse maius, tanto magis doleret? Et tamen tota tristitia oriretur ex hoc, quia sua culpa perdidit? Sic ergo iste haberet in se continuam causam tristitiæ. Ad propositum. Sic erit de anima, quia cogitabit, videlicet, & cognoscet clarissimè se perdidisse per suam culpam propriam, infinitum bonum, infinitum gaudium, & æternum, quod nunquam in æternum habebit, & tamen alii habent; nonne ipsa in æternum ista cogitando contristabitur? Et quia hoc incessanter cogitabit: incessanter tristabitur, & talem cogitationem perdere non poterit.

Anima cognoscit se perdidisse infinitum bonum.

Secunda experientia.

Secundo poterit ista manifestari tristitia ex parte turpitudinis, & deformitatis ipsius animæ, & suorum operum. Quoniam quilibet quantumcunque malus, abhorret, & habet odio turpitudinem, & deformitatem

in om-

in omnibus rebus suis, quia in omnibus quæ habet, diligit, atque affectat pulchritudinem, & amenitatem. Et quanto magis illæ res sunt sibi magis propinquæ, & intraneæ, & magis charæ, tanto magis abhorret, & habet odio turpitudinem, & deformitatem, & magis amat in eis pulchritudinem, quia abhorret turpitudinem, & deformitatem in domo sua magis quàm in orto, & magis in vestibus, quàm in domo, & in persona propria, quàm aliena; & sic de aliis multis similibns. Sic ergo anima amat naturaliter pulchritudinem, munditiam, & amenitatem; & habet odio turpitudinem, immunditiam, obscuritatem, & deformitatem. Et quanto maior est turpitudo, & deformitas maior, tanto magis abhorret, & quanto magis est in nobiliori re, & digniori sibi propinqua, ita quòd homo non posset pati aliquam turpitudinem in rebus suis. Ad propositum: Quum anima, quæ est contraria Deo sit turpissima, deformatissima, & inornatissima, eo quòd Deus est pulcherrimus, & ornatissimus: si ergo anima videat in seipsa tantam turpitudinem, & deformitatem, necessario abhorrebit & odio habebit illam, nec poterit amare, neque pati. Et quia continuè videbit seipsa, continuè contristabitur; & tanto magis, quanto habebit magis odio illam turpitudinem & deformitatem. Si enim Deus est summè delectabilis & amabilis, & summum gaudium de sua natura; necesse est, quod quicquid est contra Deum, sit summè tristabile, summè odibile, & det tristitiam de natura sua. Ergo necessario ipsa anima, quæ est contra Deum, & contraria Deo, erit valdè tristabilis, & odibilis, & dabit tristitiam sibiipsi cùm seipsam viderit. Et si omnia quæ sunt facta secundum rationem, secundum ordinem, secundum mensuram, secundum regulam, & secundum Deum, sunt pulcherrima, & delectabilia, & amabilia ex natura sua, necesse est quòd omnia quæ facta sunt contra rationem, contra ordinem, contra regulam, & contra Deum, sint turpissima, deformatissima, trista-

Damnatus odio habebit turpitudinem peccati.

tristabilissima, & odibilissima de natura sua. Ergo quum ipsa anima portet in seipsa, tanquam in libro viuo, omnia opera turpia, deformia, quæ fecit contra rationem, contra ordinem, contra regulam, contra Deum, sint turpissima, & deformatissima, necesse est, quod odio habeat ea, & abhorreat, nec poterit ea amare; immo necesse est, quòd sibi displiceant sine mensura. Non tamen sibi displicebunt, quia sunt contra Deum, sed quia de natura sua sunt odibilia, & deformatoria; & quia sunt contra suam propriam naturam, & propriam rationem. Et sic cùm anima non posset currere, nec ambulare nisi secundum duas uias, scilicet per viam amoris Dei, vel per viam amoris proprii, nam semper multiplicat, & auget sibi causam suæ tristitiæ, uel sui gaudii: si ambulat per viam amoris propriæ voluntatis, tunc ambulat extra Deum, vel contra Deum, & sic multiplicat & auget malum suum. Et totum apparebit dum separabitur a corpore, & a carne.

Nota.

Item tertio potest manifestari tristitia animæ, quia ipsa anima sentit in corpore dolorem, & infirmitatem, & vulnera, & mala corporis, & læsionem, & statim sentit quicquid est contra corpus, & quicquid non conuenit corpori, aut quicquid est in corpore superfluum; vt patet in capite, in oculo, in auribus, in stomacho, & in aliis membris, ita quod non potest sustinere, aut pati talia in corpore. Ergo multo magis anima quando sentit in seipsa vulnera sua, aut suam infirmitatem, aut aliud malum quodcunque, aut quicquid fuerit in ea superfluum, & contra naturam suam, dolebit, & tristabitur sine comparatione eò amplius de quanto erit sibi propinquius. Ergo cùm anima portet secum totum suum malum, dum separabitur a corpore, necesse est quod sentiet illud in æternum, & doleat. Vnde tunc anima vulneratur, & læditur, quando voluntas inclinatur voluntariè per consensum contra Deum, contra rationem, contra ordinem, contra regulam, & mensuram,

Tertia experientia.

Damnatus sentiet suũ malum in æternum.

ram, contra Deum, & contra seipsam; & talis inclinatio est suum malum, suum vulnus, sua læsio, & sua infirmitas, sua turpitudo, sua deformitas, & sua obliquitas, sua tortuositas, sua malignitas, suus casus, sua peruersitas, sua iniustitia, sua inordinatio, suum opprobrium, suum vituperium, suum vitium, sua deuiatio. Et ideo tot quot habet inclinationes, tales, & totiens quotiens inclinatur contra Deum, tot acquirit vulnera in seipsa, & totiens ipsa vulnerat seipsam. Et ideo anima quando separatur a carne sic vulnerata, sic læsa; sic inclinata contra Deum, contra rationem, contra ordinem rectum, contra seipsam; sic obliqua, sic turpis, sic deformis, sic deuiata, sic inordinata, sic irregulata, sic maculata, & confusa, necessariò sentiet ista vulnera, & necessariò tristabitur, & maximè, quia in æternum remanebit talis, quia ista vulnera semper remanebunt in voluntate. Et ipsa anima tunc cognoscet per intellectum suum, quòd hoc est totum cōtra rationem, contra veritatem, & quòd totum deberet esse per oppositum. Et ideo tristabitur in æternum. Et quantò magis cognoscet, tantò magis tristabitur; & magis ex hoc tristabitur, quia cognoscet quod ipsamet ex sua propria voluntate & libertate, nullo cogente eam fecit seipsam talem.

Concludit. Sic igitur declarata est tristitia futura, occultissima, & æterna per rationes, & exempla sensibilia, quā anima patietur sine fine de seipsa, & per seipsam, & in seipsa, quam tristitiam ipsamet fecit, causauit, radicauit, plantauit, egit, & perfecit, & fundauit in seipsa, dum erat coniuncta corpori, & in carne super terram.

Quòd

Quòd non solum patietur anima æternam tristitiam a seipsa intrinsecus, sed etiam a pœna sibi debita, & a Deo inflicta per vindictam, & iustitiam exterius. Cap. CLXIII.

ET quoniam anima quæ primo amauit suam propriam voluntatem, fecit maximam iniuriam, maximam offensam, maximum vitupe rium, & maximum dedecus Deo creatori suo, quoniam Deus dedit esse, ergo primo debet amari solum, quia ei primo debetur prærogatiua primitatis, vt probatum est, & ipsa anima remouit a Deo istam dignitatem, & dedit sibiipsi, & suæ voluntati iniustissimè, & hoc nullo modo fieri debet. Et sic dupliciter facit contra Deum, scilicet, inquantum dans, recipiens primitatem amoris. Et per consequens fuit ibi maxima iniuria sui creatoris, & contemptus, qui solus est dignus amari primo. Et sic Deus Creator est vilissimè contemptus, & per consequens est iniuriatus, & offen sus sine mensura ab ipsa anima; & maximè, quia se po suit loco Dei: & per consequens fecit seipsam Deũ, quan tum in ea fuit; & omnia quæ Deo debebantur, de iure sibimet tribuit, & aliis tribuere voluit, & a Deo remouit: quia ab ipso remouit priuilegium propriæ volunta tis, quod soli Deo debetur, & conuenit singularissimè, & etiam honorem, laudem, & gloriam, quę soli Deo primo debebantur, ab ipso abstulit & sibi propriè dedit, & sem per quæsiuit, & amauit proprium honorem, & propriã laudẽ, & non Dei; & voluit ꝙ illi qui debebãt dare Deo laudẽ, darent sibi & laborarent pro laude, & honore suo, & non Dei; & sic ipsa in hoc fecit se inimicam capitalem Dei, & contempsit, & iniuriauit, & offendit in infinitum Deum creatorem suum, volendo suam propriam laudẽ, & destruendo honorem, & laudem Dei; & non solum hoc, sed ipsa delectata est, & gaudium habuit in propria,

Ca.cxxxiij. Ca.cxxxix.

& sin-

& singulari laude, & in proprio honore, & in illis quæ sunt contra Deum. Et hæc est maior offensa, maior iniuria habere gaudium, lætitiam, delectationem contra Deum, habere placitum, & complacentiam contra Deum, & complacere sibiipsi contra Deum. Et non solum hoc, sed ipsa anima, quæ primo amauit suam propriam uoluntatem, commisit contra Creatorem suum summam ingratitudinem, quia non cognouit summa beneficia, & innumerabilia recepta, quæ sibi Deus contulit incessanter gratis ex sua sola, & ineffabili bonitate, sine suis meritis; propter quę ipsa anima erat perpetuo obligata Deo totaliter ad ipsum amandum primo, totaliter super omnia ad Deo seruiendum. Et tamen ipsa nullo modo seruiuit Deo, nec amauit Deum, neque soluit Deo debitum obligationis, sed seruiuit sibiipsi, & suam propriam uoluntatem fecit, & non Dei, contemnendo Deum, & eius uoluntatem, ac eius amorem. Et non obstantibus istis, Deum contemnendo, iniuriando, offendendo, & summam ingratitudinem committendo, ipsa anima continuè usa est beneficiis, & donis Creatoris sui, recipiendo continuè beneficia, & seruitia ab eis, augmentando semper ingratitudinem. Quia ergo anima contempsit, atque iniuriauit, & offendit omnipotentem Deum, & contempsit, ac iniuriauit Deum Creatorem suum, summè bonum, summè benignum, summè liberalem, summè largum, & contra ipsum ingratitudinem fecit infinitam, quia etiam ipsa existens sua creatura, & opus manuum suarum, iniuriauit, ac contempsit suum factorem, & opificem, & habuit contrariam uoluntatem contra eum, & ipsum impugnauit totis uiribus suis, & toto corde suo, & se supra Creatorem suum erexit, & Deum creatorem suum inferius depressit, & eum pro nihilo reputauit quantum in ea fuit, & Dei uoluntatem annihilauit, ac omnia propter seipsam amauit, & omnia ad suam uoluntatem propriam, tanquam ad finem ultimum ordinauit, & ad se tanquā

si ad Deum ordinata fuissent, ordinauit, quia Deum & omnes creaturas, quantum potuit, ad seipsam ordinauit, & hoc contra Dei voluntatem; & quia etiam ipsa anima portabat imaginem sui Creatoris pulcherrimam, & nobilissimam, & deturpauit, & deformauit, denigrauit eam, & fecit eam turpissimam, summè deformem, summè horribilem, ad iniuriam, contemptum, & offensam Dei sui Creatoris; & iō meruit iram, & indignationem sui Creatoris, & vt de ipsa fiat summa iustitia, & vindicta. Et quia creatura, contemnendo suum Creatorem, & conuertendo omnia beneficia in ingratitudinem, fit summa iniuria, summa offensa, summa ingratitudo, & summa nequitia, & certè summa stultitia, eò quia est tanta iniuria, & offensa, quantus est ille qui offensus est: & tanta est ingratitudo, quanta sunt beneficia recepta, & quanta est liberalitas, & largitas tribuentis; idcircò ipsa anima lucrata est, & meruit infinitam pęnam, & punitionem, & totiēs lucrata est infinitam pœnam, quotiens multiplicauit contemptum Dei, & iniuriam, & offensam Dei. Si enim ordinatum est, quòd qui facit crimen læsæ maiestatis, capite suo truncatur, quæ tunc debet esse pœna animæ contemnentis Deum omnipotentem, & summam maiestatem? Et quis poterit excogitare punitionem ei debitam? Et quia anima totaliter, dum separatur a corpore, est inimica capitalis Dei, & est contra suam omnipotentiam, & iustitiam; ideo necesse est, quòd ira Dei, & vindicta, & indignatio veniant totaliter contra eam, tanquam contra inimicam suam formatam; & quòd iustitia Dei æternaliter puniat eam, & exerceat suam vindictam contra eam. Vnde quia contemptus, & iniuria, & offensa est facta contra Deum, qui est iustitia; ideo necesse erit quod ipsamet iustitia iniuriata, offensa, & cōtempta, vindicet suum contemptum, suam iniuriam, & suam offensam. Et quia est omnipotens, poterit: & quia sapiē tissimus, sciet vtique facere suam vindictam. Sic ergo ipse contemptus Dei, & gaudium, siue delectatio contra

De damnatis fiet summa vindicta.

Totalis indignatio Dei erit contra damnatos.

Deum est formata inimicitia ipsius animæ, quæ necessario quum omnia sint coniuncta cum amore propriæ voluntatis, concludunt de necessario pœnam, & punitionem infligendam animæ exterius per vindictam iustitiæ. Quia ergo anima non potest primo amare suam propriã voluntatem, nec deuiare, nec facere malum, nisi contemnendo, iniuriando, & offendendo Deum, & gaudendo, & delectando cõtra ipsum, & infinitam ingratitudinem cõmittendo, ideo vltra malum, & tristitiam perpetuã, quam ipsamet facit sibiipsi, & in quã cadit per seipsam, incurrit aliam pœnam, & alia tristitiam per iustitiam; quia incurrit indignationem Dei, & iram eius perpetuam, ac inimicitiam propter contemptum & iniuriam Dei.

De loco, & instrumento punitionis perpetuæ; & ostenditur, quòd locus debet esse infimus omnium in quo debent proÿci feces totius mundi: & quòd ignis æternus comburens, & non consumens, nec lucens, erit instrumentum puniendi. Cap. CLXIIII.

Damnati summè contemnentur. Et ab omnibus creaturis contemnentur.

ET quia necesse est, q punitio ipsius animæ fiat in aliquo loco, & cum aliquo insttumẽto; ideo oportet inquirere in quo loco anima æternaliter collocetur & puniatur, & per qđ instrumentum fiat vindicta punitionis æternæ. Et quia causa, & origo punitionis per vindictam iustitiæ est ipse contemptus Dei, & gaudium, siue delectatio contra Deum; ideo necesse erit, quòd punitio correspondeat ipsi contemptui vel gaudio, siue delectationi; ideo necesse erit, quòd quia anima contempsit Deum, quòd etiam ipsa summè contemnatur. Et quia contempsit Creatorem creaturarum omnium, necesse est, quòd ipsa cõtemnatur ab omnibus creaturis. Et ideo necesse erit, quòd ipsa proiiciatur in locum infimum, & maximè longinquum a cœlo, & hoc

erit in medium terræ, in quo erit infernus profundissimus. Et vt perfectissimè contemnatur, necesse erit, quòd feces omnium rerum corporalium ibidem proiiciantur, in quibus ipsa anima totaliter defigatur; vt ipsa quæ spiritualis est, in ipsis fecibus rerum corporalium immergatur, & contra suam voluntatem, & appetitum naturalem, vt sic ab infima natura patiatur. Et ideo necesse erit, quòd omnes creaturæ a suis fecibus purgentur, & omnes feces in dicto loco ponantur. Et quoniam delectatio debet puniri per oppositum, scilicet per tristitiam contrariam, & afflictionem, & quia ignis inter omnes creaturas est magis afflictiuus; ideo necesse erit, quòd ipsa maligna delectatio per ignem puniatur corporalem, qui comburat, & non consumat, nec interimat, & nunquam in æternum extinguatur, nec mutetur, nec crescat, nec diminuatur, vt scilicet ipsa anima sit inseparabiliter alligata igni corporali contra suam voluntatem. Sicut enim anima, quamuis sit spiritualis, potuit delectari, & complacere in rebus corporalibus inordinatè contra Deum, & rationem; ita etiam poterit tristari, & puniri, & affligi in eis per iustitiam. Et ita ipsa diuina iustitia potest facere talem ignem perpetuum in quo ipsa anima æternaliter puniatur. Vnde sicut anima potuit alligari corpori per Dei voluntatem, & ordinationem, vt homo fieret; ita poterit alligari igni corporali inseparabiliter ad suam iustitiam exercendam, nō vt anima influat vitam igni corporali, sed vt recipiat pœnam in eo. Sicut enim Deus potuit animam coniungere corpori, & sibi dare inclinationem, & appetitum, vt amaret corpus, & appeteret illud naturaliter, & inclinaretur ad illud, & sentiret in illo ad perfectionem naturæ; ita poterit ipsam alligare igni corporali, & dare inclinationem sibi, & appetitum contra illum, & immittere timorem & terrorem, vt ibi alligata contra suam voluntatem, vt sentiat ipsum ignem ad complementum iustitiæ suæ. Quando ergo anima sit punienda, & alliganda per iustitiam exterius; & hoc

Ad feces omnium rerum proijcietur.

In igne punientur.

Quòd anima patietur ab igne corporali.

debet fieri per naturam corporalem, & cum aliqua res corporalis non ſit tantum actiua, & tantum afflictiua, ſicut ignis; conuenientiſſimum eſt, vt anima puniatur æternaliter in igne, qui concremet, vrat, & non conſumat, nec interimat, neque luceat. Quia enim omnis pœna, omnis punitio fit ratione triſtitiæ: vt vbi nulla eſt triſtitia, nulla ſit & pœna, & omnis triſtitia nihil aliud eſt, quàm facere contra vuluntatem; ideo erit neceſſe, quòd omnis punitio fiat per illa per quæ maior fit triſtitia, & per illum modum per quem maior poterit fieri triſtitia. Et ideo neceſſe erit, quòd fiet per illa quæ magis erunt contra voluntatem, & etiam quod ipſe ignis æternus affligens ſit concremans, & vrens, ſed non conſumens, & nullo modo lucens, vt ſic maiorem triſtitiam inferat, & magis ſit contra voluntatem.

Vt maior [illegible] declaratio, hic ponitur fundamentum, quare poterit homo puniri, & quare debet puniri, & qualiter debeat puniri.
Cap. CLXV.

[Qu]are homo poteſt puniri.

VT autem tota cognitio puniendi facilius videatur, tria ſunt videnda fundamenta, in quibus conſiſtit tota rectitudo punitionis. Primum fundamentum, eſt ſcire quare poter[it] homo puniri. Vnde nulla res poteſt puniri, niſi habe[at] voluntatem, quia aliqua res poteſt ideo puniri, quia poteſt fieri aliquid contra ſuam voluntatem. Si autem nihil poteſt fieri contra voluntatem alicuius, tunc i[st]a res non poteſt puniri. Et quia homo habet voluntatem, & poteſt fieri aliquid contra ſuam volūtatem, ideo homo poteſt puniri. Et ex inde ſequitur, quòd poteſt pati triſtitiam, quia poteſt aliquid fieri contra ſuam voluntatem. Et quia voluntas hominis eſt immortalis, &

Primo.

perpe-

perpetua; ideo homo potest puniri perpetuè, & potest pati perpetuam tristitiam, quia perpetuò potest aliquid fieri contra suam voluntatem. Et exinde sequitur, quòd Deus non potest puniri, nec pati tristitiam, quia nihil potest fieri contra eius voluntatem, quia ipso volente, aut permittente, omnia fiunt. Et etiam, quia Deus semper vult suum honorem, & bonum suum; ideo omnia reducit ad suum honorem, & ad suum bonum, & nullus potest facere contra istam voluntatem quin impleatur. Sic ergo habemus fundamentum, quare anima potest puniri, & pati tristitiam. Et exinde sequitur, ꝙ quanto voluntas est maior, & fortior, & altior, tanto est magis susceptiua punitionis, & tristitiæ, intensiuè, & extensiuè. Ideo si voluntas esset infinita, & aliquid posset fieri contra eius voluntatem; tunc eius voluntas posset pati tristitiam infinitam.

Secundo.

Tertio.

Secundum autem fundamentum quare homo potest puniri, & sit dignius punitione, est, quia potest facere cōtra voluntatem Dei. Et si non faceret contra voluntatem Dei, nunquam deberet puniri. Quoniam etiam homo faciens contra voluntatem Dei, quantum in eo est, facit Deo infinitam tristitiam, quia voluntas Dei est infinita; ideo iustum est, quòd Deus faciat contra hominis voluntatem. Similiter homo est dignus recipere infinitam tristitiam, quia Deo fecit infinitam tristitiam, quantum in eo fuit. Et quia non potest in se intensiuè recipere infinitam tristitiam simul ideo successiuè sine fine recipit. Et etiam quia homo fecit contra Dei voluntatem perpetuò, quia semper mansit in eadem voluntate contra Dei voluntatem; ideo conueniens est, quòd Deus faciat perpetuò contra hominis voluntatem. Et exinde sequitur, quòd qui facit magis contra Dei voluntatem, debet magis puniri, & magis pati tristitiam, & magis Deus debet facere contra eius voluntatem.

Quare homo sit dignus punitione.

Primo.

Tertium fundamentum qualiter homo debet puniri.

Qualiter homo debet puniri.

Vnde quia uoluntas non punitur, nisi quia patitur tristitiam; ideo punire animā, est dare tristitiam sibi; ideo practica, & ars puniendi sumetur ab ipsa tristitia, scilicet scire illa administrare, quæ dant tristitiam. Et ideo perfectissimè punire, est completissimè administrare illa quæ completissimè dabunt tristitiam, quamuis enim omnia quæ fiunt contra voluntatem, dent tristitiam; attamen secundum maius, & minus sunt contra voluntatem. Et quia ipsa voluntas mala & inordinata, primo appetit honorem, laudem, & excellentiam, ideo dare sibi contrarium, scilicet vituperium, confusionem, contemptum, & opprobrium sempiternum, est maximè contra voluntatem, & semper dat ei maximam tristitiam. Et ideo quum anima, quæ est natura spiritualis & excellens, sit cum re corporali infinita ligata, & patiatur ab ipsa re continuè est contra honorem ipsius animæ. Ideo est maxima pœna ei, quòd sit ligata cum igne corporali, & magis contra voluntatem, quòd ipsa voluntas contra suam naturam crémetur, & vratur in ignem, quàm si corpus vreretur. Et quia etiam anima mala & inordinata voluit delectationes corporales, & voluit delectari corporaliter; ideo debet sibi dari punitio corporalis, scilicet, quòd sentiat dolorem in re corporali, scilicet in igne. Et hoc est sibi dare maximam tristitiam. Et sic habemus tria fundamenta, in quibus consistit notitia tribulationis, & remunerationis, scilicet, quare potest homo remunerari, & quare debet homo remunerari, & qualiter debet remunerari. Vnde ideo est homo aptus vt possit remunerari, quia habet voluntatem, & quia potest fieri aliquid secundum eius voluntatem, & ad eius uoluntatem; & exinde potest habere gaudium & lætitiam. Ideo ea quæ non habent voluntatem, non sunt apta ad hoc, vt possint remunerari, quia non habent in quo. Et secundum quòd maiorem, & minorem habent voluntatem, magis vel minus possunt remunerari, quia vbi maior voluntas, ibi maior aptitudo,

Recapitulat & ad oppositum se confert.

tudo, & capacitas ad remunerandum. Sed quare homo debet remunerari, causa est, quia facit Dei voluntatem, & sic quantum in eo est, dat & facit Deo gaudium infinitum: Et ideo dignus est, quòd Deus det sibi econtra gaudium infinitum in duratione, quia homo non potest capere infinitum gaudium intensiuè, ideoque si capere non potest hoc modo, successiuè & extensiuè capiat. Et quia homo semper fecit Dei voluntatem. & fecit ei semper gaudium; ideo dignum & iustum est, quòd Deus etiam faciat semper ipsius hominis sic facientis uoluntatem; & per consequens, ut habeat perpetuum, & sempiternum gaudium. Sed qualiter homo debeat remunerari, fundamentum capietur ex gaudio, & lætitia, quia remunerare hominem, est facere secundum eius uoluntatem; & hoc est dare sibi gaudium. Et sic remunerare hominem, non est aliud quàm dare sibi gaudium, & complectissimè remunerare, est dare illa quæ complectissimè dant gaudium: & illa quæ magis sunt propinqua uoluntati, & magis sunt secundum naturam uoluntatis, magis dant gaudium; ideo quia est ordo in dando gaudium. Et quia uoluntas primo amat Deum, non uult nisi amorem bonum primo, & principaliter, quia amor bonus est secundum naturam uoluntatis bonæ, & ordinatæ; & ideo necesse est, quòd detur amor ei, & augmentetur amor eius, & compleatur. Ideo Deus complebit ipsi uoluntati ipsum amorem, quia hoc uult ipsa uoluntas ordinata completissimè amare Deum, & tunc dabit ei plenum gaudium, & deinde complebit uoluntatem in uisione, quia hoc uult uoluntas, & Deus facit ad eius uoluntatem postquàm ipsa fecit ad Dei uoluntatem.

Hic ostenditur quæ sit voluntas Dei. *Capitulo* CLXVI.

Sed quæ sit voluntas Dei, hoc manifestant nobis creaturæ, & ordo creaturarum. quia quicquid significant nobis creaturæ, & dicunt nobis, totum est secũdum voluntatem Dei, & hoc vult Deus, hoc dicit Deus, quia omnes creaturæ sunt ordinatæ secundum voluntatẽ Dei. Ideo quando creaturæ dicunt, vel significant nobis aliquid, hoc est, secundũ voluntatem suam, quia nil est in creaturis ordinatum cõtra Dei voluntatem. Et quia quicquid conclusum est in hoc libro, totum extractum est ab ipsis creaturis, & ab ordine, & comparatione creaturarum; Ideo quicquid conclusum est in hoc libro, est secundum Dei voluntatem. Ergo qui facit contra scripta in hoc libro, facit cõtra Dei voluntatem. Et qui facit ea quæ hic scripta sunt, facit Dei voluntatem.

Quòd ab ipsa tristitia ostenditur, quòd anima quæ erit æternaliter punienda, recuperabit corpus proprium in illo statu, in quo erit magis tristabile, & odibile, & contra voluntatem animæ. *Cap.* CXLVII.

Damnati recipiẽt corpus contra suam uoluntatem.

Accipient corpus immortale & passibile, & tenebrosum

Et quia tota punitio animæ est tristitia, & nihil punit eam, nisi id quod dat ei tristitiam; & nihil dat ei tristitiam, nisi sit cõtra eius uoluntatem; ideo necesse est, quòd anima recuperet suum corpus contra eius voluntatem, & in illa forma, & in illo statu in quo magis erat contra eius voluntatem, & per consequens in quo maiorem inferat tristitiam animæ, vt sicut vsa est suo corpore proprio, & fecit in corpore contra Dei voluntatem; ita habeat corpus contra

ſuam voluntatem. Et ſicut homo fecit contra Dei volũtatem, ita Deus faciet contra hominis volũtatem: & ſic totus homo puniatur, & tantum anima, quæ eſt pars hominis. Et quia magis erit contra voluntatem animæ corpus ſi ſit paſſibile, quàm impaſſibile: ideo recuperabit ipſum paſſibile. Et etiam quia magis erit contra animæ voluntatẽ, ſi ſit paſſibile & tamen immortale, quàm ſi eſſet mortale: ideo recuperabit ipſum immortale: Et quia magis erit contra voluntatem ſi ſit tenebroſum, quàm ſi eſſet lucidum: ideo recuperabit ipſum tenebroſum. Quia etiam erit contra eius voluntaem, ſi ſit ponderoſum, quàm ſi eſſet leue: ideo recuperabit ipſum ponderoſum. Et vt omnia concludantur, erit tale quale magis erit contra voluntatem ipſius animæ. Recuperabit ergo ipſum immortale, paſſibile, tenebroſum, ponderoſum, grauiſſimum, & obſcuriſſimum, & deformiſſimũ. Et omnia concluduntur ex parte triſtitiæ.

De magnitudine, & multiplicatione triſtitiæ poſt hanc uitam. Cap. CLXVIII.

QVoniam anima, quæ primo amauit ſuam volũtatem, & ſuum proprium honorem, & ſuam propriam laudem, & fecit contra uolũtatem Dei, & etiã deſtruxit eam quãtum in ea fuit, & etiam annihilauit Deum, & ſuum honorem, & ſic fecit ſe inimicam Deo; ſequitur etiam, quòd in hoc contempſit omnes creaturas; & omnes eas iniuriauit: & inimicam omnium earũ ſe conſtituit, poſtquàm Creatoris omnium inimica ſemper fuit, & abuſa eſt oĩbus creaturis, & eis maximã iniuriam fecit, quia eas ad honorem Dei factas ſupra Deum amauit, & iniuriam Dei conuertit. Et ideo neceſſe eſt, quòd omnis creatura vincet iniuriam ſui Creatoris, & propriam contra ipſam animam, quæ tota fuit dedita

iniuria Creatoris omnium, cùm ipsa esset creatura. Et ideo necesse erit, quòd omnis creatura sit contra voluntatem ipsius animæ, & in tristitiam eius, vt nullum gaudium, nullam tristitiam, nullam consolationem recipiat ab aliqua creatura, neq; in seipsa, quia creatura est. Et sic Creator, & omnis creatura. & ipsamet anima, & sua propria natura, quam ipsamet iniuriauit, & contempsit, omnia erunt contra animam, & in tristitiam animæ. Et nō solum Creator, & omnis creatura, sed etiam mala quòd fecit, turpitudo, & deformitas, erunt contra eam, & in tristitiā eius. Et sic omne malum, & omne bonum erūt contra eam. Et quicquid est, erit in tristitiam animæ: & ab omnibus debet pati, vt nec in bono, nec in malo consoletur, neque gaudeat, nec lætetur, nec etiam in malis aliorū ipsa cōsoletur, nec solamen sit ei miseria aliorum, sed omnia sint in augmentum suæ tristitiæ; & sic in omnibus tristetur, & in nullis consoletur in ęternum. Et sic ipse Creator, & omnis creatura, & omne malum tam culpæ, quàm pœnæ; & omne gaudium aliorum, & malum aliorum, omnia sint in tristitiam animæ, quæ primo amauit suam propriam voluntatem, non Deum. Sed per oppositum & ipse Creator, & omnis creatura, & omne bonum, & omne malum tam culpæ, quàm pęnæ; & gaudium aliorum, & malum aliorum, omnia erūt in gaudium animæ, quæ primo amauit Deum, & nil potest ei dare tristitiam. Et sic apparet magnitudo, & multitudo tristitiæ, & etiā lōgitudo, & duratio, quę generabitur in anima ex amore ꝓprio & priuato. Et sic tradita est vera, & infallibilis certitudo de duobus finalibus fructibus, qui nascuntur ex duobus primis amoribus.

Quòd ex istis duobus amoribus concluditur infallibiliter duas esse ciuitates perpetuas omnibus modis contrarias, & inimicas. Cap. CLXIX.

SIcut autem purissimum gaudium, & purissima tristitia totaliter abinuicem separantur, & elongentur, ita oportet esse duas ciuitates, & duo habitacula, & duo loca, quæ abinuicem separentur, & elongentur localiter, tanta elongatione, tanta distantia, qua non possit esse maior, quarum una sit ciuitas gaudii, alia sit ciuitas tristitiæ; una amoris, alia odii; una uitæ æternæ, alia mortis æternæ; una ad præmiandum, alia ad puniendum, & uindicandum; una in qua recipiantur amici Dei, alia in qua recipiantur inimici Dei; una bonorum, alia malorũ; una in qua sit purus amor, alia in qua sit purũ odiũ; una in qua sit palatiũ Dei, alia in qua sint carceres, & tormẽta; una in qua sit purũ malũ; una in q̃ua sit pura pax, alia in qua sit pura discordia; una ordinatissima, alia inordinatissima; una ĩ qua sit oẽ bonum, alia in qua sit omne malum; una altissima, alia profundissima, una clarissima, in qua sit pura lux, alia in qua sit obscuritas, & tenebræ. Et ut omnia concludantur, uno uerbo, in una erit bonum, quod non potest cogitari, in alia erit malum, quod non potest cogitari.

Duo sunt tantum loca animæ.

Et istas duas ciuitates necesse est esse, & non plures. Cùm enim non sunt nisi duo primi amores, necessario oportet, quòd homines uel habeant unum, uel alium; cùm isti duo amores sint contrarii, inimici capitales, & adinuicem se destruant. Et per consequens isti duo homines per istos duos amores sunt inimici inter se. Ideo quum inimici non debeant simul habitare, necesse est, quòd sint duæ ciuitates distinctæ, & separatæ, ac oppositæ, & non plures. Vnde uidemus per experientiam, quòd omnes res unius naturæ, unius inclinationis tendunt ad unum locum, & collocantur in uno loco, &

congregantur adinuicem, & separantur ab aliis. Ergo quum omnes homines, qui primò amauerunt seipsos, sint unius naturæ, & unius inclinationis, & rationis, omnes debent situari insimul, & congregari, & in uno loco poni, quia faciunt unum corpus. Et cùm omnes homines, qui primo amauerunt Deum, sint etiam unius inclinationis, & unius naturæ, & rationis; ideo etiam dicunt insimul congregari, & ab aliis separari, & per se collocari. Et quum non sint nisi istæ duæ inclinationes hominũ, & nõ plures, non debent esse nisi duæ ciuitates hominum. Et quia locus, & habitatio debet dari cuilibet rei secundũ suã naturam, & non contra suam naturã; ideo necesse est, quòd istę duę ciuitates, seu habitationes sint ordinatę, & situatæ secundum quod conuenit naturæ hominum inhabitantium. Et ideo illi qui primo amauerunt seipsos, sunt inimici Dei capitales, quia quilibet fecit se Deum, & per consequens sunt inimici omnis creaturæ; ideo necesse est, quòd ponantur in loco remotissimo à Deo secundum suam naturam, & dignitatem, quantum fieri poterit; & hoc est medium terræ, & in loco remotissimo ab omni creatura, & nobilitate omnis creaturæ. Et etiam necesse est, quòd qui primo amauerunt Deum, quòd sint amici Dei; & ponantur in loco propinquissimo Deo secundum naturam suam, & dignitatem, & hoc est cœlum. Ergo una ciuitas erit in cœlo, alia uerò in medio terræ. Item qui primo amauerunt suam propriam uoluntatem, sunt extra Deum, & extra omnem creaturam, immo fecerunt se non creaturas, sed fecerunt seipsos nihil, & à Deo elongauerunt se totaliter, ergo dicunt collocari iuxta eorum naturam; & per consequens debent poni secundum debitum ordinem extra omnes creaturas propè nihil. Et talis locus est medium terrę, quia terra est propè nihil. Sed homines, qui primò amauerunt Deum; eo quòd facti sunt dii per amorem, & sunt intra Deum, debent poni super omnes creaturas localiter; & ideo supra cœlum. Et sequitur, quòd

Locus dãnatorum est in medio terræ.

Secunda ratio.

quòd primi debent poni infra omnem locum, & secundi supra omnem locum. Item homines, qui primo amauerunt seipsos, habẽt uoluntatem strictissimam, sed homines qui primo amauerunt Deum; habent amplissimam. Ergo primi debent habere locum strictissimum; & hoc est medium terrę: & secundi debent habere locum amplissimum, & hoc est supra cœlum. Preterea nihil leuius amore Dei, & nihil grauius, quàm amor suiipsius, & nihil ponderosius. Ergo sequitur, quòd locus, cùm debet dari cuilibet secundum propriam naturam, sequitur quòd illi debent ascendere ad supremum locũ, & super omnem locum, & alii debent descendere in profundissimum locum. Quare sequitur, quòd duo amores arguunt duas ciuitates de necessitate; quare vna est in profundissimo, & alia in altissimo; quarum vna est exilium, alia patria. Et si hoc summè congruum, immò necessarium est omni Regi: quare non magis Deo, qui est super omnes reges, quæ est summus iudex, summè iustus, summè sapiens, & summè potens? Et ideo sicut fecit homines, qui possunt tendere per duas vias oppositas, & possunt fieri amici sui, & inimici sui, & possunt esse digni premiari, vel puniri ęternaliter: ideo necesse fuit, quòd ordinauerit a principio duo loca specialia, & duo habitacula iuxta naturam cuiuslibet: aliter remaneret aliquid inordinatum, maximè in homine, propter quem facta sunt omnia.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Concludit.

Sequitur de odio, & ostenditur, quòd obligatio extendit se ad odium sicut ad amorem; & quòd eadem est sententia de odio, & de amore. **Cap. CLXX.**

QVoniam autem tractatum est cum Dei auxilio de obligatione amoris, & de ipso amore, & quod odiũ est contrarium amori;ideo tractādum est de odio sicut de amore: & quia eadem est scientia de odio,& amore, ideo omnia quæ tradita & probata sunt de amore, possunt probari de odio suo modo.Vnde sicut voluntas habet amorem, ita habet odium. Et sicut potest amare, ita potest odire, ita quòd in voluntate est amor & odium,sed amor est primò,& odium secundò. Amor est principale,quod est in voluntate,& odium est secundarium,& semper ad amorem sequitur odium. Et quia iam probata est obligatio de amore.s.quia homo obligatur ad amandum Deum primo ex toto corde,ex tota voluntate,& ex tota sua potestate, & quantum poterit, & meliori modo quo poterit, & continuè, & indesinenter, & fortiter, & sic de aliis conditionibus. Exinde necessario concluditur, quòd etiam homo obligatur de iure naturæ ad odiendum quicquid est, vel potest esse contra Deum, quicquid inimicatur, & contrariatur Deo: & hoc primo ex toto corde, ex tota uoluntate quantum potest, & meliori modo quo potest, continuè, & indesinenter, & fortiter: ita quòd eadem est obligatio de odio,& de amore. Et etiam quia nulla creatura, in quantum est creatura, est contra Deum: ideo homo non debet habere odio aliquam creaturam. Sed sicut homo primo debet amare Deum;ita primo debet odire id quod primo est contra Deum.Et quia id quod primo est contra Deum,& inimicatur Deo primo, & primo est rebelle Deo,est propria uoluntas, & proprius amor, & priuatus, vt iam probatum est, non inquantum

Naturaliter tenemur odire contraria Deo.

Cap. 144. Propria voluntas prima odienda est.

eum amor, nec inquantum uoluntas, sed inquantum propria uoluntas;ideo sequitur, quòd omnis homo primo & principaliter,& supra omnia ex toto corde, quãtum poterit, fortiter, continuè, indesinenter obligatur, & debet de iure naturæ odire propriam uoluntatem inquantum propria est: & priuatum amorẽ, inquantum priuatus est. Et sicut quia primo homo tenetur amare Deum, & consequenter omnia quæ Dei sunt: ita quia primo debet odire propriam uoluntatem : ita omnia debet odire quę sequuntur ex propria uoluntate, & colligantur cum ea; & oriuntur ab ea. Et quia amor proprii honoris, & propriæ laudis, & excellentiæ sequuntur propriam uoluntatem, & etiam delectationis carnalis: ideo homo debet habere odio proprium honorẽ, propriam laudem, propriam excellentiam, & etiam delectationem carnalem. Et quia ad ista sequuntur auaritia, inuidia, ira, acedia, ideo homo tenetur de iure naturæ odire omnia ista. Item sicut ex uno amore sequebantur multi amores, ita ex uno odio sequentur multa odia. Item quia ex propria uoluntate sequitur contemptus Dei, uituperium, dedecus Dei, offensa Dei, iniuria Dei; ideo obligatur, & tenetur odire quantum potest, contemptum Dei, & omnem offensam, & iniuriam Dei, & uituperium Dei. Item sicut homo obligatur immediatè post Deum, suam imaginem uiuã amare; ita etiam obligatur odire quicquid est contra imaginem Dei uiuam, & quicquid inimicatur ei, & turpat & destruit eam. Item sicut quilibet homo debet, & tenetur amare omnem alium hominem sicut seipsum, ita debet odire quicquid est contra alium hominem, sicut quicquid est contra seipsum. Item sicut quilibet homo debet amare seipsum, quia est Dei, & est imago Dei, ita debet odire quicquid est contra seipsũ, eo quia est contra Deum, & quia est contra seipsum inquantum Dei est, & inquantum Dei imago est.

Proprius honor secundo est odiẽdus.

Tertio contemptus dei est odiẽdus.

De natura, & uiribus, & proprietatibus odij, & de fructu eius. Cap. CLXXI.

SIcut etiam principalis fortitudo, & proprietas amoris est quod unit amantem cum amato, & immutat, & conuertit, ita principalis fortitudo odii est, quòd diuidit, separat, elongat, odientem a re quam habet odio. Et sicut omnia unitas, omnis unio, omnis propinquatio hominis fit per amorē, & nòn aliter; & sicut quanto magis amatur aliqua res fit magis vnio, ita quanto magis habetur odio, fit magis diuisio, & elongatio. Sic ergo elongatio, & distantia, & diuisio uoluntaria ab aliqua re nō est nisi odiū. Et ideo tunc uoluntas est perfectè elongata quando habet perfectum odium. Et sicut amor transformat amantem in rem amatam, ita quòd uoluntas recipit formam rei amatæ, ita odium expoliat uoluntatem a forma rei exosæ, & hoc est uerum quando amor rei contrariæ est primus, & habetur. Item sicut amor non potest cogi, nec uiolentari, immo uadit liberè, uoluntariè, quocunque vadit, ita odium non potest cogi, immo uoluntariè uadit. Præterea etiam sicut tantum se extendit amor, quantum se extendit res primo amata, ita tantum se extendit odium, quantum se extendit res primo exosa.

De duobus odijs, sicut de duobus amoribus. Capitulo. CLXXII.

Odium Dei ē suiipsius.

SIcut etiam sunt duo amores primi & principales, ita etiam sunt duo odia prima & principalia eius cōtraria. Sicut enim est amor Dei, & amor suiipsius, seu amor propriꝗ uoluntatis; ita etiam est odium Dei, & odium suiipsius, seu odium propriæ uoluntatis, ita ꝙ quilibet amor habet suum proprium odium

odium sibi oppositum. Et sicut duo primi amores sunt inter se inimici capitales, contrarii, & aduersarii, & non possunt esse insimul, ita ista duo odia sunt inter se capitalia inimica, aduersaria, & contraria. Et ideo amor Dei, & odium Dei opponuntur inter se: & amor suiipsius, & odium suiipsius opponuntur etiam: & odium Dei, & odium suiipsius etiam opponuntur. Et ideo amor Dei, & odium suiipsius, seu propriæ uoluntatis cōueniunt: & amor suiipsius, & odium Dei etiam cōueniunt, & simul stare possunt. Et possumus dicere, ꝙ amor Dei, & odium Dei opponūtur contradictoriè, & amor suiipsius, & odiū suiipsius etiā opponuntur cōtradictoriè, sed amor Dei, & amor suiipsius contrariè opponuntur: & odium Dei, & odium suiipsius subcontradictoriè. Sed odium suiipsius, & amor Dei subalternantur, etiam amor suiipsius, & odium Dei subalternātur. Ergo ad amorem suiipsius, seu propriæ uoluntatis, sequitur odium Dei; & ad amorem sequitur odium suiipsius, seu propriæ uoluntatis. Et amor Dei fugat totaliter odium Dei, & amor proprius fugat etiam odium suiipsius. Et qui recedit ab amore suiipsius, uadit ad amorem Dei, nec potest ire alibi, sicut qui recedit a frigiditate, uadit ad caliditatem, nec potest ire alibi. Similiter qui recedit ab amore Dei, necesse est, quòd ueniat ad amorem suiipsius, seu priuatum amorem, nec potest uiuere ad alium locum, sicut qui recedit à caliditate, necesse est, quòd ueniat ad frigiditatem. Et similiter est de odio, quia qui recedit ab odio suæ propriæ uoluntatis, statim uadit ad odium Dei; & qui recedit ab odio Dei, statim uadit ad odium suiipsius. Et sic ipsa uoluntas, quæ currit, ambulat, & uadit, & uenit, uel stat, uel quiescit, necesse est, quòd uel uadat ad amorem Dei, & ad odium suiipsius, uel ad amorem suiipsius, & ad odium Dei. Et necesse est, quòd superstet, uel quiescat, maneat, habitet in istis, quia non potest habitare extra illa, uel de uno ad aliud moueatur, & ambulet; nec pōt exire, nec ambulare extra ista, sicut

aqua de frigiditate ad caliditatem , & econuerso. Sed est differẽtia in ista ambulatione, quia sicut aqua per se currit ad frigiditatem, & per se quiescit, & habitat in illa,& hoc sine adiutorio alterius,& ad caliditatem non potest currere,nec uenire,nec ibi manere per se nisi cum adiutorio alterius,ita uolũtas per se currit, & uenit ad amorem suiipsius, & per se in illo quiescit, & habitat sine adiutorio alterius, sed ad amorem Dei non potest currere, nec uenire, nec ibi manere per se,nisi cum adiutorio alterius. Et potest facere comparationẽm de aqua ad uoluntatem:& de caliditate, & frigiditate ad amorem Dei, & sui ipsius. Exerce ergo te.

De fructibus amoris,qui oriuntur ex isto duplici odio. Cap. CLXXIII.

ET quoniam amor tenet principalitatem,& primitatem odii, semper enim amor est principalis, & primus, & ex amore oritur odium; ideo enim habeo odium alicuius rei, quia amo aliquid; & ideo quia sunt duo amores;ita sunt duo odia:& quilibet amor ipsorum duorum respicit duo odia, quia unum respicit aliud tanquam oppositum, & inimicum suum , & aliud tanquam suum amicum,& sibi conueniens. Et amor Dei respicit odium Dei, tanquam suum oppositum, & respicit odium suiipsius,seu propriæ uoluntatis tanquam amicum. Et similiter est de amore sui ipsius, qui respicit odium suiipsius tãquam oppositum, & odium Dei tãquam amicum. Et ideo sicut amor Dei est optimus,ordinatus,iustus, & sic de cæteris proprietatibus iam dictis,ita odium Dei,quòd est oppositum, est pessimum,inordinatum,iniustum,& sic de aliis conditionibus oppositis. Et similiter sequitur, quòd odium propriæ uoluntatis est bonum , ordinatum , iustum, & sic de aliis;sicut amor Dei cum quo conuenit . Et similiter

liter amor suiipsius est pessimus, inordinatissimus, & sic de aliis; ideo sequitur, quòd odium suiipsius est ordinatum, bonum, &c. quia ei opponitur; & sic unum odium est bonum, & aliud malum: Quia ergo ex amore oritur odium, & bonum odium oritur ex bono amore, & malum ex malo amore, possumus dicere, q̄ fructus illi qui sequũtur ex bono amore, sequuntur ex bono odio, & illi fructus q̄ sequuntur ex malo amore, sequũtur ex malo odio; sed tamen principaliter rõne amoris, quia odiũ sequitur amorem. Et sic de odio suæ propriæ uolũtatis sequuntur fructus, qui sequuntur ex amore Dei; & priuantur fructus, qui sequuntur ex amore proprio, & omnia mala sua, & de odio Dei oriũtur omnes pessimi fructus, qui sequebantur ex amore proprio, & priuantur omnes boni fructus, qui oriebantur ex amore Dei. Et hæc sufficiant, quæ sunt de amore & odio, & de primo debito obligationis, quod est debitum amoris Dei.

Odium bonũ, & malum.

Sequuntur alia debita, quæ Deo debentur, quæ homo debet, & obligatur dare. & reddere Deo ultra amorem. Et primo in generali, & postea in speciali de quolibet. Cap. CLXXIIII.

QVoniam tractatum est autem cum Dei adiutorio de principali, & primo debito obligationis naturalis, quòd homo debet dare Deo de iure naturali, scilicet de ipso amore; & uisum est qualiter ipsa obligatio, & debitum, & solutio debiti, scilicet dare amorem Deo, totum redundat in maximum bonum hominis; immo hoc est totum bonum hominis, inquantum homo est, quia conuertit hominem in Deum; & dat gaudium infinitum, ideo quia tantum bonum sequitur homini si det sibi amorem, debet homo continuè inquirere, & inuestigare in seipso si habet aliquid

aliud in se quod possit dare quod conueniat Deo; quoniam sicut de amore sequitur maximus fructus homini,& maximum bonum,ita de omnibus aliis quæ dabit Deo, sequetur maximus fructus,& maximum bonum homini. Et sicut si homo non dat Deo amorem,sequitur infinitum damnum,& malum homini, ita si non dederit Deo alia quæ debet ei dare, sequetur infinitum damnum, & malum homini. Et ista utilitas, iste fructus, istud bonum maximum,& uitatio mali tanti debent inclinare hominem,ut det omnia quæ poterit Deo. Et nō solum hæc debent inclinare hominem,ut det Deo omnia quę poterit, sed etiam fortissima obligatio iam probata, quia uirtute illius omnia quæ potest dare, debet Deo. Vnde quia homo est opus Dei,& Deus est suus opifex, & suus artifex, qui eum totum fecit,quum nō esset; & homo est factura Dei, & creatura; & non solum hoc, sed & propter ipsum fecit Deus omnia alia opera,& alias creaturas; ideo quicquid homo habet, & quicquid pōt, totum accipit à Deo; & ideo totum debet suo artifici;& tantum obligatur homo Deo, quantum opus suo artifici;& magis adhuc,quia Deus totum fecit, & ipsum hominem,& omnia alia. Et quia opus debet amare suum artificem,& timere,& laudare,& honorare,si potest hoc facere;ideo cùm homo sit opus Dei viuū,& possit amare,timere,laudare,honorare, & glorificare, debet omnia ista dare Deo,& nulli debet alteri ista dare, quia nulli aliquid debet nisi Deo, cui totum se debet.

Omnia debemus Deo dare.

Vt autem homo clarè cognoscat,quę sunt illa specialiter, quæ debet facere Deo,debet cogitare in seipso, ꝙ quicquid habet opus aliquod, totum posuit,& ordinauit artifex propter aliquid, & non in vanum;& nihil posuit frustrà;& quòd ille qui facit opus, vel fieri facit propter seipsum facit, ut ei seruiat in aliquo, & secundum quod seruitium exigit, & requirit, taliter fit,& disponit opus. Et ideo aliter fit domus, aliter gladius; aliter serra, aliter clauis:& quia homo cognoscit se esse opus Dei fa-

ctum ab ipso solo, potest cognoscere, quod quicquid posuit Deus plus in homine, quàm in aliis rebus, quod totum posuit, & propter seruitium suum, scilicet ut de hoc seruiat ei principaliter, & non inuanum; & quod quicquid habet, totum habet propter suum artificem, ita quod sicut quicquid habent res alię; quia factę sunt propter hominem, habent propter hominem, ita quod quicquid habet homo ultra alia opera facta, habet propter Deum; & ut de hoc seruiat Deo immediatè, quia inter Deum, & hominem nullum est medium. Et ideo quia homo habet liberum arbitrium, scilicet intellectum, & voluntatem, cum quo potest intelligere, uelle, amare, timere, honorare, gratias reddere, cognoscere beneficia, laudare & honorare, adorare, orare, deprecari, supplicare, credere, confidere, magnificare, glorificare, benedicere, gaudere, lętari, & exaltare, & alię res nõ habent oĩa ista, nec habent cũ quo possent hęc facere; sequitur, quòd homo habet omnia ista propter Deum immediatè, vt cum istis seruiat Deo, & omnia ista applicet Deo factori suo, & omnia reddet ei. Quid enim debet cognoscere ipsum opus factum, nisi factorem suum, postquàm potest, & habet cum quo? Ad quid datum est sibi à factore suo, ut hoc possit facere, nisi ut ipsum cognoscat? Quid dẽt amare opus factum, quid debet velle nisi suum factorẽ postquã potest, & habet cum quo? Ad quid dedisset sibi hoc, nisi ut amaret ipsum? Cui dẽt dare amorem opus, nisi factori suo? Quid dẽt aliud timere opus factũ, nisi factorẽ suũ, postquã cognoscit ipsum, & hẽt cũ quo põt timere? Ad quid datũ esset sibi, ut possit timere, nisi ut timeat ipsum? Quẽ debet honorare opus factũ de nihilo, nisi factorẽ suũ postquã põt, & scit. Cui dabit honorẽ, & reuerentiã, nisi factori suo? Quẽ aliũ dẽt adorare opus, nisi opificẽ, postquã põt? Cui debet supplicare, cui dẽt curuarę genu opus factũ de nihilo, nisi factori suo? Quẽ debet orare, quem debet deprecari, nisi factorem suum, põstquàm potest? Cui debet gratias reddere opus totaliter factum

Liberum arbitrium tenemur Deo dare.

de non esse,nisi factori suo postquàm scit, & potest? Cui totum se debet opus nisi factori?Cui obligatur nisi facto ri suo? Quem debet amare,quem debet glorificare,quē debet magnificare, quē benedicere ipsum opus, nisi suū opificem?Cui debet dare laudem,& gloriam,& honorē, nisi factori suo,postquàm potest? Cui ipsum opus factū de nihilo debet credere;& in quo debet sperare,ĩ quo de bet considerare,nisi in factore suo? De quo debet lætari, & gaudere,& exultare opus,nisi Deo suo artifice?In quo debet complacere, in quo debet consolari;nisi in suo fa ctore?Quantum obligatur opus factum de nihilo facto ri suo,qui fecit ipsum,& uiuum, & ꝙ possit cognoscere suum factorem? Quæ dignitas est ista, quia opus possit cognoscere suum opificem?Quantum obligatur opus fa ctori suo, qui fecit ipsum, cū nihil esset simile sibi,cui de dit suam imaginem uiuentem,intelligentem,cognoscen tem,& amantem,& memorantem?Cui dedit inextermĩ nabilem libertatem,cui dedit ut possit seipsum mouere, & de uno loco ad alium per se ambulare.Quantum ob- ligatur opus istud factori suo,qui fecit ipsum maius,ex- cellentius,dignius, altius, nobilius,& superius omnibus aliis operibus suis, qui ipsum magnificauit, nobilitauit super omnia alia opera sua, cui soli, & non aliis suā ima ginem uiuam dedit, supra quod nullum aliud opus po- suit, qui fecit ipsum dominum aliorum operum suorū, propter quod fecit,& ordinauit omnia opera sua,& ipsū propter nullum aliud opus fecit, nec ad aliud ordinauit, nisi ad seipsum immediatè. Quātū obligatur illud opus factori suo,qui fecit ipsum solum;& non alia opera;& or dinauit ad hoc,scilicet,ut in æternum maneat secum, & secum habitet, & cum eo habeat æternum gaudiū,æter nam letitiam cum eo,& uiuat in æternum in sua societa te,vt & sibi communicet bona sua,seipsum,& quicquid habet.Quantum obligatur opus illud factori suo,cui so li,& non aliis uoluit dare nomen filii,& ipsum filium ap pellare,& nomine suo nominari,& seipsum patrem eius

uocari,

uocari, cùm non sit de natura sua, sed de nihilo factum. Ecce ergo ex eo, quia homo est opus Dei factum de nihilo, & cognoscit se esse opus Dei; potest clarissimè cognoscere quantum obligatur Deo; & quia omnia quæ potest, debet factori suo dare, & facere; & quod propter ipsum habet omnia.

Quòd homo ex his quæ habet in seipso ultra alias creaturas, & ex proprijs conditionibus potest arguere conditiones & proprietates quas habet Deus factor suus.
Capitulo CLXXV.

Quia ergo immediatè homo est propter Deũ, & omnia quæ habet, habet propter Deum, & inter Deum, & hominem nullum est medium; ideo inter Deum, & hominem erit correspondentia proportionalis, ut Deus correspondeat homini iuxta suas conditiones proportionabiliter. Vnde homo potest arguere per suas conditiones quas habet, inquantum homo, quas conditiones non habẽt aliæ res correspondentes in Deo factore suo. Ideo potest homo arguere, quòd quia ipse potest amare, Deus est amandus; & quia potest cognoscere, & intelligere quòd Deus est cognoscendus, & intelligibilis; & quia homo potest timere, Deus est timendus; & quia potest honorare, Deus est honorandus; & quia potest adorare, Deus est adorandus; & quia potest orare, Deus est orandus; & quia potest deprecari, Deus est deprecandus; & quia potest supplicare, Deus est supplicandus; & quia potest laudare, glorificare, & benedicere; Deus est laudandus, glorificandus, & benedicendus, & quia homo potest cognoscere beneficia, Deus est beneficiorum largitor; & quia potest admirari, Deus est admirabilis factor; & quia potest crede-

Deus est amandus, cognoscẽdus, timendus.

Laudãdus.

re, Deus est credendus: & quia potest sperare, in ipso est sperandum. Et quia homo potest confidere, in Deo est confidendum, & Deus est fidelis; & quia potest delectari, Deus est delectabilis: & quia homo quęrit semper verita tem, ideo Deus est verax: & quia semper desiderat bonum, ideo Deus est bonus. Et quia homo potest in infinitum petere, ideo Deus potest in infinitum dare. Et quia homo potest in infinitum desiderare, Deus potest in infinitum satiare. Et quia homo potest benefacere, Deus potest ipsum remunerare. Et quia homo potest pec care, & malefacere, Deus potest ipsum punire. Et quia homo potest cadere, Deus potest leuare ipsum Et quia homo potest esse reus, Deus potest esse iudex. Et quia ho mo potest veniam postulare, Deus potest ei parcere. Et quia homo potest esse infirmus, Deus potest ipsum sana re. Et quia homo est miserabilis, Deus est misericors. Et quia homo est debilis, & fragilis, Deus est fortis. Et sic de conditionibus ipsius hominis possumus proportionabi liter arguere per correspondentiam conditiones Dei, ecõuersò ex conditionibus Dei possumus arguere ad ho minem, vt quia Deus est primo amandus, ideo homo de bet ipsum primo amare, & ei primo debetur amor. Et quia Deus est primo & solum timendus; ideo homo de bet ipsum primo solum timere, & ei debetur primo ti mor. Et quia Deus est primo, & solum honorãdus; ideo homo debet ipsum primo honorare, & ei debetur primo honor. Et sic de aliis conditionibus. Et quodammodo est simile de anima ad corpus; & econuerso, sicut de homine ad Deum, quia sicut sibi adinuicem correspõdent anima & corpus, ita Deus & homo. Vnde q̃a corpus habet ocu los, ideo anima habet virtutem videndi. Et quia corpus habet aures, ideo anima habet potestatem audiendi. Et quia corpus habet nasum, ideo anima habet virtutem odorandi. Et quia corpus habet pedes, anima habet vir tutem ambulandi, & sic de aliis. Et econuerso possumus arguere de anima ad corpus.

Quòd licet quodlibet debitum Deo debeatur virtute amoris, tamen quodlibet habet per se suam propriam rationem specialem, quare debet Deo dari.
Capitulo CLXXVI.

Qvamuis autem omnia, & vniuersa debita, quę homo debet Deo, debeantur uirtute primi & principalis debiti, scilicet ratione amoris, quia omnia sunt obligata & connexa cũ amore, & omnia sequuntur amorem, & omnia sunt inclusa in amore; & ideo cui homo debet totum amorem, primo & principaliter, illi etiam debet totum timorem, primo & totaliter, & illi etiam debet totum honorem primo & totaliter, & quantum potest; illi etiam debet omnem laudem, omnem obedientiam, omnem fidem, & quicquid dare potest, & Deo conuenit. Vnde omnia ista dantur, & donabilia sunt, scilicet amor, timor, honor, laus, gloria, & obedientia, fides, spes, & confidentia, & Deo conueniunt; ergo quum amor sit primum donum, & in ipso sunt omnia dona; sequitur, quòd cui debet homo ipsum amorem debet omnia ista, quia homo uni solum obligatur, & totum debet illi. Attamen vnũquodque istorum debitorum debetur Deo per suam propriam rationem specialem. Et per aliam rationem in speciali Deo debetur amor, & per aliam honor; & sic de aliis. Quia enim sunt distincta, & diuersa dona inter se, & unum nõ est aliud; ideo sub vna ratione debet dari vnũ, & sub alia ratione aliud. Vnde amor non est timor, nec honor; nec timor est honor, nec potest dari amor sine timore & honore, nec timor sine honore, & econuerso. Quamuis ergo omnia debeantur Deo, tamen sub distinctis rationibus. Vnde Deus est primo amandus, quia est primo bonus, & summè bonus, & solus bonus, quia nihil est bonũ nisi per ipsum, & ab ipso; & eo modo quo est bonus, est amandus, & quia summè bonus, & sum-

Omnia debẽtur Deo sub sua ratione.

Deus est amandus.

summè amandus, quia est purissimè bonus, & purissimè amandus; & quia in infinitum est bonus, in infinitum est amandus: quia nihil est bonum, nisi propter ipsum, nihil est amandum nisi propter ipsum. Item Deus debet primo amari ab homine, quia Deus ipsum primò amauit, & propter dona, & beneficia, quæ illi dedit, quia totum quod habet, ille dedit, & ab eo accepit, & seipsum. Propterea Deus est timendus, & ei debetur timor, quia est dominus omnipotens; & eo modo quo est dñs, est timendus, & eo modo debetur ei timor. Et ideò quia est omnipotens Deus, & infinitus, & summus; ideo debetur ei summus timor, & infinitus, & est in infinitum timendus. Et quia est primò dominus, ideo ei debetur soli timor, & solus est timendus. Et quia verissimè est dominus, verissimè est timendus. Et quia semper est dominus, semper est timendus. Et quia solus est dominus hominis, & nullus alius: ideo debet timeri ab homine solus. Præterea Deo debetur honor, & est honorandus, quia est primus, & quia principium, & quia maior: & eo modo quo est primus, & maior, & principium, est honorandus. Et quia est primum principium, & primo: ideo primò honorandus est, & ei debetur primò honor. Et quia ipse solus est principium per se, & nihil est principium per se, nisi Deus; ideo propriè solus est honorandus per se; & nihil est honorandum per se, nisi ipse: & quicquid honorandum est, est honorandum propter ipsum; & quicquid est principium, est principium propter ipsum. Et quia est summum, & infinitum principium, ideo summè, & infinitè honorandus est. Et quia est verissimè principium, ideo verissimè est honorandus. Et quia est primum principium hominis; ideo ab homine debet primo honorari, & dari honor. Item Deo debetur obedientia, quia est superior; & eo modo quo est superior, est ei obediendum. Item Deus est laudandus, & glorificandus, quia est operarius, & artifex, seu opifex; & eo modo quo est operarius, seu artifex,

Timendus.

Honorãdus.

Et obediendum.

Laudandus.

est laudandus,& glorificãdus. Et ideo quia est summus, & optimus,& sapientissimus,& primus, & solus operarius, & artifex; ideo solus & summè, & primo est laudãdus, & glorificandus, & ei debetur laus & gloria primo. Et quia est operarius & artifex hominis; ideo ab homine est laudandus. Item Deus est credendus, & ei debetur fides, & credulitas, quia est verus & non mendax, & eo modo quo est uerus, eo modo debetur ei & fides. Et ideo quia est primo verus, & perfectè verus, & est prima ueritas; ideo debetur ei primo & per se fides; & quia est summè uerus; ideo debetur ei summa fides,& credulitas. Et quia iu infinitum elongatur a mendacio,quia non potest fallere, nec falli; ideo in infinitum debet ei credi. Præterea Deo debetur confidentia, quia est fidelis, & eo modo quo est fidelis,ei debetur confidentia,& in eo confidendum est. Item Deo debetur spes, & in eo sperandum est, quia potens,& uolens,& sciens iuuare,& saluare, & dare, & eo modo debetur ei spes,quo modo est potens, eo modo est in eo sperandum. Et quia solus est potens,& nullus alius, & primo potens,& summè potens, ideo in eo est primo, & solum,& summè sperandum. Et sic de omnibus.

Credendus.

Sperandus.

Sic ergo alia ratione est Deus amandus, alia ratione timendus; alia ratione honorandus, & sic de aliis. Et quia in ipso sunt omnes rationes istæ dictæ; ideo sibi soli debet dare homo omnia ista & primo. Non ergo sufficit homini dare solum amorem, nisi etiam det timorẽ, & honorem, laudem,& gloriam,fidem,spem, & obedientiam, & confidentiam, quia omnia debentur ei sicut amor. Sed primo & principaliter amor, quia in hoc correspondet Deo de simili, quia Deus amor est,& dat amorem, sed non honor & timor, & sic de aliis. Et ideo principalissimum, quod Dei debetur, est amor, sed non uult solum amorem, sed uult ipsum sociatum cum aliis,scilicet timore, & honore, & sic de aliis, quia taliter ei debetur.

Quod

Quòd quamuis sint multæ speciales rationes, quare omnia prædictà debent dari Deo ab homine, tamen vna potest esse ratio generalis ex parte Dei, *& alia ex parte hominis.* Cap. CLXXVII.

QVoniam oẽs ꝑdictę rõnes possunt cõcludi in vna rõne ex parte Dei; & alia ex parte hoĩs, ideo possumus ducere oẽs ad duas generales rationes. Istæ autem duæ rationes sunt opus & factor. Vnde omnia debentur Deo ab homine, quia Deus est factor eius, & omnia debet homo dare, quia est opus eius. Et eo modo quo Deus est factor hominis, & homo est opus suum, eò ei debentur dari, & homo debet dare Deo. Et ideo amor, timor, honor, laus, & gloria, fides, spes, fiducia, confidentia, obedientia, debentur Deo ab homine, quia homo est opus suum, & Deus est factor eius. Vnde debet homo amare Deum, qa est opus eius, & Deus est factor suus. Homo debet honorare Deum, quia est opus eius. Homo debet laudare Deum, quia est opus eius. Et quia Deus est factor hominis, & homo est opus eius; ideo debet ei summè obedire. Et sic de aliis. Vnde quia Deus est factor hominis, & homo est opus suũ; ideo amat ipsum hominem, quia factor amat suũ opus: & ipsi dat sua beneficia. Quia Deus est factor hominis; ideo Deus est dominus eius. Et quia Deus est factor hominis; ideo est principium hominis: & quia est factor hominis; ideo non decipit, nec fallit hominem, sed semper dicit ei ueritatem, quia factor non decipit opus suum: & quia est factor hominis, est homini fidelis. & quia est hominis factor, ideo nescit deficere homini, quia factor nõ deficit operi suo. Et sic de aliis. Quia igitur homo est opus Dei, & solus se cognoscit opus Dei esse, & factum a Deo, & alia opera non cognoscunt se esse opera Dei, nec esse facta à Deo; & etiam solus homo cognoscit se esse obligatum Deo, & solus cognoscit quid debet opus

factori

factori suo, & cognoscit quod omnia prædicta debet opus suo factori. Et quia potest dare omnia prædicta; ideo debet, & obligatur dare omnia prædicta Deo. Coniunge omnia ista simul. Homo cognoscit se esse opus Dei, & cognoscit quid debet opus factori suo; & homo cognoscit se esse seruum Dei, & subditum; & cognoscit quicquid debet seruus domino suo facere; & cognoscit se omnia accepisse a Deo; & cognoscit quid debet facere recipiens danti, & homo cognoscit posse dare & habere omnia quæ debet dare. Ex istis omnibus sequitur, quòd homo debet dare omnia prædicta eDo, nec excusatur si non dat, quia habet & potest dare. Et sic in generali, & insimul manifestata sunt debita, & dona quæ Deo debentur, & quæ homo debet dare Deo, & obligatur ultra amorem dare.

Sequitur de istis in speciali, Et primo de timore. *Capitulo* CLXXVIII.

QVoniam autem dictum est, & tractatum de amore, quod est primũ donum, & primum debitum in speciali, etiam tractatũ est de aliis debitis, & donis in speciali. Sed tamen quia amor est primum debitum, & donum, & ad ipsum sequuntur omnia alia debita, & dona; & nihil potest dici donum, nisi ratione amoris, quia est primum donum; ideo necessario includitur amor in omni dono & dato, aliter non esset donum, nec datum, quia ipse amor primo habet nomen doni, & primum semper includitur in aliis, & nihil potest esse uerum donum, nec datum, nisi oriatur ab amore, & fundetur in amore. Et si amor non est, nullum donum est, quia donum debet esse uoluntarium, liberum, spontaneum, & gratuitum, & nihil est tale nisi amor. Et ideo nihil est acceptum, nisi amor, vel

Cap. 110.

propter amorem. Et propter hoc timor, honor, & obedientia, &c. quæ possunt dari absque amore, non sunt acceptabilia, quia non sunt voluntaria, nec dulcificata, nec mellificata cum dulcedine amoris, quæ est prima dulcedo. Ideo sine amore omnia sunt amara. Ideo nec dans gaudet de dando, nec recipiens complacet in recipiendo. Et propter hoc qui timet sine amore, habet pœnam, & tristitiam; & qui honorat sine amore, adulatur, quia non est honor, sed adulatio. Quia ergo ipse amor est primum donum, & debitum; ideo scientia, & cognitio de amore, est principium & ianua ad cognoscẽdum omnia alia dona, & debita, & similis processus est de omnibus sicut de amore.

Differentia inter timorem & amorem.

Incipiamus ergo primo ab ipso timore. Vnde timor differt ab amore, quia amor est donum liberale, & spontaneum; & ideo datur cum delectatione, & lætitia, sine fatigatione, sine pœna, sine tristitia, sine coactione, & liberalissimè, sed timor solus de se non potest dari, nisi cùm pœna & tristitia, fatigatione, & coactione, non spontè, non liberè, quia non est donum uoluntarium. Et ideo nisi coniungatur cum amore, dat tristitiam, pœnam, & desperationem. Et ideo ipse timor est ptimus seruus, nullam libertatem habens. Sed quando coniungitur cum amore, tunc est liber, spontaneus, & voluntarius, & liberatus a seruitute, & manumissus; & tunc non habet pœnam, nec tristitiam, sed gaudium. Si ergo amor liberat timorem a seruitute, & ponit ipsum in libertatem, & hoc facit amor bonus, & non amor malus. Et quia timor de se est seruus, & dat pœnam; ideo non debet multiplicari sicut amor. Vnde ex uno timore bono, non sequuntur multi timores, sed quanto timor est melior, tanto minus multiplicatur. Ideo ex timore Dei, nullus alius timor oritur; sed ex amore Dei, sequuntur infiniti amores. Et sic amor extenditur quantum res amata, sed timor non extenditur quantum res quæ timetur, quia nihil est

timen-

timendũ, nisi Deus, quia creatura nullo mõ est timenda. Et sic differentia est inter timorem, & amorem, quia timor non est donum uoluntarium, & dat pœnã de se, & tristitiam, quando est solus, & non extenditur: & amor de se est uoluntarium donum, & dat gaudium, & extenditur.

Sed etiam multum conuenit timor cum amore, & est optima mixtura, & optima societas, quia Dei timor iuuat amorem, quia timor vnit, & ligat uoluntatem magis cum Deo. Et ideo timor, & amor, sunt duæ cathenæ, duo claui tenentes uoluntatem fixam cum Deo, & adinuicem se iuuant, & fortificant. Vnde quia creatura facta est ex nihilo, & Deus est infinitæ potestatis, non esset conueniens coniunctio creaturæ cum Deo, nisi per amorem & timorem, nec aliter conuenit creaturæ amare Deum, nec Deo conuenit aliter amari, quia apparet quædam æqualitas, & nulla superioritas, nec esset firmissima vnio inter creaturam, & Creatorem. Et ideo quia timor maximè conuenit cum amore, quia ipsum confortat, fortificat, & iuuat, & soli dat, & habet virtutem vnitiuam: ideo post amorem tractari debet de timore.

Conueniũt timor & amor.

Quòd sicut duo amores sunt, ita sunt duo timores. Cap. CLXXIX.

QVoniam autem duo amores principales iam dicti, sunt radices omnium bonorum, & malorum, quæ pertinent ad hominem, ideo necesse est, vt omnia quæ pertinent ad hominem, diuidantur in duas partes. Et ideo necesse est ponere duos timores, sicut duos amores. Vnus timor est qui oritur ex timore Dei, & alius timor est, qui oritur ex amore suiipsius. Et sicut

se habent duo amores inter se, ita & duo timores. Et ideo timor qui oritur ex amore Dei, & conuenit cum Deo, bonus, sanctus, & iustus est, & habet omnes conditiones ipsius amoris Dei. Sed timor, qui oritur ex amore proprio, est malus, iniustus, & inordinatus, & habet omnes conditiones proprii amoris. Et isti duo timores faciunt operationes contrarias, quia timor Dei non multiplicatur, sed semper ē unus solus; quia qui timet Deū, nihil timet aliud, quia nihil aliud est timendum: & ideo vnit, & fortificat hominem cum Deo, & nullam pœnā, nec tristitiam dat, quia semper coniunctus est cum bono amore. Sed timor, qui oritur ex amore suiipsius, multiplicatur in infinitum, & plusquàm ipse amor unde oritur; immo ex uno amore oriuntur infiniti timores. Et quia timor de se, pœnam dat, & tristitiam, nisi sit iunctus cum bono amore; ideo quilibet timor, qui oritur ex amore suiipsius, dat pœnam, & tristitiam; & ideo ad multiplicationem timoris, sequitur multiplicatio pœnarum, & tristitiarum. Vnde ista multiplicatio timoris, clarissimè manifestat uenenositatem, & malitiam ipsius amoris proprii, & quantum noceat habenti. Qui enim primo amat seipsum, summè amat uitam suam, suum esse, & cōsummationem suiipsius. Et ideo summè timet perdere seipsum primo, & suam uitam, eo quòd potest perdi, & destrui, & corrumpi; quia est res perdibilis, & destructibilis; & ipse non potest conseruari per seipsum; & per consequens timet omnia ista quæ possunt perdere, & destruere, seu diminuere seipsum, & suum esse, & suam uitam, & sibi nocere. Et ideo timet mortem, infirmitatem, & pestes, & fugit illas quantum potest; timet terram, timet aquas, aerem, & ignem, venena, famē, sitim, animalia; timet homines, qui possunt auferre uitam suā. Item qui primo amat seipsum, amat primo propriū honorem, propriam famam, & suam laudem, & excellentiam; & ideo timet perdere honorem suum, suam famā, & suam laudem, & timet uituperari; & per consequens

Timor malus multiplicatur in infinitum. Amans seipsum, omnia timet.

timet omnia illa quę possunt diminuere, & destruere suum honorem, suam famam, & suum nomen. Item qui primo amat seipsum; amat suas proprias delectationes carnis, ideo qui timet eas perdere, timet omnia illa quæ possunt destruere, vel diminuere illas delectationes. Ideo timet tormenta, frigus, calorem, amaritudinem, paupertatem bonorum, & penuriam. Item etiam quia pecunias diligit; ideo timet eas perdere. Ideo timet omnia illa quæ possunt auferre, vel diminuere pecunias. Ecce ergo qualiter timor malus multiplicatur in infinitum, eo quia oritur de malo amore. Item etiam qui amat primo seipsum, amat omnes illos qui sunt coniuncti secum, vel qui iuuant ipsum, vel consolantur ipsum. Ideo amat amicos, filios, uxorem, parentes, & fratres; etiam & omnia illa quæ ei seruiunt, sicut sunt domus, possessiones, & animalia. Et ideo timet omnia ista perdere; & per consequens timet omnia illa quæ possunt auferre ista supradicta omnia, uel destruere.

Timor Dei non multiplicatur.

Fundamentum ergo quare generantur tot timores, est; quia illud quod amat, potest perdi, & destrui, & auferri, & est res perdibilis. Et sic amor malus non liberat timorem à seruitute, & à pœna; immo ipsum timorem multiplicat, & pœnam auget. Sed qui amat primo Deū, quia Deus non est res, quę potest destrui, uel auferri, nec corrumpi, nec per uiolentiam tolli, nec aliquid sibi potest nocere; ideo nihil aliud timet, sed solum timet eum quem amat; & sic amor Dei non multiplicat timores, sed habet solum unicum timorem, & ille timor liberat ab infinitis timoribus malis, quæ dant pœnam, & tristitiam. Et quia timor alicui debetur, quia dominus, & ille qui timet est tanquam seruus, ergo sequitur, quòd homo qui primo non timet Deum; subiicitur, & est seruus omnium rerum quas timet, & constituit se seruum omnium illarum rerum, & illę res omnes dominantur homini; & ideo homo constituit se seruum, & subiectum omnium creaturarum, & omnis creatura domi-

Amans seipsum, omnium rerũ seruus est.

natur ei, quia omnes timet; & sic incurrit infinitas serui tutes, & capriuitates, & perdit libertatem suam. Sed qui primo timet Deum, est solum seruus unius, & solum vnum habet dominum, qui est dominus omnium creaturarum. Qui ergo timet Deum primó, quia timet quod timendum est, ideo habet bonum timorem, sed qui non timet Deum primo, timet q̃ primo timendum non est, quia timet creaturas de nihilo factas: & talis timor est contra naturam hominis, inquantum homo est, & contra totum ordinem creaturarum, quia creaturæ sunt factæ propter hominem ad seruiendum homini; & sic est ordo peruersus in natura. Sed timor Dei est secundum naturam hominis, inquantum homo est, & secundum ordinem omnium rerum, & ideo non est contra hominem, sed conuenit homini inquãtum homo est; & ideo semper proficit homini. Et sic apparet qualiter sunt duo timores, sicut duo amores.

Quòd sicut duo timores contrarij, ita sunt duo contemptus oppositi. Cap. CLXXX.

ET quia etiam amori opponitur odium, & duobus amoribus opponuntur duo odia: ita etiam similiter timori opponitur contemptus. Et sicut sunt duo timores, ita erunt duo contemptus. Ideo sicut est timor Dei, ita est contemptus Dei, & sicut est timor creaturæ, ita est contemptus creaturæ, seu contemptus suiipsius. Et ideo similiter potest fieri hęc oppositio, & comparatio inter duos timores, & duos contemptus; sicut inter duos amores, & duo odia. Vnde timor Dei, & timor creaturæ, seu qui oritur de amore proprio, sunt contrarii, & contemptus Dei, & contemptus creaturæ, seu suiipsius sunt subcontrarii. Sed timor Dei, & contemptus Dei contradicunt, & timor

mor creaturę, & contemptus creaturæ etiam contradicunt. Et timor Dei, & contemptus creaturæ, subalternātur: & timor creaturæ, & contemptus Dei, etiam subalternantur. Compara ergo timorem ad amorem, & duos timores ad duos amores, & ad contemptus, & sic acquires magnam scientiam de timore.

Quòd honor, & vtilitas, seu commodum sunt duo, propter quæ omnia fiunt. Cap. CLXXXI.

QVamuis autem sit tractatum de honore aliqualiter simul cum amore, & aliis debitis; attamen honor requirit specialem tractatum ab aliis distinctum proptet suam singularem naturam, & excellentiam, quia omnia quæ facta sunt & fiunt, propter honorem fiunt. Vnde omnia quæ fiunt, uel fieri possunt, ad duo reducuntur, scilicet ad honorem, & utilitatem. Quia omne quod fit, uel fit propter honorem, vel propter vtilitatem, uel propter utrunque simul, ita quòd honor, & utilitas sunt duo fructus, qui colliguntur finaliter ab omnibus. Quum autem Deus fecerit mundum, necesse est, quòd uel fecit propter honorem, vel propter utilitatem, uel propter utrunque insimul. Vnde quum non sint nisi duo, scilicet Deus, & creatura, necesse est, quòd omnia fiant uel propter Deum, uel propter creaturam, uel propter utrunque insimul. Et quia creatura semper est indigens, quia de nihilo facta, & non potest per se esse, nec existere; & sic potest crescere in bonitate, & perfectione, & melior fieri intra se; ideo ei solum debetur utilitas, seu commodum & non honor. Sed quia Deus Creator est plenus intra se omni perfectione, nullo indigens extra se, quia nullo modo potest crescere in seipso, quia summè plenus, & ideo quia in ipso nulla est, nec potest esse indigentia, quia est sum-

mè diues omnibus, abundans, habens, omne complementum, ideo ei nulla debetur vtilitas, sed solùm honor. Et sic creaturæ solùm debetur vtilitas, & Deo Creatori solùm honor. Et quia Deus est summè bonus; ideo nihil potest operari, quin sit propter vtilitatem. Ideo ista duo sunt simul coniuncta in omni opere suo, scilicet honor & vtilitas, quia honor sine vtilitate videtur esse vanitas, quod non potest esse in summo bono; ideo Deus non potest operari propter solùm honorem; ideo omnia, quæ Deus operatur, propter honorem operatur, & vtilitatem, scilicet propter honorem suum, cui debetur, & propter vtilitatem creaturæ, cui conuenit vtilitas, & commodum; aliter sua operatio non haberet finem completum, & plenum, quod esse non potest. Et sic omnia consistunt in duobus, scilicet in honore, & vtilitate, & propter ista duo omnia fiunt, & vtilitas conuenit indigenti, & honor indigenti, seu pleno in se. Cum enim Deus operatur omnia, quę operatur propter se primò, vt ipse non possit aliquid recipere intra, nec crescere intra se, nec augeri, sequitur quòd non potest operari extra se, nisi propter honorem, & gloriam, quæ sunt exteriora bona. Impossibile est enim quòd propter nihil operetur. Et quum sit summè bonus, est impossibile, quòd operetur nisi propter aliquam vtilitatem, & quia ipse nulla vtilitate indiget; ideo necesse est, quòd operetur propter vtilitatem creaturæ. Et sic honor Dei, & vtilitas creaturæ semper sunt colligata in operibus suis.

Homini utilitas.

Quamuis simul sunt honor, & vtilitas, attamen magis principalis est honor, quàm vtilitas. Cap. CLXXXII.

ET quoniam honor pertinet Deo, & vtilitas creaturæ; ideo magis est principalis honor Dei quàm vtilitas creaturæ, & de tanto quanto Deus est principalior quàm creatura, immo sicut

cut Deus & creatura in infinitum distant; ita distant in infinitum, & sine mensura honor Dei, & vtilitas creaturæ. Et ideo quamuis simul operetur propter suum honorem, & creaturæ vtilitatem, attamen magis principaliter operatur, & primò propter suũ honorẽ, & minus principaliter, & secundariò propter creaturæ vtilitatem; ita quòd principalius respicit suum honorem, quàm creaturæ vtilitatem. Sicut enim primò est Deus, quàm creatura; ita similiter primò debet respicere Deus ea, quæ pertinent ad ipsum, quàm ea quæ pertinent ad creaturam, licèt vtrunque simul respiciat. Et ideo sequitur quòd Deus principaliter fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt propter suum honorem, & ad suam laudem, & gloriam, vt scilicet exinde sequatur diuinus honor, & etiam consequenter propter creaturæ vtilitatem. Et exinde sequitur, quòd Deus omnia potest quæcunque possunt pertinere ad propriam laudem, & veram gloriam, & veram vtilitatem, & ad verum honorem; & quòd omnia quæ Deus operatur in mundo, operatur ad suum honorem, & nihil potest facere contra suũ honorem. Et ideo omnes creaturæ sunt factæ ad suum honorem, & ad suam laudem; & regimen mundi, & omniũ creaturarum, & totius vniuersi totum est ad suum honorem. Et quia vtilitas creaturæ est ligata cũ honore Dei, ideo sequitur, quòd quantò magis Deus respicit suum honorem, tantò magis respicit vtilitatem, & commodũ creaturæ, & quantò magis vult suum honorem, tantò magis vult vtilitatem creaturę, & quantò magis credit crescit honor Dei, tantò magis crescit vtilitas creaturæ. Et sicut Deus nihil potest facere contra suum honorem, ita nihil potest facere quantum est de se contra vtilitatem creaturarum, quia insimul sunt colligata. Quamuis ergo Deus intendat suum honorem principaliter tamen non potest facere suum honorem, nisi faciat creaturarum vtilitatem, & commodum, quia summè bonus non potest nocere quantum est de se;

ideo summè non potest de se nisi proficere. Vtilitas ergo creaturarum, & commodum sequitur semper honorem Dei.

Quòd sicut Deus solùm intendit vnum honorem, ita solùm respicit, & intendit vnam vtilitatem principalem. Cap. CLXXXIII.

ET quoniam vtilitas sequitur honorem Dei, & non potest ab eo separari, & cùm Deus respiciat vtrunque insimul, sequitur quòd sicut solùm respicit vnum honorem, scilicet suum, ita respicit vnam vtilitatem principalem principaliter & primo. Quia enim creaturæ debetur vtilitas, & Deo honor; ideo quia ipse est vnus solus Deus, solũ est vnus honor. Ita similiter quamuis sint multæ creaturę, attamen vna est principalis creatura super oēs creaturas. Et quia creatura rationalis est supra omnes creaturas: ideo sequitur, quòd principaliter Deus intendit, & respicit vtilitatem creaturæ rationalis, & vtilitatem aliarum creaturarum respicit propter vtilitatem creaturæ rationalis. Et quia solus homo in hoc mundo est creatura rationalis, ideo Deus primo, & principaliter in mundo respicit vtilitatem hominis, & vtilitates aliarum creaturarum quæ sunt in hoc mundo, respicit propter vtilitatem hominis; & vtilitatem hominis propter aliã vtilitatem non respicit. Ideo solùm vna est principalis vtilitas ad quam ordinantur omnes aliæ vtilitates, & hæc est hominis vtilitas: & utilitas hominis nō est propter aliam vtilitatem, quia nulla est vtilitas alia supra vtilitatẽ hominis, sed solùm honor Dei, laus, & gloria sunt supra hominis vtilitatem, quia amor & honor Dei est superior quàm hominis vtilitas. Ecce ergo ordinem, vtilitates omnium creaturarum sunt propter vtilitatem hominis; & vtilitas hominis propter hono-

Deus intendit vtilitatẽ hominis.

honorem Dei eſt; & honor Dei propter nihil aliud eſt, quàm propter Deum. Ergo omnia tendunt ad vtilitatem hominis, & ad Dei honorem. Et quia iam probatum eſt, quòd Deus omnia quæ operatur exterius, operatur propter honorem ſuum, & hominis vtilitatem, & ſic honor Dei, & vtilitas hominis ſunt ſimul coniuncta, & colligata, nec ſeparari poſſunt. Et ſic habemus in vniuerſo vnum honorem ſolum, & vnam principalem vtilitatem, quæ ſunt duo fructus totius vniuerſi. Et hoc eſt valde conueniens, quòd ſolùm vtilitas hominis ſit principalis, quia ſicut ſolus homo ſcit, & poteſt honorare Deum in vniuerſo, & laudare, quòd ita ipſe ſolus recipiat vtilitatem.

Omnia tendunt ad vtilitatem hominis.
Cap.clxxxi.

Quòd per Dei honorem, & vtilitatem hominis, ſeu creaturæ rationalis poteſt reddi ratio de omnibus quæ operatur Deus extra ſe. Capitulo CLXXXIIII.

ET quoniam Deus operatur omnia quæ operatur extra ſe ad ſuum honorem, & ad ſuam gloriam, & etiam ad vtilitatem hominis, ſeu creaturæ rationalis, & nihil poteſt operari contra ſuum honorem, nec contra creaturæ rationalis vtilitatem; ideo cùm finis principalis propter quem operatur exterius ſit honor ſuus, & gloria cum vtilitate creaturæ ſequitur, quòd omnia quæ de ipſo poſſunt dici in opere extra ſe, & omnia opera eius poſſunt exterius reduci ad honorem, & vtilitatem; & quòd per honorem, & vtilitatem poteſt reddi ratio de omnibus quæ operatur Deus exterius. Qui ergo vult habere ſciẽtiam de diuinis operibus, cognoſcat vnum honorem Dei, & illa quæ pertinent ad ſuum honorem, & ſuam gloriam, & etiam cognoſcat vtilitatem hominis, ſeu creaturę rationalis,

Quoniam necesse est, quòd opera diuina concordant, & conueniant cum honore diuino, & nullo modo repugnent, nec contradicant; & etiam oportet, quòd conueniant cum utilitate creaturæ rationalis. Simus ergo bene radicati in Dei honore, & in uera hominis utilitate, quia in istis omnia diuina opera radicantur. Et inde sequitur, quòd qui non semper uidet, considerat, & cogitat Dei honorem, & gloriam, nec ipsam hominis utilitatem, nihil potest intelligere de operibus Dei, immo penitus ignorat, quia non uidet lumen in quo uidentur opera Dei. Et quia Deus est potestas, est sapientia, est bonitas, est iustitia, & sic de aliis; ideo omnia operatur ad honorem, & gloriam suæ potestatis, suæ sapientiæ, suæ bonitatis, suæ iustitiæ, suæ virtutis, & sic de aliis; ita ꝙ nihil potest facere contra honorem suæ potestatis, nec cōtra honorem suæ sapientiæ, nec contra honorem suæ bonitatis. Et omnia opera diuina possunt reduci ad potestatem, sapientiam, & bonitatem; & per hæc tria extra operatur omnia extra se, & ad ista tria reducuntur alia. Ad operandum enim ista tria sufficiunt, scilicet bonitas, potestas, & sapientia, & ista tria simul requiruntur, nec unum sufficit sine aliis.

Quòd in diuino honore includitur vtilitas hominis, seu creaturæ rationalis. Cap. CLXXXV.

ET quia Deus operatur omnia opera sua ad honorem suæ potestatis, suæ sapientiæ, & suæ bonitatis, & honor, & gloria bonitatis est operari utiliter, & commodè ad maiorem vtilitatem; ideo sequitur, quòd utilitas semper includitur in Dei honore, & nullo modo honor diuinus potest separare a se utilitatem creaturæ, quia nullo modo potest facere contra honorem suæ bonitatis, in cuius honorē semper includitur utilitas, & commodum alicuius. Et

ideo

ideo cum dico Dei honorem, dico creaturæ utilitatem, nec est necesse exprimere ipsam utilitatem, quia Dei honor totum importat. Et sic omnia totaliter reducantur ad diuinum honorem, & de omnibus potest reddi ratio per diuinum honorem.

Quòd diuinus honor probat opera Dei exterius esse potentissimè, optimè; sapientissimè, & beneuolentissimè facta. Cap. CLXXXVI.

QVoniam autem Deus operatur omnia opera sua ad honorem suæ potestatis, suæ sapientiæ, & suæ bonitatis; nec aliter potest operari, & quia honor, & gloria potestatis est potentissimè, & potenter operari, & honor & gloria sapientiæ suæ est sapienter, & sapientissimè, proportionabiliter, & proportionabilissimè, & congruentissimè, & ordinatissimè operari, & gloria bonitatis est benè, & optimè, beniuolenter & beniuolentissimè, vtiliter, & vtilissimè operari; ideo sequitur, quod opera Dei sunt potentissimè, sapiētissimè, & optimè facta. Et ideo omnia opera Dei sunt proportionabilissima, ordinatissima, cōgruentissima, & vtilissima. Ideo nihil potest esse in diuinis operibus improportionatum, incongruum, nihil inutile, nihil superfluum, nec diminutum, vel inordinatum.

Quòd quanto opera sunt magis ardua, magnifica, altiora magis mirabilia, & difficilia, & magis, & pluribus utilia & communia, magis Deo conueniunt, & pertinent.
Cap. CLXXXVII.

HOc autem ostenditur sic, quoniam honor, & gloria soli Deo conueniunt, & pertinent; & quanto honor & gloria est maior, magis Deo pertinet; & quanto magis honor ascendit, tanto magis Deo conuenit: & quanto magis aliqua pertinent, & respiciunt ad honorem, & gloriam Dei, magis Deo pertinent; & quanto opera sunt magis ardua, magis alta, magis mirabilia, magis subtilia, & difficilia, magis pertinent ad gloriam, & honorem diuinæ potestatis, & sapientiæ diuinæ, quanto etiam aliqua sunt magis utilia, & pluribus communia, tanto magis pertinent ad gloriam, & honorem, & laudem diuinæ bonitatis; ergo cùm Deo conueniat quicquid potest esse magis, & pertineat ad honorem suæ summæ potestatis, & suæ summæ sapientiæ, & infinitæ bonitatis, sequitur, quòd opera summæ potestatis, & summæ bonitatis Deo conueniunt, & pertinent, & quanto magis sunt talia, tanto etiam magis ei conueniunt. Et per consequens ei conuenit ad honorem suæ potestatis, sapientię, & bonitatis ita potenter operari, quòd non possit potentius cogitari: ita sapienter, quòd non possit cogitari sapientius: ita utiliter, & benignè, quod nō possit cogitari benignius, nec utilius, & hoc requirit honor, & gloria suæ potestatis, suæ sapientiæ, & bonitatis. Quare, concluditur, quòd quanto opera sunt magis ardua, magnifica magis, alta magis, magis incomprehensibilia, & magis mirabilia, subtilia, & difficilia; & magis, & pluribus utilia, magis Deo conueniunt,

&

& pertinent: cùm omnia quæ magis pertinent ad honorem, & gloriam suam, & laudem magis ei conueniunt.

Et exinde possunt multa alia concludi, & sequi. Vnde potest sequi, quòd quicquid magis pertinet ad honorem, & gloriam Dei, magis oportet esse, magis debet fieri. Et ideo magis oportet mundum esse productum totaliter de nihilo quàm de aliquo, & magis de nouo, quàm ab æterno, quia magis hoc pertinet ad honorem, & gloriam suæ potestatis, & bonitatis. Item sequitur, quòd quanto opera erunt magis utilia homini, & creaturæ rationali, magis fient, quia hoc magis est ad honorem suæ bonitatis. Item quia conuenit Deo, ut honor suus, & gloria crescant exterius quantum fieri poterit, & hoc non possit fieri nisi per opera: ideo conuenit Deo facere opera summæ bonitatis, summæ potestatis, summæ sapientiæ, & benignitatis. Sic ergo per ipsum honorem Dei possumus cognoscere, quòd Deo conuenit magis extra se operari, considerando honorem, & gloriam suæ potestatis, suæ sapientiæ, & bonitatis, & iustitiæ, & misericordiæ, & pietatis.

Et ex omnibus potest concludi, quòd opera Dei ex se consummabuntur: finientur, & terminabuntur in summo honore, in summa laude, & in summa gloria suæ potestatis, suæ sapientiæ, bonitatis, & iustitiæ: & quòd tunc cessabit operari exterius, quando honor suus, laus sua, & gloria erunt completa.

Quòd honor Dei cum gloria & laude inæternum durabit, & fine fine permanebit. Cap. CLXXXVIII.

QVia autem iam dictum est, quòd quicquid operatur Deus exterius, operatur ad honorem, & gloriam, & laudem suę potestatis, sapientiæ, & bonitatis; ideo quia Deus à nullo potest impediri, necesse est, quòd honor suus fiat, & compleatur; quia aliter honor, & gloria suę potestatis destruerentur. Et per consequens sequitur, quòd omnia debent determinari, & consummari ad suum honorem, & ad suam laudem, & gloriam. Et quia non esset summus honor, nec summa gloria, nisi honor, & gloria sua durarent, & perpetuarentur in æternum, vt nunquam cessent; ideo necesse est, quòd honor Dei permaneat in æternum, & gloria, & laus: Et per consequens opera Dei debent permanere in æternum. Et quia honor requirit honorantem, & gloria glorificantem, & laus laudantem, ideo propter æternitatem honoris Dei, & suę gloriæ, & laudis, oportet quòd sint creaturę, quæ possint in æternum Deum laudare, honorare, & glorificare de operibus suis, & quæ cognoscant opera. Si enim nulla esset creatura, quæ cognosceret opera Dei, & uideret, in uanum Deus operaretur propter honorem, & laudem, & gloriam suam. Et quia sola creatura rationalis potest hoc facere, ideo creatura rationalis debet in æternum durare propter honorem Dei, & laudem, & gloriam. Et sic perpetuitas honoris Dei, & gloriæ, & laudis arguit perpetuitatem creaturæ laudantis, & glorificantis. Et quia honor Dei non potest esse sine vtilitate, ideo sicut honor Dei debet perpetuari, ita debet etiam utilitas perpetuari. Et ideo etiam utilitas creaturæ rationalis perpetuabitur, ut simul maneat honor, & utilitas sine fine.

Quòd honor Dei est duplex, & dupliciter debetur. Cap. CLXXXIX.

Considerandum autem, quòd honor vno modo est naturalis; & debetur ex debito naturæ, scilicet ratione primitatis, & principalitatis, & auctoritatis. Et iste honor debetur alicui, quia est principium, & primum, quia omne principium & primum, inquantum tale est honorandum. Et quia solus Deus est principium totaliter, & nihil est ipsum primum principium, nisi per ipsum; ideo ipse est solus honorandus isto honore primo, & omne aliud inquantum est principium, & primum, est honorandum; quia repræsentat ipsum. Et ideo pater, & mater, & principatus honorantur, quia sunt principium quoddam. Et talis honor non includit gloriam, nec laudem, nec famã, nec nomen, quia non datur, nec debetur nisi ratione primitatis. Alius est honor; qui non est a natura, nec ex debito naturæ, sed est honor acquisitus, & debitus ex mirabilibus operibus, honorabilibus, & gloriosis. Et iste honor includit in se gloriam, & laudem, famam, & excellentiam, & benedictionem. Et iste honor iunctus cum laude & gloria, est præmium extrinsecum, & remuneratio exterior bonorum operum, quod debetur ab omnibus cognoscentibus talia opera. Vnde fructus exterior bonorum operum, est honor, laus, gloria, fama, benedictio, & sunt corona bonorum operum, quia propter honorem, gloriam, & laudem coronantur exterius bona opera, quia digna sunt exterius coronari. Et quia solus Deus facit bona opera, & omnia bona opera per ipsum fiunt, & quamuis creaturæ operentur, tamen ab ipso habent quod operentur, & non a seipsis, quia de nihilo factæ sunt; & ideo ipsæ creaturæ, & opera creaturarum bona ipsius Dei sunt radicaliter, & principaliter; ideo honor, laus, & gloria, quæ sunt præmium exterius, & corona

Honor naturalis.

Honor acquisitus.

Honor est præmium uirtutis.

Soli Deo *honor.*

bonorum

bonorum operum, soli Deo debentur. Siue ergo Deus immediatè operetur per seipsum, seu per creaturam, semper ipse honor, laus, & gloria Dei sunt, & soli Deo debentur. Sed quia creatura rationalis simul operatur cum Deo liberè, uoluntariè, & spontè, & complacet in operibus bonis; ideo debetur ei præmium, & remuneratio ratione libertatis, & complacentiæ in bonis operibus, sed non debetur ipsi creaturæ præmium, nec remuneratio exterius, sed interius, quia esset ei uanitas. Et ideo non debetur creaturę honor, nec gloria, nec laus ex operibus suis, sed solum utilitas interius, quia creatura debet perfici, & compleri, & crescere intra se, donec sit completa. Quando ergo Deus operatur per se immediate sine creatura, tunc talia opera non possunt præmiari, nec remunerari, nisi exterius per honorem, laudem, & gloriam, & hoc soli Deo debetur, quia est plenus interius, & intra se. Sed quando operatur per creaturam rationalem, tunc debentur duo præmia, vnum interius, aliud exterius: vnum pro Deo, aliud pro creaturis. Præmium Dei est honor, & operis laus, & gloria; præmium creaturæ est vtilitas; & hoc est valdè rationabile, vt sicut duo concurrunt voluntariè simul ad vnum, quòd vtrunque habeat præmium sibi conueniens, scilicet Deus honorem, & creatura utilitatem. Quid enim faceret creatura indigens de honore, & gloria, & quid faceret Deus summè plenius de utilitate, quum Deus non possit crescere intra se; & creatura possit crescere intra se? Et sic honor est præmium extrinsecum, & utilitas est præmium intrinsecum. Et sic Deus præmiat, & remunerat creaturam rationalem interius, dando sibi præmium perficiendi eam, & complendo, & augmentando, & ipsa creatura rationalis; vt ipse homo præmiat, & remunerat Deum, & coronat exterius, dando sibi laudem,

Homini debetur præmium interius.

Præmium Dei.

Honor est præmiũ extrinsecum, vtilitas intrinsecum.

dem, & gloriam, & honorem, & benedictionem de ipsis operibus. Et ita vterque habet suum præmium. Et in hoc ostenditur magna Dei dignatio, qui uult a sua creatura præmiari, honorari, laudari, & glorificari. Et inde sequitur, quòd postquam honor, laus, & gloria sunt præmium, quod Deo debetur exterius, quod excedunt omnia creatura sine mensura. Et ideo maior est honor Dei, quàm totus mundus, quia hoc est corona sua exterior. Et ideo qui aufert sibi honorem, plus tollit, quàm si tolleret totum mundum. Et ideo iniuria Dei non potest per omnes creaturas reparari. Dicamus ergo, quòd quicquid datur, uel acquiritur, uel est intrinsecum bonum illi rei cui datur; ita quòd est eius perfectio, & complementum, uel iuuamentum, vel est bonum extrinsecum, non pertinens ad perfectionem, uel ad complementum, nec ad adiutorium, & hoc est honor, laus, & gloria; sed primum est utilitas, & hoc debetur solum creaturis, sed aliud solum Deo. Quicquid ergo pertinet ad perfectionem, & complementum, & ad adiutorium ipsi creaturæ debet dari. Sed quicquid non pertinet ad perficiendum, nec ad complendum rem, nec ad adiutorium soli Deo debet dari, & hoc est honor, gloria, laus, benedictio, gratiarum actio, & omnia quæ exterius dantur. Et ex hoc possumus uidere, quòd duplex est crementum, & dupliciter aliqua res habet crescere, scilicet intra se, & extra se. Nam tunc aliqua res crescit intra se, & interius, dum completur & perficitur. Et tamdiu crescit, & potest crescere, donec perueniat ad ultimum complementum. Sed tunc aliqua res crescit exterius, & extra se, dum acquirit honorem, laudē, & gloriam, & famam. Et istud crementū nullo modo intrat intra rem, nec unitur ei, qa honor, gloria, fama; nullo modo sunt intra rem, sed extra rem, nec pertinent ad rem; & ideo sunt crementa exteriora, nec complent, nec perficiunt ipsam rem. Et ideo tale cre-

Honor Dei est maior toto mundo.

Quærens honorem, quærens vtilitatem.

crementum non debetur creaturæ, sed præmium, quia creatura potest crescere intra se. Et ideo si non habeat in se totum suum crementum, & quærat extra se cremẽtum, quærit uanitatem, quia ipsa existens uacua a sua perfectione a propria bonitate interiori a suo complemento interius quærit crementum extra se, quod nullo modo potest intrare rem, nec perficere. Et ideo si creatura rationalis nondum completa, quærat honorem, gloriam, laudem exterius, tunc intra se impletur uacuitate, & uanitate, & efficitur uacua a sua propria perfectione, & bonitate interiori; & intrat in eam uanitas, & inanitas, quæ est uacuitas propriæ perfectionis, & bonitatis, & utilitatis, & in ea nulla est soliditas, nec firmitas, quia ibi non est propria bonitas, nec perfectio, nec potest esse firmitas. Et ideo sibi nihil proficit crementum exterius, honoris, laudis, & gloriæ, immo dum magis uult crescere exterius, deficit interius, & remanet pauperrima intra se. Et quantum quærit extra se de honore, laude, & gloria, tantùm perdit intra se de perfectione, & bonitate, & uera utilitate propria. Et quia omnis res appetit semper crescere donec sit completa; ideo creatura rationalis si non quærit crescere interius, necesse est ut quærat crescere exterius; ideo si non quærit propriam bonitatem intra se, necesse est quòd quærat honorem, laudem, & gloriam extra se, & hoc est contra naturam, & contra rationem, quod res existens uacua intra se, & carens propria perfectione, quærat honorem extra se, & gloriam, quum sit pauperrima, & miserrima. Et ideo crementum extrinsecum non debetur creaturæ. Sed quia Deus est plenus intra se, & nullo modo potest interius crescere; ideo ei soli debetur laus, & gloria, & honor, quia in Deo nulla potest esse uanitas, neque uacuitas, quia in eo est summa plenitudo. Sic ergo habemus duplex crementum, vnum extrinsecum, aliud extrinsecum; unum pertinens creaturæ; aliud pertinens Creatori. Et habemus etiam, quòd honor debetur principio, inquantum principium

Quærere honorem est contra rationem.

cipium est; & debetur etiam bonis operibus. Et per consequens Deo debetur honor dupliciter; & quia est primum principium, & etiam propter opera bona. Primus honor est naturalis; secundus est acquisitus; & iste honor acquisitus est crementum exterius, qui est semper coniunctus cum gloria, & laude. Quod autem semper bono operi debeatur laus, & gloria, & honor; signum est euidentissimum; quia homo timet facere mala coram hominibus propter uituperium, & confusionem, quia uituperium, & confusio dantur propter mala opera, & acquiruntur ex ipsis. Ergo per contrarium bonis operibus debetur honor, laus, & gloria. Si ergo Deus facit opera bona, ei debetur honor, laus, & gloria.

Quòd Deus fecit creaturam rationalem, & totum mundum propter honorem qui acquiritur, & debetur, & sequitur propter opera, ut ipse cresceret in creatura rationali extra se; & ipsa rationalis creatura cresceret simul intra se. Cap. CXC.

QVoniam autem Deus non potest crescere in seipso, nec intra se, quia infinitus est, & summè perfectus, sed tamen potest crescere extra se; & creatura potest crescere in seipsa, & intra se; ideo propter istà duo crementa debent fieri omnia. Et quia tunc Deus potest crescere extra se, quando suus honor, sua laus, sua gloria, & sua fama crescunt. Et quum honor coniunctus cum gloria, & cum laude acquiratur de nouo, & sequatur opera, sequitur, quòd ipse omnia opera extra se facit, ut per illa sequatur, & acquiratur cum laude, & gloria. Et quia honor, laus, & gloria, quæ sunt exteriora crementa, non possunt esse nisi Deus cognoscatur, & cognoscantur etiam opera sua; & cum sola creatura rationalis potest cognoscere Deum, & opera sua: sequitur, quod propter honorem Dei, &

laudem, & gloriam rationalis creatura facta sit. Et ideo quum Deus non possit crescere intra se, sed extra se: & extra se non possit crescere nisi in creaturis: ipsis crescat, & quia tunc Deus crescit extra se, quando suus honor, sua laus, & sua gloria, & sua fama crescunt; & hoc non potest fieri nisi in sola creatura rationali; ideo sequitur, quòd fecit creaturam rationalem, ut ipse cresceret in ea, scilicet ut cognitio Dei noua, & notitia Dei noua fieret in ipsa creatura. Quando enim notitia, & cognitio Dei crescit, tunc crescit suus honor, laus sua, & sua gloria, & fama. Et ideo quando notitia Dei multiplicatur, & crescit, tunc Deus crescit, & multiplicatur. Vnde notitia rei est similitudo rei: & ideo quando fit notitia in creatura rationali de Deo, tunc quoddam modo fit Deus de nouo, quia sua similitudo fit in creatura rationali. Et quanto maior fit notitia Dei, tanto magis crescit Deus. Et quanto magis crescit notitia Dei tanto magis crescit suus honor, sua laus, & sua gloria. Et sic fecit Deus homines, & creaturas rationales, ut in eis cresceret. Et quia dum Deus crescit extra se in hominibus, & in creatura rationali, ipsa creatura rationalis crescit intra se, & homines crescunt interius; ideo simul, & semel ei Deus crescit extra se in creatura rationali, & creatura rationalis crescit intra se, & in Deo, & de Deo; & est unum & idem crementum. Sic ergo crementum Dei exterius, & extra se, est crementum creaturæ rationalis interius, & intra se; & crementum ipsius creaturę est crementum Dei. Et sic creatura rationalis intra se crescit, dum Deus crescit in ea; & tunc Deus crescit in ipsa; dum fit cognitio, & notitia Dei in ipsa. Et talis notitia fit in creatura per opera Dei, quia cognoscendo opera Dei, cognoscitur Deus, & manifestatur extra se: & dum cognoscitur per sua opera tunc honoratur, laudatur, & glorificatur. Sic ergo

Homo factus est, ut Deus in eo cresceret.

go operatur Deus extra se, ut cognoscatur exterius, & exinde honoretur, laudetur, & glorificetur, & honor suus, & laus sua multiplicentur, & ex sequenti, ut creatura rationalis ipsum cognoscendo, crescat de sua cognitione, & impleatur notitia ipsius; & exinde honor, laus, & gloria Dei crescat, & multiplicetur in ipsa creatura rationali: quæ dum Deum cognoscit, ipsum honorificat, laudat, & glorificat. Sic ergo ad ista duo crementa tendunt omnia opera Dei, quæ tamen sunt unum crementum. Si enim Deus non cresceret extra se, nec creatura rationalis posset crescere intra se. Et quia rationalis creatura habet intellectum, & uoluntatem: ideo Deus debet crescere in intellectus, & uoluntate ipsius creaturæ: & ipsa creatura debet impleri de Deo tam in intellectu, quàm in uoluntate ad honorem, laudem, & gloriam Dei. Et quia aliter crescit intellectus, aliter uoluntas; & aliud est crementum unius, & aliud alterius; & utrunque crementum oportet, quòd fiat de Deo; ideo oportet, quòd Deus multis modi crescat extra se; & ideo sunt plures modis crescendi Dei extra se; quia creatura rationalis multis modis potest crescere intra se. Vnde Deus crescit, dum notitia de Deo crescit; & Deus crescit, dum amor Dei crescit; etiam Deus crescit, dum timor de Deo crescit; & Deus crescit, dum spes, & confidentia in Deum crescunt Deus crescit, dum fides in Deum crescit; & dum omnia crescunt, tunc honor, laus, & gloria Dei crescunt. Et ideo etiam similiter creatura rationalis, ut ipse homo crescit intra se; dum fit in eo, & generatur cognitio Dei, crescit etiam quando fit in eo amor Dei. Crescit etiam quando generatur in eo timor Dei, spes in Deo, confidentia in Deum, & fides in Deum. Ista ergo sunt incrementa Dei extra se, & incrementa creaturæ rationalis, ex hominis intra

Deus debet crescere in intellectu, & uoluntate hominis.

Duo Principalia incrementa hominis.

se. Attamen licet multis modis crescat Deus extra se, & creatura rationalis intra, sed tamen duo sunt principalia incrementa, sicut duo sunt qui possunt crescere in creatura, scilicet intellectus, & uoluntas. Ista autem duo incrementa sunt notitia, & amor. Vnde cognitio, & notitia Dei est incrementum intellectus, sed amor Dei est incrementum uoluntatis. Tunc ergo crescit intellectus in Deo, & de Deo, & Deus in intellectu, dum crescit Dei cognitio, & notitia, &c. Et tunc crescit Deus in uoluntate, & uoluntas in Deo: dum crescit amor Dei in uoluntate. Sed tamen primum incrementum, scilicet cognitio, & notitia Dei est fundamentum omnium, & radix. Si enim non sit cognitio Dei, non erit amor Dei, nec timor, nec honor, nec laus, nec gloria Dei. Ecce ergo quanta unitas, & quanta propinquitas, & quanta obligatio Dei cum hominibus, & cum rationali creatura, quia Deus uoluit crescere exterius in ipsis hominibus, ut ipsi crescerent in eo, & simul honor, laus, & gloria Dei fierent, & homines intra se crescerent. Ecce qualiter honor, laus, & gloria Dei fecit rationalem creaturam, & homines fieri. Ecce qualiter honor Dei fecit homines crescere, & impleri. Ecce qualiter laus Dei & gloria Dei fecit mūdum qui non erat fieri. Ecce qualiter honor, & gloria Dei fecit Deum extra se operari. Diligere ergo debemus super omnes creaturas honorem, laudem, & gloriam Dei, quia fecit nos fieri, fecit nos esse. Præponere debemus omnibus honorem Dei, propter quem sumus. Custodire debemus honorem Dei, propter quem immortales erimus, & perpetuè uiuemus.

Quod sicut Deus omnia operatur propter suam laudem, suum honorem, & gloriam; ita operatur omnia propter suum nomen. Cap. CXCI.

Quoniam autem quicquid potest de nouo acquiri, vel est res, uel est nomen, & quia Deus non potest sibi de nouo acquirere aliquam rem, quum omnes res mundi ipse fecerit; & sic quum sint suæ, non potest eas de nouo acquirere. Item frustra acquireret, quum nulla re indigeat quia est infinitus, & summè plenus intra se; ergo quicquid de nouo potest sibi Deus acquirere, est solum nomen. Et hoc Deo maximè conuenit; quia solum potest extra se crescere; quia acquirere, hoc est crescere, extra se potest; & non intra se. Vnde tunc aliqua res extra se crescit, quando nomen nouum acquirit: & quanto magis illud nomen crescit, tanto magis res extra seipsam crescit. Nomen autem acquiritur ex operibus, quæ apparent, & uidentur. Quando enim opera sunt bene facta, necessariò ex eis sequitur honor, laus, fama, & gloria, quum attribuantur, & debent attribui illi cuius est illud opus bene factum, & tunc res illa, cuius est opus, & cui attribuitur, acquirit sibi nomen nouum ex tali opere. Acquirere ergo nomen, est acquirere nouum honorem, nouam laudem, & nouam gloriam, & famam nouam ex propriis operibus. Et quia opera possunt esse bene facta, uel male facta: ideo ex operibus potest acquiri nomen bonum, uel nomen malum. Quia sicut ex operibus bene factis de necessitate sequitur honor, laus, & gloria; ita ex operibus male factis sequitur dedecus, uituperium, & inhonoratio. Vnde iste est ordo, quoniam res primo est, & deinde datur sibi nomen proprium importans, & repræsentans, & significans illam rem distinctè, & determinatè, ut uerbi gratia; primo homo est, & deinde datur sibi nomen proprium. Et istud nomen non datur pro-

Deus acquirit nomen. Ex operibus acquiritur nomen bonum.

pter opera bene facta, quia ante nominis proprii impositionem, nondum homo operatus est aliquod opus bene factum, nec male factum, sed significat rem nudam sine operibus. Et ideo habere istud nomen, non est acquirere honorem, nec laudem, nec gloriam, nec famam; sed postea homo per cursum uitæ suæ operauit bona opera bene facta, & tunc acquirit honorem, & laudem, & gloriam, & famam propter opera: & acquirit nouum nomen propter opus, & secundum naturam operis acquirit nomen, & ex multis operibus, multa nomina. Et omnia ista nomina acquisita ex operibus, coniunguntur cum primo nomine ipsius rei, quod erat nudum sine honore, sine fama, & sic primum nomen efficitur magnum, & honorabile, & laudabile, & famosum; & crescit in nobilitate, in honore, in fama, in laude, & in gloria, propter opera rei cuius est. Si ergo à principio nomen rei est sine honore, sine laude, & sine fama, sed postea propter operationes rei, cuius est ipsum nomen, crescit, & efficitur magnum in honore, in laude, in fama; & tantum quantum crescunt opera bona, tantum crescit nomen rei in nobilitate, & in dignitate; & opera illius rei à principio usque ad finem importantur postea per illud nomen; & dum illud nomen auditur, intelliguntur omnia opera sua.

Nota pulcherrimum exemplum.

Ita ergo res dum operatur, facit crescere suum nomen; & dum magis operatur, facit ipsum magis crescere; quia nomen sequitur rem. Et ideo quia propter bene facta opera de necessitate sequitur honor, laus, gloria, fama, & ista sunt exteriora, & extra rem, sicut nomen etiam est extra rem, & non ipsa res; ideo ipse honor: ipsa laus, & gloria, & fama, coniunguntur cum nomine ipsius rei; & per ipsum nomen, ipsa res impletur honore, laude, gloria, & fama. Vnde cùm honor, laus, gloria, & fama, quæ sequuntur

tur

tur ad opera, non possint intrare ipsam rem, cuius sunt opera; & ipsa res nihil habeat extra se magis propinquum, magis familiare, quàm nomen suum, quod importat totalem ipsam rem; & per quod ipsa res ubicunque portatur; immo prædicatur de ipsa in recto, quod nihil aliud exterius facit; sequitur, quòd ipse honor, ipsa laus, gloria, & fama debentur nomina ipsius rei, eo quia ipsum nomen potest crescere & impleri de honore, & laude, &c. Quia ergo ipsa res non potest crescere intra se de honore, nec de laude, nec de fama; & ipsum nomen potest crescere de ipsis; necesse est, quod ipsum nomen crescat, & impleatur honore, laude; & gloria, & fama; vt postquam non possunt manere in ipsa re, remaneant in suo nomine, & dentur nomine suo. Ecce ergo opera exeunt a re, & apparet, & uidentur exterius, & ex operibus talibus debetur honor, laus, quæ sunt exteriora; & ipsum nomen rei est exterius, & apparet; ideo honor, laus, fama, & gloria, quæ sequuntur ad opera, debent dari nomini ipsius rei operantis. Ergo ipsa opera faciunt exterius crescere ipsum nomen, & faciunt ipsum nomen honorabile, laudabile, famosum, & gloriosum, & benedicendum. Ipsum autem nomen potest duobus modis crescere. Primo in seipso, scilicet dum crescit, impletur honore, laude, gloria, & fama propter opera, & istud est primum crementum. Secundo crescit nomen, quum iam est plenum in se, quando multiplicatur, & dilatatur, & extenditur per plures homines in cordibus hominum. Et ergo propter opera bene facta, quæ apparent, necessario sequitur uerè honor, laus, gloria, & fama rei, cuius sunt opera quæ coniunguntur cum nomine ipsius rei, & faciunt nomen magnum. Et cùm solus Deus operetur opera bene facta; & omnia

Nomen alicuius dupliciter crescit

opera bene facta sint ipsius Dei, quia omnis creatura est ipsius Dei opus: & per consequens omne opus creaturæ benefactum, est opus Dei: sequitur, quod honor, laus, gloria, & fama quæ sequuntur ad omnia opera bene facta, omnium rerum uerè, & uerissimè Dei sunt, & Deo debent uerè dari, & nulli alteri rei. Et per consequens solus ipse debet acquirere nomen ex operibus omnibus bene factis: & solum suum nomen debet crescere in uniuerso in uero honore, laude, gloria, & fama in dignitate; & nobilitate. Et per consequens omnis honor, omnis laus, omnis gloria, & omnis fama in ueritate omnium operum benefactorum nomini ipsius Dei debent dari. Et ideo solum suum nomen debet esse honorabile, laudabile, famosum, gloriosum, magnificum, & benedictum, & nullum nomen creaturæ de se debet honorari, laudari, glorificari. Et sequitur ulterius, quod hoc est proprium soli Deo; scilicet acquirere nomen ueri honoris, & laudis, & gloriæ. Et per consequens concluditur, quod Deus operatur omnia extra se propter suum nomen, scilicet, ut impleatur omni uero honore, uera laude, gloria, & fama: ut sit magnum, magnificum, honorabile, & gloriosum, famosum, & laudabile, vt postquam non potest crescere intra se, crescat exterius in suo nomine. Et ideo sequitur, quòd sicut operatur omnia propter sui honorem, laudem, & gloriam; ita operatur omnia propter suum nomen. Et per consequens sequitur, quòd idem est operari propter suum nomen, & operari propter suam laudem, & gloriam, & honorem. Et ideo necesse erit, quòd quicquid fit, uel fieri potest in toto uniuerso, siue bonum, siue malum; ueniat ad honorem, & laudem, & gloriam nominis sui. Etiam quicquid iam conclusum est, & dictum est de honore Dei: concludi, & dici potest de suo nomine.

Solum nomen Dei debet crescere in mũdo.

Quid

Quòd nomen Dei ex operibus acquisitum, respicit semper ueram vtilitatem hominis, & commodum.

Cap. CXCII.

QVoniam autem iam declaratum est, quòd honor verus, & vtilitas vera sint ita colligata, quod non possunt separari: ita quod uerus honor Dei respicit semper veram utilitatem, non suam, sed alterius; & uera utilitas respicit semper uerum honorem, ideo uerus honor Dei, semper respicit veram hominis utilitatem; & vera hominis utilitas, semper respicit verum honorem Dei. Et quia omnia quæ pertinent ad honorem Dei, pertinent ad suum nomen: & suum nomen exterius acquiritur & constituitur ex omnibus operibus, qui pertinent ad honorem, & laudem, & gloriam; ideo etiam sequitur quòd suum nomen ex operibus extra se acquisitum, sẽper respicit utilitatem hominis ueram. Quia enim Deus omnia fecit propter hominis utilitatem, & quum nomen Dei acquiratur ex operibus quæ facit extra se, sequitur quod etiam suum nomen pertinet ad hominis utilitatem, immo de tanto nomen Dei acquisitum magis pertinet ad utilitatem hominis, de quanto suum nomẽ excedit omnes alias creaturas. Plus ergo proficit, plus ualet, & plus est utile nomen Dei homini: quàm omnes creaturæ simul. Et plus valet nomen Dei, quàm omnes creaturæ, quia nomen Dei respicit Deum; & de directo, & principaliter ad ipsum pertinet, & est magis propinquum ei quàm omnes creaturæ. Creaturæ ergo, & omnia quæ Deus operatur, sunt, & fiunt ut Dei nomen constituatur, & acquiratur, & postea ipsum nomen Dei constitutum & acquisitum, facit, & causat totam utilitatem hominis. Si enim Deus nihil operaretur extra se, nullum nomen acquireret extra se. Quia ergo nomen Dei respicit ueram utilitatem hominis, & quũ vera utilitas

Cap. 181. & Cap. 185.

litas hominis sit, vt amet, & timeat Deum, honoret, & laudet, & glorificet eum; speret, & confidat in eo, credat & obediat ei, vt scilicet fiat, & nascatur in homine amor Dei, timor Dei, & spes eius confidentia in Deo, & fides & obedientia, & totaliter homo uniatur Deo, sequitur quòd nomen Dei acquisitum ex suis operibus semper respicit ad ista supradicta, scilicet ut per nomen Dei generetur in homine amor Dei, & timor Dei, spes & confidentia, fides, & obedientia. Ideo hoc sequitur, quòd totaliter debet esse nomen Dei extra se constitutum, & acquisitum, ut possit causare in homine, & generare amorem, timorem, spem, confidentiam, fidem, & obedientiam. Igitur quicquid pertinet ad nomen Dei, pertinet ad timorem, uel amorem, vel spem, uel confidētiam &c. Et etiam nomen Dei acquisitum, debet esse nomen amoris, timoris, spei, confidentiæ, fidei, & obedientiæ, honoris, laudis, & glorię, & sit proportionatum, & conueniens hominis ad eius utilitatem. Et ideo, vt nomen Dei conuenientissimè, & congruentissimè constituatur ad ueram hominis utilitatem; conuenit, quòd Deus faciat opera amoris, opera timoris, opera fidei, & fidelitatis, opera spei, confidentiæ, & obedientiæ; opera honoris, laudis, & gloriæ. Et ideo conuenit Deo, vt faciat extra se opera omnipotentiæ, vt acquirat nomē omnipotentis; vt per hoc nomen timor Dei generetur in hominibus. Conuenit etiam, vt faciat opera per quæ acquirat hoc nomen dominus extra se, vt per hoc nomen generetur timor in hominibus. Conuenit etiam, vt faciat opera iustitiæ, & iudicii, vt acquirat nomen iusti, & iudicis, vt etiam per hoc nomen generetur timor in hominibus. Conuenit etiam, vt faciat opera exterius, opera summæ bonitatis, vt acquirat opera exterius hoc nomen bonus, vt per hoc nomen generetur amor in hominibus. Conuenit etiam, vt faciat opera summæ sapientiæ extra se, vt acquirat nomē sapiētis extra se, & summè sapientis; vt sic laudetur ab hominibus.

Nomen omnipotētis domini.

Iusti.

Boni.

Sapientis.

bus. Conuenit etiam vt faciat opera per quæ acquirat nomen & famam exterius vt scilicet sit & nominetur veraciter fidelis & verus, & pius, misericors, & benignus; sanctus, amicus, adiutor, saluator, protector, vt sic per hæc nomina generetur in hominibus spes, confidentia, & fides in eum. Sic ergo conuenit, vt ex multis operationibus acquirat Deus multa nomina, & ex multis nominibus constituatur, & integretur vnum nomen Dei magnum, gloriosum, laudabile, honorabile, magnificum, famosum, admirabile, amabile, & timendum. Et hoc est summè vtile homini. Vnde quia voluntas non trahitur, nisi excitetur; ideo oportet, quòd nomen Dei exterius acquisitum sit tale, quòd excitet voluntatem, & excitet ad timorem, & ad amorem, &c. quamuis enim Deus ab æterno sit dominus omnipotens, sapiens, iustus, & bonus, verax, fidelis, & sic de aliis; attamen hoc non esset manifestum, nec notum exterius extra se: & ideo quia res manifestatur exterius per operationes suas, conuenientissimum est Deum operari extra se opera per quæ acquirat nomen, & famam apud homines; vt sic cognoscatur, & nominetur ad honorem sui, & vtilitatem hominum. Deo enim nō est necesse habere exterius nomen, nisi vt cognoscatur ab hominibus.

Illa nomina excitant hominem.

Quid intelligitur per nomen Dei acquisitum. *Cap.* CXCIII.

VT autem omnia clarius manifestētur, considerandū est quid intelligitur per nomen Dei acquisitum. Vnde nomē rei extra rem est, quia non est ipsa res, sed repræsentat ipsam rem, & significat & notificat. Per nomen aūt Dei exterius acquisitū, intelligitur tota illa cognitio, & tota illa notitia, q̄ habetur de Deo, & acquiritur per illa opera, quæ operatur extra se. Vnde Deus non cognoscitur

extra

extra se, nisi per opera quæ apparent, & sunt manifesta: Tota ergo illa notitia, quæ acquiritur de Deo ex operibus, vocatur nomen Dei: Tantum enim cognoscitur de Deo, quantum opera sua manifestant. Per opera er go quæ Deus operatur extra se, generatur notitia de ipso in cordibus hominum, siue æstimatio, siue reputatio, seu fama, & hoc est nomen Dei acquisitum apud homines. Vnde nomen bonum acquisitum est notitia, seu fama, siue æstimatio, seu reputatio cum laude & honore acquisita & generata in cordibus hominũ de aliquo, sicut per contrarium malum nomen est notitia, seu fama, siue æstimatio cum uituperio & contemptu acquisita de aliquo in cordibus hominum. Tantum ergo habet aliquis de nomine, quantum habet de fama, & reputatione, & æstimatione in cordibus aliorum. Et qui nullius est reputationis, & æstimationis, nullius est nominis apud homines, nec alicuius honoris. Tantum enim inhonoratur aliquis ab aliis, quantum cognoscitur, reputatur, & æstimatur apud eos. Et quia ista æstimatio, seu reputatio, seu notitia, potest esse maior, vel minor, & crescere, & diminui, ergo & honor etiam. Nomen ergo Dei acquisitum, est prima notitia, seu æstimatio, seu reputatio generata de nouo in cordibus hominum de Deo per opera sua. Et tale nomen habet Deus apud homines, secundum quod æstimatur, & reputatur ab eis, & cognoscitur. Et secundum quod æstimatur & reputatur ab hominibus, secundum hoc honoratur ab eis. Et quia talis notitia, seu æstimatio, causatur per opera Dei; ideo quando non cognoscit opera Dei, nec cogitat inquantũ Dei sunt, nihil cognoscit de Deo, nec ipsum æstimat aliquid, nec reputat. Et per consequens Deus nullius nominis, nec famæ, nec honoris est apud illum. Et secundũ quod magis, vel minus cognoscit opera Dei aliquis, inquãtum Dei sunt, secundum hoc nomen Dei crescit in illo. Et exinde sequitur, quòd locus & habitaculũ nominis Dei in quo habitat, est cor hominis. Vnde nomen Dei est

Locus nominis Dei est cor hominis.

extra Deum; & ideo oportet quòd habitet in aliquo loco, & nullus locus est in quo possit habitare, nisi in corde homini; ideo cor hominis est uas nominis Dei. Et quia homines multiplicantur, & per consequens corda eorum; ideo etiam nomen Dei multiplicari potest per corda hominum. Sed istud nomen, quod manet, & latet in corde, est occultum, & manifestatur exterius per aliud nomen sensibile, audibile, & uisibile, quod est uocale, uel scriptum, correspondens nomini existenti in corde, & repræsentans ipsum exteruis, & significans. Et etiam honor occultus in corde, & inuisibilis inclusus in nomine occulto ipsius corpus, manifestatur exterius per alium honorem uisibilem; & talis honor, qualis est intus in corde, talis repræsentatur extra per signum uisibile. Omnia enim, quę extra fiunt per hominem, sunt signa eorum, quæ fiunt in corde eius. Sicut enim Deus manifestat seipsum, & dat notitiam de seipso per opera exteriora; ita homo extra manifestat nomen Dei occultum, notitiam, & ęstimationē occultam de Deo per signum uisibile; & etiam honorem occultum manifestat per honorem uisibilem. Sic ergo duplex est nomē Dei, scilicet occultum, & uisibile, unum intus, & aliud extra, & etiam duplex homo, scilicet occultus, & uisibilis: unus interior, alius exterior. Et iste nomina sunt apud homines, & fiunt in ipsis hominibus per opera Dei cognita, inquantum Dei sunt, & ista duo nomina mensurantur, secundum mensuram cognitionis operum Dei, quia tantum quantum opera Dei cognoscuntur ab omnibus, tātum notitia de Deo generatur in hominibus, & tāta æstimatio, & reputatio generatur de Deo in ipsis, & tanta quanta est notitia, æstimatio, & reputatio de Deo in hominibus, tantum nominatur extra per uocē, & tantus est honor exterior. Sic ergo nomen uocale exterius, mensuratur secundum mensuram notitiæ, & ęstimationis, seu reputationis interioris; & ipsa notitia, seu æstimatio mensuratur secundum mensuram cognitionis operum

Duplex est nomē Dei.

Dei, inquantum Dei sunt. Et ideo, quia opera Dei, inquantum Dei sunt, nō æqualiter cognoscuntur ab omnibus; ideo non est in omnibus æqualis notitia, seu æstimatio, seu reputatio de Deo: nec per consequens æqualiter nominantur exterius ab omnibus. Ista ergo sunt inter se ordinata nomē uocale exterius, notitia, seu æstimatio interior: & cognitio operum Dei mensuratur secundum maiorem, uel minorem capacitatem hominis, & secundum maiorem, uel minorem familiaritatem hominis; & exercitium circa opera Dei cognoscenda, sed ipsa opera mensurantur, uel per cognitionem ipsorum operum intra se, uel per comparationem ad hominem, propter quē fiunt, uel per comparationem ad potestatem, & sapientiam, & bonitatem Dei, unde procedunt. Radix ergo, & fundamētū, & origo nominis Dei acquisiti, & notitię, seu ęstimationis, quæ fiunt de Deo, sunt opera Dei, ergo ipsa opera Dei portant in seipsis, & includunt radicaliter, & fundamentaliter, & originaliter nomē Dei exterius acquisitū, & honorem, & laudem, & gloriā & famam suam. Et ideo quanta sunt opera Dei, tantum est nomen suum; & tantus est honor suus, & laus sua, & gloria, & fama sua ueraciter, & radicaliter, & in se, & de se. Et possumus ponere nomen Dei tribus modis. Primo modo in ipsis operibus. Et isto modo nomen est sibi acquisitum ueraciter, & de debito statim dum opera facta sunt; & etiam honor, laus, & gloria: quia semper ipsa opera portant secum nomen Dei, laudem, gloriam, & honorem; & nomen, & laus, gloria & honor, semper consequuntur opera Dei. Et ideo ipsa opera Dei semper sunt plena laude, honore, & gloria Dei, & laudis eius plena est terra: & omnes creaturæ, quæ sunt opera Dei, sunt plenæ honore, laude, & gloria Dei; & portant in seipsis semper nomen Dei, & suum honorem, laudem, gloriam, & famam. Et istud nomen est immortale, & perpetuum: & etiam honor, laus, gloria, & fama, quia postquam semel sunt, semper manent, & nunquam destruuntur, sed

Duplex est nomen Dei.

Nomen Dei in operibus.

semper

semper uiuunt: Et istud est primum nomen Dei acquisitum, & primus honor, & prima laus. Deinde ipsa opera Dei plena honore, laude, & gloria sua, & nomine, intrant cor hominis, & cognoscuntur ab homine, & ueniunt ad eius notitiam, & tunc portantur in corde hominis, & relinquunt in eo notitiam, & similitudinem Dei, seu uestigium cum honore, laude, & gloria; eo quia sunt plenæ sua similitudine, & notitia eius, & honore, laude, & gloria; & ideo dant illud quod habent in seipsis. Et sic ipsa Dei opera cognita ut Dei sunt, causant, & faciunt in hominem notitiam, æstimationem, & reputationem de Deo a quo procedunt, & hoc cum honore, laude, & gloria, & bona fama. Et hoc est secundum nomen Dei acquisitum in cordibus hominũ. Deinde sequitur tertium nomen, quod est sensibile, uisibile, & audibile in uoce, uel in scripto. Et istud nomen est signum ordinatum ad placitum ad significandum, & repræsentandum secundum nomen, & etiam primum. Et istud nomen magis est signum nominis, quàm sit nomen; sed inquantum significat, & repræsentat uerum nomen, dicitur nomen Dei.

Nomen Dei in corde hominis.

Nomen Dei in uoce uel scripto.

Ecce ergo tria nomina. Primum nomen acquisitum est, quod sedet in omnibus operibus Dei, & est fixum, & permanens, & immutabile, & non potest deleri, & solum semel generatum est cum ipsis operibus. Sed secundũ nomen, quod habitat in cordibus hominum, quamuis sit fixũ, & permanens; attamen potest deleri de cordibus hominum, & quotidie de nouo generatur, & multiplicatur secundũ quod homines multiplicantur; & est idem apud oẽs homines, sed variatur secundũ magis & minus, & secundũ quod magis vel minus crescit. Sed tertium nomẽ est audibile, vt scriptũ non est idẽ apud omnes homines, sed variatur secundũ diuersitatẽ linguarũ & idiomatum. Et sicut dictũ est de nomine, ita dici põt de honore, laude, & gloria. Nomen ergo Dei, laus, honor, & gloria quasi dormiunt in ipsis operibus, & quasi sunt in potentia, & nõdũ

Epilogat de triplici nomine.

Nomen Dei dormit.

actuata,

se. Attamen licet multis modis crescat Deus extra se, & creatura rationalis intra, sed tamen duo sunt principalia incrementa, sicut duo sunt qui possunt crescere in creatura, scilicet intellectus, & uoluntas. Ista autem duo incrementa sunt notitia, & amor. Vnde cognitio, & notitia Dei est incrementum intellectus, sed amor Dei est incrementum uoluntatis. Tunc ergo crescit intellectus in Deo, & de Deo, & Deus in intellectu, dum crescit Dei cognitio, & notitia, &c. Et tunc crescit Deus in uoluntate, & uoluntas in Deo: dum crescit amor Dei in uoluntate. Sed tamen primum incrementum, scilicet cognitio, & notitia Dei est fundamentum omnium, & radix. Si enim non sit cognitio Dei, non erit amor Dei, nec timor, nec honor, nec laus, nec gloria Dei. Ecce ergo quanta unitas, & quanta propinquitas, & quanta obligatio Dei cum hominibus, & cum rationali creatura, quia Deus uoluit crescere exterius in ipsis hominibus, ut ipsi crescerent in eo; & simul honor, laus, & gloria Dei fierent, & homines intra se crescerent. Ecce qualiter honor, laus, & gloria Dei fecit rationalem creaturam, & homines fieri. Ecce qualiter honor Dei fecit homines crescere, & impleri. Ecce qualiter laus Dei & gloria Dei fecit mūdum qui non erat fieri. Ecce qualiter honor, & gloria Dei fecit Deum extra se operari. Diligere ergo debemus super omnes creaturas honorem, laudem, & gloriam Dei, quia fecit nos fieri, fecit nos esse. Præponere debemus omnibus honorem Dei, propter quem sumus. Custodire debemus honorem Dei, propter quem immortales erimus, & perpetuè uiuemus.

Quod

Quòd sicut Deus omnia operatur propter suam laudem, suum honorem, & gloriam; ita operatur omnia propter suum nomen. Cap. CXCI.

QVoniam autem quicquid potest de nouo acquiri, vel est res, uel est nomen, & quia DEUS non potest sibi de nouo acquirere aliquam rem, quum omnes res mundi ipse fecerit; & sic quum sint suæ, non potest eas de nouo acquirere. Item frustra acquireret, quum nulla re indigeat quia est infinitus, & summè plenus intra se; ergo quicquid de nouo potest sibi Deus acquirere, est solum nomen. Et hoc DEO maximè conuenit; quia solum potest extra se crescere; quia acquirere, hoc est crescere, extra se potest; & non intra se. Vnde tunc aliqua res extra se crescit, quando nomen nouum acquirit: & quanto magis illud nomen crescit, tanto magis res extra seipsam crescit. Nomen autem acquiritur ex operibus, quæ apparent, & uidentur. Quando enim opera sunt bene facta, necessariò ex eis sequitur honor, laus, fama, & gloria, quum attribuantur, & debent attribui illi cuius est illud opus bene factum, & tunc res illa, cuius est opus, & cui attribuitur, acquirit sibi nomen nouum ex tali opere. Acquirere ergo nomen, est acquirere nouum honorem, nouam laudem, & nouam gloriam, & famam nouam ex propriis operibus. Et quia opera possunt esse bene facta, uel male facta: ideo ex operibus potest acquiri nomen bonum, uel nomen malum. Quia sicut ex operibus bene factis de necessitate sequitur honor, laus, & gloria; ita ex operibus male factis sequitur dedecus, uituperium, & inhonoratio. Vnde iste est ordo, quoniam res primo est, & deinde datur sibi nomen proprium importans, & repræsentans, & significans illam rem distinctè, & determinatè, ut uerbi gratia; primo homo est, & deinde datur sibi nomen proprium. Et istud nomen non datur pro-

Deus acquirit nomen. Ex operibus acquiritur nomen bonum.

pter opera bene facta, quia ante nominis proprii impositionem, nondum homo operatus est aliquod opus bene factum, nec male factum, sed significat rem nudam sine operibus. Et ideo habere istud nomen, non est acquirere honorem, nec laudem, nec gloriam, nec famam; sed postea homo per cursum uitæ suæ operaurt bona opera bene facta, & tunc acquirit honorem, & laudem, & gloriam, & famam propter opera: & acquirit nouum nomen propter opus, & secundum naturam operis acquirit nomen, & ex multis operibus, multa nomina. Et omnia ista nomina acquisita ex operibus, coniunguntur cum primo nomine ipsius rei, quod erat nudum sine honore, sine fama, & sic primum nomen efficitur magnum, & honorabile; & laudabile, & famosum; & crescit in nobilitate, in honore, in fama, in laude, & in gloria, propter opera rei cuius est. Si ergo à principio nomen rei est sine honore, sine laude, & sine fama, sed postea propter operationes rei, cuius est ipsum nomen, crescit, & efficitur magnum in honore, in laude, in fama; & tantum quantum crescunt opera bona, tantum crescit nomen rei in nobilitate, & in dignitate; & opera illius rei à principio usque ad finem importantur postea per illud nomen; & dum illud nomen auditur, intelliguntur omnia opera sua. Ita ergo res dum operatur, facit crescere suum nomen; & dum magis operatur, facit ipsum magis crescere; quia nomen sequitur rem. Et ideo quia propter bene facta opera de necessitate sequitur honor, laus, gloria, fama, & ista sunt exteriora, & extra rem, sicut nomen etiam est extra rem, & non ipsa res; ideo ipse honor: ipsa laus, & gloria, & fama, coniunguntur cum nomine ipsius rei; & per ipsum nomen, ipsa res impletur honore, laude, gloria, & fama. Vnde cùm honor, laus, gloria, & fama, quæ sequuntur

Nota pulcherrimum exemplum.

tur ad opera, non possint intrare ipsam rem, cuius sunt opera; & ipsa res nihil habeat extra se magis propinquum, magis familiare, quàm nomen suum, quod importat totalem ipsam rem; & per quod ipsa res ubicunque portatur; immo prædicatur de ipsa in recto, quod nihil aliud exterius facit; sequitur, quòd ipse honor, ipsa laus, gloria, & fama debentur nomina ipsius rei, eo quia ipsum nomen potest crescere & impleri de honore, & laude, &c. Quia ergo ipsa res non potest crescere intra se de honore, nec de laude, nec de fama; & ipsum nomen potest crescere de ipsis; necesse est, quod ipsum nomen crescat, & impleatur honore, laude; & gloria, & fama; vt postquam non possunt manere in ipsa re, remaneant in suo nomine, & dentur nomine suo. Ecce ergo opera exeunt a re, & apparet, & uidentur exterius, & ex operibus talibus debetur honor, laus, quæ sunt exteriora; & ipsum nomen rei est exterius, & apparet; ideo honor, laus, fama, & gloria, quæ sequuntur ad opera, debent dari nomini ipsius rei operantis. Ergo ipsa opera faciunt exterius crescere ipsum nomen, & faciunt ipsum nomen honorabile, laudabile, famosum, & gloriosum, & benedicendum. Ipsum autem nomen potest duobus modis crescere. Primo in seipso, scilicet dum crescit, impletur honore, laude, gloria, & fama propter opera, & istud est primum crementum. Secundo crescit nomen, quum iam est plenum in se, quando multiplicatur, & dilatatur, & extenditur per plures homines in cordibus hominum. Et ergo propter opera bene facta, quæ apparent, necessario sequitur uerè honor, laus, gloria, & fama rei, cuius sunt opera quæ coniunguntur cum nomine ipsius rei, & faciunt nomen magnum. Et cùm solus Deus operetur opera bene facta; & omnia

Nomen alicuius dupliciter crescit

opera bene facta sint ipsius Dei, quia omnis creatura est ipsius Dei opus:& per consequens omne opus creaturæ bene factum, est opus Dei: sequitur, quod honor, laus, gloria, & fama quæ sequuntur ad omnia opera bene facta, omnium rerum uerè, & uerissimè Dei sunt,& Deo debent uerè dari, & nulli alteri rei. Et per consequens solus ipse debet acquirere nomen ex operibus omnibus bene factis: & solum suum nomen debet crescere in uniuerso in uero honore, laude, gloria, & fama in dignitate,& nobilitate. Et per consequens omnis honor, omnis laus, omnis gloria, & omnis fama in ueritate omnium operum benefactorum nomini ipsius Dei debent dari. Et ideo solum suum nomen debet esse honorabile, laudabile, famosum, gloriosum, magnificum, & benedictum, & nullum nomen creaturæ de se debet honorari, laudari, glorificari. Et sequitur ulterius, quod hoc est proprium soli Deo; scilicet acquirere nomen ueri honoris,& laudis, & gloriæ. Et per consequens concluditur, quod Deus operatur omnia extra se propter suum nomen, scilicet, ut impleatur omni uero honore, uera laude, gloria, & fama: ut sit magnum, magnificum, honorabile,& gloriosum, famosum,& laudabile, vt postquam non potest crescere intra se, crescat exterius in suo nomine. Et ideo sequitur, quòd sicut operatur omnia propter sui honorem, laudem,& gloriam, ita operatur omnia propter suum nomen. Et per consequens sequitur, quòd idem est operari propter suum nomen, & operari propter suam laudem,& gloriam,& honorem. Et ideo necesse erit, quòd quicquid fit, uel fieri potest in toto uniuerso, siue bonum, siue malum; ueniat ad honorem,& laudem, & gloriam nominis sui. Etiam quicquid iam conclusum est, & dictum est de honore Dei: concludi,& dici potest de suo nomine.

Solum nomen Dei debet crescere in mũdo.

Quòd nomen Dei ex operibus acquisitum, respicit semper ueram vtilitatem hominis, & commodum.

Cap. CXCII.

Cap. 181. & *Cap.* 183.

QVoniam autem iam declaratum est, quòd honor verus, & vtilitas vera sint ita colligata, quod non possunt separari: ita quod uerus honor Dei respicit semper veram utilitatem, non suam, sed alterius; & uera utilitas respicit semper uerum honorem, ideo uerus honor Dei, semper respicit veram hominis utilitatem; & vera hominis utilitas, semper respicit verum honorem Dei. Et quia omnia quæ pertinent ad honorem Dei, pertinent ad suum nomen: & suum nomen exterius acquiritur & constituitur ex omnibus operibus, qui pertinent ad honorem, & laudem, & gloriam; ideo etiam sequitur quòd suum nomen ex operibus extra se acquisitum, sẽper respicit utilitatem hominis ueram. Quia enim Deus omnia fecit propter hominis utilitatem, & quum nomen Dei acquiratur ex operibus quæ facit extra se, sequitur quod etiam suum nomen pertinet ad hominis utilitatem, immo de tanto nomen Dei acquisitum magis pertinet ad utilitatem hominis, de quanto suum nomẽ excedit omnes alias creaturas. Plus ergo proficit, plus ualet, & plus est utile nomen Dei homini: quàm omnes creaturæ simul. Et plus valet nomen Dei, quàm omnes creaturæ, quia nomen Dei respicit Deum; & de directo, & principaliter ad ipsum pertinet, & est magis propinquum ei quàm omnes creaturæ. Creaturæ ergo, & omnia quæ Deus operatur, sunt, & fiunt ut Dei nomen constituatur, & acquiratur, & postea ipsum nomen Dei constitutum & acquisitum, facit, & causat totam utilitatem hominis. Si enim Deus nihil operaretur extra se, nullum nomen acquireret extra se. Quia ergo nomen Dei respicit ueram utilitatem hominis, & quũ vera utilitas

litas

litas hominis sit, vt amet, & timeat Deum, honoret, & laudet, & glorificet eum, speret, & confidat in eo, credat & obediat ei, vt scilicet fiat, & nascatur in homine amor Dei, timor Dei, & spes eius confidentia in Deo, & fides & obedientia, & totaliter homo uniatur Deo, sequitur quòd nomen Dei acquisitum ex suis operibus semper respicit ad ista supradicta, scilicet ut per nomen Dei generetur in homine amor Dei, & timor Dei, spes & confidentia, fides, & obedientia. Ideo hoc sequitur, quòd totaliter debet esse nomen Dei extra se constitutum, & acquisitum, ut possit causare in homine, & generare amorem, timorem, spem, confidentiam, fidem, & obedientiam. Igitur quicquid pertinet ad nomen Dei, pertinet ad timorem, uel amorem, vel spem, uel confidẽtiam &c. Et etiam nomen Dei acquisitum, debet esse nomen amoris, timoris, spei, confidentiæ, fidei, & obedientiæ, honoris, laudis, & glorię, & sit proportionatum, & conueniens hominis ad eius utilitatem. Et ideo, vt nomen Dei conuenientissimè, & congruentissimè constituatur ad ueram hominis utilitatem; conuenit, quòd Deus faciat opera amoris, opera timoris, opera fidei, & fidelitatis, opera spei, confidentiæ, & obedientiæ; opera honoris, laudis, & gloriæ. Et ideo conuenit Deo, vt faciat extra se opera omnipotentiæ, vt acquirat nomẽ omnipotentis; vt per hoc nomen timor Dei generetur in hominibus. Conuenit etiam, vt faciat opera per quæ acquirat hoc nomen dominus extra se, vt per hoc nomen generetur timor in hominibus. Conuenit etiam, vt faciat opera iustitiæ, & iudicii, vt acquirat nomen iusti, & iudicis, vt etiam per hoc nomen generetur timor in hominibus. Conuenit etiam, vt faciat opera exterius, opera summæ bonitatis, vt acquirat opera exterius hoc nomen bonus, vt per hoc nomen generetur amor in hominibus. Conuenit etiam, vt faciat opera summæ sapientiæ extra se, vt acquirat nomẽ sapiẽtis extra se, & summè sapientis, vt sic laudetur ab hominibus.

Nomen omnipotẽtis domini.

Iusti.

Boni.

Sapientis.

bus. Conuenit etiam vt faciat opera per quæ acquirat nomen & famam exterius vt scilicet sit & nominetur veraciter fidelis & verus, & pius, misericors, & benignus, sanctus, amicus, adiutor, saluator, protector, vt sic per hæc nomina generetur in hominibus spes, confidentia, & fides in eum. Sic ergo conuenit, vt ex multis operationibus acquirat Deus multa nomina, & ex multis nominibus constituatur, & integretur vnum nomen Dei magnum, gloriosum, laudabile, honorabile, magnificum, famosum, admirabile, amabile, & timendum. Et hoc est summè vtile homini. Vnde quia voluntas non trahitur, nisi excitetur; ideo oportet, quòd nomen Dei exterius acquisitum sit tale, quòd excitet voluntatem, & excitet ad timorem, & ad amorem, &c. quamuis enim Deus ab æterno sit dominus omnipotens, sapiens, iustus, & bonus, verax, fidelis, & sic de aliis; attamen hoc non esset manifestum, nec notum exterius extra se: & ideo quia res manifestatur exterius per operationes suas, conuenientissimum est Deum operari extra se opera per quæ acquirat nomen, & famam apud homines; vt sic cognoscatur, & nominetur ad honorem sui, & vtilitatem hominum. Deo enim nõ est necesse habere exterius nomen, nisi vt cognoscatur ab hominibus.

Illa nomina excitant hominem.

Quid intelligitur per nomen Dei acquisitum. Cap. CXCIII.

VT autem omnia clarius manifestētur, considerandũ est quid intelligitur per nomen Dei acquisitum. Vnde nomẽ rei extra rem est, quia non est ipsa res, sed repræsentat ipsam rem, & significat & notificat. Per nomen aũt Dei exterius acquisitũ, intelligitur tota illa cognitio; & tota illa notitia, q̃a habetur de Deo, & acquiritur per illa opera, quæ operatur extra se. Vnde Deus non cognoscitur

extra

extra se, nisi per opera quæ apparent, & sunt manifesta. Tota ergo illa notitia, quæ acquiritur de Deo ex operibus, vocatur nomen Dei: Tantum enim cognoscitur de Deo, quantum opera sua manifestant. Per opera ergo quæ Deus operatur extra se, generatur notitia de ipso in cordibus hominum, siue æstimatio, siue reputatio, seu fama, & hoc est nomen Dei acquisitum apud homines. Vnde nomen bonum acquisitum est notitia, seu fama, siue æstimatio, seu reputatio cum laude & honore acquisita & generata in cordibus hominũ de aliquo, sicut per contrarium malum nomen est notitia, seu fama, siue æstimatio cum uituperio & contemptu acquisita de aliquo in cordibus hominum. Tantum ergo habet aliquis de nomine, quantum habet de fama, & reputatione, & æstimatione in cordibus aliorum. Et qui nullius est reputationis, & æstimationis, nullius est nominis apud homines, nec alicuius honoris. Tantum enim inhonoratur aliquis ab aliis, quantum cognoscitur, reputatur, & æstimatur apud eos. Et quia ista æstimatio, seu reputatio, seu notitia, potest esse maior, vel minor, & crescere, & diminui, ergo & honor etiam. Nomen ergo Dei acquisitum, est prima notitia, seu æstimatio, seu reputatio generata de nouo in cordibus hominum de Deo per opera sua. Et tale nomen habet Deus apud homines, secundum quod æstimatur, & reputatur ab eis, & cognoscitur. Et secundum quod æstimatur, & reputatur ab hominibus, secundum hoc honoratur ab eis. Et quia talis notitia, seu æstimatio, causatur per opera Dei; ideo quando non cognoscit opera Dei, nec cogitat inquantũ Dei sunt, nihil cognoscit de Deo, nec ipsum æstimat aliquid, nec reputat. Et per consequens Deus nullius nominis, nec famæ, nec honoris est apud illum. Et secundũ quod magis, vel minus cognoscit opera Dei aliquis, inquãtum Dei sunt, secundum hoc nomen Dei crescit in illo. Et exinde sequitur, quòd locus & habitaculũ nominis Dei in quo habitat, est cor hominis. Vnde nomen Dei est

Locus nominis Dei est cor hominis.

extra Deum; & ideo oportet quòd habitet in aliquo loco, & nullus locus est in quo possit habitare, nisi in corde homini; ideo cor hominis est uas nominis Dei. Et quia homines multiplicantur, & per consequens corda eorum; ideo etiam nomen Dei multiplicari potest per corda hominum. Sed istud nomen, quod manet, & latet in corde, est occultum, & manifestatur exterius per aliud nomen sensibile, audibile, & uisibile, quod est uocale, uel scriptum, correspondens nomini existenti in corde; & repræsentans ipsum exteruis, & significans. Et etiam honor occultus in corde, & inuisibilis inclusus in nomine occulto ipsius corpus, manifestatur exterius per alium honorem uisibilem; & talis honor, qualis est intus in corde, talis repræsentatur extra per signum uisibile. Omnia enim, quę extra fiunt per hominem, sunt signa eorum, quæ fiunt in corde eius. Sicut enim Deus manifestat seipsum, & dat notitiam de seipso per opera exteriora; ita homo extra manifestat nomen Dei occultum, notitiam, & ęstimationē occultam de Deo per signum uisibile, & etiam honorem occultum manifestat per honorem uisibilem. Sic ergo duplex est nomē Dei, scilicet occultum, & uisibile, unum intus, & aliud extra, & etiam duplex homo, scilicet occultus, & uisibilis: unus interior, alius exterior. Et iste nomina sunt apud homines, & fiunt in ipsis hominibus per opera Dei cognita, inquantum Dei sunt, & ista duo nomina mensurantur, secundum mensuram cognitionis operum Dei, quia tantum quantum opera Dei cognoscuntur ab omnibus, tā tum notitia de Deo generatur in hominibus, & tāta æstimatio, & reputatio generatur de Deo in ipsis, & tanta quanta est notitia, æstimatio, & reputatio de Deo in hominibus, tantum nominatur extra per uocē, & tantus est honor exterior. Sic ergo nomen uocale exterius, mensuratur secundum mensuram notitiæ, & ęstimationis, seu reputationis interioris; & ipsa notitia, seu æstimatio mensuratur secundum mensuram cognitionis operum

Duplex est nomē Dei.

Dei, inquantum Dei sunt. Et ideo, quia opera Dei, inquã tum Dei sunt, nõ æqualiter cognoscuntur ab omnibus; ideo non est in omnibus æqualis notitia, seu æstimatio, seu reputatio de Deo: nec per consequens æqualiter nominantur exterius ab omnibus. Ista ergo sunt inter se ordinata nomẽ uocale exterius, notitia, seu æstimatio interior: & cognitio operum Dei mensuratur secundum maiorem, uel minorem capacitatem hominis, & secundum maiorem, uel minorem familiaritatem hominis; & exercitium circa opera Dei cognoscenda, sed ipsa opera mensurantur, uel per cognitionem ipsorum operum intra se, uel per comparationem ad hominem, propter quẽ fiunt, uel per comparationem ad potestatem, & sapientiam, & bonitatem Dei, unde procedunt. Radix ergo, & fundamẽtũ, & origo nominis Dei acquisiti, & notitię, seu ęstimationis, quæ fiunt de Deo, sunt opera Dei, ergo ipsa opera Dei portant in seipsis, & includunt radicaliter, & fundamentaliter, & originaliter nomẽ Dei exterius acquisitũ, & honorem, & laudem, & gloriã & famam suam. Et ideo quanta sunt opera Dei, tantum est nomen suum; & tantus est honor suus, & laus sua, & gloria, & fama sua ueraciter, & radicaliter, & in se, & de se. Et possumus ponere nomen Dei tribus modis. Primo modo in ipsis operibus. Et isto modo nomen est sibi acquisitum ueraciter, & de debito statim, dum opera facta sunt; & etiam honor, laus, & gloria: quia semper ipsa opera portant secum nomen Dei, laudem, gloriam, & honorem; & nomen, & laus, gloria & honor, semper consequuntur opera Dei. Et ideo ipsa opera Dei semper sunt plena laude, honore, & gloria Dei; & laudis eius plena est terra; & omnes creaturæ, quæ sunt opera Dei, sunt plenæ honore, laude, & gloria Dei; & portant in seipsis semper nomen Dei, & suum honorem, laudem, gloriam, & famam. Et istud nomen est immortale, & perpetuum: & etiam honor, laus, gloria, & fama, quia postquam semel sunt, semper manent, & nunquam destruuntur, sed

Nomen Dei in operibus.

semper

semper uiuunt: Et istud est primum nomen Dei acquisitum, & primus honor, & prima laus. Deinde ipsa opera Dei plena honore, laude, & gloria sua, & nomine, intrant cor hominis, & cognoscuntur ab homine, & ueniunt ad eius notitiam, & tunc portantur in corde hominis, & relinquunt in eo notitiam, & similitudinem Dei, seu uestigium cum honore, laude, & gloria; eo quia sunt plenæ sua similitudine, & notitia eius, & honore, laude, & gloria; & ideo dant illud quod habent in seipsis. Et sic ipsa Dei opera cognita ut Dei sunt, causant, & faciunt in hominem notitiam, æstimationem, & reputationem de Deo a quo procedunt, & hoc cum honore, laude, & gloria, & bona fama. Et hoc est secundum nomen Dei acquisitum in cordibus hominũ. Deinde sequitur tertium nomen, quod est sensibile, uisibile, & audibile in uoce, uel in scripto. Et istud nomen est signum ordinatum ad placitum ad significandum, & repræsentandum secundum nomen, & etiam primum. Et istud nomen magis est signum nominis, quàm sit nomen; sed inquantum significat, & repræsentat uerum nomen, dicitur nomen Dei.

Nomen Dei in corde hominis.

Nomen Dei in uoce uel scripto.

Ecce ergo tria nomina. Primum nomen acquisitum est, quod sedet in omnibus operibus Dei, & est fixum, & permanens, & immutabile, & non potest deleri, & solum semel generatum est cum ipsis operibus. Sed secundũ nomen, ꝗ habitat in cordibus hominum, quamuis sit fixũ, & permanens; attamen potest deleri de cordibus hominum, & quotidie de nouo generatur, & multiplicatur secundũ qđ homines multiplicantur; & est idem apud oẽs homines, sed variatur secundũ magis & minus, & secundũ quod magis vel minus crescit. Sed tertium nomẽ est audibile, vt scriptũ non est idẽ apud omnes homines, sed variatur secundũ diuersitatẽ linguarũ & idiomatum. Et sicut dictũ est de nomine, ita dici põt de honore, laude, & gloria. Nomen ergo Dei, laus, honor, & gloria quasi dormiunt in ipsis operibus, & quasi sunt in potentia, & nõdũ

Epilogat de triplici nomine.

Nomen Dei dormit.

actuata, sed postea dum ipsa opera intrant cor hominis, & cognoscuntur, tunc ipsum nomen, laus, honor, & gloria, quæ ibi dormiebant, excitantur, & euigilant; & actuantur; & ultimo per sensibile signum exterius manifestantur. Et sic homo quodammodo uiuificat nomen Dei, & suum honorem, & laudem, gloriam, & famam suam. Apparet igitur, ut declaratum est, quid intelligitur per nomen Dei acquisitum sibi de nouo, & in quo fundatur radicaliter. Aliud autem nomen habet Deus ab æterno, quod non est acquisitum ab operibus, & hoc est hoc nomen esse; quia Deus est ipsum esse. Et hoc est primum nomen in quo includuntur omnia nomina, & clauditur omne nomen, ut declaratum est in principio libri in capitulo de esse. Et sic Deus ab æterno in seipso absque mundo, & creaturis habet nomen uniuersale, in quo continetur omne nomen. Et sicut in hoc nomine esse, continetur omne nomen; ita in nomine Dei acquisito continetur omnis honor, omnis laus, gloria, & fama.

Nomen Dei æternum.

Quòd notitia de Deo acquisita per opera eius in hominibus habet multos gradus, & etiam nomen eius.
Capitulo. CXCIIII.

QVoniam autem opera Dei sunt radix, & fundamentum notitiæ, quæ de Deo acquiritur in hominibus, ideo quia opera Dei habent gradus intra se, secundum hoc etiam notitia quæ acquiritur in homine de Deo per opera eius habet gradus. Vnde quædam sunt opera Dei, quæ multum distant ab homine, quędam propinqua homini; & quædam opera sunt, & fiunt extra hominem, & quædam sunt, & fiunt in homine: & illa quę fiunt in homine, quę dam fiunt in corpore, quædam in anima, & etiam quædam

dam sunt opera Dei magis familiaria homini, & quædam minus. Et sic opera Dei non habent se æqualiter ad hominem in quo debet generari notitia de Deo; & per consequens notitia, seu cognitio generata de Deo in corde hominis per opera Dei, nō est æqualis, sed habet multos gradus. Vnde maior est notitia, quæ acquiritur de Deo per opera Dei, quæ sunt propinqua homini, quàm per opera Dei, quæ multum distant ab homine. Et etiam maior est cognitio, quæ est generata de Deo in homine per opera quæ sunt in homine, quàm per illa, quæ sunt extra hominem; & per opera Dei quæ fiunt in homine, quàm per illa quæ fiunt extra hominem; & etiam maior est cognitio generata de Deo in homine per illa quæ sunt in anima, quàm per illa quæ sunt in corpore. Et quia nullum opus Dei est magis propinquum ipsi homini, quàm ipsemet sibi, quia opus est Dei; ideo notitia generata de Deo in homine per cognitionem suiipsius, qui est opus Dei, est maior omnium. Et sic homo dum cognoscit seipsum, inquantum est opus Dei, magis cognoscit, & magis uidet de Deo, quàm dum cognoscit pecus, quòd etiam est opus Dei. Et quia omne opus Dei, inquantum Dei est, portat suam notitiam, suum nomen, & suum honorem, suam laudem, & suam gloriam, & opera maiora, & digniora portant maius nomen, maiorem laudem, & gloriam; ideo quū homo sit maius opus Dei inter omnes creaturas manifestas; sequitur quòd homo dum cognoscit seipsum, inquantum est opus Dei, magis æstimat de Deo, & magis reputat, & maius nomē, & maiorem laudem, & gloriam sibi dat, quàm quando cognoscit alia opera. Et ista notitia acquisita de Deo per cognitionem hominis, inquantum est opus Dei, potest esse maior, vel minor, secundum quod homo magis, uel minus cognoscit, & uidet seipsum. Præterea quædam sunt opera Dei, quæ fiunt circa illa quæ sunt extra hominem, scilicet in aliis creaturis, & alia sunt opera quæ fiunt in ipsomet homine, & circa ipsum hominem.

Notitia de Deo est inæqualis.

Maior cognitio de Deo.

Et magis cognoſcit homo Deum per opera quæ fiunt in homine, quàm per illa quæ fiunt extra hominem. Item quædam ſunt opera Dei, quæ omnis homo poteſt uidere per experientiam, & alia ſunt quæ non uidet niſi per teſtimonium aliorum qui dixerunt, & uiderunt. Et certius & magis cognoſcit homo Deum ꝑ opera quæ uidet, & percipit per experientiam, quàm per opera quæ cognoſcit per teſtimonium aliorum. Item quia nihil magis cognoſcit homo, quàm illud quod ſentit, & uidet per experientiam, ideo notitia generata de Deo per opera Dei, quæ homo uidet per experientiam, tenet ultimum gradum cognitionis per opera ſua. Et iſte habet duos gradus, quia aliquando homo uidet per experientiam opera quæ Deus operatur circa alium hominem, uel circa aliam rem extra ſe, aliquando uidet, & ſentit per experientiam opera quæ Deus operatur circa ſeipſum ſingulariter. Et iſte eſt ultimus gradus cognitionis per experientiam; & iſte eſt certiſſimus, ſolidiſſimus, & firmiſſimus, qui ſemper manet, & ibi eſt complementum cognitionis. Vnde iſta notitia non poteſt eſſe niſi in uno homine, nec poteſt alicui communicari, quia nullus homo poteſt totaliter percipere, nec ſentire illa quæ fiunt circa ſeipſum, ſicut ipſemet homo.

Duplex cognitio Dei experimentalis.

Poteſt enim quilibet homo cognoſcere per experientiā opera quæ fiunt circa alios extra ſe, ſed non ſentire ſicut illa quæ fiunt circa ſeipſum, ſed magis cognoſcit quæ fiunt circa ſeipſum, quàm quæ circa alios; immo nullus alius poteſt ſentire illa quæ fiunt circa ſeipſum, niſi ipſe ſolus. Sic ergo cognitio per experientiam, habet duos gradus. Et quia per opera Dei cognita, generatur notitia de Deo in homine; & ideo cognitio quam homo habet de operibus quæ fiunt circa ipſum, eſt ultima, maxima, & firmiſſima, & ſolidiſſima, & certiſſima; ideo ſequitur, quòd cognitio, ſeu notitia, ſeu æſtimatio acquiſita de Deo in homine per opera Dei, quæ fiunt circa ipſum ſingulariter, eſt ultima, maxima, firmiſſima, ſolidiſſima,

Maxima cognitio Dei experimentalis.

dissima, & certissima; & donec homo cognoscat Deum per talia opera, non habet ueram certitudinem, nec securitatem de Deo, nec uerè Deum honorat, nec glorificat, nec cognoscit, nec amat, nec timet. Si ergo bonum est homini habere ueram notitiam de Deo, bonum est ergo ei, quòd Deus operetur in ipso, & circa ipsum. Et quanto plus operabitur Deus circa ipsum singulariter, tanto maiorem acquiret de Deo notitiam per experientiã. Et ideo sequitur, quòd secundum quod Deus multis modis operatur circa ipsum hominem, secundũ hoc homo diuersimodè nominat Deum. Aliquando enim nominat, & dicit, & cognoscit per experientiam Deum esse potentem, quãdo scilicet sentit circa seipsum opera potentiæ Dei. Aliquando nominat ipsum sapientem, aliquando pium, aliquando bonum, aliquando misericordem, & benignum, secundum quod diuersimodè sentit operari Deum circa seipsum. Et tunc homo acquirit certissimam notitiam de Deo cum laude, gloria, & honore, & hoc modo quilibet homo dat magnum nomen propter opera singularia, quæ operatur Deus in quolibet. Et sic Deus acquirit nomen multipliciter. Primo s. generaliter, & communiter ab omnibus creaturis ex operibus vniuersalibus, quæ sunt communia creaturis. Secundo modo acquirit nomen specialiter, & singulariter in quolibet homine quãdo operatur singulariter, & secretè in aliquo homine; & ideo notitia Dei, & suum nomen multiplicatur, & crescit in hominibus per talia opera, & secundum quod magis, uel minus operatur circa quemlibet secundum hoc notitiã, & suum nomen crescit in quolibet. Et hoc est uerè cognoscere Deum, sentire opera sua circa seipsum per experientiam. Item magis sentit homo per experientiam opera quæ Deus operatur circa animam, quã circa corpus, q a anima q̃ cognoscit, magis est propinqua sibiipsi, quã corpus; & ideo maior, & magis acquiritur notitia de Deo in hoĩe per opera q̃ operatur circa suã animã, quã circa ipsum corpus; & in illis operibus est ultimus finis,

Homo diuersimodè nominat Deum.

Deus acquirit multiplex nomen.

 & ul-

& ultima certitudo de Deo per opera. Ecce ergo qualiter notitia acquisita de Deo per experientiam, per opera quæ homo uidet per experientiam, habet multos gradus. Primus gradus est per opera quæ homo uidet extra se in aliis. Secundus gradus est per opera quæ homo sentit in proprio corpore suo fieri. Tertius gradus est per opera quæ homo sentit, & percipit circa suam animam. Et omnia ista pertinent ad nomen Dei, & ad laudem, & gloriam, & honorem, & ad suam famam. Sic ergo secundum quòd opera Dei sunt communia, & uniuersalia omnibus, uel pluribus, vel singularia, & secreta, secundum hoc acquiritur de Deo notitia communis, uel singularis, & maior, vel minor. Et homo potest cognoscere Deum per creaturas extra se inquantum sunt opera Dei, & per seipsum, inquantum est opus Dei. Et per opera, quæ operatur extra se in aliis hominibus & creaturis. Et per opera quæ operatur circa seipsum tam circa animam, quàm circa corpus. Et per consequens multis modis potest ipsum laudare, glorificare, magnificare, & honorificare, & ei famam dare. Patet ergo, quod notitia de Deo acquisita per opera est in hominibus, habet multos gradus. Et per consequens reputatio, & æstimatio de Deo, est maior, uel minor in cordibus hominum, & habet multos gradus, nec est æqualis apud omnes. Et exinde sequitur, quòd quum secundum maiorem, vel minorem reputationem, seu æstimationem detur honor maior, uel minor, & etiam laus, & gloria, & nomen, sequitur, quòd ab omnibus hominibus non datur æqualiter honor, laus, & gloria, & nomen interius, & exterius.

Epilogat de gradibus experimentali bus notitiæ Dei.

De obligatione hominis erga honorem Dei, & laudem, & gloriam, & nomen suum.
Capitulo CXCV.

QVoniam iam manifestum est, quòd omnia quæ Deus operatur extra se in creaturis, operatur ad suum honorem, laudem, & gloriam, & nomen: & etiam dictum est, quòd honor, laus, & gloria, & nomen Dei acquiritur, & generatur, & crescit per opera bene facta; & opera creatutarum, & quia homo qui est creatura nobilior Dei, quę sit in mundo, potest operari, & habet potestatem operandi; ideo sequitur, quòd homo debet, & obligatur operari omnia opera sua quæ facit propter honorem, laudem, & gloriam, & nomē Dei, & ad hoc debet dirigere omnia opera sua, ut scilicet per opera sua sequatur honor Dei, laus, & gloria, & nomen Dei. Vlterius sequitur, quòd homo debet, & tenetur solum quantum potest uelle & laborare, ut suum nomē fiat, crescat, & multiplicetur inquantum fieri poterit. Et quia per opera hominis bene facta, sequitur, generatur, & fit maior laus, maior gloria, & maius nomen, quàm per opera aliarum creaturarum, quum homo sit nobilior creatura; sequitur, quòd non solum homo debet, & obligatur facere omnia opera sua propter honorem Dei, ut dictum est, sed etiam tenetur, & debet tantum operari quantum poterit, & multiplicare opera sua, & meliori modo quo poterit operari. Et in hoc debet continuè, & incessanter studere, & omnem diligentiam apponere ad hoc, ut per opera sua honor Dei, laus, gloria, fama, & nomen crescant, & multiplicentur, quantum fieri poterit. Et non solum hoc tenetur facere, sed & velle & laborare, ut in omnibus rebus, in omnibus hominibus, & in omnibus operibus honor Dei, laus, gloria, nomen, & fama fiant, crescant, & multiplicentur quantum fieri poterit. Aliter si homo facit contrarium omnium supradi-

Primo.

Secundo.

ctorum; sequitur, quòd homo non operatur ut creatura Dei, nec ut opus Dei, nec ut homo; immo operatur contra Deum, & contra intentionem Dei totaliter, & cõtra ordinationem diuinam, & contra finem ad quem facta sunt omnia. Et quia honor Dei semper est cum utilitate, nec possunt separari honor Dei, & utilitas; & ubi maior honor Dei, ibi maior utilitas, & quia etiam tota utilitas est hominis & non Dei, sequitur, quòd quã do homo operatur ad honorem, laudem, & gloriam Dei, & ipse operatur ad suam utilitatem; & quòd quanto magis homo laborat, ut honor Dei crescat, & multiplicetur, tanto etiam magis laborat, ut sua propria utilitas crescat, & multiplicetur. Item quia homo debet, & obligatur amare honorem Dei, & laborare, vt crescat, & multiplicetur inquantum fieri poterit; sequitur, quòd homo obligatur ponere totum seipsum, & totam uitam suam, & dare uitam suam, & omnia quæ habet ad honorem Dei, laudem, & gloriam. Et per consequens, quòd quando homo dat uitam suam, & quicquid habet ad honorem Dei, quòd tunc facit maximam suam utilitatem, quia tunc laborat quãtum potest usque ad ultimum de potentia ad Dei honorem. Quia non potest magis laborare ad Dei honorem, quàm dare uitam suam pro illo; & ideo hoc est summa utilitas, summum commodum, & lucrum hominis. Et ideo sequitur, quòd homo nihil perdit, sed summè lucratur, dum uitam suam dat ad honorem Dei, & ideo non perdit uitam. Præterea etiam sequitur, & concluditur, quòd homo debet, & obligatur, & tenetur credere de Deo, & confiteri, & attribuere, & dicere de ipso omnia illa quæ pertinent ad suum honorem, ad suam laudem, ad suam gloriam, & ad suum nomen, & famam suam, & magis illa quæ pertinent ad maiorem laudem, ad maiorem honorem, & ad maiorẽ gloriam, quàm illa quæ pertinent ad minorem.

Tertio.

Quarto.

Quinto.

Quòd omnia quæ potest homo, vel debet dare Deo, reducuntur ad honorem, & quicquid facit homo Deo, semper ipsum honorat, uel inhonorat, seu contemnit, vel iniuriatur. Capitulo CXCVI.

QVoniam autem iam declaratum est, ꝙ omnia quæ Deus facit extra se, facit propter suum honorem, & ꝙ omnia quæ Deo pertinent extra se, pertinent ad suum honorē, quia honor respicit, & comprehendit totum statum Dei extra se; & quia homo potest, & debet, & tenetur reddere Deo, & dare plura, vt probatum est, & omnia quæ homo potest facere Deo, & reddere, sunt extra Deum, ideo sequitur, quòd omnia debita, quæ homo potest, & debet dare Deo, reducuntur, & pertinent ad honorem Dei. Et quia omnia, quæ respiciunt Deum exterius, respiciunt, & pertinent ad suum honorem, uel ad contrarium sui honoris, scilicet ad inhonorationem, seu contemptum, & iniuriam; ideo quicquid homo faciat Deo, semper ipsum honorat, uel inhonorat. Quum enim honorare, & inhonorare contrarientur inter se, & omnia quæ fiunt exterius extra Deum, debent fieri ad suum honorem; sequitur, quòd si non fiunt ad suum honorem, quòd fiunt contra suum honorem. Et per consequens homo Deum semper honorat. Et ideo sequitur, quòd omnia ista, quæ ita Deo homo debet Deo, scilicet amor, timor, laus, honor, & gloria, obedientia, spes, fides, & credulitas, & confidentia reducuntur, & pertinent ad honorem Dei; & opposita istorum sunt contra honorem Dei. Et ideo qui amat Deum primo, honorat ipsum, & qui non amat ipsum primo, inhonorat ipsum. Et qui amat Deum, & non amat eum primo, inhonorat ipsum; quia est primo amandus. Et si non ama-

Cap. 181. & 182.

Cap. proximo.

tur quod primo amãdum est, iniuria & contemptus est. Et qui timet Deum primo, honorat ipsum: & qui non timet, inhonorat, & qui obedit Deo, honorat ipsum; & qui nõ obedit, inhonorat. Et qui sperat in Deo, ipsum honorat, & qui non sperat in Deo, ipsum inhonorat. Et qui confidit in Deo, honorat ipsum, & qui non confidit, inhonorat. Et qui credit, & dat fidem Deo, ipsum honorat, & qui non credit ei, ipsum inhonorat; & qui non credit Deo primo, & totaliter, etiam ipsum inhonorat. Sic ergo amare Deum primo, timere Deum primo, glorificare, & laudare Deum primo; obedire Deo primo, sperare in Deum primo, & confidere in Deo primo; & credere Deo primo, hoc est honorare Deum. Sed non amare Deum primo, non timere Deum primo, non obedire Deo primo, non laudare, non sperare in Deo primo, non confidere in Deo primo, non credere Deo primo; hoc est Deum inhonorare, contemnere, & iniuriari. Et sic omnia quæ Deo dantur per hominem, reducuntur ad honorare, uel inhonorare Deum, & contemnere, vel iniuriari. Et sic honorare Deum, uel inhonorare, omnia claudunt. Et quia honorare Deum, & inhonorare opponuntur; ideo sicut nullum maius bonũ potest facere homo, quàm honorare Deum; ita nullum peius malum potest facere homo, quàm Deum inhonorare. Et sicut nihil maius potest esse extra Deum, quàm honor Dei: sic nihil peius potest esse extra Deum, quàm inhonoratio Dei seu iniuria Dei. Sic ergo soluere, & reddere Deo debitum est ipsum honorare, & non soluere, neque reddere est ipsum inhonorare, & contemnere, & iniuriari. Studere ergo debet homo diligentissimè, ut diligat Deum, & reddat, & soluat Deo quod debet. Vnde quia Deus uult suum honorem, quia propter illum fecit omnia, & omnia quæ homo debet facere, & reddere Deo, pertinent ad eius honorem; sequitur, quòd Deus uult, quòd homo reddat Deo quod debet, & nihil potest uelle contra suum honorem.

Omnia reducuntur in honorẽ Dei, uel contra.

De multiplicatione honoris, & iniuriæ. C.CXCVII.

QVia autem omnis creatura facta est ad honorem Dei, & respicit honorem Dei, & pertinet ad honorem Dei, & etiam respicit Deū quodammodo; ideo honor Dei respicit honorem omnium creaturarum; & iniuria Dei respicit iniuriam omnium creaturarum. Et ideo quando honoratur Deus, honorantur omnia quæ Dei sunt, scilicet omnes creaturæ. Et qñ Deus inhonoratur, & cōtēnitur, seu iniuriatur, ētiniuriātur, & cōtemnuntur, & inhonorātur oēs creaturæ. Et sic in inhonorare Deum, includuntur infinitæ inhonorationes, & in iniuria Dei includuntur infinitæ iniuriæ simul, & semel. Et sic nihil ita cito crescit, & multiplicatur, sicut honor, & iniuria, quia honor unius, est honor infinitorum, & iniuria unius simul & semel est iniuria infinitorum. Qui ergo honorat Deum, honorat omnes creaturas; & qui iniuriat Deum simul & semel iniuriat omnes creaturas; sicut qui iniuriat Regem, iniuriatur omnes de Regno simul & semel.

Peccans inhonorat Deum in infinitum.

De honore proprio, qui est contrarius honori Dei tanquam eius capitalis inimicus. Cap. CXCVIII.

QVoniam iam probatum est, q homo debeat facere omnia opera sua ad honorem Dei; & tenetur laborare quantum potest, ut honor Dei, laus, gloria, & fama, & nomen crescant, & multiplicentur quantum fieri poterit tam in seipso, q̄ in omnibus aliis; aliter si non faciat hoc, tunc homo nō operatur ut creatura Dei, nec ut opus Dei; immo facit contra Deum, & contra intentionem totalē eius, & contra suam ordinationem, quamuis hoc sit magnum malum. Sed tamen peius est si operetur omnia, & faciat

Cap. 95.

homo

homo quę facit ad suum proprium honorem,& ad suam propriam laudem,& gloriam,& ad acquirendum sibiipsi nomen,& famam:& ad hoc studeat,& laboret,ut honor suus proprius,laus,gloria,& fama,& nomē fiant,crescāt, & multiplicentur: quia tunc homo studet, & laborat de directò contra Deum;immo nihil magis est contra Deū, nihil magis repugnat Deo, nihil magis inimicatur Deo, q̄ talis honor proprius, talis laus,talis gloria,& fama,q̄a contrariatur,& inimicatur de directò honori Dei, & suæ laudi,& gloriæ,& statui toti diuino extra se qui consistit in laude, in gloria, & in honore, quia Deus omnia fecit propter suum honorem, & soli Deo debetur laus,& gloria, & hoc est sibi proprium,quia tunc homo facit per seipsum suum stratum, sicut Deus separatus, & diuisus a Deo,& contra Deum, tollit, rapit, & furatur id quod est proprium Deo.Et ideo sequitur,ꝙ nullo modo homo potest esse maior inimicus eius uisibilis & manifestus, nullo modo potest magis iniuriare, & inhonorare Deū, quàm quando studet,& laborat,& facit omnia ad suum proprium honorem, & suam gloriā, & laudem propriā. Et sic patet qualiter homo subito potest effici inimicus Dei capitalis,uolēndo proprium honorem, & laudem, & gloriam, qualiter subito facit guerram inter Deum, & hominē; & maxima inimicitia,& maxima diuisio, & discordia fit propter proprium honorem,laudem,& gloriā: quia hoc est de directò ire contra intentionem Dei,contra cor Dei,& contra fundamentum Dei, & tangere cor ipsius Dei, & contra totum ordinem uniuersi. Et per consequens sequitur, quòd per nihil magis homo potest cognoscere manifestè, & experimentaliter, & infallibiliter quòd ipse uadit contra Deum,& ꝙ iniuriet ipsum,& ꝙ sit contra ipsum,q̄ per proprium honorem,laudem,& gloriam,& quia nihil magis experimentaliter; uisibiliter ad oculum manifestat iniuriam Dei, & offensam, & inimicitiam Dei, quàm proprius honor; & nihil magis, & nihil facilius homo sentit,& uidet in seipso, q̄ proprium

Cap.181.

Cap.189.

Subito efficitur quis inimicus Dei.

honorem, & propriam laudem: ergo proprium honorem, & laudem, & gloriam tanquam per illud quod est summè sibi familiare, omnia potest cognoscere, & iudicare experimentaliter, quia nihil magis est manifestum hominibus, quàm honor, laus, & gloria. Et ideo sicut per duos amores superius dictos, omnia poterant probari; ita similiter per duos honores. Vnde dictum fuit in tractatu de amore, quòd duo amores, idest amor Dei, & amor suiipsius erant duæ portæ, & duæ primæ radices ad intelligendum omnia; ita similiter duo honores, scilicet honor Dei, & honor proprius, sunt duæ portæ ad intelligendum omnia. Vnde magis sunt manifestiores isti duo honores, quàm duo amores, quia magis manifestus est honor, quàm amor. Et ideo probare per honorem, est magis manifestum, quàm probare per amorem. Sicut autem omnia bona reducebantur ad Dei amorem, & ab ipso oriebantur, & omnia mala reducebantur ad proprium amorem, & priuatum, & ab ipso oriebantur; ita omnia bona reducuntur ad honorem Dei, & ab ipso oriuntur magis manifestè, & omnia mala reducuntur ad honorem proprium, & priuatum, & ab ipso oriuntur magis manifestè. Quamuis autem omnia oriantur a duobus amoribus, non tamen ita manifestè, sicut a duobus honoribus; & tamen ipsi duo honores oriuntur a duobus amoribus, ut dictum est, quia sunt duæ primæ radices.

Cap.137. Cap.142. Cap.141. Cap.181.

Declaratio ad oculum, qualiter homo per honorem proprium est, & fit verus, & rectus inimicus Dei. Cap. CXCIX.

QVoniam autem superius iã tractatum est de honore Dei & laude, & gloria, & fama, & nomine suo, qualiter scilicet fit, qualiter generatur, & qualiter crescit in cordibus hominum, vnde

Cap.213.

extra se, nisi per opera quæ apparent, & sunt manifesta: Tota ergo illa notitia, quæ acquiritur de Deo ex operibus, vocatur nomen Dei: Tantum enim cognoscitur de Deo, quantum opera sua manifestant. Per opera ergo quæ Deus operatur extra se, generatur notitia de ipso in cordibus hominum, siue æstimatio, siue reputatio, seu fama, & hoc est nomen Dei acquisitum apud homines. Vnde nomen bonum acquisitum est notitia, seu fama, siue æstimatio, seu reputatio cum laude & honore acquisita & generata in cordibus hominũ de aliquo, sicut per contrarium malum nomen est notitia, seu fama, siue æstimatio cum uituperio & contemptu acquisita de aliquo in cordibus hominum. Tantum ergo habet aliquis de nomine, quantum habet de fama, & reputatione, & æstimatione in cordibus aliorum. Et qui nullius est reputationis, & æstimationis, nullius est nominis apud homines, nec alicuius honoris. Tantum enim inhonoratur aliquis ab aliis, quantum cognoscitur, reputatur, & æstimatur apud eos. Et quia ista æstimatio, seu reputatio, seu notitia, potest esse maior, vel minor, & crescere, & diminui, ergo & honor etiam. Nomen ergo Dei acquisitum, est prima notitia, seu æstimatio, seu reputatio generata de nouo in cordibus hominum de Deo per opera sua. Et tale nomen habet Deus apud homines, secundum quod æstimatur, & reputatur ab eis, & cognoscitur. Et secundum quod æstimatur, & reputatur ab hominibus, secundum hoc honoratur ab eis. Et quia talis notitia, seu æstimatio, causatur per opera Dei; ideo quando non cognoscit opera Dei, nec cogitat inquantũ Dei sunt, nihil cognoscit de Deo, nec ipsum æstimat aliquid, nec reputat. Et per consequens Deus nullius nominis, nec famæ, nec honoris est apud illum. Et secundũ quod magis, vel minus cognoscit opera Dei aliquis, inquãtum Dei sunt, secundum hoc nomen Dei crescit in illo. Et exinde sequitur, quòd locus & habitaculũ nominis Dei in quo habitat, est cor hominis. Vnde nomen Dei est

Locus nominis Dei est cor hominis.

extra

extra Deum; & ideo oportet quòd habitet in aliquo loco, & nullus locus est in quo possit habitare, nisi in corde homini; ideo cor hominis est uas nominis Dei. Et quia homines multiplicantur, & per consequens corda eorum; ideo etiam nomen Dei multiplicari potest per corda hominum. Sed istud nomen, quod manet, & latet in corde, est occultum, & manifestatur exterius per aliud nomen sensibile, audibile, & uisibile, quod est uocale, uel scriptum, correspondens nomini existenti in corde, & repræsentans ipsum exteruis, & significans. Et etiam honor occultus in corde, & inuisibilis inclusus in nomine occulto ipsius corpus, manifestatur exterius per alium honorem uisibilem; & talis honor, qualis est intus in corde; talis repræsentatur extra per signum uisibile. Omnia enim, quę extra fiunt per hominem, sunt signa eorum, quæ fiunt in corde eius. Sicut enim Deus manifestat seipsum, & dat notitiam de seipso per opera exteriora; ita homo extra manifestat nomen Dei occultum, notitiam, & ęstimationē occultam de Deo per signum uisibile, & etiam honorem occultum manifestat per honorem uisibilem. Sic ergo duplex est nomē Dei, scilicet occultum, & uisibile, unum intus, & aliud extra, & etiam duplex homo, scilicet occultus, & uisibilis: unus interior, alius exterior. Et iste nomina sunt apud homines, & fiunt in ipsis hominibus per opera Dei cognita, inquantum Dei sunt, & ista duo nomina mensurantur, secundum mensuram cognitionis operum Dei, quia tantum quantum opera Dei cognoscuntur ab omnibus, tātum notitia de Deo generatur in hominibus, & tāta æstimatio, & reputatio generatur de Deo in ipsis, & tanta quanta est notitia; æstimatio, & reputatio de Deo in hominibus, tantum nominatur extra per uocē, & tantus est honor exterior. Sic ergo nomen uocale exterius, mensuratur secundum mensuram notitiæ, & ęstimationis, seu reputationis interioris; & ipsa notitia, seu æstimatio mensuratur secundum mensuram cognitionis operum

Duplex est nomē Dei.

Dei, inquantum Dei sunt. Et ideo, quia opera Dei, inquã tum Dei sunt, nõ æqualiter cognoscuntur ab omnibus; ideo non est in omnibus æqualis notitia, seu æstimatio, seu reputatio de Deo: nec per consequens æqualiter nominantur exterius ab omnibus. Ista ergo sunt inter se ordinata nomẽ uocale exterius, notitia, seu æstimatio interior: & cognitio operum Dei mensuratur secundum maiorem, uel minorem capacitatem hominis, & secundum maiorem, uel minorem familiaritatem hominis; & exercitium circa opera Dei cognoscenda, sed ipsa opera mensurantur, uel per cognitionem ipsorum operum intra se, uel per comparationem ad hominem, propter quẽ fiunt, uel per comparationem ad potestatem, & sapientiam, & bonitatem Dei, unde procedunt. Radix ergo, & fundamẽtũ, & origo nominis Dei acquisiti, & notitię, seu ęstimationis, quæ fiunt de Deo, sunt opera Dei, ergo ipsa opera Dei portant in seipsis, & includunt radicaliter, & fundamentaliter, & originaliter nomẽ Dei exterius acquisitũ, & honorem, & laudem, & gloriã & famam suam. Et ideo quanta sunt opera Dei, tantum est nomen suum; & tantus est honor suus, & laus sua, & gloria, & fama sua ueraciter, & radicaliter, & in se, & de se. Et possumus ponere nomen Dei tribus modis. Primo modo in ipsis operibus. Et isto modo nomen est sibi acquisitum ueraciter, & de debito statim, dum opera facta sunt; & etiam honor, laus, & gloria: quia semper ipsa opera portant secum nomen Dei, laudem, gloriam, & honorem; & nomen, & laus, gloria & honor, semper consequuntur opera Dei. Et ideo ipsa opera Dei semper sunt plena laude, honore, & gloria Dei; & laudis eius plena est terra; & omnes creaturæ, quæ sunt opera Dei, sunt plenæ honore, laude, & gloria Dei; & portant in seipsis semper nomen Dei, & suum honorem, laudem, gloriam, & famam. Et istud nomen est immortale, & perpetuum: & etiam honor, laus, gloria, & fama, quia postquam semel sunt, semper manent, & nunquam destruuntur, sed

Nomen Dei in operibus.

semper uiuunt. Et istud est primum nomen Dei acquisitum, & primus honor, & prima laus. Deinde ipsa opera Dei plena honore, laude, & gloria sua, & nomine, intrant cor hominis, & cognoscuntur ab homine, & ueniunt ad eius notitiam, & tunc portantur in corde hominis, & relinquunt in eo notitiam, & similitudinem Dei, seu uestigium cum honore, laude, & gloria; eo quia sunt plenæ sua similitudine, & notitia eius, & honore, laude, & gloria; & ideo dant illud quod habent in seipsis. Et sic ipsa Dei opera cognita ut Dei sunt, causant, & faciunt in hominem notitiam, æstimationem, & reputationem de Deo a quo procedunt, & hoc cum honore, laude, & gloria, & bona fama. Et hoc est secundum nomen Dei acquisitum in cordibus hominũ. Deinde sequitur tertium nomen, quod est sensibile, uisibile, & audibile in uoce, uel in scripto. Et istud nomen est signum ordinatum ad placitum ad significandum, & repræsentandum secundum nomen, & etiam primum. Et istud nomen magis est signum nominis, quàm sit nomen; sed inquantum significat, & repræsentat uerum nomen, dicitur nomen Dei.

Nomen Dei in corde hominis.

Nomen Dei in uoce uel scripto.

Ecce ergo tria nomina. Primum nomen acquisitum est, quod sedet in omnibus operibus Dei, & est fixum, & permanens, & immutabile, & non potest deleri, & solum semel generatum est cum ipsis operibus. Sed secundũ nomen, q̃ habitat in cordibus hominum, quamuis sit fixũ, & permanens; attamen potest deleri de cordibus hominum, & quotidie de nouo generatur, & multiplicatur secundũ q̃d homines multiplicantur; & est idem apud oẽs homines, sed variatur secundũ magis & minus, & secundũ quod magis vel minus crescit. Sed tertium nomẽ est audibile, vt scriptũ non est idẽ apud omnes homines, sed variatur secundũ diuersitatẽ linguarũ & idiomatum. Et sicut dictũ est de nomine, ita dici põt de honore, laude, & gloria. Nomen ergo Dei, laus, honor, & gloria quasi dormiunt in ipsis operibus, & quasi sunt in potentia, & nõdũ actuata,

Epilogat de triplici nomine.

Nomen Dei dormit.

actuata, sed postea dum ipsa opera intrant cor hominis, & cognoscuntur, tunc ipsum nomen, laus, honor, & gloria, quæ ibi dormiebant, excitantur, & euigilant, & actuantur; & ultimo per sensibile signum exterius manifestantur. Et sic homo quodammodo uiuificat nomen Dei, & suum honorem, & laudem, gloriam, & famam suam. Apparet igitur, ut declaratum est, quid intelligitur per nomen Dei acquisitum sibi de nouo, & in quo fundatur radicaliter. Aliud autem nomen habet Deus ab æterno, quod non est acquisitum ab operibus, & hoc est hoc nomen esse; quia Deus est ipsum esse. Et hoc est primum nomen in quo includuntur omnia nomina, & clauditur omne nomen, ut declaratum est in principio libri in capitulo de esse. Et sic Deus ab æterno in seipso absque mundo, & creaturis habet nomen uniuersale, in quo continetur omne nomen: Et sicut in hoc nomine esse, continetur omne nomen; ita in nomine Dei acquisito continetur omnis honor, omnis laus, gloria, & fama.

Nomen Dei æternum.

Quòd notitia de Deo acquisita per opera eius in hominibus habet multos gradus, & etiam nomen eius. *Capitulo.* CXCIIII.

Quoniam autem opera Dei sunt radix, & fundamentum notitiæ, quæ de Deo acquiritur in hominibus, ideo quia opera Dei habent gradus intra se, secundum hoc etiam notitia quæ acquiritur in homine de Deo per opera eius habet gradus. Vnde quædam sunt opera Dei, quæ multum distant ab homine, quędam propinqua homini; & quædam opera sunt, & fiunt extra hominem, & quædam sunt, & fiunt in homine: & illa quę fiunt in homine, quę dam fiunt in corpore, quædam in anima, & etiam quædam

dam ſunt opera Dei magis familiaria homini, & quædam minus. Et ſic opera Dei non habent ſe æqualiter ad hominem in quo debet generari notitia de Deo; & per conſequens notitia, ſeu cognitio generata de Deo in corde hominis per opera Dei, nõ eſt æqualis, ſed habet mul tos gradus. Vnde maior eſt notitia, quæ acquiritur de Deo per opera Dei, quæ ſunt propinqua homini, quàm per opera Dei, quæ multum diſtant ab homine. Et etiam maior eſt cognitio, quæ eſt generata de Deo in homine per opera quæ ſunt in homine, quàm per illa, quæ ſunt extra hominem; & per opera Dei quæ fiunt in homine, quàm per illa quæ fiunt extra hominem; & etiam maior eſt cognitio generata de Deo in homine per illa quæ ſunt in anima, quàm per illa quæ ſunt in corpore. Et quia nullum opus Dei eſt magis propinquum ipſi homini, quàm ipſemet ſibi, quia opus eſt Dei; ideo notitia generata de Deo in homine per cognitionem ſuiipſius, qui eſt opus Dei, eſt maior omnium. Et ſic homo dum cognoſcit ſeipſum, inquantum eſt opus Dei, magis cognoſcit, & magis uidet de Deo, quàm dum cognoſcit pecus, quòd etiam eſt opus Dei. Et quia omne opus Dei, inquantum Dei eſt, portat ſuam notitiam, ſuum nomen, & ſuum honorem, ſuam laudem, & ſuam gloriam, & opera maiora, & digniora portant maius nomen, maiorem laudem, & gloriam; ideo quũ homo ſit maius opus Dei inter omnes creaturas manifeſtas; ſequitur quòd homo dum cognoſcit ſeipſum, inquantum eſt opus Dei, magis æſtimat de Deo, & magis reputat, & maius nomẽ, & maiorem laudem, & gloriam ſibi dat, quàm quando cognoſcit alia opera. Et iſta notitia acquiſita de Deo per cognitionem hominis, inquantum eſt opus Dei, poteſt eſſe maior, vel minor, ſecundum quod homo magis, uel minus cognoſcit, & uidet ſeipſum. Præterea quædam ſunt opera Dei, quæ fiunt circa illa quæ ſunt extra hominem, ſcilicet in aliis creaturis, & alia ſunt opera quæ fiunt in ipſomet homine, & circa ipſum hominem.

Notitia de Deo eſt inæqualis.

Maior cognitio de Deo.

Et magis cognoſcit homo Deum per opera quæ fiunt in homine, quàm per illa quæ fiunt extra hominem. Item quædam ſunt opera Dei, quæ omnis homo poteſt uidere per experientiam, & alia ſunt quæ non uidet niſi per teſtimonium aliorum qui dixerunt, & uiderunt. Et certius & magis cognoſcit homo Deum ꝑ opera quæ uidet, & percipit per experientiam, quàm per opera quæ cognoſcit per teſtimonium aliorum. Item quia nihil magis cognoſcit homo, quàm illud quod ſentit, & uidet per experientiam, ideo notitia generata de Deo per opera Dei, quæ homo uidet per experientiam, tenet ultimum gradum cognitionis per opera ſua. Et iſte habet duos gradus, quia aliquando homo uidet per experientiam opera quæ Deus operatur circa alium hominem, uel circa aliam rem extra ſe, aliquando uidet, & ſentit per experientiam opera quæ Deus operatur circa ſeipſum ſingulariter. Et iſte eſt ultimus gradus cognitionis per experientiam; & iſte eſt certiſſimus, ſolidiſſimus, & firmiſſimus, qui ſemper manet, & ibi eſt complementum cognitionis. Vnde iſta notitia non poteſt eſſe niſi in uno homine, nec poteſt alicui communicari, quia nullus homo poteſt totaliter percipere, nec ſentire illa quæ fiunt circa ſeipſum, ſicut ipſemet homo. Poteſt enim quilibet homo cognoſcere per experientiã opera quæ fiunt circa alios extra ſe, ſed non ſentire ſicut illa quæ fiunt circa ſeipſum, ſed magis cognoſcit quæ fiunt circa ſeipſum, quàm quæ circa alios; immo nullus alius poteſt ſentire illa quæ fiunt circa ſeipſum, niſi ipſe ſolus. Sic ergo cognitio per experientiam, habet duos gradus. Et quia per opera Dei cognita, generatur notitia de Deo in homine; & ideo cognitio quam homo habet de operibus quæ fiunt circa ipſum, eſt ultima, maxima, & firmiſſima, & ſolidiſſima, & certiſſima; ideo ſequitur, quòd cognitio, ſeu notitia, ſeu æſtimatio acquiſita de Deo in homine per opera Dei, quæ fiunt circa ipſum ſingulariter, eſt ultima, maxima, firmiſſima, ſolidiſſima,

Duplex cognitio Dei experimentalis.

Maxima cognitio Dei experimentalis.

dissima, & certissima; & donec homo cognoscat Deum per talia opera, non habet ueram certitudinem, nec securitatem de Deo, nec uerè Deum honorat, nec glorificat, nec cognoscit, nec amat, nec timet. Si ergo bonum est homini habere ueram notitiam de Deo, bonum est ergo ei, quòd Deus operetur in ipso, & circa ipsum. Et quanto plus operabitur Deus circa ipsum singulariter, tanto maiorem acquiret de Deo notitiam per experientiã. Et ideo sequitur, quòd secundum quod Deus multis modis operatur circa ipsum hominem, secundũ hoc homo diuersimodè nominat Deum. Aliquando enim nominat, & dicit, & cognoscit per experientiam Deum esse potentem, quãdo scilicet sentit circa seipsum opera potentiæ Dei. Aliquando nominat ipsum sapientem, aliquando pium, aliquando bonum, aliquando misericordem, & benignum, secundum quod diuersimodè sentit operari Deum circa seipsum. Et tunc homo acquirit certissimam notitiam de Deo cum laude, gloria, & honore, & hoc modo quilibet homo dat magnum nomen propter opera singularia, quæ operatur Deus in quolibet. Et sic Deus acquirit nomen multipliciter. Primo s. generaliter, & communiter ab omnibus creaturis ex operibus vniuersalibus, quæ sunt communia creaturis. Secundo modo acquirit nomen specialiter, & singulariter in quolibet homine quãdo operatur singulariter, & secretè in aliquo homine; & ideo notitia Dei, & suum nomen multiplicatur, & crescit in hominibus per talia opera, & secundum quod magis, uel minus operatur circa quemlibet secundum hoc notitiã, & suum nomen crescit in quolibet. Et hoc est uerè cognoscere Deum, sentire opera sua circa seipsum per experientiam. Item magis sentit homo per experientiam opera quæ Deus operatur circa animam, q̃ circa corpus, qa anima q̃ cognoscit, magis est propinqua sibiipsi, q̃ corpus; & ideo maior, & magis acquiritur notitia de Deo in hoíe per opera q̃ operatur circa suã animã, q̃ circa ipsum corpus; & in illis operibus est ultimus finis,

Homo diuersimodè nominat Deum.

Deus acquirit multiplex nomen.

& ultima certitudo de Deo per opera. Ecce ergo qualiter notitia acquisita de Deo per experientiam, per opera quæ homo uidet per experientiam, habet multos gradus. Primus gradus est per opera quæ homo uidet extra se in aliis. Secundus gradus est per opera quæ homo sentit in proprio corpore suo fieri. Tertius gradus est per opera quæ homo sentit, & percipit circa suam animam. Et omnia ista pertinent ad nomen Dei, & ad laudem, & gloriam, & honorem, & ad suam famam. Sic ergo secundum quòd opera Dei sunt communia, & uniuersalia omnibus, uel pluribus, vel singularia, & secreta, secundùm hoc acquiritur de Deo notitia communis, uel singularis, & maior, vel minor. Et homo potest cognoscere Deum per creaturas extra se inquantum sunt opera Dei; & per seipsum, inquantum est opus Dei. Et per opera, quæ operatur extra se in aliis hominibus & creaturis. Et per opera quæ operatur circa seipsum tam circa animam, quàm circa corpus. Et per consequens multis modis potest ipsum laudare, glorificare, magnificare, & honorificare, & ei famam dare. Patet ergo, quod notitia de Deo acquisita per opera est in hominibus, habet multos gradus. Et per consequens reputatio, & æstimatio de Deo, est maior, uel minor in cordibus hominum, & habet multos gradus, nec est æqualis apud omnes. Et exinde sequitur, quòd quum secundum maiorem, vel minorem reputationem, seu æstimationem detur honor maior, uel minor, & etiam laus, & gloria, & nomen, sequitur, quòd ab omnibus hominibus non datur æqualiter honor, laus, & gloria, & nomen interius, & exterius.

Epilogat de gradibus experimentalibus notitiæ Dei.

Homo diuersimodè cognoscit Deum.

Deus acquirit multiplex nomen.

De

De obligatione hominis erga honorem Dei, & laudem, & gloriam, & nomen suum.
Capitulo CXCV.

Quoniam iam manifestum est, quòd omnia quæ Deus operatur extra se in creaturis, operatur ad suum honorem, laudem, & gloriam, & nomen: & etiam dictum est, quòd honor, laus, & gloria, & nomen Dei acquiritur, & generatur, & crescit per opera bene facta; & opera creatutarum, & quia homo qui est creatura nobilior Dei, quę sit in mundo, potest operari, & habet potestatem operandi; ideo sequitur, quòd homo debet, & obligatur operari omnia opera sua quæ facit propter honorem, laudem, & gloriam, & nomē Dei, & ad hoc debet dirigere omnia opera sua, ut scilicet per opera sua sequatur honor Dei, laus, & gloria, & nomen Dei. Vlterius sequitur, quòd homo debet, & tenetur solum quantum potest uelle & laborare, ut suum nomē fiat, crescat, & multiplicetur inquantum fieri poterit. Et quia per opera hominis bene facta, sequitur, generatur, & fit maior laus, maior gloria, & maius nomen, quàm per opera aliarum creaturarum, quum homo sit nobilior creatura; sequitur, quòd non solum homo debet, & obligatur facere omnia opera sua propter honorem Dei, ut dictum est, sed etiam tenetur, & debet tantum operari quantum poterit, & multiplicare opera sua, & meliori modo quo poterit operari. Et in hoc debet continuè, & incessanter studere, & omnem diligentiam apponere, ad hoc, ut per opera sua honor Dei, laus, gloria, fama, & nomen crescant, & multiplicentur, quantum fieri poterit. Et non solum hoc tenetur facere, sed & velle & laborare, ut in omnibus rebus, in omnibus hominibus, & in omnibus operibus honor Dei, laus, gloria, nomen, & fama fiant, crescant, & multiplicentur quantum fieri poterit. Aliter si homo facit contrarium omnium supradi-

Primo.

Secundo.

ctorum; sequitur, quòd homo non operatur ut creatura Dei, nec ut opus Dei, nec ut homo; immo operatur contra Deum, & contra intentionem Dei totaliter, & cōtra ordinationem diuinam, & contra finem ad quem facta sunt omnia. Et quia honor Dei semper est cum utilitate, nec possunt separari honor Dei, & utilitas; & ubi maior honor Dei, ibi maior utilitas, & quia etiam tota utilitas est hominis & non Dei, sequitur, quòd quā do homo operatur ad honorem, laudem, & gloriam Dei, & ipse operatur ad suam utilitatem; & quòd quanto magis homo laborat, ut honor Dei crescat, & multiplicetur, tanto etiam magis laborat, ut sua propria utilitas crescat, & multiplicetur. Item quia homo debet, & obligatur amare honorem Dei, & laborare, vt crescat, & multiplicetur inquantum fieri poterit; sequitur, quòd homo obligatur ponere totum seipsum, & totam uitam suam, & dare uitam suam, & omnia quæ habet ad honorem Dei, laudem, & gloriam. Et per consequens, quòd quandò homo dat uitam suam, & quicquid habet ad honorem Dei, quòd tunc facit maximam suam utilitatem, quia tunc laborat quātum potest usque ad ultimum de potentia ad Dei honorem. Quia non potest magis laborare ad Dei honorem, quàm dare uitam suam pro illo; & ideo hoc est summa utilitas, summum commodum, & lucrum hominis. Et ideo sequitur, quòd homo nihil perdit, sed summè lucratur, dum uitam suam dat ad honorem Dei, & ideo non perdit uitam. Præterea etiam sequitur, & concluditur, quòd homo debet, & obligatur, & tenetur credere de Deo, & confiteri, & attribuere, & dicere de ipso omnia illa quæ pertinent ad suum honorem, ad suam laudem, ad suam gloriam, & ad suum nomen, & famam suam, & magis illa quæ pertinent ad maiorem laudem, ad maiorem honorem, & ad maiorē gloriam, quàm illa quæ pertinent ad minorem.

Tertio.

Quarto.

Quinto.

Quòd omnia quæ potest homo, vel debet dare Deo, reducuntur ad honorem, & quicquid facit homo Deo, semper ipsum honorat, uel inhonorat, seu contemnit, vel iniuriatur. Capitulo CXCVI.

QVoniam autem iam declaratum est, quod omnia quæ Deus facit extra se, facit propter suum honorem, & quod omnia quæ Deo pertinent extra se, pertinent ad suum honorẽ, quia honor respicit, & comprehendit totum statum Dei extra se; & quia homo potest, & debet, & tenetur reddere Deo, & dare plura, vt probatum est, & omnia quæ homo potest facere Deo, & reddere, sunt extra Deum, ideo sequitur, quòd omnia debita, quæ homo potest, & debet dare Deo, reducuntur, & pertinent ad honorem Dei. Et quia omnia, quæ respiciunt Deum exterius, respiciunt, & pertinent ad suum honorem, uel ad contrarium sui honoris, scilicet ad inhonorationem, seu contemptum, & iniuriam; ideo quicquid homo faciat Deo, semper ipsum honorat, uel inhonorat. Quum enim honorare, & inhonorare contrarientur inter se, & omnia quæ fiunt exterius extra Deum, debent fieri ad suum honorem; sequitur, quòd si non fiunt ad suum honorem, quòd fiunt contra suum honorem. Et per consequens homo Deum semper honorat. Et ideo sequitur, quòd omnia ista, quæ ita Deo homo debet Deo, scilicet amor, timor, laus, honor, & gloria, obedientia, spes, fides, & credulitas, & confidentia reducuntur, & pertinent ad honorem Dei; & opposita istorum sunt contra honorem Dei. Et ideo qui amat Deum primo, honorat ipsum, & qui non amat ipsum primo, inhonorat ipsum. Et qui amat Deum, & non amat eum primo, inhonorat ipsum; quia est primo amandus. Et si non ama-

Cap. 181. & 182.

Cap. proximo.

tur quod primo amādum est, iniuria & contemptus est. Et qui timet Deum primo, honorat ipsum: & qui non timet, inhonorat, & qui obedit Deo, honorat ipsum; & qui nō obedit, inhonorat. Et qui sperat in Deo, ipsum honorat, & qui non sperat in Deo, ipsum inhonorat. Et qui confidit in Deo, honorat ipsum, & qui non confidit, inhonorat. Et qui credit, & dat fidem Deo, ipsum honorat, & qui non credit ei, ipsum inhonorat; & qui non credit Deo primo, & totaliter, etiam ipsum inhonorat. Sic ergo amare Deum primo, timere Deum primo, glorificare, & laudare Deum primo; obedire Deo primo, sperare in Deum primo, & confidere in Deo primo; & credere Deo primo, hoc est honorare Deum. Sed non amare Deum primo, non timere Deum primo, non obedire Deo primo, non laudare, non sperare in Deo primo, non confidere in Deo primo, non credere Deo primo; hoc est Deum inhonorare, contemnere, & iniuriari. Et sic omnia quæ Deo dantur per hominem, reducuntur ad honorare, uel inhonorare Deum, & contemnere, vel iniuriari. Et sic honorare Deum, uel inhonorare, omnia claudunt. Et quia honorare Deum, & inhonorare opponuntur; ideo sicut nullum maius bonū potest facere homo, quàm honorare Deum; ita nullum peius malum potest facere homo, quàm Deum inhonorare. Et sicut nihil maius potest esse extra Deum, quàm honor Dei: sic nihil peius potest esse extra Deum, quàm inhonoratio Dei seu iniuria Dei. Sic ergo soluere, & reddere Deo debitum est ipsum honorare, & non soluere, neque reddere est ipsum inhonorare, & contemnere, & iniuriari. Studere ergo debet homo diligentissimè, ut diligat Deum, & reddat, & soluat Deo quod debet. Vnde quia Deus uult suum honorem, quia propter illum fecit omnia, & omnia quæ homo debet facere, & reddere Deo, pertinent ad eius honorem; sequitur, quòd Deus uult, quòd homo reddat Deo quod debet, & nihil potest uelle contra suum honorem.

Omnia reducuntur in honorē Dei, uel contra.

De

De multiplicatione honoris, & iniuriæ. C.CXCVII.

QVia autem omnis creatura facta est ad honorem Dei, & respicit honorem Dei, & pertinet ad honorem Dei, & etiam respicit Deū quodammodo; ideo honor Dei respicit honorem omnium creaturarum; & iniuria Dei respicit iniuriam omnium creaturarum. Et ideo quando honoratur Deus, honorantur omnia quæ Dei sunt, scilicet omnes creaturæ. Et qñ Deus inhonoratur, & cōtēnitur, seu iniuriatur, ēt iniuriātur, & cōtemnuntur, & inhonorātur oēs creaturæ. Et sic in inhonorare Deum, includuntur infinitæ inhonorationes, & in iniuria Dei includuntur infinitæ iniuriæ simul, & semel. Et sic nihil ita cito crescit, & multiplicatur, sicut honor, & iniuria, quia honor unius, est honor infinitorum, & iniuria unius simul & semel est iniuria infinitorum. Qui ergo honorat Deum, honorat omnes creaturas; & qui iniuriat Deum simul & semel iniuriat omnes creaturas; sicut qui iniuriat Regem, iniuriatur omnes de Regno simul & semel.

Peccans inhonorat Deum in infinitum.

De honore proprio, qui est contrarius honori Dei tanquam eius capitalis inimicus. Cap. CXCVIII.

QVoniam iam probatum est, ꝙ homo debeat facere omnia opera sua ad honorem Dei, & tenetur laborare quantum potest, ut honor Dei, laus, gloria, & fama, & nomen crescant, & multiplicentur quantum fieri poterit tam in seipso, q̄ in omnibus aliis; aliter si non faciat hoc, tunc homo nō operatur ut creatura Dei, nec ut opus Dei; immo facit contra Deum, & contra intentionem totalē eius, & contra suam ordinationem, quamuis hoc sit magnum malum. Sed tamen peius est si operetur omnia, & faciat

Cap. 95.

honorem, & propriam laudem: ergo proprium honorem, & laudem, & gloriam tanquam per illud quod est summè sibi familiare, omnia potest cognoscere, & iudicare experimentaliter, quia nihil magis est manifestum hominibus, quàm honor, laus, & gloria. Et ideo sicut per duos amores superius dictos, omnia poterant probari; ita similiter per duos honores. Vnde dictum fuit in tractatu de amore, quòd duo amores, idest amor Dei, & amor suiipsius erant duæ portæ, & duæ primæ radices ad intelligendum omnia; ita similiter duo honores, scilicet honor Dei, & honor proprius, sunt duæ portæ ad intelligendum omnia. Vnde magis sunt manifestiores isti duo honores, quàm duo amores, quia magis manifestus est honor, quàm amor. Et ideo probare per honorem, est magis manifestum, quàm probare per amorem. Sicut autem omnia bona reducebantur ad Dei amorem, & ab ipso oriebantur, & omnia mala reducebantur ad proprium amorem, & priuatum, & ab ipso oriebantur; ita omnia bona reducuntur ad honorem Dei, & ab ipso oriuntur magis manifestè, & omnia mala reducuntur ad honorem proprium, & priuatum, & ab ipso oriuntur magis manifestè. Quamuis autem omnia oriantur a duobus amoribus, non tamen ita manifestè, sicut a duobus honoribus; & tamen ipsi duo honores oriuntur a duobus amoribus, ut dictum est, quia sunt duæ primæ radices.

Cap. 137.
Cap. 142.
Cap. 141.
Cap. 181.

Declaratio ad oculum, qualiter homo per honorem proprium est, & fit verus, & rectus inimicus Dei. Cap. CXCIX.

QVoniam autem superius iā tractatum est de honore Dei & laude, & gloria, & fama, & nomine suo, qualiter scilicet fit, qualiter generatur, & qualiter crescit in cordibus hominum, vnde

Cap. 213.

unde dictum est, quòd corda hominum debent impleri de cognitione Dei, & ad hoc facta sunt ut fama Dei, & nomen Dei habitent in cordibus hominum, ut scilicet homines cognoscendo Deum per opera sua, habeant de Deo bonam æstimationem, bonam reputationem, & opinionem; & per consequens ipsum honorent, laudent, & magnificent, & glorificent in cordibus eorū; sic quod corda hominum debent esse vasa Dei nominis, & honoris sui, & laudis suæ. Sed homo qui quærit propriū honorem, propriam laudem, & propriam gloriam, & famā, ipsemet primò occupat cor suum circa suummet proprium honorem, & circa illum continuè cogitat, & semper vigilat, & studet quomodo honor proprius fiat, crescat, multiplicetur, & permaneat, & tamen deberet occupare cor suum circa honorem Dei, laudem, & gloriam, & in ipso fieri cognitio de Deo. Et sic cor suum, quod est nominis Dei uas occupat circa honorem proprium suum, & tenet occupatum de proprio honore. Et in hoc facit Deo maximam iniuriam, quia occupat sibi suum proprium locum, & ponit illud quod est contra Deum intus in corde suo. Item non solùm occupat, nec tenet occupatum, & impeditum suum proprium cor circa suum proprium honorem, immo, quod peius est, vult quòd corda aliorum hominū, quæ sunt vasa honoris Dei, & nominis sui, occupentur, & repleantur de suo proprio honore, de sua laude, fama, & nomine suo, & de sua æstimatione, & reputatione; ita quod cogitent circa sua opera, circa suam famam, circa suum nomen, vt ipse cognoscatur, & reputetur ab hominibus; & vult quod suus honor, sua laus, & gloria, & suum nomen, & sua fama, & reputatio sua diffundatur, crescat, & multiplicetur, & habitet in cordibus hominum, & permaneat in æternum; & ad hoc laborat quantum potest. Vnde qui quærit proprium honorem, necessariò vult, quòd ille crescat, & multiplicetur, non potest multiplicari nisi in ipsis hominibus; & sic corda hominum

Quærens proprium honorem occupat locum Dei.

Secundo.

minum vult esse occupata circa facta sua cogitanda, & non circa Dei facta, circa proprium honorem, & non circa honorem Dei; circa laudem, & famam suam, & circa nomen suum magnificandum, & exaltandum, & honorandum, & non circa honorē Dei, nec nomen, & vult tenere impedita omnia corda hominum, & seipsum multiplicare in eis, & vult quod imago sua multiplicetur, & imprimatur in cordibus omnium hominum, vt semper cogitent de ipso, & loquantur de ipso. Et sic vult totum mundum esse occupatum circa suum honorem. Et per consequens vult Deum expellere de regno suo, de habitaculo suo, & de domo sua propria. Ecce maxima inimicitia, & manifesta contrarietas, grandissima iniuria contra Deū velle occupare, velle impedire omnia loca Dei, omnia corda hominum, & ponere intus inimicum Dei capitalem, scilicet honorem proprium, qui est contra Deum. Ecce ergo qualiter ad oculum manifestatur, q homo quando quærit proprium honorem, fit verus, & directus inimicus Dei. Et homo si non quærit honorem Dei, laudem, gloriam, & famam, quærit suum honorem, suam laudē, gloriam, & famam propriam: & si non operatur ad Dei honorem, operatur ad proprium honorem, nec est dare medium. Ideo homo necessario est semper amicus, vel inimicus Dei semper est pro Deo, vel contra Deum, quia non est dare medium. Qui ergo non occupatur, non laborat, non cogitat, non vigilat circa honorem, laudem, & gloriam, & famam Dei, signū est quod occupatur, cogitat, laborat, vigilat, studet circa proprium honorem, circa propriam laudem, & gloriā. Et per consequens non potest videre, nec cogitare honorem Dei, & gloriam, quia iam excæcatus est per proprium honorem, & propriam laudem. Cauere ergo debet se homo tanquam a mortalissimo veneno, & subito interficiente a proprio honore, & propria laude, & gloria, & semper vigilare circa Dei honorem, laudem, & gloriam. Ecce ergo videte ad oculum, quomodo homo, qui occupatur,

Proprius amor, facit inimicum Dei.

Homo semp est amicus, vel inimicus Dei, qa non est dare medi

Proprius honor excæcat

& la-

& laborat circa proprium honorem, perdit totaliter tempus suum, videte qualiter occupatur circa vanitatem,& nihilum. Videte quomodo est seruus, & seruitor vanitatis, & nihili. Videte qualiter facit Deum suum de vanitate, & de nihilo: videte qualiter exponit seipsum, & quicquid habet, & illa quę Dei sunt ad vanitatem, & nihilum: videte quomodo vult tenere statum suū contra Dei honorem, & de his quæ Dei sunt, & quomodo laborat circa impossibile. Quia solus honor Dei fiet,& permanebit, & omnis alius peribit, & destruetur, & ad nihilum reuertetur. Quis potest manutenere proprium honorem suum,nisi solus Deus omnipotens? Quæ creatura potest tenere honorem proprium contra honorem sui Creatoris? Qualiter opus de nihilo factum poterit tenere proprium statum suum contra statum, & honorem sui opificis omnipotentis? Quæ maior stultitia, quæ maior inordinatio, quæ maior absurditas, quæ maior cæcitas, quid magis contra rationem, quid magis contra naturam,quàm quod opus de nihilo factum quærat proprium honorem, propriam laudem, & gloriam, & propriam famam; contra honorem, & laudem sui Creatoris,& furetur, & rapiat gloriam sui Creatoris, & constituat se inimicum capitalem sui factoris omnipotentis? Et quid magis contra naturam, quàm quòd opus specialiter factum ad laudandum, honorandum, & glorificandum, & magnificandum suum factorem, laboret, & studeat totis viribus ad laudandum, honorandum, glorificandum, honorandum, & magnificandum seipsū in iniuriam sui factoris?

Quòd

Quòd ficut ad honorem Dei sequitur vtilitas hominis, ita ad honorem proprium, sequitur eius inutilitas, & damnum. Cap. CC.

ET quia homo qui quærit honorem ſuũ propriũ, ſuam laudem, gloriam, & famã ſuam, & nomẽ ſuum, totaliter eſt contra Deum, quia Deus fecit omnia, & ipſum hominem propter ſuũ honorem, & ſuã laudem, & gloriã; ſed homo quærens propriũ honorem facit omnia propter ſuũmet honorem, & oĩa reducit ad ſuũmet honorem, & ſeipſum, & totũ mundũ; & oĩa quæ Deus fecit ad honorem, vult qđ ſeruiant ſuo ꝓprio honori; & ꝑ cõſequẽs ipſe ꝑuertit totũ mũdũ & totã ordinationẽ Dei quantũ põt in eo eſt, & facit aliã ordinationẽ peruerſam cõtra Dei ordinationem, & ordinat ſeipſum, & omnes creaturas ad alium finem, quàm Deus ordinauit, & ad aliam intentionem contrariam intentionem Dei. Et ſic homo tunc eſt totus peruerſus in ſeipſo, & Deo qui fecit omnia contrarius, & permutatus in contrarium finem omnium creaturarum, & facit ſeipſum alterum Deum propria auctoritate. Et ſicut iam probatum eſt, quòd ad honorem Dei ſequitur utilitas hominis, & ſemper cum Dei honore eſt coniuncta, nec poſſunt ſeparari; ita neceſſe eſt, quòd ex contrario honore ſequatur oppoſitum, ſcilicet inutilitas. Et ideo neceſſe eſt, quòd ad honorem proprium hominis, ſcilicet quando homo quærit honorem proprium, ſequatur inutilitas hominis, & damnum, & incommodum, quia iſti duo honores ſunt contrarii, & inimici adinuicem; & ex uno ſequitur omnis utilitas; ergo ex alio debet ſequi omnis inutilitas. Quia ergo iſte honor eſt peruerſus, & peruertit totam ordinationem Dei, neceſſe eſt, quòd ex ipſo homini ſequatur inutilitas, & damnum. Quia enim ſoli Deo debetur honor, & homini utilitas; ideo ſi homo rapiat honorem, & auferat

Honor proprius peruertit totũ mundum.

Cap. 185.

Deo quod suum est; necesse est, quod perdat utilitatem, & perdat quod suum erat, & acquirat inutilitatem, & damnum, & totum peruertatur.

Collectio damnorum, & malorum, & inutilitatum, quæ sequuntur hominem quando quærit proprium honorem. Cap. CCI.

Ecce quot mala, quot damna, & incommoda, quanta inutilitas sequatur homini ex proprio honore, & propria laude, & propria gloria. *Primo.* Primum malum est, quia homo, qui est factura Dei, & opus Dei efficitur capitalis, & formatus inimicus Dei factoris sui. Et quid peius homini est; quàm proprius honor; per quem fit inimicus Dei, & per quem destruit quantum in eo est, Deum factorem suum, quia *Cap. 199.* destruit intentionem suam, suum honorem, & per consequens elongat seipsum a Deo in infinitum, quia tãtum distat a Deo, quantum sua intentione elongatur ab intentione Dei. Et quia homo intendit proprium honorem, & Deus suum, qui in summa elongantur, & distãt inter se; ideo totaliter tũc hõ distat a Deo, & elongatur. Et quia Deus est totum bonum hominis, & totum bonum hominis est, quòd homo coniungatur, & uniatur cum Deo; ideo quantum elongat se a Deo, tantum elongat se a bono suo. *Secundo.* Item aliud malum; Postquam homo elongatur a bono suo in infinitum, necesse est, quòd appropinquet suo malo, & quòd cadat in tantum profundum malum, quantum Deus est altum, bonum. Et ideo necesse est quod cadat in infinitum profundum malum, & in carcerem profundissimum, & abyssum. *Tertio.* Item aliud malum: quia facit Deo factori suo infinitam iniuriam, & offensam; & destruit suam ordinationem, & legem; ideo meretur infinitam pœnam, & punitionem. *Quarto.* Item aliud malum, quia omnia quæ facit, facit contra

seipsum

ſeipſum ad ſuum damnum, & ad ſuam deſtructionem, & ad ſuam perditionem, quia omnia reducit ad ſuum proprium honorem, quia peruerſus, & contrarius Deo. Et ideo quanto magis uult facere proprium honorem, tanto magis facit ſuum damnum. Item aliud damnum, quia excæcat ſeipſum per proprium honorem, laudem, & gloriam; & quanto magis quærit ſuum honorem, & cogitat circa illum, & ſtudet; tanto magis excæcatur in cognitione Dei, quia proprius honor, propria laus, & propria gloria, totaliter ſunt contra Deum. Et ideo obtenebrant, & obſcurant, & excæcant totaliter hominem, & ponũt ipſum extra Deum, extra lucem, extra ueritatem, & extra viam. Et ideo tunc homo non poteſt cognoſcere illa quæ Dei ſunt, nec illa quæ pertinent ad hominem inquantum homo eſt, nec bonum, nec malum hominis, nec ordinem uniuerſi, nec aliquo mõ ſciẽtia Dei poteſt recipi in eo, quia totus eſt peruerſus; & ideo contrarius, & ideo omnia quæ Dei ſunt, iudicat inordinata. Itẽ aliud malum, quia facit totum fundamentum ſuum in mendacio, in errore, in deceptione, in uanitate, in nullitate, & in nihilo, quia proprius honor, & propria laus hominis eſt mendacium, error, falſitas, & deceptio, & uanitas, & nullitas. Item quia honor eſt extra rem, & non intra ipſam rem; ideo homo qui quærit laborare circa proprium honorem, & ad illum augmentandum, & multiplicandum, totaliter ædificat extra ſe, & nihil intra ſe, quia totaliter laborat, & eſt extra ſeipſum, & uult creſcere extra ſe, & remanet uacuus intra ſe, nullum bonum habens extra ſe; & ſic nihil boni acquirit intra ſe, ſed tantum malum. Item inuanum laborat, perdit tempus ſuum, tempus exponit inane, & fruſtra perdit conatum, perdit laborem, & ad impoſſibile tendit, quia nuuquam ſuus honor poterit impleri, quia ſolus honor Dei fiet, cui nihil poteſt reſiſtere, quia omnipotens eſt ſolus, qui poteſt manutenere ſuum honorem. Ecce ergo quot damna, quot inutilitates incurrit homo qui quærit ſuum propriũ honorem;

Quinto. *Cap. 199.*

Sexto.

Septimo.

Octauo.

norem, quoniam est totaliter contra Deum, contra seipsum, contra omnes creaturas, & contra principalem intentionem, & finem, propter quem facta sunt omnia, & ad quem tendunt omnia. Videte ergo quomodo homo totis uiribus, toto conanime fugere, & fugare debet proprium honorem, & propriam laudem, & propriam gloriam.

Quòd ex proprio honore, & propria laude, & gloria hominis, necessario sequitur eidem æterna confusio, æternum uituperium, & sempiternum opprobrium. Cap. CCII.

ET quia honor uerus, & confusio opponuntur, & laus, & uituperium, & gloria, & opprobrium: & honor non potest mutari nisi in confusionem; & laus non nisi in uituperium, & gloria nisi in opprobrium, & econuerso; sicut calidum in frigidum, & econtra; & etiam nullus honor uerus, nisi honor Dei; nulla laus uera, nisi laus Dei; nulla gloria uera], nisi gloria Dei; & per consequens nulla gloria, nulla laus, nullus honor permanebit, nisi Dei. Et ideo ex honore Dei non potest sequi confusio, sed honor; ex laude Dei non potest sequi uituperium; sed laus; & ex gloria Dei non potest sequi opprobrium, sed gloria. Et ideo homo qui quærit, & laborat circa honorem, laudem, & gloriam Dei, oportet quod transeat, & perueniat in uerum, & perpetuum honorem, & ueram, & perpetuam laudem, & gloriam. Sed quia honor proprius hominis est peruersus, inordinatus, falsus, iniustus, indebitus, & similiter de laude, & gloria, & per consequens non permanebit, sed destruetur: ideo necesse est per oppositum, quod ex tali honore sequatur confusio; & ex tali laude uituperium, & ex tali gloria opprobrium. Et sic necesse est, quòd honor proprius hominis,

minis, & propria laus, & gloria transeat in æternam con fusionem, perpetuum uituperium, & in sempiternum opprobrium. Et sic qui quærit proprium honorem, propriam laudem, & gloriam, quęrit ęternam confusionem, perpetuum uituperium, & sempiternum opprobrium sui ipsius. Et est etiam simile de proprio amore. Nam sicut de proprio amore finaliter sequitur odium perpetuum suiipsius, ita ex proprio honore finaliter sequitur æterna confusio suiipsius. Et non solum hoc, sed etiam summa inutilitas, summum damnum, & incommodum. Et sic desiderans proprium honorem, desiderat summam suam confusionem, & suam summam inutilitatem.

Cap. 61.

Quòd per honorem, laudem, & gloriam, & per eorum contrarium, scilicet per confusionem, & uituperium, magis uisibiliter manifestatur distinctio, & separatio ipsius hominis à brutis animalibus, quàm per aliquid aliud.

Cap. CCIII.

QVoniam autem experientia est rerum magistra, & quicquid uidetur per experientiam, est multum certum; & quia honor, laus, & gloria, & fama, sunt nota hominibus per experientiam; ideo illa quæ probantur, & concluduntur per honorem, & alia sunt multum certa hominibus, & propinqua. Et ideo quantum possumus, debemus omnia probare per illa quæ sunt nobis magis propinqua, & familiaria, sicut sunt honor, laus, & gloria, & eorum contraria, scilicet inhonoratio, confusio, uituperium. Videmus autem per experientiam, quòd animalia bruta, quæ sunt infra hominem, non cognoscunt honorem, nec laudem, nec glo iam, nec opposita istorum, scilicet inhonorationem, nec con-

fusionem, nec uituperium. Et ideo uidemus, quod ipsa animalia nesciunt, nec possunt dare alicui honorem, nec laudem, nec gloriã, nec opposita istorum.s.inhonorationem, nec etiam appetunt, nec quærunt, nec desiderant honorẽ, nec laudem, nec gloriam, nec famam, nec nomẽ, nec timent inhonorationem, nec timent confusionem, nec uerecundiam, nec uituperium, nec opprobrium, nec contemptum, nec ignominiam, nec derisionem, nec diffamationem, quæ omnia contrariantur honori, nec tamen uidemus, quòd aliquo modo amant, & timent, sed per experientiam est manifestum, quòd ipse solus homo in mundo cognoscit omnia ista; & potest, & scit dare alicui; & potest recipere, & appetere, & quærere, & desiderare, & tractare, & inuestigare. Vnde potest dare aliis honorem, laudem, gloriam, & quærere sibiipsi; & etiam super omnia timet, & fugit inhonorationem, confusionem, uerecundiam, uituperium, & opprobrium, & diffamationem. Et exinde possumus cognoscere manifestissimam differentiam, & separationem, & distinctionem ad oculum inter homines, & omnia animalia per honorem, laudem, & gloriam, & contraria istorum. Et ideo sequitur, quòd omnia ista ascendunt super animalia; & per consequens sunt res insensibiles, & intellectuales, & apprehensibiles per intellectum. Et ideo sequitur, quòd honor, laus, & gloria, &c. solum pertinent ad res intellectuales, & spirituales. Et exinde etiam possumus concludere, quòd homo habet in se aliquid occultum, & inuisibile, & alios oculos occultos, & alias aures, & alium uisum, alium auditum super omnia animalia, quia cognoscit honorem, & cõfusionem, &c. & animalia non possunt.

Quòd exinde ostenditur, quod maximè Deo conuenit honor. Cap. CCIIII.

ET quia honor, laus, & gloria pertinent ſolum ad res intellectuales, inuiſibiles, & ſpirituales, & non ad res corporales, nec brutales; ſequitur, quòd quãto res eſt magis ſpiritualis, intellectualis, inuiſibilis, & magis diſtat a brutis, tanto magis ei conuenit honor, laus, & gloria. Et quia Deus eſt ſummè ſpiritualis, ſummè intellectualis, & ſummè inuiſibilis; ideo ſequitur, quòd Deo ſummè, & in ſummo conuenit honor, laus, & gloria; & quòd Deus eſt ſummè honorabilis, laudabilis, & glorificabilis. Et per conſequens oppoſita iſtorum, ſcilicet inhonoratio, confuſio, uituperium, opprobrium, & uerecundia, contẽptus, diffamatio, & irriſio, & omnia quæ ſunt contra honorem, in ſummo ei diſconueniunt & contrariantur. Et ſic ordo creaturarum, & ſcala naturæ manifeſtat, quòd Deo ſummè conuenit honor, laus, & gloria.

Cap. 1.

Probatio, quòd Deus velit defenſare, & manutenere ſuum proprium honorem. Cap. CCV.

QVod autem Deus uelit manutenere, defenſare, augmentare, & conſeruare ſuum honorem, qui maximè, & in ſummo ei conuenit, hoc poſſumus manifeſtare ex parte hominis: Si enim homines tantum diligunt honorem proprium, quibus tamen non conuenit; & omnia quæ habent, exponunt pro honore proprio ad illum manutenendum, defendendum, & conſeruandum, ſ. aurum, argentum, & amicos, & quicquid eſt eis ſubiectum; & quicquid magis diligunt; immo & quod plus eſt ſeipſos exponunt morti, & uitam propriam dant pro ho-

nore proprio,defendendo,& manutenēdo, quanto ergo magis Deus,cui in summo conuenit honor, & debetur, diliget,& conseruabit,manutenebit,& augmentabit suū proprium honorem,& illum defendet? Et si homo,eo q̄a diligit suum honorem proprium,nullo modo patitur, q̄ suus honor diminuatur, quanto minus patietur Deus suum honorem diminui,cui solum debetur? Item si homo qui diligit suum proprium honorem,habet odio omnem alium honorem,qui potest lædere,& destruere, uel diminuere suum proprium honorem,quāto ergo magis Deus,qui diligit suum proprium honorem,& singularē, & cui in summo conuenit,habet odio omnem alium honorem cuiuscunque qui contrariatur suo honori,uel nō concordat cum suo honore,& illum destruet,& annihilabit? Ex hoc possumus concludere, quòd Deus deducet quicquid est,uel erit,uel fuit ad suum honorem,& quòd omnia seruient suo honori. Et etiam possumus videre,q̄ magna res est honor in se, & quomodo est aliquid excellentissimum, & aliquid supra homines;, quum homines exponunt seipsos morti pro illo manutenendo, & quicquid habent,dant pro illo,& præeligunt morti, quàm q̄ honor moriatur.

Quòd per illa quæ dicta sunt de honore Dei *clarissimè, & indubitanter ostenditur quòd* Iesus *Christus est verus filius* Dei *æterni patris omnipotentis,* Capitulo C C V I.

Cap. 181. et 182.

AD probandum autem, q̄ Iesus Christus quem colit,&adorat tota Christianitas sit uerus filius Dei æterno, omnipotentis, summè sapientis, summè bonitatis, qui creauit mundum de nihilo, oportet resumere omnia quæ sunt iam conclusa de honore Dei. Vnde probatum est primo, quòd Deus operatur omnia quæ facit extra se propter suum hono-

Cap. 189.

rem, & ad ſuum honorem, & ad ſuam laudem, & gloriam.

Item quòd ſoli Deo debetur honor, laus, & gloria, & hoc eſt ſoli Dei proprium.

Item quòd ſicut Deus operatur omnia propter ſuum honorem, ita operatur propter ſuum nomen.

Item quòd honor Dei permanebit in æternum.

Item concluſum eſt per creaturas, ꝙ Deo ſummè conuenit honor, & ꝙ Deus diligit honorem ſuum, & ꝙ illũ defendit, & manutenebit.

Item quòd Deus habet odio omnem alium honorem, qui repugnat ſuo honori, ut dictum eſt in cap. præcedenti.

Et quòd Deus nihil poteſt facere contra ſuum honorem, nec permittere quum totum reducatur ad ſuum honorem.

Iſtis præmiſſis, ueniamus ad Ieſum Chriſtum, quem colit, & adorat populus Chriſtianus; & uideamus uerba & facta ſua, & opera toti mundo manifeſta. Vnde hoc eſt manifeſtum, quòd ipſe ſe dicit eſſe uerum filium Dei, & non ſolum hoc, ſed dicit ſe eſſe æqualem Deo, & eſſe unum Deum in eſſentia; eundem numero, in eadem deitate numero, ſine diuiſione cum Deo. Item dicit, quòd habet totam deitatem, ita quòd eſt Deus a patre, & eſt ei æqualis per omnia, & quòd eſt genitus a Deo æternaliter; ita quòd eſt æternus filius, & nunquam habuit principium, ſed ſemper cum Deo patre fuit. Item dicit per conſequens ſe eſſe omnipotentem Deum Creatorem omnium ſicut Pater, & vnum, & eundem dominum cum Deo patre, & non duos. Item dicit ſe miſſum a Deo patre ſuo in mundum, & dicit ſe ueniſſe in nomine Patris ſui, qui eſt Deus, & non in nomine ſuo. Præterea attribuit ſibi opera ſua, quæ ſoli Deo conueniunt, & nullo modo alteri. Vnde remittit peccata hominum, quod eſt proprium Dei, ut probatum eſt, dixit ſe iudicaturũ omnes

Cap. 191. Cap. 188. Cap. 25. Ioan. 8. Ioan. 10. Ioan. 14. Ioan. 8. Ioan. 10.

Mat. 9. homines in fine mundi, quod soli Deo conuenit. Item dicit se resuscitaturum omnes homines in fine mundi, & promittit dare vitam æternam omnibus credentibus in eum. Item misit discipulos suos per vniuersum mundum ad prædicandum nomen suum, & doctrinam suam nouam, & inauditam a sæculo, & nouam legem dando, promittendo credentibus vitam æternam, & comminando incredulis mortem, & damnationem æternam. Item in nomine suo est tota Christianitas ædificata, & ante non erat, & populus Christianus in quo est imperium Romanum, & multa regna mundi, colit Christum, & adorat, & credit tanquam uerum filium Dei, unum in essentia cum patre, æqualem per omnia Deo patri, & tanquam missum a Deo, & tanquam unum Deum cum patre, & non tanquam duos Deos, timet ipsum, honorat ipsum tanquam uerum Deum creatorem cœli & terræ. Et non solum hoc, sed etiam omnes discipuli, & Apostoli, qui ipsum prædicauerunt, & pro honore suo laborauerunt, sunt honorati, & exaltati, & dignificati in hoc mundo. Item ipse primò uenit ad populum Iudæorum, qui colebat, & adorabat solus in mūdo uerum Deū, qui creauit cœlum & terram, qui solus erat populus Dei, & uenit ad eos tanquam filius missus a Patre. Et multa alia possumus dicere, quæ iam sunt manifesta per totū mundū.

Io. 5. & 6.

Marci ultimo.

Mat. 15.

Primo probatur.

Si ergo ille homo Iesus Christus nō sit uerus filius Dei æqualis Deo, nec sit unus Deus cum Patre, nec sit missus a Deo uero, sed totum sit mendacium; tunc sequitur, quòd ipse sit uerus inimicus Dei, aduersarius Dei, & contrarius Deo; immo nullus est, nec potest esse maior inimicus Dei si non sit ita sicut Iesus Christus dixit. Si ergo non sit uerus filius Dei, nec missus a Deo Patre; & tamen se dicit esse filium, & missum a Patre, & uenire in nomine Patris sui, & tale nomen attribuit sibi, & omnia quæ operatur, facit ut Dei filius, sed totum sit mendacium, quomodo Deus uerus, qui creauit cœlum, & terrā pateretur, & permitteret Iesum Christum si nō sit missus

ab eo, nec sit filius eius, usurpare sibi in mundo totum honorem diuinum, & exercere opera illa, quæ soli maie stati diuinæ conueniunt? Cùm enim Deus diligit suum honorem, & facit omnia propter suum honorem, quomodo pateretur, quòd aliquis alius, qui non sit de natura sua, nec missus ab eo, immo totaliter contra ipsum, usurpet sibi proprium honorem? Ergo sequitur, quòd quum hic destruat totaliter statum Dei, & honorem ueri Dei, de directo si non sit ita, quòd uel necessario ita est, quòd Iesus Christus est uerus filius Dei genitus de sua propria substantia, & missus ab eo, ue quòd Deus non est. Quia uerò Deus est, ut iam probatum est; & Iesus Christus nõ ẽ filius suus, nec missus ab eo; nec de suo cõsensu, nec uoluntate, sequitur, quod non poterit pati destructionem sui honoris. Quis enim rex sapiens pateretur, & permitteret in regno suo in quo habet totum dominium, quod aliquis alius extraneus, qui non sit filius suus, nec missus ab eo, nec de sua uoluntate, uellet regnare, & dominari in regno suo, & quòd diceret se esse uerum filium Regis, & missum à Rege, tanquàm à Patre, & nomine Regis faceret omnia. Nonne iste talis esset contra Regem totaliter, & maior inimicus Regis, qui possit esse? A simili ergo de Deo. Quum ergo Iesus Christus regnet in mundo, & regnauit, & uiguit; & obtinuit principatum, & dominium per mille, & quadringentos annos, & honoratur, & adoratur, & colitur, & timetur, & creditur ut ueraus Deus, & ut filius Dei, uel æqualis Patri, unus in essentia cum Patre, nullo modo diuisus ab eo; sequitur, quòd uel ipse est uerus filius Dei; uel ꝙ Deus non est. Sed Deus est, ergo Iesus Christus est filius Dei; qui patitur ipsum regnare, adorari, & coli, & honorari ab hominibus tanquam suum uerum filium ab eo missum, & tanquam de sua propria substantia genitum, tanquam Deum uerum de Deo uero genitum, & ęqualem per omnia ei in potestate, in maiestate, in dignitate, in sapientia, in bonitate, & in æternitate, & gloria.

Item

Secundo. Item si Iesus Christus nõ est uerus filius Dei, nec missus a Deo eterno, unus Deus cum eo, & tamen dicit se esse uerum filium Dei missum a Deo; & tunc quæro an uerus Deus sciat hoc, aut ignoret. Non potest ignorare, ergo scit. Sed si scit, & taceat, ergo permittit regnare, & adorari, & honorari mendacem in nomine suo, & permittit mundum decipi in nomine suo, quia omnia quæ Christus fecit, fecit in nomine Patris. Sed hoc est contra honorē diuinū, & derogat honori Dei de directo; ergo sequitur, ꝙ Iesus Christus est uerus filius Dei missus a Patre. *Ioan.10. Ioan.14.*

Tertio. Item nullus alius ab initio mūdi, usque modo assumpsit sibi talem nomen, nec talem honorem, ꝙ diceret se uerum filium Dei esse, & Deum verum: vnum in essentia cum Deo æterno, & esse unū Deum cum Deo, & missum ab eo: Iesus Christus est solus, qui de seipso hoc dicit. Non potest esse maius nomen, q̄ istud, nec maior honor, nec ultra est ascensus. Nullus autem ante Iesum Christū, nec post eum assumpsit sibi tam grandissimum nomen, nec tam grandissimum honorem. Vnde Machometus, q. uenit post Iesum Christum per multos annos, non dixit se esse Christum, nec Deum, nec filium Dei, nec æqualē, nec de essentia deitatis, sed dixit seipsum Prophetam. Nulla autem cōparatio est inter nomen prophetæ, & nomen filii Dei, quia in infinitum nomen filii Dei excedit nomē prophetæ, quia nomen filii Dei dicit æqualem honorem deitati, quia filius Dei necessario Deus est, postquam genitus est de deitate. Quare sequitur, ꝙ quum istud sit maius nomen quod possit esse, & maior honor qui possit esse, & cogitari, quū Iesus Christus assumpsit sibi istud nomen nouum, nunquam auditum antea, & talem honorē nouum; sequitur, quod uel est talis qualem dicit se esse, uel Deus nō est, quum istud nomen adhuc duret; & eius honor. Ergo Iesus Christus est uerus filius Dei missus a Deo. Si autem post Iesum Christum uenit, uel ueniat aliquis qui assumat aliqđ nomen ex parte Dei, uel assumat sibi nomē Dei: & sic cōtra Iesum Christū iā significauit

Deus, & declarauit oēm talem esse mendacē & non veni re ab ipso, q̄a Iesus Christus est primo ab eo missus, & est uerus filius eius. Quare in hoc, q̄ permisit & uoluit Iesum Christū regnare primo sub nomine suo, & tanq̄ filiū eius, declarauit oēm alium q̄ sit cōtra Iesum Christum, q̄ uenit in noīe suo esse mendacē, esse falsum, & deceptorē, nec esse missum ab eo. Quare nullus alius q̄ sit contra Iesum Christū est recipiendus, nec ei aliquo mō est credēdū nec obediendū. Præterea si Iesus Christus non sit uerus Dei filius, cū ipse assumat sibi nomen istud, & honorem istū, sequitur, q̄ nullus est, nec pōt esse magis cōtra Deum, nec maior aduersarius, nec inimicus Dei, q̄ ipse, quū usurpet sibi nomē deitatis, & per consequens est capitalis inimicus Dei, qui creauit cœlum, & terram. Ergo sequitur, q̄ oēs illi q̄ persecuti fuerint, & occiderint Iesum Christū p̄p hanc cām, & p̄p hanc rōnem, quia faciebat se filium Dei, & dicebat, & q̄a assumebat sibi istum honorē, q̄ omnes tales fecerūt Deo uero maximū honorē, quia occiderunt, & persecuti fuerunt suum inimicum capitalem, qui usurpabat sibi talem honorem, & dominium; & per consequens tales debent a Deo multum amari, honorari, & exaltari super omnes alios, qui sic uindicauerunt diuinā iniuriam, & conseruauerunt diuinum honorem. Et per oppositum omnes sustinentes Iesum Christum debent esse in odiū Dei, & deprimi, & vilificari, & debilificari super omnes gentes mundi, quia sustinent illum, qui est inimicus capitalis, qui usurpat sibi talem honorem Dei. Ergo sequitur ex istis omnibus, quòd populus Iudæorum, qui persecutus est Iesum Christum, & occidit ipsum morte turpissima, & crucifixit, & hoc propter hanc causam, quia assumebat sibi istud nomen, & istum honorem, scilicet quia faciebat se filium Dei, debet esse super omnes populos, & super omnes gentes honoratus, exaltatus, & dignificatus, quum occiderent inimicum Dei & aduersariū Dei capitalem. Et per oppositum populus Christianus, qui sustinet, adorat, honorat, & colit

Quarto.

Iesum Christum, debet esse super omnes gẽtes depressus, inhonoratus, & in odio Dei ab ipso totaliter derelictus. Sed tamen totum oppositum est in facto, quia ille solus populus Iudæorum est in mundo captiuatus, depressus, uilipensus, & in opprobrium totius mundi dispersus. Et tamen antequam occiderunt Iesum Christum, erant in honore, & tamen Deus non debet permittere, quòd ille populus qui uindicauit suum honorẽ, sit in uituperio totius mundi, quum ei fecerit maximũ honorem, quo non potest esse maior, & cùm nulla sit gens in mundo, quæ tãtum fecerit Deo honorem; occidẽdo aduersarium suum, & defendendo honorem suum; si Iesus Christus non sit filius Dei; & tamen sustinẽdo adhuc partem contra Iesum Christum; manent Iudæi in captiuitate; & propter hanc causam sunt in opprobrium totius mundi, & fuerunt per mille annos, & quadringẽtos. Et per oppositum populus Christianus est, & fuit in magno honore, in magna exaltatione, & in magna dignitate, & tenet imperium Romanum: & hoc propter Iesum Christum, & omnes illi qui sustinuerunt Iesum Christum sunt in maximo honore, & reuerentia in mundo, & fit festum de ipsis: sicut de suis Apostolis, de suis Martyribus, de suis confessoribus, & infra Ecclesiam Iesu Christi, sunt, & fuerunt Imperatores Reges, & plura regna. Ergo sequitur, quòd Iesus Christus est filius Dei uerus; uel Deus non est Deus. Item Iudæi occiderunt Iesum Christum, & crucifixerunt, quia dicebat se filium Dei, & missum à Deo: & hoc est manifestum per totum mũdum: ergo si non erat uerus filius Dei, post mortem suam perdere debuit istud nomẽ, & istum honorem, ut amplius non fieret sermo de isto in mundo, nisi in suũ vituperium, & dedecus; & tamen post mortem suam magis regnauit, & uiguit nomẽ suum, quàm ante: & habuit maiorem honorem, quàm ante; quia post mortem suam prædicatus est, adoratus, honoratus, & creditus tanquam uerus filius Dei, æqualis Deo per omnia. Si ergo non erat uerus filius Dei: quum fuerit uerè mortuus per Iu-

Quinto.

dæos suos inimicos capitales occidentes eum tanquam filium Dei: quomodo post mortem obtinuit tantum nomen, tantum honorem per uniuersum mundum? Et sic ante mortem, & magis post mortem claruit ipsum esse filium Dei, quàm ante: ergo sequitur, quòd ipse est uerus filius Dei. Item non solum ipse Iesus Christus fuit in maiore honore post mortem, sed etiam omnia quæ Iudęi fecerunt ei in uituperium, conuersa sunt in honorem maximum, & crux, quæ erat supplicium latronum, conuersa est propter ipsum in maximum honorem. Et tamen si non esset uerus filius Dei, non permisisset Deus uerus ipsum post mortem honorari, nec illa quę facta sunt sibi in uituperium, conuerti in honorem suum. Præterea si Christus non sit uerus filius Dei æternus natus de deitate, tũc necesse est, quòd sit pura creatura, & tamen dicit se esse Deum, & natum de deitate: ergo sequitur, ꝙ dicit summum mendacium, quo nõ potest esse maius; sequitur ergo, quòd totaliter est contra Deum, extra Deum; & per consequens non amat uerum Deum primo ex toto corde, sed amat primo seipsum, amat primo suam propriam uoluntatem, & amat primo suum proprium honorem, suam laudem, suam gloriam; & facit se Deum sua propria uoluntate, & auctoritate. Et per consequens est elongatus in infinitum à Deo; & habet in se omnia mala quæ sequuntur ex proprio honore, & proprio amore; ita quòd est iniustus, inordinatus, & deuiatus a ueritate, excęcatus in seipso, non cognoscens ueritatem, non habens in seipso quietem, nec uerum gaudium, quod nascitur ex uero amore Dei, & est contra hominem, inquantum homo est, & est contra bonum hominis, & contra seipsum, & contra ordinationem uniuersi totius, & est Deus falsus, deceptuosus, dolosus, fraudulentus, latro, proditor, rapiens sibi honorem diuinum. Et ideo ē pessimus, & pessima creatura, nec aliqua creatura potest esse peior, & superbissimus, & in summo gradu superbiæ appetens omnem honorem sibi, & omnem laudem, & omnem gloriam. Item

Sexto.

sua

sua propria lex quam dedit, oportet ꝙ sit contra Deum, contra veritatem, contra iustitiam, & contra naturam hominis, inquantum homo est, & contra ordinem creaturarum, contra naturam liberi arbitrii. Item habet in seipso radicem, & fontem omnium malorum in summo gradu, scilicet amorem suiipsius priuatum, & per consequens habet in seipso radicem, & originem totalem omnis iniustitiæ, omnis peccati, omnis uitii; omnis falsitatis, & erroris, doli, fraudis, deceptionis, sicut est dictum superius in capitulo de duobus amoribus. Sed tamen omnia ista sunt falsissima, quia lex, & doctrina Iesu Christi est uerissima, sacratissima, purissima, mundissima, iustissima, rectissima ordinatissima, nullo modo contra Deum, sed totaliter secundum Deum conuenientissima homini, inquantum homo est toti ordini creaturarum, tendens ad bonum hominum, & ad uerum bonum, & ad veritatem, fraternitatem, & concordiam; & pacem omnium hominum; tota spiritualis de rebus æternis, tota fundata in amore uerissimo, & castissimo, pugnans contra radicem omnium malorum; & illam totaliter destruens, scilicet contra proprium amorem, & priuatum; & contra proprium honorem; & propriam uoluntatem. Et hoc patet discutiendo totum nouum testamentum in quo continetur lex sua. Et per consequens Iesus Christus est uerus filius Dei, sicut ipsemet dicit. Præterea si Iesus Christus non sit uerus filius Dei, & per consequens non sit uerus Deus, sicut ipsemet dicit se esse, sequitur ꝙ est superbissimus, cupidissimus honoris, laudis, gloriæ, & propriæ excellentiæ; ergo impossibile, quòd homo superbus, qui vult reputari Deus, & credi quum non sit, uelit subire, & recipere tam humiliter, tam pacificè, tam libenter, tam uoluntariè, tantã confusionem, tantam illusionem, tantam dilectionem, tantam passionem, tam ignominiosam mortem, turpissimam, & subire spontè mortem crucis, quæ crux erat in uituperium, & scandalum totius mundi. Et tamen Iesus Christus uoluntariè, spontè, liben-

Cap. 137.

Ioan. 5. Septimo.

libenter uoluit pati omnia supradicta. Et tamen omnia ista sunt contraria naturã superbię. Quare sequitur, quòd quum omnia facta Iesu Christi sint fundata in summa humilitate, qua non possit esse maior, quòd ipse uerè est filius Dei, & uerus Deus, & impossibile est aliter esse. Et sic patet ex omnibus dictis, quòd ex parte honoris diuini; & ex natura honoris, concluditur, quòd Iesus Christus est uerus filius Dei, & est uerus Deus.

Quòd per omnia supradicta probatur, quòd tota Christianitas fundata est in summa ueritate.
Capitulo. CCVII.

ET quia Iesus Christus est uerus filius Dei, sequitur, quòd quicquid dicit, est uerum, & impossibile est ipsum dicere mendacium, impossibile est ipsum errare, impossibile est ipsum deficere, impossibile est ipsum aliquod malum agere, male ordinare, male loqui; impossibile est ipsum uelle aliquem decipere; impossibile est ipsum uelle alicui nocere. Et quia ipse dicit, quòd in deitate est Pater, & Filius, & Spiritussanctus: & quòd hi tres unum sunt, & quòd ipse est secunda persona in deitate; ergo sequitur, quòd ita est; & hoc est uerissimum, quòd tres personæ sunt in diuinitate. Et sic probata est summa Trinitas personarum, eo quia filius Dei dicit. Item quia ipsemet dicit se esse hominem, & filium hominis, sequitur, quòd ipse est homo uerus; & per consequens est uerus Deus, & uerus homo; quia ipsemet dicit; & quicquid ipse dicit est summæ auctoritatis, & infinitæ, & summæ ueritatis, quia est filius Dei loquẽs ex parte Patris, & auctoritate Patris. Itẽ sequitur, ꝙ quicquid ipse ordinauit, uel de mãdato suo est ordinatũ, totũ est uerissimũ. Et quia tota Christianitas habet

Ioan. 15.

Ioan. 5.

ortum à Iesu Christo, & est fundata in ipso, & per ipsum, & secundum ipsum; sequitur, quod ipsa est fundata in summa ueritate, quia in uero filio Dei. Quia si radix est uera, & sancta; totum quicquid inde procedit, est uerum & sanctum. Et quia quicquid in Ecclesia fit, & est ordinatum, totum fit, & est ordinatum in nomine, & auctoritate Iesu Christi filii Dei; sequitur, quòd omnia quæ fiunt in Ecclesia Iesu Christi, sunt uerissima, & summę auctoritatis, & quicquid Ecclesia facit, inquantum Ecclesia est, totum uerissimum, & summæ auctoritatis est. Et per consequens, quicquid Ecclesia Christi probat, est comprobatum, & quicquid reprobat, est reprobatum. Et sic probata est auctoritas Ecclesiæ. Item postquàm Iesus Christus est filius Dei, sequitur, quòd omnes articuli sunt uerissimi. Item sequitur, quòd tota Biblia est uera, & in ea nullum mendacium potest esse. Vnde totum nouum testamentum est a Christo, & ipsemet probauit antiquum testamentum, & prophetas, & dicit, quòd de ipso loquebãtur; & per consequens necesse est, quòd sit uerum: & sic utrunque testamentum est uerum. Ecce ergo qualiter probari bet de hoc, scilicet quòd Iesus Christus est uerus filius Dei, & est fundamentum, & radix unica ad probandum omnes articulos fidei, & vtrunque testamentum, & totam Christianitatem, & totam Ecclesiam esse in ueritate, quia omnia respiciunt Iesum Christum. Ecce ergo qualiter per unam ueritatem probantur omnia. Fundare ergo debemus istam ueritatem principaliter in nobis, scilicet quòd Iesus Christus est filius Dei, quia est fundamentum totius scripturæ, & totius Ecclesiæ, & omnium articulorum fidei, & omnium sacramentorum. Et exinde sequitur, quòd omnes illi qui sunt, & ueniunt contra Iesum Christum, sunt contra Deum, extra Deum, extra uiam, & extra ueritatem. Timere ergo debet omnis homo Iesum Christum. Qui non credit in eum, postquã ipse est uerus filius Dei; & etiam infiniti homines ueraces crediderunt in ipsum, & ipsum crediderũt esse uerum

Auctoritas ecclesiæ probatur.

Quòd biblia sit uera probatur.

filium

filium Dei missum à Patre, & propter hanc causam mortui sunt;& uoluntariè receperunt mortem, non potest excusari. Sequitur ergo, quòd nullus homo excusatur. Si enim nullus credidisset, forsitan excusari posset. Cauere ergo debent super omnia illi qui iam Christiani sunt, ne deuient ab ipso, ne sint contra ipsum. Super omnia autem considerare debet Christianus summum opus, & arduissimum, & ultimum quod fecit Iesus Christus, quia uoluntariè, spontè, scienter, libenter uoluit pati, & sustinere tam ignominiosam, & turpissimam passionem: qua de causa voluit hoc facere? Quia quum esset sapientissimus, quia filius Dei erat, non sine maxima causa, & vtilitate, & necessitate voluit hoc facere; quia hoc tangebat personam suam. Et ideo super omnia considerare debet Christianus, quæ causa, quæ vtilitas, quæ necessitas, quis fructus tantæ passionis; quia impossibile est filium Dei inuanum tanta voluisse pati, & sustinere. Vnde nihil magis publicum, nihil magis certum apud omnes homines de Christo, quàm passio sua. Et ideo in passione sua debemus facere nouum fundamentum, tanquam in illo quod est notissimum, & manifestissimum, & indubitatum, & tãquam in id quod fuit vltimum suorum operũ.

Christus spontè uoluit pati.

Pręterea considerare debent homines postquàm Deus habuit filium, & ipsum misit hominibus, & fecit eum similem hominibus; cum quanto amore, cum quanto honore, cum quanta deuotione debent ipsum recipere. Si enim homines recipiunt creaturas, quia Dei sunt, & quia Deus fecit eas, quanto magis debent recipere filium Dei ad homines missum. Et si vnus homo amat alium hominem, quia est magis Dei creata, quanto magis debent homines amare illum hominem, qui est filius Dei. Et si homines debent amare Deum, quia dedit eis omnes creaturas, quanto magis debent amare Deum; quia misit eis filium suum, & fecit eum hominem. Plus ergo est filius datus, quàm omnes creaturæ, quia factus est de natura hominum, & non potest dari magis hominibus, quia crea-

turæ sunt extra naturam humanam, filius autem Dei in tra naturam humanam. Item si homines arguunt verum amorem Dei erga eos propter creaturas quas fecit propter hominē, & dedit hominibus, quanto magis possunt arguere amorem Dei, quia misit filium suum, & fecit eum hominem. Pensare etiā debet homo cum quanta deuotione, cū quāto honore debet recipere, & audire uerba quæ dicit filius Dei ex parte Dei patris. Nōne dēt relinquere omnia alia uerba, & recipere uerba, & sermones filii Dei, quæ locutus est ex parte Patris? Nonne semper debet legere librū illū in quo sunt ueiba, quæ filius Dei dicit ex parte Dei? Sicut enim homo recipit creaturas Dei, nonne magis debet recipere uerba filii Dei, quæ dicit ex parte Dei? Nōne etiam homo debet accipere doctrinam filii Dei, & relinquere omnem aliam doctrinā? Cum quanta etiam obedientia, & honore debent homines obedire filio Dei, cum sit verus homo? Quem enim alium hominem debent homines imitari, quē alium debent sequi, nisi hominem qui est filius Dei? Cui alteri homini debent magis credere, quàm filio Dei, qui est homo? Cuius hominis uerba, vel facta debent homines pēsare, & cogitare, nisi verba, & facta hominis, qui est filius Dei? Quia sua uerba, & facta excedunt in infinitum omnia verba, & facta omnium hominum. Nonne præualet vnum verbum filii Dei, quàm omnia uerba omniū hominum? Quid securius, quid firmius, quid solidius, quid pretiosius, quid dulcius, quàm verba hominis, qui est filius Dei? Quis maior contemptus, quis maior spretus, quàm contemnere uerba, & facta filii Dei, & de ipsis nō curare? Item cum quanto honore, cum quanta reuerentia debent homines honorare matrem hominis, qui est filius Dei? Cum quanta etiam reuerentia debent homines honorare duces, & milites, & seruitores hominis, qui est filius Dei? Cum quanta etiam deuotione debent haberi, & tangi omnia illa quæ tetigit homo qui est filius Dei?

Con-

Confortatio, & confirmatio credentium in Iesum Christum, tanquam in uerum filium Dei. *Et increpatio non credentium.* Cap. CCVIII.

ECce in quanta securitate sunt qui nunc credunt in Iesum Christum, tanquam in verum hominem, & verum filium Dei; & qualiter increpandi sunt summè, qui non credunt. Primò considerandum est quàm gloriosum est de se; quàm amabile, quàm iocundum, quàm bonum esse cum filio Dei; sequi filium Dei; habere societatem cum filio Dei; esse de regno; esse de populo; esse de gente filii Dei; esse sub regimine; esse sub regula; sub doctrina, & uiuere sub protectione filii Dei. Nonne est hoc magis gloriosum, magis nobile; magis honorabile, magis amabile, magis bonum, & securum, & iocundum, quàm sequi purum hominem, qui non est filius Dei: quàm sequi puram creaturam, quàm credere in prophetam, quàm esse, & uiuere sub regula, sub doctrina, & sub regimine puri hominis, & prophetæ, & creaturæ. Ergo illi qui credunt in hominem filium Dei tenent, & credunt illud quod de se est summè gloriosum; summè nobile, summè honorabile, summè amabile, summè iocundum, & summè bonum, & securum. Et illi qui credunt in purum hominem, & prophetam, qui non est filius Dei, sed pura creatura, tenent, & credunt quòd de se est minus gloriosum, minus amabile; minus bonum; minus nobile, minus securum; immo de tanto qui credunt in hominem filium Dei sunt nobiliores, & altiores, & digniores, & honorabiliores in sua credulitate, & fide: quàm illi qui credunt in purum hominem, & prophetam; de quanto homo qui est filius Dei excedit in notabilitate, in dignitate, & gloria, & honore hominẽ qui est pura creatura, & propheta solum. Confortari ergo, & confirmari debent

Gloriosum est credere in Iesum Christum.

Christiani in sua credulitate,& fide; quia credunt in hominem filium Dei, in hominem Deum, quo nihil maius:& alii homines credunt in hominem purum,in hominē prophetam,& in hominem puram creaturam. Et hoc est primum confortatiuum,& confirmatiuum omnium credētium in Iesum Christum, tanquam in hominem verum, & filium Dei verum.

Secundò considerandum est, quod Iesus Christus totus nouus, modo nouo apparuit in mundo: quia ante eum nunquàm talis apparuerat, nec post eum apparuit cum tanto nomine cum tanta auctoritate, cum tanto diuino honore; qui diceret se esse verum hominem, & filium Dei missum à Deo: sicut Iesus Christus dicit de seipso. Vnde ipse dicit, esse Dei filium,& Deum verum missū à Deo Patre suo,& habere omnia quę habet à Patre suo, & non à seipso;& habere omnem potestatem sibi datam à Patre,& tanquàm missus à Deo: omnia fecit cuius se dicit esse filium; & quem confitetur esse patrem suum, & tanquam verus filius Dei habens omnem potestatem,& auctoritatem à Patre super omnes homines,& creaturas Patris sui mandata denunciauit,præconizauit toti mundo per suos Apostolos,quòd ipse est verus filius Dei missus in mundum,& promisit credentibus in eum vitam ęternam;& eos resuscitare in nouissimo die; & promisit regnum cœlorum,remissionem peccatorum omnium quæ fecerunt contra Deum;& cominatus est omnibus nō credētibus in eum pœnas æternas,damnationem æternam; & mortem æternam,& ignem æternum; & quod in fine mundi veniet iudicare omnes homines,& retribuere bonis bona;& malis mala:& dicit tales minas,& comminationes;ita quòd non possunt esse,nec cogitari maiores. Ecce ergo generale mandatum,quod hoc præceptum omnibus,omnes compræhendit,omnes includit,neminem secludit;& auctoritate Patris ex parte filii. Ecce dicit se tantum, ꝙ non posset se maiorem dicere:promisit tam grandes promissiones,quòd nō possunt esse maiores,nec quibus

In Ioanne in multis locis.

bus possunt cogitare valentiores ; locutus est cum tanta auctoritate,qua nec potest esse, nec præcogitari maior. Et hoc est secundũ confortatiuum,& confirmatiuum omnium credentium in Iesum Christum tanquam in verum hominem,& uerum filium Dei, scilicet generale mandatum omnibus factum.

Doctrina Christi est sancta.

Tertiò considerandũ qualiter doctrina,& lex Iesu Christi est ita sancta, ꝙ non possit esse sanctior;ita bona,quod non possit esse melior, ita vtilis bono hominis,& conueniens inquantum homo est, ꝙ non potest esse magis utilis;ita concordans toti vniuerso,& ordini creaturarum, ꝙ non potest magis cõcordare;ita communis omnibus hominibus, quod non potest esse plus communis ; ita tota secundum veritatem,& secundum Deum,quod non potest esse magis secundum Deum; ita conueniens Deo,& homini,quod non potest esse magis. Et hoc est tertium confortatiuum,& confirmatiuum omnium credentium in Iesum Christum.

Quartò cum supradictis considerandum est, ꝙ infiniti homines crediderunt in Iesum Christum,tãquam in verum hominem,& verum filium Dei; & secuti sunt eum, & doctrinam suam,& legem; & totaliter vixerunt secundum eam cum summa deuotione,cum summa diligẽtia, & confessi sunt Iesum Christũ esse verum hominẽ,& uerum filiũ Dei publicè,qui omnes fideles fuerũt Iesu Christo,& nunquã eum negauerũt;immo innumerabiles pro ista cõfessione sola dederũt uitã corporalẽ voluntariè, & sustinuerũt libenter tormẽta infinita,pęnas, & tribulationes innumerabiles,permanẽdo semper fideles in cõfessione Iesu Christi;sine timore,sine tremore,cũ fiducia,& audacia summa;& cũ summa fortitudine. Et hoc totũ ẽ manifestũ in tota Christianitate,ĩ qua Christus Iesus regnat, & regnauit tanquã verus homo,& verus filius Dei; cum tãta auctoritate,quã nõ põt esse maior,cũ tanta obedientia,qua nõ põt cogitari maior, cũ tãto honore,quo non potest esse maior. Et fuit intantũ dilectus,quod pro eius

amore, & honore voluerūt innumerabiles dare propriā vitā,& relinquete omnia quæ in mundo sunt,patrē.s.& matrē,vxorē,filios,& fratres,amicos possessiones,& omnes mūdi honores,& delectationes. Et aliqui istorū fuerūt Reges,aliqui potētes in mūdo,duces,comites,milites,& aliqui fuerūt summi clerici, & sapiētes in mūdo. Ecce quot Imperatores, quot Reges,quot Regna,quot Duces,quot Comites,quot potētes mūdi,& quot sapiētes crediderunt in Iesum Christum tanquam in verum filium Dei,& uerū hominem. Et hoc est quartum quod debet nunc confortare omnes homines nunc credentes in eum ut permaneant,& magis credant in ipsum.

Quinto cōsiderandū est, ꝙ nulli homini cōstat de opposito.s.quod Iesus Christus non sit filius Dei uerus, & verus homo,missus à Deo patre,nec cōstat alicui,quòd Deus cęli reuocauerit Iesum Christum, & dixerit ipsum non esse filium suū,nec missum ab eo,& tamen cōstat, quod ipse Iesus Christus nomine,& auctoritate Dei viui patris sui regnauit,& regnat,& dominatur;& imperauit,& imperat;etiam vsus est,& vtitur tāquam Deus auctoritate, & officio deitatis supra totam Christianitatē, & super omnes homines,quos Deus cœli creauit;& hoc per magna tempora. Et hoc est quintū,quod debet confirmare credentes.

Epilogatur. Cōiungamus ergo omnia ista insimul,& fiet unū cōfortatiuū,corroboratiuū,& cōfirmatiuū nūc omniū credentiū in Iesum Christū,& increpatiuū non credentiū. Ecce melius,securius,amabilius,& magis honorabile,& gloriosum est sequi hominē filiū Dei,quā quencunque aliū,& credere in eū,quā in quēcunq; aliū purum hominē,& purā creaturā. Et quoniā Iesus Christus apparuit nouus in mundo,& dicit se uerū filiū Dei,& uerū hominē missum à Deo patre;qui creauit cęlū, & terrā,& nomine suo,& auctoritate sua fecit omnia,& fecit promissiones,& comminationes,quæ soli Deo pertinēt,& hoc omnibus hominibus in generali,& dedit mādata,& præ

cepta omni homini,& toti mũdo generalia,dedit legem sanctissimã, qua non põt esse purior,nec uerior,nec sanctior,& innumerabiles populi crediderũt iã in eũ firmissimè;& secuti sunt eum,& doctrinam suã fidelissimè;& cũ summa deuotione;& non cõstat de opposito,nec de reuocatione,& ex parte Dei. Ex omnibus istis sequitur, quòd valde securum ẽ credere in Iesum Christum,& sequi eum , & ꝙ valde detestabile, & increpabile,& nullo modo excusabile est nõ credere in eũ,quia illi qui nõ credunt,nihil possunt allegare pro ipsis;& nihil habent contra ipsos', qui credunt, & nihil potest allegari contra ipsos; nec Deus cœli potest eos in aliquo increpare,nec inculpare,nec redarguere. Secuti sunt enim filium suum, & in eum crediderunt, tanquam in missum à Deo ; & si decepti sunt, uel essent, in nomine filii Dei decepti essent,quod summa deitas pati non posset.

Si christiani decepti essẽ in nomine filii Dei decepti essent qd sũmã deitas pati nõ posset

De modo credendi uerbis Dei *Et ostenditur ex parte honoris diuini,quod homo debet credere uerbis* Dei *primo,& per se, & ex eo quod dicit ipse.* *Cap.* CCIX.

QVoniã declaratũ ẽ', ꝙ Deo debetur honor in summo;& homo tenetur,& debet Deo summũ honorẽ, & quia credere alicui, & verbis eius,est dare sibi honorẽ,quia reputatur uerax,sicut qui nõ credit alicui,& uerbis eius,reputat eum mendacem,vel velle mentiri, vel posse mentiri. Et ideò quum honor sit credere alicui , & verbis eius sequitur, quod homo debet credere Deo ; immo debet ei primò, & per se sine alio testimonio , sine alia aliqua probatione purè , & simpliciter suo simplici verbo solum ; quia ipse dicit , uel dici fecit , credere : & per consequens debet homo credere quicquid Deus dicit ; ita quòd tota causa ; tota radix, totum fundamentum credẽdi uerbis Dei debet esse,quia ipse dicit,& talẽ honorẽ

tenetur, & debet homo Deo, & uerbis eius, scilicet credere omnia uerba Dei, quia ipse dicit: Aliter sequeretur, quod ipse faceret Deo maximum uituperium contra suum honorem, quia reputaret eum mendacem, uel uelle mentiri, vel fallere, vel posse falli. Si enim non uolo credere uerbis Dei, propterea quia ipse dicit, sed quæro aliam probationem, & aliud testimonium, tunc magis credo alicui alteri quàm Deo, & reputo aliquid aliud magis uerax, quàm Deum, & si credo Deo, & uerbis eius, eo quia mihi uidetur, & propter meam rationem, tunc magis credo mihimetipsi, quàm Deo; & reputo me magis ueracem, quàm Deum; & sic facio Deo maximum uituperium, & cōtra suum honorem, & pono me supra Deum, quia primo credo mihimetipsi, & rationi meæ, & sensu meo plusquam Deo. Sic ergo honor diuinus probat modum, & formam credendi uerbis Dei; ita quod ratio credendi Deo, & tota causa, & tota radix debet esse, quia Deus dicit. Et iste modus, & ista forma credendi Deo, debetur etiam ratione excellentissimæ suæ maiestatis, & auctoritatis. Vnde quanto homo est in maiori dignitate constitutus, magis creditur ei ratione dignitatis. Vnde magis creditur Regi, quàm alicui alteri de Regno, & Papæ, quàm alicui alteri de ecclesia. Quanto ergo magis, & maximè debet credi Deo suo simplici uerbo, qui est Rex Regum, & Dominus Dominantium. Et quantam iniuriam, & quantum uituperium faceret aliquis subditus Regi, si non crederet uerbis eius? Quis esset ausus dicere Regi; non credo uerbis uestris? Quid igitur de Deo debet esse? Item etiam ratione suæ infinitæ bonitatis, & purissimè, debet ei credi simplici uerbo, & debet homo credere, quicquid Deus dicit, quia datur fides, & credulitas uerbis, & dictis alicuius homini, quia reputatur bonus, & quanto magis aliquis reputatur bonus, tanto magis creditur uerbis eius. Ergo quum Deus sit summè, & infinitè bonus, maximè debet credi uerbis, & dictis eius suo simplici uerbo, & quia ipse dicit.

Item

Item etiam ratione suæ ueritatis infallibilis, quia est summè uerax, & summè sapiens, qui non potest falli. Et ideo debet ei credi simpliciter. Sic ergo ratione summi honoris, qui ei debetur, & ratione summè maiestatis, & potentissimè auctoritatis, & dignitatis, & ratione suæ infinitæ bontatis, & ratione suæ ueritatis, & sapientiæ debet ei credi, & uerbis eius primo, & per se simpliciter, quia ipse dicit.

Quòd similis modus procedendi erit in verbis Dei, *sicut factus est in creaturis quæ sunt facta Deo.* Cap. CCX.

SIcut autem duo sunt quæ procedunt ab homine extra se, & apparent exterius, scilicet factum, & dictum, seu opus, & uerbum: & per ista manifestat seipsum, homo exterius; ita similiter, quia homo est ad imaginem, & similitudinem Dei, dúo sunt quæ procedunt a Deo, & procedunt, siue apparent exterius, scilicet facta, & dicta, siue opera; & uerba: & per ista duo Deus manifestat seipsum exterius? Duo ergo possumus habere de Deo exterius, scilicet facta, & uerba: & ad ista duo reducuntur omnia quæ procedunt a Deo extra se. Et quia aliud est factum, & aliud est dictum, & aliud est opus, & aliud est uerbum; ideo alia est scientia de factis, & operibus Dei, & alia est scientia de dictis, & uerbis Dei. Et sicut laborauimus ad cognoscendum facta, & opera Dei; ita debemus laborare ad cognoscendum uerba, & dicta Dei, si sint aliqua uerba, & dicta Dei. Vnde scientia creaturarum, est scientia de factis, & operibus Dei; & illa iam dicta est. Sed nunc restat tractare de uerbis Dei, & uidere si Deus dicit, & locutus est aliqua uerba, & si est aliquis liber in quo sunt uerba Dei scripta. Et quia opera Dei permanent

Deus dupliciter manifestat.

manent facta, ſicut ſunt ipſæ creaturæ, quæ ſunt nobis manifeſtæ ad oculum, & ſunt omnibus nota, & ab omnibus uidentur, & cognoſcuntur, & omnes utuntur eis. Sed uerba Dei ſi aliqua ſunt in mundo, non ſunt omnibus manifeſta; & ideo per cognitionem creaturarum, ſeu operum Dei, tanquam per primo nota, & magis manifeſta, debemus ire ad cognitionem uerborum Dei tanquam ad minus nota; ita quod ipſa facta, & ipſæ creaturæ Dei ducent ad uerba Dei. Sicut autem aliud eſt uidere, & cognoſcere ipſas creaturas, & opera in ſe, non comparando ad Deum, ſed ſolum cognoſcere, quia ſunt, & exiſtunt, & neſcire cuius ſunt, nec cogitatur; & aliud eſt cognoſcere ipſas creaturas, & opera Dei, inquantum Dei ſunt; & ſub iſto reſpectu, & ſcire quod Dei ſunt: & quod a Deo ſunt; & hoc eſt occultum; & hoc quæritur, & inueſtigatur de ſe, ſed primum eſt manifeſtum de ſe; ita conformiter aliud eſt ſcire, & intelligere uerba Dei, & audire in ſe, & dicta non comparando, ſed ſolum intelligere quid ſignificant, & ſententiam uerborum, & neſcire cuius ſunt, & aliud eſt ſcire, & cognoſcere uerba, & dicta inquantum Dei ſunt, & quod Dei ſunt, & quòd Deus locutus eſt ipſa. Nam multi poſſunt audire ipſa uerba, & percipere quid ſignificent in ſe, ſed non poſſunt cognoſcere, quòd Dei ſunt alia uerba, nec quòd a Deo ſunt dicta, ſicut poſſunt cognoſcere terra ſub iſto reſpectu, inquantum Dei eſt, & quod Dei eſt. Sicut autem ad cognoſcendum ipſas creaturas, quòd Dei erant: oportebat primo uidere, & cognoſcere ipſas creaturas in ſe; ita quod iſte erit primus gradus cognitionis, quia uidebamus ipſas creaturas eſſe abſque dubio; & hoc eſt certiſſimum nobis, ſed ignorabamus unde erant, & cuius erant. Deinde per iſtum gradum aſcendimus ad alium gradum, & cognouimus Deum eſſe, & quòd creaturæ erant Dei, & a Deo erant. Et iſtæ fuit ſecundus gradus. Deinde cognouimus

Ecce diuiſio libri.

Differunt cognoſcere creaturas in ſe, & inquãtum ſunt Dei.

Nota de uerbo Dei audiendo.

gnouimus creaturas, inquantum erant Dei domum; ita quod cognouimus ipſas creaturas eſſe datas hominibus a DEO ad ſeruiendum. Et iſte fuit tertius gradus cognoſcendi creaturas. Sic ergo primo cognouimus ipſas creaturas in ſe, & ſciuimus quòd erant. Secundo cognouimus, quòd Dei erant, & quòd a Deo erant. Tertio, quòd donum Dei erant, & quòd a Deo nobis datæ erant. Primo ergo cognouimus, quòd erant, & quod nobis ſeruiebant, ſed ignorabamus unde erant, & cuius erant. Et ideo hoc quærebamus, & inuenimus quod Dei erant, & inde cognouimus, quòd erant datæ nobis ad ſeruiendum. Ita ergo conformiter oportet procedere circa uerba, & dicta Dei ad cognoſcendum quòd Dei ſunt. Vnde primo oportet uidere ipſa uerba in ſe, & iſte erit primus gradus. Deinde per iſtum primum gradum aſcendemus ad alium ſecundum, ſcilicet cognoſcere cuius ſunt uerbum & dicta: utrum ſunt uerba Dei, vel hominis, uel creaturæ, uel Creatoris. Et tertius gradus erit cognoſcere quod nobis data ſunt ſicut creaturæ. Sicut autem ipſe creaturæ nobis manifeſtauerunt Deum: & portabant in ſeipſis aliquod ſignum per quód cognoſcimus utrum ſunt Dei, uel hominis creaturæ, uel Creatori; ita per ipſam, & uerba potetimus cognoſcere ſi Dei ſunt; & ſi Deus dicat illa. Mirum etiam erit, quod ſi poterimus cognoſcere ipſas creaturas, cuius erant per ipſamet: ſi non poterimus cognoſcere de uerbis utrum ſunt Dei per ipſa uerba; ſed ad hoc iuuabunt nos ipſæ creaturæ, & ſcientia ipſarum. Vnde iam per ipſas creaturas cognoſcimus Deum eſſe; & proprietates, & conditiones Dei, & modum ſuum, & quid conuenit ei. Et etiam cognoſcimus proprietates, & conditiones creaturæ, & modum ſuum, & quid conuenit ei. Ergo nunc non oportet niſi inueſtigare utrùm talia uerba ſint Dei. Et quia iam ſcimus modum, & formam, & conditiones

Oſtenditur modus procedendi in ſequētibus.

crea-

creaturæ, & Creatoris: ideo ipsamet verba statim se debent manifestare, vtrum sint Dei, vel hominis, vtrum habeant modum creaturæ, vel Creatoris.

Hic probatur, quod Deus dixit verba scripta in Biblia, & quod Biblia est liber Dei. *Cap.* CCXI.

QVoniam autem in mundo inuenimus plures libros, & plura dicta, & scripta, & verba, necesse est, quod omnia verba, & dicta alicuius sint, & ab aliquo sint dicta, & omnis liber alicuius est. Et quia omnis loquens, vel dicens, vel est Creator, vel est creatura: & si est creatura, oportet quòd sit rationalis. Et ideo omnis loquens, vel est creator Deus, vel est creatura rationalis, vel est factor, vel est res facta. Et ideo omnis liber, omne verbum, & omne dictũ, vel est Creatoris, vel est creaturæ rationalis. Et quoniam nos habemus vnum librum in mundo, qui vocatur Biblia, qui continet duo Testamenta, scilicet antiquum, & nouum Testamentum, & affirmatur, & creditur, quòd ille liber est Dei, & a Deo, & quòd Deus dicit omnia verba quę ibi continentur: ideo inquiramus si poterimus cognoscere si dictus liber, & verba, & dicta quæ ibidem continentur, sint Dei, vel hominis; creaturæ, vel Creatoris.

Ad cognoscendum autem hoc, oportet ponderare, & considerare ipsa verba, quæ ibi continentur in se, & oportet considerare modum, & formam, & conditiones verborum; & qualiter dicuntur. Et etiam oportet considerare modum, & formam loquendi ipsius Dei creatoris, qui ei conuenit, & etiam oportet considerare modum, & formã loquendi creaturæ, qui ei conuenit. Deinde oportet comparare ipsa verba ad Deum creatorem, & ad ipsam creaturam, & videre si modus, & forma, & conditio ipsorum verborum conuenit Deo creatori, vel creaturæ.

Consi-

Considerandum est ergo primo, quod ipse liber Bibliç habet singularem modum, quia in ipso non fiunt probationes, nec rationes, nec argumentationes ad probandũ illa quæ ibi dicuntur, sed simpliciter absque probatione omnia dicit, & affirmat; & dicit, ita esse simplici verbo sine probatione, & tamen illa quæ ibi dicuntur, & affirmantur esse vera, indigerent maximis probationibus, & rationibus; vt crederentur, & affirmarentur ab hominibus; quia homines non possunt credere, nec affirmare talia verba per se, quia non sunt per se manifesta, nec per se cognita. Alii autem libri aliter procedunt, quia probantur omnia quæ ibi dicuntur per rationes, & argumentationes, & incipiunt ab illis quæ per se sunt manifesta ad sensum. Liber autem Bibliæ a principio incipit; In principio creauit Deus cœlum, & terram. Etiam affirmat Deum esse, affirmat Deum creasse cœlum & terram; affirmat mũdum habuisse principium, & nihil probat; nec hæc sunt nota per experientiam; immo contra experientiam. Vnde licet aliqui libri dicant Deum esse, tamẽ hoc probant per multas argumentationes. Quia philosophus Aristoteles fecit octo libros physicorum ad probandum solùm hoc, scilicet Deum esse, & etiam fecit in Methaphysica duodecim libros ad probandum Deum esse. Sed liber Bibliç incipit in hoc, quod dicit Deum esse, & ibi facit suum principium sine probatione. Quod significat hoc, quòd omnes alii libri non laborant nisi ad probandum, & certificandum Deum esse, & liber Bibliæ incipit ibi sine aliqua probatione, & certificatione. Quid significat iste modus dicendi Biblię ipsius? Et quid hoc significat, nisi quòd ille qui loquitur in Biblia, & dicit illa verba, est tantæ auctoritatis, quod ei debet credi simplici verbo absq; alia probatione, absq; aliqua alia certificatione, absque aliquo testimonio, & quòd sola sua auctoritas est tota certitudo, & probatio, & testimonium ipsorum verborum, & quòd sua auctoritas, scilicet loquentis talia verba, excellit omnes rationes, & superat argumentationes.

Singularis modus Bibliæ.

Respõsio ad quæstionẽ.

Aristoteles fecit otto libros physicorum, et duodecim Methaphysicorum ad probandum [illegible]

turæ ſunt extra naturam humanam, filius autem Dei intra naturam humanam. Item ſi homines arguunt verum amorem Dei erga eos propter creaturas quas fecit propter hominē, & dedit hominibus, quanto magis poſſunt arguere amorem Dei, quia miſit filium ſuum, & fecit eum hominem. Penſare etiā debet homo cum quanta deuotione, cū quāto honore debet recipere, & audire uerba quæ dicit filius Dei ex parte Dei patris. Nōne dēt relinquere omnia alia uerba, & recipere uerba, & ſermones filii Dei, quæ locutus eſt ex parte Patris? Nonne ſemper debet legere librū illū in quo ſunt uerba, quæ filius Dei dicit ex parte Dei? Sicut enim homo recipit creaturas Dei, nonne magis debet recipere uerba filii Dei, quæ dicit ex parte Dei? Nōne etiam homo debet accipere doctrinam filii Dei, & relinquere omnem aliam doctrinā? Cum quanta etiam obedientia, & honore debent homines obedire filio Dei, cum ſit verus homo? Quem enim alium hominem debent homines imitari, quē alium debent ſequi, niſi hominem qui eſt filius Dei? Cui alteri homini debent magis credere, quàm filio Dei, qui eſt homo? Cuius hominis uerba, vel facta debent homines pēſare, & cogitare, niſi verba, & facta hominis, qui eſt filius Dei? Quia ſua uerba, & facta excedunt in infinitum omnia verba, & facta omnium hominum. Nonne præualet vnum verbum filii Dei, quàm omnia uerba omniū hominum? Quid ſecurius, quid firmius, quid ſolidius, quid pretioſius, quid dulcius, quàm verba hominis, qui eſt filius Dei? Quis maior contemptus, quis maior ſpretus, quàm contemnere uerba, & facta filii Dei, & de ipſis nō curare? Item cum quanto honore, cum quanta reuerentia debent homines honorare matrem hominis, qui eſt filius Dei? Cum quanta etiam reuerentia debent homines honorare duces, & milites, & ſeruitores hominis, qui eſt filius Dei? Cum quanta etiam deuotione debent haberi, & tangi omnia illa quæ tetigit homo qui eſt filius Dei?

Confortatio, & confirmatio credentium in Iesum Christum, tanquam in uerum filium Dei. Et increpatio non credentium. Cap. CCVIII.

ECce in quanta securitate sunt qui nunc credunt in Iesum Christum, tanquam in verum hominem, & verum filium Dei; & qualiter increpandi sunt summè, qui non credunt. Primo considerandum est quàm gloriosum est de se; quàm amabile, quàm iocundum, quàm bonum esse cum filio Dei; sequi filium Dei; habere societatem cum filio Dei; esse de regno; esse de populo; esse de gente filii Dei; esse sub regimine; esse sub regula; sub doctrina, & uiuere sub protectione filii Dei. Nonne est hoc magis gloriosum, magis nobile; magis honorabile, magis amabile, magis bonum, & securum, & iocundum, quàm sequi purum hominem, qui non est filius Dei: quàm sequi puram creaturam, quàm credere in prophetam, quàm esse, & uiuere sub regula, sub doctrina, & sub regimine puri hominis, & prophetæ, & creaturæ. Ergo illi qui credunt in hominem filium Dei tenent, & credunt illud quod de se est summè gloriosum; summè nobile, summè honorabile, summè amabile, summè iocundum, & summè bonum, & securum. Et illi qui credunt in purum hominem, & prophetam, qui non est filius Dei, sed pura creatura, tenent, & credunt quòd de se est minus gloriosum, minus amabile; minus bonum; minus nobile, minus securum; immo de tanto qui credunt in hominem filium Dei sunt nobiliores, & altiores, & digniores, & honorabiliores in sua credulitate, & fide: quàm illi qui credunt in purum hominem, & prophetam; de quanto homo qui est filius Dei excedit in notabilitate, in dignitate, & gloria, & honore hominẽ qui est pura creatura, & propheta solum. Confortari ergo, & confirmari debent

Gloriosum est credere in Iesum Christum.

Christiani in sua credulitate,& fide; quia credunt in hominem filium Dei, in hominem Deum, quo nihil maius:& alii homines credunt in hominem purum,in hominē prophetam,& in hominem puram creaturam. Et hoc est primum confortatiuum,& confirmatiuum omnium credētium in Iesum Christum, tanquam in hominem verum, & filium Dei verum.

Secundò considerandum est, quod Iesus Christus totus nouus, modo nouo apparuit in mundo: quia ante eum nunquàm talis apparuerat, nec post eum apparuit cum tanto nomine cum tanta auctoritate, cum tanto diuino honore; qui diceret se esse verum hominem, & filium Dei missum à Deo: sicut Iesus Christus dicit de seipso. Vnde ipse dicit esse Dei filium,& Deum verum missū à Deo Patre suo,& habere omnia quę habet à Patre suo, & non à seipso;& habere omnem potestatem sibi datam à Patre,& tanquàm missus à Deo: omnia fecit cuius se dicit esse filium; & quem confitetur esse patrem suum, & tanquam verus filius Dei habens omnem potestatem,& auctoritatem à Patre super omnes homines,& creaturas Patris sui mandata denunciauit,præconizauit toti mundo per suos Apostolos,quòd ipse est verus filius Dei missus in mundum,& promisit credentibus in eum vitam ęternam;& eos resuscitare in nouissimo die; & promisit regnum cœlorum,remissionem peccatorum omnium quæ fecerunt contra Deum;& cominatus est omnibus nō credētibus in eum pœnas æternas,damnationem æternam; & mortem æternam,& ignem æternum; & quod in fine mundi veniet iudicare omnes homines,& retribuere bonis bona;& malis mala:& dicit tales minas,& comminationes,ita quòd non possunt esse,nec cogitari maiores. Ecce ergo generale mandatum,quod hoc præceptum omnibus,omnes compræhendit,omnes includit,neminem secludit;& auctoritate Patris ex parte filii. Ecce dicit se tantum, ꝙ non posset se maiorem dicere: promisit tam grandes promissiones,quòd nō possunt esse maiores,nec qui-

In Ioanne in multis locis.

bus possunt cogitare valentiores; locutus est cum tanta auctoritate,qua nec potest esse, nec præcogitari maior. Et hoc est secundū confortatiuum,& confirmatiuum omnium credentium in Iesum Christum tanquam in verum hominem,& uerum filium Dei, scilicet generale mandatum omnibus factum.

Doctrina Christi est sancta.

Tertiò considerandū qualiter doctrina,& lex Iesu Christi est ita sancta, ꝙ non possit esse sanctior;ita bona,quod non possit esse melior, ita vtilis bono hominis,& conueniens inquantum homo est,ꝙ non potest esse magis utilis;ita concordans toti vniuerso,& ordini creaturarum,ꝙ non potest magis cōcordare;ita communis omnibus hominibus, quod non potest esse plus communis; ita tota secundum veritatem,& secundum Deum,quod non potest esse magis secundum Deum; ita conueniens Deo,& homini,quod non potest esse magis. Et hoc est tertium confortatiuum,& confirmatiuum omnium credentium in Iesum Christum.

Quartò cum supradictis considerandum est,ꝙ infiniti homines crediderunt in Iesum Christum,tāquam in verum hominem,& verum filium Dei; & secuti sunt eum, & doctrinam suam,& legem; & totaliter vixerunt secundum eam cum summa deuotione,cum summa diligētia, & confessi sunt Iesum Christū esse verum hominē,& uerum filiū Dei publicè,qui omnes fideles fuerūt Iesu Christo,& nunquā eum negauerūt;immo innumerabiles pro ista cōfessione sola dederūt uitā corporalē voluntariè, & sustinuerūt libenter tormēta infinita,pęnas, & tribulationes innumerabiles,permanēdo semper fideles in cōfessione Iesu Christi;sine timore,sine tremore,cū fiducia,& audacia summa;& cū summa fortitudine.Et hoc totū ē manifestū in tota Christianitate,ī qua Christus Iesus regnat, & regnauit tanquā verus homo,& verus filius Dei; cum tāta auctoritate,qua nō pōt esse maior,cū tanta obedientia,qua nō pōt cogitari maior, cū tāto honore,quo non potest esse maior.Et fuit intantū dilectus,quod pro eius

amore, & honore voluerũt innumerabiles dare propriã vitã, & relinquere omnia quæ in mundo sunt, patrẽ.s.& matrẽ, vxorẽ, filios, & fratres, amicos possessiones, & omnes mũdi honores, & delectationes. Et aliqui istorũ fuerũt Reges, aliqui potẽtes in mũdo, duces, comites, milites, & aliqui fuerũt summi clerici, & sapiẽtes in mũdo. Ecce quot Imperatores, quot Reges, quot Regna, quot Duces, quot Comites, quot potẽtes mũdi, & quot sapiẽtes crediderunt in Iesum Christum tanquam in verum filium Dei, & uerũ hominem. Et hoc est quartum quod debet nunc confortare omnes homines nunc credentes in eum ut permaneant, & magis credant in ipsum.

Quinto cõsiderandũ est, ꝙ nulli homini cõstat de opposito.s.quod Iesus Christus non sit filius Dei uerus, & verus homo, missus à Deo patre, nec cõstat alicui, quòd Deus cęli reuocauerit Iesum Christum, & dixerit ipsum non esse filium suũ, nec missum ab eo, & tamen cõstat, quod ipse Iesus Christus nomine, & auctoritate Dei viui patris sui regnauit, & regnat, & dominatur; & imperauit, & imperat; etiam vsus est, & vtitur tãquam Deus auctoritate, & officio deitatis supra totam Christianitatẽ, & super omnes homines, quos Deus cœli creauit; & hoc per magna tempora. Et hoc est quintũ, quod debet confirmare credentes.

Epilogatur. Cõiungamus ergo omnia ista insimul, & fiet unũ cõfortatiuũ, corroboratiuũ, & cõfirmatiuũ nũc omniũ credentiũ in Iesum Christũ, & increpatiuũ non credentiũ. Ecce melius, securius, amabilius, & magis honorabile, & gloriosum est sequi hominẽ filiũ Dei, quã quencunque aliũ, & credere in eũ, quã in quẽcunq; aliũ purum hominẽ, & purã creaturã. Et quoniã Iesus Christus apparuit nouus in mundo, & dicit se uerũ filiũ Dei, & uerũ hominẽ missum à Deo patre; qui creauit cęlũ, & terrã, & nominẽ suo, & auctoritate sua fecit omnia, & fecit promissiones, & comminationes, quæ soli Deo pertinẽt, & hoc omnibus hominibus in generali, & dedit mãdata, & præ

cepta omni homini, & toti mũdo generalia, dedit legem sanctissimã, qua non põt esse purior, nec uerior, nec sanctior, & innumerabiles populi crediderũt iã in eũ firmissimè; & secuti sunt eum, & doctrinam suã fidelissimè; & cũ summa deuotione; & non cõstat de opposito, nec de reuocatione, & ex parte Dei. Ex omnibus istis sequitur, quòd valde securum ẽ credere in Iesum Christum, & sequi eum, & ꝙ valde detestabile, & increpabile, & nullo modo excusabile est nõ credere in eũ, quia illi qui nõ credunt, nihil possunt allegare pro ipsis; & nihil habent contra ipsos, qui credunt, & nihil potest allegari contra ipsos; nec Deus cœli potest eos in aliquo increpare, nec inculpare, nec redarguere. Secuti sunt enim filium suum, & in eum crediderunt, tanquam in missum à Deo; & si decepti sunt, uel essent, in nomine filii Dei decepti essent, quod summa deitas pati non posset.

Si christiani decepti essẽ in nomine fi Dei decepti ẽẽ qd sũmã deita pati nõ posset

De modo credendi uerbis Dei. *Et ostenditur ex parte honoris diuini, quod homo debet credere uerbis* Dei *primo, & per se, & ex eo quod dicit ipse.* Cap. CCIX.

Voniã declaratũ ẽ, ꝙ Deo debetur honor in summo; & homo tenetur, & debet Deo summũ honorẽ, & quia credere alicui, & verbis eius, est dare sibi honorẽ, quia reputatur uerax, sicut qui nõ credit alicui, & uerbis eius, reputat eum mendacem, vel velle mentiri, vel posse mentiri. Et ideò quum honor sit credere alicui, & verbis eius sequitur, quod homo debet credere Deo; immo debet ei primò, & per se sine alio testimonio, sine alia aliqua probatione purè, & simpliciter suo simplici verbo solum; quia ipse dicit, uel dici fecit, credere: & per consequens debet homo credere quicquid Deus dicit; ita quòd tota causa; tota radix, totum fundamentum credẽdi uerbis Dei debet esse, quia ipse dicit, & talẽ honorẽ

tenetur, & debet homo Deo, & uerbis eius, scilicet credere omnia verba Dei, quia ipse dicit: Aliter sequeretur, q ipse faceret Deo maximum uituperium contra suum honorem, quia reputaret eum mendacem, uel uelle mentiri, vel fallere, vel posse falli. Si enim non uolo credere uerbis Dei, propterea quia ipse dicit, sed quæro aliam probationem, & aliud testimonium, tunc magis credo alicui alteri quàm Deo, & reputo aliquid aliud magis uerax, quàm Deum, & si credo Deo, & uerbis eius, eo quia mihi uidetur, & propter meam rationem, tunc magis credo mihimetipsi, quàm Deo; & reputo me magis ueracem, quàm Deum; & sic facio Deo maximum uituperium, & cōtra suum honorem, & pono me supra Deum, quia primo credo mihimetipsi, & rationi meæ, & sensu meo plusquam Deo. Sic ergo honor diuinus probat modum, & formam credendi uerbis Dei; ita quod ratio credendi Deo, & tota causa, & tota radix debet esse, quia Deus dicit. Et iste modus, & ista forma credendi Deo, debetur etiam ratione excellentissimæ suæ maiestatis, & auctoritatis. Vnde quanto homo est in maiori dignitate constitutus, magis creditur ei ratione dignitatis. Vnde magis creditur Regi, quàm alicui alteri de Regno, & Papæ, quàm alicui alteri de ecclesia. Quanto ergo magis, & maximè debet credi Deo suo simplici uerbo, qui est Rex Regum, & Dominus Dominantium. Et quantam iniuriam, & quantum uituperium faceret aliquis subditus Regi, si non crederet uerbis eius? Quis esset ausus dicere Regi; non credo uerbis uestris? Quid igitur de Deo debet esse? Item etiam ratione suæ infinitæ bonitatis, & purissimè, debet ei credi simplici uerbo, & debet homo credere, quicquid Deus dicit, quia datur fides, & credulitas uerbis, & dictis alicuius homini, quia reputatur bonus, & quanto magis aliquis reputatur bonus, tanto magis creditur uerbis eius. Ergo quum Deus sit summè, & infinitè bonus, maximè debet credi uerbis, & dictis eius suo simplici uerbo, & quia ipse dicit.

Item

Item etiam ratione suæ ueritatis infallibilis, quia est summè uerax, & summè sapiens, qui non potest falli. Et ideò debet ei credi simpliciter. Sic ergò ratione summi honoris, qui ei debetur, & ratione summè maiestatis, & potentissimè auctoritatis, & dignitatis, & ratione suæ infinitæ bontatis, & ratione suæ ueritatis, & sapientiæ debet ei credi, & uerbis eius primo, & per se simpliciter, quia ipse dicit.

Quòd similis modus procedendi erit in verbis Dei, *sicut factus est in creaturis quæ sunt facta Deo.* Cap. CCX.

SIcut autem duo sunt quæ procedunt ab homine extra se, & apparent exterius, scilicet factum, & dictum, seu opus, & uerbum: & per ista manifestat seipsum, homo exterius; ita similiter, quia homo est ad imaginem, & similitudinem Dei, dúo sunt quæ procedunt a Deo, & procedunt, siue apparent exterius, scilicet facta, & dicta, siue opera; & uerba: & per ista duo Deus manifestat seipsum exterius? Duo ergo possumus habere de Deo exterius, scilicet facta, & uerba: & ad ista duo reducuntur omnia quæ procedunt a Deo extra se. Et quia aliud est factum, & aliud est dictum, & aliud est opus, & aliud est uerbum; ideo alia est scientia de factis, & operibus Dei, & alia est scientia de dictis, & uerbis Dei. Et sicut laborauimus ad cognoscendum facta, & opera Dei; ita debemus laborare ad cognoscendum uerba, & dicta Dei, si sint aliqua uerba, & dicta Dei. Vnde scientia creaturarum, est scientia de factis, & operibus Dei; & illa iam dicta est. Sed nunc restat tractare de uerbis Dei, & uidere si Deus dicit, & locutus est aliqua uerba, & si est aliquis liber in quo sunt uerba Dei scripta. Et quia opera Dei permanent

Deus dupliciter manifestat.

manent facta, sicut sunt ipsæ creaturæ, quæ sunt nobis manifestæ ad oculum, & sunt omnibus nota, & ab omnibus uidentur, & cognoscuntur, & omnes utuntur eis. Sed uerba Dei si aliqua sunt in mundo, non sunt omnibus manifesta; & ideo per cognitionem creaturarum, seu operum Dei, tanquam per primo nota, & magis manifesta, debemus ire ad cognitionem uerborum Dei tanquam ad minus nota; ita quod ipsa facta, & ipsæ creaturæ Dei ducent ad uerba Dei. Sicut autem aliud est uidere, & cognoscere ipsas creaturas, & opera in se, non comparando ad Deum, sed solum cognoscere, quia sunt, & existunt, & nescire cuius sunt, nec cogitatur; & aliud est cognoscere ipsas creaturas, & opera Dei, inquantum Dei sunt; & sub isto respectu, & scire quod Dei sunt: & quod a Deo sunt; & hoc est occultum; & hoc quæritur, & inuestigatur de se, sed primum est manifestum de se; ita conformiter aliud est scire, & intelligere uerba Dei, & audire in se, & dicta non comparando, sed solum intelligere quid significant, & sententiam uerborum, & nescire cuius sunt, & aliud est scire, & cognoscere uerba, & dicta inquantum Dei sunt, & quod Dei sunt, & quòd Deus locutus est ipsa. Nam multi possunt audire ipsa uerba, & percipere quid significent in se, sed non possunt cognoscere, quòd Dei sunt alia uerba, nec quòd a Deo sunt dicta, sicut possunt cognoscere terra sub isto respectu, inquantum Dei est, & quod Dei est. Sicut autem ad cognoscendum ipsas creaturas, quòd Dei erant: oportebat primo uidere, & cognoscere ipsas creaturas in se; ita quod iste erit primus gradus cognitionis, quia uidebamus ipsas creaturas esse absque dubio; & hoc est certissimum nobis, sed ignorabamus unde erant, & cuius erant. Deinde per istum gradum ascendimus ad alium gradum, & cognouimus Deum esse, & quòd creaturæ erant Dei, & a Deo erant. Et istæ fuit secundus gradus. Deinde cognouimus

Ecce diuisio libri.

Differunt cognoscere creaturas in se, & inquantum sunt Dei.

Nota de uerbo Dei audiendo.

gnouimus creaturas, inquantum erant Dei domum; ita quod cognouimus ipsas creaturas esse datas hominibus a DEO ad seruiendum. Et iste fuit tertius gradus cognoscendi creaturas. Sic ergo primo cognouimus ipsas creaturas in se, & sciuimus quòd erant. Secundo cognouimus, quòd Dei erant, & quòd a Deo erant. Tertio, quòd donum Dei erant, & quòd a Deo nobis datæ erant. Primo ergo cognouimus, quòd erant, & quod nobis seruiebant, sed ignorabamus unde erant, & cuius erant. Et ideo hoc quærebamus, & inuenimus quod Dei erant, & inde cognouimus, quòd erant datæ nobis ad seruiendum. Ita ergo conformiter oportet procedere circa uerba, & dicta Dei ad cognoscendum quòd Dei sunt. Vnde primo oportet uidere ipsa uerba in se, & iste erit primus gradus. Deinde per istum primum gradum ascendemus ad alium secundum, scilicet cognoscere cuius sunt uerbum & dicta: utrum sunt uerba Dei, vel hominis, uel creaturæ, uel Creatoris. Et tertius gradus erit cognoscere quod nobis data sunt sicut creaturæ. Sicut autem ipse creaturæ nobis manifestauerunt Deum: & portabant in seipsis aliquod signum per quod cognoscimus utrum sunt Dei, uel hominis creaturæ, uel Creatori; ita per ipsam, & uerba poterimus cognoscere si Dei sunt; & si Deus dicat illa. Mirum etiam erit, quod si poterimus cognoscere ipsas creaturas, cuius erant per ipsamet: si non poterimus cognoscere de uerbis utrum sunt Dei per ipsa uerba; sed ad hoc iuuabunt nos ipsæ creaturæ, & scientia ipsarum. Vnde iam per ipsas creaturas cognoscimus Deum esse; & proprietates, & conditiones Dei, & modum suum, & quid conuenit ei. Et etiam cognoscimus proprietates, & conditiones creaturæ, & modum suum, & quid conuenit ei. Ergo nunc non oportet nisi inuestigare utrum talia uerba sint Dei. Et quia iam scimus modum, & formam, & conditiones

Ostenditur modus procedendi in sequētibus.

crea-

creaturæ, & Creatoris: ideo ipsamet verba statim se debent manifestare, vtrum sint Dei, vel hominis, vtrum habeant modum creaturæ, vel Creatoris.

Hic probatur, quod Deus dixit verba scripta in Biblia, & quod Biblia est liber Dei. *Cap.* CCXI.

QVoniam autem in mundo inuenimus plures libros,& plura dicta,& scripta,& verba, necesse est, quod omnia verba, & dicta alicuius sint, & ab aliquo sint dicta, & omnis liber alicuius est. Et quia omnis loquens, vel dicens, vel est Creator, vel est creatura: & si est creatura, oportet quòd sit rationalis. Et ideo omnis loquens, vel est creator Deus,vel est creatura rarionalis,vel est factor, vel est res facta. Et ideo omnis liber, omne verbum, & omne dictũ,vel est Creatoris, vel est creaturæ rationalis. Et quoniam nos habemus vnum librum in mundo, qui vocatur Biblia,qui continet duo Testamenta, scilicet antiquum,& nouum Testamentum,& affirmatur,& creditur,quòd ille liber est Dei, & a Deo, & quòd Deus dicit omnia verba quę ibi continentur: ideo inquiramus si poterimus cognoscere si dictus liber,& verba, & dicta quæ ibidem continentur,sint Dei, vel hominis; creaturæ,vel Creatoris.

Ad cognoscendum autem hoc, oportet ponderare, & considerare ipsa verba,quæ ibi continentur in se,& oportet considerare modum,& formam,& conditiones verborum;& qualiter dicuntur. Et etiam oportet considerare modum,& formam loquendi ipsius Dei creatoris, qui ei conuenit,& etiam oportet considerare modum,&formã loquendi creaturæ,qui ei conuenit. Deinde oportet comparare ipsa verba ad Deum creatorem, & ad ipsam creaturam,& videre si modus,& forma, & conditio ipsorum verborum conuenit Deo creatori, vel creaturæ.

Consi-

Considerandum est ergo primo, quod ipse liber Bibliç habet singularem modum, quia in ipso non fiunt probationes, nec rationes, nec argumentationes ad probandũ illa quæ ibi dicuntur, sed simpliciter absque probatione omnia dicit, & affirmat; & dicit, ita esse simplici verbo sine probatione, & tamen illa quæ ibi dicuntur, & affirmantur esse vera, indigerent maximis probationibus, & rationibus; vt crederentur, & affirmarentur ab hominibus; quia homines non possunt credere, nec affirmare talia verba per se, quia non sunt per se manifesta, nec per se cognita. Alii autem libri aliter procedunt, quia probantur omnia quæ ibi dicuntur per rationes, & argumentationes, & incipiunt ab illis quæ per se sunt manifesta ad sensum. Liber autem Bibliæ a principio incipit; In principio creauit Deus cœlum, & terram. Etiam affirmat Deum esse, affirmat Deum creasse cœlum & terram; affirmat mũdum habuisse principium, & nihil probat; nec hæc sunt nota per experientiam; immo contra experientiam. Vnde licet aliqui libri dicant Deum esse, tamẽ hoc probant per multas argumentationes. Quia philosophus Aristoteles fecit octo libros physicorum ad probandum solùm hoc, scilicet Deum esse, & etiam fecit in Methaphysica duodecim libros ad probandum Deum esse. Sed liber Bibliç incipit in hoc, quod dicit Deum esse, & ibi facit suum principium sine probatione. Quod significat hoc, quòd omnes alii libri non laborant nisi ad probandum, & certificandum Deum esse, & liber Bibliæ incipit ibi sine aliqua probatione, & certificatione. Quid significat iste modus dicendi Bibliç ipsius? Et quid hoc significat, nisi quòd ille qui loquitur in Biblia, & dicit illa verba, est tantæ auctoritatis, quod ei debet credi simplici verbo absq; alia probatione, absq; aliqua alia certificatione, absque aliquo testimonio, & quòd sola sua auctoritas est tota certitudo, & probatio, & testimonium ipsorum verborum, & quòd sua auctoritas, scilicet loquentis talia verba, excellit omnes rationes, & superat argumentationes.

Singularis modus Bibliæ.

Respõsio ad quæstionẽ.

Aristoteles fecit otto libros physicorum, et duodecim Methaphysicorum

nes, omnes probationes, & omnia testimonia; & per consequens, quòd præualet sua auctoritas sola, & suum simplex verbum plusquam omnes alii libri, & quam omnes rationes omnium aliorum librorum, qui probāt Deum esse. Et per appositum, quia alii libri probant per rationes, per argumentationes, significat, quòd ille qui loquitur, non est tantę auctoritatis, quòd ei debet credi per suum simplex verbum. Duo ergo sunt modi dicendi, & loquendi. Vnus est dicere, siue docere, & loqui sine probatione absque argumentatione, & ratione. Alius est dicere, & loqui cum probatione, cum argumentis, & rationibus. Primus modus est auctoritatis, dignitatis, excellētiæ, honoris, maiestatis, dominationis, potestatis, & superioritatis. Et sicut sunt duo modi dicendi, & loquendi; ita sunt duo modi credendi proportionabiliter. Vnus est credere verbis simpliciter, & dictis absque aliqua probatione, & argumentatione, sed per solam auctoritatem dicentis, & loquentis. Alius modus est credere per rationes, & probationes. Omne ergo quod credimus, vel credimus per auctoritatem dicentis, vel rationem probantem. Et quoniam iam probatum est ex parte honoris; quòd modus credendi verbis Dei est, scilicet credere verbis eius primo, & per se absque probatione, absq; testimonio, sed solū quia ipse dicit. Iste.n. est modus credendi, qui ei debetur & conuenit. Et etiam sequitur, quòd modus dicendi, & loquendi Dei, inquantum Deus est, debet loqui simpliciter sine probatione, sine argumentatione, sine rationibus, tanquam existens dominus omnium, & Imperator, & Rex tanquam habēs omne dominium, omne imperium, omne mandatū, omne preceptum, & nihil habens supra se, sed omnia infra se. Ergo quum liber Bibliæ incipiat loqui per talem modū, & formam; & ita procedit continuè in toto processu suo; & talis modus soli Deo conuenit; & taliter ei credi debet; sequitur, quòd modus loquendi ipsius Bibliæ arguit, & probat, & ostendit librum Biblię esse

Duplex modus loquendi.

Duplex modus credēdi.

Cap. 209.

Ergo Biblia est liber Dei.

Dei,& a Deo,& ꝙ Deus dicit illa,& ꝙ sunt verba Creatoris, & non creaturæ, nisi creatura loqueretur ex parte Dei; & hoc idem est. Siue enim Deus loquatur per se, siue per creaturam, semper loquitur Deus. Et per consequens sequitur, quòd liber Bibliæ magis est credibilis, & magis debemus ei credere, quia nihil probat, sed simpliciter loquitur, quàm si probaret, quia in hoc significatur, quòd Deus est locutus, & dixit illa uerba. Et quia nos debemus credere quicquid Deus dicit, eo quia ipse dicit; ideo debemus magis credere uerbis, & dictis Bibliæ, quia non probantur, quàm si probarentur. Et ulterius sequitur, quòd dum minus probat, magis probat, & magis se reddere ueracem, quia magis significat quod est a Deo, & quòd Deus locutus est. Et exinde sequitur, quòd magis sunt credibilia uerba & dicta Bibliæ, & magis uera, & solida, & firma, & ab omni dubitatione remota, quàm alia uerba aliorum librorum de tanto de quanto auctoritas Dei loquentes excedit, & superat omnes rationes, omnes argumentationes,& omnes probationes omnium aliorum librorum, qui sunt hominum; immo nulla est comparatio.

Primo.

Secundo.

Tertio.

Conuenientia libri creaturarũ & libri Bibliæ supra in prologo.

Et ex istis apparet summa concordia, summa conuenientia inter librum naturæ, seu creaturarum, & inter librum Bibliæ, quia liber creaturarum dicit, quòd debemus credere Deo primo; & per se, & simpliciter absque probatione, solum quia ipse dicit; & talis est modus loquendi Dei sine probatione; & ipse liber Bibliæ ita loquitur, & ita procedit. Vnde ipse creaturæ, quæ a Deo sunt summè conueniunt, summè concordant cum uerbis Dei, & uerbis Bibliæ, quia ipsæ creaturæ in nullo fundantur, in nullo sustentantur, nisi in solo Deo immediatè; & ante se nihil habent nisi Deum. Ita ipsa uerba, & dicta Dei, & ipsius Bibliæ in nullo fundantur, in nullo sustentantur, nisi in sola Dei auctoritate immediatè, quia non fundantur in aliqua probatione, nec argumentatione. Et sic in hoc significatur, quòd sicut creaturæ

sunt

sunt immediate a Deo, quòd etiam uerba Bibliæ sunt immediate a Deo. Et quoniam certitudo, & firmitas, & soliditas ueritatis ipsius Bibliæ sanctissimæ oritur, & dependet ex sola Dei auctoritate infallibiliter, & in ea solum fundatur; eo quia ipse dicit, sequitur, quòd nullus potest credere, & adhærere uerbis sacrę Bibliæ, nisi primo cognoscat Deum esse, & cognoscat ipsum esse ueracem, & non posse mentiri, quia qui non habet notitiam de Deo, nō potest cognoscere utrum Biblia sit liber Dei. Et per consequens, si non cognoscit, quòd sit Dei, non credit ei, quia non probat, nec procedit per rationes. Et per consequens creditur, quòd liber creaturarum debet primo sciri, antequam homo ueniat ad librum sacræ scripturæ, quia liber creaturarum docet cognoscere Deum, & suas proprietates, & suum modum. Et ideo liber creaturarum est porta, uia, ianua, introductorum, & lumen quoddam ad librum sacræ scripturæ, in quo sunt uerba Dei; & ideo præsupponit istum.

Sequitur alia probatio ad probandum, quòd Deus dixit verba scripta in Biblia. Cap. CCXII.

Prima ratio.

PRæterea alia probatio, quòd Deus dicit uerba quæ sunt in Biblia. Quia liber Bibliæ procedit per modum præcepti, & prohibitionis per modum promissionis, & comminationis. Vnde præcipit, & prohibet: & promittit promissiones æternas, & beneficia æterna, & comminatur pęnas æternas, & æterna mala, quæ finem non habent. Præcipit enim, & monet, & exhortatur, & dat præcepta omnibus hominibus, ut faciant bonum, & sint boni, promittendo uitam æternam, & beneficia perpetua; & prohibet ne faciant mala, comminando de pœnis æternis, & malis perpetuis: Sed iste modus loquendi, & dicendi, scilicet per modum præcepti, cum prohibitione, cum promissione

ſione bonorum æternorum, & comminatione pœnarū æternarum, nulli creaturæ conuenit: ſed ſoli Creatori cõuenit, qui ſolus habet præceptum, & mandatum, dominium, & prohibitionem ſuper omnes homines: & qui ſolus poteſt promittere, & dare beneficia æterna: & comminari, & dare pœnas æternas, & punitiones æternas ipſis hominibus. Quæ enim diceret creatura, ergo iudicabo omnes homines in die iudicii, & dabo unicuique iuxta opera ſua bonis bona, & malis mala. Quæ enim eſſet illa creatura, quæ ex ſeipſa, & ex ſua auctoritate comminaretur omnibus hominibus, præteritis, præſentibus, & futuris de pœnis æternis, & diceret ſe iudicare omnes homines, & omnia facta, & uerba; & cogitationes hominum; & omnia ſimul diſcutere, & iudicare, ſicut ſcribitur in libro Iſaiæ. Quæ creatura diceret. Ego reſuſcitabo omnes homines ſimul, & dabo bonis vitam æternam, & malis æternam pœnam? Quæ eſſet illa creatura, quæ præciperet, & prohiberet, & daret pcepta, & prohibitiones omnibus hominibus, & promiſſionibus, & comminationibus æternis, & quæ promitteret omnibus bene operantibus uitam æternam, & male operantibus punitionem æternam? Quæ eſſet illa creatura, quæ poterit dicere: Delebo omnem hominem de facie terræ: & inducam aquā diluuii ſuper terram, ſicut ſcribitur in libro Geneſis? Quę etiam eſſet illa creatura, quæ propria auctoritate prouocaret, induceret, & moneret omnes homines ad bonum, & ut eſſent boni, & reuocaret a malo quantum fieri poteſt: modo per præcepta, modo per exhortationes, & cõminationes terribiles, modo per promiſſiones æternas? Et apparet, quòd cùm verba ſacræ ſcripturæ ſint talia, vt dictum eſt, & apparet per proceſſum ſuum quòd nulla creatura ex ſeipſa, & ſuamet auctoritate potuit dicere talia uerba. Aut enim eſſet bona creatura, aut mala: Non poteſt eſſe mala creatura, quia uerba ſacræ ſcripturæ repugnant malæ creaturæ totaliter: quoniam uerba ſacræ ſcripturæ prouocant, inducunt, & monent quan-

Ioan. 5.
Matth. 25.
Matth. 12.
Iſa. 66.
Ioan. 5.
Matth. 25.
Gen. 6.

tum fieri potest, omnes homines cum exhortatione, & præcepto, promissione, & comminatione ad verum bonum hominis, inquantum homo est, scilicet ad verum amorem intra se, & ueram unitatem, societatem, & fraternitatem, & pacem, & concordiam, sed mala creatura nō potest ex seipsa, & ex natura sua amare homines, nec uerum bonum hominis, inquantum homo est, nec inducere, nec prouocare ipsos homines ad uerum bonum hominis: immo totum per oppositum, quia mala creatura est contra uerum bonum hominis, inquantum homo est, & illud destruit inquantum potest, quia mala creatura est deuiata, & est contra ueritatem, & habet in se radicem omnium malorum, scilicet amorem priuatum: & ꝑ cōsequens habet conditiones, & proprietates superius dictas de amore suuipsius, & propriæ uoluntatis. Quare cōcluditur, ꝙ nulla creatura mala ex seipsa, & propria inclinatione poterit dicere verba sacræ scripturæ. Nec etiam poterit bona creatura dicere uerba sacræ scripturæ ex seipsa, & proprio motu primo, quia uerba sacræ scripturæ dicuntur per modum mandati & præcepti, per modum comminationis, & auctoritatis, & dominationis, ut iam dictum est, sed nulla creatura bona assumeret sibi talem auctoritatem ex seipsa, ut præciperet, & mandaret, & comminaret de pœnis æternis, & promitteret bona, seu beneficia æterna; quia tunc non esset bona creatura; immo præsumptuosa, quæ ex seipsa assumeret sibi talem auctoritatem præcipiendi, & comminandi, & sic loquendi quæ soli Deo pertinent; immo esset pessima, & summè superba, & contra Deum. Et hoc non potest esse, quia bona creatura habet in se radicem omnium bonorum. Quare concluditur, quòd nulla creatura neque bona, neque mala, potuit primo dicere ex seipsa, & propria inclinatione, & inuenire scripturam sacram. Ergo restat, & concluditur, ꝙ quum ista uerba sunt dicta ab aliquo primo, & aliquis dixerit ea primo & propria auctoritate, quòd uel Deus dixit primo, & propria auctoritate uerba sacræ

Cap. 189.

Concluditur quòd Deus dixit verba Bibliæ.

scripturæ, uel aliqua creatura ex mandato, & uoluntate, & ordinatione Dei, & non ex seipsa. Et sic modus, & forma uerborum sacræ scripturæ ostendunt manifestissimè, quòd Deus dixit uerba Bibliæ, & quòd Biblia est liber Dei.

Quamuis autem omnia quæ probantur per librum creaturarum sint scripta in libro sacræ scripturæ, & ibi cõtinuantur, & etiam illa quæ ibi continentur in libro Bibliæ sint in libro creaturarum, tamen aliter, & aliter. Quia in scientia libri creaturarum sunt omnia per modum probationis, quia ibi probatur per ipsas creaturas, ꝙ ita debet facere homo, & probatur debitum, & obligatio hominis erga suum Creatorem. Sed in libro Bibliæ omnia eadem illa continentur per alium modum, scilicet per modum præcepti, & per modum mandati, per modum monitionis, & exhortationis, promittendo & cõminando. Aliud autem est probare, ꝙ ita debet fieri, & aliud est præcipere, & mãdare, & monere, & exhortari cũ promissionibus, & pœnis ꝙ fiat. Hoc enim solum pertinet ad auctoritati, & dominio: primum autem non. s. probare: q̃a quilibet põt probare ꝙ fieri debet, sed non mãdare ꝙ fiat. Vnde per librum creaturarum probatum est, quòd homo debet amare primò Deum, & super omnia ex toto corde, & ex tota mẽte, & ex totis uiribus, & quòd ad hoc obligatur, & quòd omnis homo debet amare secũdò omnem hominem sicut seipsum. Sed sancta Biblia dicit hoc idem, sed aliter, quia per modum mandati, & præcepti, & non per modum probationis, & promittit facientibus hæc, uitam æternam. Et iste modus est altior, & maior, quia maior est præcipere, quàm probare. Et in hoc ostẽditur, quòd liber Bibliæ, qui loquitur per modum auctoritatis, & præcepti, est de tanto maior, & altior, & superior, quàm liber creaturarum, de quanto maius est præcipere, & emendare, seu imperare, quàm probare tantùm. Item liber creaturarum, seu naturæ probat, quòd Deus est primo timendus super omnia, laudandus, honorandus,

Differentia libri inter librũ creaturarum, & librum Bibliæ.

Cap. 112.

Deut. 1.
Matth. 22.

randus,& glorificandus;& ꝙ omnis homo debet timere Deum, laudare, & honorare, & glorificare, & illi soli seruire, credere, obedire, & in eo solo confidere. Et liber Bibliæ dicit hoc idem, sed aliter, quia non per modũ probationis, sed per modum pręcepti, & mandati, & exhortationis; vltra proponit præmium, & promittit retributionem ęternam facientibus hęc, scilicet timentibus Deum, honorantibus, glorificantibus, & laudantibus. Vnde dicit; Time Deum, honora Deum; seruies Deo, honorifices, & laudes Deum, &c. Et liber creaturarũ dicit; & probat: hoc debeo facere: & liber Biblię pręcepit; Fac hoc.

Epilogus. Et sic apparet summa concordia, summa consonantia, & summa conuenientia inter librum sacrę scripturę, & librum creaturarum; & ꝙ liber creaturarum seruit, & famulatur libro sacrę scripturæ, quasi imperãti, mãdãti, & præcipienti, & apparet, quòd non differunt nisi in modo dicendi, & loquẽdi; quia unus loquitur ꝑ modũ probationis, & alter per modũ præcepti, & auctoritatis.

Cap. 113.

Alia probatio est, quòd Deus dixit verba sacræ Bibliæ, & quòd liber est a Deo. Cap. CCXIII.

Vlterius est alia probatio, ꝙ Deus dicit ea, quæ sunt in libro Biblię scripta. Vnde in libro Bibliæ sunt verba quę sunt supra homines, & supra naturam humanam totaliter; ita quòd impossibile est, quòd homines dixerũt talia verba ð̃ se primo, nec ꝑ se nec inuenerũt. Vnde nullus põt dicere, nec loqui ꝑ se, & ex ꝓpria scĩẽtia illa q̃ nõ potest cogitare, q̃a omne qđ dr̃ primo cogitat̃ in corde. Sed verba, quæ scripta sunt in libro Biblię, non pñt primo cogitari ab homine, nec intelligi, nec imaginari, non pñt primo cadere in imaginatione hoĩs, immo sũt supra

omnem

oēm intellectū, supra omnē æstimationē, & supra omnem opinionē,& cogitationē oīm hoīm, & sunt totaliter incogitabilia ab omni hoīe, eo q̄a sunt altissima, & ꝓfundissima,& secretissima. Si ergo verba scripturæ sacræ sunt ita alta,& extra, & supra æstimationem omniū hoīm, sequit̄ q̄ si nō potuit homo cogitare oia illa primo nec inuenire, quod etiam non potuit ex seipso dicere,nec loqui. Hoc autem patet discurrēdo per vtrunque testamentū: Quis enim homo potuit primo cogitare in corde suo, & affirmare,& dicere, q̄ tres ꝑsonæ essent realiter distinctæ: ita q̄ vna nō est alia,& essent vna, & eadē essentia, & substantia numero: ita q̄ vna & eadem res, numero, & essentia esset in tribus realiter distinctis personis:& q̄ tres personæ essent vnus Deus simplex,& indiuisibilis. hoc enim est supra oēm cogitationē, & supra omne cor humanum, nec aliquis homo pōt hoc prima cogitare,nec dicere. Bene enim homo potuit cogitare, q̄ unus Deus esset tantùm, simplex, & indiuisibilis,sed q̄ vnus Deus esset tres ꝑsonæ realiter distinctæ,& æquales in omnibus, hoc non potuit primo cadere in corde hominū. Ergo sequitur, q̄ ille qui dixit, & primo locutus est hoc, quòd vnus Deus esset tres personæ, q̄ erat supra homines,& plusquam homo: ergo erat Deus. Ergo Deus primo dixit hoc, q̄a homo non potuit. Quis enim homo primo dixisset,& cogitasset hoc de Deo,quū adhuc vix homines cogitare possunt, quòd vnus Deus est? & tamen ista verba sunt scripta in libro Bibliæ in nouo testamento per totum,& prædicata, & publicata per totum mundum.

Probat per vtrunq; testamentum q̄ Deus dixit verba Bibliæ.
Gen. 1.
Isa. 6.
Psal. 66.

Item quis homo, uel creatura posset primo ex seipsa cogitare, aut dicere,vel affirmare de facto .s. q̄ Deus factus est homo;& q̄ ita est de facto;& q̄ Deus vnitus est humanitati, & humanitas unita est deitati in una persona;ita q̄ humanitas,& deitas sunt in una & eadem persona: & ita q̄ Deus est homo;& homo est Deus, & q̄d hoc factū est in secūda ꝑsona deitatis trinitatis. s. filii, &

nō in prima, uel tertia persona deitatis. Quia ergo homo non potuit hoc primo cogitare, quę creatura potuit hoc primo de Deo ex seipsa: Sic posset fortè cogitari, vel dici, quòd deberet fieri homo, sed quòd de facto Deus sit factus homo; & quando, & quomodo, & in quo loco quis homo potuit de Deo dicere, uel de Deo cogitare. Neque enim creatura bona, nec mala potuit hoc primo dicere ex seipsa. Mala autem non potuit hoc primo dicere ex seipsa, quia hoc est ad uerum, bonum, & exaltationem, & summam dignitatem humanæ naturæ, & maius bonum quod possit esse. Neque etiam bona creatura potuit hoc dicere primo ex seipsa, quia nulla creatura potuit hoc scire ex seipsa. Ergo si bona creatura dicit, a Deo habuit, quia aliter dicere non potuit. Ergo qui primo hoc dicit, & reuelauit, Deus fuit, & a Deo primo reuelatum fuit. Sed quum totum testamentum nouum sit plenum istis uerbis, quòd Deus factus est homo, & homo non primo dicit, ergo Deus dicit.

Item quòd virgo concipiat in utero suo puerum sine uiro; & quòd pariat ipsum puerum existens virgo; & permanens virgo post partum; quis homo potuit hoc primo cogitare, aut dicere, aut affirmare, quum hoc sit contra usum humanum; & nullo modo possit cogitari, aut cadere in cogitatione hominis, quæ mulier potuit hoc primo cogitare ex seipsa? Ergo sequitur, quod qui primo hoc dixit, uel reuelauit, scilicet, quòd uirgo deberet concipere, & parere, vel Deus fuit, vel ex parte Dei dixit. Sed hoc scriptum est in libro Biblię, scilicet in nouo Testamento, scilicet quòd virgo concepit, & peperit: & post partum virgo permansit; & quòd ita factum est. Ergo sequitur, quòd si ibi est, quòd aliqua dicit hoc de seipsa, scilicet quòd ipsa concepit filium sine viro, & peperit, permanens virgo; sequitur, quòd ita est factum, & quòd verum est, quia ipsa mulier quæ hoc dicit, non potuit hoc primo cogitare ex seipsa, quia hoc est extra omnem ęstimationem, & cōtra om-

Luc. 1.

nem experientiam consuetam. Ergo si dicit, & ex seipsa cogitare non potuit, sequitur ꝙ dicere non potuit nisi q̃a sensit per experientiam, & uidit in seipsa; sequitur, ꝙ ita factum est; ergo prius factum est in seipsa, q̃ dicit, quia aliter dicere non potuit. Si autem ideo dicit, quia sibi reuelatum est, quia ita deberet fieri, quia solus Deus potuit hoc reuelare, uel aliquis ex parte eius; sequitur etiã, ꝙ ita est, quia a Deo dictum est. Si ergo dictum est hoc, quod virgo concepit, & peperit; sequitur ꝙ ita factum est. Et si ita factum est, a solo Deo factum est: vel ergo Deus dicit, & reuelauit, ꝙ ita fieret, vel si Deus non dicit, vel reuelauit, & aliqua mulier dicit; sequitur, ꝙ ideo dicit; quia in ea Deus hoc fecit priusquam ipsa dixerit. Sic ergo, vel hoc est a Deo dictum & factum prius dictum, postea factum, uel est a Deo primo factum, & postea a muliere dictum; & sic semper necessario est a Deo. Et sic quia hoc dici non potuit a muliere, nisi prius Deus hoc fecerit, nec Deus hoc dixerit, nisi ꝙ ita faceret; seq̃tur, ꝙ ita factũ est.

Præterea, quæ creatura, quis homo potuit cogitare in corde suo, & dicere, ꝙ substantia panis inuisibilis sub colore latens, & sub accidentibus conuertatur, & mutetur substantialiter in corpus humanum uiuum; & uinum conuertatur in sanguinem humanũ uiuum? Nulla enim creatura potuit hoc primo cogitare, nec dicere; & tamen dictum est, & scriptum in nouo Testamento; ergo sequitur, ꝙ Deus dicit hoc, & supra homines est hoc primo cogitare, uel dicere.

Præterea quis homo potuit primo cogitare, uel dicere ex seipso, quòd Deus creauit mundum, dicendo tempus; & quando creauit, modum, & formam; & ordinem, sicut scribitur in antiquo Testamento in primo libro, ubi scribitur tempus, & modus, & forma creationis, & ordo omnium creaturarum. Hoc enim nullo modo potest scribi ab homine: nisi aliquis ei dixerit, scilicet ꝙ mundus tali tempore inceperit. Quamuis autem potest probari, quòd mundus sit creatus, &

Matth. 26.
Matth. 14.
Luc. 22.
Joan. 6.
Gen. 1.

quare; & propter quem finem sit creatus, sed tamen quã do fuerit creatus, & quot anni fuerunt, quòd mundus est creatus, ponendo certum numerum, nullo modo potest hoc scire homo ex se, neque probare: Oportet enim, quòd ille qui creauit mundum, hoc dixerit. Neque enim primus homo hoc dicere potuit, neque aliquis alius post eum. Potuit enim primus homo scire de seipso quando creatus fuit, sed quando alia creata sunt quæ præcesserunt ipsum, hoc scire non potuit. Vnde scribitur, quòd primus homo inter omnes creaturas ultimus fuit, & quòd sexta die formatus fuit. Quomodo enim scire potuit, quod illa dies, qua ille formatus fuit, erat sexta, & quod nõ præcessissent nisi quinque dies, nisi quòd Deus dixerit ei? Quia ergo in libro Bibliæ scribitur primus dierum, quo mundus incępit, & certum initium temporis; & hoc nullo modo potest fieri ab homine; hoc significat, quòd ille qui dixit hoc, est supra omnes homines, & reuelauit. Quia enim nullus homo ex seipso potuit hoc dicere, nec scribere; ideo ostenditur, quòd nullus talis istum librum fecerit. Omnis enim homo qui facit librum, & scribit ex seipso aliquid, vult quòd ei credatur: & quod illi qui legent librum, credant verbis scriptis. Et ideo oportet quod illud quod homo scribit in libro suo sit tale, uel quod sit per se manifestũ, uel quod possit per experientiam manifestari, uel quod aliquo modo possit induci, vt credatur, vel per rationem, vel per sensum, vel per signum, vel per quencũque alium modum. Quis enim homo potest affirmare in libro suo ex seipso illud quod est omnino incertum, nec aliquo modo scribi potest ab homine, neque fieri potest credibile per aliquam probationem, nec per aliquod motiuum, sed est extra omnem æstimationem, & extra omnem opinionem. Quis ita fatuus esset, ita sine sensu, qui ex seipso talia faceret, & scriberet librum de hoc? Sed certum est, & clarum quod tempus, hora, & dies inceptionis mundi, nullo modo potest ab aliquo homine sciri, neque possunt

Gen. 1.

sunt esse rationes: neque persuasiones, neque probationes, neque inductiones, neque signa, neque experientiæ, neque æstimationes, quibus possit credi, quòd tali die incepit mundus, & non ante: immo hoc est occultum homini cuicunque, & ignotissimum. Ergo sequitur, quòd nullus homo fuit ita fatuus, ita stultus, ita sine sensu, sine experientia; quod ex seipso scripserit talia, & affirmauerit in libro suo; sed tamen in primo libro Bibliæ in antiquo testamento certitudinaliter scribitur, & affirmatur tempus, & dies inceptionis mundi. Ergo sequitur, quòd homo ex seipso non scripsit, nec affirmauit. Quare oportet, quòd ille qui mundum creauit; hoc reuelauerit, & scribi fecerit, & dixerit. Et sic concluditur, quòd Deus dixit verba Bibliæ, uel homo ex parte Dei; & per consequens, quòd liber sacræ scripturæ est liber Dei, & est a DEO. Et exinde concluditur, quòd quanto uerba, & dicta quæ sunt in sacra Biblia sunt magis alta, & supra omnem rationem, & sensum; & quanto magis excedunt naturam humanam, quod magis debent credi; & dum uidentur magis difficilia ad credendum, debent credi; quia tunc signum est, quod sunt à Deo dicta, & non ab hominibus; & homo debet credere quicquid Deus dicit. Et exinde sequitur, quòd quia articuli fidei Christianæ sunt altissimi, & supra omnem hominem: quod ex hoc, & propter hoc sunt magis credibiles, & maximè certi, & firmi. Et sic probatum est, quod in mundo est unus liber, qui est liber Dei, & à Deo; qui nominatur Biblia continens duo testamenta. Et quod Deus dicit verba in dicto libro scripta, uel aliquis ex parte sua.

Genes. 1.

Epilogando concludit propositum.

Hic

Hic concluduntur ex iam probatis aliquæ proprietates circa librum Dei; & qualiter se debet habere circa illum librum ipse homo. Cap. CCXIIII.

Prima proprietas Bibliæ.

QVoniam autem iam probatum est, quòd Deus habet librum, & quòd unus liber Dei est in mundo, in quo continentur verba, quæ Deus dicit; & quis est iste liber, nunc restat ostendere, & concludere aliquas proprietates, & conditiones illius libri; & qualiter homo se debet habere erga librum Dei. Vnde ex isto fundamento, scilicet, quia ille liber est Dei, & quia Deus dicit verba illius libri, multa possunt sequi, & concludi de illo libro, & verbis eius. Vnde postquam ille liber est Dei, & uerba illius sunt uerba Dei, sequitur, quòd homo debet credere totum librum, & omnia uerba scripta ib libro; ita quod totus liber est credendus firmissimè, & ex toto corde absque aliquo dubio: & hoc illo modo qui conuenit in libro, & Deo: uidelicet simpliciter sine aliqua probatione, & argumentatione, sed solum quia Dei est, & Deus dicit: & hoc est totum fundamentum credendi ipsi libro. Et ideo tota ipsa Biblia omnia verba eius reducuntur ad unum fundamentum, ad unam rationē, s. quia Dei est, & Deus dicit; & sub isto fundamento, & sub ista ratione sunt credenda, & accipienda omnia uerba sacræ Bibliæ, & non sub alia. Si autem per istam portam, & per istud principium, & generale fundamentum non intrat quis in ipsam Bibliam, sed vult intrare per aliam portam. s. per rationes, & argumentationes, tunc intrare non poterit: quia iste est solus modus conueniens tam libro Dei, quàm ipsi Deo. Qui enim aliter non uult credere ipsi Deo, & libro suo, nisi per rationes, & probationes, & argumentationes, tunc facit maximam iniuriam Deo, & libro suo, & verbis eius; quia uult ire, & intrare in librum Dei contra naturam, & mo

dum

dum libri & Dei. Et ideo necesse est, ꝙ talis repellatur a libro Dei,& liber sibi claudatur,& secreta libri nō videat, eo quia iniuriauit librum,& Deum cuius est, & reputat Ipsum posse mentiri. Et hoc est primum quod concluditur de libro Dei.

Secũda proprietas. Vlterius concluditur de libro,quia Dei est,& Deus dicit, ꝙ nihil potest esse falsum in eo, & nihil potest esse inutilem, nihil superfluum,nihil diminutum ; & ideo nihil est ibi contemnendum,nihil respuẽdum, nihilque iniquum. *Tertia proprietas.* Vlterius cōcluditur de necessitate,eo quia Deus dicit verba in dicto libro cōtenta,quod omnia uerba implebuntur ,& nihil remanebit incompletum , quoniam Deus nihil potest facere contra suum honorem. Vnde si non complerentur uerba Dei ipsemet mẽdax esset.Ideo propter suum honorem, necesse est, quòd omnia uerba impleantur, postquam uerba Dei sunt, & ipse dicit, Si enim quilibet homo quantumcunque modicus nō uult quod uerbum suum mendax sit, sed impleatur, quanto maior est dominus, tanto magis uult uerba sua impleri, & non retrocedere, immo unus rex citius exponeret totum suum regnum , quàm uerbum suum non impleretur. Quanto magis ergo Deus adimplebit uerbum suũ, & illa quæ dicit,quum sit omnipotens? *Quarta proprietas.* Vlterius concluditur, ꝙ postquam Deus habet librum,& verba Dei sunt in mundo,& Deus locutus est,quòd homo debet, obligatur,& tenetur diligere,& amare Deum , & uerba Dei, quæ processerunt de ore suo. *Cap. 112.* Vnde quia homo debet amare Deum primo,& super omnia,ut probatum est,sequitur ꝙ debet etiam amare uerba sua. *Nihil preciosius uerbo Dei.* Et quia nihil magis propinquum Deo,ꝙ̃ verbum suum:quia verbum suũ repræsentat ipsummet,& nihil magis ꝑtinet Deo quàm uerbum suum,quia exit de ore suo;& per consequens,nihil maius,nihil excellentius, nihil nobilius, nihil preciosius,nihil melius,nihil potentius, nihil amabilius,quàm uerbum Dei. Et per consequens sequitur , ꝙ verbũ Dei est super oẽs creaturas,& excellit oẽs creaturas,& magis

pro-

Verbo Dei debetur honor.

propinquum est Deo,& magis pertinet Deo, quàm omnes creaturæ. Item sequitur, quòd sicut homo tenetur amare Deum, ita debet amare uerbum suum repræsentans eum. Et sicut Deo tenetur dare omnem honorem, ita tenetur dare uerbo Dei omnem honorem,& omnem gloriam,& omnem laudem;& debet se exponere ad mortem pro uerbo Dei. Et sicut debet amare Deum plus, quàm omnes creaturas, & quàm seipsum; ita debet amare verbum Dei plus quàm omnes creaturas,& quàm seipsum. Et per consequens homo debet cauere super omnia ne contemnat, ne iniuriet, ne offendat uerbum Dei. Et per consequens sequitur, quòd postquàm homo habet in seipso locum in quo possunt recipi uerba Dei, scilicet ipsum cor, debet recipere in corde uerbum Dei. & præparare cor suum ad recipiendum uerba sua. Et nulla alia uerba debet primo in corde suo recipere, sed debet implere totum cor suum de verbis Dei. Et ideo homo si recipiat primo in corde suo alia uerba quàm uerba Dei; tunc facit maximam iniuriam Deo, & uerbis eius: quia expellit uerba Dei de sua domo, de suo loco proprio eis debito,& ponit ibi alia uerba. Et quia etiam uerbum Dei repræsentat Deum, & exit de ore Dei; & mittitur à Deo, sequitur, quod qui recipit uerbum Dei in corde suo, recipit Deum: & qui habet uerbum Dei in corde suo, habet Deum in corde suo: & qui portat uerbum Dei in corde suo, portat Deum. Et ideo nihil maius, nihil melius, nihil nobilius, nihil pretiosius; nihil amabilius potest homo habere in corde suo, quàm uerba Dei. Et quia uerbum Dei intrat cor hominis, & nulla alia res potest intrare ipsum cor, nisi ipsum uerbum; & ipsum uerbum principaliter in corde habitat; ideo nulla res est magis propinqua cordi, quàm ipsum uerbum habens ingressum ad cor. Et quia uerbum Dei est uiuum, sicut Deus uiuit, cuius est,& exit de ore eius; ideo necesse est, quod uiuificet ipsum cor, & faciat ipsum iocundum,& lætum. Et quia est calidū, quia est ardens in igne

Cap. 13.

Qui uerbū dei recipit, Deū recipit.

Cap. 193.

amoris,

amoris; ideo calefacit cor, & facit ardere, & inflammari in amore. Et quia est uerum, & certum: ideo firmat ipsum cor in ueritate; & solidat, & illuminat, & clarificat. Et quia est virtuosissimum, & potentissimum, & summè actiuum, & operatiuum: ideo operatur in corde subito, & mutat ad se, & protegit, & defendit. Et quia uerbum Dei est altissimum; ideo eleuat ipsum cor, & trahit ad altissima. Et sic patent aliquæ proprietates uerbi Dei, & libri sui in quo sunt uerba Dei: & etiam qualiter se debet homo habere ad librum Dei, & uerbum Dei; quoniam debet primo Dei librum studere, audire, & habere, & legere.

Verbũ Dei vivificat.

Verbũ Dei calefacit cor.

Comparatio uerbi Dei ad creaturas. *Capit.* C C X V.

DVo autem sunt nobis manifesta, quæ habemus, & tenemus de Deo in hoc mundo: scilicet creaturæ suæ, & uerba sua. Sed ista duo non sunt æqualia, quia uerbum Dei supra hominem, & supra omnem creaturam; & omnis creatura exiuit de nihilo, sed uerbum Dei exit de ore Dei. Et ideo uerbum Dei, quia est maius omnium creaturarum, habet potestatem, & dominium supra omnem creaturam; & omnis creatura subiecta est totaliter, & pœnitus uerbo Dei; & ideo impossibile est, quod aliqua creatura possit resistere uerbo Dei: & ideo uerbum Dei mutat creaturam, & ipsa creatura non potest mutare uerbum Dei; quia est immutabile, inuariabile, sicut Deus, à quo est. Et quia uerbum Dei est efficacissimum, uirtuosissimum, & summè operatiuum & actiuum: ideo subito quando mittitur, & uenit supra creaturam: mutat eam sine aliqua resistentia: & omnis creatura obedit uerbo Dei. Item omnis creatura summè distat à uerbo Dei, quia per uerbum Dei

Oĩa sũt subiecta verbo Dei.

Verbũ Dei mutat creaturam.

omnis creatura facta est; & de nihilo venit in esse per virtutem verbi Dei; quia habet omnem virtutem, & potestatem Dei a quo est. Vnde Deus per verbum, & dicendo creauit omnes creaturas: & ideo omnes creatura subiecta est totaliter verbo Dei: quia per ipsum esse habet, & etiam portatur, & sustinetur in esse. Vnde quia Deus dixit creaturæ factę sunt: & si non dixisset, nulla creatura facta fuisset; & sic omnis creatura ideo est, quia Deus dixit. Vnde primum quod exit a Deo, est verbum suum, & per ipsum omnia alia creatur, & recipiunt esse de nihilo. Et sic apparet maxima inæqualitas inter verbum Dei, & ipsas creaturas; & quod necesse est esse omnem creaturam subiectam verbo Dei.

Deus consolatur nos per verba sua.

Item Deus dedit homini creaturas, & verba sua, sed plus dedit quando dedit verba sua, quàm quando dedit creaturas suas: de quanto plus valent verba Dei, quàm omnes creaturæ. Et sic Deus duobus modis consolatur hominem; scilicet per creaturas, & per verba sua: & plus per verba, quàm per creaturas: quia creaturæ sunt de nihilo: sed verba Dei exeunt de ore Dei. Et ideo sicut sponsa plus consolatur de verbis sponsi, quàm de arra sibi missa, & de muneribus; & subditus magis appretiat verba regis, quàm munera; & magis consolatur; & filius bonus plus consolatur de verbis patris, quàm de muneribus: ita homo plus debet appretiare verba Dei, quàm creaturas, quæ sunt munera Dei data sicut arra, & plus debet gaudere de verbis Dei, quàm de creaturis sibi datis ad seruiendum.

Si ergo homo tantùm consolatur in creaturis Dei, magis debet consolari, & lętari in verbis Dei. Et sicut recipit creaturas Dei cum tanta diligentia, magis debet recipere verba Dęi, & cum maiori reuerentia. Et si appretiat creaturas Dei, multomagis debet appretiare verba Dei.

Valde enim contra rationem est, quòd homo quotidie

tidie utatur creaturis Dei, & quòd contemnat uerba Dei, & nolit audire uerba Dei. Verba enim Dei procedunt, & exeunt de corde Dei; & ideo portant cor Dei, & intentionem, & uoluntatem Dei, & intrant in cor hominis. Sed creaturæ exeunt de nihilo, & ideo uerba Dei sunt propinquissima Deo, sed creaturæ sunt quasi alienæ a Deo, quia de nihilo. Quare sine comparatione plus ualet uerbum Dei, quàm omnes creaturæ, & Deus plus appretiat uerbum suum, quàm omnes creaturas. Qui ergo non uult recipere, nec audire uerba Dei, non est dignus, quòd utatur creaturis Dei. Postquam ergo Deus locutus est homini, & dignatus est loqui hominibus; Dominus seruo; Rex subdito; Creator creaturæ; Artifex operi manuum suarum; Dominus infinitæ maiestatis rei de nihilo factæ; & uerba sua scripta sunt, magnam iniuriam facit homo Deo, & multum contemnit eum si non uult audire, nec uerba sua recipere; & contemptis illi audit, legit, & studet, & recipit uerba hominum. Magis debet homo audire, & legere uerba Dei, quàm uerba hominis; magis debet audire uerba Creatoris, quàm uerba creaturæ; & magis debet audire illum qui creauit omnia, quàm illum qui est creatus inter omnia de nihilo. Magis debet audire uerba illius qui non potest mentiri, sed est ueritas, quàm illius qui potest mentiri, & decipi, & decipere; & magis debet audire uerba illius, qui uiuit in æternum, quàm hominis mortalis; & qui iam mortuus est, & non uiuit: & magis debet audire uerba illius a quo creatus est, & qui dedit ei suam imaginem, & a quo recipit quicquid habet, quàm uerba illius, a quo nihil accepit: magis debet audire uerba illius, qui continuè seruat eum in esse, & indesinenter largitur, & dat ei sua beneficia,

Verba Dei portant cor Dei, & eius intẽtionem.

Qui non uult audire uerba Dei, maximè iniuriatur Deo.

ficia, sine quibus non potest esse, quam illius à quo nullum beneficium recipit, nec potest recipere, nec potest aliquid sibi dare. Magis debet audire uerba illius, qui promittit sibi uitam æternam, quàm illius qui nihil promittit, nec aliquid potest dare. Multo magis debet audire homo qui est opus: uerba illius quo fecit eum, & sui factoris, quàm illius qui factus est, & magis uerba Domini, quàm serui, Regis quàm subditi, & omnipotentis, quàm nihil potentis: & illius qui de se est infinitum, & omne bonum, quàm illius qui habet in se radicem omnium malorum: & illius qui habet omnem hominem iudicare: quàm illius qui iudicandus est, & multo magis debet delectari in studendo, & legendo uerba, & librum Dei, qui creauit illum, quàm illius qui creatus est. Si ergo homo facit oppositum istorum, maximam iniuriam, & contumeliam facit Deo creatori suo, & uerbis eius.

Qualiter creaturæ, & verba Dei conueniunt homini. Cap. C C X V I.

QVoniam autem homo habet corpus, & animam, & unum non est aliud, quia anima est intellectualis, & spiritualis, & corpus terrestre, & elementale: & utrunque habet suam uitam, quia aliter uiuit corpus, quàm anima. Quàmuis enim corpus uiuit mediante anima: & ex præsentia animæ: attamen corpus indiget cibo, & potu, & nutrimento, & conseruatione. Sicut autem corpus indiget cibo, & nutrimento, ut uiuat, & nutriatur, & conseruetur, & augmentetur, aliter periret, & moreretur: ita similiter anima indiget cibo, & potu, & nutrimento, & alimento: ut augmentetur, nutriatur, & conseruetur in uita sua: quæ est amor bonus, gaudium, & spes, & consolatio secundum Deum. Et quoniam nutrimentum, & cibus, & alimentum debet habere conuenientiam, seu conuenire

Quod uerbum Dei est cibus animæ.

cum

cum re quæ autem , & nutritur ; & debet intrare in rem nutriendam , & uniri cum ea aliter non nutrit ; & ideo quia corpus eſt terreſtre,& elementale: ideo nutritur,viuit,& creſcit de cibis,& alimentis terreſtribus, & elementalibus:tanquàm ſibi ſimilibus,quæ intrant corpus hominis realiter,& per ſuam præſentiam, ex quibus fit bonus humor , & ſanguis : ita conformiter quia anima eſt ſpiritualis, & intellectualis : & nullo modo terreſtris,nec elementalis:ideo nutriri, & uiuere debet de cibis, & nutrimentis,& alimentis ſpiritualibus , & intellectualibus ; & non corporalibus nec terreſtribus, tanquam de ſibi ſimilibus, quæ ſolum poſſunt intrare animam per ſuam præſentiam.Et quia anima eſt ad imaginem Dei facta,& nullum eſt medium inter animam,& Deum:ideo debet nutriri,& alimentari de cibis, & alimentis , & nutrimentis diuinis,quæ immediatè procedunt à Deo. Et quia uerbum Dei exit de corde Dei, & procedit de ore eius,& poteſt intrare in cor animæ , & eam penetrare : ideo anima debet nutriri , & viuere , creſcere , & ſuſtentari in uerbis Dei,quę procedunt de ore eius:& ſolum uerbum Dei eſt proprium alimentum,proprius cibus, & proprium nutrimentum ipſius animæ, & cordis. Sicut ergo cibus terreſtris,& alimentum corporale intrant in corpus iam prius viuum; & ipſum augmentant, nutriunt, corroborant,& conſeruant;ita uerbum Dei,quod intrat cor, & animam iam prius viuam,& uiuentem, augmentat ipſam,& nutrit,& corroborat,conſeruat, & ſuſtentat in amore Dei, & ſpe bona , & gaudio , & conſolatione: & in omnibus, quæ pertinent ad uitam animę,& cordis.Ecce ergo qualiter conueniunt homini, & proportionantur creaturæ, & verba Dei,quia creaturæ corporales reſpiciunt corpus,& uitam corporalem : & uerba Dei reſpiciunt animam , & uitam ſpiritualem;ut ſicut corpus,quod eſt propter animam , viuit de creaturis corporalibus de nihilo factis:ita anima,quæ eſt propter Deum : & eſt ad imaginem Dei, uiuit de uerbo quod immediatè procedit de ore Dei,

Verbũ Dei corroborat, & cõſeruat animam.

Epilogus.

quod est spirituale, & intellectuale, & diuinum. Ecce quanta propinquitas hominis ad Deum, quanta assimilatio, quanta unitas, quanta Dei bonitas, quia uerbum quod exit immediate de corde Dei, intrat cor hominis: uerbum quod procedit de ore Dei, intrat in animam hominis. Et nihil propinquius Deo, quàm uerbum eius; ideo totaliter trahit cor hominis, & animam ad Deum unde exit, & facit cor hominis unum cum corde Dei. Ecce ergo conuenientissimè dedit Deus homini duo, scilicet creaturas, & uerba sua: creaturas ad augmentandum, nutriendum, & conseruandum corpus in uita sua; & uerba ad augmentandum, nutriendum, & conseruandum animam in uita sua propria. Et ideo uerba Dei sunt uerba uitæ, & non corporis, sed animæ; & non carnis, sed cordis. Et ideo animalia bruta non possunt uiuere de uerbis Dei; quia non habent animam spiritualem, nec intellectualem, nec Dei imaginem. Ecce quantum distant abinuicem cibus corporis, & cibus animæ; quia cibus qui nutrit corpus, est corruptibilis; sed cibus qui nutrit animam, scilicet uerbum Dei, est incorruptibilis, permanens in æternum. Sicut autem homo non facit per seipsum cibos corporales, sed recipit iam factos, & ordinatos à Deo; ita homo non facit cibum spiritualem, scilicet ipsum uerbum Dei, sed recipit ipsum dictum, & datum à Deo; quia utrunque est à Deo. Si enim homo per se non potest facere cibos corporales, quibus uiuat corpus, quomodo poterit facere cibum spiritualem, ex quo uiuat anima? Et ideo nullum uerbum hominis, quod procedit de corde, & ore hominis, potest dare uitam animæ, & nutrire ipsam; sed oportet, quòd ab alio procedat, scilicet de corde, & de ore Dei.

Verbũ Dei trahit animã ad Deũ

Verbũ Dei est verbum vitæ.

Verbũ Dei est incorruptibile.

Verbũ Dei nutrit animam absq; aliqua inuestigatione causæ.

Et sicut ad hoc, quod cibus corporalis nutriat corpus, non est necesse, nisi quòd corpus recipiat ipsum; nec est necesse inquirere causam, & fundamentum, & rationem quare potuit sic fieri, qualiter factus est; ita

ad hoc, quòd uerbum Dei nutriat animam; non est necesse, quòd homo inquirat causam, & fundamentum, & rationem uerborum Dei; sed sufficit scire, quia Dei sunt, & recipere ipsa uerba in corde, quia sine hoc nutriunt animam.

Verbũ Dei habet modũ conuenientem uoluntati.

Et quoniam in ipsa anima, uoluntas habet totum dominium, & imperium; & in ea consistit principaliter uita animæ; quia quando illa uiuit tota anima uiuit: quando illa est satiata, tota anima est satiata: quando illa crescit, tota anima crescit: quando illa nutritur, tota anima nutritur: quando illa deficit, tota anima deficit; quia ipsa est cor animæ; & quia uerba Dei respiciunt animam, & diriguntur principaliter ad uoluntatem; & respiciunt principaliter ipsam tanquam cor ipsius animæ, & tanquam habentem totum imperium in anima; ideo uerba Dei, & liber Dei habere debent modum, secundum quod conuenit uoluntati, quæ est libera, & in libertate posita. Et ideo uerba Dei, quæ sunt in libro Dei posita, habent aliquando modum præceptiuum, aliquando modum prohibitiuum, aliquando promissiuum, aliquando comminatiuum, aliquando narratiuum exemplorum, aliquando deprecatorium, aliquando laudatorium, quia omnes isti modi conueniunt uoluntati, & affectui; & inclinant, & mouent, & excitant, & nutriunt ipsam uoluntatem ad timorem, & amorem, & spem, & gaudium, & ad consolationem.

Verbũ Dei ẽ certissimũ excedens omnes probationes.

Sed quia anima quærit semper certitudinem, & non recipit aliqua uerba nisi sint sibi certa, & non dubia: quia intellectus; qui est in anima, semper appetit certitudinem; & in hoc satiatur, & uiuit, & aliter non quiescit, donec sit certus; ideo necesse est, quòd liber Dei, & uerba libri sui sint certissima, & non dubia. Et ideo est in uerbis Dei, & in libro suo certitudo diuinę auctoritatis, quæ est tam magna, q̃ excedit omnes rõnes, oẽs probationes hominũ, & omnę ingeniũ humanum, ut iã dictũ est; ideo totus liber Dei est autenticus, & habet modum

generalem autenticum per totum. Et sic liber Dei, & verba Dei totam animam complent, & confortant, & nutriunt, & intellectum, & uoluntatem. Ecce igitur qualiter habemus cognitionem, & scientiam de creaturis quæ sunt opera Dei, & facta, & de uerbis Dei, quæ sunt dicta Dei. Et sic Deus manifestauit seipsum homini tam per creaturas, quæ sunt à Deo, quàm per uerba quę dicit: sed magis propinquæ se manifestauit per uerba, quàm per creaturas, quia uerba exeunt immediatè de corde Dei, & directè tendunt ad cor hominis; & ipsa uerba sunt magis familiaria homini, & propinqua, quàm creaturæ; quia etiam ipse homo habet uerba, & dicit ea, & loquitur, & habet, & in multis concordat cum Deo, quia Deus loquitur, & dicit, & homo loquitur, & dicit, & sic homini uerba conueniunt Deo. Et sic multum est familiaris, & propinqua cognitio Dei per uerba sua. Et sic ipse homo, & per creaturas Dei, & per uerba Dei potest uenire ad Deum, & ipsum inuenire, & scire intentionem, & uoluntatem Dei. Ergo homo debet seipsum exercitare tam in creaturis Dei, quàm in uerbis Dei, ut se propinquet ad ipsum, & fiat familiaris cum Deo.

Epilogat.

Quòd anima rationalis existens in homine, non est de natura corporis, sed potest uiuere per se separata à corpore, & est immortalis uiuens sine fine. Cap. CCXVII.

QVoniam autem hæc scientia est de homine, & principalior res quæ sit in anima rationali, & quia fortè plures credunt, quòd anima sine corpore nihil sit, & quòd mortuo corpore, anima moriat, & non remaneat uiuens, & uiua: & per consequens non credunt bo-

na æterna; & ideo non curant laborare pro illis, nec etiam credunt mala æterna, nec per conſequens curant fugere illa; ideo ut omnis homo cognoſcat, quòd ipſe habeat animam immortalem, quæ in æternum uiuet; hic probatur, quòd anima rationalis eſt immortalis.

Quàmuis enim ſuperius in pluribus locis dictum ſit, quòd anima ſit immortalis, & quòd liberum arbitrium eſt immortale: tamen hoc probatum fuit accidentaliter, ideo hic nunc tractabitur principaliter de immortalitate animæ; recolligendo etiam illa quæ iam dicta ſunt ſuperius in multis locis ſparſim, quoniam ſuper omnia ualde neceſſarium eſt homini, quòd cognoſcat ſine dubio, quòd habeat animam immortalem, & ſemper uiuentem, quia maximè erit diligens circa ſeipſum, ne in æternum perdat ſeipſum, & maximam diligentiam apponet ad habendum ſcientiam libri de homine, ſeu libri creaturarum, ſeu libri Dei, ſeu libri ſcripturæ ſacræ.

Cap. 92. *Cap. 102.*

Idem ſunt.

Ad probandum autem, quòd anima rationalis non ſit de natura corporis, ſed quòd poteſt uiuere, & ſtare per ſe ſine corpore ſeparata, & quòd ſit immortalis, capiemus fundamenta ſequentia. Primum fundamentum erit ex parte obligationis, quia anima poteſt obligari Deo immortali, & æterno. Aliud fundamentum eſt ex parte honoris laudis, & gloriæ Dei. Aliud fundamentum erit ex natura libertatis. Aliud erit comparando operationes, quæ apparent in homine inter ſe. Aliud in comparando hominem ad omnes alias creaturas, quæ ſunt propter hominem. Et ſic probabitur, quòd anima rationalis eſt immortalis, uel comparando hominem ad Deum, vel comparando operationes hominis inter ſe: vel comparando hominem ad alias creaturas inferiores.

Quantum ad primum, ſcilicet quod eſt qui ex parte obligationis, ſeu comparando hominem ad Deum, conſiderandum eſt, quod iam probatum eſt, quòd homo obligatur Deo immortali, & æterno; & homo poteſt facere iuſtitiam ſoluendo, uel iniuſtitiam, & iniuriam non

ſoluendo Deo, ſed oppoſitum faciendo. Si ergo homo poteſt facere iniuſtitiam, iniuriam, & offenſam contra Deum, & poteſt contemnere Deum. Et quia qui facit iniuriam Deo, & offenſam, debet pati pœnam æternam, æternaliter debet puniri, ergo anima poteſt mereri, & lucrari pœnam æternam; & per conſequens neceſſe eſt, quòd poteſt puniri æternaliter. Et hoc non poteſt fieri, niſi anima ſit immortalis, & ſemper uiuat; ergo de neceſſitate ſequitur, quòd anima rationalis exiſtens in homine, eſt immortalis, & ſemper durans. Item homo poteſt obligare ſibi Deum æternaliter; & hoc faciendo iuſtitiam, & placitum, & complacentiam ſibi. Sicut enim ſi anima facit iniuriam Deo, & offenſam, obligat ſeipſam ad pœnam, & ad punitionem æternam; ita per oppoſitum, ſi facit Deo placitum, & complacentiam, obligat Deum ad remunerationem æternam, quia non eſt maior ratio de uno, quàm de alio. Sed hoc non poteſt eſſe, niſi anima ſit immortalis; ergo neceſſe eſt, quòd anima hominis ſit immortalis, & permaneat, & duret in æternum.

Cap. 165.

Fundamentum autem quod fundatur in honore, & laude Dei dictum eſt in capitulo de honore.

Aliud fundamentum.

Cap. 181.

PRæterea alia probatio poteſt fundari in natura libertatis, ſeu liberi arbitrii, & quaſi concordat cum prima, quæ modo dicta eſt. Vnde operationes hominis, inquantum homo eſt, ſunt remunerabiles, uel punibiles de natura ſua, eo quia factæ ſunt cum libertate. Et exinde concluditur de neceſſitate, quòd anima eſt immortalis, in qua eſt iſta libertas.

Sed iſta probatio ad plenum deducta eſt ſuperius in

rubrica

rubrica de comparatione hominis ad alias res per differentiam generalem, scilicet liberi arbitrii, in ultima parte illius rubricæ; & ideo uadite ad illam.

Cap 62.

Aliud fundamentum:

ALia autem probatio fundatur in operationibus, quæ apparent in homine. Vnde homo per suasmet operationes, comparando eas adinuicem, potest cognoscere, quòd anima est immortalis. Vnde pro fundamento primo præsuppono istam regulam, quòd tandiu durat res, quandiu durat operatio sua. Exemplum de igne qui tandiu durat, quandiu durat operatio sua. Ergo si operatio alicuius semper durat, tunc illa res cuius est illa operatio, semper durabit. Et ideo si in homine sit aliqua operatio, quæ semper duret, necesse est, quòd in homine sit aliqua res, quæ semper duret. Modo uideamus si in homine sit aliqua operatio, quæ semper duret; & discurramus per omnes operationes, quæ sunt in homine; & primo per operationes exteriores, uideamus si illæ operationes semper durent; & apparet quòd non, quia operationes quinque sensuum exteriorum possunt diminui, debilitari, corrumpi, destrui, & auferri; & hoc fit per organum cum quo fit illa operatio. Vnde ista operatio, quæ est uidere, quæ fit cum oculo, aliquando diminuitur, aliquando debilitatur, aliquando destruitur, & totaliter aufertur, & hoc fit propter oculum. Et similiter est de ista operatione; quæ est audire; & sic de aliis. Ergo per istas operationes exteriores non possumus probare, quòd in homine sit aliqua res immortalis. Sed intendamus interius in operationes interiores, & occultas, & uideamus si sit intus aliqua operatio, quæ non potest destrui; nec impediri, quæ semper duret.

Res tandiu durat, quãdiu durat eius operatio.

Inter omnes autē operationes est ibi una operatio, quæ semper durat, scilicet velle, nolle desiderare. Et ista operatio quamuis sit occulta & interior, attamen est manifestissima cuilibet homini intra se; ita quòd quilibet sentit in seipso istam operationem per experientiam.

Quòd uelle, nolle desiderare sit immortale, probat.

Sed quòd ista operatio, scilicet uelle nolle desiderare sit immortalis in homine, hoc ostenditur & probatur clarissimè ad oculum sic. Omnis enim operatio, quæ nec per debilitatem corporis, nec per infirmitatem debilitatur, non dependet a corpore, nec est ligata cum corpore, sed nos uidemus per experientiam, quòd iste operationes, scilicet uelle nolle desiderare, non debilitantur, nec diminuuntur propter debilitatem corporis, nec propter infirmitatem; unde uidemus, quòd infirmis uelle nolle, & desiderare nō debilitantur, nec diminuuntur, immo dum corpus magis debilitatur, tunc magis crescunt, uelle nolle desiderare, nec propter hoc cessant desideria: immo ad minus desiderant salutem, ita quòd operatio desiderii nō debilitatur propter debilitatem corporis; ergo sequitur, quòd iste operationes non dependent a corpore, nec ligantur cum corpore, nec fiunt cum corpore, nec cum organo corporali, sicut istæ operationes, quæ sunt uidere, audire. Ergo si corpus moriatur adhuc remanent istæ operationes.

Item ista operatio, quæ fortificatur, & crescit, dum magis corpus debilitatur, & destruitur; non dependet a corpore, nec fit cum organo corporali, nec est ligata cum corpore, sed istæ operationes uelle, nolle, & desiderare, fortificantur, & crescunt, dum magis corpus debilitatur, & destruitur: hoc autem apparet per experientiam, quia quanto homo efficitur magis antiquus, & corpus tendit ad destructionem; tanto magis desiderat, & uult, & fortius, & magis crescit desiderium suum; ergo sequitur, quòd talis operatio non dependet a corpore, nec ligatur cum corpore. Ideo sequitur exinde, quòd cum tandiu duret res, quamdiu durat operatio eius, quòd illa res

cuius

cuius officium est, & operatio propria uelle, nolle desiderare, est immortalis & perpetua; semper durans, & semper uiuens, & remanet quando corpus moritur. Et per consequens sequitur, quòd illa res, quæ uult, & non uult, & desiderat: non est coniuncta, nec ligata cum corpore, sed per se existens, & non indiget auxilio corporis ad operandum suam propriam operationem, & est nuda, & separata, & expoliata ab ipso corpore; & per consequens non est subiecta corpori, sed libera. Item sequitur, quòd illa res est maior, & excellentior, & superior res quæ sit in homine habens dominium supra totum hominem. Quare sequitur, quòd homo habet intra se rem immortalem, incorruptibilem, uiuentem in perpetuum: & hoc est ipsa uolũtas, cuius officium & propria operatio est uelle nolle, & desiderare. Et sic uoluntas hominis nunquam moritur, quamuis corpus moriatur, sed uiuit in æternum in gaudio, uel tristitia. Et per consequens tota anima, in qua est uoluntas, intellectus, & memoria uiuet in æternum. Et sic voluntas non est de natura corporis, nec per consequens ipsa anima, sed potest uiuere per se separata a corpore. Ergo homo debet ędificare, & facere suum fundamentum supra voluntatem, tanquam supra fundamentum perpetuum, & incorruptibile, & durans in æternum.

Concludit, quòd anima sit immortalis.

Alia ratio, quòd anima non est de natura corporis.

ITem aliter probatur, quòd anima hominis nõ sit de natura corporis ex parte suæ operationis, & sui modi. Quia anima abstrahit, & denudat, & expoliat illud quod recipitur in ea ab omni quantitate ab omni loco, & ab omni qualitate corporali; quia anima nominat ipsas res, quas intelligit; & nominando ipsas res, nominat eas sine qualitate corporali, sine quantitate, sine loco: vnde ita nominat, sicut intelligit: quia primo intelligit,

telligit. q̃ nominat; & sic anima dum recipit ipsas res in seipsa, facit ipsas sine quantitate, & sine qualitate, sicut stomachus, dum recipit cibos, expoliat, & denudat eos a suis uestimentis, & suis conditionibus, & induit eos uestimentis corporis, & conditionibus; ita quòd cibus ꝑdit proprium modum, & recipit modum corporis. Ita & ipsæ res, dum intrant animam, perdunt modum proprium, & recipiunt alienum. s. modum animæ, ita quòd perdunt quantitatem, & locum, & qualitatem accidentalem; & recipiunt modum & formam animæ. Et ideo ipsæ res, dū intrant animam, recipiunt ab anima modum cōem, & uniuersalē, & perdūt modū particularem, & singularē, & indiuidualem; ita ꝙ non conueniunt magis vni particulari, q̃ alteri, sicut hō qui est in anima hēt modum cōem, & uniuersalē, qui æqualiter cōueniunt omnib hominib. & non magis vni, q̃ alteri; & ita noīatur ab anima cōiter & uniuersaliter; & tn̄ talē modū nō hēt hō extra animā; qa nullus homo extra aīam conuenit. in suis cōditionib. omnib. hominib. sed hō qui est in anima, conuenit omnibus; ergo sequitur, ꝙ talē modū recipit ab anima, & non a se; ergo aīa hominis de natura sua est sine quantitate, sine figura, sine loco, sine qualitate corporali, & sine omnibus illis conditionib. existentib. in reb. exterioribus, per quas ipsæ res sunt particulares, qa anima assimilat ipsas res sibiipsi. Hoc autē clarissimè ostenditur, vel manifestatur in ista litera A, & ēt in aliis literis, qa ista litera A, dum est in scripturis, hēt certam quantitatem, & magnitudinē, certū colorem. s. nigrū vel rubeum, certum locum. s. in tali pergameno, & in tali parte pergameni; ita ꝙ nullum aliud A, scriptum est illudmet A, immo hēt differentiam ab illo. Sed dum ista litera A, intrat animā, tunc recipit alium modum, & aliā formā, & alias cōditiones, & perdit modū proprium, quā habebat in scriptura, qa dū est in anima, tunc non est magnū, neq; paruum, nec talis quantitatis, nec talis, & sic perdit quantitatē. Item perdit oēm locum. Itē nō est rubeū, neq; nigrum, neq; alicuius

Quòd anima est sine quantitate, qualitate, & loco.

colo-

coloris;& sic perdit colorem,& qualitatem; nec est scriptũ in pergameno,nec papyro,sed istud A, existens in aĩa, est uniuersale,& cõe omnibus aliis,& tm̃ conuenit uni, sicut alteri : & ante se non erat tale; ergo sequitur, ꝙ ab anima recepit talem modum. Quare sequitur, ꝙ anima hominis est sine quantitate,sine loco;nec est magna,nec parua;non est nigra,neque rubea, & est sine omni colore. Et hoc nullus potest negare, quia sua operatio hoc manifestat. Quare concluditur, ꝙ anima nullo modo est corporalis, nec est de natura corporis,nec habet conditiones corporis, quare sequitur, ꝙ non est grauis, nec leuis,nec rotunda, nec quadrata, nec alicuius figuræ; & sequitur,ꝙ omnes proprietates, & conditiones corporis repugnant animæ;& sunt feces,respectu animæ,& superfluitates. Si enim anima remouet tales conditiones a rebus quando intrant animam tanquam sibi repugnãtes, tanquam quasdam feces,& superfluitates,quanto magis ipsa in natura sua est separata ab illis. Et clarè possumus concludere,ꝙ quædam sunt res corporales,quædam spirituales,quædam res quantæ,& quædam sine quantitate. Item possumus concludere,ꝙ res sine quantitate,& spirituales sunt nobiliores, altiores, & digniores, quàm res corporales,& quantæ;immo res corporales,& quantæ,sunt feces, & superfluitates. Sicut enim A,existens in anima est dignius,nobilius,& superius, quàm existens in scriptura; quia quando est in anima,est uniuersale,commune, & perpetuum, & incorruptibile, & inuariabile; sed A, scriptum est uariabile, corruptibile, & particulare. Sic similiter se habet anima respectu rerum corporalium, quæ habent quantitatem, & qualitatem corporalem. Quare sequitur, quòd anima hominis non est uisibilis, quia non habet colorem, non est audibilis, quia non habet sonum, non est odorabilis,quia nullum habet odorem,non est gustabilis, quia non habet saporem; non est tangibilis,quia nullam habet quantitatem, nec qualitatem, quæ possit tangi;quia non est calida,nec frigi-

Quòd anima est nuda ab omnibus conditionibus corporis.

frigida, nec humida, nec sicca, nec aspera, nec leuis, nec lõga, nec breuis, nec ampla, nec stricta, nec lata, nec profunda, nec spissa, nec leuis, nec ponderosa, quia omnia ista sunt de natura corporis; & per consequens nobilior est, quia non habet ista, quàm si haberet. Et exinde possumus arguere de Deo, qui est supra animam, quia Deus non est uisibilis, nec audibilis, nec odorabilis, nec gustabilis, nec tangibilis, nec palpabilis, nec coloratus, nec leuis, nec põderosus, nec habens aliquam qualitatem corporalem, nec quantitatem, nec superficiem, & sic de aliis. Et sic probatum est, quod anima rationalis non est de natura corporis, & sic dũ corpus moritur, anima remanet in sua natura. Et sic tam per operationes uoluntatis, q̃ per operationes intellectus, probatur, quòd homo habet animam, quæ non est de natura corporis.

Quòd Deus est exutus ab omnibus conditionibus corporalibus.

Vltimum fundamentum.

VLtimum fundamentum ad probandum, q homo habet animã immortalem, sumitur comparando homines ad alias creaturas, quæ sunt propter hominem, & seruiunt homini. Vnde pretiositas, & nobilitas, & incorruptibilitas creaturarum seruientium homini manifestant clarè, quòd in homine est aliquid immortale, & incorruptibile semper uiuens. Et ista ratio fuit posita superius in rubrica de conditionibus obligationis in illa parte, quòd magis est obligatus homo Deo, &c. quærite ibi. Et sic comparando hominem ad Deum, & comparando alias creaturas ad hominem, & comparando operationes hominis inter se, probatur immortalitas animæ rationalis. Et sic anima hominis non habet finem post se, sed quòd anima sit creata, & habeat ante se principium, ipsamet experitur in seipsa, quia ipsa anima non meminit se semper fuisse, & tamen si semper fuisset, recordaretur; quare sequitur,

Cap. 101. Quòd anima inceperit esse, probat.

quitur, quòd non ſemper fuit; & ſic habuit principium, ſed non habet finem; & per conſequens eſt creata ante ſe de nihilo a Deo. Et vltra poſſumus arguere, quòd ſi anima habeat principium, & non habeat finem; quòd Deus, qui eſt ſupra animam, & creauit eam, non habuit principium, nec finem. Ecce igitur poſtquam homo habeat animam immortalem, qualiter debeat eſſe ſolicitus de cuſtodia eius, nè in perpetuum male habeat, nè in perpetuum maneat in triſtitia, nè in perpetuum captiuetur, nè in æternum puniatur, nè incidat in omnia mala iam ſuperius nominata, & ne perdat in perpetuũ æterna bona, & infinita iam ſupradicta. O tam grandis res eſt anima. O tam grande malum, malum animæ. O tam grande bonum, bonum animæ. Immortalis eſt vtique anima. Sed neceſſe eſt tamen ipſam eſſe bonam, vel malam; iuſtam, vel iniuſtam; puniendam, vel remunerandam; neceſſe eſt ipſam eſſe & viuere in æternum in gaudio, vel in æterna triſtitia, neceſſe eſt ipſam eſſe in æterna iocunditate, & fęlicitate, vel in perpetua miſeria; neceſſe eſt ipſam eſſe, & viuere in æterna delectatione, & dulcedine, vel in ſempiterna amaritudine, & dolore, neceſſe eſt ipſam eſſe, & viuere in ęterna ſocietate cum Deo ſuo Creatore, vel in æternum eſſe ſeparata a ſocietate & conſortio ſui Creatoris; nec inter illa eſt dare medium, immo neceſſe eſt, quod vnum, vel aliud habeat.

Hic enim inueſtigatur an ſit; & realiter exiſtat aliqua tertia natura creata, quæ ſit tantùm ſpiritualis, & tota intellectiua per ſe exiſtens ſine corpore. Cap. CCXVIII.

QVoniam autem ſcala naturæ, & creaturarum eſt nobis manifeſta ad ſenſum, & nullus poteſt dubitare an creaturæ ordinatæ per quatuor gradus

ſint, & exiſtat: quia hoc eſt per ſe manifeſtiſſimum. Sed quia omnes creaturæ nobis ad ſenſum manifeſtè, quas uidemus, reducuntur ad duas naturas: quoniam eſt una natura, quæ eſt corporalis tãtum, ſicut ſunt omnes creaturæ quæ cõtinentur in primo, ſecundo, & tertio gradu; quia omnes illæ creaturæ ſunt corporales tantum, quia in eis non eſt ſpiritus rationalis, ſeu anima intellectualis. Alia autem eſt natura corporalis, & intellectualis, ſeu ſpiritualis inſimul, ſicut homo qui eſt in quarto gradu, qui continet inſimul, & cõiunctim duas naturas in vna perſona, ſcilicet corporalem & ſpiritualem, ſeu intellectualem, quia in homine eſt anima rationalis, immortalis, & corpus, vt dictum eſt. Et ideo quia uidemus naturam corporalem, & ſpiritualem coniunctas in una perſona in homine: & ultra uidemus naturam corporalem per ſe exiſtentem ſeparatam ab intellectuali, ut in terra, quia per ſe exiſtit terra, & eſt natura puriſſimè corporalis. Exinde habemus cauſam quærendi, & inueſtigandi an ſit, & exiſtat etiam natura ſpiritualis creata puriſſimè ſpiritualis per ſe exiſtens, nullo modo cõiuncta cum natura corporali. Et quoniam nos nullo modo dubitamus de natura corporali tantum an ſit: & etiam de natura coniuncta ex corporali, & ſpirituali; ideo per iſtas duas uidetur, quòd debemus inuenire tertiam, quia per notum debemus inuenire id quod eſt ignotum. Vnde poſtquam eſt, & exiſtit realiter natura corporalis, & natura ſpiritualis ſimul coniuncta in una perſona, ut in homine: & ultra hoc etiam natura corporalis eſt, & exiſtit per ſe ſeparata; quare etiam non erit, & exiſtet natura ſpiritualis creata per ſe, ſicut natura corporalis? Vnde fieret iniuria naturæ ſpirituali, ſeu intellectuali, quia natura corporalis haberet duos modos exiſtendi, ſcilicet diuiſim, & coniunctim: quia reperitur coniuncta cum ſpirituali, & reperitur per ſe exiſtens ſine illa; & natura ſpiritualis non haberet niſi unum modum exiſtẽdi, ſcilicet coniunctim. Cùm enim

Cap. 207. Fundamento quinto.

Quòd ſit natura aliqua ſpiritualis per ſe tantùm hoc probat.

nobi-

bilior sit natura spiritualis, quàm corporalis, si corporalis inuenitur per se existens sine spirituali, quanto magis debet habere natura spiritualis per se existentiam sine corporali, ut sic habeat duos modos existendi, scilicet coniunctim, & diuisim per se. Vnde natura corporalis esset totum, & pars; & natura spiritualis creata esset tantùm pars, & non totum: & etiam natura corporalis esset per se existens, & natura spiritualis esset tantum cum alio existens; & etiam natura corporalis faceret per se unum, & cum alio unum; & sic duobus modis faceret unum, sed natura spiritualis solum faceret unum cum alio, & non faceret unum per se. Sed quod natura corporalis esset totum per se, & natura spiritualis creata esset tantum pars, & non totum; & quod natura corporalis faceret per se unum, & spiritualis non faceret per se unum, hoc esset contra ordinem uniuersi, & contra naturam rerum, & contra nobilitatem, & dignitatem, & excellentiam naturæ spiritualis, & fieret maxima iniuria naturæ spirituali, & hoc Deus facere non debet. Vnde quum Deus sit totus spiritualis, plus deber dare naturæ spiritnali, quàm corporali. Non enim repugnat naturæ spirituali, quòd per se creatur sine corporali, & existat, sicut non repugnat corporali, ut patet ad sensum. Nec etiam uniuersum esset completum, quia deficeret iste modus existendi naturæ creatæ spiritualis. Esset enim natura corporalis, & spiritualis insimul, & esset natura corporalis per se, & non esset natura spiritualis creata per se, & tamen ista natura magis decorat uniuersum, immo est principalior pars uniuersi; quare sequitur, ꝙ nō potest deficere in uniuerso, ut sit complementum in creaturis. Quare de necessitate istæ duæ naturæ, scilicet natura corporalis, & spiritualis coniuncta insimul, & natura corporalis tantum, arguunt, & concludunt naturam spiritualē creatam per se esse, & existere sine corporali. Et sic habemus in uniuerso tres naturas. s. spiritualem tm̄, corporalem tm̄, & spiritualem, & corporalē insimul: & probatio

Magnum inconueniens, si non esset spiritualis creatura tātum.

De multiplicatione naturæ spiritualis creatæ, id est angelicæ. Cap. CCXIX.

Postquam probatum est, quod natura spiritualis creata est, & existit ulterius, est magis inuestigandum, si est multiplicata in multas species, & in multa indiuidua. Sicut autem istæ duæ naturæ, scilicet natura corporalis, & humana, quæ constat ex spirituali, & corporali, manifestauerunt nobis naturam spiritualem puram esse; ita etiam manifestabunt omnia alia, & omnes suas conditiones, & proprietates. Vnde necesse est, quòd omnia sint proportionata, & ordinata inter se. Videmus autem, quòd in natura corporali infima, non solum est una species; immo innumerabiles species, & maneries. Vide enim quot species sunt in primo gradu, vide quot in secundo, & quot in tertio gradu. Si ergo natura corporalis est tantum multiplicata, quòd non potest comprehendi sub numero, quare etiã non erit multiplicata creatura spiritualis quasi sine numero? Itaque non potest esse, quòd ibi sit tantum una creatura spiritualis, immo debent esse innumerabiles tales creaturæ, & spiritus. Si enim Deus uoluit tantum multiplicare corporales creaturas sibi dissimiles, nonne magis debet multiplicare creaturas spirituales sibi similes, & uniformes? Sicut enim magis debuit facere creaturam spiritualem, quàm corporalem; ita etiam magis debuit eam multiplicare, quum sint magis multiplicabiles res spirituales, quàm corporales. Item uidemus etiam, quòd in natura humana quæ constat ex spirituali, & corporali, est maxima multiplicatio: quare etiam in natura purè spirituali, nõ erit maxima multitudo, & multiplicatio spirituum, & creaturarum spiritualium, quum natura purè spiritualis facit per se suum membrum in uniuerso, quia non sunt nisi tria membra, ut dictum est in uniuersitate creaturarum.

Cap. præcedenti.

De multitudine Angelorum.

Cap præcedenti.

Ee Ergo

Ergo necesse est esse innumerabilem multitudinem esse creaturarum spiritualium, & non unam tantum creaturam.

Quòd inter ipsas creaturas spirituales est multiplex ordo, & inferioritas, & superioritas; & non sunt omnes æquales.

Cap. CCXX.

Non solum autem debet esse maxima multitudo creaturarum purè spiritualem; immo debent ibi esse multi ordines: & debet ibi esse inferioritas, & superioritas inter eas, & una creatura debet esse superior, quàm alia. Videmus enim, quòd in natura corporali est ordo, & inferioritas, & superioritas, & non æqualitas, sicut in primo gradu etiam sunt multi ordines. Nam est ibi ordo elementorum; terra est infima, aqua superior, aer super aquam, ignis super omnia. Ecce ibi ordinem, & superioritatem, & inferioritatem: Similiter est ordo in metallis, est superioritas, & inferioritas. Similiter est ordo in lapidibus pretiosis. Si ergo in gradu infimo est ordo, & superioritas, & inferioritas, nonne etiam in gradu summo erit ordo, & inferioritas, & superioritas in ipsis creaturis summè spiritualibus? Si in minimis est ordo, nonne & in maximis erit: Similiter est ordo, & in secundo gradu scalæ inter arbores, & herbas. Similiter ē ordo & in tertio gradu in animalibus, & in piscibus, & in auibus, & in illis quæ super terram ambulant. Vide ergo quot sunt species arborum, & herbarum. Vide quot sunt species piscium, quot species auium, quot species animalium, quæ ambulant super terram. Vide quomodo est ibi superioritas, & inferioritas. Et omnes isti gradus sunt in natura corporali. Si ergo Dominus

Quòd inter Angelos sit ordo.

minus Deus omnipotens posuit tantum ordinem in creaturis corporalibus, nonne magis debuit ponere ordinem, & superioritatem, & inferioritatem in creaturis spiritualibus, & rationalibus, quum magis ordo, & ordinatio conueniat creaturis spiritualibus, quàm corporalibus? Sicut ergo in creaturis corporalibus sunt multi ordines, quare etiam in creaturis spiritualibus non erunt multi ordines? Præterea etiam in natura humana, quæ est corporalis, & spiritualis insimul, sunt multi ordines, & est ibi superioritas, & inferioritas, & est ibi multiplex dignitas, multiplex prælatura, multiplex Principatus; immo est in omnibus ordo dignitatum, ordo officiorum, & ordo Principatuum: iste homo maior, iste minor, iste superior, iste inferior, iste prælatus, iste subditus. Et est enim in humana natura multiplex status. Nam est ibi status agricolarum infimorum, status mercatorum, status burgensium. Item status nobilium; ubi continetur ordo militum, ordo Baronum, ordo Vicecomitum, ordo Comitum, ordo Ducum; deinde est Rex, & Imperator, & sunt multi Reges, & vnus Imperator. Et etiam est multiplex est ordo potestatum. Nam sunt iudices inferiores, & iudices superiores, & medii, & potestates inferiores, & mediæ, & supremæ. Hoc etiam uidemus in statu Ecclesiastico, in quo est multiplex ordo, & inferioritas, & superioritas. Nam sunt ibi Rectores, & Archidiaconi, Diaconi, Decani, Præpositi, Abbates, Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchæ, &c. Si ergo in natura, quæ est partim corporalis, & partim spiritualis, non est æqualitas, sed distinctio mirabilis, & ordo, quamuis omnes homines, quo ad naturam sunt æquales; attamen per accidentia, quæ eis adueniunt, & quæ acquirunt postea fiunt inter homines isti ordines. Ista autem accidentia sunt iurisdictio, potestas, officium, scientia, & ars; & ista accidentia nobilia fundantur in humana natura, ratione naturæ spiritualis, & naturæ intellectualis, quæ est pars humanæ

Alia probatio ad idem.

naturæ; & non ratione corporalis. Quare igitur postquã in natura, quæ est partim corporalis, & partim spiritualis, est tam multiplex ordo, & mirabilis, & ratione naturæ intellectualis, scilicet ratione animæ, quare etiam nõ erit multiplex ordo, & mirabilis in natura purè spirituali, & intellectuali, & etiam distinctio dignitatum, & officiorum, & statuum, quum maior debeat esse ordo in spiritualibus, quàm in corporalibus? quare non erit ibi principatus, & prælatio, & superioritas, & inferioritas suo modo, & aliquæ superiores, & aliquæ inferiores, & aliquæ mediocres? Item infra hominem est ordo, & superioritas, & inferioritas, & principatus, & hoc a natura; nam est ibi status uirtutum infimarum, scilicet generatiuæ, augmentatiuæ, & nutritiuę, & istæ habent alias inferiores, scilicet uirtutem attractiuam, digestiuam, & retentiuam. Vlterius post istum statum, est secundus status superior, scilicet, status uirtutum, & potestatum sensitiuarum; & tertius post istum est supremus status, scilicet uirtutum, & potestatum intellectualium. Si ergo in homine est talis ordo, & principatus; quare etiam in natura purè spirituali non erit ordo; & principatus? Et sic patet quare in creaturis spiritualibus, & summis spiritibus, debet esse sacer ordo, & multiplex, & superioritas, & inferioritas, & mediocritas, & non æqualitas.

Tertia probatio ad idem.

Quòd quamuis ibi sint multi ordines, tamen necesse est, quòd certus numerus sit ipsorum ordinum, & omnes debent consummari in vtilitate. Cap. CCXXI.

Qvare autem in ipsis spiritibus summis debet esse tantus ordo, tanta ordinatio, & tanta regulatio, quod non possit esse maior, eo quia sunt propè Deum, & ei similes totaliter in natura a quo est omnis ordo

ordo; & omnis regula, & mensura. Et ideo in ipsis creaturis spiritualibus nulla potest esse confusio, sed necessario debet esse in eis certus numerus ordinum, & omnes debent consummari in unitate. Videmus autem, quod in natura purè corporali sunt tres gradus generales; ita quòd tota natura corporalis, quæ non habet aliquid spirituale, & immortale, diuiditur per tres gradus, quia quædam habent esse tantum, alia habent uiuere tantum, & quædam habent sentire tantum. Et ultra quilibet istorum graduum continet plures gradus sub se, quia in primo gradu, ubi est tantum esse, sunt plures ordines, scilicet ordo elementorum, ordo metallorum, & ordo lapidum pretiosorum; & in quolibet istorum ordinum est status, & unum principale; ut in ordine elementorum, ignis; in ordine metallorum, aurum; in ordine lapidum pretiosorum, carbunculus. Similiter secundus gradus, qui est uiuere, continet sub se multos ordines; nam est ibi ordo herbarum; ordo arborum. In tertio gradu, qui est sentire, sunt multi ordines; nam est ibi ordo piscium, ordo auium, ordo animalium, quæ ambulant super terram, seu animal uolatile, aquatile, & terrestre. Et quilibet istorum ordinum consummatur in unitate, quia in genere piscium est unus summus piscis, in genere auium, est una maior, & dignior super omnes aues, sicut est aquila; similiter in genere animalium, quæ ambulant super terram, est unum animal, & una species, quæ est maior omnium, & domi natur aliis, sicut est species leonum. Si ergo in natura corporali est tanta ordinatio, regulatio, & mensuratio sine confusione, & certus numerus, nonne magis debet esse in natura purè spiritualis? Et si Deus posuit tantam ordinationem, & regulatione in natura infima corporali, quæ est ei maximè dissimilis; nonne magis posuit in natura purè spirituali, sibi simili, & propinqua, quum omnia ista pertineant ad pulchritudinem & ornatum? Nonne ergo tota natura spiritualis debet diuidi

Supra ca. 1.

etiam generaliter per certas portiones, & gradus generales, & iterum quilibet istorum graduum in certos ordines, & quilibet ordo in suas species, ut sit ibi omnimoda claritas, & distinctio sine confusione, & in quolibet ordine sit una species supra omnes, & quilibet ordo consumetur in unitate; Et sic uidemus, quod ista natura purè spiritualis partitur, & diuiditur generaliter in tres portiones generales, scilicet in tres hierarchias, siue in tres principatus sacros: quia opposita communiter æqualiter diuiduntur, & maximè quia natura spiritualis est prior, quàm corporalis; & ideo natura spiritualis imitatur corporalem, & econtra; ideo per illa quæ uidentur in natura corporali quam uidemus, possumus arguere in natura spirituali, quam non uidemus.

Quòd tres sunt Hyerarchiæ Angelorum.

Item sicut uidemus, quod omnes naturæ, & species corporales, correspondent uni speciei summè, scilicet naturæ, & speciei humanæ, quæ est spiritualis, & corporalis, & illa species est super omnes, & dominatur omnibus aliis, & præest ex ordinatione Dei, ita quod omnes ordines creaturarum corporalium consummantur in una specie supra quam nulla est, ita conformiter possumus arguere, quòd omnes conditiones creaturarum spiritualium debent correspondere uni summè speciei spirituali, & uni summo spiritui creato, qui est super omnes, ut omnes ordines Angelorum consumentur in unitate & finiantur.

Item sicut arguimus per naturam purè corporalem, ita possumus arguere per naturam, quæ est corporalis, & spiritualis insimul, quia tota natura, quæ est corporalis, & spiritualis insimul, scilicet natura humana etiam diuiditur in certas portiones, & in certos gradus, & in certos principatus, & omnia consummantur in unitate; ita quòd est unus supra omnes. Et etiam in ipsomet homine omnes uirtutes, omnes potestates, & omnes status uirtutum naturalium consummantur in una

uirtute

uirtute summa, scilicet in ipsa uoluntate, quæ est domina omnium aliarum, & maior. Et tota etiam anima hominis diuiditur in tres generales portiones, seu partes, seu hierarchias, scilicet in uegetatiuam, sensitiuam, & intellectiuam; & iterum quælibet illarum diuiditur in suas partes.

Quare ergo similiter non erit certa diuisio, & certus numerus in generali in natura spirituali; ita quòd tota diuidatur in certas portiones generales, & ille iterum in alias.

Postquam ergo tres sunt naturæ distinctæ creatæ in uniuerso, scilicet corporalis tantum, & spiritualis tantum, & mixta ex utraque; ergo si natura corporalis habet suas hierarchias, & suos ordines infra se, quare etiam natura summa, & spiritualis non habebit suo modo suas hierarchias, & suos ordines infra semetipsam? Et etiam postquam natura purè corporalis, & distincta per differentias, & gradus naturæ, & natura mixta, scilicet humana, est distincta per differentias, & gradus naturæ, scilicet per accidentia nobilia dignitatum, & officiorum; quare igitur etiam natura purè spiritualis, non erit distincta per differentias, & gradus naturæ, & differentias officiorum, & dignitatum, ut sit utraque distinctio. Et quoniam numerus trinarius magis concordat cum Deo, quàm aliquis alius numerus, quia in Deo est Trinitas personarum; ideo magis conuenit Deo ponere numerum trinarium in rebus, quàm alium numerum, & maximè in creaturis spiritualibus, quæ sunt ei conformes, & similes. Et ideo magis conueniens fuit Deo, quòd tota natura spiritualis creata, scilicet Angelica, distingueretur, & diuideretur per numerum trinarium, q̃ per alium numerum. Vnde tota unitas creata diuiditur in tres partes generales, scilicet in naturam corporalem tm̃, & spiritualem tm̃, & corporalem, & spiritualem simul. Et iterũ natura tm̃ corporalis diuiditur in tres partes, vt dictũ est. Quia ergo diuisio est multiplex, s. quædã

generalis, & quædam ſpecialis,& alia ſpecialiſſima, &c. ideo prima diuiſio generalis,& diſtinctio,debet eſſe trina ria in Angelis, vt ſicut diuina natura exiſtens tantum eadem numero & indiuiſibilis in ſe tantū diuiditur in tres perſonas per tres proprietates diſtinctas, & non plures, neque pauciores, ita conformiter natura ſpiritualis creata,ſeu Angelica ſibi totaliter ſimilis,& conformis,& propinqua,diuiditur,& diſtinguitur in tres portiones,& tres hyerarchias generales; & deinde quælibet earum iterum in tres ordines,& ſic eſt ibi diuiſio generalis,& ſpecialis ꝑ trinatium numerum. Et ſic patet, quòd in creaturis ſpiritualibus, ſeu Angelicis, debet eſſe certus numerus ordinum,& certa diſtinctio, & etiam quod talis numerus debet eſſe trinarius magis q̃ alius; & hoc oſtendit natura corporalis,& etiam natura diuina, quæ creauit omnia.

Quòd nouē ſint ordines Angelorū.

Cap.219.

Cap.220.

Patet etiam,quòd omnes ordines debent conſummari in ſumma unitate quantum poteſt eſſe in creaturis; & quòd ſupra omnes debet eſſe unus ſummus Angelus, & una ſumma creatura ſpiritualis, conſummans in unitate omnes ordines ſpiritualium creaturarum. Et ſic probatum eſt, quòd eſt natura purè ſpiritualis creata; & quòd eſt innumerabilis multitudo ſpiritualium creaturarum, & Angelorum,& quòd eſt ibi ordo debitus quantum poteſt eſſe. Quamuis autem ibi ſit innumerabilis multitudo Angelorum, attamen omnes ſimul fuerunt creati de nihilo, quia unus Angelus non poteſt cauſare alium,nec generare de ſua ſubſtantia, nec unus poteſt deſcendere de alio,ſicut fit in hominibus, quia non ſunt corporales, ſed quilibet immediatè a Deo eſt creatus. Et ideo potuerunt omnes ſimul creari, quia nulla poterat eſſe reſiſtētia,quia Deus eſt omnipotens,qui de nihilo creauit eos; & ita potuit creare omnes inſimul, ſicut vnum: qui ſolo uelle omnia creat,nec repugnat eis creari inſimul.

Quòd Angeli ſimul ſint creati ex nihilo.

Quòd natura spiritualis creata, obligatur Deo sicut homo; & quòd omnia probata de homine, inquantum homo est, sunt iam probata de Angelis, & quod quidem est bonum hominis, & Angeli.

Capitulo. CCXXII.

QVoniam autem natura purè spiritualis creata existit: & quia ipsa habet liberum arbitrium sicut homo; ideo omnia quæ probata sunt de homine ratione liberi arbitrii, iam probata sunt de Angelis; & quicquid conuenit homini ratione liberi arbitrii, conuenit Angelo. Et ideò qui vult habere scientiam de Angelis, recurrat ad illa quæ dicta sunt de homine, & applicet eis, & faciat similem processum circa obligationem, & circa amorem, & circa fructum amoris, quod est gaudium; & comparet fructum amoris, & Angelum, & alias creaturas, seu ad creaturas inferiores eo; & videat, quòd plus accepit à Deo, quàm aliæ creaturæ inferiores; & qualiter cognoscit se habere, & accepisse à Deo quicquid habet; quia de nihilo factus est; & nihil habet à seipso. Vnde Angelus ad cognoscendum suam dignitatem, & suum gaudium in quo est, potest se primo comparare ad ipsum nihil unde uenit; deinde ad creaturam sibi oppositam, scilicet ad naturam corporalem; & potest uidere quantum ascendit super illam in dignitate, & excellentia; & hoc ex dono Dei. Deinde potest se comparare ad naturam mixtam, scilicet ad humanam, & sic omnes creaturæ seruiunt Angelis, vt cognoscant propriam excellentiam, & quantum acceperunt. Et sic patet, quòd Angelus obligatur Deo, sicut homo; & idem modus procedendi est in Angelo, sicut in homine ad inuestigandum obligationem per quam Deo obligatur: & per consequēs ad inuestigandum omnia illa quæ sequuntur ad illam obligationem. Et sicut cōparamus hominem ad alias creaturas inferiores per conuenientiam, & differentiam, ita

Quòd Angelus obligatur Deo.

possumus

possumus comparare Angelum. Exercita ergo teipsum. Et hæc sufficiant.

Ecce igitur qualiter per scalam naturæ habentem quatuor gradus distinctos, inuenimus primo naturam diuinam esse, & existere ab æterno, sine principio, & sine fine, deinde inuenimus totam scalam, & omnes creaturas contentas in scala à Deo processisse à nihilo per creationem: deinde inuenimus obligationem hominis ad Deum. Vlterius exinde deuenimus ad immortalitatem animæ hominis, ita quòd inuenimus hominem habere animam immortalem, & per consequens, quòd erat compositus ex duabus naturis, scilicet corporali, & spirituali: & reduximus omnes quatuor gradus scalæ ad duas naturas in generali, scilicet ad naturam corporalem tantum, quæ nihil habet immortale, & ad naturam mixtam ex corporali, & spirituali, quæ habet aliquid immortale. Et ultimate per istas duas naturas inuenimus tertiam naturam, quæ tantum est spiritualis, quæ dicitur Angelica natura. Et sic habemus in summa naturam diuinam increatam, quæ realiter una, & eadem numero existit: & est communis in tribus personis realiter distinctis; & habemus tres naturas distinctas creatas ab ipsa diuina natura, quæ est Deus æternus, trinus, & unus, cui est laus, & gloria in æternum.

Epilogatur totum processum huius libri.

Cap. 3.

Cap. 16.

Cap. 100.

Cap. 217.

Cap. 218.

Hic

Hic inuestigatur si homo est talis de facto qualis debet esse, & si facit, quod facere debet secundum ordinem creaturarum. Et inuenitur de facto, quòd homo est, & facit contra ordinem creaturarum, & est totus mutatus in oppositum, & in contrarium suæ propriæ naturæ, quam debet habere, sicut uinum in acetum. Cap. CCXXIII.

DIctum est in tota parte præcedenti usque hic de debito hominis ad quod obligantur de iure naturæ, & conclusum est, & probatum aliquod occultum esse debitum, quod homo debet Deo: & hoc tam ex datis, & acceptis ubi fundatur obligatio debiti, quàm ex parte dignitatis Dei, cui primo debetur amor, timor, & honor: & hoc etiam requirebat natura amoris. Ergo usque ad hanc partem processimus per debet, & per modum obligationis, & debiti: & uidimus qualis est obligatio, quàm magna, qua obligatur homo Deo, & qualis est: quoniam est primo naturalis, & perpetua, & infallibilis, indelebilis, incorruptibilis, & immortalis: & est generalis omni homini, & patens omnibus, quia est scripta in libro naturæ in omnibus creaturis, & in ipso homine tam in corpore, quàm in anima, & ipse homo, & omnes creaturæ sunt purissimum testimonium istius obligationis. Visum est etiam, & conclusum quantum, & quale bonum adueniet homini: si homo adimplet, & facit debitum ad quod obligatur Deo: & quantum, & quale malum adueniet homini: si non facit debitum quod debet Deo. Sic ergo tria cognoscimus de homine, scilicet ipsum debitum hominis, & bonum, & malum quod oportet se qui. Ipsum autem debitum semper uiuit, semper manet radicaliter in suo uigore; & impossibile est, quod tollatur.: semper homo est debitor, semper est obligatus Deo, siue homo faciat. Et quoniā ordinatur debitū ad factū; & debere ordinat ad facere: & obligatione ad solutionē; immo

Omnia consistunt in debito, & facto.

omnia quæ pertinent ad hominem, concluduntur in istis duobus, scilicet in debito, & in facto; seu in iure, & in facto; quia ipsum debitum est ius, & ipsa solutio factum; sed ipsum debitum est primum, & præcedit: & factum debet sequi post debitum; & ipsum factum est ultimum, & complementum debiti, ideo nisi post debitum sequatur ipsum factum & facere, totum est uacuum; & si sequatur factum, totum est plenum. Ista ergo duo, scilicet debitum, & factum, debent esse proportionata, & ligata inter se; quia unum nihil proficit sine alio. Quid enim proficit debitum, nisi non sequatur factum? Et quid ualet factum, nisi concordet cum debito? Factum ergo, & debitum, quando concordant, faciunt mirabilem armoniam. Si autem discordant, destruitur armonia, & fit pessimus sonus. Et quia ista scientia est de homine, inquantum homo est, & docet cognoscere hominem, & cognitio de homine consistit in duobus, scilicet in cognitione ipsius debiti, & in cognitione ipsius facit, seu facere, & cognitio ipsius debiti præcedere debet cognitionem ipsius facit, quod non est nisi tanquam lumen ad cognoscendum ipsum factum, quia impossibile est cognoscere ipsum factum an sit tale, quale debet esse, uel non: scilicet utrum sit iustum, uel iniustum, ordinatum, uel inordinatum, nisi prius cognoscatur debitum. Debitum enim est mensura, & regula, & lex ipsius facti. Qui ergo ignorat ipsum debitum, ignorat ipsum factum, & facere. Ideo postquàm habemus infallibilem cognitionem de ipso debito hominis, inquantum homo est, ad complendam totam cognitionem de homine, necesse est nos habere cognitionem de ipso facto ipsius hominis, & de suo facere: utrum ius & facere concordant in homine, ut postquàm cognoscimus quod debeat facere, uideamus quid facit, utrum suum proprium factum, seu facere, concordet cum suo proprio debito, uel discordet; & utrum sit iustum, an iniustum; & ordinatum, uel inordinatum, rectum, uel tortuosum; secundum naturam hominis,

Debitum est mensura facti.

Debitum hominis semper manet.

minis, uel contra naturam hominis; secundum Deum, uel contra Deum: ut postquàm uidimus quid de iure, uel in iure; uideamus, quid in facto, uel de facto. Quàmuis autem ista duo pertineant ad hominem, scilicet debitum & factum, non tamen similiter, & eodem modo, quia ipsum debitum semper manet in suo uigore, & est necessarium, & de necessitate; nec est in potestate, & libertate hominis, quia uelit homo, aut non uelit, semper manet debitum; & homo semper manet debitor, & obligatus. Sed ipsum factum est uoluntarium, & in libertate hominis; & ideo potest homo habere suum factum, & suum facere, quòd concordet cum suo debito, vel potest habere factum contrarium debito, uel potest desistere ab ipso facto. Et sic sunt ibi tria, scilicet facere quod debet, uel facere contrarium illius quòd debet, uel totaliter desistere ab ipso facere. Non est autem ita, nec similiter in aliis creaturis, quia factum, & debitum semper concordant. Sed quia quando homo desistit ab ipso facere, tunc facit quòd non debet; ideo homo potest generaliter ambulare per duas uias. Quia uel factum, & facere hominis est simile, & concordans cum debito, uel est discordans, & contrarium suo debito proprio. Et quia ipsum debitum est propria lex, propria mensura, & propria regula, proprium lumen, & proprium ius ipsius hominis; ideo quando in homine factum concordat cum debito, tunc homo concordat cum sua propria natura, cum sua propria lege, & regula, & cum suo proprio lumine. Sed quando in homine factum est contrarium debito; tunc homo est contrarius sibiipsi, & suæ propriæ naturę, & suæ regulæ, & suæ propriæ legi, & suo lumini, & iuri naturæ, & est contrarius omnibus creaturis, & Deo. Quid est enim omnem hominem esse contrarium sibiipsi, nisi quòd ipsum factum hominis, & suum facere sit contrarium suo proprio debito, & suę legi naturali? Igitur nunc profundè intremus in ipsum hominem, & perscrutemur interiora eius, & palpemus uiscera eius; & uideamus suum factum,

In alijs creaturis factū, & debitum semper concordant.

Nota.

ctum, & suum facere. Vsque enim modo non tetigimus hominem, nisi superficialiter, & in generali, ostendendo suum proprium debitum. nunc autem tangemus ipsum in uisceribus, & in profundo; & in particulari tangendo proprium factum. Portemus tamen ante oculos ipsum proprium debitum tanquàm lucernam, & lucem ad uidendum suum proprium factum, & facere suum. Ipsum autem factum, & facere hominis est duplex, scilicet uisibile, & inuisibile; intrinsecum, & extrinsecum; intus, & extra; occultum, & manifestum; & utrunq; oportet concordare cum debito, & cum iure, seu lege sua naturali.

Duplex facere hominis.

Cap. 223.

Hic comparatur factum, seu facere hominis ad suum proprium debitum, & ad suam propriam legem, si conuenienter concordent. Cap. CCXXIIII.

QVoniam autem ipsum debitum hominis, inquantum homo est, ius naturae est, & lumen ad cognoscendum ipsum factum hominis quale sit, & est propria lex, & regula facti; ideo comparemus factum, seu facere hominis tam uisibile, quàm inuisibile, seu occultum ad ipsum debitum; & statim apparebit utrum factum, seu facere hominis sit iustum, uel iniustum; bene, uel male. Si enim consideremus ipsum factum, seu facere per se, non comparando ipsum, nec applicando ad proprium debitum, tunc impossibile est cognoscere ipsum factum hominis, quia non potest cognosci, nisi in suo lumine, quod est debitum proprium. Et ideo qui magis cognoscit debitum ipsum hominis, facilius cognoscit ipsum factum, seu facere hominis. Et qui totaliter ignorat debitum hominis, totaliter ignorat factum, seu facere hominis; & per consequens ignorat totaliter seipsum. Prima enim lux est, & prima porta intrandi, & cognoscendi hominem, scilicet cognoscere quid debeat facere; deinde intratur ad ipsum facere. Et quoniam

ad cognoscendum utrum factum hominis, seu facere concordet cum debito, oportet per experientiam uidere ipsum factum in se, & ipsum facere: & quia quilibet homo perfectę ætatis cognoscit experimentaliter, & infallibiliter suum proprium factum, & suum proprium facere, tam interius, quàm exterius, & nullo modo dubitat, quia est sibi certissimum quód est: immo nihil magis notum cuilibet nisi suum proprium facere, licet ignoret utrum sit iustum, uel iniustum donec applicauerit, uel comparauerit facere ad debitum. Ideo quilibet homo qui cognoscit debitum hominis, inquantum homo est, & propriam eius legem naturalem: potest statim, & infallibiliter cognoscere utrum suum proprium factum, seu facere, sit contrarium debito, uel concordans, comparando facere ad debitum quod habet, & cognoscit in seipso. Debet ergo omnis homo uidere, & comparare totum suum factum, & suum facere, & suas inclinationes, & quicquid sentit in seipso ad suum proprium debitum, & propriam legem, & ueraciter cognoscet, & infallibiliter, quòd totum suum factũ, seu facere tam interius, quàm exterius, & omnis inclinatio contrariatur ipsi debito, seu iuri, & legi naturæ, & totaliter discordat ab eo. Et sic in ipso homine debitum, seu ius, & factum discordant, & contrariantur.

Quid sit debitum hominis.

Vt autem hoc ad oculos uideamus, dicamus quid sit debitum hominis, seu ius naturæ ad quod obligatur homo, & tenetur inquantum homo. Debitum autem hominis, ad quod homo obligatur ex testimonio omnium creaturarum, & suiipsius, & Dei, est istud quòd homo debet Deo dare primò amorem, & totaliter; & debet ipsum amare, & incessanter. Et per consequens debet totaliter sequi, & amare uoluntatem Dei. Et per oppositum debet habere odio totaliter, & incessanter quicquid potest esse contra Deum, & contra suã uoluntatem. Et exinde sequitur, ꝙ homo debet Deo timorẽ, & honorẽ primo. Ecce ergo debitũ amoris, timoris, & honoris primo.

Cap. 112.

Cap. 172.

Et

Et per consequens debet homo esse gratus Deo, & regratiari illi, & esse ligatus, & unitus totaliter cum Deo. Hoc ergo est debitum erga Deum factorem, & creatorem suum. Sed ex isto debito ortum est aliud debitum erga omnia quæ Dei sunt: & maximè erga suam imaginem uiuentem, & per consequens erga omnem hominem, scilicet quòd omnis homo debet amare quemlibet hominem, inquantum est Dei imago, sicut seipsum; & habere odio quicquid est contra hominem, sicut contra seipsum, inquantum est Dei imago. Et etiam debet quilibet amare seipsum propter hoc, quod est Dei imago uiuens. Ecce duplex debitum hominis: unum & primum respicit Deum, & secundum respicit illa quæ Dei sunt, & principaliter suam imaginem, & tamen non sunt nisi unum debitum, quia secundum includitur in primo, & ab ipso oritur. Et hoc est totum debitum hominis, totum ius naturæ, & tota lex naturę; & totum quicquid debet homo, uel ab ipso oritur, uel in ipso includitur. Secundum ergo istud debitum, & secundum istud ius, & secundum istam regulam, & legem, debet homo regulare, & mensurare, & ordinare omne factum suum, & omne facere tam interius, quàm exterius: & cum isto debito, seu iure debet concordare totum suum facere. Talis debet esse homo in ordine creaturarum, quòd in isto homine istud debitum, seu ius, & suum factum, & facere suum non discordent, nec contrarientur; & talem hominem requirit ordo uniuersi, & ordo naturæ; qualis debet esse natura hominis, inquantum homo est. Comparet ergo quilibet factum suum, seu suum facere interius, & exterius; & quicquid sentit in se ad debitum istud, seu ius naturæ. Et comparemus omne factum, & omne facere, quòd est in hominibus ad istud debitum; & uidebimus, & per experientiam sentiemus, & iudicabimus, quòd omne factum, & omne facere hominis, uel ad minus inclinatio, totum est contrarium, & repugnans isti iuri, seu debito, & discordans totaliter ab eo. Vnde per experientiam uidemus, & sentimus,

Debitum hominis ad se, & ad proximum.

Quomodo homo debet regulare suum facere.

sentimus, quòd homo habet amorem suiipsius primo, & non Dei: & primo amat seipsum, & suam uoluntatem propriam realiter, & de facto eam sequitur, & non uoluntatem Dei: & habet odio quicquid est contra suam uoluntatem propriam; & amat omnia, quæ amat propter seipsum, & non propter Deum, nec quia Dei sunt, & sic realiter, & de facto non amat nisi seipsum: Videmus autem, quòd homo quærit, intendit, & amat primo suum proprium honorem, & realiter, & de facto, & non Dei; & suum proprium honorem præponitur honori Dei; & vult quòd omnia quæ primo debet dare Deo factori suo, dat sibiipsi, & creaturæ, & operi facto. Et sic homo de facto habet amorem suiipsius primo, & non Dei; & habet propriam uoluntatem, & quærit primo suum honorem proprium. Et sic facit totum contrarium illius quod debet facere, & facit illud quod non debet, & nullo modo facit, quod debet.

Experimentaliter uidemus, quòd omnia facimus contra debitum.

Hic concluditur perditio totalis, & lapsus & corruptio hominis. Cap. CCXXV.

ET quoniam omne factum, & facere hominis, procedit à uoluntate sua, quia ipsa est radix, origo, causa, & domina omnis facti, & totius facere; & sic factum hominis, seu facere est uoluntarium; ideo sequitur, quòd omne factum, & omne facere hominis est contra debitum totum hominis, contrarius naturæ, contra legem naturæ, & contra totum ordinem creaturarum, & contra hominem inquantum homo est, & contra Deum totaliter. Sequitur exinde, quòd ipsa uoluntas hominis est contraria ipsi debito, & iuri naturæ, & legi naturæ, & toti ordini creaturarum, & Deo factori suo; & ideo de facto, & realiter ipsa uoluntas est extra omnem mensuram, omnem legem, & omnem regulam, & extra omnem ordinem, & ordinationem, & extra to-

tum ius, extra Deum, & extra ſeipſam, quia eſt extra ſuam propriam legem naturę,& non recognoſcit Deum ſuperiorem,ſed ponit ſe ſupra Deum,vel facit ſe ęqualem Deo. Et per conſequens ipſa uoluntas hominis eſt deuiata, & lapſa à proprio ſuo ſtatu, perdita, corrupta, & peruerſa, & mutata, & alienata in oppoſitum ſuæ propriæ naturæ; & ideo eſt inordinatiſſima, turpiſſima, irregulatiſſima, ſuperbiſſima,& in errore & falſitate extra ſuum bonum, & ſemper quærit uanitatem, & mendacium; & ideo totaliter odibilis, & nullo modo amabilis, & ſeparata totaliter à conſortio, & amicitia, & ſocietate ſui Creatoris; & per conſequens ſequitur, quòd talis eſt homo, qualis eſt ſua uoluntas. Sequitur ergo, quod homo qui primo amat ſeipſum, quàm Deum, eſt totaliter à ſocietate, & conſortio Dei ſeparatus. Et quia iam in parte præcedenti tractatum eſt ad longum de duobus amoribus primis; & de propria uoluntate, & de proprio honore; & concluſum eſt; quòd proprius amor ſuiipſius, & propria uoluntas, & proprius honor, iſta tria ſunt ſimul alligata, nec poſſunt ſeparari, & totaliter ſunt contra Deum, & contrariantur Deo, nec aliquid eſt contra Deum, niſi proprius amor, propria uoluntas, & proprius honor; & in iſtis eſt tota radix inimicitiæ, & contrarietatis ad Deum; ideo concluſum eſt, quòd qui habet amorem ſuiipſius primo, & propriam uoluntatem,& proprium honorem, quòd talis eſt inimicus capitalis Dei,& ideo eſt in ira Dei. Quare ſequitur, quòd homo quum habeat iſta in ſe, eſt capitalis inimicus Dei; & ideo eſt in odio Dei. Et etiam quia concluſum eſt, quòd homo nihil habet, quod ſit ſuum, niſi amorem; & ideo quia amor hominis eſt totus contrarius Deo, & totus corruptus, & peruerſus, totus malus, totus deuiatus, & totus alienatus, totus inordinatus, & totus iniuſtus; ideo ſequitur, quòd homo eſt talis, qualis, eſt ſuus amor. Item etiam, quia amor ſuiipſius, & propria uoluntas, & proprius honor, ſunt radix omnium

Cap. 129.

nium malorum; ideo homo habet in se radicem omnium malorum, & uitiorum. Quia etiam iam probatum est qualis fructus sequitur homini ex amore Dei, & ex amore suiipsius, & propria uoluntate, & proprio honore, quærendo illum; ideo homo incidit in omnia mala quę oriuntur ex illis, & perdit omnia bona quæ sequuntur ex amore Dei, & honore. Et per consequens homo uadit ad æternam tristitiam, ad æternam pœnam, & perpetuum dolorem, & æternum lucrum, & perdit ęternum gaudium, quod finem non habet, & æternam amicitiam, & societatem sui Creatoris. Et omnia ista iam conclusa sunt. Et sic apparet qualiter comparando factum hominis, & omne facere, & propriam uoluntatem à qua oritur ad suum proprium debitum, ad suum proprium ius, & ad suam propriam legem naturæ, cui obligatur, uerissimè inuenimus, & cognouimus deuiationem, & lapsum totalem perditionem, alienationem, corruptionem, degenerationem, & peruersitatem hominis, & naturæ suæ à suo proprio statu, & à sua propria natura, quæ deberet esse. Et sic per quandam scalam, & ordinem deuenimus ad notitiam, & cognitionem perditionis, lapsus, & corruptionis naturę hominis, quæ omnia erant occulta homini; & hoc per cognitionem obligationis ipsius naturalis, quæ fuit manifestata per omnes creaturas. Et sic per scalam naturæ manifestatus est Deus, manifestata est productio mundi de nihilo, manifestata est obligatio, & debitum hominis ad Deum; & per consequens ius naturæ, seu lex; & manifestatus est lapsus hominis, & corruptio, seu perditio, & ita omnia ista se manifestant inuicem, & unum manifestat, & discooperit aliud. Ecce artem, & modum qualiter quilibet potest cognoscere seipsum esse æternaliter perditum lapsum, & corruptum, & deuiatum: comparando factum ad debitum; & uidendo distantiam, elongationem, & contrarietatem inter factum, & debitum hominis inquantū homo

Cap. 129.
Cap. 181.
Cap. 141.
Cap. 160.
Epilogat.

eſt,& ignorat ſe eſſe perditum, & corruptum, & lapſum. Et ſic omnes creaturæ clamant, & dicunt, & manifeſtant hominem eſſe ueraciter perditum æterna perditione, & mortuum perpetua morte, quia ſeparatus eſt æternaliter à Dei ſocietate, qui ſolus eſt uita hominis, ſicut anima ſola eſt uita corporis. Et ſic homo eſt totaliter ſeparatus à toto bono, & à tota ſua uita.

Quòd etiam lapſus, & corruptio hominis manifeſtatur comparando factum hominis, ſeu facere ad ſecundum debitum, quod reſpicit ea quæ Dei ſunt.
Capitulo. CCXXVI.

Viſum eſt qualiter comparando factum, & facere hominis ad debitum, & ad ius naturę, quod reſpicit Deum inuenimus hominem lapſum, & perditum, ideo nunc reſtat comparare hominem ad ſecundum debitum, quod reſpicit imaginem Dei. Videamus ergo ſi factum, & facere hominis, concordat cum ſecundo debito, & ſecundo iure, quòd oritur à primo debito. Secundum debitum eſt, quòd quilibet homo debet, & obligatur amare quemlibet alium hominem inquantum eſt Dei imago, ſicut ſeipſum, & odio habere quicquid eſt contra omnem alium hominē, inquantum eſt Dei imago, ſicut contra ſeipſum, inquantum eſt Dei imago, & etiā quilibet debet amare ſeipſum inquantum eſt Dei imago uiuens. Et ſic ratione iſtius debiti, & iuris debet eſſe inter homines fraternitas, vnitas, ſocietas, amicitia, cōcordia, & pax: & omnes debent ſe reputare tanquā unum. Sed per experientiam uidemus, ꝙ unus homo lædit aliū hominem, adinuicem ſe deſtruūt, adinuicē ſe occidunt, inter illos nulla uera unitas eſt, nulla uera ſocietas eſt, nulla uera amicitia, nec pax, nec concordia, ſed magis diuiſio, lis, diſcordia, & bellum, & inimicitia; & ſi forte diligant ſe inter ſe, ſi forte ſit pax aliqua, & ami-

amicitia; non est propter hoc, quia est Dei imago, nec propter debitum, sed propter alias causas. Et talis unitas oritur ex amore corrupto, & inordinato, iniusto, & contra Deum. Et sic homo, quia est inimicus Dei, & contrariatur Deo totaliter, est etiam uerus inimicus suæ imaginis; & per consequens est inimicus cuiuslibet hominis, inquã tum est Dei imago, & etiam inimicus, & contrarius suiipsius, & seipsum lædit, destruit, & occidit, inquantum est Dei imago; & persequitur, & lædit Dei imaginem. Et sic comparando hominem ad secundum debitum, inuenimus, ipsum esse contrarium totaliter illi debito, & per cõsequens lapsum, & corruptum.

Quòd homo potest uidere continuè in alijs rebus extra se tanquam in speculo suum statum in quo existit, & suam perditionem; suum lapsum, & corruptionem. Cap. CCXXVII.

QVoniam autem homo quãuis sit corruptus, perditus, lapsus, & mutatus in contrarium suæ naturæ: immo in non hominem, non sentit, uel uix sentit se esse corruptum, & lapsum, & esse in tali statu in quo est; ideo non dolet, non flet, nõ tristatur de sua perditione, & corruptione; quum tamen continuè dolere, & flere deberet; tam pro statu in quo est quum pro futuro statu; & pro malis quę ipsum expectant; immo ridet; iocundatur, lætatur, recipit suas delectationes, suas consolationes, comedit, bibit, ac si nihil mali esset. Ex quo apparet, ꝙ est tãquam freneticus, stultissimus, sine omni sensu, quia frenecticus, & stultus nõ sentiunt se esse tales. Etiam est tanquã dormiens, nihil sentiens, sicut somnians, uel incantatus, uel illusus. Et ideo, quia homo in seipso non bene uidet, nec sentit suam corruptionem, debet uidere in aliis rebus extra se similitudinem suæ perditionis, & sui lapsus; & fa-

cere sibi quoddā speculū in quo continuè videat suū sta tum corruptum,& mutatū:ut non tradat obliuioni suū malum,ut sic doleat. Postquam ergo homo comparauit seipsum;& totum facere suum ad ipsum debitū,per quod cognoscit se esse perditum,& lapsum,debet se comparare ad res alias extra se quando mutantur,aut quando in cō trarium suæ naturæ corrumpuntur, uel debet fingere cō trarium cuiuslibet rei quā uidet,& corruptionē,& cogitet qualis est quælibet res quando mutata est in contrarium suæ propriæ naturæ,& quādo corrupta est, uel qua lis esset si mutaretur, & corrumperetur, & cogitaret, ꝙ pro certo talis est ipse secundū ius propriæ naturæ in quo debet esse;& cogitet,quòd quanto res est nobilior, quæ corrumpitur, & melior in sua propria natura, tanto est peior,& uilior quando est corrupta; & mutata in contrarium suæ naturę,& in quanto gradu bonitatis est,in tanto gradu malitiæ est, & quanto erit alta, tanto efficitur inferior. Vt uerbi gratia,faciamus exemplum in ipso uino;quoniam ipsum uinum quando mutatur,& corrumpitur in contrarium suæ naturæ,tunc efficitur acetum. Ergo sicut se habet status aceti ad statum uini, sic se habet status hominis, nunc in quo est,ad statum in quo debebat esse,& quantum distat acetum à uino,tantum distat homo à statu suæ naturæ. Et sicut acetum nihil ualet ad illud ad quod ante ualebat quando erat uinum,& ad quod ordinatum erat;ita homo nihil ualet ad illud ad quod ualebat in statu suo debito, nec ualet aliquid ad illud ad quod ordinatus erat; & ideo non ualet nisi ut in ignem mittat. Et quantum etiam distat,& elongatur acetum à uino in bonitate,tantum etiam distat,& elongatur homo in bonitate à propria natura hominis. Et sicut nihil de bonitate uini mansit,nec est in aceto,ita nihil de bonitate hominis,inquantum homo est,& quę debet esse secundum suam propriam naturam,est in homine. Et sicut doleret acetum si cognosceret uinum,ita debeat dolere homo si cognoscat statum in quo debet esse.

Contemplatio ducens hominem in considerationem status sui.

Experiētia, quæ homo cognoscit suum lapsū

Item

Item in uino possunt esse duæ mutationes, quia uinum aliquando mutatur,& fit turbatum,tunc est infirmum,sed tunc remanet uinum, & retinet aliquid de bonitate uini,& non est totaliter perditum,& non potabile, sed non sicut ante; aliquando mutatur uinum in acetum, & tunc est totaliter perditum,quia nihil retinet de bonitate uini. Homo autem est sicut acetum,& non sicut uinum turbatum, quia est totaliter perditus, & nihil habet de bonitate hominis quam debet habere; ideo habet in se nullam dulcedinem, nullum bonum saporem, sed habet in se amaritudinem, & acetositatem, & pessimum saporem,& credulitatem,quia deficit homini tota propria bonitas quæ debebat esse, & est in eo contraria malitia quæ non debebat esse. Sicut autem fecimus comparationem hominis ad uinum,& ad acetum; ita possumus comparare hominem ad omnes alias creaturas, & res tam naturales, quàm artificiales, quæ perdi, & mutari possunt, tamen exemplum de uino,& aceto est ualdè conueniens ad uidendum statum hominis in seipso.

Possumus etiam facere comparationem de homine dum habet sensum, & utitur ratione, & dum factus est freneticus, & stultus, quia sicut se habet homo stultus, & freneticus ad statum eiusdem, & suiipsius, dum est in suo sensu naturali; sic se habet status in quo homo est nunc ad statum in quo debebat esse.

Potest etiam fieri comparatio de muliere ad uirum quando facta est meretrix, quia sicut se habet status mulieris, dum est in bono matrimonio, & bona societate cum uiro suo; ad statum eiusdem quando est separata a societate sui mariti,seu sponsi, & facta est meretrix stans in prostibulo. Sic similiter se habet status naturæ hominis, in quo nunc est ad statum in quo debebat esse in ordine ad Deum, & respectu Dei, quia debebat habere societatem ueram, & fidelem cum Deo.

Similiter potest fieri comparatio de filio perdito, & deuiato, quia sicut se habet status filii perditi, & deuiati, & separati à patre totaliter ad statum eiusdem filii, dum est sub obedientia, & sub regula patris, & in domo: sic simili ter est de statu hominis respectu Dei. Ecce igitur qualiter homo potest uidere continuè in pluribus rebus, & exemplis tanquam in speculo suum statum in quo existit, suam perditionem, & suum lapsum, & corruptionem, ut sic non rideat, sed magis lugeat seipsum perditum esse, & à sua propria natura totaliter mutatum.

Quòd etiam perditio, lapsus, & corruptio, clarissimè manifestantur in natura hominis comparando, & respiciendo ad debitum & ius, & legem paternitatis filiationis, & fraternitatis.

Cap. CCXXVIII.

Duplex est paternitas, & fraternitas.

Possumus autem uidere infallibiliter per alium modum peruersionem, & perditionem naturę hominis, si comparemus ipsum ad ius, & ad debitum quod fundatur in paternitate, & filiatione, & fraternitate. Propter quod considerandum est, quòd duplex est paternitas, duplex filiatio, & duplex fraternitas in hominibus, una manifesta, uisibilis, & sensibilis, quam nemo ignorat, alia occulta, inuisibilis, & spiritualis, quam plures ignorant. Et quia ordo cognoscendi est, quòd per uisibilia, & manifesta, cognoscamus inuisibilia, & occulta; & per magis nota, minus nota; ideò per paternitatem manifestam, & corporalem manifestabimus paternitatem occultam, & spiritualem; & similiter de filiatione, & fraternitate.

Vnde uidemus per experientiam, quòd aliquis dicitur pater alicuius, quia dedit ei corpus, & carnem immediatè; & aliquis dicitur filius alicuius, quia recipit immediatè

corpus, & carnem, & principium ab illo sine medio, ac sic ita quod dare, & recipere faciunt paternitatem, & filiationem; & quia homo habet animam, & corpus, & quia anima est immortalis, ut iam probatum est in capitulo de immortalitate animæ, & Deus immediatè per se solum dat, & creat animam; & homo recipit animam immortalem immediatè a Deo, sicut recipit immediatè carnem, & corpus a patre suo: si ergo aliquis est pater alicuius, quia dat sibi carnem & corpus, & aliquis filius eius, quia recipit ab eo immediatè corpus, & carnem: nonne etiam Deus erit pater cuiuslibet hominis, quia immediatè & per se dat ei animam rationalem, & quilibet homo erit filius Dei, quia ab eo recipit immediatè animam immortalem. Si enim ratione corporis causatur paternitas, & filiatio: quare etiam non ex parte animæ? Et etiam aliqui ideo sunt fratres, quia immediatè recipiunt corpus, & carnem ab uno, & eodem. Quare etiam non erunt omnes homines fratres, quia immediatè recipiunt animam immortalem ab uno, & eodem patre, scilicet Deo quæ quidem anima est ad Dei imaginem creata. Immo de tanto paternitas, & filiatio, & fraternitas, quæ sunt ex parte, & ratione animæ rationalis immortalis, excedunt paternitatem, filiationem, & fraternitatem, quæ sunt ratione corporis immortalis, & sunt nobiliores, maiores, excellentiores, & digniores, altiores, & meliores quàm illæ, de quanto anima immortalis ad imaginem Dei creata, excedit corpus creatum, & mortale, & terrenum; & Deus hominem, & Creator creaturam. Vnde paternitas, & filiatio, & fraternitas, quæ sunt ex parte corporis, pereunt, dum corpora pereunt, & moriuntur. Sed quæ sunt ex parte animæ, semper durant, quia anima est immortalis, & Deus est immortalis. Et sic probata est paternitas inuisibilis, & spiritualis, & etiam filiatio, & fraternitas; & ita habemus ipsam inuisibilem, & inuisibilem, manifestam, & occultam. Deus igitur est pater inuisibilis, & occultus, cu-

Capit. 17.

Quod Deus sit pater noster spiritualis.

Quod sumus fratres spirituales.

iuslibet hominis, & immediatus, & oẽs homines sunt filii Dei; quia ab ipso immediatè recipiunt omnes animã propriam, & inter se sunt fratres. Et magis sine comparatione Deus est pater propter animam, quàm pater carnalis propter corpus; quia corpus in comparatione ad animam nihil est, sed propter animam homo est homo, & habet esse completum, & corpus habet esse propter animam, & sic inquantum anima est primitiua in homine, de tanto Deus a quo immediatè prouenit anima, erit magis pater, quàm pater carnalis; & quilibet homo magis est filius Dei, q̃ filius patris carnalis; quia a Deo recipit principalissimam partem, per quam homo est homo, & est in honore, & dignitate super omnes creaturas mũdi; & etiam quia quilibet homo recipit a Deo solo totam animam, sed non recipit a patre totum corpus, immo a duobus, scilicet a patre, & matre, & etiam pater carnalis non est nisi instrumentum in generatione hominis, quia Deus est principalis causa, quia pater non est formator corporis, & membrorum, sed Deus inuisibiliter operans, quia non est in potestate patris generare quando uult, & sic pater carnalis ideo est pater, quia per ipsum ministratur, tanquam per instrumentum principiũ corporis in prima materia; sic ergo Deus magis sine cõparatione debet dici pater. Item etiam quia magis est propinqua, & conueniens hominibus paternitas, filiatio, & fraternitas secundum animam, quàm secundum corpus. Sic enim potest conuenire animalibus brutis. s. secundũ corpus, sed non secundum animam. Quare sequitur, quòd omnes homines magis sine cõparatione sunt fratres, quia immediatè quilibet recipere animam a Deo creatam ad suam imaginem, quàm illi qui recipiunt corpus ab uno etiam eodem patre carnali, & uisibili immediatè, & magis sunt filii Dei, quia immediatè recipiunt ab ipso animam, quàm illi qui immediatè recipiunt corpus ab uno & eodem patre carnali. Et quia ex paternitate, & filiatione, & fraternitate oritur ius, debitum, & obli-

Concludit, quod Deus sit pater noster spiritualis.

Maior est fraternitas spiritualis.

gatio,

gatio, quia filius inquantum filius, & ratione obligationis obligatur, & debet reddere aliqua debita patri inquantum pater est, & frater inquantum frater est, & iure fraternitatis debet aliqua reddere fratri inquantum frater est. Et quia omnia ista debita, & iura iam manifesta sunt & de facto soluuntur in fraternitate, filiatione, & paternitate secundum carnem; ideo per illa quæ fiunt de facto in paternitate, filiatione, & fraternitate secũdum carnem arguamus omnia illa quæ fieri, & esse debent in paternitate, filiatione, & fraternitate secundum animam. Si filius facit, & reddit aliqua patri suo carnali ꝓp hoc, quia est pater, & quod accepit ab eo corpus, multomagis debet sine comparatione illa eadẽ facere, & reddere illi spirituali patri. s. Deo a quo recepit animã immortalem ad sui similitudinẽ creatam. Et ẽt si frater carnalis facit, & reddit aliqua fratri suo carnali ꝓp fraternitatẽ, quia ambo receperunt corpus mortale ab vno, & eodẽ patre, multomagis sine comparatione debet facere, & reddere fratri suo illa secundũ animã ratione fraternitatis; & quia ambo receperunt animam ab vno & eodẽ patre. s. a Deo; arguamus igitur primo, & probemus debitum, & ius paternitatis, & filiationis secundum animam per illud quod de facto fit in paternitate, & filiatione secundũ corpus. Si. n. nos amamus, honoramus, & timemus patrẽ carnalem, mortalem; quia ab eo recepimus corpus mortale, quantomagis debemus honorare, amare, & timere patrem nostrũ spiritualem, & immortalẽ. s. Deum, qui ab eo recepimus animã immortalem, & de tanto magis, quanto præualet anima, q̃ corpus, & Deus q̃ homo. Et si nos seruimus patri carnali, & obedimus, & cõfidimus in eo totaliter, nec dubitamus de eo, ꝙ nobis deficiat, nec ꝙ velit nos decipere; & hoc q̃a recepimus ab eo corpus, & carnẽ corruptibilẽ, ergo multomagis debemus seruire patri secundũ animã, & obedire, & cõfidere in eo, nec dubitare de ipso, ꝙ nobis deficiat, nec decipere velit; & hoc q̃a ab ipso recepimus animam immortalem creatã ad sui imaginem. Itẽ

Ratione paternitatis obligamur Deo.

si nullo

si nullo modo possumus, nec uolumus audire, nec pati iniuriam patris nostri carnalis, nec audire malum dici de ipso, immo exponimus nos ad mortem propter honorē eius, & reputamus nos honorem suum honorem nostrū quanto magis sine comparatione nullo modo debemus audire, nec pati iniuriam patris nostri secundum animā, nec posse audire dici malum, nec blasphemare de ipso, & exponere nos debemus ad mortem propter honorem suum, & reputare honorem suum honorem nostrum. Et sicut nos cauemus quantum possumus ab offensa patris nostri carnalis, nec uolumus, quod aliquis offendat eum, nec uolumus aliquid facere contra uoluntatē suā, ergo quanto magis hoc facere debemus erga patrem nostrum cęlestem. Et etiam sicut nos cauemus quantum possumus ne aliquid turpe, & inhonestum agamus in conspectu patris nostri carnalis, nec etiam alio modo per quem honor patris nostri posset diminui, quanto ergo magis debemus cauere ne aliquod turpe, seu inhonestū agamus in conspectu Dei patris nostri secundum animā, nec aliquid per quod honor suus posset diminui, q̄a omnia uidet. Etiam quanto magis pater carnalis est potens, magis sapiens, & magis bonus, tanto filius eius honorat ipsum magis, & timet eum, & amat eum, & obedit ei, & cauet ne ipsum offendat; & si sit Rex, uel Imperator, uel Princeps iustus, tunc sine comparatione timet eum, & honorat, & obedit ei, & ei subiicitur omni humilitate, & omni subiectione; ergo quanto magis quilibet homo debet timere, & honorare Deum patrem suum secūdum animam, & ei obedire, & subiici cum omni humilitate, & subiectione, & summè cauere ne ipsum offendat, quum sit pater eius, & est omnipotentissimus, sapiētissimus, optimus, & iustissimus, Rex, & Imperator, & Princeps æternus, habēs omne dominium, & oēm potestatē ab ęterno, & a seipso, cui nihil pōt resistere, quis potest totum perdere si uult subito, & nullus dicet, quare fecisti. Item si pater carnalis uult, q̄ filius suus carnalis p̄p hoc,

Tenemur defendere honorem Dei.

 quia

quia filius suus sibi seruiat, sibi obediat, & eum timeat, & honoret, nonne magis vult Deus, qui sine comparatione est magis pater noster, quàm pater carnalis, quum sit pater animarum nostrarum immediatus, quòd omnis homo ei seruiat, & obediat; timeat eum, & honoret. Et si pater carnalis reputat sibi ad summam iniuriam, & offensam, si filius carnalis non obediat sibi, & non timeat eum; nec honoret, quanto ergo magis Deus, qui est pater noster, quum sit dominus omnipotens, a quo recepimus animam, reputabit sibi ad summam iniuriam, & offensam, si ei non seruiamus, nec obediamus, nec eum honoremus, nec timeamus, sed contra voluntatem suam faciamus; immo de tanto magis, de quanto maior est anima, quàm corpus, & Deus quàm homo. Et sic in multis aliis; quę fiunt in paternitate, & filiatione secundùm carnem possumus arguere. Ecce igitur qualiter per illa quę fiunt de facto in paternitate, & filiatione secundùm carnem visibili probamus, & arguimus illa quæ debent fieri in paternitate, & filiatione inuisibili secundum animam, & hoc iure, & ratione paternitatis, & filiationis; immo paternitas, & filiatio secundum carnem, sunt speculum, & exemplum paternitatis, & filiationis secundum animam, & quædam scala, vt per hoc cognoscat omnis homo quid debeat Deo patri suo iure, & ratione paternitatis, & filiationis, & qualiter se habere debeat erga ipsum inquantum est pater.

Quum enim nos faciamus omnia prædicta patri carnali, qui moritur, & nihil potest nobis nocere dum mortuus est, quanto magis debemus omnia illa facere patri spirituali, & immortali, ad cuius manus habemus deuenire, qui potest nos æternaliter perdat.

Manifestatio lapsus, & defectus hominis. Cap. CCXXIX.

ET quoniam uisum est quicquid debemus de iure, & ratione paternitatis, & filiationis, & qualiter sumus obligati. Videamus nunc factum nostrum, & nostrum facere si concordant cum isto debito, & iure. Videamus si habeamus omnia quæ habere debemus erga Deum patrem nostrum verissimum, & in veritate, & in facto nihil habemus quod habere debuimus, nihil facimus quod non facere debuimus, immo totum oppositum, & contrarium facimus, & habemus in nobis. Iam non est amor erga Deum patrem nostrũ, nec timor, nec honor, nec reuerentia, nec obedientia, nec humilitas, nec subiectio, nec spes, nec confidentia, nec credulitas, immo omnia ista de facto deficiunt nobis erga Deum patrem nostrum, & tamen de iure de bene esse, immo magis contraria omnium istorum, & aliorum quæ debent etiam esse, sunt in nobis omnibus erga patrem nostrum, quia in nobis est contrarius amor amoris Dei, & etiam odiũ Dei, & est timor contrarius timori Dei patris nostri, & est contemptus patris nostri spiritualis, & honor contrarius honori paterno, & offensa, & iniuria eius, & inhonoratio, & vituperatio, & irreuerentia, inobedientia, superbia, resistentia, & diffidentia, & incredulitas. Quare possumus hic concludere lapsum, & perditionem, corruptionem, degenerationem, deuiationem, & alienationem nostram, & naturæ hominis, & mutationem in suum contrarium, & qualiter homo totaliter distat, & elongatur a veritate.

Non est nobis amor Dei.

Sed vt clarè videamus statum nostrum respectu Dei patris nostri, qualis sit manifestabimus ipsum per paternitatem, & filiationem, quæ sunt secundùm carnem arguendo a contrario sensu. Si enim filius carnalis non amet,

Sumus mali filij.

amet, nec timeat patrem suum, nec honoret a quo recipit corpus, quod est propter animam, nonne dicitur malus, & pessimus filius? Ergo quantomagis quum nos non timemus, nec amamus, nec honoramus patrem nostrum a quo recipimus animam propter quam est corpus, sumus mali, & pessimi filii.

Item si nos reputamus, & iudicamus illum filium carnalem pessimum, ribaldum, & nequissimum, ingratissimum, & peruersum totaliter, qui continuè iniuriat, offendit, & persequitur suum patrem carnalem, & semper contrariatur, & omnia facit contra ipsum; ergo quantomagis nos sumus reputandi pessimi filii, & ribaldi, nequissimi, & peruersi totaliter, & summè ingrati, respectu Dei patris nostri principalis; quia continuè ipsum iniuriamus, offendimus, & persequimur, & semper ei contrariamur, & omnia facimus contra eum, a quo recepimus animam, & conseruamur in esse, & a quo nobis continuè dantur beneficia multa.

Iniuriamus Deo.

Item si filius carnalis non curaret de honore patris sui, immo totaliter inquantum in eo esset, destrueret illum, & annihilaret; & totaliter ipse curaret de honore suo proprio contra honorem patris, nonne talis filius esset nequissimus filius? Ergo multo magis nos sumus nequissimi filii erga Deum, qui est pater noster, cum semper laboremus pro honore nostro proprio, & pro suo honore, & primo, & principaliter quæramus honorem nostrum, & non suum, & tamen viuimus quotidie de bonis suis.

Inhonoramus Deum.

Item si filius carnalis haberet patrem Regem potentem, & viuentem, & sapientem, & multum iustum, & talis filius patre viuente faceret se Regem, & vellet dominari sine voluntate, & auctoritate patris, & vellet esse æqualis patri; nonne talis filius esset nequissimus? Ergo multo magis nos sumus nequissimi filii, respectu Dei patris nostri, qui cum habeamus patrem omnipotentem summum Regem semper viuentem

viuentem, summè sapientem, & tamen cōstituimus nos Reges; & nos volumus dominari sine voluntate, & authoritate sua, & habere propriam voluntatem, & sequi illam sicut ipse, & facere nos Reges, & regnum nostrum, & imperium nostrum in nobilmetipsis contra suum regnum, contra suam voluntatem. Item si filius carnalis insurgat contra patrem, tunc dicimus, quòd est effectus stultus, freneticus, & inamatus, & maximè si pater sit potens & sapiens. Ergo multo magis nos sumus verissimè stulti, & frenetici, & inamati, quum continuè insurgamus contra patrem nostrum verissimum omnipotentem, & iustissimum. Item si filius carnalis habeat patrem summè diuitem, & potentem, & non confidat de patre suo; immo diffidat, tunc signum est certissimum, quòd aliquam magnam offensam, & iniuriam, & displicentiam fecit contra patrem suum, propter quod diffidit. Ergo quum nos non confidamus in Deo patre nostro, nec speremus in eo; immo diffidamus de eo, qui est verus pater noster, signum est quòd aliquam offensam magnam, & aliquam iniuriam, & aliquod magnum displicitum fecimus contra ipsum, propter quod perdidimus confidentiam, & spem, quum ipse sit pater noster, & sit omnipotens, & summè diues. Vlterius quanto pater carnalis est magis bonus, benignus, pius, prudens, & nobilis, tunc si filius offendat, & iniuriet talem patrem, tanto reputabitur peior, malignior, & nequior. Ergo quū pater noster secundum animam sit summè bonus, summè benignus, & pius, & nobilissimus, & summè sapiēs, tanto sumus peiores, maligniores, & nequiores, quia de facto talem patrem offendimus, iniuriamus, & contemnimus, & de ipso nullum computum facimus. Praeterea si filius carnalis habeat patrem, qui non solum sit pater suus, immo totaliter dominus suus, rex suus, & princeps suus, & iudex suus; si insurgat contra patrem talem, vel ipsum offendat, & iniuriet, & totaliter faciat contra suā voluntatem, & sit contrarius ei, nonne iste filius non solum

Insurgimus contra Deū

Diffidimus Deo.

lum

lum dicetur malus, & pessimus, immo stultissimus, & sine sensu? Ergo multomagis quum nos habeamus omnes patrem æternum, qui non est solum pater, quia ab eo recepimus animam immortalem, immo totaliter dominus noster, rex noster, & iudex noster, qui potest nos totaliter perdere si vult, nonne sumus stultissimi, & sine sensu, quia talem patrem offendimus, & iniuriamus; & quotidie facimus contra suam volūtatem, immo sumus contrarii, & inimici sui? & non dubitamus esse tales, nec potest esse maior stultitia, quia tunc non solum filius est contra patrem, immo seruus contra dominum suū, subditus contra Principem suum, & iudicandus reus, contra iudicem suum. Et tunc iniuriamus, & offendimus Deū vt patrem, vt dominum, vt Principem, & vt iudicem nostrum, & sic facimus contra ius, & debitum paternitatis, & filiationis, contra ius, & debitum dominii, imperii, & principatus, & seruitutis; & ita incurrimus simul irā, & indignationem patris nostri, regis nostri, domini nostri, & principis nostri, & summi iudicis nostri. Et sic omnibus ex supradictis possumus clare videre statum nostrū qualis est respectu Dei patris nostri, & quales filii sumus, quoniam forma & imago filiationis spiritualis, quæ est secundum animam in ordine ad Deum patrem nostrum totaliter est perdita, corrupta, & deformata, annihilata, & in contrarium mutata; & habemus formam contrariam contra formam filiationis; ideo sumus filii deformes, deformati, peruersi, turpes, & ingratissimi; vnde non sumus, nec facimus vt filii, sed vt hostes, & inimici Dei patris nostri, quoniam inter patrem nostrum, & nos sūt omnia illa in medio quæ repugnant paternitati, & veræ formæ filiationis, scilicet inobedientia, irreuerentia, contemptus, præsumptio, superbia, rebellio, ingratitudo. Et quia nos habemus formam contrariam veræ filiationis, quæ est secundum animam, ideo sumus contrarii patri nostro per contrariam formam. Et ideo quia in nobis est deformitas, & peruersitas filiationis; sequitur, quòd

Similes freneticis sumus.

Filiatio nostra spiritualis ē totaliter corrupta.

pater noster habeat iram contra nos, & sumus ei odibiles, & abominabiles, & digni sumus ira, & indignatione sua propter deformitatem. Item quia forma filiationis est corrupta, & perdita in nobis, sequitur, quòd nos perdimus omnia bona, omnes diuitias, omnem hæreditatem quæ debebant nobis euenire ratione istius veræ filiationis, quæ quidem sunt tanta, & tam magna, quàm magna erat filiatio, & paternitas. Et quia pater noster spiritualis est in infinitum diues, nec habent finem, nec numerum omnia bona sua, & omnia bona patris debēt esse filiorum, sequitur, quòd nos perdidimus infinitas diuitias, & infinita bona, quia perdidimus omnia bona patris nostri, quæ debebantur nobis ratione filiationis. Et quia pater noster est totus spiritualis, & inuisibilis, nullo modo corporalis, & illud per quod nos sumus filii: etiam est inuisibile, & spirituale, & nullo modo corporale, scilicet ipsa anima; sequitur, ꝙ bona, & diuitiæ, & hæreditas patris nostri omnia sunt inuisibilia, spiritualia, & nullo modo corporalia. Ideo perdendo formā filiationis, perdidimus infinita bona spiritualia. Et quū filius debeat ꝑtractare negotia patris sui, & nos tractemus semper negotia cōtraria. s. corporalia negotia, & corruptibilia, & nullo modo spiritualia; sequitur, quòd sumus extra bona patris nostri, & sumus totaliter exhæredati a bonis paternis, & ab æterna hæreditate. Et hoc maximè manifestatur, quia quum filii debeant viuere de bonis paternis; & quum bona patris nostri sint spiritualia, & inuisibilia, & nullo modo corporalia; ideo debemus viuere de bonis spiritualibus, & inuisibilibus, & tamen tota vita nostra consistit in bonis corporalibus, & solum viuimus sicut animalia bruta de rebus corporalibus, & visibilibus; & sic facimus uitam nostram bestialem, & non sicut filii Dei. Et quia pater noster non solum pater, immo est rex etiam summus; & per consequens habet regnum tantum, & tale sicut pertinet ei, & palatiū, & astantes, & seruientes ei iuxta suam regiam maiestatem;

Perdimus omnia bona

Hæreditas nostra est spiritualis.

Deberemus uiuere de spiritualibus bonis.

& ideo

& ideo quia perdidimus formam suæ filiationis, quæ est summæ dignitatis, & summi honoris, & acquisiuimus formam contrariam, turpissimam, & peruersam; sequitur, quòd perdidimus regnum suum æternum, & consortium omnium eorum qui continuè cum eo assistunt, & seruiunt ei, & sumus in æternum exules a regno suo, a domo sua, & a palatio suo. Et sic clarissimè possumus videre, & cognoscere perditionem, corruptionē, lapsum, & totalem peruersionem hominum, comparando homines ad debitum, & ius paternitatis, & filiationis, quæ est secundum animam. Quare summè flere debent homines, & dolere, qui tales fiunt, & tanta bona perdiderūt, qui non solum sunt lapsi à vero statu in quo debebant esse, immo a vero statu filiationis Dei quod est maius.

Quòd etiam perditio lapsus, & corruptio naturæ hominum cognoscuntur, comparando ad ius, & debitum fraternitatis, quæ est secundum animam; & primo ostenditur quomodo se debent habere inter se. Ca. CCXXX.

SIcut autem probatum est, & conclusum ius paternitatis, & filiationis secūdum animam per illud quod de facto fit in paternitate, & filiatione secundum corpus, & carnem, ita conformiter probabimus ius, & debitum fraternitatis, qui est secundum animam per illud quod de facto fit in fraternitate, quę est secundùm carnē. Si enim fratres carnales se amāt tantum, & tanta amicitia, & tanta vnitas, & tanta coniunctio est inter eos, quòd nihil habent diuisum, nihil proprium, vnus moritur pro alio, vnus reputat se aliū, & omnia ista fiunt ratione fraternitatis, scilicet quia habent vnum patrem immediatū, scilicet a quo immediatè receperunt corpus, & carnem mortalem, corruptibilē,

& putrefactibilem, ergo quanto magis, & sine comparatione debemus nos omnes amare adinuicem, & nihil reputare proprium, & reputare omnes unum ratione fraternitatis, quæ est secundum animam quam habemus immortalem, quia scilicet omnes sumus unius, & eiusdem patris filii immediatè secundum animã, a quo omnes nos, & a nullo alio immediatè recepimus animã immortalem, rationalem, quæ magis ualet quã corpus sine comparatione, immo de tanto debet esse fortior, maior, purior, sincerior iste amor, de quanto anima est maioris, & dignioris naturæ, quam corpus, in qua anima fundatur & fraternitas. Si ergo vnitas, & identitas vnius patris carnalis est causa tantæ dilectionis inter fratres secundum carnem, multo magis vnitas, & identitas eiusdem patris secundum animam debet esse causa maioris dilectionis inter fratres secundum animam. Quia igitur nos omnes homines habemus solum vnicum patrem, & eundem secundum animam, & non duos, propter quem sumus omnes fratres; sequitur, q̃ inter omnes homines debet esse maxima vnitas, maxima amicitia, & cõiunctio. Item fratres carnales eiusdem patris, si habeant patrem potentem, diuitem, & sapientem, cauent quãdiu pater uiuit ne vnus inferat alteri iniuriam, ne lædat alterum, ne vnus decipiat alterum, nec dolum, nec fraudem faciat, immo stant in concordia inter se, & hoc propter honorem patris, & timorem ne pater irascatur, nec tristetur. Igitur multo magis nos omnes homines qui sumus fratres, qui habemus eundem patrem omnipotentẽ, summè sapientem, qui semper uiuit, & nunquam potest mori, cauere debemus ne inuicem offendamus nos, & iniuriemus, & lædamus nos, & fraudem faciamus inter nos, sed immo debemus esse in concordia, & in pace; & hoc propter honorem tanti patris, & timorem, & amorem: quia omnia videt, & cogitationes occultas ne irascatur contra nos, ne contristetur. Si enim pater carnalis tantum gaudet de concordia, & pace filiorum inter se,

quanto

quanto ergo magis pater noster spiritualis, qui dedit nobis nobis omnibus animas nostras, gaudebit de nostra pace, & concordia. Ecce igitur ius & debitum fraternitatis, quod debent omnes homines seruare adinuicem ad quod obligantur, quia sunt fratres. Ecce qualis unitas, qualis concordia debet esse, & quia in ueritate, & in facto licet omnes sint fratres secundum animam uelint, aut nolint, tamen nullo modo faciunt inuicem, ut fratres, secundum animam nullus seruat istam fraternitatem, immo ista fraternitas est totaliter mortificata, ac si non esset, non se diligunt, nec habent concordiam, nec unitatem inter se propter istam fraternitatem, quum tamen ista sit maior, & principalis fraternitas, immo seinuicem occidunt, lædunt, & consumunt, & persequuntur seinuicem, defraudantur, & decipiunt seinuicem, inuident sibiinuicem, & iniuriant, & diffamant. Et si fortè sit inter homines aliqua pax & concordia, uel unitas, non est ratione istius fraternitatis, sed propter aliam causam quæ repugnat fraternitati, quæ est secundum animam. Et quia totum bonum fratrum, inquantum sunt fratres, est pax & concordia, & unitas eorum, quia si ista deficiant, etiam quæcunque alia sunt nullum bonum est in eis, & totum malum eorum est diuisio, discordia, & dissensio; ideo sequitur, quòd istud bonum deficit inter homines quod deberet esse; & per consequẽs totum bonum deficit, quia hoc est totum bonum quod debet esse inter eos, quia sunt fratres. Ita nullum bonum est inter homines, immo deficit omne bonum, quia deficit proprium bonum; & per consequens inter homines non est nisi malum. Et sic hominibus deficit totum quod debebant habere, & in eis est malum quod non debebat esse. Quare per corruptionem istius fraternitatis, quæ est secundum animam, manifestatur uerissimè perditio, lapsus, & corruptio hominum. Et ita patet, quòd homines sunt lapsi a statu magni honoris, & magnæ dignitatis, ad statum maximi uituperii, & op

probrii, scilicet a statu uerę naturæ hominis, ueræ filiationis Dei, & ueræ fraternitatis, in statum bestialitatis, & omnis deformitatis. Et sic patet qualiter per duas uias in generali manifestatur perditio, lapsus, & corruptio naturæ hominum, & permutatio in suum cõtrarium, scilicet primo comparando factum hominis, & facere, ad ius, & ad debitum naturæ, quod fundatur in obligatione: & secundo comparando ad ius & debitum paternitatis, & filiationis, & fraternitatis, quæ sunt secundum animam. Attamen ista secunda uia, seu regula, quæ fundatur in paternitate, probatione, & fraternitate, oritur a prima uia obligationis, quia obligatio fundabatur in dare & accipere; & similiter paternitas, filiatio, & fraternitas, fundatur in dare, & accipere.

Quòd ex omnibus prædictis ostenditur veraciter homines esse mortuos secundum animam, & solum esse uiuentes quantum ad corpus. Cap. CCXXXI.

ET quoniam aliqua res cognoscitur esse uiuens, & dicitur per operationes suas; ideo res, quæ totaliter periit, uel non habet operationes suas quas debebat habere, est mortua totaliter. Et quia in hominibus nulla est operatio quæ deberet esse, ut iam declaratum est, quoniam homines nullo modo operantur illa quæ deberent operari inquantum homines; & ideo non sunt homines; & quia istæ operationes, quas homo debet facere, inquantum homo, respectu Dei, pertinent ad animam, scilicet amare Deum, timere Deum, honorarę Deum, & obedire Deo, confidere in Deo, & credere ei; quare sequitur, quòd anima si comparetur ad Deum, mortua est, & non uiuit. Quare sequitur, quòd homines sunt mortui quantum ad animã. Item quia homines perdiderunt totaliter formam filia-

tionis

tionis erga Deum, & formam fraternitatis inter se, quia totaliter est extincta in eis; quia nulla est operatio in eis secundum formam filiationis, & fraternitatis secundum animam, ut iam declaratum est; ideo quia homines nullo modo uiuunt, nec operantur secundum formam filiationis, & fraternitatis secundum animam; sequitur, quod sunt mortui quo ad hoc, quia si anima uiueret, cognosceret istam filiationem, & fraternitatem, & operaretur secundum illa. Item quia uita hominis est gaudiũ uerum animæ; ideo ubi nullum uerum gaudium est, ibi nulla uera uita est; & ideo quia uerum gaudium hominis est & prouenit ex uero, & puro amore cum Deo; ex uera societate cum Deo; quia Deus est uerus pater hominum, & homines sunt ueri filii eius; & propter hoc homines debent esse uniti, sociati, & coniuncti cum Deo patre suo propter purum amorem, & filialem timorem; & ex tali societate necessario sequitur uerum gaudium, quod est uita hominis. Item uerum gaudium oritur ab amore & societate fraternitatis secundum animam; & ideo quia homines perdiderunt istam filiationem, & istam societatem cum Deo, & sunt separati a Deo per amorem, & nullam societatem habens cum Deo, immo diuisionem, & sunt elongati a Deo per contrarium amorem, ut iam dictum est; ideo perdiderunt totaliter verum gaudium, & quia etiam perdiderunt ueram fraternitatẽ, quæ est secundum animam, & sunt diuisi inter se, & nullo modo uniti per istam fraternitatem; ideo etiam perdiderunt uerum gaudium, quod oritur ex ista uera fraternitate; quare sequitur, ꝙ homines, quia priuati sunt vero gaudio, sunt etiam priuati uera uita, etiam sunt veri mortui, quia non habent ueram uitam. Itẽ quia anima non sentit se esse in tali statu in quo est, nec sentit suum malum, nec sentit se separatam a Deo patre suo, nec sentit se esse corruptam, nec perditam, nec lapsam, nec mutatam in suum contrarium, nec sentit ꝙ omnia quæ facit, sunt contra Deum, nec percipit se esse inimicam Dei patris sui,

Perdimus verum gaudium.

Non sentimus mala nostra.

ſui, nec incurriſſe iram, & indignationem eius, nec ſe perdidiſſe tantum gaudium; & ita quia nullo modo ſentit unum uerum malum, quod habet, nec cognoſcit malum æternum ad quod tēdit, ſequitur quod ipſa eſt mortua. Si enim eſſet uiua, ſentiret malum ſuum, & doleret ſine menſura. Et ſic anima non ſentit, nec bonum ſuum, nec malum ſuum, nec ſentit ſeipſam, nec ſentit Deum, a quo creata eſt, nec cognoſcit; & ideo uerè mortua eſt. Et ſic ueraciter homines mortui ſunt quo ad uitam animæ; & hoc quantum ad ueram uitam, quæ eſt animæ propria, & licet homo mortuus ſit, & anima mortua quantum ad ueram uitam, quæ eſt ſecundum Deum, tamen in ſe nunquam moritur anima, quia immortalis eſt, & ſemper uiuet in æternum. Ideo duplex eſt uita animę, una naturalis, quia ipſa eſt uita, & per iſtam ſemper uiuit, & per iſtam uitam uiuificat corpus. Alia eſt uita quæ cauſatur ex ſocietate cum Deo, & cum hominibus propter Deum, quæ uita eſt gaudium uerum, & ſecundum iſtam uitam mortua eſt anima, quia perdidit omnia illa, & omnia fundamenta in quibus fundatur uerum gaudium, & quæ ualent ad habendum uerum gaudium; & ideo anima uiuens, mortua eſt. Et quia anima habet radices, & fundamenta, ex quibus neceſſario orietur ęterna triſtitia, quæ eſt mors eius; ideo anima perdidit æternam uitam, & æternum gaudium, & acquiſiuit æternam mortem, & æternam triſtitiam. Sic homines mortui ſunt ſecundum Deum, & quantum ad animam, & uadunt ad mortem ęternam, licet uiuāt quātum ad corpus, & uitam corporalem. Ecce ergo manifeſtum eſt qualiter ſtatu hominis eſt peruerſus, corruptus, lapſus, & in contrarium mutatus, & tamen iſte lapſus, iſta corruptio, & iſta peruerſitas, occulta erat nobis, & abſcondita.

Duplex uita animæ.

Hic probatur, quòd homo factus fuit completus in genere suo, & in gradu suo, & habuit omnia quæ habere debuit iuxta suum gradum.

Cap. CCXXXII.

QVoniam autem ex omnibus præmissis. & ex toto processu iam facto cōcludere possumus veraciter duos esse status hominis cōtrarios inter se & oppositos; unus status est, in quo nūc est de facto, qui est corruptus, alius status est in quo debebat esse qui non est, nec existit de facto; ideo quia vidᵉmus statum hominis, qui non est in facto, & alium statum contrarium qui debebat esse, non uidimus in re, sed cognoscimus ꝙ debebat esse; sequitur, ꝙ possumus dubitare si status in quo est nunc, fuit primus, uel si aliquādo de facto fuit in statu debito; sicut si aliquis nunquam bibisset nisi acetum, & nunquam uinum, posset dubitare si status aceti fuisset primus, ita ꝙ nunquam fuit in alio statu. Et quia iam probatum est superius, ꝙ homo factus est, & ꝙ nō fecit seipsum; ideo si nos probamus, ꝙ Deus non fecit hominem talem in tali statu in quo nunc est, & tamen fecit hominem, necesse est dicere, ꝙ Deus fecit hominem primo in statu debito, & uero in quo rectè debebat esse, & ꝙ status debitus fuit primus, & non iste in quo est modo. Et ideo oportet primo probare, ꝙ Deus non fecit hominem in statu in quo nunc est, & hoc ostēditur multis modis. Primus ex parte honoris Dei, quoniam dictum est superius, ꝙ per honorem Dei pōt reddi ratio de omnibus quæ operatur Deus extra se. Deus enim operatur omnia quæ fecit extra se ad honorē suæ potestatis, suæ sapientiæ, & bonitatis: ergo fecit hominē ad honorem suę potestatis, suæ sapientiæ, & bonitatis, & non contra honorem. Sed si Deus fecisset hominem in tali statu in quo nunc est, fecisset ipsum contra honorem suæ potestatis, suæ sapientiæ, & bonitatis; quoniam fecisset

Deus fecit hominem in statu recto.

Cap. 184.

cisset hominem corruptum, perditum, turpem, inordinatum, deuiatum, bestialem, iniustum, & sic de aliis conditionibus pessimis, in quibus modo existit., quæ omnia derogant, & repugnant honori Dei; ergo Deus non fecit primo hominem talem. Ergo necessario est dicere, quod fecit hominem talem, & in tali statuto in quo debebat esse, ut esset honor suæ potestatis, suæ sapientiæ, & bonitatis. Item iste status in quo est homo modo est totaliter contrarius, & oppositus Deo, ut probatum est, quia homo est inimicus Dei, & contrariatur Deo, & est contra suum honorem, facit enim ei iniuriam, & tollit Deo quod ei debet, & dat cui non debet; sed Deus non fecit hominem, ut esset inimicus suus, nec contrariaretur ei, nec resisteret ei, nec dedit homini aliquid per quod esset inimicus suus, nec dedit ei aliquid quod esset contra se, sed pro se, sed tamen homo habet amorem contrarium Deo, & timorem, & honorem, ut probatum est; ergo sequitur, quòd Deus non fecit hominem talē, & sic inclinatùm contra se, & contra Deum, sed quum sit uerum, quòd homo sit factus a Deo; ergo sequitur, quòd Deus fecit hominem in statu contrario, quàm nunc sit: ergo Deus fecit hominem talem qui nihil haberet in seipso contra Deum, neque aliquam inclinationem.

Cap,218.

Cap.179.

Præterea iam conclusum est in capitulo de honore, quòd omnia quæ Deus facit, facit propter suum honorem, & propter utilitatem creaturæ rationalis; ergo Deus non facit hominem ad malum hominis, ad damnum hominis, & incommodum hominis, sed magis ad bonum commodum, & utilitatem ipsius hominis, sed homo in isto statu in quo nunc est, habet in se radicem omnium malorum, scilicet amorem suiipsius priuatum, propriam uoluntatem, & proprium honorem, quæ sunt radices, & fundamenta omnium malorum, omnium uitiorum, & errorum, ut iam superius probatum est; & per istas radices uiuentes in homine, homo

Cap.181.

Cap.140.

homo continuè multiplicat mala sua per totam uitam suam, & hoc facit uoluntariè; & per consequens est punibilis, & iudicabilis de omnibus, ut iam probatum est. Et quia opera hominis punibilia, & iudicabilia sunt, uel præmiabilia, eo quia sunt facta uoluntariè; & cùm homo semper operetur opera mala, & contra Deum, operatur semper opera punibilia, & operatur homo continuè contra seipsum ad suum damnum, & ad suam punitionem, ad suam confusionem, & opprobrium, & semper facit illa per quæ acquirit æternam pœnam, & æternam tristitiam, quia habet animam immortalem, quæ potest pati æternam tristitiam, ut probatum est; & sic continuè homo uiuit contra seipsum; & dum uiuit, acquirit illa per quæ æternaliter crucietur, & hoc facit uoluntariè sine coactione, & tamen nulla alia creatura facit contra seipsam, nisi solus homo. Igitur concluditur, quod Deus non fecit hominem talem, nec in tali statu, nec in eo posuit radices tales pessimas, sed tamen Deus fecit hominem; ergo sequitur, quod fecit ipsum in statu alio, & contrario; & quod posuit in eo radices omnium bonorum, scilicet amorem Dei, timorem, & honorem, & non amorem priuatum, & fecit hominem, ut possit uoluntariè operari opera bona remunerabilia; & posuit in ipso omnia illa per quæ posset acquirere æternum gaudium, & non tristitiam. Ergo sequitur, quòd homo fuit aliquando in tali statu debito cõtrario statui, in quo nunc est, & non potest aliter esse.

Cap. 141.

Cap. 161.

Item Deus non fecit hominem contra ordinem creaturarum uniuersi, immo magis secundum ordinem creaturarum uniuersi, quum homo sit pars uniuersi, & principalis pars, & sit in ordine creaturarum, sed homo modò in isto gradu in quo nunc est, est contra totum ordinem creaturarum, & uniuersi, & deuiatus a toto ordine, quia omnes aliæ creaturæ faciunt quod debent iuxta suã naturam; & nulla facit aliquid contra seipsam, & contra

Homo ipsus contra ordinẽ uniuersi.

suam

ſuam propriam naturam; ſed homo facit quod non debet, & nullo modo facit quod debet iuxta ſuam naturã, & gradum ſuum, immo facit continuè contra ſeipſum, & contra naturam hominis. Vnde omnes creaturæ; clamant, & dicunt, qualis debet eſſe homo iuxta naturam hominis, & gradum hominis in ordine creaturarum, clamant, & dicunt quid debet facere homo, quid pertinet ad ipſum hominem; unde dicunt, & clamant, quòd homo debet eſſe talis iuxta ordinem, & gradum ſuum in uniuerſo, quòd debet cognoſcere ſeipſum; & omnes creaturas, & ſuum Creatorem, & cognoſcere omnia beneficia ſui Creatoris, & debet eſſe gratus, & regratiari continuè ſuo Creatori: tam pro ſeipſo, quàm pro omnibus creaturis debet continuè amare Creatorem ſuum, timere, & honorare; & ei ſeruire ſoli; ut iam probatum eſt talem hominem requirunt omnes creaturæ, & totum uniuerſum, qui talia faciat. Sed tamen homo eſt totus per contrarium, & facit oppoſitum, quia non cognoſcit ſeipſum, nec Creatorem ſuum, nec ſua beneficia, & eſt ingratus Deo de omnibus ſibi collatis: non amat Deum, ſed ſeipſum: non timet Deum; nec honorat, ſed iniuriat, & offendit: non ſeruit Creatori ſuo ſed creaturis.

Cap. 190.

Homo lapſus eſt freneticus.

Item creaturæ requirunt hominem, quòd ſit amicus Dei, quia creaturæ Dei ſunt, & ſeruiunt homini propter Deum, ſed tamen homo eſt inimicus Dei, & contrarius Deo, ergo homo in iſto ſtatu eſt contra totum uniuerſum, & contra totum ordinem creaturarum, deſtruens armoniam uniuerſi. Item creaturæ, & ordo uniuerſi requirunt hominem rationalem, & non beſtialem, ſapientem, & non ſtultum, nec freneticum hominem, ordinatum intra ſeipſum; & non inordinatum hominem in quo anima dominetur ſecundum rationem, & regat, & corpus famuletur, & regatur, quia creaturæ ſeruiunt corpori propter animam. Sed tamen totum oppoſitum eſt, quia homo in iſto ſtatu eſt beſtialis, ſtultus, freneticus, inordinatus intra ſeipſum; & in ipſo corpus dominatur,

Homo lapſus eſt beſtialis.

& anima, quæ est naturaliter domina, famulatur, & seruit corpori. Ecce quanta inordinatio, quanta iniustitia est intus & intra hominem: quum tamen anima sit immortalis, incorruptibilis, & spiritualis de natura sua portans imaginem DEI, & corpus sit mortale, corruptibile, & terrenum, & corporale. Ergo secundum rectum ordinem, & ordinationem, & ueram iustitiam; postquàm corpus est unitum, scilicet cum tali anima ita digna deberet ei obedire, obtemperare, & nullo modo dominare, nec impedire, & anima deberet imperare, mandare, & regere, & nullo modo subiugare; & tamen totum est per oppositum, & totum est peruersum; ita quòd intus in homine corpus habet proprias inclinationes, & inhonestissimas, contra rationem irrationabilissimas, turpissimas, & abominabilissimas, & anima, dum deberet castigare corpus suum, quum sit naturaliter domina, & regina, ipsa sequitur inclinationes sui corporis turpissimas, & uiuit secundum eas: & sic totaliter corpus trahit animam ad se, & ad suam uitam, & dominatur, & captiuat eam totaliter. Ecce quantum uituperium est intra hominem, quia res mortalis, corruptibilis, & bestialis, & corporalis dominatur, & regit; & res immortalis, incorruptibilis, & spiritualis seruit, & regitur, & famulatur, & subiugatur: dominus obedit seruo nequissimo, superior inferiori; & Rex subdito. Quare sequitur, quòd intra hominem est tanta inordinatio, qua non potest cogitari maior in homine. Sed tamen omnes aliæ creaturæ sunt ordinatæ intra se; & quia sunt propter hominem, sequitur quod requirunt hominem ordinatum intra se, & nō talem hominem sicut est. Quare concluditur, quòd homo in statu isto est contra totum ordinem uniuersi, & creaturæ, immo est turpitudo uniuersi, & totius ordinis. Ergo quum Deus nihil faciat contra ordinem uniuersi, & creaturarum; sequitur, quòd non fecit hominem talem, nec in tali statu, in quo est modo, sed quum Deus fecerit hominem, sequitur, quòd fecerit eum in alio statu, sicut requirit totus ordo creatu-

rarum, & uniuersi. Ergo concluditur, quòd aliquando fuit homo in statu conuenienti secundum ordinem creaturarum, & hoc ostendit ordo creaturarum, qui semper manet. Vnde quum aliæ creaturæ, quæ sunt inferiores, & minores homine, sint completæ quælibet in genere suo, & in gradu suo; sequitur, quòd homo factus fuit completus in genere suo, & in suo gradu, & habuit omnia quæ habere debuit iuxta gradum suum, aliter Deus magis amasset res inferiores, & minores, quàm maiores; & tamen sunt propter hominem. Quum ergo Deus fecit creaturas bonas propter hominem, ergo magis debuit fieri homo bonus. Item per experientiam uidemus, quòd impossibile est, quòd illud quod modo est acetum, primo fuerit acetum, immo primo fuit uinum bonum, ita impossibile est, quòd natura hominis primo fuerit corrupta; ita quòd status corruptus fuerit primus, immo de necessitate prius fuit bona, & perfecta. Sicut ergo acetum arguit uinum, ita iste status in quo nunc est homo, arguit de necessitate alium statum in quo primo fuit. Item etiam nullus artifex facit suum opus primo corruptum, & malum, & contra naturam rei; immo facit opus suum secundum quod conuenit operi: ergo quum Deus sit summus artifex, fecit hominem secundum quod conuenit homini, ut fieri debuit. Præterea iam probatum est, quòd Deus pater hominis, magis quam pater carnalis sit pater; si ergo bonus pater carnalis nihil daret filio suo, quod esset contra filium, & destrueret filium; ergo minus daret Deus aliquid homini quod sit contra hominem; immo magis pro bono hominis. Et sic probatum est, quod dicebatur prius.

Homo fuit factus completus in suo genere.

Cap. 229.

Qualis erat status primus ipsius hominis, & quae conditiones debebat habere. Cap. CCXXXIII.

Conditiones hominis lapsi.

Quoniam autem ex praemissis habitis habemus duos status naturae ipsius hominis; vnū corruptum in quo nunc est, alium perfectum in quo fuit primo realiter, & de facto; & quum scientia de homine consistat in isto duplici statu, scilicet vt conditiones cognoscamus utriusque status; ideo oportet inuestigare conditiones istorum duorum statuum; & quid unicuique conuenit. Et quia isti duo status sunt contrarii inter se, ideo oportet quod habeant contrarias conditiones; & per consequens ex conditionibus unius status possumus arguere, & concludere conditiones alterius. Et quoniam status primus in quo primo erat homo, modo non apparet: nec uidetur realiter nisi inquantum ordo creaturarum ostendit nobis, & status in quo modo est, qui est contrarius illi, apparet realiter, & uidetur: ideo duo sunt per quae possumus conditiones primi status cognoscere, scilicet ordo creaturarum, quem uidemus ad oculum, & status hominis corruptus, quae non apparet. Vnde postquàm creaturae ostendunt nobis primum statum hominis, ita etiam debent ostendere, & manifestare omnes conditiones, & proprietates quas debebat habere homo secundum illum statum. Vnde necesse est, quòd cōditiones, & proprietates sequentur quamlibet naturam secundum suum statum, & secundū quod ei conueniunt. Et etiā, postquā iste status in quo modo ē: est cōtrarius primo statui in quo primo erat, sequitur, ꝙ per cōditiones istius status corrupti, possumus inuestigare alterius deinde per creaturas. Vnde postquā iste status in quo nunc est, est malus, sequitur ꝙ omnes conditiones quas habet secūdum istum statum, sunt malae, & tot cōditiones malas quot habet homo in statu isto tam ex parte animę, quā ex parte corporis, tā intus, quā extra, tot con-

Conditiones primi status.

conditiones bonas contrarias istis habuit in primo statu suo; tam ex parte animæ, quàm ex parte corporis, tam intus quàm extra; & hoc necesse est ita esse. Et ideo uideamus, & numeremus conditiones malas quas nunc habet homo; quia in contrariis conditionibus Deus fecit hominem. Vnde malum est homini, quòd sit ignorans, & non cognoscit seipsum, & suum factorem, malum est homini, quòd habeat malum amorem, propriam uoluntatem, timorem malum, & quærat uanitatem, & quærat proprium honorem, & sequatur sua propria desideria, & suam propriam uoluntatem. Malum est homini, quòd irascatur contra rationem, quòd habeat concupiscentiam inordinatam contra rationem, quod plus appetat comedere, & bibere, quàm sit necesse. Et malum est homini ex parte corporis infirmitas, & mors, senectus, & dolor; malum est homini, quòd corpus dominetur; & anima famuletur, & quòd sit rebellis corpori; & animæ. Malum est homini ex parte corporis, quòd patiatur famem, & sitim, calorem, & frigus contra naturam sui corporis. Et ut omnia concludamus, malum est homini omnis pœna, & miseria. Ergo arguamus per contrarium, omnes conditiones bonas contrarias istis, quoniam necesse est, quòd homo habuerit in primo statu suo bono omnes conditiones bonas contrarias istis. Igitur in primo statu homo non erat ignorans, immo sciens, & cognoscens seipsum, & suum Creatorem, quantum ei expediebat, & omnes creaturas. Item habebat amorem bonum, & debitum, scilicet amorem Dei, & non amorem priuatum, non habebat propriam uoluntatem, sed Dei, non habebat mala desideria, sed habebat amorem Dei bonum, sed nullum malum timorem habebat, nec quærebat uanitatem, nec proprium honorem, nulla concupiscentia erat in eo inordinata, nec contra rationem, non plus appetebat comedere, nec bibere, quàm esset necesse. Item nulla infirmitas erat in eo ex parte corporis, nec senectus, nec mors, immo semper iuuentus, nullus dolor, nulla tristitia.

Conditiones hominis lapsi.

Conditiones hominis in primo statu.

tia. Item perfecta obedientia corporis ad animam sine ali qua rebellione. Item non patiebatur nec famem, nec sitim, nec calorem, nec frigus; nec in eo (ut omnia concludamus) erat aliqua pena, neque miseria, nec aliquid quod habebat nomen mali siue ex parte animæ, siue ex parte corporis, siue interius, siue exterius. Et exinde concluditur, quòd iste locus in quo nunc habitat homo, non erat conueniens, nec debitus iuxta primum statum, immo totaliter repugnans. Nota quòd si homo non peccasset nunquàm in loco in quo nunc stat habitasset, quia in isto loco est distemperantia in caliditate, & frigiditate, in humiditate, & siccitate; & sic necessario homo alteraretur in corpore, & pateretur nunc calorem, nunc frigus, nunc siccitatem, nunc humiditatem, & senesceret, quæ omnia repugnant primo statui, in quo nihil mali debebat esse in corpore, nec in anima. Ergo concluditur, quòd alius erat locus in quo primo habitabat in primo statu, qui totaliter erat conueniens illi statui, in quo nulla erat asperitas, nulla alteratio corporis, nullum frigus sensibile, nec calor sensibilis, nec aliquid lædens corpus, nec impediens animam, sed omne temperamentum. Sicut ergo sunt duo status hominis contrarii, ita necessariò sunt duæ habitationes hominis corporales, & duo loca corporalia, quæ contrariantur adinuicem, & habent contrarias conditiones. Sicut se habet status ad statum, ita se habet locus ad locum, & habitatio ad habitationem. Et ideo iste locus se habet tanquàm carcer respectu alterius. Hoc autem potest manifestari in exemplo de uino, & aceto. quia uinum quandiu manet in statu uini, manet in bono vase, sed quia est corruptum, mutatur in alium locum. Ecce ergo qualiter per conditiones status corrupti, & lapsi, in quo nunc est homo, arguimus conditiones primi status, & perfecti, in quo primo erat homo. Comparemus ergo unum statum ad alium, & habebimus magnam notitiam de homine.

Locus primi hominis.

Duæ habitationes hominis.

Exemplum de

Qualiter probantur conditiones, & proprietates primi status hominis, scilicet per ordinem creaturarum, & per naturam ipsius status, & exigentiam. Cap. CCXXIIII.

Cap. praecedenti.

POstquàm autem probauimus cõditiones primi status hominis, & hoc per contrarium statum, nunc probabimus conditiones, & proprietates quas debebat habere, & hoc per ordinem creaturarum, & per naturam ipsius status in se. Vnde conclusum est, quòd Deus fecit hominem talem, & in tali statu, sicut ordo creaturarum, & uniuersi requirit, & petit, & per consequens in statu debito cõtrario statui in quo modo est. Sed homo secundum ordinem creaturarum debet esse talis, quòd debet Deo dare primo totum suum amorem, & continuè, & incessanter ipsum amare meliori modo quo poterit, debet ipsum timere, honorare quantum poterit; ei obedire, & totaliter credere, & sibi soli seruire; & omnia ista debet homo facere secundũ modũ propriæ naturæ suę, quæ est libertas; & ideo cũ libertate, uoluntariè, & spontè, & sine coactione. Et ideo homo debet talis esse secundũ ordinẽ creaturarum, ꝙ debet esse unitus, & colligatus Deo immediate per totã suã uoluntatẽ, sicut opus suo factori, sicut filius suo patri, & creatura Creatori suo, & beneficiatus beneficiatori suo, sicut seruus domino suo, tanquã subditus Regi suo, & tanquã iudicabilis, iudici suo, & sicut sponsa suo sponso, & sicut amicus amico suo cordialissimo. Talis ergo erat homo in primo statu, respectu Dei, & talis factus erat: quia si aliter esset, nõ esset talis qualis esse deberet, quod fieri non debet. Igitur sequitur, ꝙ nihil debuit eẽ in natura hominis, nec ex parte animæ, nec ex parte corporis, nec intus, nec extra, quod repugnaret isti statui, quod impediret hominem ab omnibus supradictis, quod inclinaret hominem contra prædicta nihil quod posset nocere homini, nec lædere cõtra suã

uolun-

uoluntatem,& libertatem. Nihil ergo mali debebat esse in homine, & per cōsequens nulla pœna, neque miseria nec in corpore, nec in anima, sed omnia debebāt esse quæ conueniebant suo statui ad honorem Dei,& ad perfectionem,& bonum hominis, aliter fecisset Deus contra honorem suæ potestatis, suæ sapientiæ, & bonitatis. Itē tota dignitas,& nobilitas naturæ hominis consistit in libero arbitrio, quia per liberum arbitrium homo est homo; & est super omnes alias creaturas; unde iam probatum est, quòd liberum arbitrium sedet super creaturas inferiores, nec maior nobilitas potuit dari homini, quàm libertas naturalis. Nihil ergo maius potest esse in mundo libero arbitrio. Si autem liberum arbitrium sit corruptum, nihil tunc peius, nihil uilius, nihil turpius, nihil abominabilius. Si autem sit perfectum, & tale quale esse debet, tunc nihil potest creari melius, nec dignius. Ergo quum propria natura hominis sit habere liberum arbitrium, & uoluntatem cum libertate; sequitur, quòd Deus fecit hominem cum libero arbitrio; perfecto, sano, & tali quali esse debebat; & per consequens dedit homini libertatem voluntatis; & dedit omnia quæ pertinent ad libertatem voluntatis,& nihil dedit quod esset contra naturam libertatis,& voluntatis; quia si dedisset aliquid cōtra naturam libertatis, ergo dedisset libertatem contra libertatem in malum hominis,& pœnam; quoniam omnis pœna ideo est pœna: quia est contra libertatem uoluntatis, & nihil est pœnosum homini: nisi quia est cōtra uoluntatem liberam. Ergo sic Deus dando homini libertatem, nihil dedit contra libertatem, quia dando aliquid cōtra libertatem, dedisset homini libertatem uoluntatis cōtra libertatem, & in damnum hominis,& pœnam: & sic fecisset hominē contra hominem. Ergo dedit omnia homini quæ pertinent ad libertatem uoluntatis. Ergo concluditur, quòd homo in primo statu nihil habuit contra suam uoluntatem liberam, nec in corpore, nec in anima, nec in se, nec extra,& per consequens nullā pœnā, nullā miseriā, nullā

Cap. 93. & 101.

Deus fecit hominē cū libero arbitrio perfecto.

uiolentiam,& nullam coactionem. Et ex isto concluso,& probato,possumus concludere, & probare omnes conditiones, & proprietates illius tam in corpore,quàm in anima. Vnde sequitur, quòd homo in illo statu habebat corpus totaliter subiectum animæ sine rebellione,& ei proportionabile; ita ꝙ in corpore nulla esset libido,nec concupiscentia inordinata , nec aliquis motus inordinatus , nec aliquid contra rationem, & uoluntatem regulatam. Item quia anima hominis est immortalis , ut probatum est superius,& naturaliter suum corpus amat,& vult esse cum corpore,ergo vult, quòd corpus suum uiuat,& non moriatur, nec separetur ab ea,sed conseruetur in esse,nec vult quòd corpus suum putrefiat, & conuertatur in uermes,& in cinerem. Ergo in primo statu homo habuit tale corpus,quod non moreretur neque morte uiolenta,neque morte naturali , scilicet quam uocamus naturalem, quia mors semper est contra naturam in humana natura, quia aliter anima haberet corpus contra suam uoluntatem, & contra naturam animæ, quæ est immortalis.

Habuit corpus subiectũ animæ.

Cap. 92.

Cap. 217.

Item mors est ultimum terribilium , est odibilissima, timendissima,& horrendissima,& nullo modo amabilis, nec placibilis; quare sequitur, quòd in primo statu mors nullo modo habuit locum, sed solum uita, quia est contra uoluntatem .

Habuit corpus , quod non moreretur.

Item per mortem,homo desinit esse homo,sed homo in primo statu semper vellet esse homo ,& nollet esse non homo , nec mortuus homo , quia homo nullo modo in primo statu potuit uelle,nec amare mortem,immo odire , quia nihil magis inimicum homini , quàm mors;nihil magis contrarians;ergo mors tunc non habuit locum in natura hominis,sed uita. Ergo in primo statu erat immortalis, quia non debuit habere vllo modo illud quod non est amabile, sed totaliter odibile, & horribile. Igitur tunc nullo modo potuit habere mortem nisi in pœnam: & omnis pœna est contra uoluntatem;& homo nihil debuit habere contra suam uoluntatem , maximè mor-

Homo erat immortalis.

tem,

tem, quæ non solum destruit corpus, sed totum hominem.

Item sicut homo nollet mortem, ita nollet senectutẽ, nec perdere iuuentutem, nec pulchritudinem corporalẽ, nec fortitudinem, sed semper vellet conseruari in suo uigore, quia maxima miseria est uenire ad senectutem. Ergo sequitur, quòd talis erat natura hominis in primo statu, ut nunquam senesceret, nec perderet iuuentutem, nec fortitudinem, nec uigorem, aliter sequeretur, quòd homo pateretur, & haberet aliquid contra suam uoluntatem; & sic pateretur pœnam, & tristitiam, quod fieri non debuit. Nec est de animalibus brutis simile sicut de homine: quia non habent animam immortalem, & semper uiuentem, & liberum arbitrium, unde eis conuenit mors naturalis, & senectus, & senescere.

Homo nunquã potuit senescere.

Et sic conclusum est, ꝙ homo in primo statu in æternum non moreretur; & ideo necesse est, ꝙ haberet alium locum quàm istum in quo tunc habitabat, in quo homo nullam pateretur alterationem in corpore, nullam læsionem, nec calorem, nec frigus, nec aliquid haberet contra suam uoluntatem; sed esset locus tẽperatissimus qui conueniret immortalitati corporis, qui totaliter esset locus quietissimus sine uento, sine perturbatione aliqua. Vbi autem talis sit locus in terra ad præsens relinquitur, sed sufficit probare talem locum esse. Item ex necessitate erat esse alios cibos, & fructus, quibus homo uteretur, qui conuenirent immortalitati corporis, qui essent temperatissimi. Qualiter autem esset corpus immortale, & qualiter homo fieret, nimis longum esset declarare, sed sufficit scire, quod Deus facere potuisset, & sciuisset, & uoluisset postquàm ita fieri conueniebat. Tamen possumus dicere, quòd fiebat tam per complexionem corporis temperatissimam, per quam corpus esset dispositum ad immortalitatem, quàm per uirtutem animæ, quæ est immortalis, quæ uiuificaret corpus in perpetuũ, & daret corpori uitam indeficientem, sicut ipsa de natura sua est vita

Paradisus terrestris, nunc est, sed locus ubi sit, relinquitur

indeficiens creata, quæ conseruaret corpori suam complexionem, quæ ita quantum est de se, potest uiuificare corpus in perpetuum, sicut per unum diem, quàm etiam per uirtutem, & fructum loci illius temperatissimi. Qui autem bene cognoscit causam quare est necesse quod nunc corpus moriatur, poterit scire modum quare tunc non moreretur per oppositum.

Quòd in primo statu omnes creaturæ obediebant homini. Cap. CCXXXV.

EX prædicto etiam fundamento, scilicet ex natura liberi arbitrii, & ipsius libertatis, probatur, ꝙ in primo statu hominis erat obedientia creaturarum. Vnde postquàm in primo statu nihil erat contra naturam uoluntatis, & libertatis, seu liberi arbitrii hominis; quia erat totaliter obediens Deo liberè, & spontè quandiu stabat in illo statu, & quia ubi est libertas uoluntatis, seu liberum arbitrium; ibi est naturaliter dominium, imperium, principatus, & dominatio: & quũ inobedientia, seu rebellio sit contra dominium, imperiũ, seu principatum, sequitur, quòd in primo statu nulla erat inobedientia, nulla rebellio contraria; & per consequens erat vera obedientia, & subiectio; aliter enim sequeretur, quòd liberum arbitrium in quo est dominium, esset datum homini in pœnam, & tristitiam. Ergo concluditur, ꝙ omnia inferiora obediebant imperio, & dominio hominis, & nihil erat sibi rebelle, & inobediens. Sicut enim homo qui habebat liberum arbitriũ, erat sub dominio Dei, & sub obedientia eius; ita inferiora quæ erant sub homine, quæ nullum habebant liberum arbitrium, nec per cõsequens dominium, deberent esse sub dominio, & obediẽtia hominis. Solus enim homo in uniuersitate creaturarum huius mundi habebat dominium, & naturam imperandi, & dominandi; ergo omnia illa quæ non habebant

Homini nihil erat rebelle.

domi-

dominium, nec naturam aptam ad dominandum, debebant esse sub dominio. Quare homo debebat dominari omnibus creaturis inferioribus tanquàm Rex, & Imperator omnium creaturarum, cui solum à Deo datum fuerat ut posset dominari. Frustrà enim esset dominium, vbi non esset obedientia inferioris.

Item homo in primo statu erat totaliter amicus Dei, totaliter obediens Deo, quia talis erat primus status; ergo omnia quæ Dei erant, habebant inclinationem ad hominem: ergo nihil poterat esse contra uoluntatem hominis, aliter omnia non essent Dei. Ergo si homo obediebat totaliter Deo, omnia quæ erant sub homine, obediebant homini, & faciebant uoluntatem eius.

Homo erat totaliter obediens.

Item qui dominatur homini, debet dominari omnibus quę sunt sub homine, & quæ sunt propter hominem, sed homo dominabatur homini, quia dominabatur sibiipsi, erat enim dominus suæ propriæ uoluntatis, & sui corporis, & omnium membrorum suorum; ergo debebat dominari omnibus creaturis inferioribus, quæ sunt minores homine, & sunt propter hominem. Qui enim dominatur uerè maiori, debet dominari minori. Ecce patet qualiter per naturam liberi arbitrii, & libertatis, probantur oēs conditiones, & status in quo primo erat homo. Qui ergo bene cognoscit excellentiam, & dignitatem liberi arbitrii, poterit clarè uidere omnia illa quæ pertinent ad primum statum hominis, quia omnia fundantur in libero arbitrio; sicut qui bene cognoscit dignitatem, & excellentiam regię maiestatis, cognoscit omnia illa quæ pertinent ad statum Regis, & suæ dignitatis. Ecce ergo qualiter per duas uias inuenimus conditiones, & proprietates primi status; in quo fuit homo primo factus, scilicet tam per istum statum corruptum in quo est homo, tam etiam per ordinem creaturarum, & per naturam status in se qui est status libertatis, in quo nulla erat corruptio, nec peruersitas. Sicut autem per naturam liberi arbitrii, sani, & perfecti, probauimus conditiones illius

Concludit propositum.

status, ita econtrario per naturam liberi arbitrii, corrupti, & peruersi possumus probare conditiones sui status; & quæ pertinent ad ipsum, quia eadem est scientia oppositorum. Comparemus ergo istos duos status inter se, & videamus qualis primo erat homo, & qualis modo est; vbi erat primo, & vbi modo est, & quot, & quāta bona perdidit, & quot & quanta mala nūc habet; & sic per istum modum habebimus veram cognitionem de homine, aliter ignorabimus hominem. Ecce igitur quomodo creuit scientia de homine, quia nunc habemus duas scientia, vnam de homine perfecto, & aliam de homine corrupto, & lapso.

De origine corruptionis, malique naturæ hominis.
Cap. CCXXXVI.

Cap. 232.
Cap. 234.

POst prædicta oportet inuestigare originem corruptionis, & mali ipsius naturæ hominis, & quomodo intrauit, & videre quis hominē fecit talem, & in tali statu sicut modo est. Vnde probatum est, ꝙ Deus nō fecit hominem talem, immo fecit ipsum in debito statu, ergo necesse est vel ꝙ ipsemet homo fecerit seipsum talem, scilicet ꝙ fecerit suam corruptionem, suam perditionem, suū malū; vel aliqua alia creatura. Et quia probatū est, ꝙ nihil poterat nocere homini, nec lędere hominem, nec aliquam violentiam facere contra eum, contra suam voluntatem, nec contra suā libertatem; ergo necessario cōcluditur, ꝙ ipsemet homo voluntarie, & libere, & sponte per suam voluntatem; nulla alia re cogente, fecit seipsum talem, & in tali statu; fecit suam corruptionem, & suum malum, & perdidit seipsum & statum primum bonum, & fecit seipsum malum. Et quia nos probauimus omnes cōditiones primi status hominis per liberum arbitrium, & ratione voluntatis, & libertatis, & fecimus fundamentum, & caput nostrum in

Cap. 235.

ipso

ipso libero arbitrio; ita ꝙ omnia debebant homini euenire ratione suæ libertatis, & voluntatis, scilicet immortalitas, conseruatio iuuentutis, obedientia creaturarũ, & alia supradicta; ita ꝙ nullum malum debebat esse in homine contra suam voluntatẽ: ergo per oppositum arguamus, ꝙ si in homine est aliquod malum, & aliqua pęna, seu miseria, ꝙ ipsum liberum arbitrium, seu uoluntas libera est in causa, ergo necessario primum malum fuit in libero arbitrio, & in uoluntate libera. Quum ergo in natura hominis reperiantur multa mala, & multiplex pœna, & multiplex miseria, & calamitas, & multus defectus, & tamen non deberent esse secundum statum debitum, quia non conueniunt statui debito liberi arbitrii sani, & perfecti: ergo sequitur ꝙ ipsum liberũ arbitrium est corruptum, & peruersum, malum, deuiatum, & mutatum in suum cõtrarium; ergo sicut dicimus, ꝙ Deus dederat tales conditiones, & proprietates bonas in primo statu debito, quia liberum arbitriũ quod est bonũ; ita exigebat, dicas per oppositum, quòd ideo homo habet nũc oppositas conditiones, & tot mala tam in anima, quàm in corpore, tam intus quã extra, quia liberũ arbitrium ita exigit, & ita debetur ei; & per consequens ipsum est malum, & ideo in eo est corruptio, & malitia, quæ non deberent esse. Omnia debẽt proportionari libero arbitrio. Sic ergo primũ malũ, & prima malitia, seu prima corruptio fuit in libero arbitrio, & voluntate libera. Et sic habemus radicem omnium malorum in natura hominis. Quum ergo primum malum in vnoquoq; genere sit causa omniũ aliorum, sequitur, ꝙ malum liberi arbitrii, seu uolũtatis, quod est primum malum, sit causa omnium malorum, & ab ipso habent originem omnia mala. & propter illud malum sunt, & si illud malum non esset, nullum malum esset. Et quia ipse Deus non fecit ipsum liberum arbitrium malum, nec corruptum, ergo sequitur ꝙ ipsum liberum arbitrium fecit seipsum malum, & corrupit seipsum, & nocuit primo sibiipsi. Sic ergo voluntas hominis

Prima corruptio fuit in libero arbitrio.

fecit seipsam malam libere, sponte, nullo cogente, & uoluntarie, quia aliter fieri non potuit.

Quòd non sunt nisi duo mala, scilicet voluntarium, & inuoluntarium. Cap. CCXXXVII.

ET quia nihil potest fieri maius q̃ liberũ arbitriũ, ergo sequitur, q? nullum maius malũ, nulla maior malitia, nulla maior corruptio, nulla maior peruersitas, q̃ liberi arbitrii, & uoluntatis; nec per cõsequens maior deformitas, seu turpitudo. Et ideo quia liberum arbitrium facit tantam malitiam, tantam corruptionem in seipso uoluntariè, & spontè; sequitur, q? est odibile, & nullo modo amabile; & q? istud malũ totum est ei imputabile, & culpa est in eo, quia istud malũ est uoluntariũ; & per cõsequens istud malum est punibile, & uindicabile, & ei debetur pœna, & punitio. Et iõ de necessitate ad istud malum debet sequi alium malum, s. malũ pœnæ, & punitionis, & uindictæ, & istud malũ est malum inuoluntarium, & contra uoluntatem. Et sic duplex est malum. s. uoluntarium, & inuoluntariũ, seu malum culpæ, & malũ pęnæ, & ad ista duo mala reducũtur oĩa mala. Vnde quia primũ malum est voluntarium, & iõ delectabile; & placet uoluntati, iõ nõ sentitur, nec dat dolorẽ, nec tristitiã, iõ necessario est secundũ malũ. s. inuoluntariũ, q? est tristabile, & displicibile uoluntati, qđ dat pœnã, dolorem, & tristitiã, & quod sentiatur a uolũtate. Et iò istud malum manifestat primũ, & facit ipsũ cognosci, nec aliter cognosceretur; & iõ bene ordinatũ est, ut q̃ facit malũ qđ nõ sentit, quod hẽat malũ, quod non sentiat & percipiat. Et iõ ꝑ ista duo mala, necesse est, q? sit ordo iustitiæ, & ordo iudiciarius q̃a voluntas, seu liberũ arbitrium facit primũ malum. s. voluntariũ; sed secundũ malum. s. inuoluntarium. s. pœnæ, & punitionis, uolũtas nõ facit. s. per modum iustitię, sed alius facit; ideo necesse est,

Malum culpæ, & pœnæ.

Ordo iustitiæ & iudiciarius.

est, quod sit iudicium, & iustitia ad faciendum secundū malum, & ad proportionandum, quia secundū malum ordinat primum, quod est inordinatum, & cōtra ordinē naturæ. Et ideo quia uoluntas exit ab ordine naturæ debito, necesse est, quod cadat in ordinē iustitiæ. Vnde isti duo ordines correspondent duob. statib. liberi arbitrii. Primus status, liberi arbitrii stat sub ordine naturæ, sed secundus status, s. corruptus & malus stat sub ordine iustitiæ, & iudiciali. Sic igitur oē malum quod est in homine, uel est uoluntariū uel inuoluntarium, uel est malum culpæ, vel pęnæ. Et quia in homine reperitur malū inuoluntariū, & pęnæ, & miseriæ, ut patet per experientiam; iō de necessitate arguitur, quod in homine fuit malum uoluntariū, & malū culpæ, quia impossibile est malū pęnæ esse sine malo culpæ. Et quia homo nō fecit sibiipsi malum pœnæ, & miseriæ, quod est malum inuoluntarium, & contra suam uoluntatē; ideo sequitur, quod alius fecit istud malum homini. Et per consequēs Deus fecit malum inuoluntarium in homine, & homo fecit malum uoluntariū: & homo fecit malū culpæ, & Deus fecit malum pęnæ, & miseriæ, & punitionis, & uindictę. Attamen possumus dicere, quod homo facit ambo mala, primū uoluntariè, & secundū meritoriè, quia secundum malum fit propter primum, & iustè, & debitè, quia ei debetur. Vnde quia liberum arbitrium, seu uoluntas libera corrumpit seipsum, & deformauit, seu deturpauit, & destruxit bonitatē quā Deus ei dederat, & pulchritudinē, & decorem, & mutauit se in turpitudinem, & malitiā, & in formā contrariā; iō fecit Deo iniuriam, offensam, & vituperium, & fuit cōtrarium, discordans, & dissimile totaliter Deo. Propter quod necesse erat, quod separaretur, & diuideretur a Deo ratione cōtrarietatis, & perderet unitatem, & amicitiam quam habebat cum Deo, propter quod nullo mō potuit placere Deo; immo totaliter displicere, & esse displicibile, & esse odibile. Et ideo Deus propter offensam, & iniuriam sibi factam, & summam ingratitudinem, puniuit ipsum hominem dando sibi malum pœnæ, & miseriæ,

Deus facit malum pœnæ, & homo malum culpæ.

riæ, & tristitiæ, ut ad oculum videmus. Et ideo secundum malum, scilicet pœnæ, & miseriæ, & tristitiæ est debitum ordinatum, & secundum rectam rationem, quia est secundum Deum. Ecce igitur ordinem malorum, nam primum est malum culpæ, seu uoluntarium quantum ad ordinem, sed quantum ad cognitionem primo apparet nobis malum pœnæ, & miseriæ, seu inuoluntarium; & deinde per illud arguimus de necessitate præcessisse malum uoluntarium in homine, seu culpæ; & illud malum culpæ separauit hominem a Deo. Nunquam enim Deus permitteret in homine esse malum pœnæ, & miseriæ, nisi præcessisset malum culpæ. Et per consequens concluditur de necessitate, quòd inter Deũ & hominem fuit culpa, iniuria, & offensa primaria; & quod homo primo iniuriauit, & offendit Deum factorem suum. Et sic homo portat semper in seipso signum, & testimonium infallibile, per quod potest ueraciter arguere culpam, iniuriam, & offensam contra Deum, & naturam hominis fuisse.

Ordo malorum.

Quòd ista culpa, iniuria, & offensa contra Deum, propter quam est pœna, & miseria in natura hominis fuit facta per primum virum, & primam mulierem insimul.

Cap. CCXXXVIII.

ET quoniam per malum pœnæ, & miseriæ nos arguimus culpam, & iniuriam fuisse; ideo secundum modum, & conditionem pœnæ arguamus etiam modum, & qualitatem, & conditionem culpæ, quia in pœna relucet culpa. Vnde quia pœna, quæ est in natura hominis, est uniuersalis, & communis omnibus hominibus, quia omnes patiuntur pœnam mortis, & alias miserias, & in utroque sexu tam in uiro, quàm in muliere; ideo sequitur, quòd culpa, &

iniuria est communis omnibus hominibus, & uniuersalis. Et quia omnes nascuntur cum ista pœna, & miseria, & dum sunt in utero, & quando nascuntur, non possunt committere culpam, nec iniuriam, quia culpa, seu iniuria, & offensa, est malum uoluntarium, & nullus homo in utero, nec quando nascitur extra uterum potest committere malum uoluntarium, nisi tunc quando utitur libero arbitrio; ergo sequitur, quod ille qui fecit primum malum uoluntarium, & primam culpam, fuit magnus, & adultus; & quòd fuit primus homo qui fuit communis & uniuersalis omnibus hominibus, quia nisi fuisset in primo homine, non se extendisset ad omnes homines. Et sic communitas, & uniuersalitas, & idētitas pœnæ, & miseriæ, arguit & probat omnes homines descendisse ab uno homine primo, in quo fuit primum malum culpæ, & primum malum uoluntarium, & primum malum inuoluntarium, scilicet pœnæ, & miseriæ, in quo primo ipsa natura hominis fuit corrupta, lapsa, & peruersa, & ab illo deriuatum est malum in omnes homines. Et quia pœna, & miseria est in utroque sexu; ideo sequitur etiam, quòd in prima muliere fuit idem malum quod in primo uiro, & quòd culpa fuit communis ambobus. Et sic conclusum est, quòd est dare primum uirum, & primam mulierem, qui ambo fecerunt culpam, & iniuriam, & offensam cōtra Deum, & quòd ab ipsis tanquam a primis radicibus, deriuata sunt omnia mala in posterum in filios eorum, & filias p successionem. Et sic omnes homines habent unum primum hominem patrem, & unam primam mulierem matrem in communi, & in generali; & ideo omnes sunt fratres respectu istius patris primi, & primæ matris, & hoc secundum carnem. Quia autem factus fuit primus homo, & prima mulier; & in quo statu, iam per illa quæ dicta sunt superius de primo statu hominis potest sciri & cognosci, quoniam in statu meliori, & perfectiori, & in ętate pulchriori. Et ideo primus homo, & prima mulier

Primū malum fuit in ambobus primis parentibus.

lier habuerunt ambos status naturæ hominis: quia fuerunt primo in statu perfecto, deinde ceciderunt in statum corruptum, & malum. Sed natura quæ fuit in omnibus aliis hominibus, non fuit in statu corrupto, & lapso; & ideo homines qui fuerunt post ipsos, & sunt, credunt naturam hominis quam habent, fuisse sic conditam, & nunquam fuisse in alio statu. Sed ulterius inuestigandum quis primo fecit culpam, & offensam, & iniuriam contra Deum, uel uir, vel mulier, & quis magis offendit: sed hoc scire poterimus ex quantitate pœnæ, & miseriæ. Vnde uidemus per experientiam in muliere quasi duplicatam pœnam, & miseriam respectu uiri. Ideo concludere possumus, quòd mulier primo offendit Deum, & ab ipsa habuit originem prima culpa, & offensa, quum sit magis punita, quàm uir, & per consequens in ipsa muliere fuit primo humana natura corrupta.

Mulier primo fecit malum.

Quòd prima culpa, & offensa, seu iniuria fuit inobedientia contra Deum. *Cap.* CCXXXIX.

Cap. 234.

ET quoniam nondum inuestigauimus in speciali de prima culpa, seu offensa primi uiri, & primę mulieris, quæ & qualis fuit, propter quem puniuit eus Deus; & ideo oportet hoc inquirere in speciali. Et quia nos uidemus punitionem per experientiam; ideo poterimus inuenire ipsam culpã qualis fuit. Vnde iam probatum est superius, quòd in primo statu omnia membra corporis erant obedientia rationi, & uoluntati sine aliqua rebellione omnia mouebantur ad imperium rationis, sed modò uidemus per experiẽtiam, quòd unum membrum tam in uiro, quàm in muliere est totaliter rebelle, & inobediens imperio, & dominio liberi arbitrii, scilicet membrum per quod fit generatio, quoniam nullo modo obedit rationi, immo semper con

Nota pulcherrimum argumentũ

tra rationem mouetur, & contra uoluntatem, cætera autem membra obediunt uoluntati. Quid autem significat hoc, quòd solum membra generationis sunt sine obedientia, & alia obediant, nisi quòd sicut omnes generamur, & eximus per membrum inobedientiæ, ita etiam sumus filii inobedientiæ. Vnde postquam mouetur aliquid in homine contra imperium rationis, & nõ aliud, signum est, quòd sumus filii parentum inobedientium; ita quòd omnia mala euenerunt nobis ex inobedientia, quia in porta generationis est vera inobedientia, & rebellio, ergo prima culpa fuit inobedientia. Sed inobedientia non potuisset esse sine aliquo mandato, ergo aliqđ fuit mandatũ a Deo, cui fuerunt inobedientes.

Cap. 78.

Item hoc idem potest ostendi ex natura liberi arbitrii, & status primi, in quo fuit formatus. Vnde natura liberi arbitrii est, ut faciat opus remunerabile, quia opera bona facta ex libertate, sunt remunerabilia. Item quia homo debuit ita formari, ut posset acquirere aliquod bonum, quod nondum sibi datum fuerat. Quamuis enim perfectus esset in natura, tamen nondum erat totaliter consummatus, quia aliquid maius adhuc habere poterat, scilicet confirmationem illius status in quo erat, quia perdere poterat, sed non nisi uoluntariè, & non per uiolentiam. Item adhuc non habebat gloriam cœlestem, & glorificationem corporis & animæ, ad quam trãsmittendus erat. Si enim homo fuisset totaliter completus, & transmutatus, & consummatus in gloria, ut amplius nihil posset ei dari; iam per ipsum liberum arbitriũ non posset aliquid lucrari, nec mereri sibi. Et sic in natura hominis perfecta, duo status sunt considerandi, scilicet status in quo posset mereri & lucrari per ipsum liberum arbitrium, & status in quo esset completus, & consummatus in gloria, & sic est status meriti, & status præmii. Et ideo quia ista duo debent esse in natura, scilicet meritum, & præmium, uictoria, & corona; & hoc propter liberum arbitriũ, quod ꝑ proprium opus dẽt coronari,

Quòd homo est factus in statu, in quo posset mereri.

Status meriti, & præmij.

con-

conuenientius fuit, quod homo primo fieret in statu meriti, ut scilicet posset mereri; deinde de statu meriti, & uictoriæ transiret ad statum præmii, & coronæ. Et hoc erat ualdè laudabile, & gloriosum, & saporosum, ut propter proprium meritum acquireret suum præmium & ultimum & finale bonum, quia sic magis esset sibi sapidum, quia hoc requirit natura liberi arbitrii, quia potest flecti ad duas partes oppositas. Et ideo si se flectit totaliter ad meliorem partem, & perseuerat in illa, quasi tunc dicitur habere uictoriam de opposita parte quasi de inimico, & ideo meretur coronari; & ideo Deus, quia ita fieri conueniebat, fecit hominem primo in statu merendi, & dedit ei completissimè omnia illa quę pertinebant ad illum statum, ita quod dedit omnia illa quę poterant ipsum iuuare ad merendum suum finale, & ultimum bonum in ęternum, & nihil habebat quod impediret ipsum. Et ideo conuenientissimum fuit, quod Deus dedit homini occasionem merendi, ne in uanum esset creatus in statu merendi. Et quia nihil est magis efficax ad merendum, quam pura obedientia, seu opus factum ex pura obedientia & mera, quia primum & radicale opus serui respectu domini, & subditi respectu Principis, & inferioris respectu superioris est obedire purè, & simpliciter: & in isto fundantur omnia alia opera, quę præcipiuntur: quia si obedientia non est pura, nullum opus est quod sit acceptabile. Si ergo ex operibus factis ex libertate, est meritum; sequitur quòd in primo opere in quo omnia opera meritoria fundantur, est radicialiter meritum totum & luctum, ergo in opere obedientiæ sine aliquo adiuncto est omne meritum radicaliter. Ideo certè homo debuit exerceri primo in opere obedientiæ, & sicut erat perfectus in statu merendi; ita primo faceret opus perfectum meritorium; ut quia poterat obedire & non obedire, si haberet uictoriam contra inobedientiam, perseuerando totaliter in ipsa obediētia, quasi per modum pugnæ, & uictoriæ acquireret suam coronam.

Radix merendi est in operæ obedientiæ.

Et

Et ideo conuenientissimum fuit, quod Deus daret præceptum homini, in quo pura obedientia appareret, & exerceretur, ita quod in illo præcepto nulla appareret vtilitas homini, ne propter commodum, & vtilitatem illius operis induceretur, sed sola ex pura obedientia præcipientis, & mandantis, & sic dilectio per experientiam probaretur. Et quia magis apparet obedientia in præcepto negatiuo, seu prohibitiuo, quàm affirmatiuo, ideo debuit esse illud mãdatum prohibitiuum magis quàm affirmatiuum, & breuiter eo modo debuit esse, quo modo cõuenit magis puræ obedientiæ, & meræ obedientiæ.

Conueniens fuit Deum dare præceptum primo homini.

Et sic cõcludere possumus, ꝙ Deus a principio quando fecit primum hominem, & primam mulierem, dedit ei aliquod præceptũ de sola obedientia, vt homo haberet solam occasionem merẽdi, & lucrandi suum finale bonum æternum, & gloriam cœlestem, & confirmationem omnium bonorum quæ possidebat, vt sic homo trãsiret rectissimè de statu meriti; per obedientiã consummatã, & perfectam, ad statum præmii. s. ad gloriam cęlestem. Et vt homo maximè esset attentus ad seruandã obedientiam, & fugiendam inobedientiam, & firmiter constaret ei de voluntate Dei mandantis, conueniens fuit Deus apponeret pęnam cum præcepto, & talem pęnam qua nõ posset cogitari maior. s. pœnam mortis: qua pęna mortis nulla maior est, quare nihil magis terribile, nec magis timendum, quàm mors maximè in statu illo primo. Et sic, postquam conclusum est superius infallibiliter, quod aliqua culpa, & iniuria, seu offensa communis, seu generalis est inter Deum, & hominẽ: quę vniuersaliter tangit omnes homines postquã etiam declaratum est, ꝙ Deus dedit aliquod præceptum homini de sola obedientia exercenda, & probanda, sequitur ꝙ illa culpa, & iniuria, & offensa fuit inobedientia contra Deum. s. quia homo fregit præceptum Dei per inobediẽtiam, & incepit habere, & sequi suam propriã voluntatem cõtra Dei voluntatẽ. Et q̃a declaratũ est in pluribus locis superius, ꝙ nihil est

Cap. 238.

In isto tit.

magis contra Deum, quàm propria voluntas. Et propria voluntas idem est quòd inobedientia, ideo homo nihil potuit facere peius, quàm inobedientiam, vel aliquod maius malum quàm inobedientiam erga Deum. Et ideo sicut homo per obedientiam meruisset confirmationem omnium bonorum quæ habebat, & glorificationem cœlestem, & habitationem æternam cum Deo in cęlis, ita per inobedientiam meruit perdere omnia bona quæ possidebat, & meruit pęnam æternam, & habitationem inferni, & æternam separationem a consortio Dei. Ecce igitur recolligentes habemus in natura hominis duos status, scilicet statum integrum, & perfectũ, & statum lapsum, & corruptum, & secundum hoc habemus duos ordines, scilicet ordinem naturæ, & ordinem iustitiæ, seu iudicialem. Primus igitur status erat totus in ordine naturæ debitę, sed secundus totus cecidit in ordinem iustitiæ, quia est status punitionis, & pœnæ iudicii: quia in isto statu non est nisi culpa, & pœna, & totus versatur circa ista duo, quia homo cecidit in culpam, & in miseriam, & ibi semper manet per se, quia ipsemet fecit illum statum. Et exinde patuit, quod non sunt nisi duo mala, scilicet malum voluntarium, quod est malum culpę, & malum voluntarium, quod est malum pœnæ, & miseriæ. Primum malum fecit homo, sed secundum malum fecit ordo iustitiæ. Item etiam status integer, & sanus diuisus fuit in duos status, s. in statum meriti, seu merendi: & in statum premii; & iste status premii recipiebat duo premia. Primum premium erat in hoc mundo cõfirmatio omnium bonorum quæ possidebat: secundum premium erat vltimum in cœlesti gloria in æternum. Similiter autem status lapsus recepit duas pęnas & miserias, scilicet pœnam & miseriam temporalem, in qua homo perdidit omnia bona, quæ sibi collata fuerunt a Deo, & locum delectabilem, & habuit mala contraria illis bonis, & recepit pœnam, & miseriam æternam post mortem corporalem, loco gloriæ ęternæ

Duo status hominis.

Duo sunt mala.

Status meriti.

Status premij duplex.

æternę, & gaudii sempiterni. Habemus etiam, quòd inobedientia hominis contra Deum, fuit illa culpa per quam intrauerunt omnia mala in naturam humanam.

Hic inuestigatur si homo per se nullo alio instigante, & inducente, offendit & iniuriauit Deum, *vel si fuit instigatus.* Cap. CCXL.

SEd valde mirandum est, quum primus homo in primo statu esset ita perfectus, ita completus in omni perfectione, & in omni cognitione sibi necessaria, esset etiam amicus Dei, amaret Deum, qui eum creauerat in tanta dignitate super omnes alias creaturas, quomodo potuit uelle offendere Deum, & facere aliquod displicitum ei, & contra suam uoluntatem, nec per experientiam uidemus, quod in isto statu lapsu amicus vult offendere amicum; & ideo qui recipit beneficia ab aliquo, diligit illum, immo amicus multocitius pro amico moreretur: ergo multo magis in illo statu sano, & perfecto, quum homo esset bonus totus, & gratus, & talis erat. Ergo uidetur, quòd homo proprio motu non offendit Deum, nisi fuerit instigatus, & inductus per alium aliquem.

Item etiam non potuit hoc fieri, ut homo frangeret mandatum Dei, & faceret contra suam uoluntatem, nisi sibi esset promissũ aliquod malus bonũ quã aliud quod habebat, quia aliter nõ uidetur qualiter homo potuit facere cõtra Deum, nec ab hoc induci nisi propter aliquod donũ maximũ acquirendũ. Sic ergo apparet, ꝙ duo fuerunt ibi.s.instigatio, & cum hoc maxima promissio maioris boni quã illud qđ habebat. Itẽ etiã cõfirmatur hoc totũ, q͞a primo peccauit cõtra Deũ, & plus mulier, quã uiri:

 quia

quia in duplo punita est. Sed si peccassent in illo vir & mulier, videtur quod peccassent ex elatione, & superbia bonorum quae habebant super animalia, & ex dominio, & dignitate; quia habebāt dominium super omnia creatā, sed si ita esset, tunc prius peccasset vir, quā mulier: quia in maiori dignitate erat, & tamē oppositum est: ergo alio instigante peccauerunt. Sed quae fuit illa res, quae potuit inducere primum virum, & primam mulierem contra Deum? Non enim potuit esse aliqua res inferior homine, quia non habet intellectum, nec natura propria hominis fuit ad hoc inclinata; immo magis oppositum, quia bona; ergo sequitur, quòd fuit aliqua res maligna habens intellectum, & voluntatem, & sciens facere malum, & cupiens nocere homini, & inuidens, & cognoscens bonum suum quod poterat acquirere, & quae inimicabatur Deo: quia instigabat hominem contra Deū. Ergo oportuit, quòd illa res fuit de natura spirituali, & intellectuali creata, ergo erat aliquis spiritus, seu Angelus, ergo iam erat aliquis spiritus malus corruptus, & lapsus. Ergo videtur ex hoc, quod in natura purè spirituali erat malum, seu corruptio in Angelica natura prius quàm in humana natura.

Diabolo instigante, homo cecidit.

Quòd per rationem ostenditur, quòd lapsus, seu perditio, & corruptio primo fuit in natura spirituali simplici, quàm in natura mixta, seu humana.

Cap. CCXLI.

Quamuis autem per processum iam factum, satis probabiliter sit ostensum, quòd in natura Angelica fuerit primo malitia, quàm in humana, eo quia humana alio instigante, & inducente facta est mala, & corrupta, attamen possumus hoc aliter ostendere, & probabiliter, s. cōparando naturas adinuicē; & ex conditionibus vtriusque arguendo.

Cap. 218.

Vnde iam dictum est superius, quòd tres sunt naturæ creatæ, ex quibus constat uniuersum, scilicet natura cor poralis tantum, quæ non habet immortalem spiritum, & natura corporalis, & spiritualis insimul, scilicet huma-na, & natura spiritualis tantum, scilicet Angelica. Sicut autem per istas duas naturas quas uidemus, probauimus tertiam esse, scilicet spiritualem tantum, quam non uide-mus, ita similiter quodammodo ex corruptione, & lapsu naturæ mediæ, scilicet corporalis, & spiritualis insimul, seu mixtæ, possumus suspicari de corruptione naturæ spiritualis tantum. Vnde natura infirma, scilicet corpo ralis tantum, est bona, non corrupta, nec mutata a suo statu, nec perdita, nec lapsa, sed natura corporalis, & spi ritualis insimul, seu mixta, est tota mala, & corrupta, & lapsa, & perdita a suo statu; & ideo quum nos uidemus naturam supremam visibilem, corruptam, & non aliam, scilicet corporalem, & hoc factum est, quia habuit libe-rum arbitrium, & liberam uoluntatem; quærere possu-mus si natura spiritualis tantum, scilicet Angeli, cùm si-militer habeat liberum arbitrium, sicut media, fuit cor-rupta primo & mala. Vnde sicut natura hominis debuit habere duos status propter liberum arbitrium, scilicet statum meriti, seu merendi, & lucrandi, & statū præmii, & gloriæ, seu glorificationis; ita natura Angelica debuit similiter habere istos duos status, quia hoc exigit liberū arbitrium creatum. Et ideo primo fuit creata in statū, ut posset mereri, & lucrari per liberum arbitrium suum fi nale, & ultimum bonum, & habuit omnia necessaria pro illo statu; sed non fuit creata in statu cōpleto, & ultimo, quia hoc debebat mereri sicut humana. Et ideo sicut hu mana natuta lapsa à primo statu, in quo creata fuerat, & non peruenit ad secundum statum quem debebat me reri, & lucrari per liberum arbitrium, immo pdidit eum, ita similiter potest dici de Angelica, quia eadem est ratio utrobique, quia utrobique liberum arbitrium, quia utro bique duo status iam dicti. Et sic natura Angelica potuit

Natura Angelica primo corrupta est.

esse lapsa a primo statu in quo creata fuerat, & potuit perdere illum statum, ad quem debebat peruenire. Et ideo si de facto ita est, & quare hoc quærimus, quia de possibilitate non dubitamus. Hoc autem nullo modo probare possumus, nisi per corruptionem, & lapsum in natura humana, quæ apparet quam uidemus, quæ de facto est corrupta, & lapsa. Vnde probabiliter arguere possumus, quòd postquam in humana natura; quæ est media, est de facto malum, quòd etiam in illa suprema fuit malum; & quòd illud malum quod est in natura media, scilicet humana, habuit originem ab illo malo quod primo erat in natura Angelica, & quod nisi in natura altissima creata fuisset primum malum, & corruptio quod non fuisset in media natura, scilicet humana, quamuis utrobique malum fuerit ex libertate. Arguamus ergo sic. Certum est, quòd primum malum est malum spirituale, uoluntarium, intellectuale, ergo malum corporale non potest esse primum. Vnde in natura humana est utrunque malum, scilicet malum spirituale, & malum corporale, sed spirituale, & uoluntarium fuit causa mali corporalis, quod est inuoluntarium. Ergo quum nos uidemus malum spirituale simul coniunctum cum malo corporali in humana natura, uidetur quòd primo fuit malum spirituale purum sine corporali, & per consequens primo fuit malum in natura purè spirituali, quia uidetur esse in malis si est in bonis; postquam ergo malum est in natura, uidetur quòd habebat suum ordinem, non tamen necessarium, sed uoluntarium, quia in malis uoluntariis nulla potest esse necessitas, sed uoluntas, sed mala inuoluntaria, & corporalia habent necessitatem ordinem necessarium inter se, quia mala uolunraria exigunt, & requirunt mala inuoluntaria, & corporalia, & unum malum, scilicet corporale acc usat aliud. Item in humana natura fuit uertibilitas ratione liberi arbitrii, qa natura purè corporalis non se potest uertere in oppositum per se, quia non habet libe-

rum

rum arbitrium, ergo uidetur quòd ubi liberum arbitriũ uertibile eſt magis purum, magis in ſua actione, & ſua natura, quòd ibi eſt maior uertibilitas, & poſſibilitas ad uertendum ſe quo uoluerit, ergo ſequitur, quòd liberum arbitrium fuit magis uertibile, & citius in natura, quæ tantum eſt ſpiritualis, quàm in natura, quæ eſt corporalis, & ſpiritualis inſimul, quia iſta natura appropinquat totaliter naturæ puræ corporali, quæ eſt totaliter inuertibilis de ſe, quia habet eam in ſe, & alia multum diſtat. Ergo quum malum reperiatur de directo in natura minus uertibili, & quæ appropinquat totaliter naturæ inuertibili, uidetur quòd primo ipſum malum fuerit in natura magis uertibili. Ergo uidetur, ꝙ corruptio primo fuit in natura purè ſpirituali, quæ habet liberum arbitrium magis uertibile, quàm in natura corporali, & ſpirituali inſimul; quæ habet liberum arbitrium minus uertibile. Et quia corruptio liberi arbitrii magis uertibilis; non tamen de neceſſitate, ſed uoluntariè, quia liberum arbitrium non poteſt corrumpi niſi voluntariè, & ſpontè, ſed tamen poteſt inſtigari, & induci, & perſuaderi ad corruptionem, & ad malum per aliud & tentari; ergo uidetur, quòd liberum arbitrium ſupremæ naturæ Angelicæ tentauit, inſtigauit, & induxit liberum arbitrium mediæ naturæ ad malum, & ad corruptionem; & hoc per inuidiam, & malitiam.

Præterea natura humana eſt media inter naturam purè corporalem, & purè ſpiritualem, & ex iſtis tribus conſtat uniuerſum tanquam unum tantum, ſed quùm natura humana ſtans in medio duarum naturarum fuit facta bona, uidetur quòd non fuit facta corrupta, niſi traheretur ad malum, & ad corruptionem per unam, vel per aliam, ſed non potuit trahi ad malum primo, nec inſtigari primo per naturam purè corporalẽ, quum illa natura nunquam fuit corrupta, ſed ſemper fuit bona; ergo uidetur, quòd malitia, & corruptio fuit primo in natura

purè spirituali, & illa corrupta trahit aliam ad corruptionem.

Itē etiam quia uidemus, quòd quando totum corpus est sanum, uel totum regnum uniuersi, ꝙ nisi corruptio fiat in principali, quod non fit in minus principali, sed quum tria sunt membra in uniuerso, scilicet tres naturæ; & quum natura spiritualis sit maius, & principalius membrum, uidetur quòd corruptio non potuit esse in aliis mēbris, nisi primo fuerit in illo; sed quum corruptio reperiatur in membro, non tamen principali, uidetur, quòd primo fuit in magis principali. Et sic per istas rationes possumus probabiliter dicere, quòd lapsus & corruptio, seu malum primo fuerit in natura Angelica, quàm in humana; & quòd in illa incępit malum. Et per consequēs natura Angelica prius fuit inimica Dei, & cōtra Deum, quàm humana. Et sic habemus duas naturas in uniuerso lapsas, & corruptas, & perditas. Sed non est necesse, quòd si lapsus fuerit in natura Angelica, quòd fuerit in tota natura Angelica sicut est de humana, quia unus Angelus non descendit ab alio, sed quilibet fuit creatus per se, quamuis omnes insimul fuerunt creati. Et sic habemus originem mali, & corruptionis in natura hominis, sed nondum habemus originem mali, & corruptionis in natura Angelica.

De origine corruptionis, & malitiæ in natura spirituali, seu Angelica: & de alijs quæ pertinent ad hoc. Cap. CCXLII.

QVoniam autem probabiliter ostensum est corruptionem, & lapsum fuisse in natura Angelica; ideo uideamus quomodo intrauit ibi malum, & corruptio quum esset bona, & perfecta in suo statu, & nihil deficeret ei pro statu in quo crea

ta futrat. Vnde ista natura non potuit induci, nec insti gari ad malum per aliam naturam, quia non erat alia natura, nisi natura diuina, quæ creauit omnia bona; ergo ista peccauit sine aliqua instigatione, nec inductione per aliquam aliam naturam. Attamen sicut in humana natura malum primo inceperat in muliere, deinde uenit ad uirum, ita potuit esse natura Angelica, ut primum malum inciperet in uno Angelo, deinde ueniret ad alios quum essent eiusdem naturæ, licet non eiusdem excellentiæ, nec gradus, ut iam probatum est, ita quòd origo mali primo fuit in uno Angelo; in aliis autem incœpit post; & ideo inquiramus quomodo potuit hoc fieri. Vnde in humana natura, quæ cecidit per instigationem alterius, primo fuit malum in parte minus forti, minus digna, & minus perfecta; & deinde de parte minus forti, uenit ad partem fortiorem, & hoc rationabiliter fuit factum, quia primo debet tentari, & instigari, & induci pars debilior, quàm fortior; & ista est ars rectè tentandi. Ideo in humana natura conuenienter incepit malum in parte minus forti, scilicet in muliere; & ultimo uenit ad partem fortiorem, scilicet ad uirum. Sed in Angelica natura uidetur, quòd per oppositum intrauerit malum, scilicet primo per partem fortiorem, & deinde ad partes minus dignas, quia illa natura cecidit per se, non instigata ab aliquo alio exteriori, nec inducta, sed proprio motu; ergo sequitur, quòd illa pars primo cecidit, seu lapsa est, uel in ea incepit primo malum, in qua fuit maior occasio ruendi, & cadendi proprio motu; sed in Angelo, in quo erat liberum arbitrium magis purum, altum, & dignum, & uoluntas altior, & dignior, & nobilior, & in quo erat pulchritudo maior, maior erat occasio superbiendi, ruendi, & cadendi, quàm in aliis, quia in illo debebat esse maior uertibilitas, & flexibilitas liberi arbitrii, & maior actiuitas, & natura dominandi per se & maior occasio sequendi suam uoluntatem propriam, ergo uidetur, quòd in illo Angelo, qui erat maior in to-

Cap. 210.

Occasio ruinæ Luciferi.

ta natura Angelica, & dignior creatus, incepit malum, & ille fuit primo malus originaliter; & deinde descendit malum in omnes alios ab eo qui post illum mali fuerunt, adhærendo per liberum arbitrium maiori Angelo malo. Sic uir fuit factus malus, adhærendo mulieri iam malæ. Sic ergo primus Angelus, sed maior super omnes in natura Angelica, & prima mulier in natura humana, similiter se uidentur habere quo ad originem mali, sed alii Angeli qui facti sunt mali, & primus uerisimiliter se uidentur habere quo ad receptionem mali, & consensum, quia adhærendo facti sunt mali in consentiendo, scilicet per propriam uoluntatem, tamen non coacti. Ecce igitur originem mali, & corruptionis. Primo maximus angelorum fuit malus, & in uoluntate sua fuit primum malum, & ille infecit alios Angelos, qui facti sunt mali, quia consenserunt ei, & deinde per naturam Angelicam, seu per aliquem de natura Angelica, qui erat malus, fuit prima mulier tentata, inducta; & instigata ad corruptionem, & malum; & deinde mulier primo corrupta instigauit, & induxit uirum ad suum malum; & ad suam corruptionem; deinde a primo uiro, & a prima muliere deriuatum est malum in omnes filios eorum.

Qualiter bonus Angelus, qui primo fuit factus, malus fuerit, & omnes sibi consentientes. Capitulo CCXLIII.

Et quia origo mali fuit in primo, & supremo Angelo, uidendum est qualiter incepit, & intrauit malum in ipso, & corruptio; & tunc habebimus completam originem corruptionis

ruptionis, & mali. Vnde quia Angeli fuerunt omnes creati in statu merendi, ut lucrarentur, & mererentur per modum uictoriæ statum completum; qui est status gloriæ, & coronæ; & quum Angeli, eo quia sunt purè spirituales, habebant liberum arbitrium subito uertibile: eo quia est ualde actiuum de se; & ideo totum meritum, totum lucrum, totum quicquid poterant facere; magis pro primo statu erat, ut starent, & fierent seipsos in illo statu bono in quo creati erant, & non mòuerent se ab illo statu bono, nec mutarentur: unde poterant stare, & se mutare si uellent. Nonne est ita de homine, quia in homine non erat liberum arbitrium uertibile ita subito; ideo maius opus, quod posset homo facere, non erat in illo statu stare in quo creatus est, sed maius opus quod posset facere, est obedire, & seruare obedientiam. Et ideo Angeli si stetissent post unum momentum post creationem in illo statu, quia hoc fecissent proprio, & libero arbitrio, statim in eodem momento ascendissent ad statum gloriæ, & fuissent in æternum firmati, & confirmati, & coronati secundum gradus suos. & coniuncti cum Deo. Vnde primo quòd fuerunt, statim inceperunt uelle, & amare aliquid per propriam uoluntatem; & quia quilibet debet primo uelle, & amare Deum, & non seipsum, nec propriam uoluntatem quum cognoscere se creatum fuisse de nihilo, & à Deo, & accepisse se omnia à Deo; & quia ad hoc creati erant, & attendere debebant; & talis erat status eorum, ideo illi qui primo uerterunt suum uelle, & amare ad seipsos, & non ad Deum; deuiauerunt, & errauerunt, & peccauerunt, & habuerunt primum uelle, & primum amare inordinatum; quia solus Deus est primo amandus; ut iam probatum est supra, & nulla creatura est primo amãda. Et ideo primus Angelus, & superior inter omnes, quia habebant naturam magis excellentem super omnes: & post Deum erat creatura dignior, & melior, & pulchrior, & altior; & ideo excitatus consideratione

suæ

suę pulchritudinis, & altitudinis, primo uoluit, & dilexit seipsum, & suum priuatum bonum; & sic totaliter separauit se à Deo per suam uoluntatem, & nunquàm dilexit Deum, & mutauit seipsum à statu primo in quo Deus creauerat ipsum. quia habuit totum suum uelle, & totum suum amare inordinatum, iniustum, peruersum, & contrarium Deo; unde in hoc constituit seipsum sibi primum principium, & primum bonum, & Deum; ideo statim fuit inimicus Dei, & contrarius Deo per propriam uoluntatem. Et quia habuit uelle inordinatū, statim cupiuit propriū honorem, & propriam & priuatam excellentiam inordinatè, & uoluit omnibus aliis dominari, & esse prælatus propria auctoritate, & sine meritis, quam prælaturam supra omnes alios habuisset si non peccasset, quia sua natura ad hoc erat apta, & ordinata; ut si primo dilexisset Deum, qui primò diligendus erat, & non seipsum, qui primo diligendus non erat, sed secundariò, & in secundo loco constitutus fuisset in æternum prælatus habens dominium super omnes Angelos, & omnes essent sub eo. Et quia prius dilexit seipsum totaliter, quàm Deum; delectatus est primo in seipso, & in sua pulchritudine, quàm in Deo. Et quum esset creatura de nihilo facta; quàmuis excellentissima, tamen non Creator erat, sed creatura; ideo in hoc fecit summam iniuriam, & iniustitiam, & offensam Creatori suo; quia quod soli suo Creatori debebatur, dedit sibiipsi: & in hoc constituit seipsum tanquàm Deum, & primum, & præposuit creaturam Creatori, & uiolauit, & destruxit totū ordinem dilectionis, & uoluntatis in seipso. Et quia amor conuertit amantem in rem primo amatam, & in dominio eius; ideo ipse primus Angelus totus; & totaliter peruersus est in seipsum, & in suam uoluntatem; & ideo statim habuit propriam uoluntatem, & priuatam, separatam totaliter à uoluntate Creatoris; ita quòd semper sequitur suam uoluntatem, & nullam aliam; & quicquid vult semper, vult propria auctoriate, & uoluntate; & per consequens nulli

alteri

alteri voluntati vult esse subditus. Et ideo constituit seipsum regem, & fecit seipsum suum regnum, & imperium, & suum dominium contra regnum, & imperium & dominium Dei. Et quia Angelus est simplex, postquam primo elegit, & dilexit aliquid, habet immutabilitatem in illo, ut non possit, nec velit aliud eligere, nec amare; ideo statim primus Angelus fuit firmatus, & obstinatus in sua propria voluntate inordinata, vt in ęternum non possit aliud velle nisi suam propriam voluntatem; per consequens habet odio quicquid est contra suam voluntatem; & ideo habet summè odio Deum creatorem suum, & suam voluntatem; & ideo repugnat quantum potest contra Dei uoluntatem. Et sic facta est de nouo vna voluntas mala, & prima uoluntas mala quæ non erat. Et ideo fuerunt statim duæ voluntates primæ contrariæ totaliter inter se, scilicet uoluntas Dei æterna summè bona, & primo bona; & uoluntas primi Angeli noua, & valde mala, & primo malum, quam voluntatem ipsemet Angelus fecit malam quam Deus fecit bonam. Et ideo quia ipsemet fecit suam uoluntatem malam, quia hoc fuit suum primum opus; ideo vult totis viribus suis defendere, & sustinere illam, & pugnare pro illa. Attamen ipsa uoluntas mala prima, quia est creata, semper est sub potestate, & manu primæ uoluntatis bonæ increatæ, & sub Dei uolũtate. Ecce primũ bellum, prima pugna, prima inimicitia inter uoluntates. Quia ergo istæ duæ uoluntates sunt primæ, ideo ad istas duas habent reduci omnes aliæ uoluntates, quia omnis bona uoluntas reducitur, & coniungitur cum uoluntate Dei, & fit una uoluntas cum illa; & omnis mala voluntas reducitur ad uoluntatem primi Angeli mali; & coniungitur cum ea, & fit una uoluntas cum illa. Et ideo omnes alii Angeli, qui primo consenserunt, & adhæserunt, & coniunxerunt se uoluntati malę primi Angeli, & complacuerunt in ea, facti sunt unum cum eo; & non possunt uelle nisi quod ipse vult, & ideo est caput, & isti sunt membra eius. Et factus

Angeli sunt inuertibiles

Diabolus pugnat pro sua uoluntate.

Omnes mal[i] Angeli sunt unius uol[un]tatis.

ctus est vnus chorus malus ex ipsis, & vnus exercitus malus unitus in uno sensu, in vna voluntate; in tanta vnitate, quòd non potest esse maior, & fortior ad sustinendum, defendendum, & pugnandum pro uoluntate mala primi Angeli Capitanei, & ad totaliter complendam illam contra voluntatem Dei bonam. Et similiter omnes illi Angeli, qui adhæserunt, & se coniunxerunt primæ uoluntati Dei, & complacuerunt in ea, facti sunt unum totaliter cum Deo, & non possunt uelle nisi quod Deus vult; & factus est alius exercitus bonus, & alius chorus in uno consensu, in una uoluntate, & in tanta unitate; quæ non potest esse fortior ad pugnandum pro uoluntate Dei, & ad totaliter complendam illam contra uoluntatem primi Angeli, & suorum Angelorum. Sed in isto exercitu bonorum Angelorum non est illud caput, quod debebat esse, quia Creator non est caput alicuius corporis, nec alicuius exercitus; quia caput est pars, & Creator est totum, & ideo quia caput debet esse creatura sicut membra, deficit ibi caput quod sit creatura, quia ille maximus Angelus debebat esse caput, & ipse perdidit illum locum. Ideo conuenit, quòd Deus faciat vnum caput de nouo, quod sit caput bonorum Angelorum; & ideo notemus de isto capite quale erit, quia oportet, quod de nouo fiat: & hinc notemus reparationem, & restaurationem faciendam, sed iam facta est; & ista tractabuntur suo loco Dei auxilio. Ecce qualiter primus Angelus factus est malus, & omnes ei cōsentientes.

De magnitudine malitiæ, & corruptionis primi Angeli. Cap. CCXLIIII.

QVoniam autem natura Angelica, seu spiritualis est lapsa, & corrupta in primo; & in supremo spiritu, seu Angelo, & in aliis ei adherentibus, & consentientibus; ideo sicut in natura hominis

minis consideramus duos status, scilicet bonum, & malum; ita similiter debemus considerare in natura spirituali duos status, scilicet integrum, & lapsum, & comparare eos inter se. Vnde sunt contrarii, & oppositi, sicut vinum & acetum. Et quia res quę corrumpitur, & mutatur in contrarium suæ naturæ, deuenit ad tantum gradum malitiæ, quantus erat gradus bonitatis, in quo erat, & venire poterat, & quanto res quæ peruertitur, erat melior, & altior in natura; tanto efficitur peior, & inferior, & malignior. Vnde de quanto uinum est melius; de tāto quando fit acetum, acetum tale est fortius; & peior est corruptio Regis, quàm minimi de regno; ideo quia primus Angelus erat summus in tota natura Angelica, & maior res, & dignior, & melior post Deum, sequitur quòd sua malitia, & sua corruptio ascendunt ad tantum gradum malitiæ, quāta erat nobilitas in qua creatus erat, vel ad quam venire poterat, & factus est ita infimus, & uilis inter omnes creaturas, sicut erat altus, & nobilis in dignitate, & hoc per uoluntatem propriam. Vnde in sua uoluntate est malitia, & corruptio tota peruersitas, quia inordinatè amando, & uolendo, & eligendo, factus est malus, & corruptus. Et tota bonitas, & pulchritudo bonitatis in amando consistit in uolendo, & eligendo, ordinatè, scilicet illud quod est amandum, eligendum, & uolendum. Et ipse primus Angelus nunquàm amauit Deum; & ideo quia sua uoluntas erat maior, altior, & pulchrior super omnes uoluntates creatas, facta est tunc mala, tam turpis, & infima, quam in omnibus aliis creaturis insimul si corrumperentur non esset tanta malitia, nec uituperium, nec turpitudo. Et quia ipse amauit totaliter suam propriam uoluntatem, in qua est maxima malitia, & vult illam implere quantum potest; ideo non amat nisi malum, & summam malitiam, & turpitudinem; & laborat totis uiribus, ut malum crescat, & multiplicetur, & bonum destruatur; & habet odio omnem bonitatem contrariam suæ uoluntati. Et sic propria uoluntas facta

Malitia diaboli non posset esse maior.

Diabolus laborat, ut malũ crescat.

est radix, fons. & origo omnium malorum. Et quia habet intellectum altissimum in cognoscendo, & valdè subtilem super omnes creaturas post Deum; ideo quia uoluntas dominatur intellectui, & utitur eo ad illa quæ vult, ideo conuertit totum intellectum suum, & totam uoluntatem suam ad faciendum mala, ad inueniendum omnes artes faciendi omnia mala, ad deceptiones, ad cautelas, & ad persuasiones falsas, & tentationes, & ad nocendum; & factus est summè deceptor, summè cautelosus, summè fraudulentus, & dolosus, & summus mendax, & inuentor omnium mendaciorum. Et ideo quicquid habebat, conuertit in malum, & nihil remansit de bonitate priori. Et quia sua propria uoluntas est ligata, firmata, obstinata, & coniuncta inseparabiliter cum seipsa cum sua propria malitia per amorem, ideo non potest uidere, nec cognoscere seipsum, nec suum malum quod fecit, quia intellectus est totaliter excæcatus per propriam uoluntatem: ut non possit iudicare de sua malitia, quia amor suæ malitiæ excæcat ipsum; & ideo non potest dolere, nec pœnitere de peccato suo, nec suo malo uoluntario quod fecit. Et ideo semper murmurat contra Deum, dum aliquid habet contra suam uoluntatem, quod est ei multum tristabile. Ecce magnitudinem suæ malitiæ, & corruptionis: quæ uix cogitari posset: Et sic ex hoc apparet, quòd ipse Angelus primus est factus per se princeps, & caput Angelorum malorum, & princeps omnium malorum, & omnium uitiorum, & tenebrarum, & omnis iniquitatis est inuentor primus.

Diabolus cõuertit totũ suum intellectũ ad malum.

Diabolus nõ potest cognoscere suã malitiam.

De duplici malo in Angelo scilicet uoluntario, & inuoluntario. Cap. CCXLV.

ET quia non sunt nisi duo mala, scilicet uoluntarium, & inuoluntarium, scilicet malum culpæ, & malum pęnæ; & primum malum facit uoluntas per seipsam quod placet sibi, & complacet in eo, quia est uoluntarium; sed secundum malum facit Deus per iustitiam, & iudicium, quia primum malum ita requirit; ideo quia primus Angelus malus fecit malum uoluntarium, & omnes consentientes ei, ideo requirit ordo iustitiæ, quod ei detur secundum malum, & suis Angelis, scilicet malum inuoluntarium, quod est pœna, & punitio. Et ideo sicut homo perdidit suum locum in quo positus fuerat, & expulsus fuit, & positus in alio loco tanquam in carcere, scilicet in isto loco in quo nunc est; ita similiter primus Angelus malus cum suis Angelis, perdidit suum locum in quo creatus fuerat, & fuit expulsus contra suam uoluntatem, & positus fuit in alio loco tanquam in carcere. Et ideo expulsus fuit à summo cœlo, & positus est in regione elementorum. Et quasi proportionabiliter, sicut homo qui est terra, expulsus est de altissimo loco terreno, & nobilissimo, ad locum habitabilem terrenum infimum, & uentis, & pluuiis, & nubibus subiectum; ita ipse primus Angelus, cum omnibus Angelis suis, qui est totus spiritualis, expulsus est de loco cœlesti altissimo ad locum infimum, terrenum, & aereum, in quo est obscuritas, & caligo, ubi fit grandinis generatio, & tempestatis. Et sicut iste locus est proportionatus homini pro suo statu corrupto ad punitionem, ita ille conuenit Angelo corrupto pro carcere, & hoc pro pœna, & carcere temporali quæ habet finem; sed pro pœna, & carcere æternis debetur ei locus infimus in centro terræ, & in medio terrę paratus est ei locus cum Angelis suis infimis, cum igne ęterno, in quo æternaliter puniatur, & com-

De expulsione diaboli à suo loco.

comburatur, quàmuis non habeat corpus, quia hoc fit per ordinem iustitiæ omnipotentis Dei, qui potest facere, & scit proportionare pęnam secundum quantitatem malorum ad honorem suæ iustitiæ. Vnde quia primus Angelus malus si stetisset, & meruisset, fuisset præmiatus, & coronatus, quia in æternum locum habitationis in quo creatus fuerat per modum præmii obtinuisset, & ulterius præmiatus, & coronatus fuisset in gloria æterna, & post Deum primam dignitatem, & sedem obtinuisset; & ideo quia per contrarium fecit, & peccauit, & demeruit, & seipsum fecit malum, & tantum quantum bonus erat, & ex hoc cecidit, & deuiauit ab ordine naturæ, & per consequens cecidit in ordinem iustitiæ, & iudicii, & debuit omnia habere per contrarium. Et ideo primo debuit perdere dignitatem loci, & poni in carceribus, tanquàm culpabilis, & reus, & iudicandus; deinde pro loco gloriæ æternæ quam meruisset in pœnam æternam. Et quàmuis iam sit condemnatus ad æternam pęnam per Dei iudicium dum fuit expulsus de cœlo, eo quod est obstinatus in malo, & nullo modo potest esse bonus, attamen executio sententiæ nondum facta est: sed expectatur vsque ad vltimum diem iudicii. Si enim executio iam à principio facta fuisset, iam non primos parentes tentasset, nec potuisset eos instigare contra Deum. Et quia locus in quo sunt carceres, & locus in quo fit executio iustitiæ, & punitionis non sunt idem; ideo nunc ipse primus Angelus cum suis Angelis habitant in isto aere caliginoso tanquàm in carceribus in quo non puniuntur, nec patiuntur pœnam per iustitiam eis inflictam, nisi quia sunt in carceribus, sed alius locus est sibi paratus in quo fiat ultima executio iustitiæ diffinitiuæ, in quo sentiat ipse, & Angeli eius æternam pœnam, & punitionem, tam pro prima culpa quàm perpetrauerunt, quàm pro omnibus aliis quæ post fecerunt. Et iste locus uocatur infernus, qui à Deo paratus est primo Angelo malo tanquàm capiti, & Angelis eius tanquàm

Aer caliginosus ē carcer diaboli.

quàm suis membris,& omnibus consentientibus, & adhærentibus, quæ faciunt unum corpus cum eo. Et similis processus debet fieri circa hominem; & ideo primo positus est homo in isto loco in quo nunc est tanquàm in carcere, & ultimo apparebit in iudicio publico,& coram iudice,& talis qualis fuerit repertus,iudicabitur sententia diffinitiua; & hoc in uno, & eodem iudicio publico cum primo Angelo, & cum aliis Angelis malis, in quo iudicio pœna sua incipiet sine fine duratura. Et quia non est nisi vnus iudex, qui in uno & eodem iudicio insimul in una die, & eadem hora omnibus uidentibus omnia finaliter iudicabit, quia hoc pertinet ad magnitudinem tanti iudicis, quia omnia potest,& scit, & nihil ignorat;ideo non debet tenere nisi unam publicam curiam, & unum publicum iudicium per semper: Licet autem Angelus malus non patiatur pœnam per iustitiam sibi datam de præsenti,attamen per seipsum patitur intra se, quia est inquietus,& inordinatus in cogitationibus suis,& in desideriis suis, & in tota sua uoluntate; & ideo non est in eo nisi horror,& caligo, & perturbatio.

Mundus est nobis carcer.

Quare sequitur, quòd in seipso nullam potest habere quietem; & maximè etiam patitur pœnam, quia vult complere maximè,& totis uiribus suis nequissimam uoluntatem suam,& non potest quod est sibi magna tristitia,sed aliquando gaudet, delectatur,& quiescit quando potest facere malum iuxta suam uoluntatem, nec aliter potest gaudere: & quanto facit maius malum,tanto magis gaudet,& quando fit aliquod bonum tristatur; & de maiori bono magis tristatur. Sed istam pœnam non fecit Deus, sed ipsemet sibiipsi. Et sic declaratum est primi Angeli duplex malum, scilicet tam uoluntarium, quàm inuoluntarium.

Diabolus nō habet quietem.

Qualiter homines incorporantur, & uniuntur cum primo Angelo malo, & fiunt membra eius.
Capitulo CCXLVI.

Cap. praecedenti.

Duae sunt uolũtates cõmunes.

Duo sunt regna.

QVoniam iam declaratum est, ꝙ non sunt nisi duę primæ uoluntates, & utraque est prima uoluntas, & per consequens sunt diuisæ, & separatę. Vna est uoluntas Dei bona, quæ etiam est communis uolũtas, quia est causa omnium bonorum. Alia est uoluntas primi Angeli mali, quæ est etiam uoluntas communis, quia est causa omnium malorum. Et ideo quia omnis prima uoluntas, inquantum prima, nulli subiicitur, sed facit in seipsa suum regnum, & imperium, & suum dominium, & suas leges; ideo non sunt nisi duo regna, scilicet regnum Dei omnipotentis, & Angeli mali: & omnes aliæ uoluntates uel sunt de regno Dei, uel de regno mali Angeli. Et ideo quia ipse primus Angelus habet suam propriam uoluntatem, tanquàm Deus, quod soli Deo conuenit; ideo appetit, & vult sibi dari omnia illa quæ debentur Deo, scilicet honorem, & adorationem; ideo vult honorari, & coli, & adorari tanquam Deus; & in ista superbia est obstinatus, & excęcatus. Et ideo quantum potest, facit omnia illa per quæ potest coli, & adorari tanquam Deus, & quantum potest destruit honorem, & gloriam, & culturam Dei; & ideo studet facere mirabilia per omnem modum. Et quia ipse vult quantum potest dominari, & augere suum regnum, & suum dominium, & vult destruere regnum Dei; ideo quia uidit hominem esse creatum propter regnum Dei, ut ascenderet ad locum quem ipse perdiderat, statim habuit inuidiam contra hominem, & uoluit turbare toto conamine ne homo ascenderet ad locum, unde ipse descenderat, & hoc ad destruẽdum regnum Dei, & gloriam eius, & etiam propter inuidiam quam habuit contra homines, & etiam vt traheret homines ad suum dominium,

&

& ad suum regnum, ut ipse dominaretur homini sicut dominabatur Angelis suis. Et ideo toto conamine studuit ad subuertendum hominem, & separandum ipsum à societate Dei, & ad subiugandum eum sibi, & totam suam posteritatem, quia hoc non poterat fieri nisi homo separaretur à Deo per inobedientiam, & per propriam uoluntatem, quæ contrariatur Deo, & separatur totaliter à Deo; ideo quantum potuit fecit, ut homo separaretur ab eo habendo propriam uoluntatem, & sic postea reciperet hominem, & dominaretur suę uoluntati, & ipsum captiuaret; quia omnis uoluntas hominis, quæ non est subiecta Deo, nec obediens Deo, potuit ponere seipsam sub Angelo malo. Et isto modo captiuauit hominem subtiliter, & cautelosè; primo mulierem, deinde uirum per mulierem, & per istos omnes filios eorum. Et sic per accidens acquisiuit dominium supra naturam humanam, & fecit homines seruire suæ uoluntati.

Quō diabolus subijcit sibi hominem.

Aliter subijcitur homo supremo diabolo. aliter inferiores dæmones.

Sed tamen aliter Angeli mali sunt sub dominio, & seruitute primi Angeli, & sunt membra eius, & aliter homines; quia inter ipsos malos Angelos solus primus habet propriam uoluntatem, & omnes alii sequuntur unanimiter uno corde, uno consensu eius uoluntatem, & nullus habet propriam uoluntatem separatam à uoluntate primi Angeli mali; quia à principio omnes elegerunt suam propriam uoluntatem; ideo sunt uniti cum sua propria uoluntate inseparabiliter; & ideo omnes faciunt unum regnum, & non duo regna, & laborant pro honore primi Angeli mali. Et ideo inter eos non est discordia, nec lis, nec pugna, quia omnes tendunt ad unum regnum, & ad unam uoluntatem, & concorditer, scienter, & uoluntariè. Et ideo primus Angelus utitur omnibus Angelis malis, sicut vult, & omnes obediunt ei ad suam uoluntatem scienter, & uoluntariè; & ideo sunt uerissimè membra eius, sicut membra corporis sunt membra hominis; & ideo dicuntur sui Angeli, quia omnes uoluntariè dederunt seipsos ei à principio, quando primo con-

Inter dæmones non est pugna.

senserunt suæ uoluntati. Et ideo regnum diaboli est forte, & ualde forte propter istam indiuisibilitatem, & unionem inter eos.

Peccatores quomodo sunt membra diaboli.

Sed homines aliter sunt membra primi Angeli: unde homo habet suam propriam uoluntatem de se, quia primo fuit sub uoluntate Dei, & unitus cum ea, sed postquàm homo separauit se à uoluntate Dei, statim incepit habere propriam voluntatem per se separatam à Dei voluntate, sicut primus Angelus habuit propriam uoluntatem, & factus fuit quasi primus Angelus in hoc. Et sic homo per se incepit alterum regnum, alterum imperiũ, & dominium separatum à Deo in seipso sine Deo; & fecit se quasi alterum Deum. Et sic duæ voluntates fuerunt propriè separatæ à Dei uoluntate, scilicet uoluntas primi Angeli, & uoluntas hominis; & utraque inquantum fuit propria, statim pugnauit contra Deum, & uoluit auferre à Deo coronam, & priuilegium propriæ uoluntatis; quia ei soli conuenit habere propriam uoluntatem, & non creaturæ. Sed tamen uoluntas primi Angeli mali nunquàm fuit unita cum uoluntate Dei, immo primo cum seipsa, quia si semel fuisset unita, in æternum non fuisset separata, sed uoluntas hominis primo fuit unita cum uoluntate Dei, sed postea separauit uoluntatem suam à Dei uoluntate ad instigationem Angeli mali; & tunc ipsa uoluntas hominis fuit truncata, & sine capite, & stetit per seipsam, & dedit ingressum Angelo malo, & aperuit sibi portam. Et quia uoluntas primi Angeli erat prior, maior, & potentior; ideo statim rapuit, & captiuauit uoluntatem hominis sub sua uoluntate, eo quia inuenit eam separatam à diuina uoluntate, & etiam quia erat ei similis, quia erat propria uoluntas, sicut & mala, & contra Deum. Sed tamen hoc factum est homine nesciente, & ignorante, quia homo non intendebat esse sub uoluntate diaboli, nec uolebat, nec propter hoc erat Deo inobediens. Et sic ipse malus Angelus habuit dominium supra uoluntatem hominis; & ideo

Diabolus tyrãnicè regnat homi.

quasi

quasi tyrannicè,& quasi violenter diabolus rapuit uoluntatem hominis; quia homo nolebat sibi subiici, immo uolebat magis esse dominus suipsius. Sed quia voluntas primi hominis fuit signata signo primi Angeli, scilicet quia fuit propria,& inobediens Deo; ideo tãquàm suam recipit eam. Et sic homo pertinuit ad regnum primi Angeli mali, quia noluit esse de regno Dei. Et sic homo factus est membrum eius præter intentionem suam. Et sic primus Angelus dominatus est homini tanquàm alienæ naturæ quam appropriauit sibi, sed Angelus damnatus est tanquàm illis qui sunt de sua propria natura, scilicet malis, sicut arbor habet ramos proprios, & de sua natura, & aliquando recipit alios alterius naturæ, & incorporantur.

Illius differentiæ exẽplum.

Licet autem homo sit sub potestate, & dominio primi Angeli mali, attamen habet semper propriam uoluntatẽ in seipso, nec propter hoc destruitur sua propria uoluntas, quia nõ potest destrui illa proprietas, nisi iterum uniatur cum Dei uolũtate; immo semper sequitur suam propriam uoluntatem, quia per hoc concordat cum primo Angelo,& ligatur,& unitur cum eo, & contrariatur Deo, & facit omnia mala, immo ipse malus Angelus tenet, & ligat, & solidat hominem magis, ut maneat in sua propria uoluntate, & iuuat, quia tunc multiplicat omnia mala per hominem tãquam per membrum suũ, & mala quæ per se non potest facere, facit ꝑ hominem. Quia propria uoluntas in homine est radix, ut homo faciat omnia mala, & per quã ipse Angelus malus mouet hominem sicut uult. Et quia plures sunt homines,& quilibet hẽt suam propriã uoluntatẽ, quæ nõ est eadem inter oẽs homines, ideo inter homines est lis, & discordia, & pugna, quia non habent unam uoluntatem communem, sed qlibet hẽt suam uoluntatẽ, nisi quia aliquãdo plures fiũt quasi una uoluntas, & una persona in malo. Et ideo nõ est simile de hominibus,& de malis Angelis, quia nullus habet propriã uolũtatẽ separatã a volũtate

Inter peccatores est cõtinua lis, & nõ inter dæmones.

Eodem titu lo.

primi Angeli mali, & ideo non est pugna inter eos, ut dictum est. Et isto modo malus Angelus exercet omnia mala inter homines, quia quilibet habet suam propriam uoluntatem, quia omnes homines qui habent propriam uoluntatem extra Deum sunt sub potestate eius, & ipse vtitur eis tanquam membris eius. Et quia ipse non gaudet nisi in malis, ideo commouet hominem contra hominem, & gentem contra gentem, & regnum contra regnum, & facit prælia fieri, & per homines complet suam uoluntatem, faciendo omnia mala per eos, & inter eos; & hoc facit suadendo, & suggerendo, & consulendo, tentando, & mouendo, & inflando ipsos, & inflammando ipsas voluntates hominum sibi subiectorum, secretè, & occultè, & inuisibiliter, & imperceptibiliter, & inueniendo infinitos modos faciendi mala, & docendo illos secretè.

Diabolus complet suam uoluntatẽ per homines malos.

Et sic patet, quòd primus Angelus utitur Angelis suis tanquam membris propriis, & naturalibus, & est unum corpus cum eis, sed utitur ipse cum omnibus Angelis suis ipsis hominibus propriè tanquam iumentis suis, & æquis; quia æquitat super uoluntates hominum. Quia sicut iumenta, & æqui ignorant dominum qui æquitat, ita homines ignorant mala, & malos Angelos quos portant, & qui dominantur eis, & utuntur eis sicut uolunt; quandiu sequuntur suas proprias uoluntates. Ecce igitur qualiter lugere, & dolere debet homo, quia non solum est lapsus, & corruptus, & perdidit tanta bona, immo etiam est factus seruus, & captiuus, & iumentum mali Angeli crudelissimi, cuius malitia explicari non potest, & aliorum Angelorum suorum; & sic non solum est captiuus, immo captiuus captiuorum.

Notabile magnum.

De multiplici carcere, & captiuitate hominis. Cap. CCXLVII.

Multi autem sunt carceres hominis, & captiuitates. Vnus carcer est corporalis, & hic est locus in quo positus est nunc. Alius carcer est spiritualis, in quo est propria voluntas hominis incarcerata ignorantur, & iste carcer est propria uoluntas mali Angeli; quę quidem uoluntas est carcer uniuersalis, & generalis omnium uoluntatum malorum, & omnium propriarum uoluntatum creaturarum. Vnde ipse malus Angelus primo fecit istum carcerem, in quo ipsemet est incarceratus uoluntariè, deinde sub isto carcere sunt omnes mali Angeli, & omnes homines habentes proprias uoluntates. Sed alius est carcer proprius, & spiritualis ipsius hominis, scilicet suamet propria uoluntas, quia illa proprietas, quæ est in uoluntate hominis, est carcer, & catena ligans, constringens, compeditans, & incarcerans uoluntatem hominis sub uoluntate primi Angeli mali. Et sic homo est captiuatus, incatenatus, uinculatus, & compeditatus in seipso sub propria uoluntate, & per hoc incarceratus maximo carcere spiritualis ipsius Angeli; & hoc est pondus importabile, & iugum ferreum, quod homo fecit sibimet; quia nulla maior captiuitas, quàm captiuitas propriæ uoluntatis, quę est insatiabilis; & sic nunquam potest impleri, quia tendit ad infinita desideria, eo quia separata est ab unitate Dei, & per ipsam diuiditur in tot partes, quot desideria habet, & semper euenit sibi malum, quia si aliquando habet quod vult, & gaudet, tunc est in culpa, quia gaudet contra Deum, & vult contra Deum, quia omne uelle, & desiderium quod prouenit ex propria uoluntate, malum est; & contra Deum, quia propria uoluntas semper est contra Deum. Si autem non habet quod vult, tunc est in pœna, & tristitia. Et sic quocunque se uertat pro-

Spiritualis carcer peccatoris.

pria

pria uoluntas semper habet uel malum culpæ, uel malum pœnæ. Sicut autem prima uoluntas mala primi Angeli mali, est carcer spiritualis omnium malorum, uirtutum, & uoluntatum propriarum; ita uoluntas Dei est patria spiritualis omnium bonarum uoluntatum, & communium. Et sic patet, quòd esse in propria uoluntate, est esse in carcere, & in captiuitate in compedibus ferreis; & esse in seruitute, & esse incatenatum, & iumētum primi Angeli mali, & habere supra se pondus, & onus importabile, & iugum ferreum, & habere in se radicem omnium malorum. Et per consequens esse extra propriam uoluntatem, & esse sub uoluntate Dei, est esse in patria in uera libertate, & esse liberatum & redemptum a uera captiuitate, & potestate primi Angeli mali a suo carcere obscurissimo, & a compedibus ferreis, a catena ferrea pondere importabili, & ab omni seruitute maligna, & ab omni tristitia, & ab omni malo, & a sententia, & ira Dei; & a radice omniū malorum. Et sic proprietas in uoluntate est esse malum, & communitas in uoluntate, est esse bonum.

Esse in propria voluntate, est esse in carcere.

Ecce igitur ex prædictis colligitur qualiter non sint nisi duæ primæ & principales uoluntates, scilicet Dei quæ est bona, & primi Angeli mali, quæ est mala, quæ nunq̃ fuerunt coniunctæ simul. Sed semper uoluntas primi Angeli est sub potestate Dei. Et omnes aliæ uoluntates coniunguntur, seu incorporantur cum duabus istis, & sequūtur istas duas, uel unam, uel aliam, nec est dare medium. Patet etiam qualiter primus Angelus malus dominatur hominibus, & homines sint captiui eius, & incorporantur cum eo. Et sic declarata, & manifestata sunt mala tam humanæ naturæ, quàm Angelicæ, & origines & radices malorum. Si autem uolumus magis in particulari prædicta uidere, legamus librum scripturę, in quo omnia quæ in isto libro dicuntur, & probantur, & dicuntur per modum probationis, continentur per modum auctoritatis, cui libro scripturæ sacræ summè credere debemus,

bemus, ut iam probatum est. Et sic tam per librum scri pturæ, quàm per librum creaturarum homo potest esse securus de ueritate, quia unus iuuat alium, & fortificat. Multæ autem quæstiones sunt quas homo debet quærere, sed sufficit quòd cognoscat illud quod est in facto, & quod factum est, & quærat remedium in malis suis, & quod credat quòd Deus omnia bene fecit, & nihil ma li imputet ei, sed totum homini, quia ita Deus omnia fe cit sicut fieri cōueniebat, quia summè potens est, & sum mè bonus, & summè sapiens.

Quòd malum, & corruptio liberi arbitrij, & carnis, seu corporis contrario ordine se habent in primis paren tibus totius humanæ naturæ; & in his qui nascuntur ab eis. Cap. CCXLVIII.

QVoniam autem tota humana natura gene raliter diuiditur in duas partes, una pars est primus uir, & prima mulier, qui ambo sunt radices, & principia humanæ na turæ, alia pars humanæ naturæ est to ta posterioritas, scilicet omnes uiri & mulieres, qui ue nerunt ex ipsis per generationem naturalem. Et istæ partes duæ sic differunt, quia prima pars, scilicet primus uir, & prima mulier fuerunt formati totaliter per manum Dei in corpore, & in anima sine aliquo instrumen to, & sine aliquo coadiuuante, sed alia pars, scilicet tota posterioritas aliter, quia caro, seu corpus generatur, & nascitur ex Dei ordinatione ab ipsis primis parentibus, & ipsa anima rationalis immediatè creatur, & datur a Deo, quia anima rationalis est immortalis, & indiuisibilis, & non potest prouenire nisi a Deo immediate. Et ideo omnes qui postea nati, sunt filii primi hominis & primæ mulieris per solam carnem, & nō ratione animæ,

Differentia primorum parentùm, & aliorum hominum.

&om-

Deriuatio peccati originalis.

& omnis caro cuiuslibet hominis naturaliter generati fuit in eis radicaliter; & ideo ratione carnis, & non ratione animæ; ideo sequitur, quòd totum malum, & tota corruptio descendit, & extēditur in totam posterioritatē propter carnem corruptam. Et ideo exinde sequitur, ꝙ malum, & coruptio liberi arbitrii, & malum, seu corruptio carnis contrario ordine se habent in primis parentibus; & his qui nascuntur ex eis. Quia in primis duobus primo fuit malum, & corruptio, & peruersitas in libero arbitrio, seu in anima rationali; & per illud uenit malum, & corruptio in carnem, ita quòd malum uoluntarium, seu liberi arbitrii fuit causa totius mali, & corruptionis carnis, seu corporis, vt iam declaratum est, sed in omnibus posterioribus est totum per oppositum, quia malum, & corruptio carnis, est causa mali, & corruptionis animę, seu liberi arbitrii, quia Deus creat animam bonam, & puram & non corruptam, sed quia caro cui coniungitur est corrupta, & infecta, & generata libidinosè contra modum debitum, & tota mortalis, languida, & infirma, & rebellis rationi, plena concupiscentia inordinata; ideo anima quum sociatur cum tali corpore, & carne rebelli turpi, & mortali inficitur, corrumpitur, & peruertitur, & totaliter trahitur ad concupiscentiam carnis, & sequitur concupiscentiam eius, quia oportet ꝙ postquam anima est coniuncta carni, & unita, quod trahat ipsam, uel quòd trahatur ab ipsa, & anima non potest trahere carnem tam rebellem, infirmam, languidam in concupiscentiis suis ratione mortalitatis; ideo necesse est, quòd trahatur a carne, & incurrat suam infectionē; & corruptionem; ideo anima efficitur mala, turpis, peruersa, contra Deum, & odibilis Deo, & tota inordinata, & hoc manifestatur postea, quando anima utitur libero arbitrio, quia ignorat Deum a quo est, & ignorat seipsam, & suum bonum, & suum malum, & habet propriam uoluntatem, quæ semper est contra Deum, & cōtra suum debitum naturale, & semper iniuriat, & offendit

Anima inficitur ex coniunctione corporis.

dit Deum. Et omnia ista mala contrahit ex societate carnis maculatæ in ordine ad Deum, quia Deus non fecit talem carnem immundam, sed mundam.

Anima autem habet duos status in carne. Vnum primo antequam potest uti libero arbitrio, & uelle aliqd propria uoluntate. Et tunc iam est immunda, & corrupta, & turpis, & odibilis, & mala, & iniusta apud Deū, quamuis nihil mali fecerit, quia non potuit adhuc, & hoc propter societatem carnis maculatæ, quæ est de genere primi hominis corrupti inimici Dei, qui actualiter iniuriauit, & offendit Deum; a qua carne anima contrahit radicaliter, & originaliter istam peruersitatem, istam inordinationem, & istam inclinationem per quam efficitur apta, ut quando utitur propria uoluntate, operatur contra Deum ad suam iniuriam, & offensam. Et sic anima maculatur, & incurrit uitium ipsa nesciente; & imputatur ei illa corruptio, & macula, quamuis non sit uoluntaria. Alius autem status animæ est quando iam utitur libero arbitrio, & propria uoluntate. Et tunc quia liberum arbitrium est corruptum, & uoluntas peruersa, & mala, & uitiosa; iam actualiter per se ipsam facit malum, & non potest facere nisi malum, & uoluntariè facit malum, & semper operatur contra Deum. Et ideo efficitur peior, & turpior, & magis in odio Dei, qa propria uoluntate facit malum, & crescit sua corruptio, & totum imputatur ei a Deo. Si enim malum quod contrahit a carne, ipsa nesciente, imputatur ei a Deo, quanto magis quod ipsa propria uoluntate facit?

Anima habet duos status in carne.

Et sic anima habet duo mala, unum, originale, quod ipsa non facit, aliud actuale, quod ipsamet facit; & utrunque imputatur homini; & ideo utrunque est malum culpæ; & sic est culpa originalis, & culpa actualis, sed primi parentes non habuerunt in anima nisi malum actuale, quod ipsi fecerunt. Propter primum malum originale, quod anima non fecit, sed contraxit ex societate carnis ignoranter, & inuolūtariè, anima est digna separari æter

Duo sunt peccata, scilicet originale, & actuale.

naliter a consortio Dei, sed non debetur ei dari per iustitiam aliquod malum inuoluntarium, nec aliqua pœna sensibilis, sed propter secundum malum, scilicet actuale, quod anima uoluntariè facit, debetur ei malum inuoluntarium, seu pœna æterna. Et in hoc apparet qualiter iustitia Dei est strictissima, & incomprehensibilis, animæ imputatur malum corruptionis, quod ipsa non fecit, sed aliunde contraxit, & hoc apparet ad oculum. Et sic patet quomodo in primis duobus parentibus, malum & corruptio carnis prouenit originaliter a malo, & corruptione liberi arbitrii, seu animæ; sed in tota posterioritate malum, & corruptio liberi arbitrii, seu animæ prouenit originaliter a malo, & corruptione carnis; & hoc ita est in facto, Ecce ergo ordinem omnium malorum, seu culparum, & peccatorum naturæ humanæ, quia omnia mala, omnes culpæ, & omnia peccata totius mundi, & omnium hominum, orta sunt a primo malo, a prima culpa, & a primo peccato primorum parentum. Vnde primo malo fuit malum uolũtarium ipsorum quod fuit actuale, deinde in omnes homines descendentes ab eis ꝑ libidinem de lege communi est unum malum culpæ originalis, seu peccatum originale; & quot homines, tot peccata originalia, deinde post peccatũ originale in quolibet homine peccata actualia multiplicantur sine numero, & sic totus mundus est plenus peccatis.

Licet autem Deus creet animam, & uniat eam cum carne infecta, tamen infectio animæ nullo modo potest imputari Deo, nec est contra iustitiam Dei, si malum culpæ, & corruptionis transit ad posteros; quoniam ordinatissimum erat, quòd natura hominis ita cõderetur, sicut condita fuit a principio, & quòd condita ita propagaretur, scilicet quòd homo generaret corpus, seu carnẽ, & Deus infunderet animam illi carni præparatæ ad receptionem animæ rationalis; ita quòd unita corpori immortali & sibi obedienti esset debitè ordinata, & nulla inclinatio mala, nec aliquòd uitium, seu corruptio esset in ea,

Infectio originalis non imputatur Deo.

Quamvis ho corrupit opus suũ. s. corpus, Deus propositũ suũ, nec ordinẽ mutare non debuit.

ea, quia caro esset munda. Sed ex quo primus homo pec cauit & caro sua facta est rebellis animę & tota morta lis, & corrupta oportuit, quòd tale corpus transmitteretur ad posteros, & quòd Deus animam infunderet secū dum primariam institutionem quā ipse ordinauerat; ita quòd quamuis homo corrumpit opus suum, scilicet cor pus, Deus propositum suum, nec ordinem mutare non debuit, quia homo per iustitiam debitam incurrit morta litatem carnis, ex qua mortalitate sequitur rebellio, & corruptio in carne. Quia si esset immortalis, nulla esset corruptio, nec inordinatio in ea. Et ideo quia punitio est in carne, secundum ordinē iustitiæ, Deus propter corruptionem carnis debuit suum ordinem non mutare pri mum, nec propositum bonum, scilicet quin debeat crea re animas mundas, & sociare eas corporibus, in quibus dum inueniunt corruptionem, exinde trahunt corruptio nem, hoc est non ex Deo qui creat animam sine corruptione, sed ex homine, qui est causa corruptionis corporum, quia culpa, & corruptio originalis in animam non posset transfundi, nisi præcessisset in carne pœna mortali tatis & rebellionis, & pœna talis non esset, nisi culpa præ cessisset; & ipsa culpa & corruptio uolūtatis processit a uo lūtate hominis inordinata, & non a uoluntate Dei. Et iō tota corruptio quam contrahit anima, est, & procedit a peccato primi hominis, & nō a Deo, nec a natura hominis cōdita a Deo, sed a vitio & corruptione uolūtatis pri mi hominis. Et ideo ipsa propagatio, seu generatio in se nō transmittit in posteros corruptionem, qua corrumpitur anima, sed ipsa libido, quæ est adiuncta cum propaga tione, quæ quidē libido habet ortum a corruptione uo luntatis, quando etiam ante peccatum esset propagatio, & generatio, sed non esset libido. Ecce declarauimus lapsum, corruptionem, perditionem & malum naturæ hu manæ, & uidimus totum statum suum in quo est. Et ita habemus scientiam tam de debito, quàm de facto ipsius hominis.

Quòd neceſſarium eſt homini lapſo perdito, & deuiato ſi debeat, & uelit reduci, & exire de ſtatu perditionis, & peruenire ad illud bonum propter quod factus eſt quod perdidit. Cap. CCXLIX.

MAnifeſtũ eſt ex precedenti tractatu in quo ſtatu factus fuerat homo à Deo; & in quo ſtatu cecidit quando perdidit illud bonum ultimum propter quod factus fuerat, ſcilicet gaudium æternum quod oritur de amore Dei, & ſocietate eius; & perdidit etiam regnum celeſte, & hæreditatem Dei, & ſic perdidit infinitum bonum ad quod habendum factus fuerat. Et non ſolum hoc, ſed etiam uadit, & currit ad infinitam, & æternam triſtitiam propter quam factus non erat; tendit ad malum perpetuum & ad æternam pœnam, & miſeriam. Et quia in tali ſtatu lapſus eſt, ut omnia illa mala finaliter adueniant ei poſtquam ſeparatus eſt à Deo, & ab amicitia eius; & lucratus eſt inimicitiam Dei, & iram eius; & ſic de facto homo incurrit omnia mala quæ declarata ſunt in capitulo de fructu qui naſcitur ex duobus amoribus primis; quia habet in ſe radicem omnium malorum. Item etiam homo in ſtatu lapſo in quo cecidit, eſt captiuus inimici capitalis Dei; & captiuus primi angeli mali, qui vocatur diabolus, & ſeruit ei, & eſt ſeruus eius; & facit voluntatem eius; vt iam declaratum eſt, ita quòd homo non ſeruit Deo, qui creauit eum, nec facit voluntatem eius, immo contra voluntatem eius, & ſeruit nequiſſimo Angelo, qui non creauit eum, & facit voluntatem eius. Et ſic homo in ſtatu lapſo, & corrupto ſemper augmentat malum ſuum, & acquirit culpas, & ſeruit abominationi, & corruptioni, & per hæc ſeruit diabolo. O quam bonum, & delectabile eſſet homini exire de iſto ſtatu lapſo, & corrupto ad ſtatum bonum, & integrum, & iocundum, ac de captiuitate exire nequiſſimi Angeli, & proditoris ad libertatem, &

Cap. 147.

Cap. 246.

reuocari

reuocari de uia quæ tendit ad perpetuam triſtitiam, & damnationem ęternam. O quàm iocundum eſſet homini reuerti a uia iræ æternæ, & damnationis perpetuæ, & introire in uiam ſalutis & iocunditatis, & libertatis æternæ. Magna eſt diuerſitas ęternæ triſtitiæ, & eternę lætitiæ. Nonne eſſet ſummum gaudium habere omnē uoluntatem, & habere plus quam poteſt excogitare, & capere, & habere Deum, & dominum cœli & terræ in amicum dilectiſſimū, & omnes Angelos, & ſpiritus beatos. O quantum homo eſſet obligatus illi qui eum de tali ſtatu eriperet & liberaret, & poneret eum in ſtatu contrario, ſcilicet in ſtatu æternæ iocunditatis, lætitiæ, ac libertatis: & liberaret ipſum de ſeruitute diaboli, & omnium malorum: & defenderet ipſum ne aliquis poſſet ipſum lædere, aut ei diſplicere: & eriperet eum ab ira Dei, & eius iuſtitia, & poneret eum in amicitiam Dei, & propriam libertatem. Sed quis eſſet ille? Nunquid homomet, an Angelus? Non homo, quia homo eſt captiuus in culpa iuſtitiæ, & in carceribus huius mundi, qui eſt iudicandus tanquam reus, captiuus ſub diabolo, & in ira Dei. Nec etiam aliquis Angelus poteſt hoc facere; quia Angelus eſt finitus; ergo non poteſt infinitum ſoluere. Si enim culpa eſt infinita, quia Deum infinitum offendit, ſequitur quod etiam pęna debet eſſe infinita, quia pęna ſequitur culpam. Sic Angelus, nec creatura pura poteſt, ſed ſolum Deus qui hominem creauit, poteſt eum etiam reformare. Nam plus eſt hominem reſtaurare, quam de nouo facere. Et hæc eſt ratio. Nam in creatione nihil reſiſtit, quin creatura obediat Creatori; in reſtauratione, ſiue reformatione, reſiſtit culpa, & pœna, ac etiam uoluntas corrupta. Ergo ſi nullus poteſt creare hominem de nouo, ſequitur, quòd etiam eum nullus poteſt reformare, niſi ſolus Deus. Quia ſi non poteſt, quod minus eſt, etiam nō poteſt quod maius eſt. Ergo relinquitur, quòd ſolus Deus poteſt; quia ſi Deus non fecerit, nullus poteſt.

Quis poſſit reformare hominem.

Reſtauratio hominis eſt maior q̃ creatio eius.

Sed quia Deus est iniuriatus, & offensus, ac inhonoratus ab homine & cōtemptus, & sic homo est in ira Dei, & etiam in indignatione eius, & etiam quia Deus est iudex, & ipse est ipsa iustitia cui facta est iniuria, quomodo ipse eum liberauit a manu suæ iustitiæ, quum iustitia sit iniuriata, offensa, & contempta? Quomodo enim iustitia faciet contra seipsam, quum ipsa debeat ex natura sua uindicare, & punire. Ergo nisi iniuria, & offensa Dei, quæ est facta per hominem, tollatur & destruatur, per quam homo est inimicus Dei, & iustitia Dei sit placata, & reconciliata, non est remedium, quòd homo possit liberari a malis suis. Quamdiu enim iniuria manet in suo uigore, impossibile est, quòd homo recuperet Dei amicitiam, quia amicitia, & ira sunt duo contraria, quæ non possunt stare simul in uno subiecto. Inuestigandum est nunc quomodo iniuria possit tolli, & auferri, quoniam ipsa semper separat hominem a Deo, quia homo qui existit in iniuria, & offensa Dei, habet cum Deo inimicitiam; & ideo iniuria claudit homini uiam, & portam intrandi ad Deum, & ne ipse sit aptus intrandi in regnum cœleste, propter quod factus est. Vnde prima iniuria, & offensa primorum duorum hominum in quibus consistebat tota humana natura, quæ iniuria fuit generalis toti humanæ naturæ, clausit portam omnibus filiis eorum, ut nullus possit ingredi in cœlum, quia omnibus imputatur. Ideo nisi illa uniuersalis offensa destruatur, impossibile est hominem restitui ad illud bonū propter quod factus est. Sed præter istam offensam generalem sunt etiam offensæ particulares, & personales aliorum hominum, quia in quolibet homine descendente a primis duobus parentibus per libidinem quantum de se est una culpa generalis, & originalis, quam Deus imputat animæ propter societatem quam habet cum corpore, & ista culpa claudit etiam portam ne quis possit ingredi uitam æternam. Ecce ergo duas clausuras, & duo obstacula prima. Vltra istas duas clausuras in quolibet

Quomodo possit reduci homo.

ho-

homines ſunt innumerabiles offenſæ, & iniuriæ perſonales, & actuales, quas quilibet facit per ſe uoluntariè, & quælibet iſtarum etiam claudit portam, & quælibet iniuria, & offenſa facit etiam clauſuram unam per ſe, & claudit portam. Et ſic ueraciter poſſumus dicere facien do tres partes in natura humana, quia pro primis duobus fuit clauſura propter iniuriam propriam, ſecundo a nobis propter eorum culpam, & tertio propter noſtiam met culpam. Paruulis uerò non habentibus uſum rationis, clauditur tantum propter peccata primorum parentum, & culpam peccati originalis quam contraxerunt propter carnem corruptam, ſed hominibus habentibus uſum liberi arbitrii, clauſa eſt porta tã propter peccata primorum parentum, & propter peccatum originale, quàm etiam propter iniurias, & offenſas perſonales quas fecerunt per propriam uoluntatem. Et ideo quam uis in homine adulto, & magno eſſent deletæ & deſtru ctæ iniuriæ propriæ & perſonales, adhuc remaneret culpa primorum parentum, & peccatum originale, & ſic adhuc maneret porta clauſa propter offenſam primorũ parentum. Et ergo ſi homo ſiue paruulus, ſiue adultus, debeat peruenire ad illud bonum propter quod factus eſt, ſcilicet ad amorem, & unionem cum Deo, oportet quòd ipſe ſit mundatus a culpa, & peccato primorum parentum, deinde ab aliis perſonalibus culpis. Et ideo tota difficultas reparationis conſiſtit in auferendo, & tollendo iniurias Dei, & offenſas, quæ intrauerunt in humanam naturam, quæ antea non erant, & modo ſunt. Poſtquam enim offenſa eſt commiſſa, oportet ut tollatur de medio, ut non ſit, quia aliter non poſ ſunt homines lauda- ri.

Cælum clauditur tribus hominibus.

Infra cap. 261.

Qualis & quàm magna est obligatio hominis pro iniuria & offensa Dei. Cap. CCL.

Cap. 100.

QVoniam autem non possumus scire qualiter auferatur, & tollatur iniuria, & offensa Dei quam fecit homo, nisi cognoscamus naturam, & pondus offensę; & ipsius conditionem, & quid, & quantum est iniuriare & offendere Deum, & ad qd & ad quantum se obligat homo pro illa iniuria, ideo oportet etiam hoc cognoscere. Vnde natura & conditio iniurię & offensæ est quòd ipsa crescit, & augmentatur tantum quantum persona quæ est offensa, est magna, ut dictum fuit de uoluntate, & amore. Et ideo quia Deus est infinitus in sua potestate, & maiestate sua, & in sua bonitate quæ sunt inæstimabilia; sequitur, quòd iniuria, & offensa facta contra Deum, est infinita, & inestimabilis. Et idem est de contemptu Dei. Et ideo qui iniuriat, & offendit Deum, & contemnit eum; obligat se Deo ad infinitum, & per consequens ad pęnam infinitam, & punitionem quæ debetur iniuriæ. Item etiam quia iniuria ipsa, & offensa Dei, & cōtemptus, destruit Dei honorem, & lędit eius honorem quantum in ea est: & aufert ipsum: & quia honor Dei est infinitus, & excedit omnes creaturas, qa omnes creaturæ sunt propter honorem Dei, & quia honor Dei non capit æstimationem, quia tantus est, quantus est ipse, ut declaratum est in capitulo de honore Dei, ideo sequitur, quòd homo qui iniuriat, & inhonorat Deum, & aufert honorem Dei, quòd talis iniuria sit infinita, & homo obligatur Deo in infinitum, & ad tantum quantū valet honor suus, & quia plus aufert Deo, q̃ q̄ sibi auferret omnes creaturas. Item etiam si hō uoluntatem Dei fecisset, extunc infinitum bonum, & infinitam mercedem meruisset, quia talis naturæ est liberum arbitrium, quòd debet remunerari, quia actus liberi

Cap. 181.

beri arbitrii ſunt tales de natura, quod cauſant obliga-tionem. Vnde qui facit placitum alicuius, obligat ip-ſum ſibi: & qui facit contrarium, obligat ſe ſibi, & illi o-bligatur cui fit diſplicitum. Sic qui facit placitum Deo obligat Deum ſibi, ut det ſibi infinitum bonum, quia nulla res creata poteſt eſſe remuneratio liberi arbitrii, immo qui facit placitũ Deo, & acceptabile, meretur ha bere Deum ꝓ remuneratione. Ergo per oppoſitum qui facit diſplicitum Deo & iniuriam, & contra ſuam uo-luntatem, obligat ſeipſum Deo ad infinitum: & ad tan-tum ad quantum obligaretur Deus ei ſi faceret volun-tatem eius; non enim videtur ratio diuerſitatis. Ex iſtis concluditur, quòd homo quando facit iniuriam & offenſam, & diſplicitum Deo, & contra ſuam uolunta-tem, quod tunc facit infinitum malum. Et ſic fecit ho mo plus de malo, quam Deus ſibi fecerat de bono, & malum ſuperauit bonũ, quia quicquid fecerat Deus homini, hoc erat finitum. Et ſic ueriſſimè patet, quòd quando homo offendit Deum, fecit obligationem infi nitam nouam. Et ſic in rei veritate ſunt duæ obligatio nes in homine. Prima eſt naturalis, & de iure naturæ, quæ iam probata eſt, & per iſtam obligatur homo Deo dare quicquid habet, & quicquid poteſt. Et iſta obli-gatio eſt bona, quia tendit ad bonum hominis ex toto, vt iam probatum fuit clariſſimè. Secunda obligatio eſt quam fecit homo pro malo quod fecit, & pro iniuria & offenſa, & pro crimine; & iſta eſt mala, et peſſima, & tẽ-dit ad totum malum hominis. Et iſta ſecunda, & noua non aufert primam, quæ eſt naturalis, & indelebilis, & permanens ſemper. Et ideo homo tam pro prima o-bligatione, quam pro ſecunda eſt obligatus Deo. Et tamen homo non poteſt ſoluere, nec reddere Deo quæ debet Deo, nec pro prima; nec pro ſecunda, quia non poteſt Deo reddere totum amorem ſuũ, nec timo-rem, nec honorem, nec obedientiam, nec uoluntatem Dei facere, quia corruptus eſt, & mutatus in cõtrarium

Peccãs obligat ſe Deo in infinitũ.

Duæ obligationes peccatoris.

Cap. 96.

Cap. 97.

suæ naturæ, & ipsemet fecit se talem, ut non possit Deo facere quod debet; & tamē semper debet; & sic debitum semper manet, nec excusatur, quia tenetur, & si non potest ipsemet est in causa, & in culpa quare non potest. Item nec potest reddere pro secunda obligatione, quæ est pro crimine, & iniuria & contemptu, quia est infinita, & infinitum debet Deo, ut iam dictum est; & homo non potest soluere infinitum, quum sit finitus; & etiam si quid posset Deo reddere, hoc totum debet pro prima obligatione naturali; & tamen non excusatur, qa soluere non potest, ut dictum est; quia ipse per se fecit secundam obligationem.

Eadem tit.

Obligatio pœnalis semper crescit.

Istæ autem obligationes sic se habent, quòd quando homo non soluit, nec reddit Deo quod sibi debet secundum primam obligationem, tunc secūda obligatio multiplicatur, quia prima est iustissima, & iustè debetur ei, quod ei debetur secundum illam obligationem. Et ideo qui non soluit, neque reddit Deo quod suum est, & aufert ei suum debitum, iniustus est, & iniuriam facit Deo; & per consequens peccat, & offendit ipsum, & eum inhonorat, & contemnit, & est in culpa. Vnde iam declaratum est in capitulo de honore, quod quicquid homo reddit Deo semper ipsum honorat, uel inhonorat; & ideo quando reddit ei illud quod debet, tunc eum honorat; & quando nō reddit ei illud quod debet; tunc enim inhonorat, qnia aufert ei illud quod debet, & ideo cadit in offensam Dei. Et sic obligatur Deo de iniuria, & contemptu, & facit ei obligationem ad infinitum cum qualibet iniuria, & offensa. Et sic necesse est, quòd si homo non soluit quod debet secundum primam obligationem, quòd cadit in secundam, quæ est magis infinita quàm prima, & tunc quando secunda obligatio est facta, tunc prima potest solui, quia quicquid homo posset, hoc totum debet pro secunda. Et sic prima obligatio si non soluitur, causat secundam; & secunda si sit facta, impedit primam ne possit solui. Exemplum. Si

Cap. 181.

ho-

homo debens feneratori centum denarios ad certū tem pus cum conditione, quòd si illo die non soluerit, quòd tunc duplum dabit. Et sic multiplicando donec debitor non possit soluere usuram, & si usuram non poterit soluere, quomodo solueret principale debitum, scilicet illos centum denarios? Sic etiam hic quia primum debitum causat secundum, quod multum excedit primū; & homo est debitor pro utroque iustè, & in neutrum potest soluere. Ecce quomodo malum quod homo facit, & offensa obligat ipsum ad infinitum, & homo fit subiectus malo, quod ipsemet fecit. Et sic malum & iniuria dominantur homini, & ponunt ipsum in manu iustitiæ, & ei dominantur, cumque inclinat ad simile agendum, quia malum perpetratum uult semper crescere, & multiplicari; & non potest crescere, nisi homo faciat ipsum crescere. Et sic homo postquam cecidit in potestatem ipsius mali, seu peccati, efficitur seruus peccati, & ponitur sub iugo, & eius seruitute, ut non possit euadere manus suas. Et quia ipsum malum multiplicat seipsum postquā inceptum est, sic etiam multiplicat obligationem continuè. Et sic terribilissimum, & pessimum est cadere in peccatum, & in manus mali, quia obligatio est maxima in quam ipsum hominem ponit. Et sic patet quanta est obligatio hominis pro peccato, & qualiter ipsum peccatum causat secundam obligationem in natura humana. Et ideo in statu lapso homo semper multiplicat malum, iniurias, & offensas contra Deum, & multiplicat, & crescere facit secundam obligationem, & sic nihil facit de prima obligatione. Ecce declaratum est modo qualiter homo est obligatus duabus obligationibus, sed tamen secunda multiplicatur in quolibet homine secundū quod multiplicantur peccata & iniuriç contra Deum. Et si pro qualibet offensa debeat infinitum soluere, quomodo posset soluere pro pluribus offensis?

Malum dominatur homini.

De magnitudine primæ offensæ, & primi mali primorum duorum hominum, & quanta sit obligatio. Cap. CCLI.

QVoniam autem offensa primorum parẽtum est prima inter omnes in natura humana, iõ necesse est in speciali tractare de illa, & uidere magnitudinẽ illius primi mali, & obligationem pro illo malo. Vnde quia maior, & dignior res est liberum arbitrium, & uoluntas libera; ideo nullum maius malum, quàm malum uoluntatis, & liberi arbitrii, & modicum malum est ibi magnum. Et quia omnes creaturę erant factæ propter liberum arbitrium hominis ad seruiẽdum ei, quia ita exigebat dignitas, & excellentia liberi arbitrii; ideo quia homo corrumpit liberum arbitrium, destruxit, & uiolauit totum ordinem uniuersitatis creaturarum, quia perdidit seipsum ita ut nil ualeret & in perdẽdo seipsum, totum ordinem rerum turbauit; quia homo erat dignissima creaturarum, quæ ornabat, & decorabat totum uniuersum, & sic non sibiipsi nocuit tantum, sed totum uniuersum deformauit in pulchritudine ordinis, quam Deus posuerat in mundo, & quantum in eo fuit, frustrauit omnes creaturas, & sic uoluit honorẽ Dei uiolare, & annihilare, destruendo suum ordinem, & pulchritudinem sui ordinis. Ecce magnum malum, & hoc fecit uoluntariè, & est in culpa mer. Item etiam perdendo seipsum, frustrauit intentionem Dei quantum in eo fuit, ut nihil amplius ualeret ad illud, quod Deus intendebat facere de homine. Et quia fregit præceptum Dei fortissimum sibi sub maxima pœna, scilicet mortis mandatum, consentiendo inimico Dei, & faciendo eius uoluntatem, & contemnendo mandatum Dei, & comminationem eius; & tamen ipse non poterat ignorare illum qui suadebat ei, ut frangeret mandatum Dei, esse inimicum, & aduersarium Dei, quia audiuit loqui contra mandatũ Dei,

& audiuit Deum reputari mendacem, quum dixerat nequaquam, sed eritis sicut dii &c. Et sic inhonorauit Deũ sine mensura, faciendo sui inimici uoluntatem, & faciendo contra uoluntatem Dei. Item etiam quia non solum seipsũ perdidit, & se subtraxit a seruitio Dei; & a sua obediẽtia, & posuit se sub manu inimici Dei, immo & se subtraxit, & totamsuam posteririotatẽ a seruitio Dei, & obligauit eam sub manu diaboli, & sic augmentauit honorẽ diaboli, & destruxit honorem Dei, quantum in eo fuit. Ecce ergo quomodo per primum peccatum ordo uniuersi fuit uiolatus, & sua pulchritudo deuastata, & deturpata; & in hoc honor Dei fuit læsus, qui fecit pulchritudinem, & ordinem creaturarum, & etiam Deus in suo mãdato, & præcepto est cõtemptus, & inhonoratus, & suus aduersarius honoratus. Etiam factum est magnum malum seruitoribus Dei, quia diabolus acquisiuit omnes homines, & Deus eos perdidit. Ecce quanta damna, & quanta iniuria. Ecce quanta obligatio est ad reparandum, & satisfaciendum pro illis, & pro honore uiolato. Quomodo autem potuerunt reparari omnia ista? Impossibile est enim, quòd homo satisfaciat, & tamen ipse debet.

Quòd omnis homo si uult, & debet liberari ab illa obligatione infinita, & debet restitui ad illud bonum propter quod factus est; indiget satisfactione infinita, quam non potest facere, nec soluere, nisi persona infinita, quæ simul sit Deus, & homo in eadem persona, quæ pro seipsa nulli pœnæ sit obligata. Cap. CCLII.

IAm autem declaratum est, quòd malum uoluntarium hominis, quod fecit, est infinitum, & culpa hominis est etiam infinita, & iniuria, & offensa; & quia culpæ infinitæ debetur pœna, & punitio infinita; & hoc declaratum est in capitulo de comparatione

Cap.200.

tione hominis ad alias res per differentiam liberi arbitrii. Et nisi culpæ detur debita pœna, esset dare vacuum in vniuerso quod natura non patitur, nec Deus; qui omnes creaturas ordinat rectè, & nihil relinquit inordinatum in vniuerso. Et ideo de necessitate homo est obligatus ad infinitam pœnam, & per consequens ad æternam pœnam. Si autem homo debeat iustè liberari ab ista pœna infinita, & æterna, necesse est, quòd satisfaciat pro ea, & quod satisfactio sit tanta quanta pœna est ad quam obligatur, & det tantum Deo de suo voluntariè, & spontè, pro quanto non debuit Deum offendere, neque inhonorare. Et quia homo non deberet Deum inhonorare, etiam si necesse esset perire omne quod non est Deus, & si necesse esset perire infinitos mundos, immo homo potius deberet dimittere perire omnes creaturas, quæ sunt, seu possunt esse; antequam inhonoraret, & iniuriaret Deum, & faceret aliquid contra suam uoluntatem, & contra suum mandatum. Pro conseruanda ergo omni creatura, nihil deberet homo facere contra uoluntatem Dei. Vnde Deus fecit omnes creaturas de nihilo. Facere ergo contra uoluntatem Dei, non est comparabile alicui damno, seu inhonorare Deum. Igitur si homo vult liberari à pœna ad quam est obligatus propter offensam, & iniuriam Dei, & quia Deum iniuriauit, & inhonorauit; oportet quod reddat aliquid Deo; & suæ iustitiæ per honorem quem abstulit maius quàm sit illud pro quo non debuit Deum inhonorare, nec facere contra suam uoluntatem, nec aliter satisfacit. Apparet ergo quod satisfactio quã homo debet dare Deo, ut liberetur sit infinita, quia pœna est infinita, & debitum infinitum, & si non soluit debitam satisfactionem, non est dignus, nec debet liberari à pœna quã debet, quia necesse est quod ad omne peccatum, & culpam aut sequatur pœna, aut satisfactio, aliter esset inordinatio in uniuerso, quia ipsa pœna, seu satisfactio ordinat peccatum, seu ipsam iniuriam; & quia etiam culpa non destruitur, nisi per suum contrarium,

scilicet per meritum, nec offensa, seu displicitum non remouetur nisi per placitum; ideo oportet quod homo, ut destruat culpam, faciat aliquod meritum, quod sit tantum quanta fuit culpa, seu peccatum: & ut destruat displicitum Dei, oportet quod faciat Deo tantum placitum, quantum fuerat displicitum, aliter culpa, & iniuria remanerent in suo uigore, nec homo posset Deo reuniri, neque reconciliari, nisi illud tollatur de medio, quod impedit eorum unionem. Igitur ad recuperandam amicitiam Dei perfectam, necesse est, quòd reddat Deo infinitam satisfactionem propter obligationem infinitam; & quod hoc faciat Deo magis placitè, quàm displicuit sibi.

Quòd satisfactio debet esse uoluntaria.

Ergo necesse est, quod talis satisfactio sit uoluntaria, libera, & amorosa, procedens de intimo cordis affectu; de optima uoluntate, sine aliqua coactione, & sine uiolentia, aliter satisfactio non esset acceptabilis Deo, nec tolleret iniuriam, nec per consequens vnit, & coniungit hominem cum Deo, nec tollit inimicitias, nec Deum placat. Non potest ergo homo sine tali satisfactione uoluntaria liberari à sua obligatione, neque restitui ad illud bonum, propter quod factus est, neque Deo reconciliari. Et quia nullus homo qui est obligatus, & debitor pœnæ infinitæ potest satisfacere, nec pro se, nec pro alio, nec potest habere talem satisfactionem infinitam, quia nec omnes homines insimul, nec infiniti mundi, si essent, possent satisfacere pro tali debito, neque quicquid est citra Deum, nec aliquis homo purus, nec omnes insimul quum sint obligati ad pœnam infinitam, possent soluere tantum debitum, nec facere Deo tantum seruitium uoluntarium, quod destruat, & uincat iniuriam iam factam: & hoc maximè, quia quicquid possent facere, totum iam debent, & sunt in debito, sed talis satisfactio debet fieri de aliquo quod non sit iam debitum Deo, neque Deo obligatum. Ideo concluditur,

ditur, ꝙ quum illud quod debet homo ſoluere Deo pro ſatisfactione, debet eſſe maius, quòd quicquid eſt citra Deum: & hoc non eſt niſi Deus; ſequitur ergo, quòd nullus poteſt facere iſtam ſatisfactionem, niſi Deus; & nullus debet, & tenetur facere niſi homo; ergo oportet, ꝙ ille qui faciet, ſit Deus, & homo; ita quòd ſit una, & eadem perſona quæ ſit Deus, & homo; ita quòd non ſit alius Deus, & alius homo; ita quòd non ſint duæ perſonæ, ſed ita coniungantur duæ naturæ, ſcilicet Dei, & hominis, vt idem ſit Deus qui eſt homo. Nam ſi aliter coniungantur, impoſſibile eſt, quod ſatisfactio fiat: quoniam ſi ſit alius Deus, & alius homo; tunc Deus faceret quod non debet, & homo faceret quod non poteſt. Vt igitur hanc ſatisfactionem faciat Deus, & homo, oportet eundem eſſe perfectum Deum, & perfectum hominem; quoniam eam non poteſt facere niſi uerus Deus, & eam non debet facere niſi verus homo. Item ſi ſatisfactio debet fieri, & homo liberari, neceſſe eſt inuenire Deum, & hominem, ſeruata utraque natura in ſua integritate; & neceſſe eſt has duas naturas coniungi in unam perſonam, ſicut corpus, & anima rationalis conueniunt in vnum hominem, quoniam aliter fieri non poteſt; ut idem ipſe ſit Deus perfectus, & perfectus homo. Et tunc talis perſona erit infinita, & etiam tunc talis perſona habebit in ſe aliquid quod ſuperabit quicquid eſt citra Deum, & erit maius quàm omne debitum, quod deberent ſoluere omnes homines pro ſatisfactione. Et quum talis perſona nihil pro ſe debeat, quia ita oportet eſſe, quòd nihil pro ſe debeat, & ſic poterit ſoluere pro omnibus qui non poſſunt reddere, quod debent, quia non habent. Igitur extra talem perſonam non poteſt inueniri ſatisfactio infinita, quam homines debent ad debitum infinitum. In ſola igitur tali perſona poteſt inueniri illud quò homo indiget. Vnde talis perſona poterit habere meritum infinitum, & etiam poterit facere placitum infinitum dupliciter; primo quia Deus, ſecundo quia erat perſona infinita ex parte

Quod ſatisfactor noſter ſit Deus, & homo

In Christo inenitur meritum, et placitum infinitum.

te

te Dei, cui fiet placitum, quia omne placitum, & acceptum Deo est infinitum. Et sic duobus modis meritum, seu placitum quod poterit facere, erit infinitum. Sed culpa hominis, seu iniuria, & offensa fuit solum infinita uno modo, scilicet ex parte Dei contra quem facta est, & non ex parte facientis; & ideo meritum, seu factum placitum talis personæ infinitæ, erit maius, & sic uincet, & destruet totaliter, & superabit omnem culpam, & omne demeritum, & omnem iniuriam, & omnem offensam, & omne displicitum, quod est contra Deum ex parte hominis. Ergo si talis persona infinita det aliquid de suo pro hominibus ad satisfaciendum pro eis iustitiæ Dei: & hoc cum bona uoluntate, cum intimo cordis affectu, tunc satisfaciet Deo totaliter, & tollet iniuriam, & offensam omnem. Sic ergo habemus iam dictum, quę sunt necessaria, & quibus indiget homo si uelit, & debeat liberari. Primum est satisfactio infinita uoluntariè facta. Secundum persona infinita, quæ simul sit Deus, & homo.

De conditionibus quas debet habere talis persona infinita, quæ est necessaria pro satisfactione.
Capitulo CCLIII.

ET quia natura humana indiget pro sua liberatione tali persona infinita, quæ simul sit Deus, & homo; ideo ulterius considerare, & inuestigare debemus de conditionibus necessariis quas debet habere ista persona, quę coueniant satisfactioni, quoniam si non habeat omnes conditiones, quę requiruntur ad satisfactionem, nō satisfaceret pro hominibus. & ideo oportet, quòd sit proportionata satisfactioni sicut homo indiget. Et ideo oportet, quòd sit de genere istius hominis, quæ est obligatus ad pœnam infinitam, & non sit de nouo factus, sicut primus homo; quoniam si non sit de genere primi hominis, qui est debitor, tunc homo qui est

Deus, inquantum homo non pertinebit ad genus humanum, nec ad homines descendentes à primo homine qui fecit offensam. Quare sequitur, quòd non debet satisfacere pro illo quantum erit de illo. Sicut enim iustum est, ut pro culpa, & offensa, omnis homo satisfaciat; ita etiam oportet, quòd satisfaciens sit idem cum eo qui obligatus est. Oportet enim, quòd sit eiusdem generis: aliter nec primus homo, nec genus ipsius satisfaceret pro se. Ergo sicut de duobus primis hominibus, obligatio in omnes homines descendit, ita nullus nisi qui de ipsis nascitur, debet satisfacere pro illa obligatione hominum. Oportet ergo, quod ille homo qui satisfaciet, nascatur de genere primi hominis, quia hoc requirit satisfactio.

Quòd redēptor sit homo.

Quòd redēptor generetur sine libidine.

Cap. 258.

Vlterius oportet, quòd talis homo qui satisfaciet pro humano genere, concipiatur, & generetur mundissimè, scilicet sine libidine, & sine corruptione, & ideo sine coitu. Vnde quia iam declaratum fuit, quod membra genitalia tam in uiro, quàm in muliere, sunt membra inobedientiæ, & quòd mouentur contra rationem; & ideo sunt membra peccati, & membra rebellionis. Et ideo hoc fuit causa, quòd omnes homines sunt rebelles, quia per ipsa membra libidinosa generantur, & producuntur; ita quòd per illud membrum genitale intrat omnis corruptio in omnes homines. Oportet ergo talis qui debet esse Deus, & homo, & qui satisfaciet pro hominibus, quòd nullo modo sit conceptus, nec generatus per membrum genitale, quum ipse debeat destruere omnem culpam, & omne peccatum, quia iam esset in carne initium corruptionis, & culpæ; & tunc esset debitor, & obligatus esset sicut alii homines, & tunc non posset satisfacere pro aliis hominibus. Natura ergo satisfactionis exigit, quòd caro illius hominis non sit generata per uirum, ergo non debet esse de semine uiri, quia si sic, nihil ualeret nobis pro satisfactione; & sic erit sine patre immediato. Erit ergo talis homo formatus quantum ad corpus immediatè per manum Dei, quia aliter fieri non potest

Oportuit Christū sine uirili semine concipi.

teſt. Quia ſicut primus homo immediatè factus fuit per manum Dei, ita & ſecundus. Sed quia oportebat,ut iſte ſecundus homo qui ſatisfaceret pro hominibus,naſceretur ab homine, ſcilicet à uiro, uel muliere, & de genere primi hominis:& quum mulier eſt ordinata ad concipiēdum,& ad nutriendum,& ad lactandum,conuenientius fuit ut à muliere generaretur, quàm à uiro, & hoc ſine concupiſcentia libidinoſa mulieris; ita quòd iſta mulier de qua formabatur,nullam ſentiat libidinem, immo ne ceſſe eſt, quòd in illa muliere nūquàm fuit libido;& ideo neceſſe eſt, ꝙ talis mulier ſit uirgo perpetua. Et quia tale corpus ipſius hominis non erat conceptum in vulua mulieris, ſed in uentre per uirtutem Dei de ſanguine mulieris ſine uiolatione uirginitatis; ideo etiam neceſſe eſt, ꝙ talis homo etiam naſcatur de ipſa muliere ſine fractione, & apertione vuluæ mulieris. Quia ſicut non intrauit,ita non debet exire. Quoniam vulua mulieris non aperitur, niſi per membrum uiri cum libidine; ideo cum vulua illius mulieris nullo modo debeat aperiri per membrū uiri,ſequitur,quòd ille homo naſcendo de tali muliere,nullo modo debeat aperire vuluam eius, aliter relinqueret in ipſa ſigna libidinis, & corruptionis carnis, & ſigna: ac ſi ipſa libido præceſſiſſet, & fuiſſet aperta per membrum uiri, quę omnia debent eſſe aliena ab ipſo homine,quem requirit diuina iuſtitia, & humana obligatio, quum debeat ſummè diſtare à libidine, & ab omni ueſtigio libidinis. Vnde aliàs faceret opus quòd conſueuit membrum uirile facere,ſcilicet vuluam mulieris aperire,& tamen debet eſſe elongatus ab illo membro totaliter,& à proprio opere,quod ſolum illi membro uitioſo,ac rebelli,& libidinoſo conuenit. Ergo neceſſe eſt, quòd ille homo qui per manū Dei fuit formatus intus in uentre uirginis mulieris ſine omni libidine naſcatur, & exeat ſine apertione, & uiolatione ſicut intrauit: & ut ipſa maneat uirgo incorrupta.

Oportuit Mariam eſſe Virginē.

Oportuit Chriſtū naſci ex Virgine.

Et vt in generali,& breuiter concludamus omnes con

ditiones

ditiones personæ illius infinitæ,quæ necessaria est homini, & naturæ humanę pro solutione satisfactionis; oportet quòd habeat tales conditiones ex parte humanitatis, & animæ,& corporis,quę nullo modo derogent,nec contrarientur diuinæ naturæ,& deitati: nec derogent,nec disconueniant satisfactioni, & solutioni: pro qua facienda est necessaria nobis illa persona , immo totaliter conueniant,& proportionentur. Et ideo exinde possumus concludere in speciali omnes conditiones quantum ad animam , & quantum ad corpus , & quantum ad unionem animæ,& corporis cum natura diuina in una persona. Et quoniā in natura diuina sunt tres personæ realiter distinctæ,scilicet Pater,& Filius,& Spiritussanctus;ideo uideamus,quę persona est magis conueniens vel Pater, uel filius, uel Spiritussanctus , cum qua uniretur humanitas , seu corpus, & anima ? Et apparet , quòd persona filii sit magis conueniens,ut sit una persona in duabus naturis, quoniam persona filii Dei habet multas conuenientias cum homine,quod non habent aliæ personæ. Vnde quia filius est productus, & accepit omnia quæ habet à Patre, & accepit esse ; ita homo etiam est productus, & accepit esse à Deo. Et etiam filius est imago Patris increata , & homo est imago Dei creata; & sic magis conuenit productus cum producto,quàm improductus;ideo magis conuenit persona filii Dei,quàm Patris:& etiam quia magis conuenit imago cum imagine,quàm ille qui non est imago, ideo magis conuenit filius , quàm Spiritussanctus. Etiam quia erit filius hominis, conuenit,quòd potius sit filius Dei , quia iam filius Dei est quàm quòd sit Spiritussanctus , quia rationabile est , quòd qui patrem habet in cœlis, quòd matrem habeat in terris. Item quia homines sunt filii Dei ex parte animæ, ut probatū est, quamuis sint deformati,ideo magis conuenit filius Dei naturalis,quàm Spiritussanctus.

Quod filius sit incarnatus.

Cap.228.

Si talis persona infinita, inquantum homo, debeat esse mortalis, uel immortalis ad satisfaciendum. Cap. CCLIIII.

QVoniam autem talis persona erit infinita, quæ simul Deus sit, & homo: ideo est necessaria pro satisfactione totius humanæ naturę, vt scilicet habeat in se aliquid maius, quã quicquid est sub Deo, quod spontè det, & non ex debito Deo, quòd extra talem personam, talem similem, vel aliquid tale inuenire non possumus; quæramus ergo quid poterit dare talis persona, quod valeat tantum per quod possit fieri infinita satisfactio? Aut enim ille homo qui simul erit Deus & homo, dabit seipsum, aut aliquid de se; videamus ergo qualis debet esse talis datio, seu donatio. Vnde quum talis homo, inquantum homo, est creatura Dei, sequitur quòd quicquid habet, est Dei, & est obligatum Deo, & omnia quæ potest, debet Deo per primam obligationem naturalem, quia quicquid habebit, accepit a Deo. Et ideo debet Deo honorem, obedientiam, & amorem, & totum quicquid facere poterit, erit iam Deo obligatum, & debitum; nõ pro iniuria, quia nullã fecit, sed pro naturali prima obligatione, quia omnia ab eo accepit. Quomodo ergo poterit satisfacere pro aliis hominibus, quum oĩa pro seipso debet, & Deus ex debito exiget ab illo hoĩe q̃cq̃d hẽt, & q̃cquid poterit, quia creatura sua erit? Quæramus ergo quid in se habebit ille homo, quòd Deo non sit debitum, sed sit verè suum; & quòd Deus non possit ab eo exigere. Si enim nil tale habet, non poterit satisfacere pro aliis qui debent Deo infinitum per secundam obligationem. Sed certè ille homo non tenetur se tradere morti, seu animam suam, & vitam exponere pro honore Dei, quia hoc non exiget Deus ex debito ab illo homine, scilicet quod det vitam, & animam suam ad mortem. Vnde quia mors est in omni-

bus hominibus propter peccatum & culpam, quia si primus homo non peccasset, nunquam mortuus fuisset, ergo quũ iste homo erit sine peccato, & sine oĩ culpa innocentissimus quũ sit Deus: multo magis non debebit mori. Ergo si ille det spontè, & liberè se morti ad honorem Dei, tunc dabit aliquid de suo, quod Deus non exiget ab eo ex debito, nec etiam potest ab eo exigi per obligationem, quia non est peccator. Etiam non poterit se magis dare Deo, quàm dare vitam, & animam suam ad honorem illius. Nec etiam aliquid poterit dari pretiosius Deo, quia nihil asperius, aut difficilius potest homo spontè, & non ex debito pati, quàm mortem ad honorem Dei. Igitur sequitur, quòd necessaria erit mors illius hominis ad satisfaciendum pro aliis hominibus. Ergo per solam mortem illius hominis poterit fieri satisfactio, seu per vitam suam spontè traditam morti ad honorem Dei. Inuenimus igitur pretium, & debitum ad soluendum pro peccatis, & iniuriis, ac offensis omnium hominum. Igitur necessarium est pro satisfactione totius humanæ naturæ, quòd talis homo qui erit Deus, & homo, qui necessarius erit pro satisfactione, sit mortalis; ita quòd possit mori, si velit, & hoc spontè quamuis sit Deus. Et tamen ipsum nullus poterit occidere si non velit, nec contra suam uoluntatem; & hoc quia erit Deus. & sine peccato. Si enim nullo modo mori posset, non esset vtilis, nec conueniens pro satisfactione hominum. Et etiam hoc est summè conueniens, vt satisfactio fiat per mortẽ, quia homines sunt obligati ad sustinendum mortem æternã, sed conuenientius fieri non potest, vt homo euadat mortem æternam, quam debet, nisi homo sustineat illam voluntariè, qui non debet. Sed homo qui iam obligatus est ad infinitam pœnam, non potest soluere talem pœnam, quæ liberet a pœna infinita, quia quamcunque pęnam acciperet iustè, & dignè, eam sustineret. Vt igitur homo, qui est obligatus ad debitam pœnam, possit euadere ipsam pœnam, necesse erit, vt talis homo pro homine suscipiat pęnam voluntariè

Per mortem Christi us debuit satisfacere.

luntariè & spontè, qui nihil pęnæ debebat pro se. Sed nullus talis poterit esse nisi ille homo quem quærimus, qui erit Deus & homo, vt moriendo, & sustinendo pœnam pro homine quam sustinere non debeat iustè, homo propter eam euadat, & mortem & pęnam quam debebat. Et ideo necesse erit, quod ille homo qui est necessarius nobis pro satisfactione, possit pati, & mori, & sustinere pœnam si velit, sed nullo modo possit pati nec mortem, nec aliquā pœnam contra suam voluntatem, nec aliqua res possit sibi nocere contra suam voluntatem, sed sua voluntate permittente omnia possit. Nam innocentissimus erit, nec propter hoc talis homo erit in miseria, sicut cæteri homines mortales, quia voluntariè erit talis, vt possit pati, sed non contra suam volūtatem. Necesse est etiam, quod ille homo qui erit necessarius pro satisfactione nostra, intelligat & cognoscat omnia bona, & omnia mala hominis, & cognoscat perditionem, & lapsum hominis, & omnia quæ sunt necessaria pro reparatione, & totali satisfactione, & quid debeant homines Deo, & quòd cognoscat de seipso quid erit illud quod oportet Deo fieri pro hominis satisfactione, & etiam quod ipse cognoscat, quòd ipse solus est qui potest satisfacere, & non alius, & hoc per mortem suam; etiam quod si ipse non moriatur, quòd omnes homines perdentur æternaliter, quoniā si non cognosceret hoc, non posset satisfacere, quia oportet, quod det vitā suam voluntariè, & scienter propter peccata hominum.

Quòd Christus voluntariè moriatur.

Christus non fuit in miseria.

Quòd Christus cognoscat omnia bona, & mala hominis.

De benigitate, amore, & pietate, patientia, & mansuetudine ipsius. Cap. CCLV.

ET quoniam iam declaratum est, quòd satisfactio quam debet facere iste homo quem quærimus, & quo indigemus, oportet quod voluntaria, & spontanea cum magno cordis affectu, & optima uoluntate, quia aliter non tolleret offensam, &

Cap. præcedenti.

Oportuit Christū ex charitate pati.

iniuriam, quæ inter Deum & homines est, nec placaret iram Dei; ideo oportebit, quòd ille homo qui satisfaciet pro hominibus, non solum moriatur, & det vitam suam morti ad honorem Dei, immo oportebit, si debeat satisfacere, ꝙ sustineat mortem libentissimè, & voluntariè cum desiderio, & cum intimo cordis affectu ad honorem Dei, quia nullus poterit eum cogere, nisi ipsemet permittere velit. Et ideo necesse erit, quòd talis homo sit benignissimus, vt habeat voluntatem ita piam, & benignam erga humanam naturam, & alios homines, & tantum diligat homines, & compatiatur eis, vt velit mori, & dare vitam suam pro ipsis, vt per mortem suam liberentur a pœnis ęternis, & quòd magis velit saluationem hominum, quàm seruare vitam suam, quoniam si non sit ita, tunc non morietur pro hominibus, quia nullus poterit eum compellere ad moriendū, nisi procedat ex eius mera voluntate, pia & bona. Et ideo oportebit, ꝙ non attēdat ad malitiā hominum, nec ad iniurias, nec ad offensas, sed magis attendat ad homines propter naturam humanitatis. & diligat eos inquantū sunt homines, & portant Dei imaginem propter animam rationalem, & inquantū sunt sui fratres per sui naturam. Et ideo oportebit, ꝙ non habeat homines odio propter peccata, & malitias eorū, sed magis compatiatur, & doleat de malis eorum, qm̄ si talis non esset, tunc non esset conueniens pro satisfactione; & tali homine indiget natura humana, nec potest aliter liberari. Et ideo necessario oportebit, quòd tanta sit sua bonitas, & benignitas, quòd vincat malitiam, & nequitiā; & tanta sit sua mansuetudo, quòd vincat omnem crudelitatem, & impietatem; & tanta sit sua patientia, quòd vincat omnem iniuriam, & offensam sibi inferendam. Et ideo oportet, quòd sit talis, quòd diligat omnes sibi contradicentes, vel persequentes, aut ipsum occidere volētes; ita quòd tanta sit in eo bonitas, ꝙ omnes remittat offensas, & de nullo velit vindictam propter aliquam iniuriā, quoniā talis est necessarius hominibus pro satisfactione.

Christus patiēdo debuit naturam humanam inspicere.

Christus debuit crucifigentes diligere.

O quanta

O quanta bonitas, & benignitas erit ista, quòd talis homo iustus, & innocens uelit mori & dare uitam suam pro hominibus iniustis, iniquis, malis, & ingratissimis, ꝑditis, & omni pœna dignis; & pro peccatis, culpis, & offensis omnium hominum totius mundi. Et ideo necesse est propter prædicta, quòd iste homo sit de genere eorũdem hominum, qui obligati sunt ad pœnam, propter amorem, unitatem, & propinquitatem, quoniam magis diliget homines, & compatietur eis, quia erit de natura eorum. Vnde si fieret de nouo sicut primus homo, non esset tantum propinquum hominibus obligatis ad pœnam. O quantum homo, & tota humana natura deberet gaudere, quòd talem poterit habere hominem, qui pro eis satisfaceret.

Qualiter iste homo poterit mori, & occidi ad honorem Dei, & quis eum poterit occidere. *Capitulo* CCLVI.

ET quia mors illius hominis, qui erit Deus, & homo, erit totum pretium, & satisfactio liberationis homini, si sit uoluntariè, & ad honorem Dei suscepta, ideo ulterius inuestigandum est, quomodo poterit ille homo uitam suam dare morti spõtè ad honorem Dei, an ipsemet se debeat occidere, vel an alii eum debeant occidere. Sed quod si ipsemet se occideret, hoc non esset ad honorem Dei, immo contra honorem Dei, ergo necesse erit, quòd alii eum occidant, & quod ipse uelit, & permittat se occidi ad honorem Dei; & tunc etiam oportet, quòd ipse habeat inimicos, qui eũ occidant, & persequantur; & oportet, quòd etiam sit aliqua causa, quæ sit ad honorem Dei pro qua sustinenda, & defendenda, ipse det uitam suam ad mortem; & quòd pro illa causa alii occidant eum. Et ideo inuestigemus,

Christus debuit ab alijs occidi.

quomodo poterit hoc fieri. Ideo considerare debemus, quòd iste erit solus bonus inter omnes homines, & omnes alii erunt mali, nisi mater sua, quæ erit bona ex necessitate. Et quum homines sint lapsi, & corrupti, ac peruersi, vt declaratum est in tractatu de lapsu ad longum, per consequens faciunt mala opera, & ducunt pessimam vitam, & totaliter faciunt contra Deum omnia opera sua, & contra iustissimam æquitatem, & veritatem, quia omnes amant suam propriam voluntatem, & proprium honorem, & nolunt corrigi, nec audire correptiones. Et quia ille homo perfectus erit totus bonus contrarius aliis hominibus, ideo oportet, quòd quantum poterit, impugnet eorum malam vitam, & mala eorum opera, & prædicet, & corrigat homines per verba sua, & necesse erit, quòd dicat veritatem hominibus, quàm homines nolunt audire. Et sic quia etiam opera sua erunt contraria operibus aliorum, incurret inimicitias, & inuidiam plurium qui nolunt audire veritatem; & sic prędicando, & sic tenendo immobiliter, & indeclinabiliter veritatem, & iustitiam, & hoc uiuendo, & loquendo, plures habebunt eum odio vsque ad mortem. Et sic si isto modo ipse neque propter odium, neque propter timorem mortis non velit desistere a sua veritate, & iustitia, sic occident eum, quia contrarius est eis; & ipsemet permittet se occidi fortissimè, & firmissimè, perseuerando in his quæ Dei sunt. Nonne tunc dabit vitam suam spontè ad honorem Dei? Quamuis enim ipse tenetur dicere ueritatem, & eam tenere uiuendo, & loquendo ad honorem Dei, tamen non tenetur mori pro honore Dei ex debito, nisi ipse velit.

Cap. 220.

Quòd Christus propter ueritatem, & iustitiã debuit occidi.

Christus moriendo, dedit alijs exẽplo.

Item hoc etiam dabit exemplum efficacissimum aliis hominibus, vt nullo mõ deserant, nec relinquant veritatem Dei, nec iustitiam eius, nec recedant ab illa propter mortem, quam aliquando propter necessitatem patientur, ut soluant cum illo qui nullo modo mori debebat, sed spontè ad moriendum se obtulit, & in hoc fecit

Deo

Deo honorem maximum. Vnde non erit hoc exemplum magnum & efficacissimum, ut sic alii homines postquam cognouerunt eum & ueritatem, & quãta persona erat ipse, animentur, & inflammentur, & imitẽtur eum, ut propter nulla incõmoda, quæ eis poterint obesse, declinent a iustitia quam Deo debent, quum etiam aliquando de necessitate mori debeant, quum ipse q nec pro se mori ex debito debeat, nec pro aliis poterat cogi mori, nec uoluit præseruare tam pretiosam uitam, immo seipsum, & tam pretiosam personam tam uoluntariè dedit in mortem propter ueritatem, & iustitiam defendendam, quamuis ex debito talis persona, quia erat homo, debebat Deo omnem obedientiam & facere pro ueritate, & deitate quicquid poterat, & hoc uirtute primę obligationis. Attamen hoc est ultra mortem, quia ex debito nullo modo mori debebat. Et ideo moriendo spõtè, reliquit hominibus exemplum ut similiter faciãt ei, ne timeant mori. Sic ergo quamuis illi qui occidẽt eum, mala occident uoluntate, attamen quia ipse sustinebit hoc spontanea uoluntate ad honorem Dei. & ad utilitatem totius humanæ naturæ, ideo laudabiliter, & misericorditer sustinebit.

Sed mirandum erit quõ poterit esse tanta crudelitas, inuidia, & malitia in illis hominibus, q uelint eum occidere tam bonum hominem, ut erit, quoniam nulli nocebit, nec nocere poterit, quoniam erit summè benignus. Maxima ergo debet esse ista inuidia, & malitia. Et unde poterit ista generari? Et ideo notandum est, q totũ genus humanũ est sub prãte, & captiuitate prim. Angeli mali, & nequissimi, & iõ quia ille erit homo nouus in mundo, qui pdicabit, & docebit nouã doctrinã, & omnia noua q pertinebũt ad honorẽ Dei. & ad liberationẽ hominũ, & totaliter operabitur omnia q̃ faciet cõtra diabolũ, & ad suum regnũ destruendum. Vnde quũ ille hõ debeat liberare genus humanum ab obligatione infinita, & satisfacere pro omnibus, oportet ipsum pugnare totis uiribus

Vnde fit orta inuidia, ex qua Christum occidebant.

contra captiuitatem hominum, ut remoueat homines a captiuitate diaboli. Vnde diabolus erit principalis, & capitalis inimicus eius; & sic inter eos erit bellum, sed secretum. Nam diabolus uidens talem nouum hominē, qui nunquam apparuit in mundo, & super quē nullam poterit habere potestatem, timebit suum regnum, & dominium perdere; & sic resistet totis uiribus huic homini, & suadebit suis membris .s. malis hominibus, ut eum occidant, & perdant; & hoc quia ipse non potest sibi nocere per se, & sic per medium aliorum occidet eum diabolus quantum in eo est. Et ideo propter inuidiam quam habebit iste malus Angelus contra istum nouum hominem, inflammabit, & concitabit aliquos malos homines sibi adhærentes contra istum, & generabit tantam inuidiam contra eum, ut omnino uelint eum occidere, quia aliter non poterit ei nocere. Sic diabolus tractabit mortem suam, & dabit totum cōsilium secretum, ut occidat eum per malos homines ministros suos, si potest, nec aliter cessare poterit, donec hoc fecerit, quia non poterit sustinere talem hominem sibi contrarium. Et sic patet unde poterit tanta inuidia & crudelitas insurgere contra eū. Et hic apparebit summa benignitas istius hominis, quia morietur etiam spontè pro occidētibus ipsum, & pro inimicis suis, & pro peccatis eorum. Et ideo quia diabolus occidet talem hominem iustum, & innocentem, qui nullo modo debet mori, nec obligatur morti, nec diabolus habet aliquod ius in eo; ideo ipse committit maximam iniustitiam contra istum hominem innocentem, iō ueraciter erat dignus perdere totum ius quod credebat se habere super homines, quamuis in ueritate nullum habebat. Et quia sicut inuasit hominem, in quo nullum ius habebat, ita perdiderat ius, si quod habere uidebatur in aliis hominibus. Et sic ille homo satisfaciet pro tota humana natura, & morietur laudabiliter ad honorem Dei, & liberabit hominem a potestate diaboli, & hoc ꝑ ueram iustitiam. Et sic uincet diabolum per iustitiam ueram,

Inuidia diaboli concitauit in Deos in mortem Christi.

Iusta uictoria Christi contra diabolum per mortem.

ueram, & iustum est, quòd diabolus sit captiuus eius propter iniuriam, & iniustitiam quam sibi fecit. Et sic homo acquisiuit per iustitiam potestatem,& dominium supra diabolum. Et sicut diabolus uicit primum hominem per deceptionem, & falsam promissionem,& subiugauit eum sibi; ita homo uicit diabolum per iustitiam,& captiuauit. Et quia ille homo erit Deus, & filius Dei; ideo non faciet diabolo iniustitiam, sed faciet humanitati de diabolo ueram iustitiam. Et ideo secundum ucrā iustitiam diabolus erit sub pedibus istius hominis, & ipse tenebit ipsum iustissimè captiuatum. Ecce qualiter poterit fieri uera liberatio hominum per mortem illius qui erit simul Deus & homo, & a diabolo,& a peccato, seu iniuria & offensa Dei, & a pœna infinita. Sic mors istius hominis uincet diabolum, & omnem culpā, & peccatum. Et sicut diabolus decipiendo hominem, subiugauit eum sibi, ita decipiendo seipsum, quia inuadet & occidet istum hominem, captiuabitur, & ligabitur ab isto homine cum adiutorio diuinitatis per iustitiam. Et sicut primus homo fuit sub potestate diaboli propter inobedientiam quam fregit, & fuit in ira Dei, & separatus a consortio, & amicitia Dei; ita & per obedientiam istius hominis, qui erit maior primo homine, quam seruabit usque ad mortem inclusiuè, scilicet tenēdo ueritatem Dei, & iustitiam ad quam obligatur omnis homo, & quam Deus uult, & exigit ab omni homine, homo erit dignus liberari tam a potestate diaboli, quàm ab ira Dei, & restitui ad amicitiam Dei, quia obedientia computabitur pro inobedientia. Sicut enim inobedientia facta est per hominem; ita obedientia etiam facta est per hominem; & maximè quia ista obedientia in infinitum superabit illam, quia erit facta cum difficultate, scilicet mortis,& per maiorem, scilicet hominem, & filium Dei. Et ita magis erit acceptabilis deitati obedientia uoluntaria istius hominis, quam fuerat displicibilis inobedientia primi hominis; & maior erit honoratio

Christus uincit diabolum per iustitiam.

noratio istius hominis, quàm fuerat inhonoratio primi hominis. Et sic totaliter annihilatur, & destruetur iniuria, & offensa primi hominis, & tota natura humana.

Qualiter mors istius hominis, quæ est necessaria pro satisfactione omnium hominum, præualet, & magis ponderat quàm numerus, & magnitudo omnium peccatorum, & offensarum omnium hominum. Cap. CCLVII.

QVoniã aũt iã declaratũ est, ꝙ mors illius hoĩs erit satisfactio, & p̄riũ pro peccato hominis, & totius humanę naturæ, & ꝑ culpis, offensis, & iniuriis hominum, & quũ iã declaratũ sit, ꝙ quodlibet peccatũ, seu offensa cõtra Deũ, ascendit in infinitũ, & ꝙ hẽat quandã infinitatẽ, & oportet ꝙ secundũ mensurã peccati, & offensæ, fiat satisfactio; & quũ pro uno peccato, infinitæ culpæ, infiniti mundi pleni creaturis nõ possent satisfacere; & iõ cũ peccata, siue iniuriæ sint sine nnmero cõtra Deũ, & possint esse, & multiplicari in infinitũ, & crescere, videamus qũo mors istius hoĩs, q̃ erit Deus & hõ, q̃ erit necessarius pro satisfactione, erit sufficiẽs satisfactio, & sufficiens p̄tiũ pro omnib. peccatis omnium hominum; & uideamus ẽt qualiter plus ponderet mors ista, q̃ numerus, & magnitudo omniũ peccatorum. Iõ ad hoc cognoscẽdũ oportet põderare vita illius hominis quantũ ualebit, & quanti ualoris, & quanti p̄tii erit. Vnde humanitas illius hoĩs plus ualebit in pretiositate & excellentia, in nobilitate, & bonitate, & in dignitate, q̃ omnes homines qui fuerunt, sunt, & erunt, & q̃ possunt esse, & q̃ omnes creaturæ, q̃a hõ iste erit deificatus, & sua humanitas erit unita deitati in una persona. Et iõ ꝑꝑ istã vnionẽ, & ꝑꝑ istud matrimoniũ altissimum, ista humanitas ascẽdet ad summã dignitatẽ. Sicut n. iã declaratũ est, vel fuit de spõsa, respectu spõsi in capitulo de amore, qualiter spõsa ascẽdit & nobilitatur ꝑꝑ sponsum cui

Vita Christi fuit pretiosior omnibus hominibus.
Cap. 135.

Altissimũ m̃rimoniũ est inter Diuinitatem, et humanitatem

cui unitur, q̃uis ēt sit infima, & pauperrima inter omnes mulieres, si assumit a Rege pro Regina, fit nobilis, & magna ualde. Similiter erit de humanitate hominis istius, q̃a erit unita & copulata inseparabiliter tanquã sponsa sponso deitati; & ideo erit proportionata necessario iuxta dignitatem deitatis tantum quantum fieri poterit. Et adhuc ista unio erit maior multo, q̃ sponsi & sponsæ, quia una persona erit Deus & homo; & ideo, ut ille homo erit infinitus, & plus ualebit q̃ omnes homines, quum sint finiti, & etiam quàm omnes creaturæ, quum non sit comparatio inter finitum, & infinitum. Et ideo si uolumus considerare quomodo mors eius plus ponderet, quàm omnia peccata, uideamus pro quanto nollet quis talem hominem occidere, si esset præsens, & sciret cum talẽ esse. Ita quòd si diceretur alicui, nisi occidas istum hominem, totus mundus peribit, & quicquid Deus non est, certè nullus faceret hoc, nec deberet facere, si sciret eum talem esse pro omni creatura conseruanda, nec si infinitus numerus mundorum ei daretur. Item si etiam diceretur; Tu occides illum hominem, aut omnia peccata mundi uenient super te, & imputabantur tibi; nõne iste diceret, quòd citius uellet omnia peccata mundi sustinere supra se & imputari ei, quàm eum occidere, etiam non solum mundi præsentis, sed omnia quæ possunt fieri in futuro, & quæ excogitari possent? Et non solum de occisione, sed etiam de qualibet parua læsione, quæ tangeret ipsum pro quanto etiam aliquis non deberet modicum lædere personam Regis, uel Imperatoris. Vnde igitur esset hoc, quòd aliquis horreret plus unum peccatum in læsione huius hominis, quàm omnia alia quæ possunt excogitari; quia læsio istius personæ multo magis excedit sine comparatione omnes creaturas. Ecce igitur manifestissimum est, quòd nulla quantitas, magnitudo, seu multitudo peccatorum extra personam huius hominis potest, nec ualet comparari uiolationi, & destructioni uitæ corporalis talis hominis.

Mors Christi est pretiosior omnibus peccatis.

Quan-

Quantum ergo bonum est illud, cuius destructio est tam mala. Si enim excedit omne bonum creatum, quàm mala est eius destructio; ergo uita illius hominis plus erit bonum, & maius bonum sine comparatione, quàm illa peccata sint mala, quæ quidem peccata, sua interfectio sine æstimatione superat. Vnde si interfectio illius hominis superat omnem multitudinem peccatorū quæ cogitari possunt extra personam eius, & si peccata & crimina tantum sunt odibilia, quantum sunt mala, & uita illius hominis tantum sit amabilis quantum erit bona; sequitur, quòd uita illius hominis plus erit amabilis, & magis bona, quàm omnia peccata sint odibilia & mala. Ergo tantum bonum, tam amabile, sicut erit uita illius hominis, quæ pretiosior est, quàm omne quod est citra Deum, non erit sufficiens ad soluendum quod debetur pro peccatis, & offensis totius mundi, quum superat omne debitum quod debent peccatores pro satisfactione, immo plus ponderat in infinitum. Ecce igitur quomodo uita illius hominis uincit omnia crimina, omnes offensas, & omnes culpas, si detur pro illis. Si ergo dare uitam, est accipere mortē, sicut datio huius uitæ præualet, & præponderat in bonitate plusquam omnia peccata hominum in malo, ita acceptio mortis. Ergo si ille homo quem quærimus, det uitam suam morti sponte ad honorem Dei pro satisfactione totius humanæ naturæ, nōne satisfaciet, & soluet pro omnibus hominibus? Et satisfactio erit maior in infinitum, quàm omne debitum quod debent omnes homines. Patet ergo, quomodo mors illius hominis, qui est necessarius pro satisfactione totius humanæ naturæ, præualet, & magis ponderat quàm multitudo, & magnitudo omnium offensarum, & peccatorum.

Qua-

Qualiter ipsa mors deleat, & superet peccata occidentium talem hominem. Cap. CCLVIII.

ET quoniam dictum est, quòd mors illius homi nis, q. erit Deus & homo, superabit omnia peccata & crimina hominum; sed dubiũ est quomodo poterit delere, & superare peccata illorũ qui occidẽt eum. Quoniam si tam malum est occidere eum, quantũ bona erit vita eius, quomodo poterit mors eius superare, & delere peccata, & crimina illorum, qui eũ occiderint? quia apparet, ꝙ tãtum malum sit peccatũ eorum qui occident eum, quantum uita eius est bona. Ergo quomodo mors eius poterit satisfacere pro peccato eorum, qui eum occidũt? Aut si poterit delere peccatum alicuius illorum, & satisfacere pro illo, oportet.n. quod satisfactio sit tanta, quòd deleat omnia peccata. Hic possumus dupliciter respondere. Primo quia nullus scienter occideret illum, si talem eum cognosceret. s. Deum & hominem; ideo si occidunt eum, ignoranter occidunt; quare sequitur, ꝙ peccatum eorum non est ita malum, sicut uita eius fuit bona, quia ignorantia diminuet peccatũ illud, ut non sit ita infinitum. Vnde quando dictum fuit, ꝙ tãtum mala fuit destructio eius, quantum uita eius bona, tunc nõ pensauimus ꝙ interfectio, seu occisio eius facta fuit ignoranter, sed quasi scienter fieret, quia nunquam aliqs poterit, nec uellet scienter facere. Secundò respondere possumus, ꝙ meritum, & bonũ, ꝙ faciet ille homo, qui erit Deus, erit duob. modis infinitum. Primo ex parte facientis, q. a erit persona infinita. Secũdo ex parte Dei acceptantis, quia omne meritum Deo acceptabile est infinitum, sicut demeritum infinitũ. Et sic datio uitæ erit infinita, & ex parte dantis, & ex parte accipientis, sed omne peccatum quodcunque possit facere creatura, est finitũ ex parte facientis, sed solum infinitũ ex parte illius cõtra quẽ fit, s. ex parte Dei. Et sic mors illius hominis potest

Mors Christi præualet peccato crucifigentium.

Meritum mortis Christi est dupliciter infinitum.

est delere omnia peccata fieri possibilia per creaturam, & pro illis satisfacere, & ultra superabit in infinitum.

De circunstantijs, & conditionibus quas habebit illa pretiosa mors, & quæ conuenientiores erunt ei. Cap. CCLIX.

ET quoniã illa pretiosissima mors, & infiniti ualoris illius pretiosissimi & benignissimi, & piissimi hominis quo indigemus, est necessaria toti humanæ naturæ pro satisfactione, & in ipsa pẽdet tota restauratio, & totum bonum hominum; ideo uideamus quas circunstantias habebit, & quæ conditiones ei conuenient. Et quoniam illa mors erit satisfactio totius naturæ humanæ, & totum bonum, & totum meritum; ideo illi morti conuenit, ut habeat omnes conditiones per quas poterit esse magis meritoria, & satisfactiua, ac magis accepta, & per quas poterit declarari maior bona uoluntas, bonum cor, & intimus affectus cordis hominis illius morientis. Vnde oportet, quòd talis mors, ut dictum est, sit uoluntariè accepta, ac spontè, quia aliter nil proficeret. Et ideo oportet, ꝙ ille benignissimus homo uelit suscipere, & sustinere mortẽ libenter, & spontè, & cum bona uoluntate; & ideo habebit maximum amorem, & maximam charitatem, ac ardentissimã & exquisitam pietatem erga naturam humanam perditam, ut soluetur. Et ideo non solum ualet sustinere, & recipere mortem, immo per talem modum, & per talẽ formã, in quibus talis mors sua erit magis meritoria, & magis satisfactoria, magis utilis, & commodosa pro humana natura; & ꝙ etiam conueniat suæ piissimæ uoluntati, & charitati ardentissimæ. Et ideo quia ille homo recipit mortem nõ inuitus, nec ignoranter, immo ipso sciente, ꝑmittente, & uolente; ideo talis mors oportet vt sit deliberata, & ordinata ꝑ ipsummet, & nõ fiet cũ casu fortuito,

Cap. 254. Quòd mors Christi sit uoluntaria.

Quòd mors Christi sit deliberata, & electa.

to, & sed ipsemet eligat uolūtate talem morte, qualem uoluerit, & nihil fiat in sua morte cōtra suā uolūtatem.

Et q̃a quanto mors erit cū maiori pęna magis crudelis & dolorosa, ac magis ignominiosa, & turpis, & opprobriosa, ac derisoria si sit uoluntariè assumpta, tanto erit magis meritoria, & satisfactoria, & commodosior humanæ naturæ, ac magis acceptabilis Deo; ideo certè conueniet amatori ardentissimo, & pietatis illius piissimi hominis, ut non solum uelit sustinere mortem, immo talem mortem, sicut dictum est, quia hoc erit maius bonum, quòd potest facere. Et ideo conuenit suæ maximæ bonitati, ut faciat tantum bonum, quo non poterit esse maius, nec melius, nec excogitari. Vnde ille hō piissimus erit persona infinita; & iō cō uenit ei facere tm̄ bonum, ut sua mors pretiosissima superet, & excedat omnia peccata, & ut nō possit magis superare, ut habeat omne meritum. Et ideo conueniet, ꝙ omnes cōditiones, & omnes circunstantiæ, quæ poterunt reddere illam mortem difficillimam, pęnalissimam, per omnem modū atrocissimā, & crudelissimā, dolorosissimā, ac ignominiosissimā, sint in illa morte, seu cōmitentur eā. Et iō cōuenit, ꝙ fiat in loco publico, & solemni, & nō in occulto: de die, & nō nocte, & sic de aliis circunstantiis; & oportebit, ꝙ genus mortis sit turpissimum, & ignominiosissimum.

Quòd sit de spectissime.

Quòd sit in loco publico.

Quomodo autem poterunt fieri ista, faciliter possumus cognoscere, si cōsideremus illos per quos talis mors fiet, quoniam oportet ꝙ sint inimici sui maximi. Vnde iā dictum est, ꝙ ille primus Angelus, scilicet diabolus, erit inimicus capitalis illius hominis, & habebit ipsum odio in summo, & ideo tractabit mortem suam, & inflammabit aliquos homines ad summum odium istius per summam inimicitiam. Et ideo illi homines, qui erunt inimici sui, non solū desiderabūt ipsum occidere, immo ēt inferre mortem turpissimā, & amarissimā, & talem qualis dicta est. Et multū bene cōuenit illi talis mors, q̃a inimici eius multū desiderabunt ei inferre talem mortem, ut dictum

Cap. 256.

ctum est, & ipse cum gaudio & bona voluntate suscipiet eam; & sic eorum desiderium, & voluntas in hoc concordat; sed in isto non erit similis voluntas, quia ipsi mala, & pessima voluntate, & peruersa intentione inflammati, eum occident, sed ipse bona voluntate, & intimo cordis affectu propter saluationem totius humanae naturae ad honorem Dei, & ad offensam placandam, mortem libenter sustinebit. Et quia ipse nullam ostendet potestatem, sed totam abscondet, ideo non poterit eum occidere, & tractare secundum suam malam & peruersam voluntatem, quantum ipsemet permittet. Ecce magnum mysterium erit ibi, quia ipsa malitia destruet seipsam, quia quãto magis inimici eius per malitiam, & iniquitatem dabũt mortem; tanto magis ipsa mors erit meritoria, & satisfactiua pro peccatis, & destruet malitiam; & sic destruet seipsam, & iniquitas erit contra seipsam. Non enim potest fieri talis mors nisi per iniquitatem, & etiam non fiet nisi propter iniquitatem; & sic per iniquitatem, & malitiã destruitur, & annihilatur ipsa malitia, & iniquitas. Et sic ipsa iniquitas, & malitia facient mortem suam, & colligent virgas ad seipsas percutiendas, & ipsa iniquitas occidet seipsam. Et ita patent conditiones, & circunstantiae in generali, quae erunt conuenientes isti morti pretiosissimae, quę necessaria erit pro satisfactione hominum.

Christe cõpetebat mori in cruce.

Mors destruet mortem.

Declaratio magis in speciali, quàm rationabiliter sequitur saluatio humanae naturae per talem amorem. Cap. CCLX.

NVlli autem dubium potest esse quantum donum sit, quantique pretii illud quòd ille homo qui erit Deus, & homo, & filius Dei, dabit deitati, quando dabit vitam suã pretiosissimã morti ad honorẽ deitatis spontè. Nulli dubium etiam potest esse, quin tale opus summè laudabile sit,

sit, & summè præmi ibile ab ipsa deitate. Qui enim tantum donum sponte dat Deo, non debet esse sine retributione. Necesse erit ergo, quòd si ille homo det tantum donum Deo, quod deitas retribuat ei, aliter autē Deus esset iniustus, si nollet retribuere, aut impotens si non posset, quod alienum est a Deo. Sed qui retribuit aliquid alicui, dat sibi illud quòd nō habet, aut dimittit ei quod ab ipso posset exigi. Et quia talis persona erit Deus, & homo, sic nullo indigebat, quia una persona erit Deus & homo. Et sic nihil poterit dare tali personæ, quia plenissima est. Item etiam talis persona nihil debebit, quod postea ei dimitti. Nec indigebit mereri aliquid pro seipso etiam quantum ad humanitatem, quia omnia quæ humanitas illa poterat habere, debentur ei ratione unionis cum deitate. Quid ergo tribuetur illi qui nulla re indiget, & quid dimittetur illi qui nihil debet? Ecce ex vna parte est necessitas retribuendi, & ex alia parte impossibilitas recipiendi, quia necesse est Deum secundum iustitiam reddere quod debet illi qui meretur, & non est aliquid quod reddat. Sed si tanta debita est merces, nec redditur a Deo illi homini, nec alteri, in uanum uidetur fecisse tantum opus ad honorem Dei. Necesse est ergo, quòd alteri reddatur, quia non poterat reddi illa. Si ergo ille homo uoluerit dare illud, quod ei debebitur, alicui alteri poterit, nec ipsa deitas potest de iure prohibere illi, aut poterit denegare illi cui dabit, immo iustum, & necessarium erit, ut diuina natura reddat mercedem illi, cui persona illa uoluerit dare, quia licebit ei dare quod suum est; & deitas non poterit reddere illud quod debet, nisi alicui alteri. Sed quibus conuenientius ille homo tribuet mercedem, & retributionem, & fructum suę mortis pretiosissimæ quàm hominibus, seu quos conuenientius, & iustius faciet hęredes tanti debiti, quo ipse non eget, & tantæ abundantiæ, quàm parentes, & fratres suos, scilicet alios homines, quos uidebit tot & tantis debitis obligatos, & summa paupertate deficere, &

Quòd Deus necessario reddet hominibus uitam propter mortem Christi.

esse in profundo miseriarum, ut scilicet illis dimittatur illud quod debent pro peccatis, & offensis, & detur illud quo priuati erant propter peccata, & offensas. Nihil enim uidetur rationabilius, nihil desiderabilius. Quicunque igitur accedet ad Deum nomine istius hominis, nullo modo repelletur. Ecce igitur qualiter homo ipse liberabit alios homines, & redimet: quia illud quod sponte dabit Deo, computabit pro debito quod illi debent.

Quòd propter mortẽ Christi nemo accedẽs ad Deum repellitur.

Humana.n. natura dabit in illo homine sponte, & nõ ex debito quod suum erit, ut redimat se, & liberet in aliis hominibus in quibus quod ex debito exigebatur, nõ habet unde reddat. Omnes igitur homines, qui ad gratiam illam uoluerint adhærere illi homini liberè cum digno affectu, liberabuntur a secunda obligatione infinita, quæ est propter peccatum & offensam; & per consequens liberabuntur ab ira Dei, & a pœna æterna, & a potestate diaboli, & reconciliabuntur Deo, & dabitur eis æternum gaudium quod perdiderit. Qui uerò illam gratiam contemnent, iustè peribunt in æternum, & incurrent pœnam infinitam quam debuerunt, quia non reddent debitum, nec satisfacient.

Quòd Christo Regnũ cœleste dupliciter debebatur.

Item etiam ad confirmationem istorum considerandum est, quòd illi homini debebatur Regnum cœleste, & hæreditas cœlestis duobus modis. Primo ex eo, quia ille homo, inquantum homo, erit filius Dei, quia immediatè recipiet animam rationalem, & erit formatus quantum ad corpus immediatè à Deo, & erit obediens semper Deo, ut patri custodiens formam filiationis; & ideo necessario erit hæres Dei inquantum homo, unde quia inter omnes homines iste solus erit bonus filius Dei; & per consequens iure filiationis, & paternitatis, tota hæreditas quæ debebatur omnibus hominibus insimul, si seruassent formam filiationis, & fecissent, ut filii debebitur de iure isti homini, quam alii homines iustè perdiderunt.

Quamuis ergo ille homo non moreretur, debebatur tamen ei totius humanæ naturæ hæreditas, quam Deus debebat dare si primi homines non fuissent inobedientes. Et isto iure nullus alius homo poterit esse particeps hæreditatis cœlestis. Sed alio modo, & alio iure debetur tota hæreditas cœlestis illi homini, scilicet per meritum suæ pretiosissimæ mortis, quia monetur laudabiliter ad honorem Dei, & per iustitiam ueram, & per meritum iustissimè debebitur ei tota hæreditas cœlestis, quæ omnibus hominibus debebat dari, si primi homines mansissent obedientes. Et sic duplici iure debebitur tota hæreditas cœlestis illi homini, & quia ei sufficit habere illam hæreditatem per primum ius, & non indigebit secundo iure; ideo dabit aliis hominibus secundum ius quod acquisiuit per meritum suæ mortis, & sic ille homo iustè restituet alios homines fratres suos sibi adhærere uolentes ad hæreditatem cœlestem, quia dabit eis ius secundum quod ipse non indigebit; & sic quicquid ille homo acquiret, per mortem suam dabit aliis hominibus. Et quia in morte sua erit infinitum meritum, sic dabit aliis infinitum meritum, quia ipsemet nō indigebit. Et sic relinquitur, quod homines qui sibi adhærent, habebunt infinitum meritum, & infinitum ius, per quod debebitur eis Regnum cœlestem, & hæreditas cœlestis. Et sic ille homo per mortem suam ditabit totam humanam naturam, quæ erat pauperrima, quia implebit eam merito suo infinito. Vnde diuitiæ, & thesauri humanæ naturæ non sunt nisi merita. Et ideo per mortem istius hominis, natura humana erit plenissima, ditissima, & abundantissima; ita quod amplius non poterit abundare, nec crescere. Et tales diuitiæ, & thesauri erunt incorruptibiles, quia tale meritum erit æternum, & semper manens; quia meritum non potest destrui, nisi per suum contrarium, scilicet per culpam, & demeritum, ac displicitum, sed nulla erit culpa quæ posset destruere meritū illud; & ideo erit semper in sua virtute.

Et est sententia Bernardi.

Apparet ergo qualiter rationabiliter sequitur saluatio humanæ naturæ per mortem illius hominis, qua omnis homo indiget.

Qualiter illa mors se habebit ad culpas, & offensas. Capitulo CCLXI.

Cap. 269.

QVoniam autem iam declaratum est in tractatu de lapsu, seu perditione hominis, ꝙ in tota natura humana erant tres culpæ, prima erit generalissima, quæ respiciebat omnes homines, & erat totius humanæ naturæ, & ista erat culpa, seu offensa duorum primorum hominum, & ista clauserat omnibus portam cœlestem; alia erat culpa originalis, quam contrahit anima, quia coniungitur carni corruptè, & tertia personalis, & actualis, & ista multiplicatur in quolibet homine sine numero; & quia ista mors pretiosissima, delebit omnes culpas & offensas totius humanæ naturæ, ideo oportet uidere qualiter se habebit ad istas tres culpas. Vnde prima culpa, seu offensa, non est nisi una in tota natura humana, & est radicalis, & latissima; & quia est prima, ideo mors illius hominis primo, & principaliter tollit totaliter illam generalē culpam, & iniuriam, & erit satisfactio pro ea; & hoc statim quando mors erit facta; & sic remouebit totaliter, & uniuersaliter a tota natura humana. Sed aliæ duæ culpæ particulares, quæ sunt in quolibet homine particulari, & quæ respiciunt particulares personas, non tollentur, nec destruentur statim post mortem, sed oportebit, ꝙ quilibet homo adhæreat illi morti, & uniatur illi homini, & fiat membrum eius, & efficiatur de sua societate, & familia; aliter meritum suæ mortis nō poterit satisfacere pro illo, nec aliàs aliter efficietur particeps in merito suæ mortis, nec recipiet virtutem suę mortis pro se. Sed quia paruuli, qui non habent usum liberi

Mors Christi totaliter tollit originale.

arbitrii, non poterunt adhærere in propria persona illi morti, ideo sufficit ꝙ alii qui habebunt usum liberi arbitrii, adhæreant pro eis. Vnde quia culpa eorum non est actualis; immo euenit eis per aliam personam, & nō per propriam uoluntatem; ideo alia persona poterit supplere uices eorum, & adhærere pro eis. Sed in adultis, quia pos sunt per propriam uoluntatem, & liberum arbitrium ad hærere, & uniri illi homini; ideo erit necesse, ꝙ si uolunt, ꝙ mors illius hominis eis proficiat, ꝙ actualiter uniātur cum eo, & fiant membra eius. Vnde quia iam declaratū est; ꝙ homines erant membra primi Angeli mali, & diaboli; ideo oportebit, ꝙ relinquant, & desinant esse mem bra diaboli; & fiunt membra istius hominis, & hoc uolū tariè, & spōtè, & sine coactione; quia sicut mors eius fuit suscepta uolūtariè, quia aliter nihil proficeret; ita erit necesse, ꝙ homines qui uoluerint esse particeps sui meriti, & suæ mortis, uoluntariè vniantur ei, & incorporentur, quia aliter nihil proficeret eis mors eius. Et ideo erit necesse, ꝙ relinquent priorem uitam, & antiquam quam te nuerunt, quæ erant secundum diabolum, & recipiant ui tam nouam istius hominis, quę erit secundum Deum. Et ut fiat certa distinctio inter homines, qui fient membra eius, & alios, necesse erit etiā, quòd sint aliqua signa ma nifesta per quæ signentur membra sua, quæ recipiātur ab hominibus qui uolunt esse membra eius, & de sua societate. Sic ergo oportebit, quòd homines adhæreant ei, & uniantur, & quòd hoc fiat recipiendo aliqua signa ab ip so ordinata.

Nota dignissimum.

Cap. 246.

Ecce igitur qualiter ista pretiosissima mors se habebit ad delendas offensas mundi, & culpas hominum, quoniā non delebit, nec destruet proprias culpas, & offensas cuiuslibet hominis quas quilibet commisit per propriā uo luntatem, nisi cuilibet displiceant omnes culpæ & offen sæ quas fecit, & eas odio habeat, & tunc mors illa satisfaciet pro omnibus peccatis cuiuslibet, dum tamen efficiātur membra eius. Sed ad delendam culpam originale,

Mors Christi non tulit peccata actualia singulorum.

nō erit necesse, q aliqs habeat displicentiā, quia non cōmisit eā p propriam uoluntatem, nec ēt ad delendā culpā generalē totius humanę naturę erit necesse, q aliquis doleat, qa illa delebitur totaliter per mortem statim hominibus ignorantibus, sed tamē bene fuit necesse, q primi parentes qui eā cōmiserunt, de illa culpa doluerint; & eis displicuerit, aliter quo adipsos nō deleretur. Ad destruēdā enim totaliter culpā, & offensam contra Deū, necessaria est satisfactio infinita, ut dictū est; & ēt est necesse, qđ ille q cōmisit, hēat displicentiā de illa offensa & culpa, & ei displiceat. Sine ergo morte istius hominis q erit Deus, & hō, nulla culpa, & offensa pōt deleri, seu destrui. Vnde ēt nō solū est necessaria satisfactio infinita pp pęnā infinitā debitè soluendā, & redimēdā, immo est ēt necessaria infinita displicētia de culpa, & offensa, q̄ est contra Deū, q est infinitus bonus. Vnde offensa, q̄ est cōtra infinitam bonitatē, non potest deleri ad plenū nisi p infinitā displicentiam, quā nullus homo poterit habere; & ideo ad supplementū est necessaria mors illius hominis, ut pro pęna debita satisfaciat, & pro displicētia suppleat. Et iō necessariò erit ad liberandū hominē de peccatis, q̄ fecit contra Deū, q ille homo qui erit psona infinita, non solum moriatur; sed ēt doleat pro peccatis hominū præteritis, præsentibus, & futuris, & ei displiceant in infinitū. Et sic non solū patietur in corpore, immo ēt in anima ad satisfaciēdū pro peccatis plenariè. Nam. n. omnis offensa, & iniuria, ac culpa contra Deū, obligat in infinitā pœnā, qa est cōtra Deū omnipotētę, qui ē infinita iustitia; & hoc pp contēptū Dei; & ideo oportet, q satisfactio sit infinita. Et quia ēt talis offensa est contra infinitā bonitatē, & benignitatē; ideo ēt pro plenaria satisfactione requirit infinitā displicentiā, quia summa bonitas fuit offensa, quæ est in infinitum amabilis. Ideo quantum est amabilis, tantum offensa contra ipsum est displicibilis, & odibilis. Et ideo erit necessarium, q ille homo tristetur ueraciter, & doleat de offensis hominum.

Cap. 232.

Qua-

Qualiter se debebit habere ille homo post mortem suam sponte susceptam. Cap. CCLXII.

Monstratum est autem supra, qualiter summè erit necessaria mors tanti hominis, qui sit Deus, & homo, pro satisfactione totius humanæ naturæ: & uisum est qualiter mors eius poterit satisfacere; & ideo restat uidere quid debebit facere talis homo post mortem suam, & quid necessarium erit quid faciet ultra pro hominibus; & quid sequi debeat post mortem suam. Videamus ergo si debeat remanere mortuus, uel iterum reuerti ad uitam. Et quoniam ille homo erit Deus, & homo, & per consequens omnipotens, sapientissimus, optimus, & benignissimus, ideo omnia quæ faciet, faciet sapientissimè, benignissimè, & rationabilissimè. Et ideo necessarium erit, ut iterum redeat uiuus, & suscitet seipsum de morte per propriam potentiam, & non maneat in morte. Sicut enim mors eius erit necessaria; ita etiam resurrectio sua erit necessaria, sed non ad satisfaciendum; nec delendum peccata, & offensas, quia mors eius operabitur plenissimè ad satisfaciendum pro peccatis. Sed nisi post mortem suam sequeretur sua resurrectio, & resuscitatio, mors eius esset perdita quo ad homines, & totum esset frustra, quia nullus haberet spem, nec fidem in eum, nec in merito suæ mortis, nec uniretur, nec adhæreret ei; & sic pretiosissima mors non esset utilis hominibus. Et sic erit necesse, quòd reuertatur uiuus post mortem, & resurgat, & hoc requirit necessitas liberationis humanæ naturæ, & ipsamet mors suam, ut meritum tantæ mortis non perdatur. Et ideo postquàm mors facta erit, ad nihil utile esset stare mortuum, immo summè damnosum, & inutilem, ac destructiuum totius boni. Sicut enim ipse suscipiet

Cap. 254.

Quòd Christus debuit resurgere.

mortem uoluntarię, & spontè pp honorem deitatis, & pp utilitatem totius humanæ naturæ, ita ēt pp eādem utilitatem necessariū erit, ꝙ suscitet seipsum a mortuis. Et ideo necessarium erit humanæ naturæ, ꝙ talis persona, quæ sic erit Deus & homo, faciat satisfactionem, ut per mortem suam possit satisfacere; & iterum post mortem possit resurgere, & seipsum suscitare, quia utrunque est necessarium humanæ naturæ, & unum sine altero nihil proficeret. Ad hoc enim ualebit, & est necessaria unitas personæ, & diuersitas naturarum duarum. s. diuinæ & humanæ in illo homine, ut illud quod opus erit fieri ad restaurationem, & satisfactionem, si humana natura nō poterit, diuina faciat; & si non conuenit diuinæ naturæ, humana exhibeat; & non alius, neque aliud, sed ut sic idē ipse qui perfectè existens Deus & homo, per humanam soluat quod illa debet, & per diuinam possit quod expedit, ut sic diuina natura iuuet humanam, in quibus ipsa nō poterit. Item etiam erit necessariò, ꝙ resurgat a mortuis, quia suum corpus gloriosissimum nō debet corrumpi, nec reuerti in puluerem, quia etiam non debebit mori nisi uelit, ut dictum est. Et ideo necesse est, quòd resurgat corpus; aliter deitas faceret iniustitiam humanitati, quo fieri non debet.

Ad quid sit diuersitas naturarum in una persona Christi.

Corpus Christi non debuit corrumpi.

Debuit resurgere immortalis.

Sed qualiter debebit resurgere; uel mortalis ut prius, uel immortalis totaliter, ut amplius non possit mori? Et dicendum, ꝙ totaliter immortalis, ut in æternum mori non possit, nec pati, quia sua mors amplius non proficeret, nec erit necessaria, quia mors prima sufficit in perpetuū. Et ideo debebit reassumere corpus suū in statu vltimato & pfecto, ad quē ordinata fuerat humana natura.

Præterea etiam non solum erit necessaria resuscitatio illius hominis, immo etiam necessaria erit Ascēsio eius in cęlum, ut recipiat possessionē pro humana natura, & hoc regni coelorum, & hæreditatis coelestis, quæ debebitur ei duplici iure, ut iam declaratū est. Et ideo oportebit, ꝙ cōpletis omnibus, quæ pertinebunt ad satisfactionē, & ad

liberationẽ humanæ naturæ, ascendat ad Regnũ cęlorũ. Tali igitur indiget humana natura, qui possit satisfacere, & mori, & resurgere a mortuis, & ascendere in cęlum, & accipere possessionem hæreditatis, propter quam habẽdam creata fuit humana natura.

Debuit cælum ascendere.

Cap. 209.

Qualiter se habebit ille homo ad omnes creaturas.
Cap. CCLXIII.

ET qm̃ totum uniuersum, seu uniuersitas creaturarũ, est diuisa in quatuor partes, quia Angelica natura diuisa ẽ, & partita in duas partes. s. in Angelos bonos, & in Angelos malos, deinde est humana natura, deinde corporales; & quia ille homo erit creatura in ratione humanitatis, ideo cõsiderandum est qualiter se habebit, inquãtum homo, ad Angelos bonos & qualiter ad malos, & qualiter ad homines, & qualiter ad mundanam, & corporalem creaturam. Et qm̃ iste homo erit maior creatura, & altior, quæ possit esse, uel cogitari, & in altiori dignitate, quia erit una persona in deitate, & humanitate, quia Deus & homo, ideo inquantum homo ratione illius unionis cum deitate, erit super oẽs creaturas, & omnis creatura erit ĩferior. Et iõ erit dñs Angelorum, & caput eorum, q̃a Angeli boni non habent caput, q̃a primus Angelus debebant esse caput q̃ cecidit. Et iõ iste hõ restauiabit, & reintegrabit Angelos, & oẽs Angeli erunt sui, & ei debetur istud dominiũ. Item erit dominus ẽt malorũ Angelorum, & hoc per iustitiã, quia primus malus Angelus erit captiuus eius, ut iam declaratum est. Item erit dominus omniũ hominẽ, habens imperiũ sup̱ omnes homines, q̃a erit maior inter oẽs hoĩes. Et iõ erit caput omniũ bonorũ hominũ, sicut est de Angelis bonis, & ẽt erit dominus malorum hominum, sicut malorum Angelorum, sed nõ erit caput eorum. Et sic idẽ erit caput bonorum Angelorum, & caput bonorum hominum, iõ homines boni, & Angeli boni erunt membra

Christus est caput Angelorum, & hominum bonorum.

Christus homo dominus omniũ creaturarũ

unius capitis; & ideo etiam Angeli iuuabunt homines quantum poterunt. Item etiam erit dominus omnium creaturarum mundi, quia omnes creaturæ sunt propter hominem, & erit dominus super totam humanam naturam;& per consequens super omnes creaturas. Et idem erit dominus terræ, aquę, aeris, & ignis, & omnium quæ sunt propter hominem. Et sic unus erit dominus omnium creaturarum. Et istud dominium debebitur ei, & ratione dignitatis, & ratione meriti sui, quia dedit uitam suam ad honorem Dei. Et tunc fient duo corpora totaliter opposita, seu duo exercitus, scilicet corpus bonorum, & corpus malorum, & quodlibet corpus habet suum caput, & suum ducem. Attamen corpus malorum erit prius, scilicet primus Angelus malus cum suis membris, sicut erat declaratum superius in tractatu de Angelo malo; & cum isto erunt per accidens incorporati mali homines, sed ex opposita parte non erant nisi Angeli boni, qui non faciebant corpus, quia non habebant aliquam creaturam tam excellentem sicut primus Angelus erat. Et sic angeli boni erant truncati capite. Et ideo quia ille homo erit maior excellentior, & melior quàm fuit primus Angelus, qui corruit, ideo rectissimè erit caput bonorum Angelorum, & recuperabit natura Angelica caput maius, & melius, & excellentius quàm perdiderat, & erit integrata in capite suo. Et tunc erit in ordine creaturarum bonarum una creatura maior in bonitate, quàm sit illa creatura mala, quæ erat maior inter creaturas malas, quoniã nulla creatura erat ita bona sicut primus Angelus erat malus, & malum excedebat bonum inter creaturas. Sed tunc erit per contrarium, quia bonum superabit malum, quia multo magis, & sine comparatione ille homo erit melior, quàm sit ille Angelus peior. Et sic duobus modis per illum hominem bonum, uincet & superabit malum. Primo quia ipse erit melior, quàm sint omnes creaturę malæ; secundo, quia ipse faciet melius, quàm omnes creaturæ fecerunt male, & facere potuerunt. Et

Cap. 243.

Cap. 246.

sic omnibus modis, bonum factum, superabit malum factum in perpetuum: quare meritò ille homo erit caput bonorum Angelorum, & hominum. Sed istud corpus bonorum, non poterit crescere nisi per homines, quæ sunt de corpore malorum hominum; & ideo oportet, quod corpus bonorum pugnet contra corpus malorum, ut trahat ad se homines, & conuertat, & incorporet, quia homines sunt conuertibiles ad bonum, & malum. Et ideo tunc fiet maximum bellum, & maxima pugna inter corpus bonorum, & corpus malorum, scilicet primus Angelus cum suis membris custodiet quantum poterit ne perdat homines quos tenet; & corpus bonorum semper rapiet, & trahet homines ad se; & diminuet corpus malorum quantum ad homines. Sed quia potentius, & maioris uirtutis erit corpus bonorum, quàm malorum ratione capitis; ideo corpus bonorum uincet corpus malorum, & quęret homines, & trahet ad se, & corpus malorum perdet. Quamuis enim primus Angelus malus, qui est caput malorum, perdiderit homines per iniustitiam, ut dictum est, attamen non dimittet nisi per uiolentiam. Et ideo necessaria erit pugna fortissima ad subtrahendum homines de potestate sua. Ecce ergo uisum est qualiter ille homo, qui est Deus, & homo, se habebit post mortem suam; & qualiter se habebit ad omnes creaturas tam bonas quàm malas; & quæ fient, & quanta in uniuerso per suam bonitatem, & excellentiam.

Bonum superabit malũ per Christum dupliciter.

Cap. 256.

Dp

Declaratio per exemplum familiare qualiter duæ naturæ, scilicet diuina, & humana poterint concurrere in unam personam sine immutatione utriusque, & quantum est possibile. Cap. CCLXIIII.

VT autem aliqualiter uideamus qualiter diuina natura, & humana simul possunt côcurrere, ut sint una persona; & tamen diuina natura non perdat aliquid de excellentia, & altitudine sua propter talem unionem, nec etiam in se ipsa aliquo modo mutetur, nec etiam humana, sed remaneat in suo esse, hoc potest declarari per exemplum familiare, scilicet per literas alphabeti. Quia sunt quinque uocales per se sonum facientes, scilicet a, e, i, o, & u, & aliæ sunt consonantes. Vnde quælibet uocalis facit per se sonum, & quasi unam personam, quia per se sonat. Inter autem istas literas fit coniunctio, & unio, & constituitur noua syllaba, quia duæ uocales possunt coniungi adinuicem, & facere unam syllabam, & etiam uocalis cum consonante facit syllabam. Et per istas coniunctiones, & uniones possumus declarare coniunctionem, & unionem diuinæ naturæ, & humanæ in una persona. Vnde tres sunt uocales, quæ nunquàm perdunt sonum suum, quæ sunt totaliter immutabiles, scilicet, a, e, & o, & istæ significant tres personas in diuinis, quæ sunt immutabiles totaliter, & nunquàm possunt perdere sonum suum. Sed sunt duæ aliæ uocales, quæ possunt perdere sonum proprium suum, & mutari in sonum consonantis literæ; & sunt in se mutabiles, scilicet i, & u, & significant duas naturas creatas, quæ faciunt personam, scilicet naturam Angelicam, & naturam humanam, quę possunt perdere sonum suum, & sunt mutabiles; unde ista uocalis, i, significat naturam Angelilam, quæ est simplex, non habens corpus, sed ista uocalis, u, significat personam, seu naturā humanam, quæ habet duas partes, scilicet corpus, & animam,

quasi

quasi duas tibias. Et ideo sicut sunt quinque personæ in rebus, scilicet tres diuinæ, & duæ aliæ, scilicet Angelica, & humana. Istę quinque quasi sunt quinque uocales per se sonantes, & aliæ consonantes possunt significare omnes alias creaturas, & naturas inferiores, quæ sunt propter istas, quæ non faciunt personam. Sicut igitur una uocalis immutabilis suscipit aliam uocalem mutabilem ad se, & fit una syllaba, quasi unus sonus, & quælibet seruat suam naturam, quæ remanet uocalis, ut patet dicendo, au, eu, ita similiter persona diuina immutabilis potest suscipere naturam humanam mutabilem ad se; ut sint una persona; & quælibet natura seruabit suam propriam naturam; & remanebit humana natura humana, & diuina natura diuina. Et etiam quando ista uocalis a, uel e, quæ prima, & principalis suscipit istam uocalem u, in suam personam, & in suum sonum primo est a, uel e, & facit per se sonum, sed tamen nondum est, u, sed in puncto dum, u, formatur, suscipitur ab ista uocali, a, uel, e, ita quod, u, per se non existit prius; & postea suscipitur, immo simul dum fit, suscipitur. Ita conformiter diuina natura, seu diuina persona, quę iam ab æterno est, potest suscipere humanam naturam in suam personam, non quod humana natura illa prius existat in se, seu illa humanitas, sed simul in puncto, dum fiet, suscipietur à diuina persona, & sustentabitur in ea, & non in seipsa, nec faciet personam per se; & sic non erit ibi nisi una persona, scilicet persona diuina, quæ iam prius erat perfecta per se, quàm existens in se ipsa. Sicut enim ista uocalis, u, quæ suscipitur ab, a, potest habere duos modos existendi, unum per se dicendo, u, & tunc per se facit syllabam, & quasi suam personam, alium modum habet existendi in alio quando coniungitur cum, a, uel cum, e, & tunc non facit syllabam per se, nec sonum per se, immo sonat cum, a, dicendo au: ita similiter humanitas, seu natura humana potest habere duos modos existendi, vnum per se, & tunc faciet personam, & est homo; alium quum coniungitur

umanitas, seu natura humana persona[t]ur diuina.

Iungitur cum alia natura prius existente, scilicet diuina; & tunc non facit personam, sed personatur, scilicet in diuina. Et sicut uocalis principalior, & maior, & immutabilis, semper est prior, & suscipit aliam: & uocalis minus principalis, & minor, & mutabilis, suscipitur, ita natura diuina, quæ est principalior, & maior, & immutabilis, suscipiet humanam; & ipsa humana, quæ est minus principalis, & minor, & mutabilis, suscipietur. Et sicut ista uocalis, a, uel, e, maior, & immutabilis, dum suscipit istam uocalem, nullo modo mutatur in se, nec diminuitur, nec alteratur, nec aliquid perdit de sua dignitate, & de sua excellentia propter talem susceptionem, sed solum iuuat aliam uocalem, & sustinet, nihil perdendo de suo; ita conformiter persona diuina, seu natura diuina potest suscipere humanam naturam in se, & in sua persona; & tamen propter hoc nihil perdet de sua dignitate, nec de sua excellentia, nec aliquid mutabitur in ea, immo ipsa remanebit totaliter ut fuit prius, sed solum iuuabit, & sustinebit aliam naturam, & exaltabit eam, ut faciat unam personam cum ea; & natura humana propter hoc assumet maiorem denominationem, & excellentiam, ut uocatur homo Deus. Quia enim necessario ibi homo est, ergo necessario illa persona dicetur homo, & Deus: Deus propter naturam diuinam, & homo propter naturam humanam, & tamen non erit nisi una simplex persona, scilicet diuina. Et sicut natura humana ascendet ad dignitatem, & excellentiam, & summè exaltabitur, & tamen propter hoc natura diuina nil perdet de suo, nec aliquo modo diminuetur, nec descendet de sua dignitate, nec humiliabitur, sed alia meliorabitur, sicut Imperator, uel Rex nil perdet de sua dignitate, si suscipiat sponsam de infimo genere, sed sponsa exaltabitur sine diminutione Regis. Ecce ergo exemplum familiare per coniunctionem uocalium inter se ad uidendum qualiter fieri potest coniunctio diuinæ naturæ, & humana in unitate personæ, quod est ualde proprium, & maximè quia ista uocalis, u, significat

cat humanam naturam, ut dictum est. Item etiam potest esse exemplum de arboribus, quando inuicem inseruntur, unde fiunt coniunctiones, & uniones inter diuersas naturas arborum; ita quòd una arbor suscipit aliam in se, & fiunt una arbor quasi una persona; & una arbor viuit in natura alterius arboris; ita etiam diuina natura potest suscipere humanam naturam, & potest fieri insertio unius naturæ in aliam.

Quòd hoc non sit impossibile Deo: nec repugnet hominem assumere. Cap. CCLXV.

Quòd autem hoc non sit impossibile fieri, nec repugnet aliquo modo Deo, manifestatur hoc modo; Sicut enim placuit Deo coniungere naturam intellectualem carni, & hoc potuit facere; ita etiam poterit proportionare aliquam humanitatem sibi, ut sit capax deitatis, ut sicut potuit facere, quòd natura corporalis tantum ascenderet ut esset capax naturæ intellectualis, scilicet animæ rationalis: ita poterit facere, quòd natura humana tantum ascendat, ut sit capax deitatis. Et sicut potuit facere, quòd natura corporalis esset capax suæ imaginis creatæ, scilicet animæ rationalis, ita poterit facere, quòd humana natura sit capax suæ imaginis increatę; ita quòd quum nõ sint duæ imagines Dei, scilicet creata, & increata: sicut natura corporalis tantum potuit ascendere, ut esset proportionata imagini creatæ. Vnde iam in humana natura est sua imago increata, scilicet in cœlo in Christo; & etiam est imago sua creata, scilicet anima rationalis. Et magis uidetur conuenire imago increata cum imagine creata, quàm ipsa imago creata cum natura corporali. Et sic non repugnat, quòd imago Dei increata uniatur humani-

tati,

cati, in qua est imago Dei creata. Et ideo sicut Deus face re potuit ut sua imago creata, & intellectualis, scilicet anima rationalis faciat unam personam cum natura corporali, scilicet cum carne, seu corpore; ita poterit facere, quòd sua imago increata intellectualis poterit facere unam personam cum natura humana in aliqua singulari humanitate. Et ideo quia imago increata est iam persona æterna, & ab æterno, & non potest fieri alia persona; ideo hoc non potest fieri nisi ipsa humanitas aliqua personetur in persona imaginis, quia duæ personæ non possunt concurrere in unam personam. Quando autem anima rationalis unitur corpori, tunc fit; una persona, non tamen anima est persona, quia non prius existit per se antequàm uniatur carni, sed simul creatur, & unitur. Et ideo si corpus, & anima debeant simul facere unam personam cum imagine increata, quæ est persona, oportet, quòd simul, & semel in eodem puncto indiuisibili, dum anima unitur corpori, ipsa imago Dei increata uniat corpus, & animam sibi in sua persona, ut faciant unam personam cum imagine increata, nec aliter fieri potest; ita quòd unio corporis, & animæ non procedat, quia tunc iam facerent personam per se, sed ista tria simul coniungantur, scilicet corpus, & anima, & imago Dei increata, ut sit una persona. Et sic apparet possibilitas, & nulla repugnantia coniunctionis diuinę naturæ, & humanæ in unitate personæ.

Epilogus. Recolligenda igitur sunt ea, quę manifestata sunt pro reparatione, satisfactione, & liberatione hominis, & totius humanæ naturæ. Apparet, quòd est necessarium homini lapso, perdito, & ad pœnam infinitam obligato, si debeat, & uelit reduci, & exire de statu perditionis, & peruenire ad illud bonum, propter quod factus est, & apparet, & est manifestum, quod si homo debeat liberari à sua obligatione infinita, per quam ei debetur pœna æterna; & debeat etiam restitui ad illud bonum, & gaudium æternum, propter quod habendum factus est, necessaria

Cap. 249.

Cap. 252.

est

eſt ei infinita ſatisfactio infiniti pretii: & quòd talem ſatisfactionem tanti pretii non poteſt ſoluere niſi perſona infinita, quæ ſit Deus, & homo ſimul in eadem perſona; quia non debet niſi homo; & non poteſt niſi Deus. Patet etiam, quòd aſſumi debet ille homo de genere primi hominis, de matre uirgine ſine patre. Item etiam quòd neceſſe eſt, quòd talis homo poſſit mori ſi uelit, & quòd uita illius eſt tam pretioſa, & ſublimis, ut ſufficere poſſit ad ſoluendum, quòd debetur pro peccatis totius mundi, & plus in infinitum. Patet igitur ex his omnibus quanta ſit neceſſitas, & indigentia cuiuslibet hominis, & totius humanæ naturæ: & quàm difficilis ſit eius ſatisfactio, & liberatio, & per conſequens quantum malum ſit Deum infinitum offendere, & cõtra Deum facere, quum tanta oporteat fieri ad recuperandum eius amicitiam; & ad deſtruendum ipſam offenſam, & peccatum.

Cap. 254.

Cap. 254.

Hic inueſtigatur uoluntas, & intentio: propoſitum, & deliberatio Dei ad dandum talem hominem humanæ naturæ. Cap. CCLXVI.

QVoniam autem probatum eſt infallibiliter, qualiter tota natura humana, & omnis homo indiget tali homine, qui ſit Deus, & homo, aliter tota natura humana eſſet totaliter perdita, & omnis homo eſſet perditus; & quia talis homo non poteſt eſſe, niſi Deus faciat ipſum, quia non poteſt fieri ſicut alii homines, ut iam declaratum eſt; & ideo niſi Deus uelit ex ſua infinita bonitate dare talem hominem mundo, & naturæ humanæ; neceſſe eſt, quòd totus mundus ſit perditus æternaliter; ideo inueſtigare debemus, ſi Deus ex ſua bonitate uoluit dare talem hominem humanæ naturæ. Et apparet de facto, quòd uoluntas, & intentio Dei fuit dare talem hominem; alias ſequeretur, quòd omnes homines qui ſunt,

fuerunt, & erunt, sint perditi æternaliter. & quòd nullus homo attingat finem propter quem factus est: & per consequens omnes homines frustra essent, & uiuerent; & omnes creaturæ frustrà seruirent hominibus, & totus mundus esset frustrà. Sed quum Deus permittat, quòd omnes creaturæ suæ, quæ sunt tam bonæ, tam pulchræ, tam bene ordinatę: seruiant continuè indesinenter cum tanta diligentia toti humanæ naturæ, uideretur esse contra honorem suæ sapientiæ, quod permitteret, & uellet, quòd omnes suæ creaturæ bonæ frustra seruirent, & inaniter. Si enim nullus homo debeat saluari, & attingere ad finem propter quem Deus creauit illum, omnes creaturæ frustra seruiunt: & hoc est contra summam sapientiam. Ergo postquam Deus, qui est summè sapiens, permittit, & uult, ut uidemus per experientiam, quòd homines uiuunt de creaturis, & creaturæ suæ seruiunt hominibus, & ipsemet multiplicat homines super terram, creando animas, & immittendo eas. Signum ergo est infallibile, quòd intentio sua, & uoluntas sua fuit saluare, & reparare naturam humanam, & reducere homines ad hoc propter quod facti sunt. Non enim Deus multiplicaret genus humanum, sed statim in principio destruxisset totum si non habuisset intentionem, nec uoluntatem saluasse hominem. Ergo postquam non destruxit, sed reseruauit, & multiplicauit, signum est, quòd aliquid bonum uolebat facere de homine, & nullum aliud bonum potest facere homini: nisi quòd ipsum reducat ad illud propter quod factus est. Sic ergo illa quę per experientiam apparent in facto, de necessitate arguunt, & demonstrant intentionem, & uoluntatem Dei circa hominem. Item etiam inconueniens uidetur, quòd Deus permittat, uel permiserit uno momento humanum genus, & omnes creaturas quas fecit propter usum, & seruitium hominis frustrà extitisse. Vnde si aliquo momento non fuerit in mundo aliquis qui deberet saluari, iam tunc mundus erat frustrà, quod summa sapientia non

Quòd Deus filium suũ ꝓ nobis tradidit.

uidetur

uidetur posse pati, quia contra honorem suum esset; etenim iam declaratum est, quòd Deus nihil facit contra honorem suum & suæ sapientiæ, & suæ potestatis,& bonitatis. Et quoniam nullus homo potest saluari absque illo homine quem requirit tota humana natura, qui sit Deus,& homo, sequitur, quòd postquàm uoluntas Dei fuit saluare homines, quòd etiam de necessitate fuit intentio sua talem hominem dare mundo, & toti naturæ, sicut supra declaratum est, quia sine tali homine nullus potest saluari,sicut dictum est. Ecce maximam Dei bonitatem; ecce maximam Dei misericordiam,& pietatem; ecce optimam, & benignissimam Dei uoluntatem, qui tantum,& talem hominem deliberauit dare; proposuit, & ordinauit dare hominibus, & mundo; & hoc dicunt, & testificantur omnes creaturæ. Ecce nunc habemus duo fundamenta manifesta, & declarata. Primum est summa indigentia, & necessitas humanæ naturæ; quia non potest esse, nec cogitari maior. Secundum est propositum, & intentio uoluntatis Dei dandi talem hominem mundo, & faciendi tantum bonum humanæ naturæ, quo non potest fieri, nec cogitari maius. In istis duobus fundamentis tanquam in duabus columnis, fundabitur totus noster processus.Postquã enim cõstat, ꝙ Deus deliberauit,& proposuit,ac ordinauit ex sua summa bonitate;& hoc ꝑ testimoniũ infallibile creaturarũ, suarum, dare talem, & tantum hominem naturæ humanæ,necesse est,quòd hoc fiat,& impossibile est hoc aliter fieri. Ecce ergo nunc habemus summam securitatem habendi illum hominem, quem tam longè quęsiuimus,& inuestigauimus.

Cap.252.

Quòd necesse est, quòd ille nouus homo tam pretiosus detur humanæ naturæ modo conuenientissimo.
Capitulo CCLXVII.

Cap. 283.

ET quoniam declaratum est iam, quòd necesse est, quòd iste homo sit, postquàm deliberauit eum Deus dare: & quia omnia, quæ Deus facit, operatur ad honorem suæ potestatis, suæ sapientiæ, & bonitatis, & ad utilitatem creaturæ rationalis, & hominis; ideo necesse est, quòd det illum nouum hominem, taliter quod sit honor suæ sapientiæ, suæ potestatis, & bonitatis, & sit summa utilitas humanæ naturæ. Postquàm enim ipse apponit manus, necesse est, quòd fiat ita. Et quoniam istud est maius bonum, quod Deus possit facere humanæ naturæ; ideo necesse est, quòd fiat modo conuenientissimo, & sapientissimo, quia isto modo Deus operatur, ut declaratum est in capitulo de honore. Et ideo possumus arguere, quòd sicut Deus præparauit istum mundum propter hominem, ut esset conueniens ad suscipiendum hominem, & etiam præparauit, & disposuit corpus humanum, ut esset conueniens, & proportionatum ad suscipiendum animam rationalem ad suam imaginem creatam; ita similiter præparabit, & disponet naturam humanam, & homines, ut sint conuenientes ad suscipiendum istum hominem, quoniam quodam modo sicut primus homo se habebat ad totum mundum in quo susceptus est, & anima ad corpus in quo suscipitur; ita se habebit iste homo ad totam humanam naturam, & ad omnes homines, quia iste homo debet suscipi ab hominibus, & dari naturæ humanæ. Et ideo sicut primus homo erat super omnes creaturas, ita iste homo oportet, quòd sit super omnes creaturas. Et ideo quia natura humana debet suscipere istum hominē tanquàm summè indigens, ideo necesse est, quòd taliter disponatur, & præparetur natura humana; & taliter primo disponat eam, ut sit capax, & sit apta, & conueniens,

Cap. 281.

& sit in ea capacitas ad suscipiendum istum pretiosissimũ hominem. Et ideo oportet, ꝙ homines primo cognoscãt suam necessitatem, & summam indigentiam, & cognoscant se summè indigere isto homine; & oportet ꝙ primo antequã Deus dederit istum hominem, ꝙ sit summè desideratus, & expectatus ab hominibus, tanquã summè necessarius, & summè bonus, aliter non esset capacitas in hominibus, qa appareret hominibus, ꝙ esset superfluus. Ideo oportet, ꝙ primo antequã appareat, sit promissus à Deo, & reuelatus, & manifestatus, ut homines cum uera certitudine, & credulitate firmissima ipsum expectent, & desiderent. Et ideo necesse erit, quòd aliqui homines præcedant aduentum istius hominis necessarii; quibus Deus reuelet, & manifestet istum nouum hominem, & quibus promittat etiam eum, ut per eos promittat eum toti naturæ humanæ. Et ideo oportet, ꝙ Deus tales homines disponat, & præparet, ut sint apti, & conuenientes ad hoc. Et quia ista dispositio, & præparatio debet esse successiua, & paulatim procedendo de imperfecto ad perfectum; & de minori ad maius, & semper debet crescere donec facta sit plena, & sufficiens capacitas, & dispositio ad suscipiendum; ideo oportet, ꝙ Deus taliter disponat genus humanum per multa tempora paulatiuè, donec sit in humana natura plena capacitas ad suscipiendum istum hominem pretiosissimum, vt. s. Deus magis, ac magis reuelet ipsum, & manifestet, & promittat, & paulatiuè magis, ac magis homines ipsum desiderent; & sic fiant magis, ac magis capaces. Et tantum beneficium, quo nullum est maius, requirit ut promittatur prius, & credatur firma fide; & promissum expectetur; & expectatum differatur; & dilatum amplius desideretur, & diu desideratum feruentius ametur, & gratiosius suscipiatur. Et quia in isto homine diuina gratia debet assumere humanitatẽ; & carnem, ac animam, & hoc debet fieri in muliere virgine sine patre; ideo oportet, ꝙ vna mulier sic disponatur à Deo, vt sit cõueniẽs, & apta, & digna, ut ex ipsa assumatur illa pretiosissima

Quòd debuit Christus promitti.

Oportuit Deum disponere beatam uirginẽ, ut Christum conciperet.

caro & formetur illud pretiosissimum corpus, quod debet uniri cum deitate, & cum persona filii Dei in unitate personæ. Et ideo duæ sunt præparationes in humana natura ad suscipiendum talem hominem quo indiget, & quem Deus proposuit dare. Vna dispositio, & præparatio est quo ad homines, ut sint apti ad suscipiẽdum eum, alia est quo ad carnem suscipiendam, ut sit digna uniri cũ deitate. Et ideo istas duas dispositiones, & præparationes fiendas; oportet, ꝙ Deus assumat unam portionem, & unam partem de tota natura humana. scilicet quòd assumat unum hominem; & ipsum eligat ad hoc, ut de ipso nascatur multitudo hominum per continuam generationem, & generatio sua multiplicetur: & ꝙ tales homines sint signati inter omnes homines totius humanæ naturæ. ut scilicet Deus specialiter loquatur cum eis, & eis reuelet, & manifestet, & promittat aduentum istius hominis, & per istos toti humanæ naturæ, ut de istis, & de genere istorum nascatur ista sacratissima mulier, & uirgo, quę sit mater istius hominis. Vnde si Deus non assumeret, nec eligeret aliquem specialem populum ad omnia quæ pertinent ad aduentum illius hominis, esset inconfirmatio, & inordinatio in suo opere Dei, quod fieri non potest. Conclusum est igitur, ꝙ postquã Deus proposuit dare istũ nouũ hominem, quod ex hoc necesse est, ꝙ sit, & & oportet, ꝙ Deus det illum eo modo quo decet, & cõuenit; & per cõsequens, ꝙ antequã det illum, oportet ꝙ disponat genus humanum ad suscipiendum eum.

Duæ præparationes ad suscipiẽdum Christum.

Quod Deus iam dedit istum nouum hominem toti humanæ naturæ. Cap. CCLXVIII.

ET quoniam necesse est, quòd ille homo nouus, quo indiget omnis homo, sit, & ueniat in mundũ, postquã Deus ex sua infinita bonitate proposuit ipsum dare, ideo necesse est, ꝙ uel Deus ipsum dederit, uel adhuc dabit, necesse est, quòd uenerit in mundũ, uel uenturus sit. Et quia cõclusum est, ꝙ Deus debet

Cap. præcedenti.

debet ipsum dare eo modo quo melius conuenit, & decet;ideo exinde concluditur,quòd iam ipsum dedit mundo,& quòd iam uenit, quoniam contra honorem suę & pietiæ esset dare ipsum in isto tempore in quo natura humana ad nihilum deducta est. Vnde necessário Deus dedit illum tempore quo magis decebat, & côueniebat dari mundo.Itē postquam Deus deliberauit illum hominē dare mundo,& toti naturæ humanæ; & per consequens primo debebat disponere totam naturam humanam ad suscipiendum antequam daret, ut dictum est; sequitur, quòd totum tempus naturæ humanæ diuiditur in duas partes generales, scilicet in tempus dispositionis, & pręparationis, & in tempus susceptionis; & per consequens in tempus promissionis, & in tempus adimpletionis promissi,quia primo Deus debuit promittere ipsum, & postea adimplere promissum,& dare. Ergo ista duo tempora debent adinuicem esse proportionata,& continuata;& unum immediate debet sequi aliud, nec debet esse tempus medium. Sed modo Deus nō promittit illum hominem dare, nec disponit naturam humanam ad suscipiendum illum. Vnde nullus populus in mundo pręparatur ad suscipiendum, nec populus Christianitatis,nec populus Saracenorum,ergo nullus populus potest esse nisi populus Iudæorum. Sed modo non disponit, nec præparat Deus populum Iudæorum ad suscipiendum talem hominem, & ut talis qui est melior quàm primus homo fuit, nascatur de genere eorū, immo totaliter nunc de præsenti Populus Iudęorum repugnat excellentię, & dignitati illius hominis; quoniam gens Iudęorum est in derisum,& opprobrium, & in uituperium omnium hominū totius mundi, & in captiuitate aliorum populorum, & sine capite, & sine terra, & tamen alias fuerunt in maxima dignitate, & reputatione inter homines,& per uniuersum mundum; & modo est totum per oppositum: & in tali statu fuerunt per mille annos, & ultra. Ergo sequitur, quòd status Iudæorum, qui est de præsenti; & in-

Cap. praecedenti.

Tempus dispositionis, & tempus susceptiōis Christi.

tantũ durauit,& totaliter repugnat illi homini,& excellẽtiæ eius,quia disponere,& tractare,eos sicut modo Deus tractat eos, non est disponere eos ad suscipiendum talem hominem, nec ut assumat de carne eorum humanam naturam. Taliter enim dispositi erant per mille annos, & minus indispositi,quàm modo,& tamen nihil fiebat eis. Ergo modo nihil operatur Deus in populo Iudæorum, immo mille anni sunt,quòd Deus nihil est operatus per quod disponat eos ad suscipiendum talem hominem, ut de genere eorum nascatur.Ergo cõcluditur ex quo Deus nullum populum disponit, nec præparat ad recipiendum talem hominem,quem deliberauit dare mũdo, & quum inter ista duo tempora non sit dare medium, sequitur de necessitate,quòd tempus dispositionis, & præparationis, & promissionis Dei preteritum est,& quòd nunc sumus in tempore adimpletionis promissi. Ergo sequitur,quòd ille homo iam datus est humanæ naturæ,iam uenit,iam Deus dedit illum,uel nullo modo uenturus est,nec Deus est eum daturus. Sed probatum est, quòd Deus proposuit eum dare; ergo concluditur de necessitate, ꝙ Deus eum dedit. Ergo etiam sequitur, quòd aliquis populus fuit à Deo electus specialiter, in quo Deus fecit omnes preparationes,& dispositiones,quæ pertinebant ad susceptionem illius hominis pretiosissimi, ut ille homo susciperetur in mundo, & ut assumeret illam carnem pretiosissimam de genere illius populi. Sequitur etiam, quòd ille populus fuit antiquior inter omnes populos,& quòd cognoscebat Deum, sed nullus populus est talis, nisi populus Iudæorum,quæ est antiquissimus inter omnes populos mundi,& semper coluit unũ uerũ Deũ. Vnde populus Christianorum nouus est,& etiam populus Saracenorum magis nouus, ergo nullus alius populus potest esse nisi populus Iudæorum. Ergo concluditur, quòd Deus fecit omnia illa, quæ pertinebant ad illum hominem quem Deus intendebat dare,& quòd de illo populo assumpta est illa uirgo mulier,de qua natus est immediate

Tempus promissionis Christi pteriit.

Cap. præcedenti.

Deus elegit nasci ex Iudæis.

diatè ille nouus homo sine patre in terris. Ergo sequitur, quòd ille homo nouus quo indiget omnis homo, quem Deus deliberauerat dare toti mundo, est de genere Iudęorum, & de illo populo. Quare concluditur, quòd natura humana habet iam de facto, & suscepit illum nouum hominem, quo ipsa indigebat, qui est Deus, & homo; & per consequens, quòd iam facta, & completa est satisfactio, & solutio pro toto humano genere, & omnia impleta sunt quibus natura humana indigebat, quia iam uenit Saluator, & liberator.

Quòd Iesus Christus à Iudæis crucifixus, & occisus, est ille nouus homo, quæ est Deus, & homo, quo indiget omnis homo, quem Deus deliberauerat dare mundo. Cap. CCLXIX.

Cap.253.

ET quoniam iam probatum est in tractatu de homine ad longum, quòd Iesus Christus est uerus Deus, & uerus homo, & est uerus filius Dei; ergo sequitur de necessitate, quòd ipse est illa persona infinita, & ille homo nouus, quo indigebat omnis homo pro satisfactione infinita, & qui necessarius erat humanæ naturæ; & quem Deus proposuerat dare mundo. Et hoc clarissimè apparet per omnia uerba, & facta sua; & per totum processum suum, & per illa quæ eum secuta sunt. Vnde omnes conditiones, & circunstantiæ, quæ necessariæ erant ad satisfactionem naturæ humanæ, completæ sunt in eo. Vnde ipse dicit se esse Deum, & hominem: dicit se esse illum qui erat à Deo promissus; dixit se uenisse ad moriendum pro hominibus, & pro peccatis eorum; & iam dixit se mori uoluntariè, & de facto spontè, & uoluntariè mortuus est; & dedit seipsum morti, & sciuit, & præsciuit mortem; & dixit, & promisit remissionem omnium peccatorum; & de facto remittebat peccata hominibus, & uocauit totum mun-

Quòd Iesus sit Messias.

dum ad indulgentiam, & remissionem omnium peccatorum, ac offensæ Dei; & uocauit totum mundum ad Regnum cœlorum, & ad uitam æternam; & omnibus pœnitentiam in nomine eius agentibus promisit uitam æternam; & præcepit discipulis suis prædicare pœnitentiam, & remissionem peccatorum. Prædicauit etiam contra peccata hominum semper, & illa redarguebat, & ueritatem dicebat, & totus suus processus, ac intentio erat destruere peccata hominum. Et etiam post mortem, resurrectionem, & ascēsionem suam prædicauerunt eum surrexisse a mortuis, & ascendisse in cœlum, & prædicauerunt in nomine eius remissionem omnium peccatorum per uniuersum mundum. Item omnia quæ sunt in Ecclesia sua, sunt contra peccata, & ad destruēdum peccata; & in hoc significatur, quòd ipse est inimicus, & destructor peccatorum, & criminum. Ergo omnia ista arguunt infallibiliter, quòd ipse est ille qui fecit, & soluit satisfactionem pro peccatis hominum; & quòd ipse est ille, qui erit necessarius toti naturæ humanæ. Si enim non esset ille, non pugnaret contra peccata, nec destrueret, nec posset, quia esset lapsus sicut alii homines, & esset peccato subiectus. Item etiam totus populus Christianus credit ipsum esse uerum Deum, & hominem, & esse uerum Saluatorem hominū, & quòd ipse mortuus est pro peccatis hominum, & satisfecit per mortem suā. Et in tali fide uiuit, & perseuerat tota Christianitas, & in nomine eius remittuntur peccata. Ergo si Iesus Christus non esset ille uerus homo, qui satisfacere deberet pro peccatis hominum; sequitur, quòd Deus adhuc debet eum hominibus mittere. Sed quum Deus permittat Iesum Christum regnare in mundo in tali nomine, & permittat, quòd tantus populus secutus fuit illum, & sequitur in tali nomine, & fide, quòd ipse est talis, qui debebat satisfacere pro peccatis, & per tam longa tempora; sequitur, quòd Deus impedit seipsum; & facit contra seipsum, quia disponit mundum ad non credendum

Christus est inimicus peccatorum.

alteri

alteri alicui tali, sicut Iesus Christus creditur, quia oportebit, quòd ille quem mittet in mundum, faciat sicut Iesus Christus; & dicat se esse uerum Deum & hominem; & destruat, & impugnet peccata. Et hoc etiam non potest fieri; quia ille quem mitteret, si faceret sicut Iesus Christus, iam conueniret cum eo, & cum doctrina sua, & cum operibus suis, quia pugnaret contra peccata, sicut ipse; & omnia ista sunt absurda. Item populus Iudæorum, qui nunc est, expectat adhuc illum nouum hominem promissum a Deo; & populus Christianus credit illum iam uenisse, & promissum esse adimpletum; & Deus permittit Iesum Christum regnare sub nomine illo, scilicet tanquam ille qui erat promissus a Deo, & talis creditur a populo Christiano, sed quum Deus deliberauerit, & promiserit dare illum hominem toti humanæ naturæ, quia omnes homines indigebāt eo, & non solum Iudæi, ideo Deus faceret contra seipsum, & impediret totum populum Christianum ne susciperet illum uenturum promissum, quia permittit alium regnare sub illo nomine. Et sic Deus permittendo Iesum Christum regnare sub nomine promissi, si ipse non est, non disponeret ad suscipiendum alium uenturū, immo totaliter impediret, quod est impossibile. Et etiam Deus permitteret decipi totum populum Christianorum, qui est, & qui fuit sub nomine promissi, quia omnes Christiani credunt, & crediderunt firmiter in Iesum Christum tanquam in illum qui promissus erat a Deo per Prophetas, & Patriarchas, & multi Iudæi crediderunt primo, & prædicauerunt; & hoc Deus non potest facere, quia esset contra honorem suæ bonitatis, & suæ ueritatis. Sed Iudæi qui expectant adhuc esse uenturum, ipsi decipiunt seipsos, quia nolunt recipere Iesum Christum, qui uenit sub nomine promissi a Deo, & nullus decipit eos. Item etiam ipsi non sunt dispositi ad suscipiendum Iesum Christum, primo quia expectant; secundo quia sunt in miseria, & captiuitate; & si

Iudæi expectātes Christum decipiunt se.

recipiunt Iesum Christum, erunt liberati; & tertio quia ipsi non sunt modo dispositi, ut de genere eorum nascatur modo ille promissus. Sed etiam Christiani sunt indispositi ad suscipiendum alium si ueniret; quia nullum expectant, quum iam credunt habere illum qui est promissus. Ergo necesse est, quòd Iesus Christus sit ille promissus a Deo, & aliter fieri non potest. Non enim potest esse, quòd postquam Deus promisit mittere, quòd primo permittat aliquem regnare in mundo sub nomine promissi ab eo qui est deceptor & mendax, nec potest fieri si Deus intendit mittere alium, quòd ipse permittat, quòd aliquis alius deceptor primo ueniat, & procedat, & regnet sub nomine præmissi a Deo, quoniã ille impediret alium uenturum. Ergo necesse est, quòd ille quẽ Deus primo permittit regnare sub nomine promissi a Deo, sit ille uerus promissus. Ergo impossibile est, quin Iesus Christus a Iudæis crucifixus, & occisus, sit ille uerus homo quem Deus debebat dare mundo ad satisfaciẽdum pro peccatis; & quo uerissimè humana natura indigebat, quum ipsa humana natura non indigeret nisi ut ipsa liberaretur a peccatis, & offensis, & culpis, & haberet remedium in eis; ut sic haberet ueniam, & indulgentiã, ac uitam æternam, & Regnum cœlorum, quia ista erat uera indigentia humanæ naturæ, & ipse Iesus Christus non fecit aliud nisi destruere peccata, & semper annihilare illa; & quicquid ordinauit, totum contra peccatum ordinauit; & omnes ministri eius ad hoc laborauerunt, ut ipsa peccata destruerentur; & promisit omnibus sibi adhærere uolẽtibus remissionem omnium peccatorum, & uitam æternam, & Regnum cœlorum. Et ipse ueraciter est ille quo humana natura uerè indigebat.

Quia ergo Iesus Christus est ille homo, & illa persona quæ est necessaria pro satisfactione naturæ humanæ, habemus ergo iam applicare ei omnia quæ dicta sunt superius de reparatione, & satisfactione, & de conditionibus, & proprietatibus illius hominis qui erat necessarius ad

satisfaciendum pro peccatis & offensis hominum, quoniam ipse est ille quem quærebamus, & inuestigabamus, & ideo loquebamur de ipso ac si non esset. Ergo postquam ipse Iesus Christus est ille, iam habemus maximã cognitionem de ipso, & scimus, quòd ipse est talis quem demonstrabamus debere habere illa, & esse illum hominem qui erat necessarius hominibus perditis, & lapsis; ergo non oportet illa reiterare, sed quilibet potest per se applicare, & concludere de Iesu Christo affirmatiuè, & uerissimè.

Qualiter liber Dei *conuenientissimè habet duas partes.* *Cap.* CCLXX.

Cap. 213.

EX hoc rectissimè apparet quomodo liber Dei iã probatus, conuenientissimè debet habere duas partes generales, quæ sunt duo testamenta, scilicet Testamentum uetus, & Testamentum nouum, quoniam Deus primo promisit Iesum Christum, & postea dedit, & impleuit promissum. Et ideo liber primus est liber promissionis, & continet omnia illa quæ pertinẽt ad promissionem Christi, & ad præparationem, & susceptionem: & secundus liber est liber susceptionis, & adimpletionis promissi, in quo continentur omnia quæ pertinent ad ipsam impletionem promissionis. Et ambo isti duo libri faciunt unum completum librũ Dei. Et sic mirabiliter isti duo libri, & ista duo testamẽta adinuicem copulantur, proportionantur, & consequuntur, & unus sine alio esse non potest, quia promissio requirit adimpletionem; & adimpletio præsupponit promissionem; & non est dare medium inter ista duo. Et ideo liber secundus, seu secũdum Testamentum nouum, est liber & testamentum ueritatis; quia ueritatis est quando illud quod promittitur, adimpletur de facto. Et exinde concluditur infallibiliter, ꝙ antiquum Testamentum est a Deo,

Vetus Testamentum est liber promissionis.

Nouum Testamentum est liber ueritatis. & adimpletionis.

Deo, quoniam in illo hominibus promittitur Saluator, & nouus homo pro satisfactione, & liberatione hominũ ab obligatione, ut patet per suum processum, modo per Patriarchas, modo per Prophetas, sed solus Deus potuit facere talem promissionem, & nulla creatura neque bona, neque mala nisi ex parte Dei. Et etiam infallibiliter concluditur, ꝙ nouum Testamentum est a Deo, quia ibi dicitur illud quod promissum erat a Deo iã impletũ est, sed nullus potuit hoc dicere, nisi Deus, seu ex parte Dei. Et etiam apparet mirabilis concordia inter librum naturæ, seu creaturarum, & inter librum scripturæ, quia creaturę dicũt, & testificãtur, ꝙ Deus proposuerat, & deliberauerat dare talem hominem humanæ naturæ, sicut ipsa indigebat pro satisfactione sua, ut probatum est iam, sed in libro scripturæ Deus promittit talem hominem, scilicet in antiquo Testamento; & in nouo Testamẽto Deus implet promissum, & dat illum hominem promissum in antiquo. Et ideo apparet, ꝙ omnes libri Dei sunt de illo homine. s. de Christo, immo quicquid Deus operatus est post lapsum, totum est propter istum hominem nouum, & totum respicit hominem nouum, quia humana natura nõ indigebat nisi isto homine nouo. s. Christo; & ideo quia iste homo debebat exire, & extrahi de natura humana, & suscipi in ea; ideo continuè operatus est in hominibus, & circa homines, ut de ipsis dignè possit exire talis homo, & ut dignè possit in ea suscipi, nec cessauit operari donec ille homo factus erat in humana natura. Et sic quum iste homo deberet esse uniuersalis toti humanæ naturæ; sequitur, quòd quicquid Deus operabitur in humana natura, totum propter istum hominem operababatur usque ad aduentum eius.

Concordia librum naturæ et scripturæ.

Cap. 266.

Post lapsũ hominis, Deus operatus est propter Christum.

Ne-

Necessitas credendi fidem Christianam. Capitulo CCLXXI.

QVoniam autem iam declaratum est in partibus præcedentibus debitum credendi, immo obligatio credēdi fidem Christianam, & hoc per creaturas; ita quòd omnis homo debebat credere fidem Christianam, sed modo ultra illud debitum addatur necessitas credendi, & quòd summa necessitas est omni homini credere fidem Christianam; aliter necesse est, quòd pereat, & perdatur in æternum. Vnde conclusum est, quòd nullus potest liberari ab obligatione infinita quā debet pro peccatis & offensis, nisi per personam infinitam, quæ sit Deus & homo, & hoc per mortem eius; & quia sola fides Christiana credit Deum hominem, & habet talem personam quę sit Deus & homo, scilicet Iesum Christum qui mortuus est pro peccatis nostris. Et sic in fide Christiana est uera redemptio, ergo uerum pretium quod debetur pro peccatis, Et ergo extra fidem Christianam nō potest fieri satisfactio pro peccatis, nec potest remitti aliquod peccatum, quia per Iesum Christum solū fit remissio peccatorum. Et ideo sequitur, quòd quicunque sunt extra Christū, & extra fidem Christiana, necessario damnātur in æternum. Quicunque ergo uult saluus esse, ante omnia opus est, & necesse ē, vt teneat, & credat fidem Christianā, quā nisi hō crediderit, in æternum peribit. Quicunque ergo nō credunt fidem Christianam, veniant, & credant in Iesum Christū, & q cunque iā credūt & manēt in fidē, & uiuunt secundū illū, & doctrinā suā, gaudeant; quoniam sunt in vera, & perfecta fide, & doleant de aliis qui sunt extra eā. Et ideo oīa clarè uideant, & cognoscant omnes primo indigentiam summam, & necessitatē humanæ naturæ, quanta necessitate indigeat tali homine, qui sit Deus & homo pro sua satisfactione.

Cap. 208.

Cap. 201.

Cap. 252.

Secun-

Secundo cognoscant qualiter omnes creaturæ manifestant nobis, quòd Deus ex summa sua bonitate proposuit dare talem hominem humanæ naturæ iuxta suam indigentiam. Tertio uideant qualiter Deus promisit dare talem hominem in antiquo Testamento, seu in primo libro Dei. Et quarto uideant omnes, & cognoscant uerba, facta, & opera Iesu, & totum suum processum quem fecit ordinatissimè, & uitam suam, & doctrinam suam, & mortem, & passionem suã, & omnia quę secuta sunt per ordinem post mortem suam. Et qualiter nomen suum exaltatum fuit post mortem suam, & prædicatum publicè per orbem uniuersum omni creaturæ, scilicet toti humanæ naturæ; & quomodo ipse ordinauit per Apostolos suos, & discipulos, suam Ecclesiam uniuersalem nouam in mundo, quæ communis est omnibus hominibus uolentibus ad eam uenire. Et quomodo Ecclesia ab ipso ordinata, paulatim creuit, & augmẽtata est, & diffusa per uniuersum orbem, & mirabilissimè ordinata, & exaltata, & distincta pulcherrimè. Et uideant quando incœperit, & quantum durauit, & qualiter processit iste status Ecclesiæ. Cognoscant, & uideant ordinationes, & sacramenta, quæ ordinauit, & instituit Iesus Christus per se, & per Apostolos suos in Ecclesia sua, quoniam omnia sunt contra peccata, & ad delendum culpas, & offensas contra Deum. Et omnia quæ sunt in Ecclesia sua, sunt contra peccata hominum lapsum, corruptionem, & perditionẽ hominis; ita quòd tota intentio Christi & Ecclesiæ suæ, est contra corruptionem, & lapsum humanæ naturæ, & contra eius perditionem, & ad reducendum hominem ad illud bonum, propter quod factus est, scilicet ad uitam æternam, & ad æternum gaudium, & reuocare hominem ab æterna tristitia, & pœna, & morte æterna. Cognoscant & omnes, qualiter intentio Christi, & ecclesiæ suæ est destruere, & radicare radices omnium malorum, scilicet propriũ honorem, propriam laudem, & propriam uoluntatem, &

pro-

proprium amorem & priuatum, quæ omnia sunt origi-nes peccatorum, ut iam probatum est, & perditiones humanæ, diuisiones, & inimicitiæ inter Deum & hominē, & inter homines: & tota intentio Christi, & suorum discipulorum, & ecclesiæ suæ est fundata in honore, & laude Dei, & amore puro, & uero uera obedientia, & in omnibus illis, quæ in hominibus possunt destruere propriam uoluntatem, proprium honorem, & proprium amorem, quia per ista tria sunt omnia mala, & per ista homo est lapsus, perditus, & corruptus, & Dei inimicus. Postquam ergo prædicata est per totum mundum remissio peccatorum, & pax inter Deum, & hominem, & omnes homines sunt uocati ad Regnum cœlorum, signum infallibile est, quòd iam uenit qui promissus est; & quòd ipse est ille, in cuius nomine hoc factum est, & hic est Iesus Christus. Cognoscant etiam homines qualiter per uniuersum mundum, seu orbem in nomine Iesu Christi crucifixi per Apostolos prędicata, tubicinata, & præconizata est pax inter Deum & hominem, & remissio, & indulgentia peccatorum; & in nomine Iesu Christi promissa est hæreditas Regni cœlorum, & uita æterna. Quicunquē igitur uoluerint clarè uidere, uideant, & cognoscant omnia prædicta, quæ sunt in facto, & experiētia; & sic cognoscent indubitanter, quòd Iesus Christus est uerus, & nouus homo ille qui est Deus & homo, qui erat necessarius toti humanæ naturæ, quem Deus promiserat dare hominibus, & quòd omnia quæ Iesus Christus fecit, & quæ creduntur de ipso, necessaria erant esse, & fieri pro hominibus, & pro satisfactione, & liberatiōne completa humanæ naturæ. Et sic indigebat homo, ut omnia illa fierent pro ipso saluando, ut scilicet Iesus Christus nasceretur, & conciperetur: sic uiueret, & sic moreretur: sic resurgeret a mortuis, & ad cœlos ascenderet; & sic de aliis, quæ est operatus. Comparemus igitur factum, & debitum, scilicet factum Iesu Christi, & qualiter debebat fieri, & satisfactio, & liberatio humanæ na-

turæ qualis esse debebat, & quid facere debebat talis nouus homo, qui necessarius erat mundo; & sic uidebimus clarissimè, quod Iesus Christus est ille. Postquam igitur humana natura, & homines habent de facto talem hominem, & tam pretiosum qui est Deus & homo, & qui fecit omnia quæ erant necessaria toti humanæ naturæ, qui est Rex uerus, & dominus super omnes homines, qui est ita pius, ita benignius, ita bonus, ita mansuetus, & tanto amore piissimo plenus erga hominem, qui uoluit dare uitam suam, & recipere mortem pro peccatis eorum, sequantur ergo illum, audiant illum, & præcepta sua, & uerba sua, & adhæreant, & credant ueraciter illi, ac obediant, & fiant membra eius, & recipiant sacramenta eius, quæ ipse ordinauit, quia ipse est omnia quæ homini sunt necessaria, & habet omnia; quoniam ipse est persona infinita, quia est Deus & homo. In ipso enim est plenitudo bonitatis, omnis pietatis, uirtutis, & charitatis, & sapientiæ, omnis boni amoris, omnis scẽtiæ, & omnis meriti. In ipso est omne bonum, in ipso est omnis potestas, omne dominium, & imperium sempiternum. Qui ergo talem hominem contemnit, dignius est æterua punitione. Ex istis potest patere quãtæ excellentiæ & dignitatis sit esse Christianum; quia est membrum tanti hominis, qui est Deus, & homo, & qualiter præualet unus Christianus uerus, quàm omnes homines, qui non sunt Christiani, quia illi sunt perditi. Et per oppositum falsus Christianus est malus magis, quàm aliquis homo, qui non est Christianus. Dolere ergo debet falsus, & malus Christianus, & uerus, & bonus, merito debet gaudere.

Qualiter iustitia Dei, & sua misericordia concordant summè in ista satisfactione. Cap. CCLXXII.

QVoniam autem dum cõsiderabamus iustitiã Dei, & peccatum, & offensam hominis, uidebatur quod misericordia Dei periret, quia iustitia Dei exigebat infinitam satisfactionem ab homine, quam homo dèbebat, & ad quam obligatus erat propter peccatum & offensam; & nisi homo solueret, liberari non poterat ab infinita pœna quam meruerat; & sic uidebatur, quòd Deus nullam misericordiam ostenderet. Sed non est ita, quia in ista satisfactione facta per mortem Iesu Christi Dei & hominis, est facta tam magna misericordia, quòd maior excogitari nõ potest, & tantum concordat cum iustitia, quòd magis non potest concordare. Vnde homo non poterat per se soluere Deo istam infinitam satisfactionem, quàm iustè debebat, nec aliter, nisi solueret per integrum iustè euadere poterat iugum obligationis ad pœnam æternã sibi debitam per iustitiam, nec per consequens euadere manus, & potestatem diaboli; ideo Deus ex sola, & pura misericordia gratis, & sine meritis ipsius hominis, quia nihil meruerat homo, nisi pœnam præuenit primo hominem, ut deinde liberaretur homo per iustitiam. Quia si homo ex seipso non habebat cum quo faceret iustitiam de seipso, dando debitum; Deus dedit homini per suam misericordiam illud cum quo posset satisfacere, & ei soluere per iustitiam; ut sic homo per integrum satisfaceret Deo, & faceret iustitiam de seipso. Sed illud tale homo nunquam potuisset habere per seipsum, nisi Deus per puram suam misericordiam tribuisset homini. Vt ergo Deus placari posset ab homine, & homo haberet cum quo placaret Deum, & iram suam, Deus dedit gratis homini illud, quod homo de-

Maxima misericordia in redẽptione nostra.

beret Deo ex debito reddere, dedit Deus homini, & toti naturæ humanæ nouum hominem, qui esset maior homine, qui satisfaceret pro homine, qui haberet in se illud quod superaret omne debitum, quod homo soluere debet, qui quũ nihil pro se deberet, solueret pro aliis, qui quidem debebant, & unde soluerent non habebant. Dedit enim natura humana Deo in illo homine spontè, & non ex debito quod suum erat, ut se redimeret in aliis hominibus, in quibus quod ex debito exigebatur, reddere non habebat. Quid ergo potest intelligi & cogitari misericordius, quàm istud, scilicet quod Deus pater dicit homini peccatori damnato æternis tormentis, & non habenti unde se redimat; Accipe unigenitum meum, scilicet Christum Iesum uerum Deum, & hominem, & da ipsum pro te? Et ipse filius Iesus Christus dixit homini; Tolle me, & redime teipsum. Hoc enim dicunt quando uocant hominem ad fidem Christianã, & trahunt ut ueniant ad tantam gratiam. Et quid etiã iustius potest cogitari, quàm quòd ille dimittat omne debitum, cui datur pretium maius, quàm omne debitum, si tamen detur cum debito affectu, & cum modo quo dari debet? Et sic homo iustissimè liberatur a suã obligatione, & satisfacit iustitiæ Dei, & Deus per iustitiam saluat hominem. Et sic fit in hoc uerissima iustitia, & tamen quum hoc est ibi summa misericordia; quia Deus homini primo per solam misericordiam illũ qui eum liberaret dedit, & illum qui tolleret iniuriam, & offensam Dei.

Hic ponitur compositio inter Iesum Christum crucifixum, & hominem perditum, & lapsum: & qualiter se habent inter se, & ostenditur quæ sunt illa quæ homo perditus recipit a Christo, & qualiter recipiat. Cap. CCLXXIII.

Qvoniam aũt ꝑ hoc quia homo erat ꝑditus, corruptus, lapsus, & deuiatus, indigebat de necessitate nouo homine, qui esset Deus & homo, qui mortem reciperet pro homine, & quæsiuimus illum hominem per longum processum, & finaliter per Dei gratiam reperimus iam eum esse; & ꝗ hic est Iesus Christus a Iudæis crucifixus, postquam ergo ille homo tam necessarius hominibus iam existit, restat modo uidere qualiter homo qui est iam lapsus, & corruptus ab ipso, recipiat omnia illa quibus indiget. Vnde in Iesu Christo sunt omnia illa quibus homo indiget; & ideo restat, quòd homo restauretur, & reparetur de facto. Postquam remedium iam est, & medicina parata est, restat applicare ad opus. Quid enim proficeret medicina, si infirmo non applicaretur? Quid ualeret panis esurienti, si eum non comederet? Vnde postquam Iesus Christus est ille, quo omnes perditi indigeant datus a Deo; ideo est summè conueniens, & proportionatus hominibus. Quia uenit propter hominem lapsum; ideo proportionatur ei in omnibus. Ideo Iesus Christus facit unam partem; & alii homines faciunt aliã partem. Et ideo possumut facere comparationem inter ipsum ex una parte, & inter omnes alios ex alia parte. Vnde tota humana natura respicit ipsum, & ipse respicit totam humanam naturã. Et ideo ipse se habet ad omnes alios homines, sicut Redemptor ad captiuos, sicut satisfactor ad obligatos, sicut solutor ad debitores, sicut reparator ad destructos, sicut recreator ad annihilatos, sicut Medicus

Comparatio Christi ad homines.

dicus ad infirmos, sicut resuscitator ad mortuos, sicut illuminator ad excæcatos, sicut ductor ad deuiatos. Et ut omnia in uno uerbo cōcludamus, ipse est omnia omni homini lapso & perdito. Et ideo qui non cognoscit se indigere Christo, pro nihilo reputat eum. Et quoniā iam uidemus ad plenum totum lapsum, & totam corruptionem, & perditionem hominis ad statum in quo est; & illa quæ deficiunt homini, & quæ debebat habere quæ ipse perdidit, & qualiter in homine factum est contrarium debitor; ideo si uolumus cognoscere quæ sunt illa quæ homo debet recipere a Christo, oportet cognoscere totam indigentiam hominis, ac totum eius defectum. Vnde homo ante omnia indiget, ut liberetur ab obligatione quam fecit propter peccatum, quæ est secunda obligatio; deinde indiget adiutorio, ut compleat primam obligationem naturalem quam debet Deo, ut factum hominis concordet cum debito, ut scilicet homo faciat quod debet. Et hoc est liberare hominem, & restaurare, scilicet liberare ipsum totaliter a secunda obligatione, quæ est mala & infinita, & iuuare ipsum, & dare ei adiutorium, & illud per quod compleat primam obligationem, quia prima obligatio non potest deleri, neque destrui, quia necessaria est, & incorruptibilis. Sic ergo in istis duabus obligationibus consistit tota reparatio, & restauratio hominis. Quia enim homo non soluit primam obligationem, immo fecit totum contrarium; ideo est malus, iniustus, & corruptus, & inimicus Dei, & est contrarius suo statui. Et impossibile est, quòd homo liberetur a secunda obligatione, quæ est propter offensam, nisi primam compleat, quia secunda obligatio orta est propter hoc, quia homo non soluit prima, quia si primam bene soluisset, secundam non incurrisset, ut iam declaratum est ad plenum. Sic ergo homo necessario indiget, ut Iesus Christus det ei remedium in istis duabus obligationibus, ut scilicet satisfaciat pro secunda, & totaliter destruatur, & annihiletur: & det

Cap. 250.

& det homini adiutorium, ut compleat primam, quia prima non potest deleri, sed semper manet. Et quia homo perdidit uoluntariè, & spontè, & reliquit adiutorium quod habebat ad complendum primam obligationem, & noluit tenere quum potuisset, sed sua propria culpa perdidit; ideo meruit ut sibi nunquam restitueretur; & tamen mansit obligatus ut prius. Et etiam quia cùm hoc ostendit, & iniuriauit Deûm; ideo obligauit se ad pœnam infinitam. Et ideo Iesus Christus per suam mortem meruit hæc ista duo, scilicet liberationem ab obligatione secunda totaliter, & adiutorium quod perdiderat ad complendum primam. Et quia istud adiutorium non potest dari nisi a diuinitate, ut infundatur homini de nouo, sicut anima infunditur corpori; ideo Iesus Christus, inquantum homo, meruit homini, istud est adiutorium, ut restitueretur ei; & etiam meruit homini ipsi totaliter indulgentiam, & remissionem, absolutionem, & ueniam pro secunda obligatione. Inquantum autem Deus ipsemet dat istud adiutorium, & influit de nouo, & dat indulgentiam, & ueniam homini, & absoluit a secunda obligatione infinita. Et sic totum istud quo homo indiget, est in Iesu Christo Deo, & homine. Et istud adiutorium datur gratis hominibus, & non per meritum ipsorum, quia homo lapsus non potest mereri, sed datur per meritum Christi. Et hoc est gratia, quia non datur ex debito hominis lapsi, sed per meritum hominis Dei.

Mors Christi fuit liberatio a malo & adiutorio ad bonum.

Adiutorium illud dicitur gratia.

Quamuis omne quod Deus dat; potest dici gratia, tamen per excellentiam istud adiutorium debet dici gratia, & summa gratia. Et quia sine adiutorio isto homo dicitur mortuus, quia nihil potest operari de illis, quæ debet facere, inquantum homo, sicut corpus sine anima, ideo istud adiutorium, siue ista gratia dicitur uita hominis, salus hominis, se-

cunda anima hominis. Et plus est dare istud adiutorium homini, quàm dare animam, & restituere uitam homini mortuo, quia sine hoc, homo est nihil, & quasi habet non esse. Et hoc est uiuificare hominem mortuum, & restituere vitam homini mortuo; ac reformare, renouare, & reficere hominem, & sanare, lauare, purgare, & facere hominem pulcherrimum, & reducere hominem ad Deum, & unire hominem cum Deo, & ad eius amicitiam; & hoc etiam est facere hominem iustum suum bonum, & dignum regno Dei; & hoc est etiam restituere formam filiationis, & facere de nouo filium Dei ipsum hominem, & regenerare, & nasci de nouo. Et per consequens hoc est facere hominem hæredem hæreditatis Dei. Hoc est etiam reformare formam fraternitatis inter hominem, & hominem; quia per istud adiutorium homo facit Deo, sicut filius bonus patri, & homo, facit homini, ut frater fratri: & soluit debitum, & ius filiationis, & fraternitatis. Et hoc est etiam conuertere hominem, & reducere ipsum de uia erroris, & falsitatis, ac mendacii ad uiam ueritatis, & hoc est illuminare hominem in uia æterni gaudii, & reuocare ipsum à uia tristitiæ; & liberare à seruitute peccati, & uitiorum corruptione, & malorum operum, ac à corruptione carnis, & ponere ipsum in libertatem ueram. Hoc est etiam hominem redimere à iugo, & captiuitate, & à carceribus suę propriæ uolūtatis, sui proprii honoris, & priuati amoris, & ponere ipsum in libertate, & in patria uoluntatis Dei. Hoc etiam est, homini restituere suum bene esse quod perdiderat, & liberare ipsum à suo malo esse in quo erat; & hoc est etiam restituere homini spiritum quem perdiderat, & propriam salutem.

Christus per mortem suam nos uiuificauit.

Quòd

Quòd istud adiutorium, seu ista gratia est totum bene esse hominis, & eius carentia est totum male esse eius. Cap. CCLXXIIII.

VT autem istud adiutorium, seu ista gratia quæ restituitur homini à Deo ad complendum, & faciendum omnia quæ debet inquantum homo magis cognoscatur, considerandum est, quòd homo à principio dum fuit factus à Deo, receperat à Deo esse, & cùm hoc bene esse, sed non optimè esse, quia hoc expectabat adhuc. Et per esse, intelligitur uiuere, sentire, intelligere, uelle, amare, posse, & omnia quæ pertinent ad corpus, & animam; & per bene esse, intelligitur rectè, iustè, debitè, sanctè, & uirtuosè uiuere. Et similiter per male esse, intelligitur tortuosè, irregulariter, indebitè, & iniustè, ac uitiosè uiuere. Idem ergo est dicere bene, sicut iustè, sanctè, &c. & idem est dicere malè, sicut iniustè, tortuosè, &c. Acceperat ergo homo à Deo primo esse, uiuere, sentire, intelligere, uelle, amare, posse; & etiam bene esse; bene uelle, bene uiuere, & bene amare; & bene posse, & bene intelligere, seu quod idem est rectè, debitè, iustè, sanctè, &c. Acceperat ergo bene esse & quo ad corpus, & quo ad animam. Et istud bene esse, erat sua bonitas, sua rectitudo, sua iustitia; & sua sanctitas: sua uirtus, sua regula, & sua mensura, quæ erat addita supra esse; & non idem quod esse, immo poterat separari ab esse, & poterat ipsum esse etiam expoliari ab illis, & remanere sine illis si uellet. Tamen in potestate primi hominis erat custodire, & seruare illud bene esse sibi datum, scilicet ipsam bonitatem, & rectitudinem, & iustitiam, sanctitatem, & uirtutem. Et si primo custodiuisset, & seruasset homo suum bene esse, transiuisset, & peruenisset ad altiorem gradum, uidelicet ad optimè esse. Sed primus homo non custodiuit, nec seruauit suum bene esse, nec ipsam bonitatem, seu rectitudinem, & iustitiam, &

Quid sit esse hominis, & eius bene esse.

In potestate hominis fuit semper bene esse.

uirtutem,& mensuram,seu regulam sibi datam,quia fuit Deo inobediens,ingratissimus: & ideo perdidit suum bene esse,& suum rectè esse,& remansit sibi solum esse,uiuere,intelligere, sentire,uelle,amare, & posse. Et sic remansit homo nudus,& expoliatus: quia bene esse erat sua uestis, & loco bene rectè , iustè, debitè, sanctè, & uirtuosè esse,habuit malè,obliquè, & tortuosè, iniustè, indebitè, & uitiosè esse . Et sic fuit pessima ueste indutus. Etiam fuit propriis uestibus expoliatus,& alienis indutus;& maximè quo ad animam,& ad liberum arbitrium. Et sic primus homo fuit expoliatus sua bonitate,sua rectitudine, sua iustitia, sua uirtute, & fuit in eo malitia,tortuositas, seu obliquitas,iniustitia , & uitium . Et ut cognosceret suum male esse , quo ad animam, & liberum arbitrium, habuit male esse quo ad corpus, ut per male eē corporis, iudicaret suum male esse quo ad animam. Remansit ergo solum homini radicale, scilicet ipsum esse,uiuere,sentire,intelligere,uelle,amare,& posse,quia ista sunt radicalia , & ista non potuit destruere , sed perdidit bonitatem istorum , & sanitatem : & fuit facta uulneratio in eis, & peruersitas . Et ideo homo per peccatum inobedientiæ annihilauit seipsum quantum ad bene esse . Et quia bene,iustè,debitè,sanctè, rectè,pulchrè,honestè,& uirtuosè esse , est amabile placibile , delectabile , & per oppositum malè , tortuosè, obliquè , iniustè, indebitè ,inhonestè , uitiosè , turpiter , & deformiter esse est odibile , & displicibile, ideo homo fuit displicibilis Deo,& non acceptabilis ; neque placens , quia annihilauerat, & destruxer:t pulchritudinem,& decorem , & sibi acquisierat deformitatem, & turpitudinem. Si autem homo non habuisset aliquod remedium, tunc de male esse peruenisset ad pessimè esse. Ecce ergo gradus in homine,scilicet esse.bene esse, & optimè esse, & per contrarium esse , male esse,& pessimè esse,& ipsum esse,est continuè ad omnia, & esse semper remanet . Si ergo homo talis reperiatur , qualem se fecit , necessario tanquam nihil ualens omnino

Bene esse hominis fuit eius uestis.

Per malum corpus debet quis indicare malū animæ.

nō iudicabitur ad ignem æternum. Et sic istud bene, rectè, iustè, sanctè, & debitè, sanè, & uirtuosè esse, erat adiutoriū datū homini, seu gratia data homini, cū quo adiutorio homo poterat facere quicquid debebat Deo adimplere de facto totam primam obligationem naturalem, & quandiu homo custodiuit, & seruauit istud bene, & rectè esse, tandiu factum concordauit cum debito. Sed statim quum homo perdidit suum bene, & rectè esse, seu suam rectitudinem, factum suum fuit contrarium debito, & remansit ipsum debitum, & ipsa obligatio, ut prius, cum impotentia adimplendi, & faciēdi. Et quia homo sua culpa perdiderat istud benè, & rectè esse, cum quo poterat adimplere totum debitum, ideo iustissimè requirebat ab ipso Deus, ut faceret quod debebat, & solueret suum debitum. Nec excusabatur, quia non poterat, quia uoluntariè, & spontè, & sua culpa perdiderat, & Deus semel sibi dederat. Si enim aliquis per uiolentiam remouisset ab eo iustè bene esse, excusaretur homo quia non poterat facere, quia non habet adiutorium cum quo faceret, & gratiam priorem sibi à Deo datam. Et ideo ex istis uerissimè apparet, quod ita conformare, reparare, & restaurare hominem perditum, non est aliud nisi reducere ipsum, ac conuertere, mutare de malo, tortuosè, obliquè, iniustè, indebitè, & uitio esse, seu uiuere, sentire, intelligere, uelle, amare, & posse, ad bene, rectè, & debitè, iustè, sanctè, & pulchrè, sanè, & uirtuosè esse, uiuere, sentire, intelligere, amare, uelle, & posse, & remouere ab ipso malitiam, tortuositatem, & obliquitatem, iniustitiam, & inhonestatem, turpitudinem, & deformitatem, & uitium, & restituere sibi bonitatem, iustitiam, & rectitudinem, sanctitatem, sanitatem, honestatem, pulchritudinem, & uirtutem propriam. Et hoc est maius facere, quàm restituere animam corpori mortuo. Vnde corpus non perdidit animam, quæ est uita sua spontè, & uoluntariè, & culpa sua, sed homo perdidit uoluntariè,

Bene esse hominis, erat sibi adiutorium ueniendi ad optimum esse.

Iusta punitio hominis.

Quid sit restaurare hominem.

riè, & culpa sua talem bonitatem, & rectitudinem; ideo reddidit se indignum, ut nunquam recuperet, nisi Deus sibi det. Et ideo in hoc eit, & manifestatur summa bonitas Dei, quia vult restituere homini indigno talem bonitatem, & rectitudinem; & ideo hoc est maxima, & purissima gratia procedens ex infinita Dei bonitate, & misericordia. Istam autem rectitudinem, seu istud bene esse, solus Deus potest dare, & restituere; & homo potest ex seipso habere, quia à principio homo non dedit sibi bene esse, nec esse; ergo homo non potest per se recuperare postquã perdidit. Sed quia Deus erat offensus ab homine, & iniuriatus, ideo necesse erat, quòd Deus primo placaretur, & offensa tolleretur, & aliquis moreretur pro homine, ut ei daretur istud bene esse. Et ideo Deus dedit homini Christum, ut ipse pro homine tolleret offensam, & mereretur homini istam gratiam, & istud bene esse de nouo. Et sic duobus indigebat homo, scilicet ut placaret Deum, & tolleretur iniuria, & offensa de medio, & ut recuperaret bene esse, & ista duo necessaria sunt homini, quòd recipiat à Iesu Christo: & sic per Christum absoluitur homo ab offensa, & restituitur ei suum bene, rectè, debitè, iustè, sanctè, & uirtuosè esse, seu sua bonitas, rectitudo, iustitia, uirtus, & sanctitas; & ita reparatur homo, & restauratur per Christum; & impossibile est aliquem hominem recuperare istud bene esse, nisi per Iesum Christum Deum, & hominem, & per meritum suæ mortis. Et sic homo recipit bene esse à Christo; & indulgentiam, & ultimatè gloriam. Et sic sunt tria beneficia, scilicet indulgentia, gratia, & gloria, seu uenia, bene esse, & optimè esse, quia in istis tribus est perfecta salus hominis. Primum est indulgentia propter offensam; secundum ẽ gratia, seu bene esse cõtra male; esse deinde ad gratiam, seu bene esse sequitur finaliter gloria, & optimè esse. Gratiæ enim debetur gloria. Et omnia ista emit Christus pro hominibus per mortem suam, & sanguinẽ suum.

Maxima misericordia Dei in reparando hominem.

Quia bene esse hominis perditum recuperatur per Christũ

Quòd in homine Christiano sunt tres generationes distinctæ, per quas recipit tres distinctas res; scilicet corpus, & animam, & bene esse. Cap. CCLXXV.

QVoniam autem ad complementum hominis, tria sunt necessaria, scilicet corpus, seu caro; anima immortalis, & rōnalis, & bene esse: uel dicamus, quòd duo sunt necessaria, scilicet esse, & bene eē; & ipsum esse comprehendit corpus, & animam. Aliud autem est corpus, aliud anima, aliud bene esse; quia etiam corpus separatur ab anima, & anima à corpore; & tam corpus, quā anima possunt separari ab ipso bene esse; quia utrunque potest habere male esse, sed tamen male esse corporis facilius sentitur, & cognoscitur, quàm male esse animæ; & quia ista tria sunt realiter distincta, possumus dicere, ꝙ primus homo receperat tria à Deo, scilicet corpus, & animam, & bene esse; ita ꝙ uno, & eodem tempore receperat ista tria immediatè. Sed quia primus homo perdidit bene esse, remanserunt sibi corpus, & anima: ideò alii homines generati ab eo, non recipiebant nisi esse tantū, scilicet corpus, & animam; & non recipiebant bene esse; sed alii homines non recipiebant sicut primus homo, quia recipiebant corpus à primo homine, & animam à Deo: sed primus homo totum recipit immediatè à Deo. Et ideo in quolibet homine alio sunt, & erant duæ generationes, & duo patres, scilicet primus homo, & Deus. In prima generatione quilibet homo generatus per communem generationem, recipit corpus, seu carnem à primo homine mediate, uel immediatè. In secunda generatione quilibet homo recipit immediatè animam à Deo: quia Deus immediatè per se sólum creat animam rationalem, quāuis tam corpus, quā anima totum sit à Deo, sed non eodem modo, q̄a quilibet purus homo, nisi primus habet duos

Adā tria recipit à Deo.

patres

patres, scilicet patrem hominē, & Deum; & isti duo dant esse, scilicet corpus, & animā. Sed in homine Christiano est alia tertia generatio, quia recipit bene esse à Christo, & loquor de bene esse quātum ad animā, & liberū arbitrium. Et ideo Christus est tertius pater Christianus, ergo habet tres generationes distinctas. In prima recipit carnē à primo homine. In secunda recipit animā à solo Deo: & in tertia recipit bene esse à Christo, qui ē Deus, & homo simul. Et ista tertia generatio, & ultima, est completa; & sine ista homo nihil est. Prima generatio est libidinosa, turpis, & corrupta, & per illā homo dānatur, quia recipiē do carnē, recipit culpā, corruptionē, & pœnā, ēt duo recipit homo in ista generatione, uidelicet carnē, & corruptionem, & maculam. Per istā homo est odibilis Deo, & accipit omnia mala. Sed secunda generatio, quę est creatio animæ, & infusio eius in carne, est mūda, sancta, & immaculata, sed quia caro ē infecta, & corrupta, inficit animā, & corrumpit. Sed uenit tertia generatio, quæ est sanctissima, in qua recipimus bene esse, quod est tota bonitas, rectitudo, & pulchritudo animæ. Et ista reparat animā, & reducit eā ad statū debitum, & tollit omnē corruptionē, & maculā quā anima contraxerat propter primā generationē, & facit hominē amicum, & filium Dei, hæredē regni cęlorum. Et ideo ista tertia generatio contrariatur primę generationi. Vnde ꝑ primā caro dominabatur, & anima erat subiecta carni corruptæ, & nullo modo poterat resistere, sed per tertiā generationē anima dominatur carni, & caro subiicitur ei, quia anima recipit suum bene esse, & suam rectitudinē, & fortitudinē per tertiā generationē. Etiā anima recuperat regnum suum, & caro perdit. Et etiā per primā generationē homo erat totus carnalis, brutalis, & bestialis, & per tertiā homo fit spiritualis, rationalis, & diuinus. Itē per primā generationē homo perdit similitudinē Dei, & acquirit similitudinē diaboli, & primi hominis corrupti, sed per tertiā in qua recipit bene esse, & recuperat suā pulchritudinē, & bonitatē, homo recu-

Quilibet Christianus habet tres patres.

perat

perat similitudinem Dei quã perdiderat. Item per primã generationẽ, in qua homo recipit carnem, homo acquirit radicem omnium malorum, sed per tertiam in qua homo recipit & recuperat suum bene esse, homo acquirit radices omnium bonorum. Et sic in omnibus tertia generatio est cõtraria primę, & dat homini omnia secũdus. s. primæ generationi. Et ideo primus homo, & Christus, sunt contrarii quo ad generationem. Et ideo primus homo per suam generationem, quasi annihilat hominem, & dat sibi non esse: sed secundus homo, scilicet Christus Deus, & homo per suam generationem dat esse animæ. Et ideo dicitur regenerare animã, quia anima iam semel erat creata à Deo, sed per generationem primi hominis erat perdita, & per tertiam generationem recreatur; & regeneratur, & renascitur, dum recipit bene esse nouum, & suam pulchritudinem. Sicut enim in prima generatione homo habet patrem, & matrem, ita etiam modo in tertia generatione, quæ contrariatur primæ, homo habet patrem, & matrem, scilicet Christum Deum, & hominẽ: & matrem, scilicet Ecclesiam sponsam Christi, & uxorem. Item sicut primus homo per suam carnẽ corrumpit omnes filios suos, & damnauit: ita secundus homo Christus per suam carnem saluat, & lauat, abluit, & sanat; quia caro primi hominis fuit maculata, & corrupta, & caro secundi hominis fuit, & est semper immaculata, & pura. Et ideo sicut anima ex societate cum carne maculata primi hominis maculatur, ita per contrarium ex societate cum carne secundi hominis, anima mundatur, & purgatur. Et sic caro est contra carnem, & generatio contra generationem. Et sic apparet, quòd omnis homo Christianus habet tres generationes. In prima recipit carnem, in secunda animam, & in tertia bene esse. Sed alii homines non habent nisi duas. Et de tanto Christianus excellit alios homines, de quanto bene esse excellit, & superat esse cum male esse.

Alia p Christum regeneratur.

Quid

Quòd in Christianis sunt tres fraternitates. Cap. CCLXXVI.

ET exinde apparet, quòd Christiani habent tres fraternitates generales; quia primo sunt fratres; quia habent unum patrem ex parte carnis generalem, scilicet primum hominem: in quo omnes homines fuerunt quando ipse solus erat; secundo habent alium patrem ex parte animæ, scilicet Deum à quo omnes immediatè receperunt animam rationalem; & tertio habent alium patrem ex parte ipsius bene esse, ut Christum Deum, & hominem, inquãtum est Deus idem cum secundo patre: & quantum ad deitatem, licet sit filius Dei quantum ad personam. Sed inter istas fraternitates tertia est melior, quia in illa pater est Deus, & homo; & in prima homo tantum, & in secunda Deus tantum. Et ideo dicunt se amare omnes Christiani per istam tertiam fraternitatem, qui habent talem patrem qui mortuus est pro eis, & fudit suum sanguinem, & resurrexit à mortuis, & uiuit in æternum, ascendit ad cœlos, & sedet ad dexteram patris, & uenturus est iudicare omnes homines. Et ideo ista fraternitas est magnæ nobilitatis, & excellentiæ: magni amoris, & magnę bonitatis, & maximè unitatis, quia fraternitas oritur à paternitate. Et ideo quia non potest esse melior, dulcior, & nobilior, maior, & intimior paternitas, quàm ista, nec amorosior; ideo fraternitas, quæ oritur ex illa etiam est talis. Debent etiam se amare propter primam fraternitatem, sed magis sine comparatione propter secundam fraternitatem, quæ est propter animam. Etiam istæ tres fraternitates habent suos gradus, sicut corpus, & anima, & bene esse. Item tertia fraternitas est infiniti pretii, quia Christus Deus, & homo, emit eam per suam mortem, dando suam uitam infinitam, per quam mortem emit indulgentiam, & totum bene esse. Et ideo quia tantum constat, quòd fraternitas,

Tres habemus fraternitates.

ternitas, quæ est propter bene esse, debet cum summa diligentia custodiri ne uioletur. Et ista tertia fraternitas fecit uiuere, & resurgere alias duas primas fraternitates, quę erant mortuæ in hominibus, quia Christiani diligunt se propter omnes istas fraternitates, & diligũt alios homines qui non sunt Christiani propter primam, & secundam fraternitatem, quia quamuis caro sit corrupta in qua fundatur prima fraternitas. Attamen quia Deus dum fecit primum hominem, fecit omnes alios in ipso, quia omnes erant in ipso quantum ad carnem, sed non quantum ad animam: ideo propter istam ueritatem quam Deus fecerat, debent se omnes homines amare, & reputare quasi unum hominem; licet primus homo postea corrumpendo, & maculando, & inficiendo, & deformando, & deturpando seipsum in quo erant omnes homines, corruperit, maculauerit, & infecerit, & deformauerit, & deturpauerit eos. Vbi ergo non est tertia fraternitas, ibi prima, & secunda mortuæ sunt. Item etiam ista tertia fraternitas est fraternitas gratiæ, quia bene esse est gratia, etiam Christus est pater gratiæ, sed aliæ duæ fraternitates sunt naturæ.

Quòd istud bene esse, seu ista gratia, figuratur, & exemplificatur in corpore hominis. Cap. CCLXXVII.

VT autem clarè uideamus distinctionem inter esse, & bene esse, seu inter animam, & bene esse, seu inter naturam, & gratiam, qualiter non sunt unum, immo unum potest esse sine alio, possumus hoc declarare ad oculum in corpore humano, in quo est totum figuratum. Vnde in corpore humano uidemus per experientiam, q; membra recipiunt esse, & bene esse, & habent esse, & bene esse. Vnde cor, epar, & caput influunt, & dant aliis membris quicquid habent. Epar enim dat esse grossum, & est

quasi corpus ipsis membris,q̄a mittit eis humores grossos,ex quibus membra sunt facta, & ex quibus nutriuntur,& hoc facit per uenas per quas mittit, & dat sanguinem membris,& est quasi primus homo qui dat carnem solam. Deinde ipsum cor mittit omnibus membris calorem naturalem, & spiritum uitalem, per quem omnia membra uiuunt ; & habent esse uitale, & hoc per arterias,& ipsum cor est quasi Deus, qui dat animam corpori,quia sicut anima uiuificat corpus ; ita ille spiritus, seu calor naturalis, quem dat cor,uiuificat membra ; & ideo est sicut anima membri, quia sine tali spiritu, & calore membra essent mortua, & non essent membra. Deinde ipsum caput existens altissimum super omnia membra mittit ipsis membris, sensum ; & motum per neruos: & ipsum caput est Christus,quia sicut motus,& sensus prouenīēs ex capite est totum bene esse mēbri;ita illud quod Christus dat,& mittit, est totum bene esse animæ,& hominis. Sicut ergo membrum ipsius corporis recipit tres res à tribus,ab epate humores,à corde uitam,& à capite sensum, & motum, sic conformiter homo recipit primo ab homine carnem,à Deo animam;& à Christo Deo,& homine ,sensum & motū, idest totū bene esse, & gratiā.

Quicquid autem dant epar, & cor,totum pertinet ad esse membri,sed quod caput dat,pertinet ad bene esse mēbri,scilicet sensus,& motus. Vnde quando membrū perdit sensum,& motum, tunc perdit suum bene esse in corpore humano, sed tamen propter hoc non perdit suum esse, quia adhuc uiuit,& recipit influentia ab epate, & à corde, sed non capite. Etiam uidemus per experientiam, ꝙ membrum potest perdere suū bene esse,& tamen non perdit suum esse, sic homo potest perdere suū bene esse, & tamen remanet sibi esse,scilicet corpus, & anima. Sicut uidemus, ꝙ quāuis membrum non recipiat sensum, & motum à capite ; sicut quando est paraliticum,attamen semper recipit influentiā ab epate, & à corde, ita quāuis aliquis homo nō recipit sensum,& motū;seu bene esse à

Christo,

Christo,tanquā à capite, attamen semper recipit influentiā à Deo,quia conseruatur in esse quo ad animam,& recipit beneficium creaturarum quo ad carnē.Et sicut uidemus per experientiā,ꝙ sensus,& motus est quasi superadditū supra esse membri, & est quasi gratia sibi data à capite:unde uidemus,ꝙ membrū habet duos motus,unū de natura sua,& iste motus est cadere deorsum uersus terram,& alium motū habet à capite,scilicet motū sursum, & ante, & retro, & iste motus est supra naturam mēbri. Ita cōformiter homo habet duos motus,qui ad animā, seu liberum arbitrium: unū de natura sua; & iste motus est cadere deorsum ad nihil; ad nō esse,ad propriā uolūtatē;& elōgari a Deo;& alium habet à Christo, scilicet moueri sursum ad Deū; & iste motus est supra naturam,seu supra esse, quia sicut est impossibile, ꝙ membrum moueatur sursum nisi per influentiam capitis ,ita est impossibile,ꝙ liberum arbitrium moueatur sursum ad Deum nisi per influentiā Christi tanquā capitis,& per istum motum adimpletur prima obligatio naturalis. Et quāuis iste motus sit supra naturā liberi arbitrii,attamen homo dēt ipsum habere, & obligatur ad habendū,quia primus homo acceperat talē motū,sed culpa sua perdidit,sicut mēbrum corporis dēt talē habere motum, ut possit moueri sursum.Sicut ergo apparet, ꝙ aliud est esse,& aliud est bene esse,& aliud est natura,aliud gratia,per istud exemplum patet,ꝙ omnis homo qui nō recipit influentiam à Christo,est sicut mēbrum sine sensu, & sine motu in corpore, & ideo quasi pro nihilo reputatur: nisi inquantum pōt recipere. Sic ergo se habet Christiani ad Christum,& Christus ad Christianos,sicut mēbra ad caput,& sicut caput ad membra.& inuicē se habēt Christiani sicut mēbra inter se, aliter non sunt Christiani ueri quantum ad rem. Item sicut est fraternitas inter mēbra triplex, ita & inter Christianos.Prima fraternitas membrorum est,quia recipiunt humorē grossum ab uno, & eodē.s.ab epate:secunda ē,quia recipiūt uitā, & spm̄ ab uno,& eodē.s.corde;&

Anima habet duos motus.

ista est nobilior; tertia est, quia recipiunt sensum, & motum ab uno & eodem, scilicet capite, & ista est nobilissima: Et si ista tertia fraternitas deficit membris omnibus, uel aliquibus, sicut fit in paralitico, tunc prima fraternitas, & secunda nihil ualent, immo sunt mortuæ, quia per ista membra iuuant seipsa inter se. Ita similiter si fraternitas tertia, quæ est propter Christum, deficiat, aliæ mortuę sunt, & homines non se iuuant inter se ut fratres.

Quòd in homine Christiano est una noua obligatio maior quàm prima, Cap. CCLXXVIII.

Cap. 96.

ET quoniam sicut tractatum fuit in capitulo de obligatione prima, obligatio naturalis tātum fuit ex dare, & recipere, ideo quia Deus plus modo dedit homini quàm ante dederat, quia dedit Iesum Christum, qui est Deus & homo, ut mortē susciperet pro homine: ideo de quanto plus ualet Christus, quàm omnes creaturæ, de tanto plus obligatur homo propter Christum, quā propter omnes creaturas. Et quia Christus est infinita persona, ideo homo obligatur propter Christum in infinitum. Et quia in hoc Deus manifestauit amorem infinitum erga hominem, ideo homo obligatur Deo ad amandum ipsum sine mensura, tā propter amorem suum, quā etiam propter Christum datum hominibus, qui talis fuit, ut uellet mori sponte pro hominibus. Et ideo ista est obligatio noua, & maior quàm prima, quia maius est beneficium sine mensura. Si autem obligamur ista obligatione cum prima, tunc erit una infinita obligatio, quę non potest cogitari maior. Sic ex obligatione infinita mala quam homo fecerat propter peccata, causata est una obligatio infinita, & bona, quàm Deus fecit, quia liberauit hominē ab illa infinita obligatione mala per mortē filii sui Iesu Christi. Prima obligatio fuit naturalis propter esse, scilicet propter corpus, & animam,

Obligamur Deo in infinitum propter Christum.

animam, & propter totum mundum, sed ista obligatio est propter bene esse, & propter Christum. Prima obligatio fuit, quia homo de nihilo à Deo factus fuit. Sed ista obligatio est, quia homo est iterum factus de nihilo. Vnde duplex est nihil; scilicet nihil negatiuum, de quo Deus fecit hominem primo, at illud est nihil priuatiuũ, quod fecerat homo quando perdidit bene esse, priuando seipsũ ad bene esse, & acquisiuit male esse, seu malitiam, & obliquitatem, iniustitiam, & uitium, turpitudinem, & deformitatem, quæ sunt nihil. Et sic homo quando priuauit se ipsum de suo bene esse, cecidit in non esse, seu in nihil priuatiuum, sicut homo quando perdit uisum, cadit in caecitatem, quæ est nihil priuatiuum, & deformatiuum. Et ideo quum Deus extraxit hominem de isto nihil, dando sibi bene esse, tunc fecit iterum hominem de nihilo. Et sic Deus primo fecit hominem, quum non esset: deinde fecit eum quum perierat, & ideo homo obligatur pro se primo facto, & etiam obligatur pro seipso iterum facto, seu refecto, & restaurato; & de quanto magis ẽ restaurare, & reficere, quàm primo facere; de tãto magis obligatur pro se restaurato, quã pro seipso facto. Vnde maiorem amorem, & bonitatem ostendit Deus homini restaurando ipsum, & reficiendo, quàm faciendo ipsum, quia primo antequam esset homo, non meruerat ut fieri non deberet, & sic nihil repugnabat ut nõ fieret: sed postquam homo factus fuit peccando, & Deum offendendo, meruit ut illud perderet, quod factus erat, & illud propter quod factus erat, & ideo infinita fuit ista bonitas Dei, & pietas, & benignitas, & dilectio erga hominem, quando contra meritum suum ipsum restaurauit, & refecit, quia meritum hominis repugnabat, & hoc fieri nõ deberet. Et etiam quia pro restauratione hominis, Deus uoluit filium suum æternum Deum cum eo fieri hominem; & per consequens fratrem hominum; & in hoc dedit homini, & humanæ naturæ suam diuinitatem, totaliter, quòd non possit magis dari, & deificauit hominem, & exaltauit, quòd non

Duo nihil.

Maior bonitas restaurãdo quàm creando ostenditur.

 potest

potest plus exaltari. Et in hoc ostendit quantum dilexit hominem, quia homo non potuit satisfacere, nisi Deus fieret homo; & ideo indigebat homo, ut Deus fieret homo; & ipse uoluit hoc facere pro homine, & magis uoluit, quòd filius suus æternus fieret homo, & moreretur, quàm quòd homo periret. Et ideo usque ad ultimum de potentia Deus ostendit amicitiam per opus, & per amorem quem habebat erga hominem, quum in tanta necessitate, & taliter adiuit hominem, & ipse filius Dei factus est homo ex uoluntate, & spontè, & piè uoluit dare uitam suam, & seipsum morti propter hominem, & magis uoluit mori, quàm quòd homo periret. Sic Deus magis obligauit hominem sibi sine comparatione restauranda, quàm primo faciendo. Sicut enim beneficia Dei creuerunt, & augmentata sunt; ita obligatio erga Deum creuit, & augmentata est. Et ita homo bis debet seipsum Deo; & quicquid potest postquam dedit seipsum homini, quantum fieri potest; & homo debet seipsum dare Deo quantum fieri potest, & hoc homo facere non potest, scilicet dare seipsum Deo, nisi adiuuetur per Christum, quia Christus dat adiutorium homini, ut det seipsum Deo quantum fieri potest, nec adhuc quamuis homo det seipsum Deo, & millesies, millesies, nihil est ad recompensationem beneficiorum Dei. Et ideo ut habeat homo quod reddat Deo, & retribuat pro omnibus beneficiis acceptis sufficiēter Christus dedit seipsum homini. Vnde primo seipsum obtulit, & dedit Deo patri in cruce pro homine moriendo; deinde iterum reddidit seipsum homini resurgendo, ut homo offerret ipsum, & daret Deo patri in memoriā passionis & mortis filii sui Iesu Christi, & meritum suum, & memoriam illius amoris infiniti, quem Christus ostendit in passione. Et sic Christus uenturus est homini tam pro obligatione, quæ est pro peccato, quàm pro obligatione, quæ est pro datis beneficiis ēt acceptis, & utraque est infinita. Et ideo Christus est oblatio, & hostia pro peccato; &

In redēptione ostenditur dilectio Dei.

Pro redemptione obligamur Deo.

Christus est oblatio nostra pro peccatis.

oblatio pro beneficiis acceptis, quia nihil est acceptabile Deo, nisi Christus benignissimus, uel per Christum. Et ideo quicquid homo reddit Deo, nihil acceptatur à Deo, nisi sit cum Christo, & cum memoria Christi; quia ipse solus, in quantum homo, est acceptabilis Deo; & alia propter ipsum. Et ideo ut homo sufficienter respondeat diuinitati, & Deo patri, oportet quod offerat seipsum, scilicet suum amorem, & suam deuotionem quantum fieri poterit, & hoc simul offerendo Christum, & hic homo per Iesum Christum habet sufficientiam, ut reddat Deo omnia quæ reddere debet. Ex his apparet, quod homo Christianus habet unam nouam obligationem, qua obligatur Deo super aliam obligationem primam communem, per quam omnis homo obligatur Deo, quia homo Christianus non solum est factus à Deo, immo est redemptus, & emptus; & pretium suum est infinitum per quod est emptus, scilicet uita personæ infinitæ Iesu Christi Dei, & hominis quæ data est pro sua liberatione. Et ideo homo Christianus si Deum offendit, & iniuriat, tunc facit maiorem obligationem pro peccato, quàm omnes alii homines, quia alii homines non peccant, nisi contra unam obligationem, sed homo Christianus contra duas. De quanto enim obligatio pro beneficiis acceptis est maior, de tanto obligatio pro peccatis est maior. Et ideo de tanto peccatum, seu offensa Christiani excedit, & superat peccata, & offensas omnium aliorum, de quanto obligatio sua pro beneficiis acceptis excedit obligationem omnium aliorum; & quia excedit eam in infinitum; ideo etiam peccatum Christiani excedit peccata aliorum in infinitum; ideo ad maiorem pœnam est obligatus, quàm alii, & sine mensura. Et ideo summè cauere debet homo Christianus ne offendat Deum.

Magis obligatur Christianus pro peccato quam infidelis.

Quòd tota intentio, scientia, & cogitatio, memoria & applicatio & studium Christiani, debet esse circa mortem Iesu Christi filij Dei. Cap. CCLXIX.

Cap. 252.

ET quia iam ad longum declaratum est, quòd mors hominis Dei, erat illud per quod solum poterat fieri satisfactio, liberatio, & redemptio, & solutio, & humanæ naturæ restauratio; ideo postquam talis mors iam facta est eo modo quo fieri debuit, & sustinuit eam Iesus Christus qui est homo Deus, & filius Dei, & postquam in ipsa morte est tota uirtus restaurationis humanæ naturæ; quia fuit infiniti meriti; quod durat in æternum, & per consequens in ipsa morte Christi est totum bonum hominis, & totius humanę naturæ, sequitur, quòd totum studium Christiani hominis, & applicatio suæ intentionis, & cogitationis, & memoriæ, debet esse circa mortem Iesu Christi; & quòd tota scientia Christiani debet esse de morte Christi, & de proprietatibus, & conditionibus, & circunstantiis eius, & de necessitate eius, & de sua uirtute, & natura. Quid enim debet studere, & scire Christianus, nisi illud in est quo totum bonum suum, & sua substantia, totus thesaurus suus, & omnes diuitiæ suæ, & uidere suam indigentiam, & necessitatem? Quòd est thesaurus hominis, nisi ipsum meritum? Ergo postquam in morte Christi est omne meritum hominis, sequitur quòd totus thesaurus hominis est in morte Christi. Et quid etiam uirtus hominis, nisi meritum? Ergo quum in morte Christi sit omne meritum; sequitur, quòd in morte Christi est omnis uirtus hominis. Qui ergo uult in se habere omnem uirtutem, & omne meritum, & omne bonum; recipiat in se Christi mortem, & portet eam in se, & incorporet eam sibi. Sed quia mors Christi transit, & meritum eius semper manet in æternum; ideo mors Christi non potest recipi in homine nisi per memoriam, & cogitationem.

Thesaurus noster ē in morte Christi.

Et ideo quia mors Christi est radix omnis meriti, & omnis uirtutis, quando homo recipit in memoria, & in cogitatione sua mortem Christi, tunc recipit uirtutem, & meritum mortis eius. Christus enim recipit mortem suam de facto, & realiter, sed homo non potest eam recipere nisi in memoria, & cogitatione. Et ideo per memoriam mortis Iesu Christi, ipsa mors manet in hominibus. Et quia meritum Christi semper uiuit, & Christus semper est, licet mors sua non sit; ideo qui habet in se memoriam mortis Christi, habet in se meritum & uirtutem Christi; & per memoriam homo facit mortem Christi suam, & incorporat eam sibi, & unitur cum ea, & tunc homo facit unam mortem Christi in memoria sua; & talis memoria uiuificat hominem, & facit ipsum participare in meritum Christi. Ecce ergo ordinem, mors Christi, meritum Christi, & præmium mortis Christi, mors fuit causa meriti, & meritum causa præmii, & totum hoc dedit Christus hominibus, quia dedit meritum suæ mortis, & præmium. Ergo quia ipsa mors est radix meriti, & præmii; sequitur, quòd qui non recipit, & plantat in se radicem, non recipit fructum, scilicet meritum, & præmium. Et ideò memoriam mortis Christi est radix ad recipiendum meritum, & præmium Christi. Et ubi est maior, & fortior memoria, ibi recipitur magis de merito, & de uirtute mortis. Et quia mors Christi data est toti humanæ naturæ, & cuilibet homini liberaliter sicut Sol; & est cõmunis omnibus sicut Sol; ideo quilibet homo potest eam recipere in memoria sua, & unus non impedit alium; & sic omnes homines possunt simul accipere meritum Christi, recipiendo memoriam suæ mortis. Debet igitur laborare omnis homo Christianus, ut fiat, & permaneat in eo memoriam mortis Christi, quia per memoriam ipsam manebit in eo uirtus Christi, & ipse Christus. Per talem memoriam fit uera unio, & obligatio inter Christum, & Christianum. Ecce ergo tota scientia Christiani, inquantum est, consistit

Mors Christi est radix meriti, & præmij.

Cap. 279.

Cap. 289.

sistit in hoc, ut cognoscat duas obligationes, scilicet primam naturalem,& secundam quæ est pro peccato;& cognoscat mortem Christi, quia ista sunt ligata inter se, & qui ignorat ipsas obligationes, totaliter ignorat Christū & mortem eius, quia nescit necessitatem Christi,& mortis eius; & ideo credit ipsum esse superfluum, & totum nihil & derisorium. Dum autem cognoscit homo duas obligationes suas, quibus obligatur Deo, tunc fit in eo præparatio,& capacitas ad suscipiendum in se Christum, & mortem suam, & uirtutem suam; & cogitur ire ad Christum, & quanto homo magis cognoscit necessitatem suam,& indigentiam, tāto magis recipit Christum. Sicut enim cognoscendo seipsum, inquantum erat hō, ꝑ comparationē ad alias creaturas, inquantum lapsus, & perditus,inuenit,& cognoscit Christum Deum rectissime esse & hominem. Sicut enim homini, inquantum lapsus est, Deus homo est necessarius, & sicut homini inquantum homo est, necessarius fuit Deus creator; ita homini, inquantum lapsus est,& perditus, necessarius fuit Deus Redemptor, & saluator, & hoc est Christus. Etiam duplex est scientia de homine; una est inquātum homo est; & alia est de homine inquantum lapsus, & perditus est. Et similiter duplex est scientia de Deo proportionabiliter. Vna de Deo, inquantum est Deus, & alia inquantum est homo. Et ideo quia homo per cognitionem suiipsius ascendit ad cognitionem Dei,& tātum quantum de seipso cognoscit, tantum cognosci de Deo; ideo qui ignorat seipsum inquantum est homo, ignorat Deum: & qui ignorat seipsum, inquantum est lapsus, ignorat Deum hominem, scilicet Christum. Et ideo sicut superius quando uolebamus aliquid probare, uel scire de Deo, inquantum Deus est, arguebamus de homine, inquantum homo est;ita modo si uolumus aliquid probare, uel scire de Christo Deo & homine, debemus arguere per naturam hominis lapsi, & perditi. Nunquam igitur homo debet recedere a seipso, nec a co-

Cognitio propriæ indigentiæ disponit ad Christum recipiendū.

Cap.82. & 83.

gitatio-

gitatione suipsius, & ita homo pōt cōsiderare seipsum, inquantū est homo, & inquantum est homo lapsus, & inquantum est reparatus. Et ideo homo duobus modis est opus Dei, uidelicet opus Dei primo factum de nihilo, secundo est opus Dei reparatum, & restauratum de lapsu, & de perditione, finaliter & ultimo erit opus Dei glorificatum, & consummatum. Etiam opera Dei circa hominem dicuntur esse tria, uidelicet opera cōditionis, & opera restaurationis, & opera glorificationis. Quia igitur mors Christi est tota causa restaurationis hominis lapsi, iō homo lapsus & restauratus debet applicare totū suum studium circa mortem Christi, ut continuè applicet eam sibi, & recipiat uirtutem eius in seipso. Sicut.n. medicina aliqua; uel herba habens uirtutem, non proficit infirmo, nisi applicetur infirmo, & uniatur ei; ita mors Christi non proficit homini lapso, nisi applicetur ei, nec homo aliter recipit uirtutem ab ea.

Quòd quamuis homo lapsus reparetur, & curetur quantum ad bene esse animæ, & quantum ad malum uoluntarium, non tamen reparatur quantum ad bene esse corporis, & quantum ad malum quod erat inuoluntarium. Cap. CCLXXX.

Declaratum autem fuit superius, quòd in homine lapso fuit duplex malum, scilicet malum animæ, seu liberi arbitrii, quod erat uoluntarium, & malum corporis qđ erat inuoluntarium. Primum malum erat malum culpæ: secundum malum erat malum pœnæ. Sicut enim homo habebat duplex bene esse.s. corporis, & animæ, ita lapsus inuenit duplex male esse, scilicet corporis, & animæ, quia perdendo bene esse animæ, perdidit bene esse corporis, quia bene esse corporis erat propter bene esse animæ, & sicut remansit esse animæ; ita remansit esse corporis. Declaratum ēt fuit, ꝙ ista duo mala animæ & corporis, seu

*Cap.*248.

In eo.ti.

istud duplex male esse contrario modo se habent in primis duobus hominibus, & in aliis descendentibus ab eis, quia in primis duobus malum uoluntarium, seu male esse animæ, fuit causa mali inuoluntarii, seu male esse corporis, sed in omnibus aliis ascendentibus ab eis per generationem libidinosam, & corruptam; malum inuoluntarium, seu male esse corporis & carnis fuit causa mali inuoluntarii; seu male esse animæ, seu liberi arbitrii; quamuis autem Christus remoueat, & destruat ab homine lapso malum uoluntarium, seu male esse animæ, & liberi arbitrii, & restituat bene esse animæ, non tamen remouet ab homine, nec destruit malum inuoluntarium, seu male esse corporis, immo remanet male esse corporis, seu carnis cum bene esse animæ. Hoc autem est ualde conueniens, quòd in homine remanet malum inuoluntarium, seu male esse carnis, seu malum pœnæ, quod idem est propter multa. Vnde homo non cognosceret se fuisse lapsum, & perditum si remoueretur ab eo malum inuoluntarium, seu malum pœnæ. Etiam non cognosceret beneficium infinitum sibi datum, & reputaret totum quasi nihil. Et ideò conueniens est ualdè homini, quòd remaneant in eo mala, & pœnæ corporis propter bonum suum, ut continuè cognoscat lapsum suum qualis fuit, ut sic magis diligat continuè Christum, & uniatur cum eo. Sed tamen Christus conuertit totum illud malum in bonum hominis, quantum ad animam. Vnde sicut Christus per suam corporalem pęnam, & mortem carnis suæ operatus est infinitum bonum; ita ualdè rationabile fuit, ut in homine etiam remaneret mors, & pœna. Sed sicut mors, & omnis pœna corporalis fuit in Christo uoluntariè; & ideo meritoria pro hominibus, & fuit instrumentum liberationis hominis; ita etiam ut mors, & omnis pœna corporalis fieret in homine uoluntaria, & meritoria, & esset instrumentum acquirendi merita. Sicut enim mors sua, & omnis pœna sua corporalis fuit summi meriti, ita etiam mors hominis, & omnis

Quòd Christus morte sua non abstulit malũ pœnæ in homine.

pœna

pœna corporalis uoluntariè assumpta propter Christum fieret magni meriti: Si enim Christus ab hominibus remoueret mortem, & omnes pœnas corporales, ut non possent pati, iam tolleret hominibus occasionem merendi, & acquirendi merita, quia omnis pœna uoluntariè, & sponte assumpta propter Deum, est meritoria, & bona; & ideo non fuit conueniens, quod remoueret ab homine illud quod poterat esse instrumentum ad faciendū bonum ad honorem Dei. Non igitur Christus remouet ab homine malum pœnæ corporalis, quod erat inuoluntarium, sed conuertit illud in bonum hominis, & facit illud esse uoluntarium, ut sit meritorium. Etiam Christus malum uoluntarium, quod erat in libero arbitrio, & in anima facit inuoluntarium, odibile, & displicibile homini: & malum inuoluntarium quod erat in corpore, quod erat terribile, odibile & fugibile, & displicibile homini, quid enim terribilius morte facit & reddit uolūtariū, amabile homini, & appetibile. O mirabilis conuersio ista. Et ideo homini Christiano, si uerè Christianus est, mors, & omnis pœna corporalis est propter Christū summè amabilis, & desiderabilis, & acceptabilis, quia omnis homo Christianus ueraciter amat, & uult imitari Christum, quod non posset facere, si non posset pati mortem corporalem, & pœnam sicut Christus. Quid enim rationabilius quàm ut sicut Christus sustinuit mortem uoluntariè, & pœnam corporalem, ita & Christianus sustineat mortem, & pœnam corporalem propter Christū uoluntariè, ut homines habeant in seipsis, & in corpore exteriori illud per quod possunt ostendere amorem interiorem, & affectum cordis erga Christum. Quare conuenientissimum est, quòd remaneant in hominibus reparatis quo ad animam pœnæ corporales, non tamen ut regnarent, & dñarentur sicut ante, quia timebantur. Omne quod timetur ab aliquo, dominatur ei, & regnat super eum; & ideo mors & omnis pœna corporalis, dominabatur homini, & regnabat supra hominem, quia timebatur

Defectus nostri sunt occasiones merendi.

Ante mortem Christi mors dominabatur nobis.

batur ab homine. Sed in homine Christiano mors non timetur, nec aliqua pœna corporalis; & ideo nō dominatur, quamuis sit in homine, nec regnat, immo subiicitur uoluntati eius. Sed quoniam in corpore, & in carnę hominis lapsi erat etiam concupiscentia carnis, seu uoluntas carnis inordinata, per quam caro erat corrupta, & infecta, per quam caro dominabatur animæ; & subiugabatur sibi totaliter per istam concupiscentiam anima; & ista uoluntas carnis inordinata, & libidinosa, erat uerus inimicus animę, quia per ipsam anima erat corrupta, & infecta, & etiam caro ipsa propter istam concupiscentiam inimica erat Dei, quia Deus creabat animam mundam; & ista caro propter suam istam concupiscētiam corrumpebat, & inficiebat animam, & trahebat ipsam ad se; sicut meretrix trahit uirum. Et ideo quamuis ista uoluntas, seu concupiscentia carnis sit inimica animæ, & corrumpit animam, & inimicetur Deo, attamen non debuit destrui, nec annihilari totaliter, nec deleri, ut nullo modo esset, immo conueniens fuit, quòd remaneret cum aliis pœnis corporalibus; quoniam postquam anima recuperabat suum bene esse, & suam bonitatem, rectitudinem, & uirtutem, & suam fortitudinem; & per consequēs liberabatur a potestate, & dominio carnis; ideo quia caro per illam concupiscentiam damnauerat animam, conueniens est, quòd talis inimicus remaneat, ut anima uindicet se de ipso suo inimico capitali, & continuè ipsum puniat, & captiuet, & uincat, & pugnet contra eum indesinenter, quoniam inimicus mortalis non debet statim occidi, sed debet langueret, & paulatim destrui. Sufficit enim animæ q inimicum suum teneat sub pedibus suis, & dominetur ei, & percutiat, & uerberet ipsum; ideo sufficit habere animæ adiutorium, ut dominetur suo inimico capitali.

Christus morte sua nō remouit cōcupiscentiam carnis uel fomitem.

Item etiam esset anima otiosa quodammodo nisi haberet inimicum continuum cum quo pugnaret, & se exercitaret in pugna continua cum armis sibi datis a Christo; & sic

& sic continuè pugnando acquirit uictorias & merita. Item etiam bonum est homini, ut cõtinuè sentiat suum capitalem inimicum, qui ipsum damnauerat; & sub cuius potestate erat, & sic cognoscat gratiam sibi factam, & cognoscat se accepisse gratiam, & bene esse quantum ualet, & cognoscat per experientiam a quali inimico liberatus sit, cui ante seruiebat, & timeat Deum offendere, ne iterum reuertatur sub potestate talis inimici, & tantæ corruptionis; & semper cogitet a quanta corruptione, & sulditate anima sit liberata; & semper gratias agat, & non tradat obliuioni. Ergo fuit conueniens, ut remaneat in homine reparato concupiscentia, non tamen ut regnaret & dominaretur sicut ante, sed propter causas dictas. Et sic apparet qualiter Christus omnia mala hominis conuertit in bonum, & quod remouet malum animæ, seu uoluntarium, & dat bene esse animæ, & malum corporis facit uoluntarium, & meritorium, quod ante erat inuoluntarium.

De forma, & modo in quibus Iesus Christus filius Dei, & homo verus, & verus medicus, & Saluator, dat bene esse, & gratiam, & salutem, & omnia necessaria homini lapso; quibus recipit homo de facto, & modo regenerandi, & renouandi hominem, & incorporandi eum cum Christo. Cap. CCLXXXI.

QVoniam autem homo lapsus, & perditus, indiget ut recipiat bene eẽ, & curetur a suo malo esse; indiget etiã, ut recipiat indulgentiã, & remissionem omnium peccatorum & offensarum, & hoc nullus potest dare nisi Iesus Christus, ut iam declaratum est, ideo modo oportet spãliter uenire ad factum, & ad modum ordinatũ, & p̃finitum a Xp̃o, in quo hõ de facto recipiat oĩa necessaria sibi quo ad aĩam. Vñ ipse Xp̃s ordinauit in Ecclesia sua modũ, & formã, ĩ q̃bus

Cap. 275.

ipse

ista est nobilior; tertia est, quia recipiunt sensum, & motum ab uno & eodem, scilicet capite, & ista est nobilissima: Et si ista tertia fraternitas deficit membris omnibus, uel aliquibus, sicut fit in paralitico, tunc prima fraternitas, & secunda nihil ualent, immo sunt mortuæ, quia per ista membra iuuant seipsa inter se. Ita similiter si fraternitas tertia, quæ est propter Christum, deficiat, aliæ mortuę sunt, & homines non se iuuant inter se ut fratres.

Quòd in homine Christiano est una noua obligatio maior quam prima, Cap. CCLXXVIII.

Cap. 96.

ET quoniam sicut tractatum fuit in capitulo de obligatione prima, obligatio naturalis tãtum fuit ex dare, & recipere, ideo quia Deus plus modo dedit homini quàm ante dederat, quia dedit Iesum Christum, qui est Deus & homo, ut mortẽ susciperet pro homine: ideo de quanto plus ualet Christus, quàm omnes creaturæ, de tanto plus obligatur homo propter Christum, quã propter omnes creaturas. Et quia Christus est infinita persona, ideo homo obligatur propter Christum in infinitum. Et quia in hoc Deus manifestauit amorem infinitum erga hominem, ideo homo obligatur Deo ad amandum ipsum sine mensura, tã propter amorem suum, quã etiam propter Christum datum hominibus, qui talis fuit, ut uellet mori sponte pro hominibus. Et ideo ista est obligatio noua, & maior quàm prima, quia maius est beneficium sine mensura. Si autem obligamur ista obligatione cum prima, tunc erit una infinita obligatio, quę non potest cogitari maior. Sic ex obligatione infinita mala quam homo fecerat propter peccata, causata est una obligatio infinita, & bona, quàm Deus fecit, quia liberauit hominẽ ab illa infinita obligatione mala per mortẽ filii sui Iesu Christi. Prima obligatio fuit naturalis propter esse, scilicet propter corpus, &

Obligamur Deo in infinitum propter Christum.

animam,

animam, & propter totum mundum, sed ista obligatio est propter bene esse, & propter Christum. Prima obligatio fuit, quia homo de nihilo à Deo factus fuit. Sed ista obligatio est, quia homo est iterum factus de nihilo. Vnde duplex est nihil; scilicet nihil negatiuum, de quo Deus fecit hominem primo, at illud est nihil priuatiuũ, quod fecerat homo quando perdidit bene esse, priuando seipsũ ad bene esse, & acquisiuit male esse, seu malitiam, & obliquitatem, iniustitiam, & uitium, turpitudinem, & deformitatem, quæ sunt nihil. Et sic homo quando priuauit se ipsum de suo bene esse, cecidit in non esse, seu in nihil priuatiuum, sicut homo quando perdit uisum, cadit in cecitatem, quæ est nihil priuatiuum, & deformatiuum. Et ideo quum Deus extraxit hominem de isto nihil, dando sibi bene esse, tunc fecit iterum hominem de nihilo. Et sic Deus primo fecit hominem, quum non esset; deinde fecit eum quum perierat, & ideo homo obligatur pro se primo facto, & etiam obligatur pro seipso iterum facto, seu refecto, & restaurato; & de quanto magis ẽ restaurare, & reficere, quàm primo facere; de tãto magis obligatur pro se restaurato, quã pro seipso facto. Vnde maiorem amorem, & bonitatem ostendit Deus homini restaurando ipsum, & reficiendo, quàm faciendo ipsum, quia primo antequam esset homo, non meruerat ut fieri non deberet, & sic nihil repugnabat ut nõ fieret; sed postquam homo factus fuit peccando, & Deum offendendo, meruit ut illud perderet, quod factus erat, & illud propter quod factus erat, & ideo infinita fuit ista bonitas Dei, & pietas, & benignitas, & dilectio erga hominem, quando contra meritum suum ipsum restaurauit, & refecit, quia meritum hominis repugnabat, & hoc fieri nõ deberet. Et etiam quia pro restauratione hominis, Deus uoluit filium suum æternum Deum cum eo fieri hominem; & per consequens fratrem hominum; & in hoc dedit homini, & humanæ naturæ suam diuinitatem; totaliter, quòd non possit magis dari, & deificauit hominem, & exaltauit, quòd non

Duo nihil.

Maior bonitas restaurãdo quàm creando ostenditur.

In redemptione ostenditur dilectio Dei.

potest plus exaltari. Et in hoc ostendit quantum dilexit hominem, quia homo non potuit satisfacere, nisi Deus fieret homo; & ideo indigebat homo, ut Deus fieret homo; & ipse uoluit hoc facere pro homine, & magis uoluit, quòd filius suus æternus fieret homo, & moreretur, quàm quòd homo periret. Et ideo usque ad ultimum de potentia Deus ostendit amicitiam per opus; & per amorem quem habebat erga hominem, quum in tanta necessitate, & taliter adiuit hominem, & ipse filius Dei factus est homo ex uoluntate, & sponte, & piè uoluit dare uitam suam, & seipsum morti propter hominem, & magis uoluit mori, quàm quòd homo periret.

Pro redemptione obligamur Deo.

Sic Deus magis obligauit hominem sibi sine comparatione restauranda, quàm primo faciendo. Sicut enim beneficia Dei creuerunt, & augmentata sunt; ita obligatio erga Deum creuit, & augmentata est. Et ita homo bis debet seipsum Deo; & quicquid potest postquam dedit seipsum homini, quantum fieri potest; & homo debet seipsum dare Deo quantum fieri potest, & hoc homo facere non potest, scilicet dare seipsum Deo, nisi adiuuetur per Christum, quia Christus dat adiutorium homini, ut det seipsum Deo quantum fieri potest, nec adhuc quamuis homo det seipsum Deo, & millesies, millesies, nihil est ad recompensationem beneficiorum Dei. Et ideo ut habeat homo quod reddat Deo, & retribuat pro omnibus beneficiis acceptis sufficiēter Christus dedit seipsum homini. Vnde primo seipsum obtulit, & dedit Deo patri in cruce pro homine moriendo; deinde iterum reddidit seipsum homini resurgendo, ut homo offerret ipsum, & daret Deo patri in memoriā passionis & mortis filii sui Iesu Christi, & meritum suum, & memoriam illius amoris infiniti, quem Christus ostendit in passione.

Christus est oblatio nostra pro peccatis.

Et sic Christus uenturus est homini tam pro obligatione, quæ est pro peccato, quàm pro obligatione, quæ est pro datis beneficiis ēt acceptis, & utraque est infinita. Et ideo Christus est oblatio, & hostia pro peccato; &

oblatio ꝑ bñficiis acceptis, q̄a nihil ē acceptabile Deo, nisi Christus benignissimus, uel per Christū. Et ideo quicquid homo reddit Deo, nihil acceptatur à Deo, nisi sit cum Christo, & cum memoria Christi; quia ipse solus, in quantū homo, ē acceptabilis Deo; & alia propter ipsum. Et ideo, ut homo sufficiēter respondeat diuinitati, & Deo patri, oportet q̄ offerat seipsum, scilicet suum amorem, & suam deuotionem quātum fieri poterit, & hoc simul offerēdo Christum, & hic homo per Iesum Christum habet sufficientiam, ut reddat Deo omnia quæ reddere debet. Ex his apparet, q̄ homo Christianus habet unam nouam obligationem, qua obligatur Deo super aliam obligationem primam communem, per quam omnis homo obligatur Deo, quia homo Christianus non solum est factus à Deo, immo est redemptus, & emptus; & pretium suum est infinitum per quod est emptus, scilicet uita personæ infinitæ Iesu Christi Dei, & hominis quæ data est ꝑ sua liberatione. Et ideo homo Christianus si Deū offendit, & iniuriat, tunc facit maiorem obligationem pro peccato, quàm omnes alii homines, quia alii homines non peccant, nisi contra unam obligationem, sed homo Christianus contra duas. De quanto enim obligatio pro beneficiis acceptis est maior, de tanto obligatio pro peccatis est maior. Et ideo de tanto peccatum, seu offensa Christiani excedit, & superat peccata, & offensas omnium aliorum, de quanto obligatio sua pro beneficiis acceptis excedit obligationem omnium aliorum; & quia excedit eam in infinitum; ideo etiam peccatum Christiani excedit peccata aliorum in infinitum; ideo ad maiorem pœnam est obligatus, quàm alii, & sine mensura. Et ideo summè cauere debet homo Christianus ne offendat Deum.

Magis obligatur Christianus pro peccato quā infidelis.

Quòd tota intentio, scientia, & cogitatio, memoria & applicatio & studium Christiani, debet esse circa mortem Iesu Christi filij Dei. Cap. CCLXIX.

Cap. 252.

ET quia iam ad longum declaratum est, quòd mors hominis Dei, erat illud per quod solum poterat fieri satisfactio, liberatio, & redemptio, & solutio, & humanæ naturæ restauratio; ideo postquam talis mors iam facta est eo modo quo fieri debuit, & sustinuit eam Iesus Christus qui est homo Deus, & filius Dei; & postquam in ipsa morte est tota uirtus restaurationis humanæ naturæ; quia fuit infiniti meriti, quod durat in æternum, & per consequens in ipsa morte Christi est totum bonum hominis, & totius humanę naturæ, sequitur, quòd totum studium Christiani hominis, & applicatio suæ intentionis, & cogitationis, & memoriæ, debet esse circa mortem Iesu Christi; & quòd tota scientia Christiani debet esse de morte Christi, & de proprietatibus, & conditionibus, & circunstantiis eius, & de necessitate eius, & de sua uirtute, & natura. Quid enim debet studere, & scire Christianus, nisi illud in est quo totum bonum suum, & sua substantia, totus thesaurus suus, & omnes diuitiæ suæ, & uidere suam indigentiam, & necessitatem? Quod est thesaurus hominis, nisi ipsum meritum? Ergo postquam in morte Christi est omne meritum hominis, sequitur quòd totus thesaurus hominis est in morte Christi. Et quid etiam uirtus hominis, nisi meritum? Ergo quum in morte Christi sit omne meritum; sequitur, quòd in morte Christi est omnis uirtus hominis. Qui ergo uult in se habere omnem uirtutem, & omne meritum, & omne bonum, recipiat in se Christi mortem, & portet eam in se, & incorporet eam sibi. Sed quia mors Christi transit, & meritum eius semper manet in æternum; ideo mors Christi non potest recipi in homine nisi per memoriam, & cogitationem.

Thesaurus noster ē in morte Christi.

Et ideo quia mors Christi est radix omnis meriti, & omnis uirtutis, quando homo recipit in memoria, & in cogitatione sua mortem Christi, tunc recipit uirtutem, & meritum mortis eius. Christus enim recipit mortem suam de facto, & realiter, sed homo non potest eam recipere nisi in memoria, & cogitatione. Et ideo per memoriam mortis Iesu Christi, ipsa mors manet in hominibus. Et quia meritum Christi semper uiuit, & Christus semper est, licet mors sua non sit; ideo qui habet in se memoriam mortis Christi, habet in se meritum & uirtutem Christi; & per memoriam homo facit mortem Christi suam, & incorporat eam sibi, & unitur cum ea, & tunc homo facit unam mortem Christi in memoria sua; & talis memoria uiuificat hominem, & facit ipsum participare in meritum Christi. Ecce ergo ordinem, mors Christi, meritum Christi, & præmium mortis Christi, mors fuit causa meriti, & meritum causa præmii, & totum hoc dedit Christus hominibus, quia dedit meritum suæ mortis, & præmium. Ergo quia ipsa mors est radix meriti, & præmii; sequitur, quòd qui non recipit, & plantat in se radicem, non recipit fructum, scilicet meritum, & præmium. Et ideo memoriam mortis Christi est radix ad recipiendum meritum, & præmium Christi. Et ubi est maior, & fortior memoria, ibi recipitur magis de merito, & de uirtute mortis. Et quia mors Christi data est toti humanæ naturæ, & cuilibet homini liberaliter sicut Sol; & est cõmunis omnibus sicut Sol; ideo quilibet homo potest eam recipere in memoria sua, & unus non impedit alium; & sic omnes homines possunt simul accipere meritum Christi, recipiendo memoriam suæ mortis. Debet igitur laborare omnis homo Christianus, ut fiat, & permaneat in eo memoriam mortis Christi, quia per memoriam ipsam manebit in eo uirtus Christi, & ipse Christus. Per talem memoriam fit uera unio, & obligatio inter Christum, & Christianum. Ecce ergo tota scientia Christiani, inquantum est, consistit

Mors Christi est radix meriti, & præmij.

Cap. 279.

Cap. 289.

sistit in hoc, ut cognoscat duas obligationes, scilicet primam naturalem,& secundam quæ est pro peccato;& cognoscat mortem Christi, quia ista sunt ligata inter se, & qui ignorat ipsas obligationes, totaliter ignorat Christū & mortem eius, quia nescit necessitatem Christi,& mortis eius; & ideo credit ipsum esse superfluum, & totum nihil & derisorium. Dum autem cognoscit homo duas obligationes suas, quibus obligatur Deo, tunc fit in eo præparatio,& capacitas ad suscipiendum in se Christum, & mortem suam, & uirtutem suam; & cogitur ire ad Christum, & quanto homo magis cognoscit necessitatem suam, & indigentiam, tāto magis recipit Christum. Sicut enim cognoscendo seipsum, inquantum erat hō, ꝑ comparationē ad alias creaturas, inquantum lapsus, & perditus,inuenit,& cognoscit Christum Deum rectissimè esse & hominem. Sicut enim homini, inquantum lapsus est, Deus homo est necessarius, & sicut homini inquantum homo est, necessarius fuit Deus creator; ita homini, inquantum lapsus est, & perditus, necessarius fuit Deus Redemptor, & Saluator, & hoc est Christus. Etiam duplex est scientia de homine; una est inquātum homo est; & alia est de homine inquantum lapsus, & perditus est. Et similiter duplex est scientia de Deo proportionabiliter. Vna de Deo, inquantum est Deus, & alia inquantum est homo. Et ideo quia homo per cognitionem suiipsius ascendit ad cognitionem Dei,& tātum quantum de seipso cognoscit, tantum cognosci de Deo; ideo qui ignorat seipsum inquantum est homo, ignorat Deum: & qui ignorat seipsum, inquantum est lapsus, ignorat Deum hominem, scilicet Christum. Et ideo sicut superius quando uolebamus aliquid probare, uel scire de Deo, inquantum Deus est, arguebamus de homine, inquantum homo est;ita modo si uolumus aliquid probare, uel scire de Christo Deo & homine, debemus arguere per naturam hominis lapsi, & perditi. Nunquam igitur homo debet recedere a seipso, nec a cogitatio-

Cognitio propriæ indigentiæ disponit ad Christum recipiendū.

Cap. 82. & 83.

gitatione suipsius, & ita homo põt cõsiderare seipsum, inquantũ est homo, & inquantum est homo lapsus, & inquantum est reparatus. Et ideo homo duobus modis est opus Dei, uidelicet opus Dei primo factum de nihilo, secundo est opus Dei reparatum, & restauratum de lapsu, & de perditione, finaliter & ultimo erit opus Dei glorificatum, & consummatum. Etiam opera Dei circa hominem dicuntur esse tria, uidelicet opera cõditionis, & opera restaurationis, & opera glorificationis. Quia igitur mors Christi est tota causa restaurationis hominis lapsi, iõ homo lapsus & restauratus debet applicare totũ suum studium circa mortem Christi, ut continuè applicet eam sibi, & recipiat uirtutem eius in seipso. Sicut.n. medicina aliqua, uel herba habens uirtutem, non proficit infirmo, nisi applicetur infirmo, & uniatur ei; ita mors Christi non proficit homini lapso, nisi applicetur ei, nec homo aliter recipit uirtutem ab ea.

Quòd quamuis homo lapsus reparetur, & curetur quantum ad bene esse animæ, & quantum ad malum uoluntarium, non tamen reparatur quantum ad bene esse corporis, & quantum ad malum quod erat inuoluntarium. Cap. CCLXXX.

Declaratum autem fuit superius, quòd in homine lapso fuit duplex malum, scilicet malum animæ, seu liberi arbitrii, quod erat uoluntarium, & malum corporis qđ erat inuoluntarium. Primum malum erat malum culpæ: secundum malum erat malum pœnæ. Sicut enim homo habebat duplex bene esse. s. corporis, & animæ, ita lapsus inuenit duplex male esse, scilicet corporis, & animæ, quia perdendo bene esse animæ, perdidit bene esse corporis, quia bene esse corporis erat propter bene esse animæ, & sicut remansit esse animæ; ita remansit esse corporis. Declaratum et fuit, q̃ ista duo mala animæ & corporis, seu

Cap. 248.

In eo. ti.

istud duplex male esse contrario modo se habent in primis duobus hominibus, & in aliis descendentibus ab eis, quia in primis duobus malum uoluntarium, seu male esse animæ, fuit causa mali inuoluntarii, seu male esse corporis; sed in omnibus aliis ascendentibus ab eis per generationem libidinosam, & corruptam; malum inuoluntarium, seu male esse corporis & carnis fuit causa mali inuoluntarii; seu male esse animæ, seu liberi arbitrii; quamuis autem Christus remoueat, & destruat ab homine lapso malum uoluntarium, seu male esse animæ, & liberi arbitrii, & restituat bene esse animæ, non tamen remouet ab homine, nec destruit malum inuoluntarium, seu male esse corporis, immò remanet male esse corporis, seu carnis cum bene esse animæ. Hoc autem est ualde conueniens, quòd in homine remanet malum inuoluntarium, seu male esse carnis, seu malum pœnæ, quod idem est propter multa. Vnde homo non cognosceret se fuisse lapsum, & perditum si remoueretur ab eo malum inuoluntarium, seu malum pœnæ. Etiam non cognosceret beneficium infinitum sibi datum, & reputaret totum quasi nihil. Et ideò conueniens est ualdè homini, quòd remaneant in eo mala, & pœnæ corporis propter bonum suum, ut continuè cognoscat lapsum suum qualis fuit, ut sic magis diligat continuè Christum, & uniatur cum eo. Sed tamen Christus conuertit totum illud malum in bonum hominis, quantum ad animam. Vnde sicut Christus per suam corporalem pęnam, & mortem carnis suæ operatus est infinitum bonum; ita ualdè rationabile fuit, ut in homine etiam remaneret mors, & pœna, Sed sicut mors, & omnis pœna corporalis fuit in Christo uoluntariè; & ideo meritoria pro hominibus, & fuit instrumentum liberationis hominis; ita etiam ut mors, & omnis pœna corporalis fieret in homine uoluntaria, & meritoria, & esset instrumentum acquirẽdi merita. Sicut enim mors sua, & omnis pœna sua corporalis fuit summi meriti, ita etiam mors hominis, & omnis

Quòd Christus morte sua non abstulit malũ pœnæ in homine.

pœna

pœna corporalis uoluntariè assumpta propter Christum fieret magni meriti: Si enim Christus ab hominibus remoueret mortem, & omnes pœnas corporales, ut non possent pati, iam tolleret hominibus occasionem merendi, & acquirendi merita, quia omnis pœna uoluntariè, & sponte assumpta propter Deum, est meritoria, & bona; & ideo non fuit conueniens, quod remoueret ab homine illud quod poterat esse instrumentum ad faciendũ bonum ad honorem Dei. Non igitur Christus remouet ab homine malum pœnæ corporalis, quod erat inuoluntarium, sed conuertit illud in bonum hominis, & facit illud esse uoluntarium, ut sit meritorium. Etiam Christus malum uoluntarium, quod erat in libero arbitrio, & in anima facit inuoluntarium, odibile, & displicibile homini: & malum inuoluntarium quod erat in corpore, quod erat terribile, odibile & fugibile, & displicibile homini, quid enim terribilius morte facit & reddit uolũtariũ, amabile homini, & appetibile. O mirabilis conuersio ista. Et ideo homini Christiano, si uerè Christianus est, mors, & omnis pœna corporalis est propter Christũ summè amabilis, & desiderabilis, & acceptabilis, quia omnis homo Christianus ueraciter amat, & uult imitari Christum, quod non posset facere, si non posset pati mortem corporalem, & pœnam sicut Christus. Quid enim rationabilius quàm ut sicut Christus sustinuit mortem uoluntariè, & pœnam corporalem, ita & Christianus sustineat mortem, & pœnam corporalem propter Christũ uoluntariè, ut homines habeant in seipsis, & in corpore exteriori illud per quod possunt ostendere amorem interiorem, & affectum cordis erga Christum. Quare conuenientissimum est, quòd remaneant in hominibus reparatis quo ad animam pœnæ corporales, non tamen ut regnarent, & dñarentur sicut ante, quia timebantur. Omne quod timetur ab aliquo, dominatur ei, & regnat super eum; & ideo mors & omnis pœna corporalis, dominabatur homini, & regnabat supra hominem, quia timebatur

Defectus nostri sunt occasiones merendi.

Ante mortem Christi mors dominabatur nobis.

& sic continuè pugnando acquirit uictorias & merita.
Item etiam bonum est homini, ut cõtinuè sentiat suum capitalem inimicum, qui ipsum damnauerat; & sub cuius potestate erat, & sic cognoscat gratiam sibi factam, & cognoscat se accepisse gratiam, & bene esse quantum ualet, & cognoscat per experientiam a quali inimico liberatus sit, cui ante seruiebat, & timeat Deum offendere, ne iterum reuertatur sub potestate talis inimici, & tantæ corruptionis; & semper cogitet a quanta corruptione, & sur ditate anima sit liberata; & semper gratias agat, & non tradat obliuioni. Ergò fuit conueniens, ut remaneat in homine reparato concupiscentia, non tamen ut regnaret & dominaretur sicut ante, sed propter causas dictas. Et sic apparet qualiter Christus omnia mala hominis conuertit in bonum, & quod remouet malum animæ, seu uoluntarium, & dat bene esse animæ, & malum corporis facit uoluntarium, & meritorium, quod ante erat inuoluntarium.

De forma, & modo in quibus Iesus Christus filius Dei, *& homo verus, & verus medicus, & Saluator, dat bene esse, & gratiam, & salutem, & omnia necessaria homini lapso; quibus recipit homo de facto, & modo regenerandi, & renouandi hominem, & incorporandi eum cum Christo.* *Cap.* CCLXXXI.

QVoniam autem homo lapsus, & perditus, indiget ut recipiat bene eẽ, & curetur a suo malo esse; indiget etiã, ut recipiat indulgentiã, & remissionem omnium peccatorum & offensarum, & hoc nullus potest dare nisi Iesus Christus, ut iam declaratum est, ideo modo oportet spãliter uenire ad factum, & ad modum ordinatũ, & p̃finitum a Xp̃o, in quo hõ de facto recipiat oĩa necessaria sibi quo ad aĩam. Vñ ipse Xp̃s ordinauit in Ecclesia sua modũ, & formã, ĩ q̃bus

Cap. 275.

ipse dat homini gratiam,& bene esse,& salutem;& homo recipit ea de facto. Vnde quia bene esse,quod homo debet recipere a Christo,est inuisibile;& ipsa gratia,quæ est bene esse ē inuisibilis,quia est res spiritualis,sicut anima, propter hoc Christus ordinauit aliquas res corporales, sensibiles,& visibiles,per quas,& in quibus homo reciperet adiutorium,& bene esse,seu gratiam suam a Deo,videlicet recipiendo in se illas res corporales, quæ quidem, res corporales,& visibiles habent similitudinem cum illa, gratia recipienda,& quodammodo significant eam,& repręsentant.Ita ergo Christus ordinauit,& instituit quod homo reciperet suum bene esse, & suum donum per res corporales,& visibiles,tanquam per quædam instrumenta,& non uoluit dare suam gratiam,& suum donum,nec tantum beneficium totaliter occultè,sed in forma uisibili; & manifesta: non quòd illud quod datur sit uisibile, nec uideatur; nec audiatur; sed solum uidetur in illa re corporali,& uisibili, sicut in quodam signo, & in quadā imagine. Et ideo ut homo possit cognoscere,quid est illud quod recipit in anima, ordinauit dominus noster Iesus Christus tales res uisibiles aptas ad hoc, ut per illas nos possimus cognoscere illud inuisibile quod recipimus. Et ordinauit exterius modum,& formam recipiendi, & applicandi tales res uisibiles ad ipsum hominem, & exterius in corpore,ut per hoc homo cognosceret, & cogitaret,quòd sicut exterius,& uisibiliter fit, quod ita conformiter ipse dominus Iesus Christus operaretur in anima. Et hoc fuit ualde conueniens, & proportionatum homini,ut per talem modū homo reciperet donum Christi;quia homo debet cognoscere quid est illud quod recipit,& modus cognoscendi ipsius hominis est; ut per corporalia sensibilia,& uisibilia,cognoscat spiritualia, & inuisibilia,ut iam declaratum fuit in scala naturæ. Et ideo sicut per scalam naturæ, quę consistit in rebus uisibilibus, homo ascendit ad cognoscendum res spirituales, & inuisibiles; ita similiter dominus ordinauit homini lapso quan-

Quod Christus instituit dare gratiam homini per sensibilia, puta per sacramēta.

Quare Christus instituit sacramenta.

Supra, post principium.

quandam scalam in restauratione sua, ut per res corporales,& uisibiles homo cognosceret res spirituales, & inuisibiles; & non solum hoc, immo suscipiendo tales res corporales,& uisibiles, uisibiliter reciperet ipsas res spirituales,& inuisibiles inuisibiliter. Et ideo ista scala ultima est scala recipiendi, & cognoscendi ipsas res inuisibiles in homine,& nõ tantum cognoscendi,sed scala naturę est tantum scala cognoscendi; & ideo ista scala ultima est melior,utilior,& magis fructuosior homini. Prima scala est scala naturæ:ista secunda scala est scala gratiæ.Prima scala est scala creationis,& conditionis, sed ista secunda scala est scala recreationis,reparationis,& restaurationis,scala uitæ,scale salutis.Prima scala est scala hominis,inquantum homo est:sed ista secunda scala, est scala hominis inquãtũ lapsus est. Et ideo homo inquantũ est lapsus, habet primo ascendere per istam scalam gratiæ,quia homo lapsus est in profundissimo loco,& infimo,& distat in infinitum à Deo: & est inimicus Dei: & ideo primo debet exire de illo loco infimo, & ascendere ad gratiam Dei,& ad donum Dei,& auxilium,& adiutorium,& ad bene esse, quia aliter non potest ascendere per scalam naturæ. Primo Deus ordinauit homini perfecto habenti bene esse scalã naturæ, per quam poterat ascendere fęliciter, & descendere. Secundo ordinauit homini lapso,qui cecidit de bene esse ad male esse,& de gratia ad culpam:de amicitia Dei ad inimicitiam:scalam gratiæ per quam ascenderet ad bene esse, ad gratiam, & ad amicitiam suam. Et ideo homo lapsus non potest inuenire Deum quem perdidit, nisi ascendat per secundam scalam. Et si per primam primo vult ascendere,& ire ad Deum,tunc frangit collum suum,& habet obstaculum,& non inuenit Deũ, sed magis inueniet errorem, & diabolum,& malum suũ. Per primam scalãm naturę,seu creaturarum,homo ascendebat ad Deum, sed per secundam ascendit ad Deum hominem. Sic ergo sicut duplex est status hominis, ita duplex est scala. Prima fuit ordinata à Deo tantum.Secun-

Scala creationis, & scala recreationis.

Scala gratiæ.

da est ordinata a Deo homine, scilicet Iesu Christo. Et ideo ualde rationabile fuit, ut sicut Deus quando nondum erat homo, ordinauerat ut hō ascenderet ad Deum per scalam rerum uisibilium, & corporalium; ita quando factus est homo, & recepit corpus, ordinauerit ut homo ascēdat ad Deum, & hominem per scalam rerum corporalium. Et sicut in seipso habet quandam scalam humanitatis & diuinitatis, seu corporis, & animę, & diuinitatis; & etiam homo habet quandam scalam in seipso s. corporis & animæ; ita etiam ordinauit quādam scalam rerum corporalium, seu uisibilium, & gratiæ suæ, ut homo per res uisibiles ab ipso ordinatas, ascenderet ad gratiam suā. Et sicut in se scala habet duos gradus. s. humanitatem, & diuinitatem, & per humanitatem ascendit ad diuinitatē, & homo habet etiam in scala sua, quæ est in ipso duos gradus, scilicet corpus & animam; ita conformiter scala ab ipso ordinata haberet duos gradus, scilicet ipsas res uisibiles, & gratiam suam, & per res uisibiles ascenderet ad gratiam suam cognoscendam, & recipiendam. Non enim est mirum si Christus ordinauit, quod in rebus corporalibus, & uisibilibus homo lapsus recipiat gratiam suam, & suum bene esse perditum, quum Deus primo ordinauerit, quòd homo habens iā bene esse, reciperet suū optimum esse per res corporales, scilicet lignum scientiæ boni & mali, scilicet seruādo obedientiā de præcepto dato super lignum scientiæ boni & mali, quod quidem lignum erat res corporalis & uisibilis. Et ideo sicut Deus ordinauerat, vt homo seruando illam obedientiam de illo ligno reciperet optime esse; ita etiā ordinauit Christus Deus, & homo aliquas res uisibiles, & corporales, ut homo illas in se recipiens per obedientiam, & propter obedientiam recipiat gratiam suam, & bene esse, seu donum suum. Et ideo illæ res uisibiles ab ipso ordinatæ, & institutæ, habent talem uirtutem, & efficaciam ex ordinatione sua, ut quicunque suscipiat eas debito modo recipiat gratiam suam quæ significatur per tales res. Nota

Conuenienter Christus instituit dare gratiā per uisibilia.

quòd

quòd in illis rebus contineatur gratia, sed quòd ab ipso datur omni recipienti propter ordinationem, & institutionem suam, & quasi ex quodam pacto. Qui autem contemnit recipere tales res ab ipso ordinatas, nullam recipit gratiam. Et ideo quia per tales res corporales dominus ordinauit gratiam suam dare homini, propter hoc tales res sanctificantur, & sacrantur per uerba sua, quæ dicuntur in nomine suo super tales res corporales, q̄ quidem uerba etiam significant illam gratiam suscipiendam. Et ideo tales res corporales, & uisibiles sanctificare, & consecrare per uerba, sunt sufficiens instrumentum ad recipiendum gratiam. Et conuenientissimè uerba Christi debent addi cum rebus corporalibus, quia sicut iam declaratum fuit in capitulo de uerbis Dei, duo solum habemus a Deo, creaturas scilicet, & uerba sua: & uerba sua habent omnem uirtutem. Et Deus per uerbum suum fecit creaturas, & ideo uerba Dei operantur super creaturas uisibiles. Quia ergo tales res uisibiles debet repræsentare illud inuisibile quod datur, & recipitur, & habere similitudinem cum eo, quia aliter non faceret hominem ascendere ad cognoscendum, quia etiam dominus Iesus Christus instituit, & ordinauit tales res creatas ad significandum illud inuisibile, quo homo indiget, & ut homo recipiendo tales res ab ipso ordinatas reciperet in anima illud inuisibile, quod significatur, & repræsentatur per ipsas res. Et ideo quia uerba magis habent aptitudinem ad significandum, & repræsentandum res inuisibiles, quàm ipsæ res corporales, quia homines utuntur uerbis ad significandum, & uadunt, & intrant in animam: & propter hoc significatio euidentior, & magis manifesta fit per uerba, quàm per ipsas res corporales; ideo ut significatio fit plena, & completa, & euidentissima, & clarissima, & determinata, & certa uerba; debent addi cum sibi rebus ciuilibus, & ideo per uerba quæ audiuntur, fiat una completa repræsentatio, & significatio unius, & eiusdem rei inuisibilis.

Quomodo gratia sit in sacramẽtis.

Cap. 210. Accedit uerbum ad elementum, & fit sacramẽtum secundum Aug. quare?

Et ſic homo uelotius, & fortius, aſcendit per talem ſignificationem, tanquam per ſcalam ad illam rem inuiſibilẽ cognoſcendam, & cogitandam, ut ſimul uidendo ipſas res uiſibiles repræſentantes, & ordinatas a domino, & audienda uerba ſignificantia, idem homo intelligat clariſſimè quid eſt illud inuiſibile, quod debet recipere, & quod dabitur ei a domino, & ut homo firmiſſimè credat, quòd recipiat gratiam inuiſibilem & illud quo indigeret recipiendo tales res; ideo eſt ibi ordinatio, & inſtitutio domini noſtri Ieſu Chriſti, & uoluntas ſua, qui ordinauit, inſtituit, & uoluit, ut per tales res corporales homo ſuſciperet gratiam ſuam, & adiutorium ſuum. Sunt etiam uerba ſua irrefragabilia, ueriſſima; & ideo tam ſua efficax ordinatio, quàm ſua uerba, quæ non poſſunt eſſe falſa, formant hominem ad credendum, quòd ibi recipit inuiſibilem gratiam; qua indiget. Ecce igitur ſcalam firmiſſimam, & fixam, & immobilem ad aſcendendum. Et quia iſta ſcala eſt ſcala cognoſcendi, & ſuſcipiẽdi, ſeu habendi; ideo ut utroque modo ſit fortiſſima, eſt ibi primo plena ſignificatio, & repræſentatio tam ex parte rerum, quàm ex parte uerborum, ut homo aſcendat cognoſcẽdo: eſt ibi etiam ordinatio Chriſti efficax, ut homo aſcendat ad ſuſcipiendum, & credat firmiſſimè, quòd accipiat talem gratiam repræſentatam, & ſignificatam tam per tales res uiſibiles, quàm per uerba. Quid enim magis firmum, magis ſolidum, magis ſecurum, quàm ordinatio Chriſti, & uerba ſua? Quid. n. fortius in regno, q̃d magis immutabilem, q̃ ordinatio Regis & verbũ Regis? Et ideo talis ordinatio Chriſti, & verbum ſuũ, imponunt neceſſitatem nõ tamen cogentem, ſed uoluntariã, ut hõ recipiendo tales res uiſibiles, recipiat a Chriſto talẽ gratiam ſignificatam per tales res, & ut Chriſtus det illam: q̃a ipſe ſe obligauit dare ex ſua bonitate, & uoluntate, ut eſſet ſumma ſecuritas, quãdo, ſ. ordinauit tales res uiſibiles, & fecit pactum cũ hominibus. Qui enim uoluit mori pro hominibus cum ſumma pietate, & benignitate, uoluit

Sacramenta neceſſario conferũt gratiam.

luit modum ordinare quo magis conueniebat hominibus. Si enim Deus secretè in uentre matris, quando corpus est organizatum, creat, & dat animam rationalem, sine petitione, & postulatione, quãto magis dabit gratiam inuisibilem suam, si homo debito modo recipiat res corporales, & uisibiles ab ipso ordinatas ad recipiẽdum suam gratiam? Vnde tam anima, q̃ gratia, immediatè ueniunt, & fiunt ab eo per creationem. Et sicut ipse ordinauit quando fecit hominem, ꝙ quotiescunque corpus esset dispositum, & organizatum, reciperetur anima rationalis, quam ipse crearet; ita ordinauit quando restaurauit hominem, ꝙ quando homo reciperet debito modo tales res corporales ab ipso ordinatas, reciperetur gratia sua in anima quam ipse crearet. Et sicut Deus nunquam deficit quin creet, & det animam, ita nunquam deficit quin creet, & det gratiam.

Quòd Deus necessario dat gratiã recipientis sacramenta

Ecce igitur modum per quem Christus Dei filius dat homini lapso suum beneficium, & adiutorium, & facit ipsum participem in merito suo, & in morte sua, & incorporat hominem sibi, & facit ipsum suum membrum, & incorporatur ei, & unitur, & fit de domo sua, & de familia sua, uidelicet per res corporales, & uisibiles ab ipso ordinatas, per quas homo signatur, ut sit suus. Vnde si homo uult recipere gratiam satisfactionis, & redemptionis per Christum, ut mors Christi, quæ omnia meruit sit sua, necesse est, ꝙ adhereat, & uniatur Christo, & credat in eum, & oportet ꝙ ista credulitas, & fides occulta manifestetur per signa exteriora & uisibilia. Et ideo debuerunt esse signa certa, & determinata uisibilia, per quæ hominẽ ostenderentur se credere in Christum, ut cognoscerentur homines qui essent membra Christi. Sicut autẽ necesse erat homini, & conueniebat ut ita satisfaceret Christus pro eo, ita cõueniebat homini, ut ita uniretur cum Christo, & daretur ei gratia Christi: & quia per tales res corporales, seu signa, datur gratia in anima, & homo sanctificatur, & recipit bene esse, & etiam quia Christus ordinauit eas, ꝑ

hoc debent honorari, & uenerari, & debent eſſe, & dici ſancta, & ſacra, & ſacramenta, quamuis ſint res corporales, & uiſibiles, unde ſignificant res ſacras, & ſanctas, & præparant ad ſuſcipiendum res ſacras, & ſanctas; & ſunt ordinatæ a ſacratiſſimo, & ſanctiſſimo Chriſto; quare nõ immerito debent dici ſacramenta. Et per conſequens ſcala iſta eſt ſacramentalis.

Quòd primum ſacramentum, quod Deus ordinauit, eſt baptiſmus, ſeu ablutio in aqua, & ſacramentum regenerationis, & renouationis quo homo perditus, & corruptus regeneratur, & renouatur in eſſe nouo ſpirituali, & gratiæ. Cap. CCLXXXII.

QVoniam autem iam declaratum fuit in capitulo de lapſu & corruptione hominis, in quo ſtatu eſt homo lapſus, & corruptus, quãtum ad animã, & liberum arbitrium, & ideo oportet ꝙ homo totaliter mutetur ab illo ſtatu corrupto, quo ad animam, & recipiat nouum eſſe, & perdat antiquum eſſe, quia neceſſe eſt, ꝙ recipiat, & incipiat bene eſſe, & recedat a male eſſe. Neceſſe eſt etiam, ꝙ anima faciat nouas operationes, & relinquat antiquas, & ueteres. Neceſſe etiam eſt, ꝙ abluatur a corruptione ſua, a ſua fœditate, & a ſua macula, & infectione quam contraxit a ſocietate carnis corruptæ. Neceſſe eſt etiam, ꝙ fiat plena remiſſio omnis culpæ, omnis offenſæ, & omnis peccati, & ꝙ deſtruatur omnis obligatio ad pœnam, ut ſcilicet anima ſit talis, & reputetur talis, ac ſi nunquam peccaſſet, nec aliquam culpam habuiſſet. Et ideo Chriſtus ordinauit ad ſignificandum, & repræſentãdum omnia iſta quæ ſunt inuiſibilia, & debent fieri occultè in anima, ut ſcilicet exterius in corpore fieret ablutio, & lauacrum per aquam elementalem cum uerbis expreſsè ſignificãtibus ablutionem, & lauacrum, dicendo; Ego te baptizo in nomine

Significatio baptiſmi.

mine Patris,& Filii,& Spiritusſancti. Quod eſt idem ac ſi diceret, ego te abluo & lauo. Iſta autem ablutio uiſibi lis,quæ fit exterius in corpore,ſicut ordinatum eſt,ſimul cum uerbis ordinatis, ſignificat ablutionem inuiſibilem, & occultam,& ſecretam,quam Chriſtus facit in anima. Quæ quidem ablutio fit per nouam gratiam, ſeu nouũ bene eſſe: per quod bene eſſe, in anima receptum,anima innouatur, mundatur, & purificatur, & efficitur totaliter amabilis & acceptabilis Deo, acſi nunquam peccatum in ipſa anima factum fuiſſet, & incorporatur,& unitur cum Chriſto, & tota paſſio, ſeu mors Chriſti efficitur ſua, & applicatur ei. Et ideo iſta ablutio, quæ fit in aquá eo modo quo Chriſtus ordinauit, uocatur ſacramentum, ſeu ſignum regenerationis, & renouationis, quia hoc eſt regenerare hominem, & innouare,quia ani ma recipit nouum eſſe ſpirituale, quod ante nõ habebat. Et ideo per illud ſacramentum anima intrat in Regnum cœlorum,& homo efficitur filius Dei,& hæres Dei,& co hæres Chriſti. Et iõ in iſto ſacramento recipit nomen no uum,quia uocatur Chriſtianus,q̃a ſicut recipit a Chriſto eſſe nouum,& rẽ nouam,per quã efficitur homo nouus; ita recipit nouum nomen a Chriſto; & ſicut communicat ſuam rem,& ſuam gratiam,ita cõicat ſuum nomen. Sic homo renouatur,& quo ad rẽ,& quo ad nomen. Et ſic ſacramentum baptiſmi eſt prima ſcala ſacramentalis, per quam homo lapſus aſcendit, & eſt ſcala cognoſcendi, & ſuſcipiendi inuiſibile per uiſibile.

Quomodo per baptiſmum cognoſcimus effectus eius.

Primo uideamus quomodo eſt ſcala cognoſcẽdi inuiſibile p̃ uiſibile. Vñ ipſa aqua,& ablutio,& modus abluẽdi ſunt illud q̃d uĩ,& iõ ſicut corpus proportionatur animæ inuiſibili,ita illud uiſibile,q̃d eſt ſicut corpus, ꝓportionatur ei inuiſibili q̃tum ad ſignificationem,& figurationẽ,& repreſentationẽ,q̃a illud quod uidetͬ in ſacramẽto,eſt ſignũ,figura,& imago illius q̃d nõ uidetur;& ideo debemus arguere de uiſibili ad inuiſibile. Et iõ ſicut aqua per ſuam puritatem mundat, & purificat omnes macu-

Baptiſmus mundat.

las,& infectiones, & totaliter lauat;ita significatur,quòd anima inuisibiliter mundatur, & purificatur, & abstergitur, & lauatur ab omni macula,ab omni infectione, & ab omni culpa, & ab omni immunditia, & totaliter efficitur noua;& hoc per aquam inuisibilem, scilicet per gratiam nouam,& nouum esse spirituale;& sicut per aquam abluitur totum corpus externus, ita significatur,quòd tota anima abluitur intus. Item sicut aqua est clara,& diaphana, & susceptiua luminis; ita significatur,quòd anima intra illuminatur, & effugantur omnes tenebræ spirituales.Item sicut aqua est per suam frigiditatem refrigeratiua, ita significatur, quòd interius refrigeratur concupiscentia carnis, quæ animam inficiebat per calorem libidinosum. Item etiam significatur, quòd anima recipit refrigerium à pœna æterna, ad quam erat obligata. Item sicut ablutio fit in capite, & desfide ad totum corpus;ita significatur plenaria ablutio,& remissio omnium culparum, & offensarum, & omnis obligationis ad pœnam æternam,ita quòd inter animam,& Deum,nullum est obstaculum quod impediat animam ire ad Deum; & ideo significatur apertio ianuæ Paradisi.Et sic patet qualiter Sacramentum Baptismi, quod fit in aqua corporali,& uisibili,est scala ascendendi ad cognoscendum inuisibile, quod fit in anima.

Illuminatur. *Refrigeratur.* *Omnia remittit.* *Ianuam aperit.*

Et quia non solum est scala cognoscendi,sed etiam recipiendi,& habendi; ideo homo suscipiendo exterius Baptismum Christi, seu ablutionem aquę ordinatã à Christo, quæ est uisibilis, recipit intus inuisibiliter in anima totum illud inuisibile, quod significatur per aquam uisibilem;& hoc de necessitate uirtutis ordinationis Christi, qui ordinauit, ut quicunque recipiat suum baptismum à Christo ordinatum,recipiat totum illud quod significatur per baptismum.Sic per baptismum uisibile,fit inuisibiliter incorporatio,& unio cum Christo: & purgatio,ablutio,& mundatio culpæ,& remissio pœnæ,& apertio ianuæ cœlestis. Sic in baptismo fit generatio noua, & mutatio

Incorporatur Christo. *Regeneratio.*

tatio de ſtatu in ſtatum; & de ſtatu contrario ad ſtatum contrarium: & de male eſſe ad bene eſſe; & de non eſſe ad eſſe; & de malo inuiſibili, & occulto, ad bonum inuiſibile, & occultum. Ideo fit mutatio de morte ad uitam, de tenebris ad lucem, de ſeruitute carnis, & diaboli, ad ſeruitutem Dei, & ad libertatem. Etiam homo per baptiſmũ perdit, & acquirit; & totum eſt inuiſibile quod perdit, & acquirit. Et etiam per baptiſmum homo moritur, & uiuit, quia anima perdit ſtatum antiquum, & uitam antiquam, & deſinit eſſe quo ad illum ſtatum, quia ſtatus peccati, & uitii, & culpæ deſtruitur. Etiam eſt ibi quædam mors, quia anima prius uiuebat in una uita; & per baptiſmum moritur illa uita, & inchoatur noua uita. Et ideo homo per baptiſmum ſpoliatur, & induitur, quia exſpoliatur quo ad male eſſe, & quo ad uitam carnis, & quo ad affectiones carnales, & induitur quo ad bene eſſe, quod recipit à Chriſto. Etiam anima exuitur, & expoliatur quo ad antiquum, & primum hominem; & induitur quo ad nouum hominem. Et quia nemo poteſt inchoare uitam nouam Chriſti, contrariam primæ uitæ in qua uiuebat, niſi relinquat primam totaliter, & quia prima uita erat uoluntaria, oportet quòd uita noua ſecunda, etiam ſit uoluntaria; & quum uoluntas non poſſit cogi; ideo oportet quòd homo uoluntariè relinquat, & deleſtat, & odio habeat uitam antiquam, & ei diſpliceat, & pœniteat eum ſic uixiſſe: ſic requiritur in homine adulto quando recipit baptiſmum; & oportet ut diſpliceat de uita mala præterita. Vnde quia in homine adulto eſt duplex culpa, ſcilicet una originalis, & alia actualis, quia peccauit per propriam uoluntatem, & conſenſum, ideo oportet, quòd habeat diſplicentiam actualiter, & quia debet recipere nouam uitam, & nouum eſſe à Chriſto; ideo oportet, quòd per propriam uoluntatem, & conſenſum adhæreat Chriſto, & credat in eum. Etiam in homine, qui utitur libero arbitrio, requiritur fides propria, & diſplicentia de mala uita, ſed in paruulo qui non habet poteſtatem

De pæ. diſ. 1. cap. tres ſunt.

In baptiſmo adulti requiritur cõtritio.

Requiritur communis fides propria.

testatem uolendi, neque cõsentiendi; & q. non peccauit per propriam uoluntatem, sed solum habet culpam, & corruptionem originalem, & totum malum uenit sibi ab alio, non requiritur, quòd habeat fidem propriam, nec displicentiam, sed sufficit ei fides aliena; & quòd alii credant pro ipso, & consentiant, & adhæreant Christo pro ipso. Et quoniam homo ante baptismum, & antequam uniatur Christo, est sub potestate diaboli, ut iam declaratum est, ideo vt diabolus expellatur, & sua potestas fit exorcismus ante baptismum; & fit cathechismus, idest instructio de fide tanquam quidam præparatio ad baptismum. Vnde quia in baptismo fit noua regeneratio spiritualis; & acquiritur noua forma; ideo debent omnia illa præcedere, quæ præparant, & ualent ad illam formam recipiendam.

In paruulis sufficit fides aliena.

Exorcismus et catechismus, quare præcedit.

Quòd sacramentum baptismi est scala ascendendi & descendendi. Cap. CCLXXXIII.

Sicut autem per sacramentum baptismi, homo lapsus ascendit duobus modis, scilicet cognoscendo, & suscipiendo gratiam inuisibilem; ita quodammodo Christus descendit ad hominem lapsum in ipso sacramento baptismi, in quo homo lapsus uenit ad Christum, & Christus uenit ad hominem. Vnde sunt ordinata inter se quasi quędam scala, & cathena scilicet diuinitas Christi & humanitas Christi, & mors, seu passio Christi, & baptismus Christi. Vnde gratia Christi, seu beneficium, & donum suum fluit, & descendit a deitate, seu diuinitate Christi originaliter; & hoc per humanitatẽ Christi, & uirtutem mortis, & passionis suę, in qua est infinitum meritũ, & infinita virtus; & hoc est ꝑ baptismũ Christi, & dũ hõ tangitur ꝑ sacrm̃ batismi, tũc gratia descẽdit ad hoiem, et Christ⁹ tãgit hoiem ꝑ baptismum

mũ suũ. Etiã baptismus est ultim' gradus istius scalę in descendendo: & in illo modo Christus descendit, quia donum suũ descendit, et induit hominem ex alto, & ipsum vestit; ita ꝙ sicut baptismus Christi datur de alto, & quasi induit corpus totũ, & cooperit ipsum aqua, ita ẽt induit intus totã animam cum sua gratia, & sic totus homo tãgitur a Christo; & ideo tã corpus, quàm anima incorporentur cum Christo; & ideo totus homo efficitur membrũ Christi; & per consequens habebit partem in morte, & in passione Christi, & in uirtute, & merito passionis eius: & ideo homo baptizatur in morte, & in passione Christi, & in sanguine eius, quia in uirtute, & in merito mortis Christi, in qua est aspersus, descendit donum, & gratia ad animam, qua lauatur. Et ideo baptismus est instrumentum mortis, & passionis Christi. Sic ergo totum est Christi, & gratia descendens, & baptismus, per quẽ gratia descendit; & mors, & passio humanitatis, per cuius virtutem descẽdit; & diuinitas, a qua fluit gratia tanquam a fonte; & ipse homo etiam efficitur ipsius Christi per baptismum. Etiam nõ immeritò homo nominatur Christianus, & efficitur infiniti valoris & pretii, quia tunc emptus est infinito pretio. s. morte Christi; & non est suiipsius ipse homo tunc, sed est Christi, q̃a est membrũ Christi. Et ideo q̃ iniuriat, & lędit, & persquitur Christianum, iniuriat, lædit, & persequitur Christum, & qui honorat Christianum, honorat Christum. Ideo homo Christianus debet seipsum semper reputare esse Christi, & non suiipsius; & ꝑ consequens debet cogitare quanto, & quali pretio est emptus; & quantum est ipsum esse Christianum, & quanta gratia est esse Christianum. Et ideo summè cauere debet, ne tantum nomen polluat, & deturpet, ne discordet a Christo, nec ipsum offendat. Ecce ergo cathenam immutabilem, seu scalã immobilem, & firmissimã: diuinitas Christi immutabilis abũdantissima omnia, de nihilo creans: humanitas Christi, in qua est infinitum meritum, & infinita uir-

tus

tus propter mortem, & paſſionem ſuam, quod quidem meritum ſemper durat, & nunquam poteſt euacuari, & baptiſmus in quo eſt ordinatio, & præfinitio Chriſti, & præceptum recipiendi, ut omnis homo qui recipit illum, recipiat gratiam ſuam. Et ideo quia ordinatio eſt immutabilis baptiſmus, ſemper habet uirtutem, & efficaciam: & ſic iſta ſcala ſemper remanet fixa, & immobilis: Et ideo nulla debet eſſe dubitatio quin homo recipiens aquam baptiſmalem, ſicut debet recipiat donum, & gratiam Chriſti; & in iſta ſcala nil eſt uiſibile niſi baptiſmus cum pertinentiis ſuis; & ideo homo quando recipit baptiſmum Chriſti, accipitur, & ligatur inuiſibiliter per gratiam ſibi datam cum Chriſto inuiſibili, & eleuatur, & quaſi ſuſpenditur, & hoc per medium uiſibile, ſcilicet per baptiſmum Chriſti. Et ideo ſacramentum baptiſmi eſt quaſi hamus, per quem Chriſtus piſcatur, & capit homines, & trahit ad ſe, quia in hamo eſt aliquid uiſibile, & aliquid occultum, ita in baptiſmo eſt aqua uiſibilis; & ſuſcipiendo aquam exterius, anima interius capitur per gratiam, & efficitur Chriſti. Et ſic patet qualiter Chriſtus deſcendit ad hominem per baptiſmum, & homo etiam aſcendit ad ipſum per ipſum baptiſmum; & fit ibi quoddam matrimonium, & quidam contractus, & quoddam pactum, & promiſſio inter Chriſtum, & animam; quia anima ſuſcipit Chriſtum in baptiſmo uoluntariè, & ipſe etiam ſuſcipit animam, & induit, & ornat eam ueſtimentis ſuis inuiſibilibus, & expoliat eam ueſtimentis ſuis antiquis, & corruptis, & inhoneſtis, & turpibus. Et ideo anima in baptiſmo efficitur ſponſa Chriſti uera, quæ ante erat meretrix diaboli; & per conſequens efficitur filia Dei. Et exinde apparet cum quanta ſolennitate debet celebrari ſacramentum baptiſmi, & ſuſcipi, in quo fit tale matrimonium, & anima recipit talem ſponſum immortalem, inuiſibilem filium Dei, & filium uirginis, uerum Deum, & hominem omnipotentem, ſummè amabilem, dulcem, ſummè deſiderabilem,

Baptiſmus debet cum ſolennitate ſuſcipi.

ſummè bonum, ſummè ſapientem, qui uoluit ſpontè mori, & crucifigi, & ſuum totum ſanguinem fundere pro amore eius, & lauare ipſam per ſanguinem ſuũ mun diſſimum ab omnibus ſuis maculis, & facere ipſam mun diſſimam, ut ipſa fieret ſponſa ſua, & liberaretur à proſtibulo diaboli, & ne eſſet meretrix eius, & damnatio, & perditio æterna. Meritò ergo magna ſolennitas, & celebritas debet ſeruari in tantis ſponſalibus, tanti, & talis ſponſi: & merito etiam anima debet ſeruare ueram fidelitatem, & integrum amorem tali ſponſo: & omnia quæ ei promiſit, meritò etiam debet ſemper recordari de tanto matrimonio, & de omnibus quæ promiſit, & ſummè cauere ne corrumpat tantum, & tam mirabile matrimonium. Ex iſtis igitur, quæ dicta ſunt, apparet qualiter anima aſcendit per baptiſmum, non ſolum cognoſcendo per uiſibile inuiſibile, & ſuſcipiendo inuiſibile per uiſibile: immo etiam aſcendit ad matrimonium, & nuptias Chriſti filii Dei, & fit ſponſa filii Dei. Aſcendit etiam uſque ad filiationem Dei, quia fit filia Dei aſcendit etiam, quia fit digna, ut filia Dei, ut intret in regnum Dei ad ſocietatem Angelorum, & tamen ante baptiſmum erat meretrix diaboli, & damnata in æternum cum diabolo, & Angelis eius.

Igitur ſacramentum baptiſmi eſt ſcala aſcendendi, & deſcendendi, ut dictum eſt, & lauacrum regenerationis, & renouationis, & purificationis, & mundificationis, ut declaratum eſt.

Quòd secundum sacramentum, est sacramentum confirmationis; per quod homo iam per baptismum nouiter genitus roboratur, & augmentatur, & ad perfectam ætatem ducitur in esse spirituali & gratiæ, & confirmatur ad pugnandum, & ad nomen Christi audaciter, & publicè confitendum, & fit per unctionem crismatis in fronte cum verbis ordinatis. Cap. CCLXXXIIII.

DEclaratum est aũt qualiter per sacramentũ baptismi homo recipit nouum esse spiritua le, quo ad animam, & de nouo regeneratur, & renascitur, & est propriè natiuitas spiritualis ipsius animæ. Et quoniam per uisibilia & corporalia ascẽdimus ad cognoscendum inuisibilia & spiritualia, quia ipsa sensibilia & corporalia portant similitudinem, & quandam imaginem rerum spiritualium & intellectualium. Ideo quia dupliciter est uita in homine. s. uita corporalis, & spiritualis; & etiam duplex ætas. s. animæ & corporis; & ideo ex illis quæ videmus fieri in vita & ætate, & natiuitate corporali & uisibili, possumus arguere & percipere quid existat in uita, & ætate, & natiuitate spirituali. Et quoniam in uita corporali & uisibili, primo homo generatur, & accipit, & incipit esse uiuere per generationem. Deinde post generationem & natiuitatem, accipit augmentũ & crementum, donec perueniat ad ætatem & robur, & ad perfectam virtutem, ut possit facere perfectas operationes humanas secundum corpus. Sic ergo est ibi primo generatio, deinde augmentum corporale per quod homo peruenit ad perfectam ætatem. Sic autem conformiter fit in uita spirituali ipsius animę, quoniam primo homo accipit vitam spiritualem, & generatur quo ad illã uitam, deinde oportet & ꝙ recipiat augmentum uitæ spiritualium, donec anima perueniat ad perfectam ætatem vitę spiritualis, & roboretur, & confortetur,

Quomodo confirmatio se habeat ad baptismũ

fortetur,& firmetur in tali uita, vt perfectè possit operari operationes quæ pertinent ad uitam spiritualem. Et ideo quia per baptismum homo recipit de nouo uitã spiritualem,& incipit esse,& est q̃dam generatio spiritualis,necesse etiam est, ꝙ sit aliud sacramentum post baptismum, in quo anima recipiat augmentum uitæ spiritualis,& in quo anima recipiat ętatem perfectam,& fortitudinem,& robur uitæ spiritualis. Et ideo post sacramentũ baptismi, ordinatum est sacramentum confirmationis,quod ita se habet ad baptismum,sicut augmentum ad generationẽ, quia sicut baptismus est quædam spiritualis generatio, ut homo uiuat in uita Christiana; ita etiam sacramentũ confirmationis est quoddam spirituale augmentum promouens hominem in ætatem spiritualem perfectam; & ideo est sacramentum plenitudinis & est perficiẽs illud, quod datum est prius in baptismo, in quo datur ipsi animæ gratia ad augmentum & plenitudinem,& ad robur; & illa gratia prima.quæ erat suscepta in baptismo, crescit & confirmatur,& perducitur ad perfectionem. Vnde gratia quæ datur in baptismo , lauat animam totaliter , & ista est sua propria operatio , seu gratia quæ datur in sacramento confirmationis, roborat animam, atque confirmat. Et ideo quia ista est alia operatio distincta a prima , necesse est, quòd sit aliud instrumentum distinctum a primo, ut omnia fiant ordinato modo. Si enim ordo debitus seruatur in reb.corporalibus,& in uita corporali , quanto magis debet esse ordo in uita spirituali, quum idem dominus ordinauerit utranque uitã. Et ideo ubi est noua operatio , & nouus effectus in anima,ibi debet ordinari nouũ sacramẽtũ, & ad specialem effectum, debet ordinari speciale sacramentum. Vnde sacramenta ordinantur ad animam perficiendam,seruandam,& complendam,& Christus per ipsa sacramenta operatur in anima nostra faciendo in ea distinctas operationes,& distinctos effectus per distincta sacramenta tanquam per quædam medicamenta & instrumẽta distincta secundũ indigen-

Effectus confirmationis.

Quòd confirmationis sacramentũ est sacramẽtum distinctum a baptismo,

gen-

gentiam animæ, & secundum quod ei cōuenit, & expedit iuxta suā naturā, & capacitatē suā, ut omnia fiant de gra du in gradu. Quia enim pp hominē fecit omnia, sic utiq; facit secundum quod cognoscit expedire magis homini. Necessarium est autem homini etiam ut recipiat gratiam confirmantem, & roborantem, & augmentantem, & perficientem animam in uita spirituali, quam recipit in baptismo de nouo: quoniam si homo post baptismum habet uiuere, necesse est, quòd pugnet contra inimicos suos, & contra inimicos uitæ spiritualis, & fidei Christianę tam uisibiles, quàm inuisibiles, occultos, seu manifestos; & hoc cum gratia sibi data. Est etiam necesse, quòd confiteatur nomen Iesu Christi publicè, & audacter sine timore, & sine uerecundia, tanquam membrum ipsius Christi; & quia Iesus Christus est Deus, & homo, crucifixus pro hominibus, & Dei filius, ęqualis per omnia in deitate Deo Patri, quia publicè confiteri coram hominibus, quòd Christus crucifixus est Deus, & homo, est fortissima fides; & etiam apparet quid derisorium maximè coram potentibus inimicis, qui possunt occidere, & dare tormenta. Et ideo propter istam cōfessionem fiendam eo modo quo fieri debet, necessarium fuit, ut homo reciperet gratiam confirmantem, ut sit constans, & fortissimus tam in pugna, quàm in confessione nominis Christi. Et quoniam quodlibet sacramentum est scala cognoscendi, & suscipiendi inuisibile per uisibile; ideo sicut in sacramento baptismi factum est, ita fiet processus in isto sacramento. Vnde oportet, quòd in quolibet sacramento uisibile proportionetur rei inuisibili quo ad significationem, & repræsentationem. Et ideo quia crisma, quod est compositum ex oleo oliuarum, & ex balsamo, est res uisibilis in isto sacramēto, & iniunctio fit exterius in fronte cum uerbis, quæ significant operationem, quę fit interius in animo, quę sunt ista; Signo te signo crucis, confirmo te crismate salutis: in nomine Patris, & filii, & Spiritus sancti. Et ideo tam per oleum, & balsamum, quàm per

Materia cō firmationis.

Forma confirmationis.

rba, ve

verba possumus arguere omnia illa quę fiunt in homine per istud sacramentum. Vnde sicut videmus, quòd oleũ natat super aquam, & ascendit, ita significatur quòd gratia, quæ confertur in isto sacramento, natat & ascendit supra gratiam, quæ datur in baptismo est superior, quia illa datur ad abluendam animam, & ista est ad roborandum animam, & augmentandum; & fortificandũ in pugna. Et etiam sicut oleum reddit aquam saporosam, & sapidam: ita significatur, quòd per gratiam, quæ datur in hoc sacramento: homo recipit maiorem saporem in Christo, & redditur magis saporosus aliis hominibus in fama & conuersatione, in vita, & in omnibus operationibus suis; ita ꝙ per istam gratiam homo efficitur aptus ad conuersandum cum hominibus. Item sicut extenditur oleum, & dilatatur magis quàm aqua, quia modica gutta olei crescit, & extenditur, quod oleum significat crementum, & augmentũ; ita significatur, quòd per istam gratiam, quę datur in isto sacramento, homo christianus extenditur, & dilatatur exterius ad alios homines per bonas operationes, & per confessionem nominis Christi, & reddit nomen Christi amabile in cordibus aliorum. Et significatur etiam, quòd per istam gratiam homo recipit augmentum, & crementum spirituale, & plenitudinem gratiæ. Item etiam sicut oleum est nitidum, & significat, quòd in hoc sacramento datur gratia per quam homo habet conscientiam nitidam, & opera nitida. Item etiam arbor oliuæ semper habet virorem, & viriditatem, & nunquàm perdit neq; per frigus, neq; per calorem; ita significatur, quòd per gratiam quæ confertur in isto sacramento, homo semper habet virorem & viriditatem, & est fortis, & constans in vita spirituali, & nulla tribulatione desistit a confessione nominis Christi. Item etiam sicut oleum est linitiuum, dulcificatiuum, & suaue, ita significatur, quòd gratia Spiritus sancti, quæ datur in isto sacramento, est linitiua, dulcificatiua, & suauis, ita quòd facit hominẽ lenẽ, dulcẽ, & suauẽ, & mise-

Effectus cõfirmatiõis.

sericordem aliis in conuersatione; ita quòd cum lenitate, & dulcedine, & suauitate conuersatur inter homines alios tam bonos, quàm malos. Et ideo oleum rectè significat gratiam Spiritussancti, quia proprietates olei rectè conueniunt cum gratia Spiritussancti, & cum operationibus eius. Et cum oleo miscetur balsamum in hoc sacramento; & ideo significatur, quod sicut balsamum habet pretiosum odorem, & est ualde odoriferum, quem odorem emittit extra se; ita similiter gratia quæ confertur in hoc sacramento; homo extra se emittit odorem bonæ famæ, & bonæ uitæ ad alios homines, & attrahit alios homines ad se, & reddit nomen Christi odoriferum aliis hominibus. Apparet igitur qualiter ista unctio uisibilis, quæ fit exterius in corpore per crisma, rectè proportionatur cum unctione inuisibili, quæ fit interius in anima per gratiam Spiritussancti, significando, & repræsentando. Et quia ista unctio fit in fronte; ideo significatur, quòd in isto sacramento datur gratia ad pugnandum publicè, ad confitendum nomen Christi publicè; & audacter sine timore, & sine uerecundia, & erubescentia. Vnde signum fortitudinis, & constantiæ ostenditur in fronte; & timor, & uerecundia, ostenditur in facie, & maximè in fronte. Et ideo ad significandum, quòd per gratiam, quæ datur in isto sacramento, homo interius accipit robur, & fortitudine ad pugnandum contra timorem, & uerecundiam, ut non formidet, neque uerecundetur, quando erit necesse confiteri publicè ueritatem, neque propter ignominiosam mortem in cruce, neque propter pœnam, & ignominiam passionis, ut scilicet non formidet pro confessione nominis Christi, si opus fuerit sustinere quamcunque pœnam, uel ignominiam tanquàm uerus pugil, unctus ad prælium, & tanquā strenuus miles Christi ferens in fronte signum regis sui, & triumphale uexillum crucis eius. Et ideo, quum confirmatur manus, & crux imprimitur fronti ad significandum omnia prædicta. Sic igitur homo baptizatus, & Christianus, recipiendo talem unctionem

crismatis

criſmatis in fronte per modum,& formam,ut fieri debet cum uerbis ſupradictis,confirmatur intus in anima,& roboratur,& recipit gratiam inuiſibilem, per quam recipit augmentum ſpirituale,& peruenit ad perfectam ætatem ſpiritualem,& fit plenus Chriſtianus,& eſt aptus ad omnia ſupradicta , quæ neceſſaria ſunt homini Chriſtiano , ſi debeat uiuere in hoc mundo . Et ſic apparet differentia inter ſacramentum baptiſmi, & confirmationis,quia ſacramentum baptiſmi eſt quædam mutatio de non eſſe ad eſſe , ſed ſacramentum confirmationis eſt quoddam ſpirituale augmentum de eſſe imperfecto , ad eſſe perfectum ; de ętate imperfecta , ad ætatem perfectam ; & de puero ad uirum. Et ſicut ſe habet augmentum ad generationem ; ita ſe habet confirmatio ad baptiſmum.

Quòd tertium eſt ſacramentum corporis,et ſanguinis Chriſti Ieſu,quòd eſt ſacramentum unitatis,& communionis, & uiaticum refectionis , & ſacrificium oblationis, in quo homo Chriſtianus iam genitus, & uiuens per baptiſmum in uita ſpirituali , & in eſſe gratiæ, & roboratus, & augmentatus per confirmationem , nutritur,& conſeruatur in eadem uita ſpirituali, ne deficiat in uia, & ſuſtentatur donec ueniat ad æternam uitam , & gloriam, & per quod unitur Chriſto , & membris eius per amorem,& mutatur, & transfertur in eum,ſicut nutrimentum in nutritum. Cap. CCLXXXV.

QVoniam autem uita ſpiritualis conformatur uitæ corporali , ut iam dictum eſt, ideo ſicut in uita corporali reperitur primo generatio per quam accipit homo uitam , & requiritur augmētū per quod homo ꝑducatur ad perfectionē uitæ; ita ēt reqritur alimētū,& nutrimētū ꝑ qđ homo cōſerue

tur in vita. Et ideo sicut in vita spirituali, oportuit baptismum esse, qui est spiritualis generatio, & etiam confirmationem, quæ est spirituale augmentum, ita oportuit esse sacramẽtum vnum, quod esset spirituale alimentum & nutrimentum in quo homo conseruaretur totaliter, & compleretur in bono, & in spirituali vita. Et quia iam declaratum fuit in tractatu de amore ad longum, quid est verum bonum hominis, & fuit declaratum, quòd amor Dei est totum bonũ hominis, & vita eius: & quòd de amore Dei nascitur verum gaudium, & delectatio vera, tanquã fructus de quo anima viuit: & etiã fuit dictũ, quòd finale cõplementũ hominis, est vt homines vniantur cum Deo per amorem, & inter se; ita quòd vnus diligat alium sicut seipsum; & oẽs reputent se tanquàm vnum hominem, nec aliter erit complementum in hominibus, nisi sit tanta vnitas, quòd diligant se sicut vnum, & hoc non potest fieri nisi primo sint vniti cum Deo; ita quòd quilibet vniatur primo cum Deo, & virtute illius vnionis vniantur inter se, & quia ista perfecta vnitas fit per amorem, qui mutat, & conuertit amantem in amatum, & vnit amantem cum amato. Ideo necessarium est hominibus christianis, vt habeant vnum sacramentum, in quo recipiant amorem, per quẽ vniantur inter se quotidie. Vnde quilibet christianus est membrum Christi per baptismum, & omnes christiani faciunt vnum corpus cũ Christo, & ideo sicut membra habent vnitatem cũ capite, & inter se, ita christiani debẽt habere unitatẽ cũ Christo, & inter se: & nisi vniantur primo cum Christo perfecta vnione, non possunt adinuicem vniri, quia vnitas membrorum oritur, & causatur ab vnitate capitis. Et ideo quilibet christianus si vult habere perfectam vnitatem cum aliis Christianis, est necesse quòd primo habeat vnitatem cum Christo perfectam, & quanto magis vnitur cum Christo, tantomagis vnitur cum omnibus christianis. Tunc enim homo christianus perficitur, & completur, & nutritur quando vnitur cum Christo per amorem

Cap. 247. &c.

Oportet habere sacramentũ vnitatis.

rem, quia per amorem christianus couertitur, & mutatur in Christum, & assimilatur ei: & per consequens unitur cum oibus membris suis. Vnde sicut nutritio corporalis fit per calorem naturalem, ita nutritio spiritualis fit per calorem spiritualem.s.per amorem. Et sicut calor naturalis conuertit nutrimentum in rem nutritam, & unit: ita amor couertit amantem in rem amatam & unit. Sed tamen contrario modo fit nutritio spiritualis, & corporalis: quia in nutritione corporali nutrimentum, seu alimentum conuertitur in substantiā rei nutritę, sed in nutritione spiritualis uitę, res nutrita conuertitur in naturam rei nutrientis, & nutrimenti, & ipsum nutrimentum non mutatur, sed solum res nutrita. Et causa istius diuersitatis est, quia res amans, nutritur de re amata, quia res amata est nutrimentum, & alimentū, & cibus rei amantis; & quia amor conuertit amantē in amatum; quia ista est sua natura, ut declaratum est; ideo res quæ amat, conuertitur in rem amatā; & per consequens in nutritionē spiritualis uitæ, res nutrita couertitur, & mutatur in rem nutrientem. Et quia Christus Deus & homo est res amata, & Xpanus est res amans, ideo Xps est nutrimentum, & alimentū christiani spirituale; & christianus per amorē ...tatur, & conuertitur in Xpm, & recipit formam, & similitudinem, & imaginē Xpi; & ipse Xps non mutatur, sed magis mutat, & transformat Xpianum in seipsum. Vnde sicut in nutrimento corporalis uitæ, ipsum alimentum expoliatur, & denudatur a sua natura propria, & forma, & recipit similitudinem, & formam rei quæ nutritur, sicut panis suscipit formam carnis, ita per contrarium in nutritione spiritualis uitæ, quæ fit per amorē res nutrita expoliatur, & denudatur a sua propria natura, & forma, & recipit similitudinem, & formam rei nutrientis. Sicut ergo se habet nutrimentum ad rem nutritam in nutritione corporalis uitæ, ita se habet res nutrita ad nutrimentum in nutritione spiritualis uitæ, quantum ad trāsmutationē. Sed in nutritione spirituali tā res nutriēs,

Nutritio corporalis cōtrario modo se habet ad spiritualem.

Cap. 130.

Quomodo Christus ē cibus spiritualis christiani.

Quomodo nutritus crescat.

quàm res nutrita,crescunt;sed aliter, & aliter, quia Christianus,qui est res quæ nutritur, crescit in uigore,& confortatur, & fortificatur, & melioratur in seipso, quando mutatur in Christum ; sed Christus non crescit in seipso, nec recipit uigorem,sed solum crescit, quia fit unum corpus nouum, in quo Christiani fiunt membra, & ipse caput;& sic Christus crescit in membris suis,& totum illud corpus potest uocari Christus;quia ipse est caput,& Christiani sunt eius membra. Et sic Christus,dũ mutat Christianos in seipsum,& transformat per amorem,tunc facit crescere corpus suum nouum ; & sic quilibet Christianus dum nutritur à Christo per amorem,fit uerum membrũ Christi.Et quia natura amoris est quod quando res amãs suscipit rem amatam,tunc capitur,& suscipitur à re amata;ita ꝙ res amans per amorem capitur; ideo dum Christianus accipit Christum per amorem tanquàm suum nutrimentum,tunc capitur à Christo,& Christus à Christiano comeditur,& crescit ; quia suum corpus crescit. Quia igitur per amorem fit nutritio spiritualis uitæ;& per amorem Christiani nutriuntur in Christo,& sunt uera membra eius, & transformantur in Christum, & uniuntur ei; & per consequens uniuntur inter se perfecta unitate;ideo ut ista nutritio fiat continuè, & unitas ista obseruetur,& crescat, & membra Christi cõtinuè nutriantur;ideo Christus instituit, & ordinauit propter istam nutritionem,spirituale sacramentum corporis & sanguinis sui, in quo corpus suum ueraciter,& realiter continetur,& in quo ipsemet est præsens in sua propria persona, quia ipse solus est uerum alimentum, & nutrimentum uitæ spiritualis.

Quare hoc sacramentũ instituit.

Et quia in quolibet sacramento est uisibile, & inuisibile, & quodlibet sacramentum est scala cognoscendi, & suscipiendi ; ideo sicut in baptismo,& confirmatione factum fuit, ita faciamus in isto sacramento, & ascendamus de uisibili ad inuisibile. Vnde sicut in sacramento baptismi res uisibilis est aqua,& ablutio per aquã cum uerbis ordinatis, & ĩ sacramẽto cõfirmationis,res uisibilis ẽ crisma,

seu

ſeu oleum,& unctio per criſma cũ uerbis ordinatis; ita in iſto ſacramẽto res uiſibilis eſt panis,& uinum,cũ uerbis ordinatis à Chriſto;& deinde fit mãducatio viſibilis,ſicut in baptiſmo fit ablutio,& in cõfirmatione fit unctio.Sed eſt differentia inter iſtas res uiſibiles, quæ ſunt in hoc ſacramẽto,& inter res uiſibiles aliorũ duorũ, quia in baptiſmo aqua remanet aqua,& in confirmatione,oleũ remanet oleũ,ſed in iſto ſacramẽto,panis non remanet panis, nec uinũ remanet uinũ, quia uerba iſtius ſacramẽti ſunt alterius cõditionis,quã uerba aliorũ ſacramentorũ,quæ ſignificãt effectũ,& operationẽ inuiſibilẽ,quæ fit intus in anima,& nõ ſignificãt effectũ aliquẽ fieri in aqua,nec in oleo, ſed in iſto ſacramento uerba ſignificant effectũ, & operationem inuiſibilem fieri in ipſis rebus uiſibilibus, ſcilicet in pane,& in uino, quia ſignificant tranſmutationẽ realem & ueram panis in corpus Chriſti, & uinum in ſanguinem eius. Et ideo ſicut realiter, & ueraciter dum uerba proferuntur in aliis ſacramentis fit effectus, & operatio inuiſibilis nouiter in anima,ita ſimiliter,dum uerba proferuntur ſuper res uiſibiles, ſcilicet ſuper panem,& uinum, fit effectus, & operatio in pane,& uino,ſecundum quod uerba ſignificant:quia non uidetur maior ratio de uerbis baptiſmi,quàm de uerbis iſtius ſacramenti,quàm habeant maiorem efficaciam,quum iſtud ſacramentum ſit nobilius,& maius. Si ergo uerba, quæ proferuntur in ſacramento baptiſmi, quod eſt primum, habent efficaciam, ut homo baptizetur in anima intus, ſequitur, ꝙ uerba etiam iſtius ſacramenti habeant efficaciam,ſcilicet ut panis mutetur in corpus, & in carnem Chriſti ueram, & uinum in uerum ſanguinem eius. Et ſi baptiſmus eſt uerum ſacramentum, neceſſe eſt, quòd iſtud ſit uerum ſacramentum,quum idem dominus utrunque ordinauerit,& inſtituerit. Sed per experientiam apparet,quòd baptiſmus eſt uerum ſacramentum, quia homo mutatur, & renouatur in uita, ergo & iſtud eſt uerum ſacramentum.

Materia huius ſacramẽti.

Differentia materiæ,& formæ huius ſacramẽti ab alijs.

Probatio, quòd uerba Christi faciunt quod significant. Capit. CCLXXXVI.

Differentia inter uerba hominis, & Dei.

Quòd uerba in sacramentis faciunt quod significant.

QVod autem verba Christi faciunt quod significant realiter, & de facto, hoc manifestatur sic. Oportet enim de necessitate, quòd uerba Creatoris ascendant per unum gradum super uerba creaturæ, & necesse est dare unum gradum uerbo Dei magis super uerbum hominis, sed uerba creaturæ, scilicet hominis, semper significant aliquid, ergo uerba Dei magis debent habere ultra significationē, scilicet, ꝙ faciunt, & significant, ita ꝙ uerba Dei, & significant, & faciunt, ꝙ significant, aliter plus nihil haberent, quàm uerba hominis, quod est absurdissimum. Si ergo uerba hominis habēt hanc uirtutem, quod significant, sequitur, ꝙ uerba Christi, qui est Deus, & homo, habent hanc uirtutem, quod significant: & ultra hoc faciunt quod significant. Ergo uerba, quæ proferuntur in sacramentis, significāt, & faciunt quod significant. Sequitur ergo, quòd uerba quæ significāt suum corpus esse, & existere in hoc sacramento, faciunt ipsum existere ibi mutando panem in corpus, & uinum in sanguinem. Itē etiā uerba hominis semper significant, & non semper est ita sicut significant in re, immo aliquādo sunt falsa, ergo oportet, quod uerba Christi Dei & hominis, habeant unū gradum magis. i. ꝙ significant, & semper sit ita, sicut significant in re, ita ꝙ non possunt esse falsa, sed semper sunt uera, & hoc necesse est, aliter nil plus haberent Christi uerba, quā uerba hominis puri. Quū ergo uerba istius sacramenti sunt uerba Christi, & non puri hominis; sequitur, ꝙ semper sint uera, & ita est sicut significant. Item etiam si creatura habet uirtutem mutandi aliā creaturam in se, ut caro mutat panem in carnem, & in seipsam, quare etiā uerba Christi non haberent uirtutem, ut mutent panem in carnem suam, & uinum in sanguinē suum, quum ipse

Christus

Christus ordinauerit uerba certa, & determinata ad hoc. Ergo necesse est, quòd uerba Christi faciant quod significant, & semper sint uera, maximè quum ipse non possit mentiri. Ergo in isto sacramento necesse est, quòd fiat uera mutatio in pane, & in uino, ut sit ibi uerũ corpus Christi, & uerus sanguis. Si enim dum proferuntur uerba in baptismo, fit mutatio intus in anima inuisibili; & uerè lauatur anima, multo magis dum proferuntur uerba Christi super panem, & uinum eo modo quo ordinatum fuit una mutatio fit in pane; & uino, quæ sunt res corporales & corruptibiles. Ecce igitur differentia inter res uisibiles, & corporales istius sacramenti; & aliorum sacramentorum. Vnde alia sacramenta, sicut baptismus, & confirmatio, perficiuntur, & complentur per applicationem ad hominem, sed istud sacramentum perficitur, & completur sine applicatione ad hominẽ per se. Et ualdè conuenit hoc, quia istud sacramentum est alimentum, & nutrimẽtum spirituale, & est refectio spiritualis, & hoc fit per amorẽ, & nihil magis inflammat ad amorem, quàm præsentia Christi realis. Deinde autem istud sacramentum applicatur ad hominem, & hoc per modum manducationis, & potus, & ad modum cibi, & potus, quia habet formam cibi, & potus, quia comeditur, & bibitur. Sic ergo in isto sacramento sunt omnia ista primo panis, & uinum: secundo mutatio panis in corpus Christi, & uini in sanguinem per uerba, & ultimo est uisibilis comestio, & potatio realis istius sacramenti. Et quia uisibile in sacramentis significat inuisibile, ut iam dictum est, quia illud quod uidetur est imago, & signum illius quod nõ uidetur, ascendamus de uisibili ad inuisibile. Vnde in isto sacramento est duplex inuisibile, unum extra hominem, aliud intra hominem, quia in isto sacramento fit duplex effectus, primus in ipsis rebus corporalibus, scilicet pane, & uino; & secundus intus in anima; quia necesse est, quòd per istud sacramentum fiat in anima aliquod inuisibile, & spirituale, sicut per baptismum, & per confirmationem; & quòd ho

Differentia aliorum sacramentorũ ad illud.

Cap. 281.

Duplex effectus illud sacramenti.

corpus in Christo: Et ita per hoc significatur vera unitas christianorum inter se, & cum Christo per amorem, ita quòd significatur, quòd per Christum contentum in isto sacramento, fit uera unitas inter omnes Christianos, qui debent sumere istud sacramentum. Et sic forma panis & uini sunt imago & signum unitatis Christianorum cum Christo, & inter se. Et sic per formam panis & uini significatur duplex inuisibile, scilicet corpus Christi uerum, & istud inuisibile continetur realiter in isto sacramento, & aliud inuisibile est unitas, & societas christianorum in uno corpore, & hoc est corpus Christi mysticum, Christus mysticus, & istud inuisibile non continetur sub forma panis & uini, sed solus Christus, qui est caput, & causa istius unitatis. Ita significatur, quòd Christiani per istud sacramentum uniuntur cum Christo, & inter se; & ideo est sacramentum, & imago, & signum, & mysterium unitatis, & societatis, & pacis & concordiæ, & ueræ amicitiæ, & fraternitatis; ita quòd per istud sacramentum christiani fiunt unum cum Christo, & inter se sicut grana frumenti sunt unus panis. Et ideo quia omnes fideles christiani sunt membra Christi, & ipse est caput omnium, sequitur, quòd omnes christiani sunt in isto sacramento eodem modo quo sunt uniti cum Xpo, nō quòd continentur ibidē realiter, sed tantū repsentaliter, & quia significentur ratione unitatis p sacramētum. Et iō istud sacrm est sacramētum oīm Christianorum, & cōionis, & ubicunq; sit, & fiet, repsentat omnes xpianos, qa realiter, & ueraciter cotinet illum, qui est caput oīum xpianorū; & caput semp respicit mēbra, & mēbra respiciunt caput. Et quia unitas ista nō pōt fieri nisi p amoré, & dilectionē, quia amor unit, & mutat, ideo istud sacramentū est sacramentum amoris & charitatis. Sic ergo hoc sacramētū est imago, & signum refectionis, seu mutationis spiritualis, & unitatis, & per consequens significatur, quòd perfectio spiritualis consistit in uera unitate cum Xpo, &

...mentum significat unitatem christianorum, et Christi.

Corpus Christi uerum & mysticum.

Est sacramentū amoris, & unitatis.

& cum membris eius, in uero amorem per quem cauſatur unitas uera. Et quia in refectione, & in uera unitate, & amore eſt gaudium, & delectatio, & lætitia; ideo iſtud ſacramentum eſt ſacramentum gaudii, & letitiæ, & delectationis, & ſocietatis. Et quia in iſto ſacramento realiter continetur ille qui eſt omne bonum per modum cibi, & potus, & alimenti; ideo eſt ſacramentum omnis dulcedinis, omnis bonitatis, & omnis perfectionis, & uirtutis.

Quid ſignificat tranſmutatio, quæ fit in pane, & in vino. Cap. CCLXXXVII.

ET quoniam in iſto ſacramento ipſę res uiſibiles, ſcilicet panis, & uinum realiter mutãtur, & conuertuntur in corpus, & ſanguinem Ieſu Chriſti, & non remanent; & in aliis ſacramentis non mutantur, ſicut aqua non mutatur in baptiſmo; ideo ſignificatur, quòd iſtud ſacramentum eſt tranſmutatiuum, & conuerſiuum, & quòd per hoc ſacramentum Chriſtiani totaliter conuertuntur, & mutantur in Chriſtum; & ſicut res corporales conuertuntur in corpus Chriſti, ita ſignificatur quòd Chriſtiani per hoc ſacramentum conuertuntur in animam Chriſti, & in eius diuinitatem, & in ſuam uoluntatem. Et ſicut ipſæ res corporales, ſcilicet panis, & uinum exaltantur, & dignificantur in iſto ſacramento tanta exaltatione, & dignificatione, qua nõ poteſt cogitari maior, nec poſſunt plus aſcendere, quia tranſeunt in corpus Chriſti glorificatum; ita ſignificatur, quòd per iſtud ſacramentum Chriſtiani exaltantur, & dignificantur tanta exaltatione, & dignitate, qua nõ poteſt cogitari maior in hoc mundo, & efficiuntur diuini, & deificantur, & conuertuntur in Chriſtum; qui eſt Deus & homo, & conuertuntur in ſuam uoluntatem. Et ſicut ibi fit plena conuerſio panis, & uini

Per hoc conuertimur in Chriſto.

Exaltamur & deificamur.

uini remanet; ita significatur, quòd per istud sacramentum fit plena conuersio Christiani in Christum, ita quòd nihil remanet de propria uoluntate, nec de proprio amore, nec de proprio sensu, sed totum quicquid est hominis, inquantum homo est, totum conuertitur in Christum. Et sicut substantia panis & uini inuisibilis, & occulta, conuertitur & mutatur in corpus, & sanguinem Christi, tamen forma panis & uini remanet exterius uisibiliter; tanquam signa, & uestigia, & imago; ita significatur, quòd per istud sacramentum anima Christiani inuisibilis & occulta, quæ est tota substantia eius, cõuertitur in anima Christi, & in eius deitatem, & inuisibiliter, & occultè, & tamen corpus remanet exterius uisibile in sua forma, & in sua natura; ita quòd sicut panis exterius apparet panis, & interius est tamen mutatus; ita homo apparet exterius idem, & tamen interius est mutatus totaliter quo ad animam. Et sicut mutatio quæ est in pane & uino, est intrinseca & substantialis, & fundamentalis, & cordialis; ita significatur, quòd per istud sacramentum fit in homine mutatio intrinseca substantialis, & fundamentalis, & cordialis; ita quòd cor hominis mutatur in cor Christi. Sic ergo sicut Christus in isto sacramento transmutat, & conuertit in corpus suum & sanguinem res ipsas corporales per uerbum suum; ita transmutat in isto sacramento ipsas animas in seipsum. Et sic transmutatio corporalis repræsantat, & significat transmutationem spiritualem. Et quia etiam corpus hominis potest meliorari, sicut anima suo modo; ideo etiam sicut panis, qui est res corporalis melioratur tanta melioratione, qua non potest fieri maior, quia transit in corpus Christi; ita etiam significatur, quòd corpus Christiani melioratur per istud sacramentum, tantum quantum meliorari potest in hoc mundo, ita quòd fit castum, mũdum, purum, sanctum, obediens animæ. Ita etiam quia panis significat corpus, & uinum significat animã, quia panis pertinet ad carnem, & uinum ad sanguinem, in

Animam nostram conuertitur in suam.

Corpus nostrum per hoc sacramentũ summè melioratur.

quo est sedes animæ; ideo significatur, quòd sicut panis & uinum meliorantur tanta melioratione, qua non potest cogitari maior, ita similiter per istud sacramantum anima, & corpus Christiani meliorantur tanta melioratione, quæ non potest cogitari maior in hoc mundo. Et per consequens significatur, quòd per istud sacramentũ Christianus consummatur, & perficitur, & peruenit ad ultimum complementum bonitatis, quantum fieri potest in hoc mundo. Ecce igitur qualiter duo sunt in hoc sacramento exterius, quæ significant omnia inuisibilia, quæ fiunt Christiano per istud sacramentum, scilicet forma panis, & uini uisibilis, & ipsa transmutatio, quæ fit in eis.

Quid significat realis manducatio istius sacramenti visibilis. Cap. CCLXXXVIII.

ET quia omnia sacramenta propter hominem sunt, ideo debent applicari ad hominem; & ideo istud sacramẽtum debet applicari ad hominem. Sed sacramentum baptismi non est sacramentũ nisi quando actu applicatur ad hominem lauando, & ẽt confirmatio ungendo, sed istum sacramentum antequã applicetur ad hominem, iam est sacramentum completum in se; & hoc significat, quòd homo antequam applicetur ei istud sacramentum, debet habere summam deuotionem, & reuerentiam in isto sacramento; & ante debet cogitare mysteria, & significationes istius sacramenti; ita quòd primo debet excitari totus homo intus, & extra ad amorem, & deuotionem ex præsentia tanti sacramenti, in quo continetur Christus Deus & homo, & verus Redemptor, & Saluator, & amicus summus. Et etiã quia in isto sacramento fit conuersio hominis in Christum; & ista conuersio fit per amorem ardentem, & deuotionem; ideo oportet, quòd primo Christianus calefiat, &

Manducãs debet habere deuotionem.

igni a-

igniatur per amoris deſiderium, ut ſit aptus conuerti in Chriſtum,& hoc fit dum cogitat præſentiam realem Ieſu Chriſti filii Dei,qui ex infinita,& dulciſſima charitate uoluit mori pro ipſo,& ideo in ſacramento dēt eſſe ſumma deuotio, & plus ſine comparatione, q̃ in aliis; ideo antequam applicetur homini,iam eſt ſacramentum. Et ideo iſtud ſacramētum iam habet uirtutem in homine, & operatur in homine antequam applicetur ei realiter, & dat uirtutem inuiſibilem, & amorem, & ardorem, & unitatem; & ſi homo nō poteſt ipſum capere ex ſola deuotione operatur in eo,ſed tamen nō tantum operatur, ſicut quando applicatur realiter homini. Sicut ergo alia ſacramenta operantur in homine interius inuiſibiliter, dum applicantur;ita etiam iſtud ſacramentum operatur in homine dum applicat̃ ei realiter. Et ſicut alia ſacramēta hñt proprium modum applicandi uiſibiliter in quo ſignificatur operatio q̃ fit interius inuiſibiliter,ut in baptiſmo ablutio exterior eſt modus applicandi,q ſignificat ablutionē interiorem inuiſibilem in anima;ita iſtud ſacramentum hēt ſuum proprium modum applicandi uiſibilē,in quo ſignificatur operatio inuiſibilis,q̃ fit interius in anima,& modus applicandi ad hominē,& ſuſcipiēdi, eſt per mãducationem,& potationem; ita ꝙ manducando homo,ſuſcipit iſtud ſacramentũ, ſicut lauãdo ſuſcipit ſacramentũ baptiſmi.Et ideo ſi hō ſuſcipiendo aquã, ſuſcipit gratiã inuiſibilē in anima, & donũ Chriſti inuiſibile, qđ datur in baptiſmo, quãto magis ſuſcipiendo realiter nō aquã,ſed ipſum Chriſtum Deum,& hominē ſub forma panis & uini,in quo eſt totum,& a quo eſt omne bonum,& omnis gratia,recipiet inuiſibilem gratiam,& donum ſuum? Et ſi ſuſcipiendo aquã, quæ non uiuit, non ſentit; recipit homo gratiam, ergo quanto magis ſuſcipiendo ipſum ſub forma uiſibilis panis, qui eſt uiuens in æternum uerus Deus, & uerus homo, recipiat gratiam. Et ſi etiam ſuſcipiendo aquam corruptibilem, homo ſuſcipit gratiam Chriſti, quanto magis

Hoc ſacramentum habet uirtutem ante ſuam applicationem.

Per manducationem propriè applicatur nobis.

Homo accipit gratiæ plenitudinem.

gis ſuſcipiendo Chriſtum immortalem, & incorruptibilem, ſuſcipit gratiam ad ſuſceptionem iſtius ſacramenti, tanquam ad maximum ſacramentum. Et ideo in iſto ſacramento homo recipit plenitudinem gratiæ, & ſuſcipit illum qui eſt totum, & completum bonum. Et quia amor, & charitas, eſt plenitudo omnis bonitatis, ideo in iſto ſacramento ſuſcipitur amor, & charitas; quæ eſt omne bonum. Quia igitur Chriſtianus ſuſcipit Chriſtum in iſto ſacramento manducando, & tranſgluttiendo ad modum cibi corporalis, ponendo intus in corpore, & in corde, & alia ſacramenta recipit exterius; ideo ſignificatur, & eſt ſignum, & imago, quòd ipſe Chriſtianus debet recipere Chriſtum in corde ſpiritualiter, & ei debet uniri per fidem, & amorem; & quòd iſtud ſacramẽtum confortat cor ſpirituale intus, & ſignificatur, quòd ſicut illud quod comeditur, in corpus conuertitur, & recipit naturam eius; ita ſimiliter Chriſtianus per illud ſacramentum conuertitur in Chriſtum, & recipit naturam eius, & per conſequens efficitur diuinus, & deificatus; & ſignificatur, quòd Chriſtus conuertit Chriſtianum in ſe ipſum, & unit ipſum cum membris ſuis magis & incorporat. Sicut ergo homo comedit, & tranſglutit Chriſtum corporaliter; & ponit in corpus ſuum, ita ſignificatur, quòd Chriſtus tranſglutit, & comedit ſpiritualiter ipſum hominem in corpus ſuum myſticum, ſcilicet in unitatem & ſocietatem ſuorum membrorum, ſcilicet in unitatem fidelium Chriſtianorum. Vnde impoſſibile eſt, quòd Chriſtus mutetur, ergo ipſe homo mutatur per iſtam manducationem, quia in manducatione de neceſſitate fit mutatio, ut iam declaratum eſt, quia manducatio, & nutritio ſpiritualis fit modo contrario manducationi, & nutritioni corporali; quia in manducatione, & nutritione corporali, illud quod manducatur, mutatur & incorporatur in rem manducantem, ſed in manducatione ſpirituali fit per contrarium, quia illud quod manducatur, mutat, & incorporat manducãtem in ſeipſum.

Chriſtianus ſpiritualiter per fidẽ & amorem debet Chriſtum recipere.

Incorporatur corpori miſtico Chriſti.

Cap. 285.

Et

Et ideo Christus, dum manducatur, & transglutitur, mutat, & incorporat, & unit manducantem in seipsum, sicut nutrimentum intus in corpore unitur cum nutrito. Sic igitur, sicut homo suscipiendo sacramentum baptismi, suscipit inuisibiliter in anima omnia quę significantur per illa uisibilia, quæ sunt in baptismo; ita similiter homo suscipiendo per manducationem istud sacramentum eo modo quo debet, suscipit inuisibiliter omnia quę significantur per illa quæ uidentur in hoc sacramento; & hoc secundum maiorem, uel minorem deuotionem. Et ideo, quia istud sacramentum est tam magnum, quòd superat omnia sacramenta, ideo debet tractari, & celebrari cum summa solennitate, & reuerentia, & honore, & deuotione. Et ideo uocatur Eucharistia, id est bona gratia, quia in eo continetur ille in quo est omnis gratia.

Debet tractari maxima solennitate.

Quòd istud sacramentum non est solum sacramentum, sed est etiam uerum, & perfectum sacrificium placatiuum, & satisfactiuum, per quod redditur Deo laus, gloria, & honor, & omne debitum soluitur. Cap. CCLXXXIX.

Quoniam superius declaratum est, quod mors, & passio Christi est tota satisfactio, & totum pretium pro obligatione hominis, & quòd in ea est omnis uirtus, & omne meritum: & quia ipsa mors, & passio fuit uerum sacrificium, & obligatio pro peccatis hominum semel facta; quia Christus dedit uitam suam infiniti pretii, & ualoris uoluntariè pro hominibus Deo Patri, ut iam declaratum fuit, nec potest esse aliud sacrificium, nec alia oblatio, nec hostia placens Deo, nec sufficiens ad satisfaciendum Deo pro obligatione. Et ideo quia mors, & passio transiit, & remansit uirtus eius in æternum, & dominus ipse, qui passus est, resurrexit, & uiuit in æternum;

Cap. 255. Cap. 256.

Memoria passionis Christi repræsentat eius ueram mortem.
Cap. 279.
Quilibet potest sibi per hoc sacramentum applicare meritum mortis Christi.

ideo mors ipsa, & passio non potest manere nisi per memoriam, ut iam declaratum est, quia illa quæ semel facta sunt, & transierunt, per memoriam solum uiuunt, & habent esse. Et ideo memoria, & recordatio mortis, & passionis Christi cum deuotione, & uera fide, est imago, & repræsentatio ueræ mortis, & ueræ passionis, quę fuit uerè sacrificium. Et ideo quia ipsa mors & passio manet per memoriam in hominibus Christianis; sequitur, quòd ipsa memoria passionis cum uera deuotione, & credulitate, est sacrificium & oblatio placens Deo, & satisfaciens pro omni obligatione. Vnde per talem memoriam homo facit totam mortem & passionem Christi suam, & applicat eam sibi, quia quamuis mors Christi habeat omnem uirtutem ad satisfaciendum pro omni debito, non tamen proficit homini adulto, nisi applicet eam sibi per memoriam, & deuotionem, & fidem: quia ipsa mors Christi est communis omnibus sicut Sol, & quiliber potest eam recipere totam pro se, ut iam dictum est; & ideo quilibet homo potest ipsam mortem, & passionem dare, & offerre Deo pro se ipso ad satisfaciendum, & reddendum Deo, siue pro prima obligatione naturali, siue pro secunda, quæ est pro offensis & peccatis. Et quamuis ipsa mors & passio Christi sit infiniti pretii, & uirtutis, & semper placeat Deo, & sit ei acceptabilis, attamen Deus non respicit nisi quãtitatem, & magnitudinem memoriæ, & deuotionis, & fidei, quia tantum quisque recipit de merito, & uirtute passionis Christi, quantum habet de deuotione, quia tantum facit eam suam, & Deus non respicit quantitatem, & magnitudinem rei quæ offertur ei, sed magis respicit quantitatem, & magnitudinem deuotionis offerentis. Et ideo tantum ipsa passim proficit offerenti, quantum habet de memoria, & deuotione in ea, & pro tanto Deus acceptat; & hoc est uerum post sacrmentum baptismi, quia in sacramento baptismi Christus applicat suam totam passionem homini, & dat eam sibi, ac si ipsemet ho

Deus respicit quãtitatem deuotionis omnium

mo ſuſtinuiſſet eam. Sed poſt baptiſmum ſi homo debeat pro aliquo ſatisfacere Deo, tantum proficit, quantum habet deuotionis, & memoriæ in ipſa paſſione, & tantum iuuat ſe cum ipſa paſſione, ſicut tantum aliquis recipit de uirtute Solis in horto, uel in campo, quantum diſponit hortum, & campum. Et ideo, quia nihil magis eſt neceſſarium homini, & magis utile, quàm memoria paſſionis Chriſti cum uera deuotione, quia aliter homini adulto nihil proficit Chriſtus, quia Chriſtus nihil proficit homini, niſi inquantum eſt paſſus, & crucifixus, & mortuus; & ibi eſt tota uirtus; ſequitur, quòd neceſſarium fuit homini habere aliquod memoriale efficaciſſimum ad cauſandum memoriam paſſionis Chriſti. Et quia nihil magis eſt efficax, & propinquum, & proximum ad memorandum paſſionem, & mortem Chriſti, quàm ipſius præſentia Chriſti, qui paſſus & mortuus eſt, quia tunc talis memoria cum præſentia ipſiuſmet Chriſti paſſi, facit ipſam mortem & paſſionem, ac ſi modo facta eſſet; ideo neceſſarium fuit homini iſtud ſacramentum corporis, & ſanguinis Chriſti, in quo ipſemet eſſet præſens realiter, ut eſſet memoriale, ſempiternum, & continuum, & efficaciſſimum ſuæ mortis, & ſuæ paſſionis, ut ſic per talem memoriam uirtus ſuæ paſſionis reciperetur, & incorporaretur magis in hominibus, & magis eis proficeret, ut ſic ſemper eſſet continua memoria, & recordatio ſuæ mortis, & ſuæ paſſionis ſemel factæ, ut tantum bonum & beneficium tantum nũquam poſſet tradi obliuioni, ſed ſemper remaneret magis in continua memoria in hominibus Chriſtianis. Et ideo iſtud ſacramentum, ut ſit magis memoratiuum paſſionis Chriſti, & repræſentatiuum, quamuis ſit unum, diuiſum eſt in corpus, & ſanguinem, quia ſacramentũ corporis eſt per ſe, & ſacramentum ſanguinis eſt per ſe, ſed in corpore ſit ſanguis, & in ſanguine ſit corpus, & utrobique totus Chriſtus. Vnde in paſſione, & in morte fuit ſanguis effuſus a corpore, & extra corpus.

In baptiſmo applicatur paſſio Chriſti.

Hoc ſacramentum eſt memoriale mortis Chriſti. Et traditur ſub utraque ſpecie, ut ſit magis memoriale.

Est sacramentum, & est sacrificium.

Et ideo sequitur, quod istud sacramentum non solum est sacramentum, immo etiam sacrificium, & oblatio, & hostia. Est sacramentum inquantum inuisibiliter datur gratia sub specie uisibili, sed est sacrificium inquantum repræsentat passionem, & mortem Christi, & est memoriale eius, quæ fuit sola uerum sacrificium purum, placitum, & plenarium. Et ideo omnia quæ fiunt in isto sacramento, & omnis solennitas, debent repræsentare illa quæ facta fuerunt in passione, ut sicut ipsum sacramentum repræsentat ipsam passionem, ita omnia alia quæ fiūt circa istud sacramentum, repræsentant illa quæ fuerunt facta circa passionem, ut sit plena repræsentatio passionis. Et sic apparet qualiter Christus dedit istud sacramentum, ut esset sacrificium oblationis, & sacramentum communionis, & uiaticum refectionis, ut esset completum nutrimētum in esse spirituali, & gratiæ, quia nutrimentum spirituale, & gratiæ complementum in unoquoque Christiano fideli consistit, & attenditur in cōseruatione deuotionis ad Deum, & in conseruatione dilectionis, & amoris ad proximum suum, & in conseruatione delectationis intra seipsum, & ad seipsum. Et ideo quia deuotio ad Deum exercetur per oblationem sacrificium puri, placidi, & plenarii, & placatiui, & dilectio ad proximum exercetur per communionem vnius sacramenti unitiui, & delectatio intra seipsum exercetur per refectionem uiatici refectiui, ideo dedit Christus istud sacramentum Eucharistiæ hominibus, ut esset sacrificium oblationis, & sacramentum communionis, & uiaticum refectionis, vt fideles Christiani ambulantes per uiam, reficiantur in uia ne deficiant; ut possint peruenire ad suam propriam patriam.

Spirituale nutrimentū Christiani est conseruatio deuotionis.

De

De comparatione carnis secundi hominis, scilicet Christi ad carnem primi hominis, scilicet Adæ; & ostenditur, quòd sicut caro primi hominis est venenosa, & mortifera & dans mortem animæ, ita caro Christi est salutifera, & viuificatiua, dans vitam animæ, Cap. CCXC.

QVoniam istud sacramētum corporis & sanguinis Christi, est nutrimentum & alimentum spirituale animarum, in quo realiter continetur vera caro Christi; ideo sequitur, ꝙ Christus dat in isto sacramento suā ueram carnem ad manducandum tanquam uerum nutrimentum animarum. Et ideo ut magis cognoscamus qualiter se habeat caro Christi ad animas, oportet comparare ipsam ad carnē hominis primi. s. ipsius Adæ, quoniam non est nisi duplex caro in generali. s. caro primi hominis, & caro secundi hominis. s. Christi. Et qa caro Christi est secunda, & caro primi hominis est prima; ideo nō possumus bene cognoscere carnem Christi, nisi comparemus eam ad carnem primi hominis. Et ideo considerandum est qualiter se habeant adinuicem, & qualiter utraque se habeat ad animas, quia utraque recipit animas, quia caro ꝓꝑ animam est, & uidenda est natura, & conditio utriusque. Et qm̄ secundus homo. s. Christus est cōtrarius primo homini; ideo etiam caro Christi est contraria carni primi hominis; & istæ duæ carnes habent cōtrarias proprietates, & contrarios effectus, & contrarias operationes respectu animæ. Et quia iam declaratum fuit in tractatu de lapsu & corruptione hominis, qualiter omnia contrahit, & capit totum suum malum, & totam suam corruptionem, & perditionem, & mortem; quia sociatur, & unitur cum carne primi hominis generata libidinosè, turpiter, & inhonestè, & illa societas est tota origo, & fundamentum sui mali; ergo necesse est, ꝙ anima cōtrahat,

Hic datur vera caro Christi.

Caro Christi est contraria carni Adæ, Cap. 348.

Quòd anima nostra omne bonū suum accipit ex sumptione corporis Christi.

&accipiat totum ſuum bonum,& totam ſuam purificationem, & munditiam,ſuam ſalutem, ſuam reparationem, & ſuam uitam ex ſocietate, & unionē cum carnē Chriſti, quæ eſt generata ſine libidine honeſtiſſimè per Spiritumſanctum de virgine. Vnde contraria contrariis curantur. Si enim ſocietas & vnio cum carne libidinosè concepta eſt cauſa omnis mali ipſi animæ, ſequitur, ꝙ ſocietas,& unio cum carne non concepta libidinosè, ſed puriſſimè ſine viro de virgine, erit cauſa omnis boni ipſi animæ. Et ſi etiam vnio,& ſocietas animæ cum carne immunda,& inhoneſta, & corruptibili primi hominis, dat mortem,& omnem maculam animæ, quanto magis vnio,& ſocietas ipſius animæ cum carne mundiſſima, & honeſtiſſima Chriſti,quę eſt immortalis,& deificata,unita cum deitate in una perſona, dabit uitam, & omnem munditiam ipſi animæ. Et ſi ipſi animæ imputatur peccatum, & crimen primi hominis propter ſocietatem, & unionem cum carne corrupta eius, quāto magis ipſi animæ communicabitur meritum ſecundi hominis. ſ.Chriſti,propter ſocietatem,& unionē cum carne eius ſanctiſſima? Si enim anima fit particeps peccati ipſius Adæ per carnem; ita etiam efficitur particeps meriti Chriſti ꝑ carnem. Item ſi caro primi hominis facta uenenoſa,& mortifera, communicat animæ,& dat mortem,nonne etiam caro Chriſti ſalutifera,& uiuificatiua dabit ipſi animæ vitam,& ſalutem? Sic ergo ſicut anima contrahit,& capit omne malum per carnem,ita neceſſe eſt, ꝙ recipiat omne bonum per carnem. Et ſi anima debeat liberari ab omni malo,quod aduenit ei ꝑꝑ carnem primi hominis, neceſſe eſt ei quod habeat ſocietatem,& unionem cum carne ſecundi hominis. ſ. Chriſti. Sic igitur caro primi hominis per delectationem, & libidinem dat, & communicat mortem omni animæ.ſed caro Chriſti per mortem,& aſperitatem in cruce paſſa,flagellata, & tormentata,communicat,& dat uitam omni animæ,quæ unitur cum ea. Et ſicut una caro primi hominis omnes animas inficit, & mor-

Accipitur uitam, & omnem munditiam.

Communicatur meritū Chriſti.

Caro Chriſti omnes animas uiuificat & eſt theſaurus omnium gratiarum.

Vnit' cum ſ. eo.

& mortificat, ita caro Xp̄i omnes animas lauat, mundat, & uiuificat. Et ſicut caro primi hominis eſt archa omniũ uitiorum, & peccatorum, & criminũ, & conſeruatio omnium malorum; ita caro Chriſti eſt archa omnium uirtutum, & omnium theſaurorum ſpiritualium, & conſeruatio omnium bonorum; & ſic ſunt duæ archæ. Et ſicut prima caro ſeparat animam a ſocietate Dei, & unit eam cum diabolo; ita caro Xp̄i ſeparat eam a diabolo, & unit eam cum Deo, quia ſicut in carne primi hominis latet diabolus; ita in carne ſecundi hominis latet deitas. Et ideo anima q̃ñ unitur, & ſociatur cum carne Chriſti, ſociatur & unitur cum deitate. Et ſicut diabolus per carnẽ Adæ capit animas, ita Chriſtus capit eas per carnem ſuam.

Quòd duplex eſt ſocietas ipſius animæ cum carne primi hominis, & utraque eſt mortalis. Cap. CCXCI.

DVæ autem ſunt ſocietates animæ cum carne propria generata libidinosè. Prima eſt naturalis, quãdo anima creatur, & unitur carni ipſa ignorante & neſciente; & iſta nõ eſt uoluntaria, quia non eſt per proprium conſenſum animæ. Et per iſtam unionem facit ipſa anima unam perſonam cum carne, & per iſtam ſocietatem quàmuis ipſa non conſentiat, nec aliquid ſciat, imputatur ei crimen primi hominis, & ñt particeps in eo, & reputatur immũda, & turpis, & inhoneſta, ſicut puella nutrita, & ſociata cum muliere meretrice, reputatur immunda, & fit infamata, & contrahit maculam ex tali ſocietate, & refutabitur quamuis ipſa ignoret. Alia ſocietas eſt ipſius animæ cum carne, quę eſt uoluntaria, & per proprium conſenſum, ſcilicet quando ipſa anima habet uſum liberi arbitrii, & amat delectationes carnis, & conſentit libidini,

Voluntaria ſocietas animæ cũ carne.

dini, & factis carnis, & ei placeat inhonestas, & turpitudo carnis, & ista societas animæ cum carne, quia est per proprium consensum, & propriam voluntatem, occidit animam, & facit ipsam nequissimam, quia anima deberet habere odio omnia uitia carnis, & omnes suas turpitudines, & quando ipsa consentit carni, & adhæret per uoluntatem, tunc facit corruptionem carnis esse suammet; & tunc anima incurrit peccatum, & crimen proprium, & efficitur turpissima, inhonesta, & maculatissima. Si enim ipsa anima contrahit maculam, & immunditiam; & reputatur immunda per primam societatem naturalem cum carne, quam ipsa non facit, immo fit ipsa ignorante, quantomagis contrahit maculam, & reputatur immunda per istam societatem uoluntariam, quã ipsamet facit; & ipsa societas est contra naturam, quia anima per primam societatem dat uitam carni, & uiuificat eam: & postea per secundam societatem ipsa anima uult recipere uitam a carne, & nutriri a carne, quia anima recipit uitam ab illa re quam amat, & qua delectatur. Et ideo anima non recipit tunc uitam a carne, quia hoc esset contra naturam, sed magis mortem uoluntariam: Et ista secunda societas est maior, & fortior quam prima, quia tunc aĩa unitur cũ carne secundum se totam, & magis est unita cum re quam diligit per uoluntatẽ, & amorem, quàm cum re cum qua unitur per naturam. Sic ergo anima per primam societatem, cùm dat uitam carni, & facit ipsam uiuere, recipit ab ea mortem ignoranter, quia propter talẽ societatẽ in ęternũ separabitur a societate Dei, nisi mundetur, sed per secundã societatẽ uoluntariam & amorosam, ipsa recipit suam refectionẽ, & suã complacentiam, & suam delectationem cum carne; & tunc recipit mortem uoluntariè, quia talis delectatio, & complacentia, & talis refectio quam anima recipit uoluntariè, & per amorem, & consensum cum carne uenenosa, & mortifera, est corrupta, & mortifera, & uenenosa; & per hoc anima incurrit pęnam ęternam, & dolorem ęternum.

Nota loquelam.

Aĩa plus est ibi ubi amat quàm animat.

Nota diligenter.

ęternũ,& separatur a societate Dei. Et quia ꝑ istas duas societates cum carne corrupta primi hominis, anima incurrit totum suum malũ,& mortem suã, & perdit totũ bonum suũ, & uitam suã, quæ consistit in societatę Dei per voluntatem,& amorem;ideo necesse est si debeat liberari a tali morte,& recipere uitam,quòd habeat societatem, & unionem cum alia carne contraria suæ carni propriæ; & illa est caro Christi. Vnde na. ura aĩæ est, ꝙ semper debeat habere societatem cum carne,& quia non potest habere societatem naturalem cum carne Christi, quia solum talem societatem potest habere cum carne propria, & corrupta, & cum illa facit unam personã indiuiduam,ideo restat, ꝙ cum carne Christi non potest habere nisi secundam societatem, quæ est uoluntaria,& per voluntatem, & amorem, & per propriũ consensum. Sicut enim sociatur,& unitur cum propria carne per uoluntatem & amorem; ita potest sociari, & vniri cum carne Christi,quia societas talis,seu unio, est per liberum arbitrium;& in potestate sua potest sociari, & uniri cum illa carne,cum qua magis uoluerit. Si ergo anima societur per uoluntatem, & amorem, & per liberum abitriũ cum carne Christi amando, uolendo, complacendo, & delectando in ea, & in suis uirtutibus, & conditionibus, tunc quia talis societas est per uoluntatem, est maior,& principalior societas animæ,& est propria societas animę, inquantum est rationalis, ideo ipsa anima mundabitur, purificabitur totaliter,& reputabitur munda sine macula, quia talis est anima, qualis est res illa cum qua sociatur per amorem & uoluntatem, nec aliter potest mundari a maculis primæ carnis. Et tunc anima habebit societatem cum utraq; carne, sed non eandem societatem, quia cum prima carne habebit solam societatem per naturam, & cum carne Christi habebit societatem per uoluntatẽ, & amorẽ, & consensum. Et tunc aĩa dabit uitã carni propriæ ꝑ primã societatem, & recipit uitã a carne Xpi per secundam societatem, quia per illam unietur, & sociabitur

Anima per societate cũ carne Adæ incurrit oẽ malum.

Per uoluntariam societatẽ cũ carne Xpi anima mundabitur.

ſociabitur cum deitate, quæ latet in carne Xp̄i, quia caro Christi eſt caro Dei, & eſt plenadiuinitate; & ꝑ cõſequẽs in ea occultatum eſt omne bonũ. Et tunc ſocietas primę carnis non poterit maculare ipſam animam, quantus ſit unita cum ea per naturam. Vnde magis eſt propria, & magis propinqua ipſi animæ .ſ. caro Xp̄i, quàm caro prima, cum qua facit perſonam, & magis debet diligere illam ſine comparatione, quia caro Xp̄i fuit crucifixa, paſſa, & flagellata, uerberata, & mortua propter ſalutẽ animæ, & pro peccatis, & culpis ſuis; quæ eueniebant propter ſocietatem carnis ſuæ corruptæ, & liberauit eam a pęnis, & doloribus ęternis, & a morte perpetua, quæ debebatur ei propter ſocietatem cum prima carne ſua mortifera. Et ideo debet quantum poterit ſociari, & uniri ſecundæ carni .ſ. carni Xp̄i; & relinquere, & odio habere carnem primam, quæ tantum malum fecerat ei, & facere conatur quantum poteſt. Et ideo ſi ipſa poſſet, deberet ſociari, & uniri cum carne Xp̄i tam per naturã, quàm per uoluntatem; ut haberet ambas ſocietates cum ea, & totaliter relinqueret carnem ſuam, & faceret unã perſonam cum ea. Sed quia non poteſt ſociari ei niſi per uoluntatem & amorem, & non per naturã; ideo debet quantum poteſt ad minus ſociari, & uniri, & ligari cum ea per uoluntatem, & amorem, ut iſta ſocietas uincat, & superet alteram quaſi ſi non eſſet: & pro nihilo reputare primam ſocietatem, ut ſicut caro ſecunda eſt nobilior carne prima ſine comparatione, ita ſocietas cum ſecunda carne ſuperet ſocietatem primæ carnis. Quæ enim eſt comparatio carnis generatæ conceptæ ſine libidine de virgine per manus Spiritusſancti, ad carnem generatam libidinosè de corrupta muliere per concupiſcentiã inordinatiſſimam uiri? Et quæ comparatio carnis Dei, & filii Dei quæ eſt unita æternaliter cum deitate ad carnem hominis corrupti, quæ habet ſocietatem cum nequiſſimo diabolo? Quæ etiam comparatio carnis incorruptibilis, immortalis, inuiſibilis, ſpiritualis cęleſtis, glorificatæ, &

Nulla ẽ cõparatio carnis Christi, & Adæ.

iam

iam deificatæ, ad carnem corruptibilem, mortalem, uisibilem, terrestrem, & putrefactibilem? Quæ etiam comparatio carnis purificantis, saluantis, redimentis, uiuificantis, mundantis, & lauantis omnes animas ad carnem damnantem, mortificantem, maculantem, deturpantē, & inficientem animā sibi coniunctam? Quæ etiam comparatio carnis liberantis animā a pęna ęterna, ad carnem obligantem animam ad pęnam æternam propter suam societatem? Quæ etiam comparatio carnis uirginalis incorruptæ, honestissimæ, & castissimę, ad carnem meretricem, inhonestam, corruptissimam, & inordinatissimam? Sic ergo ipsa anima debet fugere, quantum poterit, societatem talis carnis suæ, & si non potest per naturam, saltem per uoluntatem; & totaliter sociari, & uniri cum alia carne perfectissima: & quia non potest per naturā, saltem ꝑ amorē, & uoluntatem. Ergo sicut continuè, & & incessanter est unita cum carne prima per naturam, & societatem naturalem, ita continuè, & incessanter debetur esse unita cum carne secunda Christi, per amorem & voluntatem; ut sicut continuè ipsa dat uitam naturalem suæ carni per societatē naturalem, ita continuè recipiat uitam uoluntariam a carne Xp̄i per societatē amorosam, & uoluntariā. Sic ergo aīa habet duas habitationes, & duo habitacula, quia habet duas carnes in quibus habet habitare, sed primā habitationē carnis habet continuè perdere, & inuoluntariè, sed secundam habitationem carnis nunquàm potest perdere si uult, quia nō potest separi a carne Xp̄i inuoluntariè, nec per coactionem, sed solum ꝑ propriam voluntatem. Et sic aīa habet ęternū habitaculum in quo pōt ęternaliter habitare si uelit: Vt igitur aīa recipiat societatē, & unionem cum carne Xp̄i ꝑ amorē, & uoluntatē; & ꝑ cōsequēs recipiat uitā, & delectationē, & refectionē ab ipsa, & relinquat totaliter vnionē, & societatē cū carne prima, & nullo mō recipiat delectationē, nec refectionē mortiferam in ipsa, ideo Xp̄s dedit carnē suā in sacramēto isto. s. corporis & sanguinis

sui, ut ipsa anima manducet substantiam suæ carnis, & bibat sanguinem suum per uoluntatem, & amorem. Et hoc inuisibiliter sub forma uisibili rerum quæ conuertuntur in carnem, & sanguinem. Et quia ista societas debet esse continua, ideo istud sacramentum debet continuari, & frequentari incessanter.

Quòd sicut caro primi hominis per suam multiplicationem, & diuisionem est causa multiplicationis, & diuisionis animarum; ita caro Christi per suam unitatem, & indiuisionem, est causa unitatis, & indiuisionis animarum. Cap. CCXCII.

ET quoniam non est nisi duplex caro, scilicet caro Christi, & caro primi hominis, & utraque est communis caro, licet caro Christi descendit de carne primi hominis, sed tamen per talem modum, quòd non potuit esse infecta; & ideo est noua caro, & contraria primæ carni. Quia igitur utraque est communis omnibus animalibus, & omnis anima potest sociari cum utraque simul propter duplicem societatem quam potest habere omnis anima; ideo quia caro Christi est cõtraria carni primi hominis, sicut caro primi hominis est causa multiplicationis animarum; ita caro Christi est causa unitatis earum. Vnde caro primi hominis multiplicatur, & diuiditur in infinitas partes, & portiones, & seminatur sicut granum; & ideo multiplicatur sicut granum in agro. Et ideo ad multiplicationem istius carnis, multiplicantur animæ à Deo, qui creat tot animas, quot sunt portiones carnis; & si caro non multiplicaretur, nec etiam animæ multiplicarentur; quia plures animę non possunt uniri cum una carne per naturalem societatem. Attamen omnes carnes multiplicatæ sunt una caro, & pro una carne reputantur; quia ab una carne descẽdunt per eundem modum. Et quia etiam quando multiplicatur caro primi hominis,

Caro Christi est causa unitatis.

hominis, multiplicatur corruptio malum, & infectio; ideo ſicut caro ipſa multiplicata eſt cauſa multiplicationis, & multitudinis animarum; ita etiã eſt, eſt cauſa diuiſionis, & ſeparationis ipſarum animarum à Deo, & inter ſe; quia propter talem ſocietatem quam quælibet anima habet cum carne ſua propria corrupta, quælibet anima ſeparatur, & diuiditur à Deo, & quælibet alia anima per uoluntatem, & amorem. Et ideo caro eſt cauſa diſcordiæ, & diuiſionis animarum cum Deo, & inter ſe, quia quælibet anima habet ſuam propriam, & ſingularem carnem, & tot animæ quot carnes. Et ideo ſi quælibet anima per uoluntatem, & amorem habeat ſocietatem cum ſua propria carne, & non ſolum per naturam, ſed uoluntariè, neceſſe eſt quòd ipſæ animæ habeant diuiſionem inter ſe, & diſcordiam, litem, & inimicitiam per uoluntatem, quia non omnes amant unam carnem, & talis amor, ut iam dictum eſt, eſt uenenoſus, & mortiferus. Et ideo ex tali amore neceſſario oritur omne malum, & nullum bonum. Sed quia caro Chriſti non poteſt multiplicari, nec diuidi, ſed ſemper eſt una realiter numero exiſtẽs eadem; ideo quia animæ habent unionem, & ſocietatem cum ipſa per uoluntatem, & amorem, ſequitur, quòd ipſa eſt cauſa omnis unitatis, & concordiæ animarum. Vnde omnes animæ poſſunt habere unionem, & ſocietatem cum ipſa, quamuis non ſit niſi una, nec poſſit multiplicari, quia talis ſocietas, & unio eſt per uoluntatem, & amorem, & non per naturam, & omnes animę poſſunt amare unam, & eandem carnem, ſcilicet Chriſti, quæ crucifixa eſt pro omnibus animabus, & una non poteſt impedire aliam, immo omnes ſimul poſſunt uniri, & ſociari cum ea per uoluntatem, & amorem. Et per conſequens omnes inſimul, & ſi eſſent infinitę, poſſunt recipere uitam à tali carne, & refectionem; & ideo per talem unionem, & ſocietatem omnes animę efficiuntur una anima; & unius uoluntatis, unius intentionis, & unius cordis, & unius amoris. Et ſic per carnem Chriſti unicam, multitu-

Caro Adæ eſt cauſa ſeparationis animarum à Deo.

do

Caro Christi sufficit pro omnib. animabus.

do animarum reducitur ad unitatem; & sic per carnem Christi animæ uniuntur inter se, & cum Deo per uoluntatem,& amorem.Et sic una caro Christi,sufficit pro omnibus animabus ad dandum eis uitam. Et quia cum carne Christi,est unita anima eius;& hoc per unionem naturalem,quæ quidem anima est dignissima, & sanctissima, ideo etiam omnes animę, quando sociantur cum una carne Christi,etiam uniuntur, & habent societatem cum una anima deifica. Et quia ibi est etiam deitas,ideo animę habent societatem per carnem Christi cum ipsa deitate.Et sic animę sociantur,& uniuntur cum carne Christi, & cum anima Christi, & cum deitate Christi; quare meritò omnes animæ efficiuntur una anima. Et quum Christus dando suam carnem animabus, dat suam animam, & suam deitatem insimul, & reducit omnes animas ad unam per suam carnem. Sic ergo primo omnes animæ exeunt,& creantur ab uno,& eodem,quia à Deo & multiplicantur per multiplicationem carnis, & corrumpuntur;deinde iterum reducuntur ad Deum, & mundantur per unitatem carnis; & sic caro est causa multitudinis animarum; & est causa unitatis ipsarum; & est causa quare animæ exeunt à Deo per creationem; & est causa quare redeunt ad Deum; & est causa damnationis animarum; & est causa saluationis;& est causa mortis; & est causa uitæ ipsarum animarum: & sic omnia facit caro; sed non eadem caro.Conueniētissimū,& proportionatissimū,& summè necessariū est igitur omni animæ rōnali, immortali, secundum naturā unitæ, & cōiunctæ carni mortali, corruptæ,& inficiēti,corrūpenti,& dāti mortē spūalē,ut ipsa societur, & uniatur ꝑ uolūtatē,& amorē carni Christi purissimè immortali mundāti,& purificāti,& dāti uitā spūalē. Cōuenientissimè ēt Christus in isto sacramēto nutritiuo,cōseruatiuo,refectiuo,sustentatiuo,& unitiuo, dat carnē suā uerā ad māducandū, ut uniat, & societ oēs animas cum carne sua, & sustētet eas, & nutriat,& uiuificet,reficiat,& perficiat.Necessariū ergo fuit,ut anima ap-

Christus dat ueram carnem, ut uniat.

pro-

propinquaret carni Chriſti; & ipſa caro appropinquaret ei tãta appropinquatione, qua nõ poſſit cogitari maior, ut fieret perfecta ſocietas, & unio; & hoc non poteſt fieri niſi ipſa caro ſumatur,& capiatur realiter per modum co meſtionis,& manducationis uiſibilis; & ideo neceſſe eſt, ꝙ ipſa caro Chriſti ueraciter ſit contenta in hoc ſacramẽto pro uita,& ſuſtẽtatione mundi.Ecce mirabiliſſimã ſcalã,& cõpletiſſimã in hoc maximo ſacramẽto in quo omnia continentur,quoniã ibi eſt primo forma,& ſpẽs uiſibilis,& ſacramẽtalis,& iſte eſt primus gradus ſcalæ.Deinde ſub ſpecie uiſibili eſt uera caro Chriſti inuiſibilis,& iſte eſt ſecũdus gradus ſcalæ;deinde in carne eſt ſanguis Chriſti inuiſibilis, & iſte eſt tertius gradus. Deinde in carne, & ſanguine Chriſti eſt ipſa anima Chriſti ſanctiſſima; & iſte eſt quartus gradus ſcalæ. Vltimo in carne,& ſanguine,& anima eſt tota diuinitas infinita in perſona filii Dei. Et omnia iſta ſunt realiter in iſto ſacramento, & hoc propter carnem.Eſt ergo unum uiſibile ibi,& quatuor inuiſibilia: & ipſa quatuor inuiſibilia ſunt unus Chriſtus,quia caro Chriſti,& ſanguis Chriſti,& anima Chriſti,& diuinitas Chriſti, ſunt ipſe Chriſtus,& unus Chriſtus,ergo maximus mons eſt Chriſtus.Suſcipiendo igitur ſpeciẽ,& formam uiſibilem panis,ſuſcipitur inuiſibilis caro Chriſti,& latens, & ſuſcipiendo carnem,ſuſcipitur ſanguis in carne latens;& ſuſcipiendo carnẽ,& ſanguinẽ,ſuſcipitur anima in carne, & in ſanguine latens; & ſuſcipiendo carnem,& ſanguinẽ,& animam Chriſti,ſuſcipitur diuinitas in eis latens. Si ergo ſuſcipiendo aquam baptiſmi exterius in corpore ex ordinatione Chriſti,ſuſcipitur in anima tanta gratia, quanto magis ſuſcipiendo iſtud ſacramentũ intus in corpore in quo ſuſcipiuntur inuiſibiliter omnia prædicta, ſuſcipietur gratia intus in anima? Ecce ergo modicum uiſibile,ſed maxima inuiſibilia,quia modicum eſt quod apparet,ſed infinitum eſt quod latet.Ecce igitur uidere poſſumus, qualiter iſta tria ſacramenta, ſcilicet Baptiſmus, Confirmatio, & Euchariſtia,faciunt inter ſe quandã ſcalam

Contenta in iſto ſacramento.

lam completam, quia de primo aſcenditur ad ſecundum, & de ſecundo ad tertium in ſuſcipiendo. Et etiam quodlibet iſtorum eſt in ſe ſcala ad aſcendendum de uiſibili ad inuiſibile; & ſuſcipimus inuiſibile per uiſibile.

Declaratio per exempla, quali er una caro Chriſti, ſeu unum corpus exiſtens idem numero, poteſt eſſe ſimul, & ſemel in pluribus partibus, ſeu locis. Cap. CCXCIII.

Corpus Chriſti eſt in pluribus locis ſimul, & ſemel.

ET quoniam una, & eadem caro Chriſti eſt uita omnium animarum, & refectio; & oportet, q̄ omnes Chriſtiani adulti recipiant, & manducent iſta carnem in iſto ſacramento, quum omnes Chriſtiani non ſunt ſimul in eodem loco corporaliter; ideo neceſſe eſt, quòd una, & eadem caro Chriſti, & unum & idem corpus Chriſti, ſimul, & ſemel poſſit eſſe in omnibus partibus, & locis mundis, quia omnes Chriſtiani indigent iſto ſacramento, & dicunt ſumere ipſum. Vnde quia iſtud ſacramentum eſt ueriſſimum, ut probatum eſt; & Chriſtus inſtituit, & ordinauit, ut omnes ſumant ſuam carnem in iſto ſacramento, ſicut ordinauit, quòd omnes ſumant aquam baptiſmi; ergo quum iſtud non poſſit fieri, ſcilicet quòd omnes ſumant iſtud ſacramentum, niſi ſua caro, & ſuum corpus, quod realiter continetur in iſto ſacramento, ſit in pluribus locis ſimul, & ſemel, ſequitur de neceſſitate, quòd ita poteſt eſſe, & ita eſt, quòd ſua caro eadem numero exiſtens eſt in pluribus locis, quia hæc requiritur de neceſſitate in hoc ſacramento propter ordinationem ſuam. Quia ergo hoc eſt ſacramentum, & eſt ſummè uerum, & hoc requiritur ad hoc ſacramentum, quia uerum eſt coniunctum, & annexum de neceſſitate cum hoc ſacramento, ſequitur, quòd ita eſt, q̄ una caro Chriſti poteſt eſſe, & eſt in pluribus locis realiter; quoniam ſi hoc nō eſſet uerum, nec ſacramentum eſſet

set uerum, nec Christus esset uerax, quod est impossibile. Ergo ad certificandum, quòd ita est, sufficit ordinatio, & institutio Christi, qui non est mendax, nec potest ordinare falsum. Et etiam sicut est necesse, quòd caro Christi una, & eadem sit in pluribus locis simul & semel, ita est necesse, quòd si forma, seu species panis frangatur, & diuidatur, quòd una, & eadem caro Christi sit in singulis partibus; quia caro Christi non potest frangi, nec diuidi in partes, quia glorificata est. Quomodo autem omnia ista possunt fieri, non est necesse scire, sed sufficit scire, quòd ita est necesse esse, & impossibile est aliter esse propter ueritatem sacramenti, quod hoc requirit quòd ita sit, & etiam propter honorem Christi, qui sacramentum ordinauit, qui hoc sacramentum non ordinasset, si hoc fieri non posset. Ad habendum enim ueram certitudinem sacramenti, & notitiam sufficientem, sufficit scire, quòd Christus ordinauit, & instituit tale sacramentum; & uidere per experientiam opus & effectum sacramenti, & cognoscere qualiter homo indiget tali sacramento ad suam necessitatem, & utilitatem; sed quomodo hoc possit fieri, non est necesse scire, sed sufficit, quòd Christus, qui ordinauit, sciat, & cognoscat, sicut infirmo sufficit, ꝙ sciat, ꝙ Medicus, qui est bonus, & uerus, ordinauit talem medicinam, & quòd sentit in se, & in aliis opus, & effectum talis medicinæ, & cognoscat se indigere tali medicina: nec requiritur, quòd infirmus sciat quomodo fit medicina, nec qualiter potest fieri, sed sufficit, quòd Medicus, qui ordinauit, sciat. Sacramenta igitur non sunt ordinata, ut homo sciat, & cognoscat qualiter fiant, sed ut per ipsa homo recipiat salutem, & gratiam, & auxilium à Deo; & postea ista gratia suscepta iuuat hominem ad cognoscendum ea, & ueritatem ipsorum. Attamen postquam homo est certus de uera necessitate, potest ad maiorem claritatem quęrere exempla, & argumenta ad magis cognoscendum ipsa mirabilia, quæ in isto sacramento sunt ... altiora, & altiora, quàm in aliis sacramentis; quia ibi unum

Sufficit scire, ꝙ Christus hoc sacramentum instituit.

corpus Christi est simul,& semel in pluribus locis;& etiã quia tantum est in parua hostia, sicut in magna,nec si diuidatur hostia,propter hoc diuiditur Christus,seu corpus Christi;& in qualibet parte est totus Christus.Et ideo magis difficilè est ad intelligendum istud sacramentum,quã alia;quia omnia ista apparent esse contra sensum,& experientiam sensus.

Exemplum quomodo corp⁹ Christi est in pluribus locis.

Sed tamen non est mirum , si caro Christi coniuncta inseparabiliter cum diuinitate , ascendat ad istum gradum, ut possit esse simul & semel in pluribus locis, quia diuinitas est ubique tota simul.Et quia caro Christi est unita diuinitati, ideo ratione diuinitatis potest simul & semel esse in pluribus locis. Sicut enim ratione carnis est in isto sacramento , diuinitas est causa quare ipsa caro potest simul , & semel in locis pluribus esse.

Vnde hoc potest uideri in alijs rebus per experiẽtiam , quia una res multiplicatur , & est tota simul & semel in pluribus locis, sicut unum uerbum totum est simul & semel in pluribus auribus,& tamen est in una aure,sicut in alia, sed tamen non est eadem uox numero , sed spem. Si ergo una uox hominis ẽ in pluribus auribus tota eadem specie, nonne etiam magis oportet dare unum gradũ carni Christi,& corpori suo glorificato, & cõiuncto cum deitate,ut scilicet unum,& idem numero existens possit esse in pluribus locis? Item etiam uidemus , quòd una dictio,siue sit magna,siue sit parua,semper idem significat; ut ista dictio rex , siue sit ita magna sicut tota terra, siue sit ita parua sicut unum granum milii,tantum significat uno modo sicut alio modo; ita quòd paruitas,& magnitudo dictionis nihil uariat quantum ad significatum , quod significat , neque propter hoc quod maior habet maius significatum,neque quòd minor habet minus significatum,ita conformiter, quia forma panis,& species est sicut dictio significans;& corpus Christi est sicut significatum; ideo neque parua forma , neque magna , seu hostia , aliquid uariat , quia tantum est in parua , sicut

in

in magna hostia, quia hostia, seu forma uisibilis,non est nisi signum corporis Christi, quamuis ibi realiter contineatur corpus Christi, sed non sicut locatum in loco,nec sicut uinum in uase, sed sicut signatum in signo, & significatum in dictione.

Item etiam quamuis ipsa dictio multiplicetur, non propter hoc multiplicatur significatum, immo semper est unum significatum, & idem in se;ita quamuis hostiæ in infinitum multiplicentur, non propter hoc multiplicatur caro, seu corpus Christi, sed semper manet idem. Et etiam sicut semper quandiu ipsa dictio retinebit formam suam, & naturam,semper habebit suum significatum; ita quandiu forma panis in sua natura remanebit; semper habebit intus ipsum corpus Christi. Et ideo tan diu remanet corpus Christi sub forma panis, quandiu re manet forma panis, sed si mutetur forma panis, quia non remanet signum, nec etiam signatum est ibi. Et ideo quia quælibet pars panis, seu hostiæ habet speciem, & formam, & nomen panis; ideo in qualibet parte hostiæ, siue sit parua, siue magna, est tota caro, siue corpus Christi.

Item hoc idem etiam potest declarari in speculo quan tumcunque magno, & quòd esset ita magnum sicut totus mundus non est nisi una imago unius hominis in eo; & tamen si speculum frangatur in infinitas partes, in qualibet parte apparebit tota imago, quę apparebat in toto speculo integro, & tantum apparebit in parte sicut in toto, & tantum in una parte sicut in alia, ita similiter si esset unus panis ita magnus sicut totus mundus, seu hostia, non esset in ea nisi unum corpus Christi, & una caro, & unus Christus, & si fierent mille partes, uel plures, in qualibet esset totum corpus Christi idem in numero, sed in partibus speculi non esset eadem imago numero,sed in specie: quia oportet dare magis unum gradum corpori Christi, scilicet ut idem numero sit in pluribus partibus hostię. Præterea etiam põt declarari

 per

per Christum qualiter corpus totum integrum potest cō tineri in tam parua quantitate. Vnde corpus Christi est factum spirituale, & transmutatum in naturam animæ, quantum fieri potest; quia sicut uidemus, quòd anima nostra, quæ est spiritualis, & sine quantitate, transmutat illa quę recipit in se ad suam naturam, & ad modum suū spiritualem, ut quando recipit istam literam A, tunc reducit eam ad spiritualitatem; ita quòd quamuis A, scriptum sit corporale, & magnum, & quantum latum, & longum; attamen quando est in anima, non est longum, nec latum, nec expressum; sed est totum simul ad modum animæ; ita conformiter corpus Christi, quia est glorificatum, & reductum ad spiritualitatem quantum fieri potest, quia diuinitas transmutat animam Christi in suam naturam quantum fieri potest, & anima deificata cum diuinitate, deificauit corpus, & transmutauit in suam naturam, & assimilauit ipsum suæ naturæ quantum fieri potest. Et corpus Christi non occupat locum, nec est ponderosum, & potest esse totum in puncto sine extensione, sine longitudine, sine latitudine, & sine profunditate eo modo sicut ipse Christus vult. Et ideo corpus Christi in isto sacramento non occupat locum, nec ponderosum, nec extensum, nec longum, nec latum, nec profundum; sed omnes eius partes sunt simul, & ideo potest esse in quacunque parte hostiæ, quantuncunque parua totum simul, unde hoc uidemus per experientiam in rebus corporalibus, quia imago rei corporalis quantuncunque res sit magna, est tota simul, nec est longa, nec lata, nec extensa, nec profunda, nec ponderosa, nec grossa, nec spissa, & tamen apparet longa, & extensa, & ampla, & grossa, & magna, sed nō est. Vnde una magna Ecclesia, immo una tota ciuitas maxima intrat per pupillā oculi nostri, quæ ē sicut pūctus indiuisibilis, & homo in nocte uidet totā illam ciuitatem in somniis cum propria sua forma, & magnitudine sine diminutione, & tamen imago illa quæ est intus in anima, est sicut punctus indiuisibilis, quia intrauit

Corpus Christi non occupat locum.

tuit per pupillam oculi. Ita cōformiter quum corpus Christi sit magis spirituale, quàm illa imago quæ transit per pupillam, potest esse totum simul in puncto, & tamen habebit omnes partes suas sine diminutione, unde quia corpus Christi in isto sacramento est propter animam, & ad trahendum animam ad se; & ut anima uniatur Christo per amorem; ideo debet ibi esse modo cōuenienti animę, & non modo contrario, & ideo debet ibi esse modo spirituali, & non modo corporali, nec quantitatiuè, nec localiter, nec occupatiuè, nec grosè, quia tunc discordaret ab anima; & quodammodo reducet animam ad corporalē materiam, & quantitatiuam. & grossam, & animalem; & ipsa anima in isto sacramento debet tantum mutari in melius, & in altiorem naturam, quia est sacramentum transmutatiuum; & ideo nihil debet esse in isto sacramento repugnans animæ naturæ suæ. Et ideo nullo modo ipsa anima in isto sacramento debet cogitare, nec quærere, nec quantitatem, nec locum, nec longitudinem, nec latitudinem, nec profunditatem, nec grossitudinem, nec spissitudinem, nec ponderositatem, nec extensionem, nec colorem, nec saporem, nec figuram, nec aliquid quod possit percipere animal brutum; quia omnia ista sunt contra naturam ipsius animę; & ei non conueniunt talia quærere, sed solum debet quærere, & cogitare spiritualitatem, & illud precisè quod uerba significant, & non plus, quia hoc quod uidetur, est sicut uox, & sonus, & hoc quod ibi continetur, est sicut significatum uocis. & ipsum significatū non ē longū, nec latum, nec ponderosum, nec quātum, nec locatum inquantum significatum. Sicut ergo se habet significatum ad sonū uocis. sic se habet corpus Christi in isto sacramēto ad formam, & speciem, quæ uidetur. Et ideo sicut significatum, inquantum significatum per sonum uocis non significatur ut quantitatiuum, nec ut in loco, nec ut profundum, nec ut longum nec ut latum, & sic de aliis; ita corpus Christi, inquantum in isto sacramento, non significatur per speciem uisibilem, ut quan-

Corpus Christi est in hoc sacramento spirituali modo.

titatiuum, nec ut occupans locum, nec ut longum, ſed tantum ut corpus Chriſti. Et ſicut ſignificatum recipit intellectum tantum, & nullo modo ſenſum; & ipſe ſonus uocis reſpicit ſenſum, quia ſignificatū tantūmodo perci pitur ꝑ intellectū, & nō per ſenſum: & ſenſus tātūmodo percipit & audit ſonum uocis, & non percipit ſignificatum: ideo ſignificatum eſt ſpirituale, & intelligibile: & habet modum intellectus, & non habet modum ſenſus, & proportionatur intellectui, & non ſenſui. Et ideo animal brutum, quia nō habet intellectum, ſed tantummodo ſenſum. non poteſt percipere ſignificatum, ſed perci pit ſonum uocis. Ita ſimiliter corpus Chriſti, inquantum eſt ſignificatum per ſpeciem uiſibilem, reſpicit tantummodo intellectum, & nullo modo ſenſum, & ipſa ſpecies uiſibilis panis reſpicit ſenſum, uiſus, & ſenſus uiſus tantummodo reſpicit, & uidet ſpeciem, & formam panis uiſibilem. Et ideo ipſum corpus Chriſti eſt ibi modo ſpirituali, & habet modum intellectus, & non ſenſus, & proportionatur intellectui, & non ſenſui. Et ideo animal brutum poteſt uidere, & percipere ſpeciem uiſibilem, ſed non corpus Chriſti ibi contentum, & ſignificatum. Sicut ergo anima facit diſtinctionem, & diuiſionem inter ſonum uocis, & ſignificatum uocis: ita debet facere diſtinctionem, & diuiſionem in iſto ſacramento inter ſpeciem, & formam panis uiſibilem, & corpus Chriſti inuiſibile. Sic ergo antequam ibi eſſet corpus Chriſti in pane, erant duo, quorum unum percipiebatur per ſenſum uiſus, & aliud per intellectum, quoniam ſpecies, & forma panis percipiebantur per ſenſum uiſus: tantummodo quàm etiam uidebat, & percipiebat animal brutum, & ſubſtantiam panis percipiebatur per intellectum, & non per ſenſum, quia animal brutum nō poteſt percipere ſubſtantiam panis inuiſibilem. Et ideo aliud eſt forma panis, & aliud eſt ſubſtantia panis. Vnde in ſomnis, & in ſpeculo apparet forma panis, & tamen non eſt ſubſtantia panis, & homo uerè ſcit, quòd ipſe uidet de nocte, & in ſpeculo

Brutum uidet ſpeciē, ſed non corpus Chriſti.

culo formam, & imaginem panis, & quòd ibi non erat substantia panis. Ita conformiter in hoc sacramento forma panis uera, & species principalis, sed substantia panis non est ibi, quia mutata est in corpus, & in carnem Christi, uirtute uerborum significantium, & facientium talem transmutationem; & remanet tantummodo realis species panis sine substantia panis. Et ideo sicut substãtia panis se habet ad formã panis, sic se habet corpus Christi ad speciẽ panis. Et quia substantia panis solũ percipiebatur per intellectum, & non per sensum, ita similiter corpus Christi ibidem existẽs loco substãtiæ panis percipitur per intellectum, & non per sensum; & quia substantia panis in se considerata, & inquãtum percipipitur per intellectum, non est longa, nec lata, nec profunda, nec põderosa, nec colorata, nec uisibilis, nec tangibilis, nec habẽs saporem, nec perceptibilis per aliquem sensum corporeum, nec occupans locum; & tota est in qualibet parte ubi est forma panis, & non est magis substantia panis in magna quantitate, quàm in parua, ita similiter ipsum corpus Christi, quod est loco substantiæ, non est longum, nec latum, nec profundum, nec ponderosum, nec coloratum, nec uisibile, nec tangibile, nec habens saporem, nec perceptibile per aliquem sensum corporis, nec occupat locum, & est totum in qualibet parte ubi est forma panis, & non est magis in magna quantitate, quàm in parua, & ideo est ibi ad modum substantiæ panis per se consideratæ, & prout percipitur intellectum. Et ideo sicut substantia panis, prout percipitur ab intellectu, habet modum intellectus, & habet omnes conditiones superius dictas, quia inquantum percipitur per intellectum, non habet quantitatem, nec extensionem, nec est in loco, nec occupat locum, & sic de aliis, sed est ad modum significati respectu uocis, & proportionatur intellectui, ita similiter se habet in sacramento ipsum corpus Christi. Qui ergo uult intelligere quõ corpus Christi ẽ in isto sacramẽto, necesse ẽ, q̃ cõ-

In hoc sacramento non est substantia panis.

Corpus Christi est totũ in quãlibet parte.

Quomodo corpus Xpi sit in hoc sacramento.

sideret substantiam panis puram, & solam, prout intellectus percipit eam, & inquantum corporatur ad intellectum, quia substantia panis, prout respicit intellectum, & percipitur per intellectum, mutatur in corpus Christi: & nihil quod possit percipere sensus, mutatur in corpus Christi. Sic ergo in pane sunt duo, unum quod tantum percipitur per intellectum, & aliud quod percipitur per sensum; & illud quod percipitur per intellectũ tantum, mutatur in corpus Christi; & totũ illud quod ꝑcipitur ꝑ sensum uisus, remanet, quia istud sacramentũ est propter intellectum, & liberum arbitrium, & non propter sensum; & ideo illud quod percipitur per intellectũ, mutatur tantum in corpus Christi, & sub illo modo per quẽ ꝑcipitur per intellectũ, & ꝑ illum modũ ꝑcipitur ꝑ quẽ significatur per uocem significantem, quia intellectus primo intelligit, & postea per uocem significat; & eo modo quo intelligit, eo modo per uocem significatur. Sic ergo ipsa substantia panis sub illo modo quo est intellecta per intellectum, & significata per uocem, mutatur, & conuertitur in corpus Christi. Sicut in isto sacramento debet ipsa anima intellectualis trãsmutari in Christum, inquantum differt a brutis, & a sensibus corporalibus, ita similiter in isto sacramento non debet conuerti in corpus Christi, nisi illud precisè, & tantummodo, quod percipitur per intellectum, per quem anima differt a brutis. Et omnia quæ fiunt in sacramentis, debent proportionari ipsi animæ iuxta suum modum, & inquantum est intellectualis, & differt a brutis. Et quia corpus Xpi prius existit, antequam substantia panis conuertatur in ipsum, ideo tota illa forma panis, quæ uidetur, est quasi uestimentum, & indumentum corporis Christi accidentale, & sic corpus Christi est indutum, & uestitu ueste aliena. Et ipsa forma panis, quæ ante habebat modũ accidentis, & inhærentis: & quæ sustentabatur in ipsa substantia panis, recipit modum nouum, & nobiliorem, & digniorem, quia recipit modum substantiæ, qui sine

Quæ fiunt in sacramẽtis, debent proportionari animæ.

compatatione

comparatione excedit modum accidentis, quia ipsa forma est species panis, quæ est accidens, per se existit,& in nullo sustentatur, tanquam in subiecto,& sic omnia dignificātur,& meliorantur,ac exaltantur in isto sacramēto, quia ipsa substantia panis transit, & conuertitur in corpus Christi gloriosissimum; & ipsa accidentia, quæ uidentur,recipiunt modum substantiæ,& non plus ascēdere possunt; & tota species, & tota forma panis, quæ continet omnia accidentia,fit uestis,& indumētum corporis Christi,& ipsius Dei & hominis. Et quæ maior dignitas? Et ideo debet ipsa species panis & uini in magna reuerentia, & in magno honore haberi tanquàm uestis Christi Iesu filii Dei regis æterni. Et hæc maxima fuit benignitas,& humilitas Christi,quòd ipse uelit esse uestitus tam humili, & simplici ueste, & intantum se humiliare, ut ita se approximet hominibus. Primo enim uoluit Christus indui ueste carnis nostræ mortalitatis, & illam accepit ab intemerata, & incorrupta uergine.s.Maria matre sua gloriosa, in qua dignatus est hominibus apparere in hoc mundo,& prædicare uerbo,& exemplo,& postea in carne subire mortē turpissimam, & amarissimam pro nobis. Secundo uoluit indui ueste panis, quæ est uestis inferior. Sicut enim panis ab hominibus pro cibo sumptus,mutatur in carnem,& sanguinē corporis assumentis ipsum panem;ita similiter istud sacramentum Eucharistiæ sumptum a fideli christiano, transsubstantiat animam ipsius in Christum, & fit unus & idem cum Christo in spiritu & ueritate. Sic ergo induit suā diuinitatem primo ueste carnis,ut hominibus sic appareret,qui in sua dignitate uideri non potuit. & carnem suam uestiuit ueste panis. Primam uestem fecit per seipsum, sed secundam fabricant homines. Primo enim diuinitatem suam induit ueste carnis, & humanitatis, ut posset mori, & pati pro homine. Deinde uestiuit carnem suam ueste panis, ut esset nutrimentum & refectio, ac alimentū sanorum & infirmorum. Sic igitur in isto sacramento

Quo accidentia sint in isto sacramento.

Xp̄s induit duas uestes propter [illegible]

omnia

omnia exaltantur, dignificantur, & meliorantur. Quanto ergo magis ipsa anima deuota propter quam istud uenerabile sacramentum est ordinatum, institutum, ac consecratum, debet se eleuare a carnalibus; & mundanis, & transitoriis rebus, desideriis, & recipere exaltationem, & dignitatem ab ipso, & incorporari isto sacramento; ac deificari hic in gratia, & in regno ipsius sacramenti Dei, & hominis filii Dei, & Regis æterni, & accipere gloriam, & beatitudinem sine fine cum sanctis Angelis, & cum omnibus spiritibus beatis: ad quam dignetur nos perducere idem Iesus Christus. Amen.

Quartum sacramentum est sacramentum pænitentiæ; & est secunda scala iterum lapsi, & spirituale medicamen, per quod homo Christianus, qui propter offensam contra Christum commißam post baptismum, perdidit nouum esse, & uitam spiritualem, recuperat iterum nouam vitam perditam, & fit ei remissio, & indulgentia, & absoluitur ab obligatione infinita, & abluitur, & lauatur ab omni macula, & reconciliatur Christo. Cap. CCXCIIII.

Cap. 284. & 285.

QVoniam autem iam dictum est superius, quòd uita spiritualis assimilatur uitæ corporali; ideo sicut in uita corporali est prima generatio, deinde augmentatio, tertio continua nutritio; ita similiter in uita spirituali primo fuit necessaria generatio spiritualis, & hæc fuit baptismus; & deinde augmentum spirituale; & hoc erat confirmatio, deinde nutrimentum spirituale, & hoc erat Eucharistia. Et ideo sicut in uita corporali, si homo esset impassibilis, ita ꝙ non contingeret eum infirmari, sufficerent ista tria, uidelicet

gene-

generatio, augmentatio, & nutritio; ita similiter est in uita spirituali, si homo esset impeccabilis, sufficerent ei ista tria sacramenta, scilicet regenerationis, confirmationis, & Eucharistiæ. Sed quia contingit hominem infirmari, & incurrere morbum mortalem, aut periculosum, ex quo potest mortem incurrere, & perdere uitam corporalem; ita etiam potest homo incurrere infirmitatem spiritualem, quæ est peccatum per quod potest perdere uitam spiritualem. Et sicut in uita corporali est medicina corporalis, qua infirmitas corporalis curatur; ita est etiam in morbo spirituali remedium, quod aufert peccatum, & est pœnitentia, quæ est medicina spiritualis.

Pœnitentia est medicina spiritualis.

Nam aliquis potest perdere gratiam sibi in baptismo datam per peccatum, quia homo habet libertatem naturalem, & liberum arbitrium. Et quia gratia non est de natura liberi arbitrii, quia aliud est gratia, & aliud est natura, ut iam declaratum est, ideo potest etiam gratiam relinquere, & facere contra illam, & eam perdere, quia membrum sanum potest perdere sensum, & motum; & est simile de mẽbro respectu capitis, & de Christiano respectu Christi. Sicut ergo membrum potest paralyticari, quia nõ habet fluxum spirituum a capite; ita põt homo paralyticari, quia non habet fluxum gratiarum a Christo, qui est caput omnium Christianorum, & maximè, quia homo indiget multiplici gratia, quum constitutus sit inter inimicos spirituales, contra quos ipse semper bellare necessariatur, & nisi ipse legitimè certauerit, uincitur & non coronabitur. Et quia non potest uinci, nisi uoluntariè, ergo si uincitur, uoluntariè uincitur; & iustè tunc iudicatur.

Cap. 274.

Ex quo ergo quilibet Christianus potest incurrere infirmitatem spiritualem, scilicet peccatum post baptismum, necessaria fuit homini medicina curatiua, & medicamen spirituale, scilicet pœnitentia, per quam poterit euadere mortalem infirmitatem animæ,

Pœnitentia est necessaria.

& recuperare ſanitatem, & gratiam quam habuit per baptiſmum. Et hoc eſt ſicut quando homo cecidit in infirmitatem corporalem, tunc medicina curans eſt neceſſaria. Et quia Chriſtus operatur in homine per ſacramenta uiſibilia, & manifeſta; ideo ordinauit ſacramentum pœnitentiæ tanquam uerum medicamen morbi ſpiritualis ad deſtruendum peccatum, & offenſam commiſſam poſt baptiſmum. Quamuis enim ante receptionem baptiſmi ſit neceſſaria homini adulto, attamen illa pœnitentia non eſt ſacramentum, quia inuiſibilis eſt, & occulta, quia nihil apparet extra de illa pœnitentia. Et inde in ſacramento oportet eſſe aliqua ſigna exteriora, quæ ſignificant rem inuiſibilem, quæ fit intus in anima. Et quia medicina inuiſibilis illius peccati culpæ, & offenſæ contra Deum, eſt uera remiſſio, indulgentia, & uenia ex parte Dei, quia tunc uerò deſtruitur peccatum, & offenſa deletur, quando remittitur, & datur uenia ab illo contra quem facta eſt, quia culpa & offenſa obligat hominem offendentem illi qui offenſus eſt, & cōtra quē peccauit, quia talis naturæ eſt culpa; & quot culpæ, tot obligationes, & tot debita; & quia uera indulgentia non poteſt recipi niſi culpa, & offenſa diſpliceat, nec aliquis poteſt, nec meretur recipere ueniam, niſi diſpliceat ei malum feciſſe, quia omnis culpa eſt uoluntaria; & ideo non poteſt deſtrui, nec deleri, niſi per contrarium, uidelicet, quòd ſicut fuit uoluntaria, fiat inuoluntaria, & diſpliceat; aliter ipſa maneret in uigore ſuo, & ſic duo ſunt neceſſaria ad deſtructionem, & deletionem ipſius peccati, ſeu culpæ & offenſæ contra Deum, unum ex parte Dei offenſi; & hoc eſt remiſſio, & indulgentia, & uenia: & aliud eſt ex parte hominis offendentis, & peccantis, & hoc eſt uera diſplicentia, & triſtitia, ſeu dolor, quia offendit Deum, & niſi de hoc triſtetur, & homini diſpliceat, non poteſt mereri indulgentiam & remiſſionem de offenſa. Et quia radix peccati, eſt uoluntas; ideo requiritur, quòd homo proponat in corde ſuo nunquam offendere

Contritio eſt neceſſaria ad delendum peccatum.

Deum,

Deum, aliter non esset uera displicentia. Et requiritur etiam, quòd homo cognoscat se offendisse Deum, & malum fecisse, & peccasse contra ipsum, aliter non posset ei displicere, nec posset dolere Deum se offendisse. Requiritur etiam, quòd homo habeat spem recipiendi indulgentiam, & ueniam a Deo, quia aliter nihil ei proficeret talis displicentia, seu dolor, quia ad hoc ordinatur. Sic ergo ex parte Dei offensi, debetur par indulgentiam; & ex parte hominis, debet esse capacitas indulgentiæ. Sicut enim Deus dat animam rationalem capaci, & corpori præparato; ita dat ueram indulgentiam animæ capaci, & præparatæ ad recipiendum eam, aliter non. Et ideo sicut corpus est proportionatum animæ, quia aliter non daretur anima; ita necesse est, quòd anima proportionetur ad recipiendum indulgentiam a Deo, aliter non daretur ei, quia peccatum est directè cõtra Deum, & Deus nihil habet contra se, nisi peccatum, quia peccatum offendit Deum. Et ideo homo non est dignus recipere indulgentiam a Deo, nisi habeat odio peccatum, quod cõtrariatur Deo, & impugnat ipsum tanquam inimicum capitalem Dei. Quomodo enim posset homo esse amicus Dei, qui diligeret inimicum Dei capitalem, & illum hospitaret, nutriret, & defenderet? Et etiam quomodo posset placere Deo, qui etiam placeret, & manuteneret inimicum Dei capitalem? Et ideo necesse est, si homo uult mereri, & recipere indulgentiam, & amicitiam, & societatem Dei, quod impugnet, & odio habeat totis uiribus, & toto corde ipsum peccatum & culpam, quia illa sola contrariatur, & inimicatur Deo; & maximè ex hoc, quia ipsemet homo existens in culpa, generauit ipsum peccatum de seipso; & ergo debet ipsum impugnare omnibus modis quibus poterit interius & exterius; & ipsum accusare ore & corde; & operari ad eius destructionem uerbo & opere, quia aliter non merebitur indulgentiam. Etiam ex alio, quia homo non habet maiorem, nec deteriorem inimicum, quàm peccatum, quia peccatum

Deus dat gratiã animæ præparatæ ad eã.

Peccatum est maximus inimicus hominis.

tum

Quod per cōfessionem expellitur peccatum.

tum non obligat eum solum ad pęnam temporalem, sed æternam, & separat ipsum a Deo, & ab amicitia omnis gaudii, & quietis, & per contrarium deiicit ipsum ad diabolum, & ad omnem tristitiam; & dolorem. Ideo homo debet contra ipsum pugnare tota sua potentia, sicut cōtra inimicum suum mortalem, & uindicare se de ipso tanquàm ab inimico seuerissimo, & expellere ipsum & occidere. Et quia peccatum est etiam inimicus secretus, & occultus, quia de ipsius natura est uelle occultari, quum ergo inimici eius, domestici eius, ideo homo per contrarium debet ipsum discooperire, & manifestare per confessionem; & sic ipsum impugnare, & expellere. Aliter homo si tenet ipsum secretum, tunc nutrit ipsum, & confortat, & radicat ipsum, quia facit sibi, quod eius natura desiderat, quod est uelle occultari, & nesciri, nec uideri. Et ideo istud est maximum uituperium, & maxima confusio peccati, & maxima cautela ad ipsum expellendum, ut homo ipsum reuelet, & manifestet. Si ergo homo diligit seipsum, & cupit inimicum suum capitalem expellere, debet omne uituperium, & omnem confusionem adducere contra peccatum, ut ipsum expellat, & uincat. Et quia peccatum est deceptiuum, & fraudulentum, ideo tanquàm deceptor, & falsarius debet accusari, iudicari, & puniri, & ideo homo debet ipsum ponere in iudicio, & petere sententiam contra ipsum, & petere punitionem. Et ideo patet, ꝙ ad ueram eradicationem peccati non sufficit displicentia interior, seu odium, & tristitia, & dolor de ipso, immo requiritur etiam exterior reuelatio, & manifestatio, accusatio, & iudicatio, & punitio: & sic homo præparat se ad recipiendum ueram indulgentiam; ita quòd detestetur ipsam culpam in anima, & odio habeat, & uerbo accuset, & de facto deserat, & reiterare nunquã proponat. Duo ergo inuisibilia debent esse in destructione peccati, unum ex parte Dei, scilicet indulgentia & remissio, & aliud ex parte hominis peccantis, scilicet pœnitentia interior in corde, quæ est displicentia occulta,

Ad deletionem peccati duo sunt necessaria.

culta, & inuisibilis de offensa Dei; & ista duo sunt proportionata inter se. Et quia omne sacramentum inuisibile significatur, & manifestatur per uisibile, & oportet quòd illud quod fit exterius manifestè, proportionetur illi quod fit inuisibiliter in anima; ideo sicut sunt duo inuisibilia necessaria ad destructionem ipsius culpę, unum ex parte Dei, & aliud ex parte hominis, qui offendit, quorum unum est præparatorium, & aliud recipitur, & datur, ita conformiter in isto sacramento sunt duo uisibilia, & manifesta exterius, quę fiunt in isto sacramento, quę proportionantur, & correspondent illis duobus inuisibilibus quæ fiunt interius in anima. Vnum uisibile quod fit exterius, est ad significandum inuisibile interius, pœnitentiam scilicet interiorem, & inuisibilem ipsius hominis pœnitentis, quæ est in corde. Et quia facta, & uerba exteriora, significant, & declarant illud quod est occultum, & inuisibile in corde, ideo per uerba, & facta, quæ homo facit, & dicit exterius, significatur, & declaratur, quòd homo pœnitens habet odio ipsum peccatum;& ꝙ cor suum recessit ab ipso peccato. Item aliud uisibile, quod fit,& apparet exterius,est ad significandum illud inuisibile, quod facit Deus in anima, scilicet remissionem, & indulgentiam offensæ & peccati: & est ipsa absolutio quæ fit in isto sacramento per uerba significantia expressè remissionem peccatorum. Vnde sicut in aliis sacramentis sunt duo exteriora.s.res corporalis,& uisibilis, sicut aqua in baptismo,& chrisma in confirmatione, & ultra hoc sunt uerba ordinata a Christo, quæ significant opus inuisibile, quod Deus facit intus in aīa, quæ quidem uerba proportionantur illi rei corporali, sicut in baptismo sunt ista uerba; Ego baptizo te, &c. quæ correspondent proportionabiliter ipsi aquæ, quia important ablutionem, ita proportionabiliter in isto sacramento sunt duo exteriora. Vnum est, omnia uerba & facta, quæ dicit, & facit pœnitens; & sunt sicut aqua in baptismo. Et ultra hæc sunt uerba ordinata

Materia & forma sacramenti pænitentiæ.

Concordāt signum & signatū in hoc sacramento.

Institutio sacramenti pœnitētiæ.

dinata a Christo, quæ significant opus inuisibile, quod Deus facit intus, quæ quidem verba correspondent proportionabiliter uerbis, & factis pœnitentis. Et sunt ista uerba; Ego absoluo te, &c. Et ista uerba correspondent factis, & dictis hominis pœnitentis; quia homo pœnitens per uerba & facta sua, significat cor suum recessisse a peccatis, & sibi displicere offensam Dei. Et per ista uerba; Ego absoluo te, &c. significatur, quòd Deus remisit peccatum, & offensam. Vt igitur homo, qui offendit, esset securus de remissione, & indulgentia sua, & nullo modo dubitaret, Christus ordinauit, & instituit modum pęnitendi, scilicet quòd doleat interius de offensa, & quòd exprimat exterius signa doloris per gemitus, & lachrymas, & quòd dicat ore suo, & confiteatur culpam suam, & accuset seipsum, & etiam ordinauit, & instituit suum locumtenentem, seu vicarium loco sui corporis, cui homo pœnitens dicat, & confiteatur culpam suam, & ostendat signa doloris, cui dedit potestatem absoluendi, & remittendi culpam, & offensam nomini sui.

Clementia Christi apparet in sacramento pœnitētiæ.

Et ita quicunque offenderit Christum, & uoluerit habere ueram indulgentiam, & remissionem suorum peccatorum, faciat ut Christus ordinauit, & indubitanter recipiet ueram indulgentiam, & remissionem de suis peccatis, quia Christus ordinauit istud sacramentum pœnitentiæ sicut alia sacramenta. Et ideo sicut alia sacramēta sunt semper uera, & datur in eis illud quod significatur per ea; ita istud sacramentum est semper uerum, & datur in ipso illud quod ꝑ ipsum significatur. s. remissio & indulgentia culparum, quæ commissæ sunt post baptismum. Et in hoc apparet infinita bonitas Christi, & eius clemētia, quia ut homines qui eum offenderunt, nō desperarent, ordinauit medicamentum, ut istud sacramentum per quod possent redire iterum, & reuerti ad ipsum, & recipere ueniam, & indulgentiam. Et in hoc est maxima securitas, quia ipsemet qui offensus est, & contra quem fit peccatum, ordinauit modum per quem homi-

Pœnitentia est secunda tabula post baptismū.

Cap. 284.

homines possent placare ipsum, & docuit modum, & formam, & uiam redeundi ad ipsum. Et ideo istud sacramentum est scientia scala post baptismum, per quam Christianus iterum potest ascendere ad Christum. In qua scala sunt tres gradus, scilicet contritio in anima, cōfessio in uerbo, & satisfactio in opere, & ultimo fit absolutio, & sic homo ascendit ad remissionem, & indulgentiam. Et quia remissio, & indulgentia non potest fieri, nisi etiam recipiatur gratia Christi, seu bene esse perditum, quia simul dum remittitur offensa, & culpa; datur gratia, & absoluitur homo ab obligatione infinita, & a pœna æterna; ideo in isto sacramento omnia ista simul fiunt, scilicet, quod restituitur gratia, seu bene esse, & uita spiritualis perdita, & fit remissio culpæ, & liberatur homo ab obligatione pœnæ æternæ, & totum fit uirtute mortis, & passionis Christi; & unitur cum ea, & recipit eam pro se. Et quia iam declaratum est, quod mors, seu passio Christi superat omnia peccata, quæ fieri possunt; ideo satisfacit pro omnibus peccatis, dum tamen homo uniatur cum ea. Unde quia sola mors Christi, seu passio, potest remittere peccata, & obligationem ad pœnam æternam, & quia in baptismo homo unitur totaliter cum Christo; & per consequens tota passio applicatur ei, ac si tota passio esset sua, & si eam ipsemet homo sustinuisset, ideo fit ei plena remissio omnium peccatorum; & totius pœnæ debitæ pro peccatis, quia homo regeneratur, & fit totus nouus. Sed quando homo iterum cadit in culpam, tunc separatur, & diuiditur a merito passionis Christi, & a Christo; & per consequens fit obligatus ad pœnam æternam sicut ante baptismum. Sed in isto sacramento, homo, qui erat diuisus a Christo, unitur cum Christo; & per consequens applicatur ei etiam meritum passionis, & mortis Christi; & fit particeps in eo, & ideo iterum remittitur ipsi pœna æterna, sicut prius in baptismo; & ideo istud sacramentum [illegible] baptismi. Sed tamen in baptismo fit plena remissio

Cap. 257.

Quomodo passio Christi differenter applicatur per sacramenta.

omnis pœnæ & æternæ, & temporalis, ſed in iſto ſacramento fit tantùm remiſſio pœnæ ęternæ, & ſoluitur obligatio ad pœnam ęternam, & infinitam, ſed adhuc remanet obligatio ad pœnam temporalem, quia neceſſe eſt, quòd homo ſuſtineat aliquam pœnam propter peccata ſua, ut declarabitur magis infra, quia aliter applicatur paſſio Chriſti in iſto ſacramento, & aliter in baptiſmo, & alio modo fit iſtud ſacramentum, & alio illud. Quia in ſacramento baptiſmi recipitur aqua exterior, quæ eſt aqua Chriſti, ſed in iſto non ſunt niſi uerba, & facta iſtius hominiſmet. Et ideo ſecundum modum quem habent uerba, & facta exteriora, & ſecũdum diſpoſitionẽ indiuiſibilem, & interiorem in corde, quam ſignificant uerba, & facta exteriora; ſecundum hoc recipitur meritum mortis, & paſſionis Chriſti. Vnde uerba, & facta exteriora in iſto ſacramento ſunt loco aquæ in baptiſmo. Et ideo homo in baptiſmo recipit alienum, quia ipſam aquam ad ſignificandum, quod ei applicatur aliena uirtus gratis; & ideo recipit illud in ſe quod ſignificatur per aquam, quæ ſignificat plenam, & totalem remiſſionem omnis pœnæ, quia totum abluitur. Sed in iſto ſacramento homo recipit in ſeipſo proprios actus, & propria uerba, & nihil alienum, & ideo proportionabiliter recipit uirtutem iuxta capacitatem ſuam, & ſuorum actuum interiorum, & exteriorum. Et ideo qui magis pœnitet in corde, & dolet, & exterius oſtendit planctum, gemitum, & lachrymas, & ore, & verbo accuſat, improbat, & deteſtatur peccata ſua, magis recipit de uirtute, & merito mortis, & paſſionis Chriſti.

Per maiorẽ diſplicentiam, maior gratia datur.

Apparet igitur qualiter iſtud ſacramentum pœnitentiæ inſtitutum, & ordinatum a Chriſto uero medico ſpirituali, eſt ueriſſimum medicamen morbi ſpiritualis, quia totalitet eradicat, & deſtruit ipſum peccatum, & ei contrariatur, quia per pœnitentiam interiorem, & diſplicentiam, deſtruitur radix peccati, quæ erat intus in corde per

com-

complacentiam, & uoluntatem, quia placendo, uolendo, & delectando intrauerat, & per contrarium displicendo, nolendo, odiendo, & tristando, necesse est ut eradicetur; postea uerò per confessionem ipsum peccatum eradicatum euomitur extra, tanquam malus humor, & uenenosus, & reuelatur ac manifestatur, quæ quidem confessio, & manifestatio rectè contrariatur peccato, & eius naturæ, quia de natura eius est, quod peccatum uult, & appetit semper occultari, & cooperiri, & nullo modo uideri. Et ideo qui confitetur, & ipsum peccatum reuelat, maximè contrariatur ei, & tunc peccatum confusum fugit ab homine, & non habet locum neque intus in corde, neque extra in ore, quia intus in corde eradicatur, & impugnatur per tristitiam, & displicentiã, & extra in ore expellitur per confessionem, & sic necessario fugit, tanquam falsus deceptor, & proditor reuelatus. Rectisſimè igitur Christus ordinauit ipsam confessionem, & reuelationem peccati ad ipsum destruendum, quia de directò est contra ipsum. Et postea per emendam fit factum & opus contrarium ipsi peccato, & sic corde, ore, & opere destruitur ipsum peccatum. Et sic homo conuenientisſimè absoluitur ab obligatione pęnæ debitæ pro peccato, & fit ei remisſio, dum sic impugnauit peccatum, & restituitur ei omne illud quod perdiderat propter peccatum, & offensam; & sic de nouo restituitur sibi illud quòd datum fuit ei in baptismo. Et sic apparet, quòd duo sunt sacramenta quasi duo medicamenta quæ purgant, & destruunt ipsum peccatum tãquam malum & uenenosum humorem. s. sacramentum baptismi, & sacramentum pęnitẽtiæ; & hoc ꝑ duos modos distinctos. s. per modũ purgationis, qui fit per fluxum uentris, & per modum uomitus. Et hoc fit proportionabiliter, sicut in medicina corporali, quia non sunt nisi duo modi purgandi malos, & nociuos humores de corpore, scilicet u per uentrem inferius, uel per uomitum superius. Illa

Duo sunt sacramenta necessaria quasi duo medicamenta.

quæ fit per uentrem, incipit superips, & uenit de alto, & tendit inferius, sed uomitus fit per contrarium. Similiter baptismus uenit de alto, & tendit inferius, qua si purgans per uentrem inferius, & sacramentum pœnitentiæ purgat per uomitum. Et sicut purgatio, quæ fit per uentrem inferius, cum minori uiolentia fit, & leuiter purgat omnes malos humores, sed purgatio quæ fit per uomitum, fit cum magna uiolentia, ita similiter purgatio quæ fit per baptismum, fit cum parua uiolentia, & fit leuiter, sed purgatio quæ fit per uomitum, fit difficulter, sicut purgatio quæ fit per sacramentum pœnitentiæ; & illa purgatio est molesta, & uiolenta. Sic ergo illud quod fit exterius in sacramento, significat illud quod fit interius in anima, & sicut peccata per confessionem euomuntur extra; ita significatur quod etiam exeunt extra animam, & purgantur; ita quòd quando sunt confessa, totaliter sunt extra animam, facta prius absolutione.

Quòd sacramentum pœnitentiæ a Christo ordinatum, fit per modum voluntarij iudicij particularis, & secreti, in quo idem est accusans, & accusatus, seu actor, & reus, & testis, & reus, uerè accusatus, ucrè est absolutus, & quanto magis fit accusatus, tanto magis fit excusatus. Cap. CCXCV.

Cap. 250.

AD habendum maiorem notitiam de sacramento pœnitentiæ, est considerandum, quòd duplex est ordo, scilicet ordo naturæ, & ordo iustitiæ, seu iudicii; & isti duo ordines claudunt omnia, quia qui recedit ab ordine naturæ, cadit in ordinem iustitiæ, seu iudicii. Et hoc iam declaratum fuit in tractatu de reparatione, qualiter primo homo qui recessit ab ordine naturæ, statim cecidit

in

in ordinem iustitiæ, & punitionis. Et si ordo iustitiæ non esset, malum peccatum esset inordinatum, & sine ordine, quod fieri non potest. Et sicut ante baptismum considerauimus duos status in homine, scilicet statum primum, & perfectum in quo homo fuit factus; & statum secundum, & imperfectum in quem seipsum deiecit homo uoluntariè, ita etiam post baptismum considerauimus duos status hominis. Primus est sanus, & bonus, in quo homo est restitutus, & renouatus, & iste status correspondet primo statui primi hominis, qui erat perfectus: secundus status est status lapsus, in quem homo cecidit post baptismum.

Duo sunt status post baptismum.

Sicut enim primus homo cecidit a primo statu suo propter offensam in statum lapsum, ita similiter homo potest cadere a statu nouo baptismi in statum lapsum, & hoc propter offensam & iniuriam. Et ideo oportet hos duos status post baptismum comparare ad duos status ante baptismum, & sic erunt quatuor status in humana natura.

Peccans recedens ab ordine naturæ cadit in ordinem diuinæ iustitiæ.

Sicut ergo homo ante baptismum quando a statu primo in quo Deus ipsum fecerat, recessit, cecidit in alium statum, & ordinem, scilicet iustitiæ, & obligauit se ad pœnam, & punitionem æternam, & etiam temporalem; ita pariformiter quando homo iam renouatus in baptismo per gratiam Christi sine suis meritis, recedit ab illo statu bono in quo Christus ipsum regenerauit per suam gratiam, necesse est etiam, quod cadat in ordinem iustitiæ, & iudicii, & obligationem ad pœnam æternam, & temporalem. Et uidetur etiam, quòd de tanto maiorem obligationem causat, & maior pœna ei debetur, de quanto status iste in quo fuit renouatus cum maiori difficultate est factus, quam status primi hominis, quia iste status fuit emptus pretio magno, quia per mortē Dei, & hominis. & status primi hominis fuit factus sine labore, & sine difficultate, & de nihilo.

De tanto igitur uidetur homo magis culpabilis,& reus: quando perdidit uoluntariè talem statum cum maxima, difficultate factum, quia committitur maxima ingratitudo. Vnde faciliter fuit homo factus, sed cum maxima difficultate reparatus. Ideo qui uoluntariè perdit talem statum, meretur maximam pœnam, & grauissimè peccat. Item quando homo perdit istum statum, & cadit uoluntariè ab eo Deum offendēdo, non solum offendit Deum creatorem, immo creatorem, & Deum, & Redemptorem, & sic duplicatur offensa, & etiam offendit totā societatem Xpianorum, qui sunt uniti cum Christo, & sunt membra Christi. Et sic offensa,& iniuria quæ fit post baptismum, est grauissima, & propter hoc offendens obligatur ad maiorem pœnam, & punitionem, quàm ante baptismum. Vnde ante baptismū offendit Deum, sed post baptismum offendit Deum & hominem, Deum hominem factum propter hominem, & crucifixum. Et sic de quanto Deus est factus homini propinquior, de tanto offensa, & iniuria est deterior & malignior, quia ante baptismum homo obligatur Deo homini creatori, sed post baptismum homo erat obligatus Deo & creatori, & redemptori. Item sicut ad reparandum hominem de primo lapsu, necesse fuit Deum hominem mori, & ita etiam necesse esset ad reparādum hominem de secundo lapsu post baptismum, Deum & hominem mori, quia peccatum destrui, nisi per mortem Dei hominis. Et sic quando homo peccat post baptismum, indiget si debeat saluari, ut Deus homo iterum moriatur pro eo, & hoc quantum in eo est; & sic necesse esset, Christum quotidie mori pro peccatis. Sed quia semel Deus homo mortuus est; & amplius mori non potest, quia factus est immortalis, & sufficit mors sua semel facta pro omnibus peccatis mundi, & quia esset inconueniens Christum toties mori, quoties nos peccamus; ideo loco mortis, & passionis Christi actualis, fit eius memoria in Missa, acsi mortem sustineret pro peccatis.

Homo faciliter fuit factus, sed difficiliter reparatus.

Offensa post baptismum est grauissima.

Peccans, si debet liberari oportet quod reno-

catis. Et ideo si homo lapsus post baptismum debeat liberari a peccato, necesse est quòd renouet iterum mortem & passionem Christi in seipso, & hoc per memoriã, compassionem,& deuotionem, ac fidem.

uet mortem Christi in se.

Vt igitur clarè intelligamus reparationem istã,oportet comparare lapsum istum secundum ad lapsum primum, & statum renouationis ad statum creationis, & primæ conditionis, & reparationem secundam ad reparationem primam. Vnde primus homo habuit duos status.s. statum perfectum,in quo Deus ipsum fecerat, & statum lapsum in quem propria uoluntate, & sua culpa ceciderat, sed alii homines post ipsum habuerunt unum statum tantum.s. statum lapsum, quem receperunt ab eo, quia per ipsum, & in ipso alii fuerunt lapsi, sed quilibet postea propria uoluntate augmẽtauit suum lapsum faciendo semper peccatum, & augmentando culpas. Et ideo quia in primo lapsu homines sunt lapsi per alium; ideo regenerantur, & renouantur gratis per baptismum, quia si puer est, non est necesse nisi quòd alius credat in CHRISTVM pro eo,& consentiat, quia totum lapsum accepit ab alio, nec aliquid addidit de proprio; sed si est adultus, necesse est quòd habeat fidem propriam, & consensum proprium & quod displiceat ei uita præterita lapsa, sed non oportet quòd portet aliquam pœnam exterius, neque confiteatur, neque faciat planctum, neque luctum, quia quamuis propria uoluntate peccauerit, attamen de necessitate peccauit; propterea quia habebat naturam lapsam,& istam necessitatem peccandi accepit ab alio. Et ideo prima reparatio hominis per baptismum fit gratis, & absque pœnitentia exteriori, sed sufficit fides propria, & interior pœnitentia, seu displicentia, & applicatur ei tota mors CHRISTI gratis ad satisfaciendum pro omnibus suis peccatis, quæ de necessitate fecit, quàmuis uoluntariè fecerit, ac si ipse sustinuisset pro seipso mortem illam. Et sic sicut

Status creationis & reparationis comparantur inter se

Quõ quis per baptismum renouatur.

Deus gratis fecit hominem, quando non erat; ita gratis reparat hominem, quando lapsus est. Sed quando homo non erat, non requirebatur proprius consensus, ut fieret, sed quia quando homo est lapsus, & reparandus, extitit iam, & est. Et ideo necesse est, quod ipse consentiat, & uelit reparari si adultus sit, quia nihil debet fieri in homine contra suam uoluntatem, nec debet reparari contra liberum arbitrium; & ideo ad reparandū hominem requiritur proprius consensus. Si ergo ad primam reparationem requiritur fides, & credulitas in homine, & displicentia de uita præterita sine alia satisfactione, & pœnitentia exteriore, & totum remittitur ei gratis, ac si nunquàm peccasset, & hoc quia ab alio habuit lapsum, & necessitatem peccandi, sed postquàm homo per baptismum est regeneratus, & reformatus, & reparatus de primo lapsu in quo erat per alium, & non per se, si cadit ulterius in peccatum, & offensam Dei, tunc cadit in obligationem pœnæ æternæ. Et ex isto casu non potest ita faciliter reparare, neque resurgere, sicut de primo, quia in isto lapsu secundo post baptismum homo cadit sua propria uoluntate, & sua propria culpa, & non de necessitate, quia iste lapsus non uenit sibi ab alio sicut primus, quia iam erat regeneratus, & reformatus a primò lapsu per baptismum; & ideo poterat stare in illo si uoluisset, & si cadat, totum imputatur ei, & ipsemet est in culpa, & nullus alius. Et iste lapsus est sicut primi hominis in propria persona, quia primus homo habuit statum perfectum, & potuisset stetisse in illo si uoluisset. Et ideo sicut primus homo habuit duos status in propria persona, scilicet perfectum, & lapsum; ita homo qui cadit post baptismum, in peccatum, habet duos status, scilicet bonum post baptismum, in quo stare poterat si uoluisset: & alium lapsum in quem seipsum præcipitauit. Sed in hoc est differentia, quia primus homo non habuit aliquid eum tentans, aut instigans interius ad cadēdum, seu peccandum, scilicet propriam carnem,

Homo peccans post baptismum habet duos status sicut Adam.

sed

ſed ſolum exterius, ſed homo iam habet aliquid interius instigans ad peccandum, ſcilicet propriam carnem, & etiam habet aliquid exterius instigans.ſ.diabolum inuiſibilem & mundum. Et ideo quantum ad hoc caſus,& lapſus ſecundus.ſ.poſt baptiſmum, eſt magis uenialis,& minus culpabilis, & non tantum punibilis, ſicut lapſus primi hominis in propria perſona. Sic ergo quia homo cadit a ſuo primo ſtatu poſt baptiſmum per ſe: licet alio instigante, ſed non cogente, nec de neceſſitate; quum poterat ſtare ſi uellet, iam non ita leuiter poterit reformari de iſto ſecundo lapſu, ſicut de primo, quia iſte lapſus ſecundus eſt omnino ſuus. Et ideo neceſſe eſt, quòd homo plus faciat ſi uelit reſurgere, & reparari de iſto ſtatu,& lapſu, quando uoluit reſurgere de primo, quia non ſunt æquales iſti duo caſus, nec æqualiter imputabiles,neq; punibiles. Et ideo quando homo uoluit reſurgere de primo lapſu per baptiſmum, tunc neceſſaria fuit ei fides propria ſi fuit adultus, ac conſenſus, ac diſplicentia de uita præterita,& paſſio Chriſti ſupplebat totum reſiduum quod homo debebat; ideò ſi uult reſurgere de ſecundo lapſu, neceſſaria eſt pœnitentia interior, & exterior. Si enim requiritur pœnitentia interior in primo lapſu, ſequitur quod in ſecundo lapſu ultra hoc requiritur pœnitentia exterior cum merito paſſionis & mortis Chriſti. Ergo ſequitur, ſi homo uult reſurgere de ſecundo lapſu, neceſſe eſt, ut habeat pœnitentiam intus & extra:& etiam ut ſibi ſuffragetur mors,& paſſio Chriſti. Et quia in pœnitentia exteriori eſt neceſſaria, & requiritur pœna,& punitio ſecundum naturam, & exigentiam peccati: ideo oportet quòd hoc fiat per iuſtitiam & iudicium, quia homo cecidit in ordinem iuſtitiæ, ſicut primus homo quando peccauit, quia peccatum de natura ſua eſt iudicabile, & punibile; & ei debetur pœna & punitio. Et hoc declaratum eſt ad longum in capitulo de comparatione hominis per liberum arbitrium, quia opera hominis de natura ſua ſunt remunerabilia, & punibilia.

Peccās poſt baptiſmum difficilius reparatur.

Peccatum ſua natura eſt indicabile.

Cap. lxxxij.

nibilia;& ideo requirunt iudicium, quod examinet ea,& retribuat unicuique quod ei debetur. Et ideo oportet, q peccata puniantur iuxta ſuam naturam, quia aliter eſſet aliquid inordinatum in uniuerſo,ſi non daretur ei pœna debita. Et ideo neceſſe eſt, quòd peccatum, ſeu culpa ueniat in iudicium. Vnde peccatum inquantum reſpicit Deum infinitum, & æternum, contra quem eſt talis culpa, meretur pęnam infinitam, & æternam, quia offenſa & iniuria eſt infinita. Et ideo per iuſtitiam punitio debet eſſe infinita. Sed inquantum reſpicit hominem, qui peccauit, tunc non debetur ei punitio infinita,quia homo nō eſt infinitus.Vnde peccatum,quia eſt uoluntarium, & inordinatum, & uoluntas eſt inordinata, ſed quia talis inordinatio non eſt infinita, ſed finita, ideo non debetur ei propter hoc punitio infinita, nec æterna.

In peccato tria conſiderantur.

Vnde in peccato tria poſſumus conſiderare. Primum eſt offenſa, & contemptus Dei: ſecundum eſt ipſum malum opus. quod de ſe eſt inordinatum, & fieri non deberet: & tertium eſt quod eſt uoluntarium,& eſt ibi proprius conſenſus; & per conſequens delectatio, & complacentia in malo quod eſt contra Deum. Quantum ad primum debetur peccato, ſeu culpæ pęna infinita:quantum ad ſecundum,& tertium,non debetur homini pęna infinita, ſed finita, & ideo temporalis, & non æterna. Quando ergo peccatum factum eſt, ita duplex punitio, & pęna debetur ei; una ex parte Dei offenſi, & alia ex parte peccati in ſe.

Qualiter peccato debetur pœna æterna.

Sed quia pęna, & punitio debent correſpondere culpæ, ideo tandiu debet durare pœna, quandiu durat culpa, quia culpæ debetur punitio. Ideo ſi culpa ſit perpetua, neceſſe eſt quòd pœna ſit perpetua: & ſi culpa ſit temporalis, pęna debet eſſe temporalis. Et quia culpa ideo eſt culpa,quia uoluntaria eſt & placens, ideo non poteſt deſtrui niſi per ſuum contrarium.ſ. q fiat inuoluntaria, & diſpliceat inquantū culpa eſt in ſe aliter,ſemper manet. Et ideo ſi hō q̄ eſt

in culpa

in culpa, moritur cum culpa, sine displicentia culpæ, inquantum culpa est; tunc moritur cum culpa, & talis culpa manebit cum eo in æternum; & ideo etiam tunc pœna ei debita necessariò erit perpetua, quia nunquam in æternum culpa debet esse sine sua propria pœna ei debita. Sed si culpa, inquantum culpa est, displiceatur homini; tunc destruitur culpa in eo, & per consequens pœna non debetur ei ulterius pro culpa, nisi tantum debetur ei pœna, quæ conuenit tali culpæ, quia iam lucratus fuerat pœnam postquam culpa facta erat. Et sic quamuis homini displiceat culpa, inquantum culpa est, non tamen propter hoc liberatus est à pœna, quæ culpæ debebatur, sed solum liberatur ab hoc, quia non punietur in perpetuum pro illa culpa, quia est destructa. Sic ergo quamuis culpa sit finita, potest tamen habere pœnam perpetuā, si ipsa culpa sit perpetua. Similiter quia culpa inequantum est offensa, & contemptus Dei, & auersio à Deo infinito, & æterno, debet habere pœnam infinitam: si debeat destrui, oportet ut displiceat homini inquantum est Dei offensa, & iniuria; & sub illa ratione, aliter semper maneret offensa ipsa. Et si culpa displiceat homini, inquantum est culpa, seu inordinatio uoluntaria, & non displiceat ei inquantum est offensa respectu Dei, & tunc remanet culpa quantum ad Deum, & debetur ei punitio infinita. Sed quia offensa Dei est infinita, & Deus est infinitæ bonus, quia sua bonitas est infinita; ideo ipsa culpa, inquantum est Dei offensa, est contra bonitatem infinitam; & ideo si talis culpa debeat destrui, inquantum est Dei offensa, requiritur displicentia infinita. Et etiam quia iniuria est, & offensa Dei, quia honor suus est læsus, requirit emendam infinitam, quia non sufficit displicentia infinita de ipsa offensa, nisi restituatur illud quod est læsum. Et quia homo non pōt habere displicentiā infinitam, nec pōt facere emendā infinitā, nec satisfactionē; ideo impossibile est, ꝙ homo per se possit destruere peccatū, siue offensam Dei īquātū ē offensa Dei, quātuncunque

tuncunque ei displiceat. Et ideo necessaria est homini mors. & passio Christi, quę est infinitum pretium, ut iam declaratum est. Et ideo ipsa mors Christi iuncta cum displicentia hominis, destruit culpam, seu peccatum, in quantum est offensa Dei. Sic ergo homo in secundo lapsu si vult resurgere, necesse est quòd habeat displicentiam de culpa duobus modis, scilicet inquantum est culpa, & inquantum est offensa Dei, & ultra hoc etiam requiritur mors Christi. Per displicentiam ergo culpæ, inquantum est offensa Dei, & per mortem Christi, tollitur totaliter offensa Dei, & iniuria, & fit plena satisfactio, & emenda de ipsa culpa inquantum est offensa Dei, sed adhuc remanet pœna, & punitio pro culpa, inquantum culpa est inordinata, & inquantum uoluntaria est. Et quia ista pœna est finita, ideo potest homo eam sustinere per se, & debet, sicut etiam cecidit per se in culpam, quum potuit stare, quia hoc requirit iustitia; & ideo debetur homini pœna temporalis pro ipsa culpa iuxta qualitatem culpę; nec ipsa mors Christi debet satisfacere pro tali pœna, quã uis posset: quia homo debet eam tolerare postquam per se cecidit in culpam. Et ideo quia talis punitio, seu pœna debet correspondere culpæ, & ei proportionari; ideo necessarius est ordo iudiciarius in hoc mũdo, seu iustitię, in quo ipsa peccata, seu culpæ examinentur, & iudicentur, & debitè puniantur, secundum quod eis conuenit, nec sint inordinati in uniuerso, quia peccata rectè ordinantur, quando debitè puniuntur. Et quia peccata sunt duplicia, aliqua sunt occulpa, & aliqua manifesta; ideo necessarius est ordo iudiciarius, scilicet publicus, & occultus, seu secretus, & per consequens duplex iudicium, & duplex punitio, scilicet publica, & secreta, quia peccata publica faciunt offensam publicam, & scandalum publicum, & ideo requirunt de natura punitione publicam. Et quia peccata secreta non possunt iudicari, neque examinari, nisi reuelentur, & manifestentur, ideo necessaria est confessio peccati, & culpę. Et ideo necessarium est sacramentum

Cap. 257.

Pœnitentiæ oportet habere duas displicentias.

Duplex ordo iudicii peccato debitu.

cramentum pœnitentiæ, in quo fiat iudicium secretum de ipso peccato, & examinatio secreta, & confessio secreta. Et ideo pœnitentia exterior requirit confessionem peccati, & punitionem debitam. Et quia homo qui vult resurgere, & restaurari de secundo lapsu, oportet quòd uoluntariè faciat omnia quæ sunt necessaria ad destruendum ipsum peccatum; ideo oportet, quòd interior pœnitentia, seu displicentia, & confessio exterior, & etiam pœna, seu punitio fiant uoluntariæ, aliter nihil proficerent. Debet ergo ipsa displicentia esse uoluntaria, & etiam confessio, & pœna, aliter licet sustineret omnem pœnam, & non esset uoluntariè, adhuc remaneret homo obligatus ad pęnam æternam. Et quia confiteri peccata, est pudor, & pœna; ideo in confessione fit etiam quædam pœna, & punitio peccati, seu culpæ. Et ideo quanto magis ipsa confessio est accusatoria, & cum maiori pudore, tanto magis satisfacit pro peccatis, & pro pœna debita. Et quia ista confessio est uoluntaria, & non coacta, & homo accusat seipsum uoluntariè, & ponit se in iudicio, & quanto magis hoc facit, tantò magis punit peccatum, & seipsum; & ideo magis placet Deo, & per consequens magis excusatur apud Deum. Sic ergo patet, quòd sacramentum pœnitentiæ est ordinatum propter secundum lapsum, scilicet propter peccatum perpetratum post baptismum, & hoc per modū iudicii particularis in quo homo debet seipsum accusare. Et quia istud sacramentum potest esse necessarium omni homini, quia quilibet potest cadere in peccatum post baptismum, & quia homines se parati sunt per diuersa loca per mundum; ideo necessarii sunt multi iudices a Deo ordinati, qui habebant potestatem iudicandi, & scientiam examinandi. Et quia ista potestas debet esse ordinata; ideo necesse est uni homini primo, & principaliter, quod sit data illa potestas, & auctoritas iudicandi: qui ultra habeat communicare, & concedere pluribus, sicut sibi uidetur expedire, ut sic per totum orbem lapsi poterint resurgere per istud sacramētum pęnitentię.

Pœnitentia debet esse uoluntaria.

nitentiæ. Patet etiam, quòd ſicut ſunt duo lapſus, etiam ſunt duo modi reſurgendi, ſcilicet baptiſmus, & pœnitentia; & qualiter oportet, quòd homo plus operetur ad reſurgendum de ſecundo lapſu, quàm de primo. Et ſimiliter patet qualiter operatur aliter baptiſmus, & aliter pœnitentia, quia baptiſmus operatur per modum gratiæ, & pœnitentia per modum iudicii, ſeu iuſtitiæ.

Quòd ſicut in primo lapſu aliquid remanet perpetuum, & indelebile de primo ſtatu creationis, ita in ſecundo lapſu remanet aliquid perpetuum, & indelebile de ſtatu regenerationis. Cap. CCXCVI.

ET quoniam ſecundus lapſus hominis poſt baptiſmum comparatur ad primũ lapſum poſt ſtatum creationis; ideo ſicut in primo lapſu remanſit in homine imago perpetua creationis, quamuis fuit deformata, & remanſit liberum arbitrium, in quo ſemper eſt imago naturalis Creatoris indelebilis, licet non manſit ſimilitudo, ſed diſſimilitudo, ita ergo q̃a homo lapſus retinuit aliquid, & ꝑdidit aliquid, quia perdidit ſimilitudinẽ Creatoris, & retinuit ſuã imaginem naturalem, indelebilẽ, ac perpetuam, quę deſtrui non poſſit, per quam habuit ſpecie, & fundamentum reſurgendi, per quam etiam iterum potuit reuerti ad ſimilitudinem Dei: quia ſi non remanſiſſet imago, non potuiſſet reparari, ita conformiter in ſecũdo lapſu remanet imago perpetua in homine, uel ſignum Chriſti Redemptoris, ſeu reparatoris, quamuis ſit deformata, ita quòd homo in ſecundo lapſu aliquid retinet de ſtatu baptiſmi, & regenerationis, ſcilicet imaginem Chriſti perpetuam, & indelebilem, ſeu ſigillum ſuum indelebile impreſſum in anima, quod deſtrui non poteſt, & etiam aliquid perdidit, quia perdidit ſimilitudinem Chriſti, Neceſſe enim eſt,

quòd

quòd ſicut in primo lapſu remanet imago ꝑpetua Creatoris, ita in ſecundo lapſu remaneat imago Redemptoris. Et ideo illud ſigillum, ſeu caracter remanens de Chriſto poſt lapſum eſt fundamentum, ut iterum homo poſſit redire ad ſimilitudinem, & amicitiam Chriſti, quia ſi nihil remaneret in homine de Chriſto, non haberet fundamentum reſurgendi. Sicut quando brachium paralyticatur, retinet aliquid perpetuum de capite, ſcilicet neruos, & aliquid perdit, ſcilicet ſenſum, & motum, & ſi nerui deſtruerentur, brachium amplius non poſſet reſurgere, nec reſtaurari, nec recipere ſenſum; & motum, ita conformiter ſi homo in ſecundo lapſu nihil retineret de ipſo Chriſto, qui eſt caput, non poſſet reſurgere. Et ideo ſicut in brachio ſemper remanent nerui fundamentales, qui ligant brachium cum capite, ita ſimiliter in homine lapſo, remanet imago Chriſti, ſeu character, ſiue ſigillum eius tanquam fundamentum ligans aliqualiter hominem lapſum cum Chriſto capite. Et ideo poteſt eſſe ſpes reſurgendi.

Quòd ſicut baptiſmus relinquit reliquias primi lapſus in carne; ita ſacramentum pœnitentiæ relinquit reliquias ſecundi lapſus in anima.
Cap. CCXCVII.

Dictum eſt autem, quòd ſacramẽtum baptiſmi ordinatur contra primum lapſum, & quòd ſacramentum pœnitentiæ ordinatur contra ſecundum lapſum, & quòd quando homo vult reſurgere de primo lapſu, ſufficit ei pœnitentia interior, & diſplicentia uitæ præteritæ, & fides, & totum reſiduum operatur baptiſmus per paſſionem Chriſti, ſcilicet remiſſionem plenam omnis culpæ, ſeu offenſæ, & omnis pœnæ debitæ pro culpis

pro-

propriis, & offensis; sed quando homo vult resurgere de lapsu secundo post baptismum, plus debet facere de proprio suo, sicut fecit de malo plus; quia non sufficit ei pœnitentia interior, sed requiritur pœnitentia exterior, scilicet confessio, & satisfactio, seu emenda, & temporalis punitio, & residuum totum operatur passio Christi, scilicet remissionem offensę, & culpæ, & remissionem æternæ pœnæ debitæ, sed relinquitur pœnam temporalem debitam, ut dictum est. Et ideo plus operatur baptismus, quàm sacramentum pęnitentię, quantum ad passionem Christi; ideo plus operatur passio Christi in baptismo, quàm in sacramento pœnitentiæ; quia in baptismo tota passio Christi applicatur homini, ac si ipsemet eam sustinuisset, ut totaliter innouetur, & hoc non fit in sacramento pœnitentiæ. Et similiter per contrarium plus operatur homo per se, & de suo proprio in sacramento pœnitentiæ, quàm in sacramento baptismi, quia in utroque sacramento sic requiritur, ut scilicet homo plus operetur de se, & de suo proprio ibi quàm ibi, & plus operetur mors Christi ibi quàm ibi: tamen utrobique operatur de necessitate, quia sine morte Christi non potest fieri remissio culpæ, & pœnæ æternæ, sed plus soluit ibi, quàm ibi pro homine, sed utrobique soluit infinitum debitum. Et ideo quia proportionabiliter se habet baptismus ad primum lapsum; & sacramentum pœnitentiæ ad secundum lapsum, ideo sicut baptismus relinquit reliquias aliquas in carne de primo lapsu, quia relinquit concupiscentiam carnis uitiosam, seu fomitem, contra quem anima debet pugnare, quandiu est in carne, sed in anima non relinquit reliquias peccati, quia totam eam mundat, & lauat, & armat eam per gratiam contra concupiscentiam carnis uitiosam, ut non dominetur, nec regnet, & etiam diminuit, ita similiter sacramentum pœnitentię relinquit in anima reliquias secundi lapsus; quia relinquit reliquias peccati, seu culpæ, scilicet quasdam inclinationes, & dispositiones, seu pronitates ad peccandum, quæ erant generatæ

Cap. præcedenti.

Passio Christi plus operatur in baptismo, quã in aliis sacramentis.

Quomodo post pœnitentiam relinquuntur reliquiæ peccati in anima.

generatæ in anima per operationes peccati. Quia quilibet operatio bona, uel mala, relinquit suam similitudinem in anima,& quandam dispositionē ad similiter operandum, per quam homo inclinatur, & habilitatur ad operandum bonum uel malum, & quandoque generatur consuetudo peccati uoluntaria. Vnde post peccatum, seu malum opus duo remanent, & tamen operatio transit, & non remanet unum, quod remanet est culpa, seu offensio Dei: & ex illa sequitur obligatio ad pœnam temporalem,& ęternam,& aliud quod remanet est dispositio, & inclinatio ad faciendam similem operationem, quia actus humani etiam operationes hominis habent istam conditionem, quòd semper relinquunt suam similitudinem in homine,& exinde per reiterationem fit quædam consuetudo,& usus,& habituatio ad faciendum uoluntariè similiter malam operationem. Et ista dispositio, seu inclinatio, seu habituatio, est uitium corruptionis in anima generatum;& hoc uocatur reliquiæ peccatorum. Vnde in peccato duo sunt de necessitate, scilicet auersio à Deo, seu contemptus Dei, & derelinquere, & deserere Deum; & aliud est conuersio inordinata, & uoluntaria ad creaturam contra uoluntatem Creatoris, scilicet quia homo relinquit uoluntatem Dei, & conuertit se ad propriam uoluntatem;& sic pręponit uoluntatem suam uoluntati Dei. Et ideo propter primum fit offensa Dei, & iniuria,& propter secundū, scilicet conuersionem inordinatam,& uoluntariam, & delectabilem ad bonum creatum, generatur & fit dispositio, & inclinatio in anima uitiosa; & hoc totum insimul uocatur peccatum mortale, quia separat animam à Deo, qui est uita animæ. Et ideo occidit animam statim, & obligat eam ad pœnam ęternam, non propter hoc, quia homo conuertit se ad bonum creatum inordinatè, & ad suam propriam uoluntatem, sed propter hoc: quia relinquit,& contemnit Deum, & suum mandatum. Si autem homo conuertatur ad creaturam, & ad suam propriam uoluntatem inordinatè

In peccato mortali duo sunt.

plus quàm debebat absque deliberatione, & nō propter hoc derelinquit Deum, tunc est peccatum ueniale. & nō mortale. Et tunc fit in anima quædā dispositio, & inclinatio ad malum, sed non propter hoc recedit à Deo totaliter, licet non tantū adhęreat Deo; & si tales actus multiplicentur, generabunt maiorem inclinationē, & in fine separabunt hominē à Deo, & fiet mors animæ, & peccatū mortale, quia conuertent animam totaliter ad creaturā, & sic homo totaliter relinquet Deum. Et ideo habendo respectum ad Deum, nō uariantur peccata, neque diuersificātur; quia isto modo peccatum nō est aliud nisi auersio à Deo, & contemptus Dei. Sed habēdo respectum ad creaturas, & ad bonum creatum, ipsa peccata distinguūtur, & diuersificantur, secundū quod illud bonum creatū diuersificatur. Et ideo sunt in numero septē peccata mortalia in generali, & tamen conueniunt in unū, quia quodlibet est auersio à Deo, & contemptus Dei. Sic ergo sacramentū pœnitentiæ, quia est ordinatum ad destruendum peccatum mortale, inquātum est auersio à Deo, & offensa Dei, & inquātum obligat ad pœnam æternam; & ideo de uirtute sua destruit culpam, & offensam, & auersionē à Deo, & pœnam debitam propter hoc, sed non destruit dispositionem, & inclinationē relictam per peccatum, & per conuersionem ad creaturam, nec pœnam debitā propter talem inordinatam conuersionem, sed tamen diminuit talem inclinationem, ac dispositionem, ut non dominetur, nec regnet, & dat adiutorium, & auxilium animæ ad pugnandum contra talem inclinationem uitiosam, & ad destruendum eam paulatim, sicut homo per seipsum generauerat eā in seipso paulatim. Et sic baptismus scindit ab anima omnes reliquias tales, & totaliter remouet, sed relinquit in carne longè ab anima inclinationē uitiosam ad malum, licet eam aliqualiter scindat, sed non totam, sic sacramentum pœnitentię non scindit totaliter ab anima reliquias, & superfluitates relictas per peccatum: licet diminuat, & aliqualiter scindat, sed non totaliter, quia

non

non ordinatur nisi ad culpam, & offensam Dei tollendã, & ad pœnam æternam auferendam.

Quòd post sacramentum pœnitentiæ debet iterum homo sumere sacramentum Eucharistiæ ad nutritionem uitæ spiritualis, & ad recuperandum deperditum, & ad remouendum, & purgandum reliquias peccatorum relictas post pœnitentiam. Cap. CCXCVIII.

ET quoniam sacramentum pœnitentiæ restituit homini uitam spiritualem perditam, & relinquit reliquias peccatorum, & etiam relinquit hominem obligatum ad pœnã temporalẽ; ideo quia corpus Christi est ordinatum ad nutritionem hominis in uita spirituali, & ad perficiendum eum, ideo post sacramẽtum pœnitentiæ in quo homo surrexit de secundo lapsu, & de morte, recuperauit uitam perditam, & est reconciliatus cum Christo, debet iterum sumere sacramentum corporis Christi, & non ante, dum existit in lapsu, & in morte, quia nutrimẽtum præsupponit uitam præexistentem. Sicut enim homo mortuus non debet nutriri; ita homo existens in secũdo lapsu, quia perdidit uitam spiritualem, non debet nutriri cibo spirituali, sed debet primo per pœnitentiam resurgere, & postea cibo spirituali refici. Quia sicut nutrimento fieret iniuria si daretur mortuo, ita sine comparatione fieret maxima iniuria sacramento corporis Christi, in quo cõtinetur totus Christus, si detur mortuo in uita spirituali; & ideo talis non nutriretur, sed magis mors in eo augmentaretur, & offensa, & culpa cresceretur. Nã talis tenet maximũ inimicũ Christi in corde suo occultũ, & amat ipsum, quia solũ peccatũ est cõtra Deũ; & ideo si talis capiat Christũ in seipso, facit tãtũ scãdalũ ac si uellet pdere, & occidere Christũ: sicut si aliqs reciperet regem in domo sua, in qua teneret inimicum capitalẽ regis occultum. Etiam hoc esset contra significationem

Non uiuificatur sumẽs corpus Christi in peccato mortali.

sacramenti, quia hoc est sacramentum unitatis, & pacis, sed talis qui est in lapsu, est diuisus, & separatus à Christo per amorem, & uoluntatem, & sic non acciperet sacramẽ tum pro se, sed contra se; & ideo mereretur magnum tor mentum, quia acciperet potentem contra se. Debet igi- tur homo lapsus resuscitari primo à mortuis, & redire ui- uus, & reconciliari Christo, & uniri per amorem. Sicut e- nim homo antequam surrexit de primo lapsu per baptis- mum, non debet sumere sacramentum corporis Christi; ita etiam non debet sumere si post baptismum ceciderit, nisi surrexerit primo de secundo lapsu. Sic ergo post sacra mentum pœnitentiæ debet homo sumere sacramentum Eucharistiæ, ut nutriatur. Item etiam, quia purgatio fit per calorem, & ignem, & ideo ignis, & calor spiritualis, qui est amor, purgat maculas spirituales. Et quia in ani- ma remanent post pœnitentiam reliquiæ peccatorum ui tiosæ, quæ impediunt animam, ne totaliter tendat ad Christum, & aliqualiter obtenebrant, & quia sacramen- tum Eucharistiæ est sacramentum amoris in quo auge- tur amor spiritualis, & ignis; ideo datur istud sacramen- tum, ut purget reliquias peccatorum animæ, & ut com- burat, & consumat totum, & ut remoueat omnes incli- nationes animæ contrarias, & ut det habilitates, & dispo sitiones, ac inclinationes ad oppositum. Et sicut anima purgatur, illuminatur, ac perficitur per sacramẽtum Eu- charistię, ita etiam ad tollendum tales reliquias, debet ho mo sumere illud sacramẽtum. Item etiam quia per istud sacramentum homo magis unitur, & incorporatur Chri sto; & per cõsequẽs magis unitur morti, & passioni Chri sti, quæ satisfacit pro omnibus peccatis; & per consequẽs fit homini remissio pœnæ debitæ secundum maiorẽ, uel minorem deuotionem ad Christum; & ad mortem eius. Et sic illud quod sacramẽtum pœnitentiæ non potuit cõ plere, complet sacramentum istud. Et sic sacramentum Eucharistię reducit ad puritatem baptismi, & sic sacramẽ tum pœnitentiæ, & Eucharistiæ tantum faciunt in secun do

Contra reliquias peccati dẽt quis sumere Eucharistiam.

do lapsu sicut baptismus in primo. Et ideo quia homo post baptismum potest frequēter cadere in peccatū mortale,& labi,propter hoc homo debet se exercitare frequēter in istis duobus sacramentis,quia per sacramentum pœnitentiæ quotiescunque quis ceciderit post baptismum in peccatum,potest resurgere,& leuari à lapsu;& recuperare uitam perditam, & amicitiam Dei, & per sacramentum Eucharistiæ potest resumere uires spirituales,& fortitudinem; & ideo ista duo sacramenta debent frequentari,quia nullus potest uti sacramento baptismi nisi semel. Sicut enim homo fuit semel creatus,& factus,& non bis: & homo est semel natus,& generatus,& nō bis,ita semel debet homo regenerari; & non bis; & maximè,quia in sacramento regenerationis, recipit homo in anima imaginem,siue caracterem Christi indelebilem; & ideo reiterari non debet;& ideo sacramentum pœnitentiæ, & Eucharistiæ coniuncta supplent uicem baptismi.Et sicut homo decedens post baptismum, statim euolat ad uitam æternam, ita etiam homo exercitans se in istis duobus sacramentis,tantum purificabitur, quod sine pœna transibit ad regnum cœlorum.

Quòd etiam tribulatio, seu afflictio, siue pœna corporalis uoluntaria cum amore Christi, purgat animam à reliquijs peccatorum, & satisfacit pro pœnis debitis, & custodit animam ne inficiatur,& cadat,& unit eam cum Christo. Cap. CCXCIX.

Cap. præcedenti.

Quoniam autem dictum est, quod sacramentum pœnitentiæ relinquit in anima reliquias peccatorum, scilicet inclinationes, & dispositiones uitiosas, quæ inclināt animam ad res corporales,& delectationes mundanas,& impediunt animā ne totaliter uniatur Christo per amorem, & ideo contrariantur animæ, & bono suo,quia totum bonum animæ

est, quod uniatur cum Christo per amorem, & quanto magis unitur cum Christo, tanto magis perficitur,& meliorātur,& totum malum eius est, ꝙ separatur à Christo per amorem,& uniatur cum carne,& cum rebus creatis, quia tunc inficitur, tunc peccat, & tunc offendit, & tunc maculatur, ideo omne illud quod facit eam recedere, & retrahit eam à delectationibus carnis, & à consolationibus mundanis, & ab amore creaturarum inordinato, & uitioso, ualet ad purgādum animam,& mundandū eā,& purificandum. Vnde quia anima nō offendit Deū nisi uadat ad creaturas, & delectetur in eis inordinatè, & relinquat Deum: ideo omnia illa quæ ualent ad retrahēdum eam ab illis, purificant eam, ut dictum est. Et ideo quia tribulatio,& afflictio carnis,& mūdi,& pœna carnis faciūt animā recedere à delectationibus, & consolationibus carnis,& mundi, ut anima nullā delectationem, nec consolationem recipiat nec in carne, nec in mūdo: ideo sequitur, ꝙ ipsa tribulatio summè ualet ad purgandum animā, & purificandum ab omnibus reliquiis peccatorum, & inclinationibus,& dispositionibus uitiosis,& simul cum amore Christi, quia amor ligat animam cum Christo,& tribulatio exterior,& afflictio quæ sentitur, facit recedere animam, & fugere à consolationibus, & desideriis carnalibus. Sic ergo amor Christi existens in anima ex una parte,& tribulatio,& afflictio ex altera parte; mundant eam ab omnibus talibus inclinationibus, & dispositionibus uitiosis, quæ impediebant animam: quia dum anima sentit tribulationem,& afflictionem,& tristitiam,& desolationem in carne,& in mundo,& nullam requiem, neque delectationem ibi inuenit, tunc amor Christi existens in animā, unit & ligat eam cum Christo magis, & pœnetrat ipsam animam totaliter, & ipse amor excitatur, & uiuificatur,& fortificatur in se tanquam ignis, & ideo expellit, & expurgat ab anima quicquid est ei contrarium ibi,& expellit omnem amorem contrarium,& omnes inclinationes, & affectiones contrarias, quæ impediebant

Cap. praecedenti.

Tribulatio purgat reliquias in anima.

animam

animam ne totaliter uniretur cum Christo per amorem, & uoluntatem, & tunc necesse est, quòd anima totaliter amplectatur Christũ. Et ideo ipsa tribulatio est tanquam malleus, & martellus percutiens animam, & faciens ipsam intrare in Christum per amorem remouens ab ipsa omnem rubiginem, & scoriam. Et est etiam fornax cum follibus, & amor Christi est ignis incensus, & inflammatus in fornace tribulationis, & insimul decoquunt animam, & purgant eam ab omni macula, & infectione contracta per amorem carnis, & mundi. Et ideo tunc anima confortatur, roboratur, & fortificatur, & illuminatur, ac perficitur, quia unitur magis cum Christo, & fit unum cum eo, & per consequens purgatur ab omni macula uitiosa, quia calefit, & inflammatur, quia Christus habet ignem in seipso inextinguibilem, diuinum, purificatiuum, mundificatiuum, & attractiuum. Vnde ad purificandum animam non sufficeret amor Christi, nisi adiuuaretur à tribulatione, quia anima habet liberum arbitrium, & non cogitur ire ad Christum, nec recedere à delectationibus carnis, & mundi nisi uelit; & ideo quia ipse delectationes ligant aliqualiter animam cum carne; ideo necessaria est ipsa tribulatio ratione libertatis animæ ut cogat eam, ut uoluntariè relinquat easdem delectationes contrarias Deo, & sibi, & uadat ad Christum. Et etiam non solum tribulatio est necessaria ad purgandum animam ab infectionibus uitiosis; immo necessaria est ad eam tenendam ligatam, & unitam cum Christo, & ne ab eo recedat, & diuidatur à Christo, & cadat, & Deus moriatur, sed fortius continuè uniatur per amorem. Et sic tribulatio necessaria est omni Christiano siue indigeat purgatione, siue non, quia tribulatio est tam bona, & tam utilis, & tam medicinalis, & tam necessaria omni Christiano, ut sine ipsa nullus possit perfectè uniri cum Christo per amorem.

Ergo sequitur, ꝙ sicut Christus ordinauit sacramenta ad salutẽ Christianorũ, ita ordinauit tribulatiões, & pur-

gationem animarum, ita ꝙ sicut sacramenta sunt necessaria, ita etiam tribulationes sunt necessariæ, & quandiu durant sacramenta, durabit etiam tribulatio; & ideo necesse est, ꝙ tribulatio duret, quandiu mundus stat. Vnde quia in hac uita Christiani præparantur, & disponuntur ad aliam uitam, scilicet æternam; ideo necesse est, ꝙ tribulatio semper maneat in hac uita. Vnde necesse est, ꝙ fornax cum follibus semper maneat, & etiam ignis maneat incensus, & inflãmatus. Et ideo sicut necessarium est omni Christiano recipere sacramenta; ita etiam necessarium est omni Christiano tribulationes sustinere, & qui refutat tribulationes, separatur à Christo. Est etiam necesse, quod quando peccata multiplicantur, quod tunc etiam multiplicentur tribulationes; quia maiori repletioni, maior necessaria est purgatio. Et sic Christus tam per sacramenta, quàm per tribulationes complet, & perficit salutem animarum. Et quia tribulatio est pœna; ideo si uoluntariè sustineatur, satisfacit pro peccatis, & pro culpa; quia omnis pœna uoluntaria est satisfactiua pro debitis peccatorum. Et ideo homo resurgens per sacramentum pœnitentiæ de secundo lapsu, remanet obligatus ad pœnam temporalem secundum quantitatẽ criminis, & qualitatem culpæ; & ideo si uoluntariè ineat tribulationem, & afflictionem temporalem, & corporalem, & secundum hoc magis, uel minus sustinet tribulationem, secundum hoc plus uel minus satisfacit pro peccatis. Si autem homo non sit obligatus ad pœnam temporalem, tunc sustinendo uoluntariè pœnam, & afflictionem propter Christum augmentat merita, & gratiam. Et sic tribulatio est bona ad purgandum animam, & ad satisfaciendum pro debitis; & ad augmentandum merita, & ad ligandum, & uniendum animum fortiter cum Christo, & ad separandum eam à delectationibus, & consolationibus mundanis, & carnis, quę contrariantur animæ, & eam occidunt. Quare summè amabilis debet esse tribulatio omni Christiano.

Deus ordinauit tribulationes ad purgationẽ animarum.

Tribulationes multiplicantur peccatis multiplicatis.

Tribulatio satisfaciat, & meretur.

Quòd si anima post sacramentum pœnitentiæ exeat de corpore cum reliquijs peccatorum; & sine completa satisfactione pro culpis, necesse est eam purgari in aliquo loco tandiu donec fuerit pœna completa & purgata, & fuerit culpa persoluta. Cap. CCC.

ET quia anima potest exire de suo corpore non purgata a prædictis reliquiis peccatorum quæ remanent post sacramentum pœnitentiæ, & etiam absque persolutione pœnarum pro culpis debitarum, ideo cùm propter hoc anima impediatur, ne totaliter possit uniri Christo per amorem, quia necesse est si debeat uniri cum Christo, quòd nihil habeat extraneum a Deo, sed quòd sit talis sicut exiuit a Deo in sui creatione sine macula, sine infectione, & sine aliqua mala inclinatione: ideo quicquid anima addidit per se in seipsa postquam creata est usque ad exitum corporis cõuersando cum creaturis quod Deo contrariatur, necesse est, quòd totum illud purgetur, & remoueatur. Et ideo quia anima amat carnem, & res corporales amore inordinato, & plusquam debent, & per consequens imbibitur tali amori, & delectationi; ideo necesse est, quòd antequam uniatur cum Deo ultima, & completa unione, quòd purgetur, & purificetur completa purificatione, ut nihil remaneat de extraneo. Item etiam quia culpæ debetur completa punitio, ut iam declaratũ est; ideo anima quæ non portauit debitam punitionem pro peccatis suis, necesse est quod puniatur, quia hoc exigit iustitia Dei antequam sit digna habere consortium cum Deo, quia sine debita satisfactione anima non debet saluari. Et quia anima quæ exit de corpore, exit de curia misericordiæ, & cadit in curiam puræ iustitiæ Dei, ideo necesse est, quod ipsa puniatur post hanc uitam secundum rigorem, & strenuitatem diuinæ iustitiæ. Et quia diuina iustitia est summa, quia non potest cogitari maior, & sic iudex iustissimus

Cap præcedenti.

mus est summè punitiuus malorum, quia in summo odio habet malum; ideo sequitur, quod mala quæ punit Deus post hanc uitam per suam iustitiam, punit tanta punitione, qua non potest cogitari maior, & cum tanto rigore, & seueritate, quod nemo potest excogitare; & ideo anima quæ non sustinuit pœnas debitas in corpore, dum erat in curia misericordiæ Dei, postquam incidit in manu iustitiæ, punietur tanta punitione, quòd nemo potest cogitare. Et ideo sequitur, quòd tam propter purgationem, quàm propter punitionem, necesse est locum esse aliquem purgatorii, & punitiuum animarum non æternaliter, sed temporaliter. Et quia sicut in hoc mundo anima, dum est in corpore, purgatur per afflictionem, & tribulationem, & hoc simul cum amore Christi, ita etiam oportet, quòd amor Christi existens in anima, & tribulatio purgetur ipsam animam a reliquiis peccatorum. Et ideo oportet, quòd sit aliqua res afflictiua, & dolorosa in qua anima purganda tantũ sentiat de dolore, quantum sensit de delectatione extranea contra Deum; & quòd tantum penetret in uisceribus & medullis animæ, quantum amor mundanorum penetrauerat in medullis animæ. Et quia purgatio fit per contrarium, unde anima non indiget purgari, nisi ab amore rerum mundanarum, qui penetrauerat animam per delectationem, quia per talem amorem extraneum anima est dissimilis Deo; ideo secundum quòd amor rerum mundanarum magis penetrauit in anima, & in medullis eius, secundum hoc difficilius purgabitur. Ista autem purgatio, & punitio necesse est, quòd fiat per ignem materialem, ut iam declaratum fuit de æterna iustitia. Sic ergo amor Christi existens in anima, excitatus, & adiutus a tribulatione ignis, & dolore sensibili, purgabit ipsam sicut aurum purgatur in igne, & completa purgatione, anima nullum dolorem sentiet, quia nihil habebit de extraneo, nec de cremabili. Melius igitur est homini purgare peccata sua, & sustinere pœnam debitam pro

Necesse est esse Purgatorium.

Cap. 301.

Cap. 214.

Melius est hic, quàm alibi satisfacere.

pro peccatis suis hic dum uiuit in corpore, quàm quòd pürgetur, & puniatur in alio mūdo per rigorem diuinæ iustitiæ, quia necesse est, quòd uel hic puniantur peccata uoluntariè per pœnitentiam, & per sacramenta, & tribulationes, uel in alio mundo per iustitiam Dei, quia peccatum non potest remanere impunitum, & oportebit quòd æternaliter, uel temporaliter puniatu.r æternaliter in inferno, temporaliter in hoc mundo, uel in loco purgatorii. Si ergo necesse est, quòd homo portet pœnam debitam pro peccatis commissis post baptismum uel in hoc mundo, uel in alio, sed aliter hic, & aliter ibi. Quamuis etiam ipsæ animæ recedant a corpore cum reliquiis peccatorum, attamen omnia illa quæ ualebant pro eis hic dum uiuebant in corpore, ualent etiam si fiāt pro eis post decessum, Ad satisfaciendum uerò pro eis ad complendam iustitiam diuinam, ualent omnia quæ pro eis per alios fiunt qui uiuunt, sed non tantum quantum ualuissent si facta fuissent per seipsos. Quia enim sunt membra Christi, ideo possunt suscipere influ ētiam a passione Christi, & a membris Christi, quia tam illæ animæ, quàm homines Christiani uiuentes, sunt unum corpus, & sunt membra unius capitis; & ideo possunt se iuuare adinuicem, & ideo membra Christi uiuentia, scilicet Christiani uiuentes pro suorum amicorum peccatis possunt satisfacere, si faciant illa quæ possunt ualere ad satisfaciendum pro culpis, quia hoc non derogat diuinæ iustitiæ. Quamuis ergo animæ non possunt seipsas iuuare, attamen possunt per alios amicos persolui, quoniam licet puniantur per iustitiam Dei, tamen sunt in amicitia Dei, & in eius amore; & ideo quicquid fit pro eis, Deus acceptat, & recompensat pro debito quod ipsi debent.

Quòd eis prosunt suffragia.

Qua sunt illa quæ possunt inducere hominem lapsum, vt currat ad sacramentum pænitentiæ uoluntariæ. Cap. CCCI.

QVoniam autem homo lapsus post baptismum non potest saluari nisi per pœnitentiam voluntariam, & homo ratione suæ libertatis non potest cogi ad pœnitentiā, quia etiam nihil proficeret nisi uoluntariè currat ad penitentiam;& quanto magis uoluntariè currit, tanto magis ei proficit; ideo est utile ualde congregare omnia simul quę possunt hominem inducere ad pęnitentiam, quia ipsa peccata refugiunt pęnitentiam,& ei resistunt.

Primum autem quod inducit hominem ad pœnitentiam est, quia summè placet Deo,quia Deus solum habet odio peccata,& nihil aliud,quia nihil contrariatur sibi nisi peccatum,nec est sibi rebelle; & ideo sequitur necessario, quòd ille summè placet Deo,qui toto ore, toto corde, & toto opere impugnat peccatum, & destruit inq̃tum in eo est, q̃a destruit, & impugnat verū inimicum Dei,sicut summè placet homini ille, qui destruit, & impugnat eius inimicum capitalem,& maximè placeret Regi miles aliquis qui occideret eius inimicum capitalem propter amorem Regis. Si ergo homo per pęnitentiam habeat odio totis uiribus suis peccatum, & ei displiceat propter hoc,quia est contra Deum,& ipsum accuset ore, opere,& corde,& persequatur ipsum, & expellat ipsum a se,eo quia est contra Deum,necesse est, quòd talis summè Deo placeat. Et ideo ipsa pœnitentia est sacrificium acceptabile Deo, immo nullum sacrificium magis placet Deo, quàm quod homo offert de suis propriis actibus, immo hoc est primum sacrificium, quod homo debet offerre Deo de seipso. Et ideo statim Deus adiuuat hominem si ipse quærat adiutorium a Deo contra

inimicum Christi, quod nunquam sibi negat, si in ueritate postulat. Quomodo enim Deus denegaret alicui auxilium, qui uult impugnare inimicum suum capitalē, qui est peccatum. Immo armabit ipsum armis suis. Vnde licet peccatum sit inimicus Dei, tamen Deus non destruit ipsum, nisi homo consentiat, & uelit, quia uoluntariè recepit eum, & ideo non potest exire nisi uoluntariè dimittat ipsum; & ideo necesse est si debet exire, quòd uoluntariè expellat ipsum de se. Item homo etiam non solum placet Deo, sed etiam omnibus amicis Dei, qui summè gaudent de hoc. Et sic homo simul acquirit amicitiam Dei, & omnium amicorum suorum. Melius est enim habere amicitiam Dei, & omnium amicorum suorum, quàm habere amicitiam peccati, & inimicitiam Dei, quia peccatum est summa turpitudo, summa deformitas, & malitia, & odibile in summo, & nullo modo amabile, & Deus est summè bonus, summè amabilis, & nullo modo odibilis. Et sic maxima differentia est inter Deum, & peccatum. Et etiam summè placet Deo pęnitentia, quia per ipsam homo saluatur, & restauratur, qui erat deperditus in æternum per seipsum, & ideo Deus gaudet in eo, quòd sua creatura, & opus suum quod perdiderat, saluetur. Et etiam omnes amici sui summè gaudent de hoc, quia sunt boni, & lætātur de bono, sicut diaboli sunt mali, & gaudent de malo. Sic ergo propter tantum placitum, & tantam complacentiam, quam Deus habet, & omnes amici eius in pęnitentia, debet homo totis uiribus conari, vt ad pęnitentiam festinet pro peccatis suis.

Aliud inductiuum ad pęnitentiam.

Item aliud quod potest incitare, & inducere hominem ad pęnitentiam, est uisio Dei, quia Deus uidet hominis uoluntatem, & uidet qualiter homo tenet in domo sua, scilicet in corde suo, quod melius, & nobilius membrum est in hominis, in secreto Dei inimicum capitalem, & illud quod Deus habet summè odio, & quod Deo sum-

mè

ne displicet; & non solum tenet, sed defendit, nutrit, & abscōdit, atque augmentat, & inducit ipsum in domum suam uoluntariè, immo non in domum propriam, sed in domum Dei, quia cor de uera iustitia est habitaculum Dei, & pertinet Deo. Etiam homo, quod peius est, fecit ipsum inimicum, quia ante nō erat, & cogitat semper quomodo poterit multiplicare ipsum. Omnia ista Deus uidet. Debet ergo homo in summo timere, quod scilicet teneat in seipso inimicum Dei, & quòd custodiat, & defendat, atque nutriat ipsum ipso uidente, præsente, & sciente, inimicum sui Creatoris, Redemptoris, atque iudicis. Quis enim esset ausus tenere, custodire, atque nutrire in regno Regis inimicum Regis capitalem, Rege præsente, uidente, & sciente? Nonne ille faceret Regi magnam contumeliam, & offensam, atque iniuriam? Nonne etiam ille meretur a Rege magnam uindictam? Immo etiam quis esset ausus cogitare, seu in animo proponere inimicum Regis uelle hospitare in domo sua Rege sciente talem cogitationem, seu tale propositum? Et quis esset ausus intrare domum Regis, & portare Regis inimicum depictum ante faciem Regis? Et quis esset ausus recipere bona a Rege, & uiuere de bonis Regis, & suum inimicum capitalem in domo sua hospitare, & defendere ipso sciente? Credo, quòd nullus esset ita ausus. Ergo postquam homo scit, & cognoscit, quòd peccatum, quod ipse tenet in corde suo est inimicus Dei capitalis, & quòd Deus hoc uidet, & cognoscit, & quòd scit, si ipsum non expellit, statim de corde suo, tunc facit Deo maximam iniuriam, & offensam, & contumeliam, quia reputat eum uel impotentem, uel scientem, uel fatuum. Nonne ille stat in maximo periculo absque fallo? Quia timor est summè timēdum, nisi homo statim ipsum a se expellat, quòd Deus faciat uindictam, & ostendat suam potentiam, scientiam, & iustitiam, & præcipitaret ipsum cum inimico suo in profundum inferni, immo mirum est, &

super

super omnia mirabilia, quomodo Deus sustinet tanto tempore inimicos suos mortales. Et qui hoc non sentit periculum, neque timet, amisit intellectum, & ratione caret; & merito fatuus reputabitur, maximè in tempore ultionis. Et in isto apparet Dei immensa clementia, & bonitas sic sustinere, nutrire, & defendere a diabolo suos inimicos, & suorum inimicorum zelatores, atque defensores. Nam non posset maior bonitas excogitari. Et ex hoc apparet, quod Deus non uult hominem perire, sed expectat ipsum ad pœnitentiam, sed ut saluetur parcit, nec potest esse alia causa, quàm quòd si homo nō uenerit ad pęnitentiam tandiu expectatus, quòd ex tunc maiorem uindictam, & indignationē Dei incurrat, quia ingratus est Deo; & contemnit illam in immensam bonitatem Dei. Debet igitur homo ad uitandum tantum arduum, & magnum periculum in quo continuè existit, & propter tantam bonitatem, & expectationem Dei currere ad pœnitentiam, & subito expellere a se inimicum Dei & suum, ne subito super eum ueniat ira Dei, & uindicta, quibus ipse poterit perdere corpus, & animam propter ingratitudinem, & contemptum Dei.

Aliud incitatiuum ad pœnitentiam.

Pręterea aliud est qđ dēt hominem incitare, ut currat ad pœnitentiam, scilicet iusta punitio peccati. Vnde iā probatum est, & impossibile aliter esse, quoniam omnia facta, & uerba, & cogitationes hominis iudicentur, & recipiant debitam remunerationem boni, uel mali: & ideo de necessitate omnia opera hominis mala, & cogitationes malę, & omnia peccata, oportet ꝙ puniantur, quia non possunt remanere impunita; & ideo si non puniantur in hoc mūdo, oportet ꝙ in alio mundo puniant per iustitiā debitā. Et iō bonitas Dei ordinauit, ꝙ peccata hic ꝑ pęnitentiā puniantur, & cōstituit suos iudices in hoc mundo loco sui qui iudicent & corrigant peccata, & puniāt, ut in hoc mundo fiat iudiciū de ipsis, ne si reseruētur in alio mundo iudicētur ad condemnationē ęternā.

Et ideo si homo non uult in hoc mundo facere pœniten tiam, & iudicium de peccatis suis, necesse est, quòd post hanc uitam ęternaliter puniatur. Item etiam declaratum est in cap. de ęterna iustitia, quot & quanta mala in curret aīa si non saluetur, quia aīa est immortalis, & ergo bene, uel male habebit in æternum. Debet ergo homo currere ad pęnitentiam, ut euadat tristitiam ęter nā, & pœnā infinitam, in quam de necessitate incidit si non fecerit pęnitentiam. Si ergo homo non uu't uenire ad iu dicium in alio mundo, ueniat hic ad iudicium secretum uoluntariè coram iudice a Deo ordinato, & confiteatur peccata sua, & accuset seipsum in ueritate coram eo, & sic euadet iudicium damnationis.

Aliud inductiuum ad pęnitentiam.

Præterea aliud quod debet hominem incitare ad pęni tentiam, est certitudo, & infallibilitas mortis, & incertitu do ipsius horæ mortis. Nam non est in alicuius pot stá te prolungare unam horam uitæ, quia uita homini s stat in manu alterius, scilicet Dei. Si ergo homo est incertus de hora, quomodo audet remanere in tanto pericu lo, per quod potest incurrere ęternam pęnam, & tristitiā infinitam? Quum ergo homo tam faciliter potest euitare tanta pericula, quæ finem non habent per pęnitentiā, quod tam faciliter fit, quia uolendo, & loquendo. Quid enim facilius, quàm uelle & loqui. Ibi enim nullus labor est, nulla fatigatio. Volendo enim, & loquendo coram iudice, peccatum destruitur, & remittitur ęterna pęna, & homo euadit tristitiam, quæ finem non habet. Est igitur homo stultissimus, qui uoluntariè uult stare in tanto pe riculo, quo magis non potest excogitari, quùm possit ip sum uitare, tam faciliter, ꝙ non poterit facilius cogitari, & non est securus de die crastina, & non potest prolungare uitam suam ad unam horam.

Aliud inductiuum ad pęnitentiam.

Item aliud etiam quod debet summè inducere hominem ad pęnitentiam, est Christi sanguis, qui effusus est

pro peccatis totius mundi. Vnde mors Christi superat omnia peccata, quæ fieri possunt, ut declaratum est; & ideo clamat sanguis Christi ad omnes peccatores, ut ueniant ad pœnitentiam, & recipiant uirtutem, & influentiam eius, quia non est effusus nisi ad lauandum peccata. Et ideo qui contemnit sanguinem Christi, & non uult lauare peccata sua in sanguine eius dũ uiuit in hoc mundo, necesse est, ꝙ damnetur: & maximè christianus, qui emptus est semel pretio sanguinis Christi, damnabitur sine comparatione plus quàm omnes alii, quia contemnit sanguinem tam pretiosum. Quicunq; igitur uult fugere pœnas æternas, & peruenire ad gaudia æterna, dum adhuc uacat, & in hoc corpore uiuit, & potest facere penitentiam, currere debet ad sacramentum pœnitentiæ, ut in perpetuum uiuat. Conari igitur debet homo, dum tempus habet, ut expellat de seipso, & de domo sua inimicum suum capitalem, & mortalem, & inimicũ sui Creatoris, & factoris, & omnium creaturarum. s. ipsum peccatum ne inueniatur in eo in morte, quia cum eo iudicabitur ad ignem ęternum, & peribit in ęternum. Qualiter potest homo tolerare in suo horto, in sua domo, in sua camera, & in suo corpore inimicum capitalem? Et si non potest sustinere, quomodo potest tunc inimicum suum, & Christi, & omnis creaturæ Dei in secreto cordis sui abscondere per unum momentum, & nõ solum tolerare, sed quod peius est diligere, & amare tandiu. Tandiu enim homo tacet peccatum in corde suo, quandiu non habet ipsum odio. Et quomodo poterit diligere peccatum, per quod perdit ęterna, & infinita bona, & acquirit æterna, & infinita tormenta, & mala per quod perdit æternum, & infinitum gaudium, & incurrit æternã tristitiã? Q̃uo põt homo tenere peccatũ, & diligere, pro quo oportuit Deũ incarnari, & turpissima morte mori? Q̃uo põt hõ seipsũ sustinere eẽ malũ, ꝗ nõ põt, nec uult sustinere alias res suas esse malas, nec corruptas, nec maculatas. Q̃uo põt sustinere seipsũ esse

malū, q oēs alias res uult hēre bonas, bonā domū, ueſtē bonā, uxorem bonā, & filios bonos. Qūo igitur non iudicaretur homo iſte, nec condemnaretur iuſtè, qui contemnit ſanguinem filii Dei, & ſeipſum, & refutat mortem tam amaram Chriſti; & pro nullo reputat, & qui dimittit maxima bona, & ęterna, & quærit uilia, & tranſitoria; qui quærit terrena & dimittit cœleſtia, qui quærit aliena bona, & extranea, & dimittit propria bona. Quid enim peius, ſeu turpius, quàm quòd homo q habet animam immortalem, pōnat ſpem ſuam in re tranſitoria, & mortali, ac corruptibili, & in re uiuente per momentum? Cur etiam non iudicaretur iſte homo iuſtiſſimè, qui tantum diligens eſt, & tantum laborat in rebus extra ſe, & eſt negligentiſſimus intra ſe, & ſeipſum dimittit perire, qui reparat ea q̄ ſunt extra ſe, & quæ intra ſe ſunt relinquit, qui pulchrè ordinat ea q̄ ſunt extra, & q̄ ſunt intra dimittit inordinata, q eſt diligētiſſimus ad corrigendum defectus aliarū rerū, & diſponit omnia rectè, & perfectè, ſed eſt negligentiſſimus emēdare proprios defectus, qui vult ꝙ omnia alia reddāt debitum, & iuſtitiā ei, & ipſe ſibimetipſi nō reddit debitū, neq; iuſtitiā, qui vult ꝙ omnia ſibi proficiant, & nulla noceāt, & ipſemet ſibi nō vult proficere, ſed nocere; & ſeipſum continuè deſtruere, qui tm̄ laborat circa alias res, ꝙ ſeipſum negligit, qui tm̄ ſtudet, vt alias res cognoſcat perfectè, & ſeipſum nō curat cognoſcere, qui eſt ſuper omnia alia, & ꝑꝑ quē facta ſunt omnia? Cogitet ergo hō, ꝙ ſicut ipſe facit de rebus ſibi ſubiectis. ſ. quādo ſunt inutiles, turpes, & maculatè, ꝙ illas deſtruit, & mittit in ignē, vel extra domū, & extra viſum, & ſicut hō refutat oēs res extra ſe, q̄ ſunt uiles, & corruptæ, ſic ēt ille, qui eſt ſupra nos, refutabit nos ſi fuerimus uiles, turpes, & corrupti. Sicut. n. ipſe hō vult habere res pulchras, pretioſas, & honeſtas pro ſe, & etiā mundas, & nō maculatas deſiderat, ita ille, qui eſt ſupra nos, quū ſit nobilior, mundior, & pretioſior ſine comparatione uult habere ꝓ ſe res pretioſas, mundas, & immaculatas:

culatas: nã quanto aliquis est gloriosior, & dignior, tãto debent omnia q̃ ipsum cõcernunt esse gloriosiora, & digniora. Currat igitur homo ad pniãm, & lauet peccata sua, ut sit purus, sincerus, & mundus in conscientia, quã Deus diligit super omnem mũditiam, quia est sua habitatio, & timeat futuram sententiam quam audient illi qui erunt immundi, & maculati. Nam illorum habitatio, conuersatio, & societas erit cum immundissimis, & deformissimis diabolis, quorum aspectus omnem pœnam huius mundi superat, & excedit; & illius conuersationis non erit finis.

Quintum sacramentum est extrema unctio, & est ultimũ medicamentum in quo datur gratia, per quam homo de lapsu reparatus, exiens de hac uita, & tendens, & transiens ad finalem gratiam hic, & finalem gloriam in alia uita disponitur & præparatur ad sanctam sanitatem, & spiritualem uigorem, & etiam destruit peccata uenialia, & curat infirmitatem, & languorem, seu debilitatem spiritualem relictam ex peccato, & alleuiat infirmitatem corporalem, si infirmo expediat. Cap. CCCII.

Quoniam autem necesse est hominem mori, & exire de hac vita, & quia anima est ordinata finaliter ad ęternam gloriam quã habebit amando Deum toto corde, & adhærendo ei per uoluntatem totaliter, & recedendo totaliter a malo, & inordinato amore, & quia anima existens in carne corrupta, trahitur a carne multoties, & inclinatur ad eam, quia habet uiuere cum ea, & ideo anima grauatur, & inficitur onerata, & incurrit peccata uenialia uelit nolit, & aliqualiter maculatur, & impeditur, ne totaliter possit tendere in Deum per amorem; ideo quia anima debet transire de uno statu in alium, oportet quòd uadat immediatè ad Deum, uel ad purgato-

rium;& ideo sequitur, q indiget nouo uigore ad fortiter amandum Deum,& ad totaliter se uniendum cum Deo per amorem, & ideo indiget noua gratia, & adiutorio nouo ad feliciter, & celeriter euolandum ad Deum per totalem deuotionem sursum tendendo ut totaliter ipsa eleuetur in Deum,& etiam si uadat ad ignem Purgatorii ad purgandum, indiget uigorari, ut facilius sustineat dolorem ignis, donec sit purgata. Vnde duo sunt qui possunt animam impedire,& aggrauare, ut non sit faciliter apta ad uolandum ad Deum. Vnum est quædam debilitas derelicta ex peccato, quamuis enim anima sit purgata a peccato mortali, attamen remanet quædam debilitas in ea, & quædam infirmitas spiritualis, sicut in infirmitate corporali,quæ quamuis sit curata, adhuc remanet quædam debilitas in corpore. Aliud autem quod aggrauat animam,& trahit eam deorsum, & aliqualiter retrahit eam a Deo, est peccatum ueniale, quia omnis culpa siue mortalis,siue uenialis, elōgat animam a Deo, sed culpa mortalis totaliter elongat,& culpa uenialis minorat, & diminuit amorem. Et ideo indiget anima,ut nullam culpam sentiat, ut totaliter euolat ad Deum. Et quia per sacramenta uisibilia debet ipsa anima curari, satiari,& refici,& recipere gratiam,ordinatum fuit,& institutum sacramentum extremæ unctionis ad animam perficiendam,& sanandam ab omni macula, & debilitate spirituali, in quo fiet ei remissio omnis peccati uenialis quo ad culpam, sed non quo ad pœnam, ut ipsa anima exonerata a culpis uenialibus, & aliis sequelis quæ deprimunt animam deorsum uelocius, facilius, & expeditius euolet, & transeat ad cœlum, & consequatur salutem ęternæ iocunditatis, & hoc per deuotionem leuantem eam sursum, & per cōuersionem mentis ad Deum, quod quidem sacramentum fit per medicamenti corporalis modum, sicut sacramentum baptismi fit per modum ablutionis corporis. Sicut autem aliis sacramentis per uisibile significatur inuisibile, per illud quod uidemus

Duo impediunt animam ne euolet.

Vnctio datur ad sanandum ab omni macula & debilitate spirituali.

mus exterius, significatur illud inuisibile, quod fit interius in anima, ita & in isto sacramento. Vnde in isto sacramento extremo uisibile, quod fit, & apparet exterius, est unctio olei consecrati per modum medicationis corporalis in septē partibus corporis determinatis. s. in oculis, in auribus, in naribus, in manibus, in labiis, in pedibus, & in lumbis, & hoc fit simul cum uerbis deprecationis, & datur solum adultis, & postulantibus, & solum in periculo mortis. Et quia in hoc sacramento uisibile proportionatur inuisibili, ideo considerandum est qualiter in hoc sacramento fiat talis proportio. Sicut enim exterius fit quædam medicatio in corpore per modum medicationis, & unctionis cum oleo; quod est curatiuū uulnerum, ita significatur, quòd interius ipsa anima curatur per gratiam Dei quæ ei datur, & iungitur ut facilius transeat ad cœlum. Et quia anima contrahit infirmitates spirituales in corpore, & peccata uenialia, & specialiter per illas partes supradictas offendendo Deum in quibus est radix firmitatis spiritualis, ideo fit unctio in illis septem locis supradictis, ad significandum, ꝙ ipsa anima disponitur, & præparatur per hoc sacramentum ad plenitudinem sanitatis per dilectionem, & discretionem, & curationem omnium peccatorum, quæ per illas septē partes committuntur. Item in hoc sacramento est oleū simplex, & non mixtum, sicut in baptismo, & confirmatione crisma: ad significandum, ꝙ sicut oleum est linitiuum, & de se significat sanitatem, ꝙ per illud sacramētum conscientia hominis fit munda totaliter, ut nulla culpa remaneat in ea, & hoc per gratiam quæ datur. Et ideo non admiscetur balsamum cum oleo, sicut in confirmatione, quia confirmatio datur ad augmentandum, & pugnandum publicè, & ad conuersandum inter alios homines, ubi requiritur odor bonæ famæ, quo significatur per balsamum, sed hoc in exitu, siue transitu ad cœlum, sufficit, & requiritur nitida & munda conscientia, quæ significatur per oleum simplex ratione nitiditatis

Quare hoc sacramentum detur in quinque sensibus.

Materia unctionis.

Datur in exitu.

suæ secundum quàm iudicat iudex cœlestis. Item per istud sacramentum fit curatio a peccatis uenialibus, & hoc per gratiam leuantem animam sursum per deuotionem; & ideo non datur paruulis, qui non peccant uenialiter, nec possunt habere deuotionem leuantem sursum; quæ curat peccata uenialia. Itē etiam quia in isto sacramento requiritur deuotio sursum leuans animā; iō non debet dari nisi postulantibus, qui per deuotionem eleuantur. Item etiam non datur nisi infirmis, quia hoc sacramentum non datur nisi per modum curationis corporalis, quæ significat spiritualem curationem; & ideo si non esset infirmitas corporalis, non esset correspondentia. Vnde quamuis per talem in unctionem non curetur infirmitas corporalis, non est propter hoc falsum signum, quia talis unctio non datur ad curationem corporalem, sed ad significandum curationem spiritualem, ita quòd significatur, quòd sicut exterius in corpore datur unctio corporalis ipsi corpori existenti infirmo; ita similiter datur intus unctio spiritualis ipsi animæ existenti infirmæ. Et ideo talis curatio semper fit quæ significatur, sed corporalis non fit nisi per accidens aliquando. Vnde quia illud sacramentum non fit nisi ad eleuandum animam ad Deum per deuotionem, in qua anima recipit uigorem, & alleuiatur, & tranquillatur, & lætificatur, & quia anima regit corpus, immo multotiēs fit repressio molestiarum corporalium, quia alleuiatis molestiis animæ, alleuiantur sæpe molestiæ corporis. Et ideo licet istud sacramentum non sit principaliter institutum ad curationem infirmitatis corporalis, sed peccati uenialis, quia peccatum mortale est magis mors, quàm infirmitas; & pœnitentia quę destruit ipsum, est magis suscitatio, quam medicatio, attamen per accidens ualet ad curationem, & alleuiationem infirmitatis corporalis, & hoc tolerando quodammodo animam quę regit corpus ipsam sanando, & uigilando in bono, & exorādo in malo, & hæc fit quando infirmo magis expedit uiuere ad

Paruulis non datur.

Datur solū infirmis.

Sæpius curat infirmitatem corporalem.

cumu-

cumulandum magis merita. Sicut enim spiritus tristis exsiccat, & consumit corpus; ita anima læta uiuificat corpus, & releuat a doloribus suis. Et sic apparet magna differentia inter istud sacramentum, & confirmationem, quæ fit similiter per unctionem, quia confirmatio præparat, & disponit animam ad melius agonizandum, & pugnandum contra hostes uisibiles, sed extrema unctio ad celerius transeundum, ad uolandum ad cœlum, & ad regnum cœlorum, licet etiam disponat animam ad fortius resistendum contra inimicos spirituales, & inuisibiles, scilicet diabolos. Item etiam quia confirmatio conficitur in balsamo, sed istud in solo oleo. Item etiam quia in forma uerborum est differentia. Nam sacramentum confirmationis fit cum verbis indicatiuis, sed istud fit cum uerbis deprecatiuis: & per hoc etiam differt ab aliis sacramentis præcedentibus, quæ fiunt in forma indicatiua. Vnde in isto sacramento magis conuenit uerbis deprecatiuis uti, quam indicatiuis propter multa. Primo, quia suscipiens hoc sacramentum est destitutus propriis uiribus, quare indiget subleuari per deprecationem. Secundo, quia anima curatur per deuotionem, & eleuationem sursum ad spiritualia, quæ est propria curatio peccati uenialis, quod deorsum trahit: & ideo quia illud quod supra omnia excitat animam, ad hoc est deprecatio, & oratio; ideo conuenit modus deprecatiuus. Tertio, quia hoc sacramentum datur recedentibus ab aliis Christianis, & in manus solius Dei requiescunt, unde Deo anima commendatur per deprecationem, & ipsa ei committitur. Quamuis autem ad sacramentum non detur in mō indicatiuo, sed deprecatiuo, tamen de se hēt certitudinem, ita ꝙ semper cōfertur qđ significatur per tale sacramentum, & per illa uerba deprecatiua, nisi fuerit impedimentum in parte recipientis; & hoc si habeat fictionem in se, & non credat. Item etiam differētia, quia confirmatio fit in fronte, istud fit in septem partibus corporis. Item differentia, quia confirmatio fit tempore

Differentia inter confirmationem, & extremā unctionem.

In extrema unctione utimur uerbis deprecatiuis.

sanitatis, hæc autem fit in tempore infirmitatis. Item confirmatio nõ solum datur adultis, sed etiam paruulis, extrema unctio solum datur adultis.

Sextum sacramentum est ordo per quod datur, & committitur personis certis auctoritas spirituali, & potestas intellectualis indelebilis, & permanens dispensandi, & ministrandi sacramenta salutis nomine Christi, & uice omnibus hominibus. Cap. CCCIII.

QVoniam autem dictum est de quinque sacramentis, quæ sunt ordinata ad dandum uitam spiritualem omnibus lapsis, & perditis ac mortuis, & ostensum est qualiter baptismus regenerat, & releuat a primo lapsu, confirmatio corroborat ad pugnam, Eucharistia nutrit, pœnitentia iterum releuat a secundo lapsu si contingat, extrema unctio purgat totaliter a peccatis uenialibus, & satiat, & uigorat, & præparat, ut homo sit aptus ire ad regnum cœlorum: & sic ista quinque sacramenta sunt necessaria cuilibet homini, ut recipiat ipsa, si uult saluari, uel saltem aliqua sunt necessaria omninò, aliqua conuenientia, & utilia, & nõ semper necessaria. Sicut autem ista sacramenta sunt necessaria omnibus hominibus lapsis, ut suscipiant ea, ita necesse est, ꝙ sint aliqui homines qui habeant potestatem, seu officium dandi, & ministrandi ipsa sacramenta. Et quia omnia sacramenta sunt Christi, & ab ipso totam habent uirtutem; ideo oportet quòd talis auctoritas, seu officium ministrandi, detur a Christo, cuius sunt sacramenta, quia nullus potest ministrare, neque dispensare res alicuius domini, nisi de licentia, & auctoritate domini, cuius hæc sunt; nec haberet uigorem quicquid aliter factum esset. Sic ergo necesse est, quòd auctoritas, seu officium dandi, & ministrandi ipsa sacramenta, committatur, & detur speciali-

ter aliquibus personis specialibus, omnibus uerò non indifferenter. Sicut ergo Christus ordinauit ipsa sacramenta, ut homines suscipiant ea, ita necesse est, quòd ordinet homines, & personas qui ministrent ipsa sacramenta. Et sic necessaria est potestas in terra in hominibus distribuendi sacramenta in nomine Christi: & sic duo sunt necessaria hominibus in terra uiuentibus. Primum est ipsa gratia, per quam regenerantur & perficiuntur, ut sint apti intrare regnum coelorum. Et quia ista gratia datur per sacramenta uisibilia, ideo est necessarium secundū .s. auctoritas, seu officium administrandi ipsa sacramenta, & in isto est totum complementum salutis hominum. Sicut enim in generatione hominis, concurrunt homo & Deus, ita quòd homo administrat corpus, & Deus creat ipsam animam, & sic insimul concurrunt ad generationem hominis, ita conformiter ad regenerandum, & reparandum hominem per sacramenta, quæ sunt res uisibiles, & corporales, debent concurrere homo & Deus; ut .s. homo administret sacramentum corporale, & uisibile; & Deus creet ipsam gratiam, quia sacramentum est sicut corpus, & gratia est sicut anima. Et ideo sicut in generatione hominis, homo administrat totum illud quod corporale est, & uisibile, & Deus creat totum illud quod est spirituale, & inuisibile .s. ipsam animam rationalem; ita in regeneratione, & reformatione hominis, homo administrat totum illud quod est corporale, & uisibile .s. ipsum sacramentum; & Deus creat totum illud quod est inuisibile .s. ipsam gratiam: ita quòd sicut homo generatur ab homine per ministeriū corporis quasi per quoddam officium a Deo ordinatum, ita conformiter homo regeneratur ab homine per ministeriū corporale quasi per quoddā officium a Deo ordinatum. Et sicut potestas ministrādi corpus data est homini, sed potestas creandi animam non potuit dari homini, quia soli Deo conuenit, ita potestas ministrandi sacramētum uisibile, debuit dari homini, sed potestas creandi, & dādi gratiā,

Duo sunt hominibus hic necessaria.

non potuit dari, nec communicari homini: quia solum Christo conuenit, inquantum Deus est. Sic ergo conuenientissimum est, ut officium, seu potestas administrandi sacramenta corporalia, & uisibilia, communicatur ipsis hominibus. Et etiam quia maior unitas, & amor generatur inter homines propter hoc quòd unus generatur ab alio, quàm ꝙ quilibet totaliter fieret a Deo, ita similiter maior unitas, & maior dilectio generatur inter homines si unus regeneratur ab alio instrumentaliter, & recipiat sacramentum ab alio, in quo recipit uitam spiritualem a Christo. Et ideo quia uita spiritualis consistit in charitate, & unitate; ideo conuenientissimè debuit ordinari ut homines uice Christi administrent sacramenta salutis hominibus, ut magis fierent unum inter se.

Quòd per istam auctoritatem constituitur, & fit praelatura, & ordo, & superioritas, & inferioritas. Cap. CCCIIII.

ET quia omnes christiani, qui sunt membra Christi, conueniunt in sacramentorum susceptione, quia omnes indigent, & omnibus sunt necessaria, quia omnes indigent uita spirituali, ideo in hoc omnes sunt aequales; nec unus est superior, neque dignior altero quantum ad hoc. Sed quia, ut iam dictum est, necessaria est auctoritas, & potestas administrandi ipsa sacramenta, & ꝙ committatur aliquibus christianis, & quia illa auctoritas, & potestas est talis dignitatis, & honoris, & eleuat tales homines de uno gradu super omnes alios qui nō habēt talē potestatē, & auctoritatē eis commissam, & ponit eos in honore, & dignitate. Sic etiā homo q generat alium, administrando corpus, cōstituitur in aliquo honore super illū, qui generatur, & dicitur

Cap praecedenti.

pater

pater eius cui debetur honor. Et ideo de necessitate fit differentia,& distinctio ꝑ talem auctoritatem,& potestatẽ inter christianos,& fideles,& inter mẽbra Xp̃i,& ẽt q̃dam superioritas,& inferioritas, & unus fit maior altero, & superior, & ꝑ consequens fit ordo preẽminentia,& prælatura,& gradus.Quia ubi est superioritas,& inferioritas,necessarius est ordo. Et ideo talis auctoritas,& prioritas uocatur ordo,quia de necessitate causat,& facit inter xp̃ianos superioritatem,& inferioritatẽ. Sicut.n.christiani eleuantur supra non xp̃ianos de uno gradu,ita xp̃iani habentes talem potestatẽ,eleuantur supra non habẽtes de uno gradu.Et sic inter xp̃ianos est conuenientia,& differentia,rõne conuenientiæ,& ęqualitatis, & ratione differentiæ, & inæqualitatis est superioritas & inferioritas. Qui.n.habent potestatem, plus habẽt q̃ illi qui non habent;quia totum est a Xp̃o. Sicut.n omnia membra corporis humani conueniunt in uita, & calore naturali, per quẽ omnia uiuunt, sed etiam differunt ꝑ diuersas potestates, & officia,quæ singula membra habẽt, sic fit inter fideles, q̃a oẽs conueniunt quantum ad charitatẽ,sed differũt,& distinguuntur penes ptãtem,& officium. Et quia talis differentia,& distinctio necessaria est ad uiuendũ ordinatẽ, & bene inter xp̃ianos, ita ꝙ oportet, quòd aliquid recipiant sacramẽta,& non dẽt, neq; habeãt potestatem dãdi,aliqui sint qui ẽt recipiant primo, & etiã habeant potestatẽ,& auctoritatem dãdi aliis:ideo de necessitate sunt duæ partes inter xp̃ianos; & quasi duę gentes distinctæ.f.pars laicalis, & pars clericalis. Et pars clericalis est superior, & dignior, & ideo est magis propinqua Christo,& magis similis, quia insimul clerici habentes potestatem,concurrunt cum Christo ad unũ opus; quia Christus dat gratiam inuisibilem:& clerici qui sunt ministri eius, dant sacramenta uisibilia; & ideo sunt coadiutores & cooperantes Christi;& ideo sunt magni honoris,& magnæ dignitatis ex parte officii Christi.

Duo sunt genera hominum 12. quæst.1.

Quòd

Quòd potestas ista inuisibilis, & spiritualis datur per sacramentum uisibile, & manifestum signum; sicut gratia datur in aliis sacramentis.
Capitulo CCCV.

ET quoniam ista potestas administrandi est necessaria, & ponit distinctionem inter Christianos, & membra Christi, & separat tales personas ab aliis; & eleuat eas in dignitate, & in gradu; ideo sicut in aliis sacramentis per uisibile datur inuisibile, & per aliquod signum exterius apparens, datur interius in anima ipsum inuisibile occultum, & non apparens; ita quod illud quod exterius fit, significat quod interius fit; ita quòd exterius sunt res corporales, & uerba audibilia, quæ significant illud quod interius recipitur, ideo necesse est etiam, quòd talis potestas dispensandi, & dandi sacramentum, detur per aliquod signum manifestum per aliqua uerba quæ significent talem potestatem, sicut in baptismo per aquam uisibilem, & per uerba insimul coniuncta, datur ablutio in anima, & gratia. Et ideo necesse est; quòd sit sacramentum ordinis sicut sacramentum baptismi, in quo detur potestas per quam fit gradus, & ordo, & superioritas inter Christianos. Vnde quia tales personæ debent separari, & distingui ab aliis personis, conuenientissimum est, quòd hoc fiat per aliqua signa manifesta. Si enim ordinatum est, quòd homo non Christianus fiat Christianus, & constituitur in esse Christiano per aliquod signum manifestum; ita congruum est, quod talis Christianus constituatur in tali gradu potestatis super alios per aliqua signa manifesta, & ideo ista potestas debuit dari per modum sacramenti. Et quoniam ista potestas est res spiritualis, & non corporalis, ideo debet poni intus in anima, & ideo necesse est, quòd quando datur talis potestas per sacramentum ordinis, aliquod inuisibile, & permanens

Necesse esse ordinem.

manens imprimatur in anima. Hoc autem non est gratia, quæ datur in aliis sacramentis: ergo oportet, quòd sit aliquod aliud inuisibile quàm ipsa gratia. Et ideo est aliquod signum, seu sigillum impressum in anima, quod dicitur character spiritualis: & tale signum spirituale impressum in anima, est ipsa potestas spiritualis collata, seu potestas fundata in tali charactere, seu signo. Vnde necesse est, quòd tales personæ, quæ recipiunt talem potestatem, & auctoritatem, magis assimilantur Christo, quàm aliæ personæ: & alio modo, & distincto modo. Et quia alii Christiani assimilantur Christo per per gratiam, & etiam istæ personæ, quum etiam recipiant alia sacramenta, ideo oportet, quòd ultra gratiam quæ datur omnibus per alia sacramenta, recipiant aliquod aliud inuisibile in anima per quod ascendant, & eleuentur super alios, & modo spirituali assimilentur Christo. Et ideo in isto sacramento imprimitur aliquid in anima, quod non est ipsa gratia, quæ renouat hominem lapsum: & ideo quamuis talis homo perdit gratiam sibi datam per alia sacramenta, non tamen propter hoc perdit illud inuisibile, seu illam potestatem inuisibilem, quæ datur in isto sacramento, quia talis potestas non est in ipsa gratia, sed distinguuntur, & sunt duæ res spirituales: quia una potest esse sine alia. Et ideo neque per peccatum, neque per offensam, neque per lapsum, Christianus qui semel accepit talem potestatem, & auctoritatem; nullo modo potest perdere, nec est in potestate sua amittere, nec annullare illũ characterem, qui est indelebilis in æternum, & permanens, & tandiu quandiu anima est, & erit. Qui ergo accepit sacramentum ordinis, accepit rem spiritualem, indelebilem, & inuariabilem, & semper permanentem sicut anima.

Character imprimitur in ordine.

Character est indelebilis.

Quòd

Quòd bonitas, & malitia personæ non diminuunt, neque mutant talem potestatem administrandi sacramenta. Cap. CCCVI.

HOc autem conuenientissimum est, quòd scilicet talis caracter, siue potestas sit indelebilis, & permaneat etiam si gratia destruatur. Vnde quum talis potestas, & auctoritas administrandi ipsa sacramenta detur illis quibus datur, non propter seipsos, sed propter alios, ut scilicet alii recipiant sacramenta ab eis in quibus recipiant gratiam, & salutem, sicut ordinatum est à Christo: ideo quum ista potestas necessaria sit propter alios, & non propter illos qui habent talem potestatem, qui possunt perdere bonitatem, & gratiam, & possunt effici mali, necesse est, quòd quamuis perdant bonitatem, & gratiam, quòd nullo modo perdant talem potestatem, seu auctoritatem. Vnde quia necesse est, quòd homines recipiant talia sacramenta ad eorum salutem, quia ita ordinatum est: & etiam necesse est, quòd aliquibus personis detur auctoritas, & potestas administrandi, & dandi ipsa sacramenta, & hoc per sacramentum ordinis; ideo necesse est, quòd bonitas, siue malitia ministri qui habet talem potestatem, nihil addat, uel diminuat de potestatem eius, nec de auctoritate, quia ipsa bonitas potest perdi frequenter, & recuperari. Et ideo fieret maximum nocumentum, & damnum omnibus aliis recipientibus ipsa sacramēta, si talis potestas destrueretur propter malitiā personę, & malitia ministri præiudicaret, & noceret saluti aliorum, quod fieri non debet. Et etiam nullus est certus de malitia, & bonitate alterius, & sic semper esset dubium utrum recipiens sacramentum, reciperet uerum sacramentum, si requireretur bonitas ministrantis sacramenta. Quum enim talis potestas administrandi non sit nisi auctoritas administrandi

di ipsas res exteriores uisibiles, & uerba auditoria; & quia Christus dat gratiam inuisibilem in ipsis sacramentis; ideo postquam minister nihil dat inuisibile in anima, nec potest; sequitur quòd bonitas, uel malitia nihil facit ad uirtutem sacramenti; dum tamen faciat sicut Christus ordinauit fieri: unde non est nisi coadiutor, & cooperator Christi exterius.

Malitia sacerdotis nihil facit ad sacramentum.

Sicut enim homo bonus, siue malus, nihil uariat ad generationem corporalem, quia etiam Deus dat animam corpori, siue sit generatum ab homine bono, uel ab homine malo, ita quòd neque malitia, neque bonitas impedit quin det animam; ita etiam bonitas, uel malitia ministri nihil impedit quin Deus semper det gratiam in sacramentis, quia ipsum sacramentum est sicut corpus, & gratia est sicut anima.

Sicut ergo Deus non denegat animam corpori generato à malo homine, ita non denegat gratiam sacramento administrato à malo ministro. Vnde sacramenta sunt ipsius Christi, qui ea ordinauit, & non sunt ministri; & ideo in re ministrata nihil facit bonitas, uel malitia ministri.

Character non præsupponit gratiam in recipiente.

Et quia aliud est gratia, & aliud est potestas, seu character impressus in anima, ideo etiam quamuis aliquis perdat gratiam sibi datam in baptismo, & sit in lapsu secundo; potest tamen recipere sacramentum ordinis, & per consequens potest recipere talem potestatem spiritualem, & characterem; quia non præsupponit gratiam, seu bonitatem personæ de necessitate, sed solum requiritur de necessitate, quòd sit Christianus. Et sic apparet, quòd per talem potestatem nemo efficitur melior alia ratione potestatis, & auctoritatis acceptę. Sed quoniam talis persona, quæ recipit talem, & tam excellentem potestatem administrandi, & dispensandi tam sanctissimas res, sicut sunt sacramenta, debet superare alios bonitate, sicut superat potestate, & auctoritate, & officio, quia talia sacramenta non possunt

dignè

dignè administrari, nisi persona administrans habeat excellentem bonitatem: ideo quamuis sacramentum ordinis sit institutum principaliter ad dandum ipsam potestatem spiritualem, tamen ex consequenti etiam dat gratiam spiritualem sicut alia sacramenta, sine qua non potest talis potestas dignè exerceri. Si ergo persona recipiens sacramentum ordinis, habet gratiam quę datur in aliis sacramentis, tunc augetur, & crescit in isto sacramento, & datur copiosior: si autem non habet gratiam, sed est in peccato mortali scienter, tunc nullam gratiam recipit, sed auget culpam, & solum recipit potestatem, quæ non requirit bonitatem de necessitate, nec gratiam. Nemo igitur uolens recipere sacramenta salutis, intromittat se de bonitate, uel malitia ministri, qui dispensat, & ministrat sacramentum, sed solum respiciat sacramentum, & uirtutem sacramenti; & illum qui instituit, & ordinauit ipsum sacramentum, scilicet Christum. Nemo credat, quòd plus recipiat à bono, quàm à malo ministro de uirtute sacramenti; quia, minister nullam uirtutem dat illi sacramento, sed solum ille qui instituit, & ordinauit, & cuius nomine sacramentum recipitur. Quid enim facit bonitas, uel malitia apothecarii, in administratione medicinæ? Si enim medicina de se bona est, & habet uirtutem, nihil impedit bonitas, uel malitia dispensantis: sufficit quod administret, sicut debet, & sicut Medicus scripsit, & ordinauit.

In ordine datur copiosior gratia habēti gratiam.

Quòd

Quòd potestas spiritualis, seu sacramentum ordinis primo, & principaliter respicit principalissimum sacramentum, quod est corpus & sanguis Christi, & ad illud ordinatur. Cap. CCCVII.

Quoniam autem necessaria est potestas dispensandi, & administrandi sacramenta ad dandum potestatem talem est ordinatum sacramentum ordinis. Et quia ipsa potestas, & auctoritas est propter ipsa sacramenta: ideo primo, & principaliter debet respicere sacramentum principalissimum, & maximum. Vnde principalis gradus, & maximus potestatis est respectu principalissimi, & excellentissimi sacramenti, & ab illo sacramento debet talis potestas denominari, tanquam à digniori, & nobiliori. Et quia sacramentum corporis, & sanguinis Christi est principalissimum, & dignissimum, & maximum: ut iam declaratum est: quia in eo continetur totus Christus qui est Deus, & homo perfectus, ideo sequitur, quòd sacramentum ordinis primo, & principaliter, & de directò respicit potestatem, quæ datur homini supra sacramentum corporis, & sanguinis Christi, & propter illud sacramentum principaliter sacramentum ordinis est institutum, & ordinatum. Et quia gradus illius potestatis est ultimus, ideo fieri debet ascensus propter nobilitatem talis gradus per alios gradus, ita quod debet præcedere alias potestates inferiores gradatim ordinatas, quia congruum, & dignum est, ut qui debet ascendere, & leuari ad tantam, & talem potestatem, quòd ascendat per gradus. Si enim tinctor qui vult ponere in panno crudo nobilissimum colorem ultimum, primo ponit in panno alios colores minus nobiles, & gradatim ascendendo donec pannus sit dignus recipere colorem ultimum nobilissimum, quanto magis qui debet recipere tãtam dignitatẽ, & potestatem administrandi sacramen-

Cap. 288.

tum corporis, & sanguinis Christi, debet primo recipere alias potestates minus nobiles, & inferiores gradatim ascendendo. Et ideo sunt primo sex gradus ordinati, seu sex potestates, seu officia, antequam perueniatur ad officium, & potestatem supra sacramentum corporis, & sanguinis Christi; quia solennitas, & dignitas illius administrationis, & dispensationis requirit tot officia, & potestates distinctas; & ideo sacramentum ordinis continet septem gradus ordinatos, qui omnes ordinantur ad unum sacramentum, scilicet corporis, & sanguinis Christi; & ideo quamuis sint septem, tamen omnes sunt unum sacramentum ordinis, quia sex primi ordinantur ad septimum, & septimus immediatè ordinantur ad sacramentum corporis, & sanguinis Christi, & ideo sex primi gradus sunt subministrantes, & subseruientes. Sicut enim in homine sunt potestates in anima per gradus ordinatè, ut iam fuit declaratũ in capitulo de obligationes; ita ꝙ sunt potestates infimæ, mediæ, & supremę, quia sunt potestates uegetatiuæ, sensitiuę, & ultima potestas dignior, & suprema, scilicet intellectiua, & liberi arbitrii, & omnes potestates inferiores sunt propter liberum arbitrium; ita similiter est in potestatibus spiritualibus, quia sunt potestates infimæ, mediæ, & supremæ, ad quam scilicet supremam, omnes aliæ ordinantur. Istæ autem potestates spirituales multiplicantur, & distinguuntur per respectum ad sacramentum corporis Christi. Quia sacramentum ordinis ordinatur ad sacramentum sacramentorum. Vnde propinquissima, & principalis potestas est ad consecrationem illius sacramenti, & hæc potestas est ordo sacerdotalis, & sacerdotium. Aliæ uerò potestates sunt ad ordinandum aliquod ministerium in isto sacramento; ita quod cooperantur potestati sacerdotali, & hoc uel in ordine ad ipsum sacramentum suscipiẽtes. Et ideò secundum quod requirit perfectio, & complementum ipsius officii, & ministerii, secundum hoc multiplicantur ipsæ potestates spirituales. Nam oportet aliquos ministrare quasi à remotiori,

Quòd septẽ sunt ordines

Ca. 94. &c.

Omnes ordines ordinantur ad sacramẽtũ corporis Christi.

tiori,& aliquos à proximiori, & aliquos à medio modo, ut nihil deficiat in tanto ministerio, quod debet esse summè ordinatum. Et ideo sunt septem potestates, seu gradus. Primus incipiendo ab infimo est gradus hostiarii, seu potestas hostiarii, secundus lectoris; tertius exorcistæ; quartus acoliti; quintus est subdiaconi; sextus diaconi; septimus, & ultimus præsbiteri, seu sacerdotis. Et quilibet istorum graduum habet suam potestatem distinctã, & suam propriam operationem, quæ respicit sacramentum Eucharistiæ modo ordinato. Sed quia tales personæ, quæ accipiunt tales potestates spirituales, assumuntur de aliis, & eleuantur supra alias personas, ideo oportet, quòd sit quædam distinctio uisibilis, ut tales personæ distinguantur ab aliis. Et ideo primo, & ante omnia præcedit tonsura in capite ad distinguendum. Et sic apparet qualiter pars clericalis eleuatur per gradus ordinatos super partem laicalem, & ideo est ibi primus ordo superioritatis, & inferioritatis inter pártem clericalem, & laicalem per talem potestatem. Deinde in ipsa parte clericali fit superioritas, & inferioritas per gradus ordinatos, & distinctos. Et ideo pars clericalis est ordinata in se & infra se per talem potestatem spiritualem, & ideò rectè sacramentum in quo datur ipsa potestas spiritualis, dicitur sacramentum ordinis, & primo ordinat duas partes generales in Christianitate, scilicet clericalem, & laicalem: deinde ordinat partem clericalem in se, dando distinctos gradus potestatis. Et ideo sacramentum ordinis est ordinatiuum, distinctiuum, & potestatiuum.

Comparatio istarum potestatum spiritualium, & ordinatarum ad ordines aliarum rerum. Cap. CCCVIII.

POssumus ergo comparare ordinem potestatum spiritualium ad ordinem aliarum rerum, ut magis cognoscatur. Unde sicut uidemus, quòd potestates naturales, quæ sunt in homine, duobus modis reperiuntur, scilicet diuisim, & coniunctim, quia potestates uegetatiuæ reperiuntur in arboribus, & in plantis; & ibi non sunt potestates sensitiuæ, nec potestas liberi arbitrii, & similiter potestates sensitiuæ sunt in animalibus, & ibi non reperitur potestas liberi arbitrii; deinde in homine reperiūtur omnes potestates insimul cōiunctæ, & ordinatæ, & nulla deficit, ita quòd totum complementum est in homine, nec aliqua potestas naturalis potest ei addi maior, quia in potestate liberi arbitrii est status. Ita conformiter istæ potestates spirituales, seu officia quæ sunt propter hominem, & debent conformari homini, reperiuntur cōiunctim, & diuisim: quia reperiuntur personę, in quibus solū est tonsura clericalis, & nō plus, & etiā personæ in quibus sunt quatuor minores ordines, & non plures; & etiam sunt personæ in quibus est ordo subdiaconatus tantùm, & etiam in quibus est ordo diaconatus, & non plus; & ultra hoc omnes istæ potestates insimul cōiunctę sunt in sacerdote, & ultra potestas sacerdotalis est quasi complementum, & consummatio omnium, & sic in sacerdote est totum complementum, sicut in homine. Sicut ergo se habet potestas liberi arbitrii ad alias potestates naturales, sic se habet quodammodo potestas sacerdotalis ad alias potestates inferiores. Et sicut supra liberum arbitrium nō est alius gradus potestatis naturalis, ita supra gradum sacerdotalem non est alius gradus potestatis spiritualis. Et sicut omnes potestates naturales sunt propter liberum arbitrium, & ei seruiūt, uel ministrant mediatè, uel immediatè, & per quendam ordinē, ita

Potestas naturalis.

Sacerdotiū est complementum omnium ordinum.

ta omnes poteſtates ſpirituales inferiores ſunt propter ſacerdotalem poteſtatem,& ei ſeruiunt, & miniſtrant mediatè,uel immediatè. Et ſicut poteſtates naturales inferiores nobilitantur in homine quãdo ſunt coniunctæ cũ libero arbitrio, quod eſt digniſſimũ in natura,ita ꝙ ſunt magis excellentes,quã quando ſunt ſeparatæ à libero arbitrio in rebus aliis, ita conformiter inferiores ſpirituales poteſtates nobilitantur in ſacerdote:quia ſunt coniunctę cum poteſtate ſacerdotali. Item ſicut poteſtates inferiores naturales, ſcilicet uegetatiuæ, & ſenſitiuæ non ordinantur ad Deũ immediatè, ſed mediante libero arbitrio, nec uniuntur,nec loquũtur cum Deo immediatè, ſed poteſtas liberi arbitrii immediatè, & ſine aliquo medio ordinatur ad Deum, & unitur cum Deo immediatè, & cum Deo loquitur immediatè:ita ꝙ inter liberum arbitrium, & Deum nullum cadit medium:ita conformiter poteſtates ſpirituales inferiores non ordinantur immediatè ad ſacramentum Euchariſtiæ, in quo eſt Chriſtus, qui eſt uerus Deus, nec unitur cum ſacramento immediatè,ſed ordinantur ad ipſum mediante poteſtate ſacerdotali,ſed ipſa poteſtas ſacerdotalis immediatè ordinatur ad ipſum ſacramentum Euchariſtiæ, & unitur cum eo:& per conſequens cum Chriſto, & inter ipſam poteſtatem ſacerdotalem,& ſacramentum Euchariſtię nullum eſt medium. Et ſicut liberum arbitrium eſt propinquiſſimũ Deo per naturalem poteſtatem: ita ſacerdos eſt propinquiſſimus ipſi ſacramento Euchariſtiæ in quo eſt Deus per poteſtatẽ ſacerdotalem. Et ſicut quamuis liberum arbitrium ſit deformatum per maliciam,attamen eſt propinquiſſimum Deo per naturã: ita quamuis ſacerdos ſit deformatus per malitiam:attamen eſt propinquius iſti ſacramẽto per poteſtatem ſacerdotalem,quæ ſemper manet. Et ſicut liberum arbitrium eſt immortale, & ſemper durat: ita poteſtas ſacerdotalis eſt immortalis, & ſemper durans. Item etiã ſicut omnes creaturæ inferiores,in quibus ſunt omnes poteſtates inferiores naturales,ad Deum reducuntur

Sacerdos, quamuis malus eſt propinquiſſimus Euchariſtia.

Per sacerdotem omnes reducuntur ad Deum.

mediante homine, qui immediatè est coniunctus Deo per liberum arbitrium; ita quòd homo est medius inter Deum,& omnes creaturas per naturam; ita omnia quæ sunt infra sacerdotem,& omnes gradus inferiores,& etiã pars laicalis reducuntur ad sacramentum Eucharistiæ;& per consequens ad Deum mediante sacerdote, qui est cõiunctus immediatè ipsi sacramento Eucharistiæ, in quo est Deus,& hoc per potestatem sacerdotalem, & dignitatem: ita ꝙ sacerdos est medius per suam potestatem inter Christum, qui est in isto sacramento, & omnes alios inferiores. Et sicut in homine continentur omnes creaturæ inferiores, & homo habet conuenientiam cum omnibus;& ideo reducit omnes creaturas ad Deum;unde homo continet in se naturam elementorum,& arborum,& animalium,ita conformiter continentur in sacerdote omnes inferiores gradus & infima pars Christianitatis; & cũ omnibus habet conuenientiam ipse sacerdos; quia continet primo in se partem laicalem, quia primo fuit laicus sicut & alii:& retinet in se totum illud quod in illo statu receperat; & etiam continet in se omnes gradus inferiores:& ideo sacerdos quasi omnia in se continens, reducit omnia ad Deum in sacramento Eucharistiæ, & omnia ibi coniungit. Et sicut potestas liberi arbitrii ex natura sua est supra alias potestates naturales; ita potestas sacerdotalis ex natura sua propria est supra omnes alias potestates spirituales. Et sicut est unus primus homo solus quem Deus fecit primo per manus suas, & per illum fecit,& multiplicauit alios homines in natura, ita similiter non est nisi unus primus sacerdos,quem Deus primo fecit per manus suas,& per illum fecit, & multiplicauit omnes alios homines sacerdotes, & ille homo est Christus, qui est solus, & uerus sacerdos,qui immediatè est coniunctus deitati. Sic igitur quodammodo sicut se habet homo in natura per potestatem liberi arbitrii ad omnes res inferiores, & ad Deum: sic se habet sacerdos per potestatem sacerdotalem in Christianitate ad omnes inferiores,

Christus est primus sacerdos.

feriores,& ad sacramētum Eucharistiæ,in quo est Deus. Sicut enim homo respicit Deum in natura, ita sacerdos respicit sacramenta in quibus est Deus.

Item etiam alia comparatio potest fieri ad pannum, qui recipit colores. Quia sicut colores reperiuntur duobus modis, scilicet diuisim, & coniunctim, quia tinctor uolens ponere colorem aureum, seu nobilissimum in aliquo panno, primo ponit alios colores minus nobiles,& inferiores per suos gradus, & paulatim pannus recipit colores semper ascendendo ad nobiliorem colorem, donec deueniat ad ultimum colorem,& intentum, & ibi est finis;& quamuis omnes isti colores sint coniuncti insimul in uno panno,attamen etiam sunt diuisi in pluribus pannis; ita quòd unus pannus habet unum tantum colorem, & alius alium; & sic de aliis. Ita quodammodo fit in potestatibus spiritualibus ordinatis, quæ dantur in sacramento ordinis ordinato modo, semper ascendendo de una potestate ad aliam, donec deueniat ad sacerdotium, quod est ultimus gradus, & ultimus ordo: Si ergo apparet qualiter ordo potestatum spiritualium, conformatur quodammodo ordinibus potestatum naturalium, quæ sunt in homine, & etiam in ordinibus aliarum rerum. Vnde quia omnia sunt propter hominem, & etiam fiunt in homine, conueniens est, quòd omnia proportionentur homini. Et si ordo est in rebus naturalibus, conueniens est, quòd sit ordo in rebus spiritualibus, quę sunt propter animam rationalem, & cuius natura propriè est cognoscere ordinem & omnia agere ordinatè.

Quòd sicut potestas sacerdotalis respicit principaliter sacramentum Eucharistiæ, ita etiam per consequens secundariò respicit sacramentum pœnitentiæ. Capit. CCCIX.

ET quoniam sacramentum ordinis, in quo datur potestas spiritualis, respicit ipsa sacramenta, & ad ipsa ordinatur; ideo oportet, quòd talis potestas detur secũdum quod ipsa sacramenta exigunt, & requirunt. Et ideo quia iam dictum est in sacramento pœnitentię, quod illud fit per modum iudicii particularis, & secreti; & quod ibi est necessarius iudex particularis, qui audiat, & discutiat peccata, & discernat, & iudicet, & hoc de necessitate exigit sacramentum, & quia nullus potest iudicare, nec exercere effectum iudicandi, nisi receperit potestatem, & auctoritatem ab illo, cuius sunt illi qui peccant, ideo necessaria est auctoritas, & potestas iudicandi, & potestas absoluendi propter sacramentum pœnitentiæ. Vnde quum declaratum sit, quòd nullus debet suscipere sacramentum corporis Christi, qui sit in lapsu secundo: quia oportet primo, quòd resurgat, & recuperet uitam, & hoc non potest fieri nisi per sacramentum pœnitentiæ: & sacramentum pœnitentiæ non potest fieri nisi sit aliquis qui habeat potestatem, & auctoritatem iudicandi peccata, & absoluendi: ideò concluditur, quòd necesse est, ꝙ talis potestas iudiciaria detur in sacramento ordinis. Et ista quia potestas est colligata cum potestate dispensandi sacramentum Eucharistię, quia homines non possunt recipere tale sacramentum nisi absoluantur prius à peccatis; ideo sicut sacerdos per sacramentum ordinis recipit potestatem supra sacramentum corporis Christi: ita recipit ex consequenti potestatem supra sacramentum pœnitentiæ, quia ad unam sequitur alia. Et sic sacerdos recipit potestatem absoluendi, & iudicandi, & talis potestas uocatur clauis, quæ aperit

Quòd potestas ligandi, & soluendi detur in ordine sacerdotali.

rit homini lapſo, ut intret in ſacramentum corporis Chriſti, & ipſum recipiat; & per cõſequẽs introducit hominem in ſocietatem fidelium Chriſtianorum, & amicitiam Dei; & per conſequens in Regnum cœlorum, qui antea erat extra propter peccata. Sicut autem ſacerdotalis poteſtas reſpicit ſacramentum Euchariſtiæ ex conſequenti ſacramentum pœnitentiæ, ita etiam reſpicit oĩa ſacramenta, quæ purgant peccata, ſicut eſt ſacramentum baptiſmi, quod concordat cum ſacramento pœnitentiæ, ut declaratum fuit, ſed non requiritur tanta poteſtas in ſacramento baptiſmi, ſicut in ſacramento pœnitentiæ; quia illud non fit per modum iudicii, ſed ſufficit aquam adminiſtrare cum uerbis ordinatis, & & non oportet ibi iudicare, nec audire peccata illius qui recipit aquam baptiſmalem, ſed in ſacramento pœnitentiæ neceſſe eſt, quòd homo ſubmittat ſe totaliter poteſtati ſacerdotali, quæ eſt poteſtas iudicandi, & abſoluendi, & etiam refutandi; & ideo in iſto ſacramento adminiſtrando requiritur ſpecialis poteſtas, quæ non requiritur in baptiſmo. Item etiam quia ſacramentum extremæ unctionis purgat peccata; ideo ex conſequenti etiam ſacerdos recipit poteſtatem adminiſtrandi illud ſacramentum. Et ſic ſacerdos per ſacramentum ordinis, recipit poteſtatem adminiſtrandi, & diſpẽſandi, ac conferendi ſacramentum Euchariſtiæ principaliter, quia ad illud ordinatur, & ex cõſequẽti ad ſacramentum pœnitentiæ, baptiſmi, & extremæ unctionis.

Clauis dicitur.

Quòd

Quod administratio sacramenti ordinis requirit excellentiam, & praeminentiam potestatis supra potestatem sacerdotalem.

Cap. CCCX.

Quoniam autem ordo est sacramentum sicut & alia sacramenta: ideo sicut necessaria est potestas, & auctoritas dispensandi, administrandi, & dādi alia sacramenta, propter hoc institutum ordinatum est sacramentum ordinis. in quo daretur auctoritas, & potestas dispensandi, administrandi, & conferendi alia sacramenta, sic etiam necessaria est potestas dispensandi, administrandi, & conferendi ipsum sacramentum ordinis, quia alias non esset complementum in sacramentis, & talis potestas oportet quòd habeat excellentiam, & praeeminentiam, & dignitatem supra potestatem, quae datur supra sacramentum ordinis. Et ideo necesse est, quòd ulterius fiat ascensus, & eleuatio supra potestatem sacerdotalem, quae fuit ultima in sacramento ordinis; & sic oportet, quòd fiat superioritas, & inferioritas ulterior. Et ideo sicut omnes christiani conueniunt primo in susceptione sacramentorum, & in hoc erant aequales; & postea ex illis eleuantur aliqui, qui recipiant potestatem administrādi ipsa sacramēta: & tales sunt sacerdotes, ita conformiter oportet, quòd ex sacerdotibus qui sunt aequales per sacramentum ordinis, aliqui eleuantur ulterius super alios sacerdotes, qui habeant potestatem administrandi, & conferendi sacramentum ordinis. Sicut.n. qui recipit potestatem sacerdotalem, & eleuatur super alios, necesse est quòd sit christianus, ita ille qui eleuatur super sacerdotes, quòd sit sacerdos. Ecce igitur ordinem rectum, & scalam ascendendi, quia primo homo eleuatur de primo lapsu, in quo est tota natura per sacramentum baptismi, & alia sacramenta in quibus datur

Potestas ordinādi ē supra sacerdotium.

Oportet ꝙ sit auctoritas supra sacerdotē.

tur

tur gratia, & fit christianus; & ista est prima eleuatio, & radicalis, & est quædam superioritas, & dignitas christiani super non christianum; quia non christianus adhuc est in primo lapsu uniuersali totius naturæ humanæ, & christianus iam eleuatus & surrexit. Deinde christianus eleuatur ulterius, & fit sacerdos, & recipit potestatem sacerdotalem, & ista est secunda eleuatio, & secunda superioritas, quia christianus eleuatus, & ordinatus, ascendit supra christianum non ordinatum. Et quia oportet, quòd sit aliquis alius, qui det, & habeat auctoritatem dandi sacramentum ordinis, & ordinandi sacerdotem; sic est ibi tertia eleuatio, & superioritas supra sacerdotem; & sic necessaria est potestas, & auctoritas qua excellat potestatem sacerdotalem simplicem. Sic ergo sicut sacerdos immediatè respicit Christianos non ordinatos, seu partem laicalem; ita potestas, & auctoritas, quæ excellit potestatem sacerdotalem, immediatè respicit ipsos sacerdotes. Et quoniam nullus christianus potest eleuari ad sacerdotium, nisi per sacramentum ordinis; & non potest suscipere sacramentum ordinis a seipso, sed ab alio, & quia nullus potest conferre alteri nisi habeat potestatem, & auctoritatem conferendi illud sacramentum; & quia nullus potest habere talem potestatem, & auctoritatem a seipso, nisi recipiat ipsam a CHRISTO immediatè, cuius sunt omnia sacramenta, ideo sequitur de necessitate, uel quòd ipse CHRISTVS met in propria persona conferat sacramentum ordinis, & constituat sacerdotes, & det eis potestatem sacerdotalem, uel constituat, & ordinet aliquem uicarium loco sui, cui det potestatem, & auctoritatem suam, scilicet conferendi, & dispensandi sacramentum ordinis, & constituendi sacerdotes per uniuersum mundum. Sed quia CHRISTVS non debuit remanere in terris, sed ascendere in cœlum, nec debuit conseruari inter homines post suam resurrectionem; ideo necessarium fuit, quòd ipse ordinauerit,

dinauerit, & constituerit christianum sacerdotem, seu christianos sacerdotes in terra cui, seu quibus dederit potestatem sacerdotalem, & ultra hoc quod haberet, seu haberent potestatem, seu auctoritatem conferendi, & dispensandi, seu distribuendi sacramentum ordinis; & per consequens ordinandi, & constituendi alios sacerdotes in terra; ita quod in ipso primo sacerdote ab ipso immediatè ordinato, seu in ipsis, si plures fuerint, non esset potestas, & auctoritas sacerdotalis, quæ est potestas supra sacramentum corporis Christi, & potestas iudicandi, & absoluendi, immo etiam esset potestas excellentior, & magis ampla, & extensa. s. constituendi, & ordinandi alios sacerdotes loco sui per sacramentum ordinis. Et sic patet necessitas ponendi primum sacerdotem, seu primos sacerdotes immediatè ordinatum, seu ordinatos a Christo, quia alias nullus sacerdos posset ordinari, nec per consequens sacramenta salutis possent dispensari, & sic passio Christi, & mors sua, & redemptio essent frustra; quia per sacramenta datur, & communicatur passio Christi hominibus, ut declaratum est, quamuis autem Christus ordinauerit, & constituerit plures sacerdotes immediatè per seipsum, attamen debuit constituere unum sacerdotem uicarium suum, qui haberet præeminentiam, & excellentiam super alios, quia aliter christianitas, & societas christianorum non esset una, nec ordinata, neq; regulata, nec fundata in unione, siue unitate, sed in pluritate, & diuisione, & per consequens in debilitate, & non in fortitudine, quia unitas est causa omnis fortitudinis, & diuisio est causa omnis debilitatis. Et quum Christus sit sapientissimus, non potuit fundare christianitatem, & societatem christianorum in diuisione, sed unitate. Sic ergo si Christus ordinauit plures sacerdotes, necesse est, quod ordinauit unum principalem, qui haberet preeminentiam, & excellentiam super alios, qui esset caput, & princeps aliorum, qui singulariter, & specialiter repræsentaret personam suam, & esset loco sui, & esset quasi ipsemet postquàm

Xp̄s dedit primo aucto ritatē conferendi ordines.

Oportuit unum uicarium Xp̄i in terris a Christo constitui.

quàm debebat ascendere in cœlum, & non habitare inter homines. Sic igitur probata est necessitas ponendi unum primum sacerdotem uicarium immediatū Christi, qui sit caput christianitatis, & societatis christianorum, qui repræsentet personam Christi in terris.

Qualiter excellentia potestatis, & auctoritatis sit in isto primo sacerdote. Cap. CCCXI.

ET quoniam iste primus sacerdos, non solum est sacerdos, sed est primus, & etiam uicarius Christi, repræsentans personam Christi: ideo non solum habet potestatem sacerdotalem, quę est potestas supra corpus Christi, & potestas absoluendi, & iudicandi peccata hominum; sed etiam habet istam potestatem per excellentiam, & in summo; ita quòd potest esse maior. Et ideo oportet quòd habeat potestatem uniuersalem conferendi, & dispensandi sacramentum ordinis omnibus hominibus aptis ad recipiendum: & constituēdi, & ordinandi sacerdotes per uniuersum mundum indistinctè. Et etiam oportet, quòd habeat potestatem uniuersalem indeterminatam sine mensura, & ideo oportet quòd habeat potestatem iudicandi, & absoluendi omnia peccata, uel crimina omnium christianorum sine aliqua determinatione, uel limitatione, & sic necesse est, quòd sua potestas sit uniuersalis, & nullo modo coarctata, nec limitata, seu mensurata. Et quia est prima, & immediatè à Deo collata per modum uicariatus, & uicem gerētis in terris; ideo talis debet esse prima potestas, quia talis est necessaria, ut sit plena, & completa, & nihil ei deficiat. Et quia potestas sacerdotalis est duplex, quantum ad opus .s. potestas supra sacramentum corporis & sanguinis Christi, & potestas iudicandi, & absoluendi peccata in sacramento pœnitentiæ, seu potestas iudiciaria, siue iudicialis; & istæ duæ potestates, quamuis

Quòd in Papa sit plenitudo potestatis.

Duplex potestas ī sacerdote.

uis ſint una in radice, vel inſimul ſint colligatæ; tamen differunt, quia potestas, quæ eſt ſupra ſacramentum corporis Christi, non poteſt creſcere, vel diminui, nec poteſt plus habere unus quàm alter de poteſtate, immo in hoc omnes ſacerdotes ſunt æquales; ideo quo ad iſtam poteſtatem, ſummus & primus ſacerdos non habet maiorem poteſtatem, quàm alii ſacerdotes ab eo ordinati, ſed ſolum ipſe habet plus in hoc, quia habet poteſtatem conferendi ſacramentum ordinis in quo datur talis poteſtas, nec ipſe dat talem poteſtatem, ſed Chriſtus immediatè in ipſo ſacramento ordinis, quia talis poteſtas eſt character impreſſus in anima, uel talis poteſtas fundatur ī tali charactere ſacerdotali, quia nullus poteſt aliquid impeimere in anima niſi Chriſtus; & ideo poteſtas ſacerdotalis ſupra corpus Chriſtl immediatè deſcendit a Chriſto, & non ab ipſo primo ſacerdote, qui confert ſacramentum. Et ideo ſupra poteſtatem ſacerdotalem non eſt aliqua poteſtas alia, ſeu alius gradus poteſtatis quantum ad ſacramentum corporis Chriſti, ſed ſolum primus ſacerdos habet iſtam poteſtatem cum maiori amplitudine, & extenſione, inquantum poteſt conferre ſacramentum ordinis in quo confertur talis poteſtas. Sed ad ſecundam poteſtatem iudiciariam, quæ etiam colligata eſt cum prima poteſtate, & inſimul datur, eſt maxima diſtantia, quia iſta poteſtas poteſt creſcere, & diminui, & dilatari, & conſtringi, coarctari, & amplificari, & eſſe maior, & minor, ſed non quo ad radicem, quia iſta poteſtas etiam datur immediatè a Chriſto; per characterem ſacerdotalem, quia colligata eſt cum prima, ſed tantum quantum ad uſum, & exercitium, quia iſta poteſtas iudicandi, & abſoluendi non poteſt operari, nec exire in opus, & uſum niſi habeat homines ſibi ſubiectos, qui poſſunt iudicari, & abſolui, & recipere operationem talis poteſtatis. Sic ergo iſta poteſtas, quantum ad uſum, requirit homines tanquam materia ſuper quos operetur, ſed prima poteſtas

ſacerdo-

facerdotalis non requirit homines ſuper quos operetur, ſed ſolum materiam, ſcilicet panem, & uinum, quia talis poteſtas non exercetur circa homines immediatè, niſi inquantum eis adminiſtratur ſacramentum. Sic ergo in poteſtate ſecunda ſacerdotali, quæ eſt poteſtas iudicandi, & abſoluendi duo ſunt conſideranda, ſcilicet ipſa poteſtas, & auctoritas, & ipſe uſus, ſeu exitus in actum, & quantum ad ipſam poteſtatem, & auctoritatem in ſe eſt æqualitas in omnibus, ſicut de prima poteſtate, ſed quantum ad uſum requirit homines, qui iudicentur, & abſoluantur; & peccata quæ iudicentur, & abſoluantur. Et ideo quia primo ſacerdoti vicario Chriſti eſt conceſſa uniuerſalis poteſtas primo iudicandi, & abſoluendi omnes homines, & omnia peccata, & crimina; ideo ipſe habet iſtam poteſtatem completam, & perfectam, & habet uſum completum, & perfectum, & poteſtatem exercendi eam circa omnes homines, & ideo Chriſtiani omnes ſunt ei ſubditi ſoli quantum ad iſtam poteſtatem, & a nullo alio iudicari poſſunt, nec abſolui: & ideo uſus iſtius poteſtatis eſt in eo plenus, & completus. Et ideo neceſſe eſt, quòd ſi ſacerdotes qui receperunt poteſtatem iudicandi, & abſoluendi per ſacramentum ordinis, debeant uti ſua poteſtate circa homines, & iudicare, & abſoluere quòd ipſe primus ſacerdos, cui ſubiecti ſunt omnes Chriſtiani quo ad poteſtatem iudiciariam, ſubiiciat eis homines, & determinet in quo poſſunt exercere poteſtatem ſuam, quia nullus ſacerdos poteſt aliter iudicare, nec abſoluere aliquem hominem in terra. Quamuis igitur ipſe non conferat conferat poteſtatem iudiciariam, ſeu iudicandi, nec abſoluendi, quia Chriſtus hæc facit, tamen ipſe debet dare poteſtatem ſuper tales homines, quia ipſe eſt iudex uniuerſalis omnium Chriſtianorum. Et ideo poteſtas iudicandi, & abſoluendi poteſt eſſe maior, uel minor, uel magis ampla, uel reſtricta, ſecundum quod plures, uel pauci homines ſubiecti ſunt tali poteſtati, uel etiam

Duo ſunt in poteſtate ligandi, & ſoluendi.

quo

quo ad ipsa peccata minora, uel maiora; Et quantum ad istam potestatem iudicandi, uel absoluendi semper supra potestatem sacerdotalem, est potestas primi sacerdotis, & summi, qui potest totaliter impedire usum, uel dare homines qui subiiciantur potestati sacerdotali; secundum quod uoluerit, quia in sua uoluntate consistit. Sic ergo primus, & summus sacerdos vicarius Christi in terris habet in se potestatem sacerdotalem, & habet potestatem cōferendi sacramentum ordinis uniuersaliter, & ordinandi quos uoluerit, & habet uniuersalem potestatem iudicandi, & absoluendi super omnes Christianos indistinctè, & in eo est radicata, & plantata ista potestas, & ipse potest distribuere omnes Christianos per plures partes, & dare aliis sacerdotibus ab ipso ordinatis certam portionem hominum Christianorū, in quas quilibet sacerdos suam exerceat potestatem. Et talis potestas absoluendi, & iudicandi, recepta a primo sacerdote, uocatur potestas iurisdictionis, quia nullus alius sacerdos habet ius ad iudicandum, & absoluendum aliquem Christianum, nisi tali, ei fuerit datus, & subiectus ab ipso vicario Christi, cuius est tota & completa iurisdictio.

Quòd Papa habet plenitudinem iurisdictionis.

Et sic apparet, quòd duplex est potestas, quæ datur in sacramento ordinis, scilicet potestas ordinis, & potestas iurisdictionis. Prima immediatè descendit a Christo, & non a summo sacerdote; sed secunda descendit primo a Christo, & datur primo sacerdoti vicario eius, & ulterius uicarius distribuit illam quibus uult, & sicut uult, quia sua est tota, & ei tota donata est. Et sic sacerdos ordinatus per sacramentum ordinis, recipit potestatem ordinis, sed non potestatem iurisdictionis. Sed quia primus sacerdos, & vicarius Christi non potest esse per orbem uniuersum, & etiam quia necesse est, quòd ubique sint sacerdotes qui administrent sacramenta, & iudicent, & absoluant Christianos de peccatis suis, ideo quia ipse habet potestatem uniuersalem sibi datam; ideo potest distribuere, & dare partem suæ potestatis aliis sacerdotibus,

Duplex potestas datur in ordine.

bus, & distribuere eis certam portionem Christianitatis, quæ loco sui exerceant potestatem iurisdictionis; & etiā conferant sacramentum ordinis, & multiplicent sacerdotes, qui habeant potestatē dispensandi sacramenta immediatè: & tales sacerdotes immediatè recipientes potestatem iurisdictionis, & potestatem dandi, & dispensandi sacramentum ordinis, uocantur Epi, quia sunt immediatè supra sacerdotes simplicem potestatem habentes. Sic ergo necessarius primo est summus sacerdos, secundo necessarii sunt sacerdotes Episcopi, qui habeāt potestatē iurisdictionis, & potestatem administrandi sacramentū ordinis, & ordinandi sacerdotes alios, & necessarii sunt etiā sacerdotes simplices, qui immediatè administrent alia sacramenta Christianis. Et si necessarii sunt tres sacerdotes, ut sit complementum .s. simplex sacerdos, & magnus sacerdos, & summus sacerdos; ita ꝙ simplex recipit a magno .s. ab Epo sacramētum ordinis, & partem iurisdictionis suæ, & immediatè respicit populum Christianum, cui administrat sacramenta, sed magnus sacerdos recipit potestatem suam a summo sacerdote. Et ideo simplex sacerdos est superior q̃ pars laicalis, & magnus sacerdos est superior q̃ simplices sacerdotes; & ideo est sacerdos sacerdotum & summus sacerdos est supra magnum sacerdotē; & ideo est Eps Eporum. Et sic per sacramētum ordinis, constituitur mirabilis ordinatio in tota Christianitate, q̃ debet esse ordinata secundum potestatem iudiciariā. Sic ergo hæc potestas iudiciaria .s. iudicandi, & absoluendi, q̃ est potestas iurisdictionis quantum ad usum primo concessa est, & data totaliter, & plenariè uni, & summo sacerdoti, cui collata est tanquam summo capiti potestas uniuersalis, deinde diuiditur in partes; ita quòd primo diuiditur in Episcopos, & in magnos sacerdotes, deinde descendit in simplices sacerdotes, qui presbyteri uocantur, & hoc ab uno capite. Et ideo licet quilibet sacerdos habeat potestatem ordinis, & clauem, quæ est potestas iudicandi, & absoluendi, tamen usus suæ potesta-

Episcopi.

Simplex sacerdos.

tis tantummodo se extendit ad illos qui sunt subiecti sibi ordinariè. Et quia potestas administrandi sacramenta est indelebilis, & perpetua in se, sicut probatum est de potestate sacerdotali; licet potestas iurisdictionis possit perdi; ideo sicut sacerdos non potest perdere potestatem sacerdotalem sibi collatam in sacramento ordinis, ita est Episcopus qui est supra sacerdotem, nullo modo potest perdere potestatem administrandi, & conferendi sacramentum ordinis; quia est ei essentialis, & adiuncta, ac annexa cum potestate, & gradu sacerdotali. Nec ista potestas est potestas iurisdictionis, & ideo non datur illo modo sicut potestas iurisdictionis, nec cum tali potestate imprimitur in anima alius character supra caracterē sacerdotalē, quia ille est ultimus character. Vnde primus sacerdos immediatè ordinatus a Christo, seu primi sacerdotes, qui habebant potestatem administrandi sacramentum ordinis propter talem potestatem non habuerunt alium characterem in anima, nisi characterē sacerdotalem; & similiter est dicendum de aliis sacerdotibus, qui recipiunt potestatem conferendi ordines. Non ergo datur alius character, sed ipse sacerdotalis character primus existens quodammodo crescit in potestate, & dilatatur; amplificatur, & dignificatur. Vnde sacerdotalis potestas, est sicut potestas liberi arbitrii, supra quam non est aliqua potestas naturalis, sed sicut liberum arbitriū potest crescere, & dignificari, & amplificari per scientias, & uirtutes, & artes, & per officia, & propter hoc unum liberum arbitrium ascendit supra aliud non naturaliter, nec radicaliter; ita possumus dicere conformiter, quod quàmuis potestas sacerdotalis sit ultimus gradus radicalis in potestatibus spiritualibus, quæ dantur per sacramentum ordinis, attamen potest crescere, & amplificari, & dignificari, ut sicut potestas sacerdotalis se extendit ad alia sacramēta; ita se extendat ad sacramētum ordinis, ita quòd non sit alia potestas noua; sed prima amplificata, & magis dilatata. Et ideo sicul potestas sacerdotalis

Ptās ordinandi semper manet Episcopo.

Vnus est caracter utrisque quòd potestatis.

lis eſt indebilis,ita etiam poteſtas Epiſcopalis. Et ſicut poteſtas Epiſcopalis extendit ſe ſupra poteſtatem ſacer dotalem ad conferendum ſacramentum ordinis, quòd eſt poteſtatiuum, quia in eo datur poteſtas;ita etiam ſe extendit ad ſacramentum confirmationis, in quo ſacra mento datur poteſtas, & uirtus pugnandi publicè contra inimicos Chriſti, & eſt quaſi officium quoddam ſpirituale,& quia requiritur ibi maxima poteſtas,& magna firmitas,ideo non debet dari per ſimplicem ſacerdotem, qui habet poteſtatem ſimplicem, ſed per magnum ſacerdotem, & Epiſcopum, qui habet poteſtatem per excellentiam, & habet poteſtatem ſupra poteſtatem, quia habet poteſtatem ſupra ſacramentum ordinis, quod eſt poteſtatiuum. Et ſic duo ſacramenta debent adminiſtrari ab illis magnis ſacerdotibus, & Epiſcopis.

Ptās Epiſcopalis eſt indeleb ilis.

Epilogatio. *Cap.* CCCXII.

SIc igitur apparet ex omnibus ſupradlctis,qualiter pars clericalis eſt excellentiſſimè ordinata,& regulata,ac diſpoſita per mirabiles gradus quaſi p quandam mirabiliſſimam ſcalam ab infimis ad ſuprema aſcendendo, & deſcendendo a ſupremis ad infima, quoniam primus aſcenſus eſt tonſura clericalis, ſecundus eſt pſalmiſtatus, & iſti duo non ſunt ordines, ſed præparatorii ad ordines, tertius eſt oſtiariatus,quartus lectoratus, quintus exorciſtatus, ſextus accolitatus, ſeptimus ſubdiaconatus, octauus diaconatus, nonus ſacerdotalis, ſiue presbyteratus. Et hic eſt finis in ordinibus,ſed per modū complemēti ſuperponitur iſtis ordinibus ſacris Epiſcopatus,Archiepiſcopatus,Patriarchatus, Cardinalatus,& Papatus,a quibus ſacri ordines fluunt, & diſpenſantur. Et ſic dicemus aſcenſus eſt Epiſcopatus, vndecimus Patriarchatus,& vltimus eſt Papatus,in quo

est summus sacerdos. Et quia potestas per excellentiam quanto magis descendit, tanto magis dilatatur; & quanto magis ascendit, tanto magis unitur, sicut etiam fit in scala naturæ, qui quanto magis ascendit, tanto magis tẽdit ad unitatem; ideo plures sunt Episcopi, pauciores Archiepiscopi, paucissimi Patriarchæ, & unicus Papa, qui est pater omnium patrum spiritualium, & omnium fideliũ Christianorum princeps præcipuus, caput indiuisum, Põtifex summus, Christi vicarius, fons, origo, & regula omnium principatuum spiritualiũ in Christianitate, a quo tanquam a summo deriuatur ordinata potestas, vsq; ad infima membra Christianitatis. Ecce igitur qualiter pars clericalis eleuatur modo ordinato, & mirabili supra partem laicalem. Si ergo per tonsuram clericalem in qua fit quędam eleuatio aliquis est honorandus, quanto magis honorari debet ille qui plus eleuatur per sacramentum ordinis secundum suos gradus: & quanto magis Episcopus, & sic ulterius ascendendo. Et sic apparet qualiter Christus per unum summum sacerdotem vicariũ suum tenet totam Christianitatem sibi copulatam, colligatam & unitam. Patet etiam qualiter per unum sacerdotem, tota Christianitas est in se ordinata, colligata, & unita fortissimè. Et quoniam potestas ista uniuersalis primi sacerdotis est semper necessaria toti Christianitati, tanquam prima influens in omnes potestates ab ipsa deriuatas, & quia primus sacerdos poterat mori, & potestas ista erat sibi data non propter seipsum, sed propter alios, ideo sic debuit ei dari a Christo talis potestas, ut possit transire in alium post ipsum, & hoc fuit necesse. Et ideo quia ista potestas dependebat a Christo, a quo erat suscepta, & non ab aliis, & tota erat ipsius summi sacerdotis immediatè ordinati a Christo, sequitur, ꝙ taliter sunt ei tradita, ꝙ ipse habuit auctoritatem, & potestatem ordinandi, & dispensandi, & disponendi de ipsa potestate sua modum, & formam, qualiter transiret in alium post ipsum, & relinquendi eã toti Christianitati, & postquam semel

mel sibi data fuit, potuit ordinare de ea sicut uoluit ad utilitatem Christianitatis, & cõmodum, qa propter hoc data fuit. Et ideo potestas ista uniuersalis non potest perdi, & semper remanet in Christianitate radicaliter, sicut primus sacerdos, cuius erat, ordinauit. Sic ergo apparet ex his, ꝙ ista potestas durabit, quandiu Christianitas durabit. Et quia Christus est immortalis existens semper viuus, ideo ea quæ ipse ordinauit, semper permanebunt. Et ideo Christianitas ordinata ab ipso per sua sacramenta, & per suum primum sacerdotem uicarium eius, & per alios sacerdotes primus unitos cum summo sacerdote vicario suo semper durabit quandiu mundus durabit, quia perire non potest nisi pereat Christus, quod fieri non potest. Ipse enim est sacerdos summus, inquantum homo non descendens ab aliquo sacerdote, sed immediatè a Deo, & manet in cœlo in æternum, qui est benedictus in sæcula sæculorum.

Potestas vniuersalis Papæ non potest perdi.

De comparatione partis clericalis ad partem laicalem. Cap. CCCXIII.

QVoniam autem iam dictum est, quòd tota christianitas de necessitate partitur, & distinguitur in duas partes generales. s. in partem clericalem, & laicalem, seu in partem dantem, & in partem recipiētem; ita ꝙ istæ duæ partes distinguuntur per dare & accipere; & propter hoc pars dans est nobilior, quàm pars accipiens, & quia pars laicalis est pars accipiens: ideo est inferior, & minus nobilis, sed pars clericalis est ordinata in se pulcherrimè, & mirabilissimè tanquam pulcherrima Ierarchia gradatim ordinata: ideo necesse est, quòd pars laicalis sit etiam ordinata suo modo. Vnde istæ duę partes faciunt unam Ecclesiam, & unum corpus, & quàsi unum hominem; ideo quia una est superior, & alia inferior; una dans, & altera recipiens; & sic se habent si-

cut corpus, & anima, quia sicut ex corpore & anima fit unus homo; ita ex istis duabus partibus fit una Ecclesia. Et sicut se hēt anima ad corpus, cui influit uitā corporalē, & est superior, ita pars clericalis influit in partē laicalē uitā spiritualē. Et sicut anima est ordinata per suas potentias, & potestates, ut iā declaratū est, ita etiā corpus ē ordinatum per sua mēbra, & organa uisibilia. Et ideo etiā necesse ē, ꝙ sicut pars clericalis est ordinata pulcherrimè per Ierarchiā mirabilē, ita ēt pars laicalis sit ordinata suo modo per suā Ierarchiā. Et quia pars clericalis est ordinata in seipsa per potestatē spiritualem, quæ constituit in ea multos gradus, ut declaratum ē: ita ēt pars laicalis debet esse ordinata in seipsa per potestatē corporalē, & tēporalē, quia sicut est potestas spiritualis, ita etiam est potestas corporalis. Quia sicut est anima, ita est & corpus. Et sicut sunt bona quę respiciunt animā, ita sunt bona quę respiciunt corpus. Et sicut sunt bona quę respiciunt corpus in se, ita sunt bona, quæ respiciunt animā in se. Et sicut anima habet suā uitā spiritualē, ita corpus hēt suā uitā corporalē. Duę igitur sunt uitę, s. uita terrena, & uita cęlestis, seu uita corporalis, & uita spiritualis. Vita qua corpus uiuit ex anima, & alia qua anima uiuit ex Deo, & utraque habet suū bonum quo nutritur, & uegetatur, quo possit subsistere, & permanere. Vita enim corporalis, seu terrena nutritur bonis terrenis, & uita spiritualis bōis spiritualibus. Ad uitā terrenā pertinent omnia quæ sunt terrena, & ad uitā spiritualē pertinēt omnia quæ sunt spiritualia. Et ideo sicut necessaria fuit potestas spiritualis ad administrandum bona spiritualia. s. ipsa sacramēta in quibus cōsistit uita spiritualis, ita necessaria est potestas terrena, & secularis ad administrandum bona terrena. Et sicut fuit necessaria iurisdictio, seu potestas iurisdictionis spiritualis, ita necessaria est potestas iurisdictionis temporalis, seu terrenæ. Et ideo sicut pars clericalis est ordinata per potestatem spiritualē, ita pars laicalis est ordinata per potestatem terrenam. Et sicut spiritualis potestas habet multos

Cap. 308. *Cap. 311.* *Duplex uitæ.* *Necessaria est potestas temporalis.*

gradus,

gradus,& multos ordines potestatum,tamẽ omnes sunt sub uno capite; ita potestas terrena hẽt multos gradus, & multos ordinatos sub illis, & habet unum caput.s.imperialem, & regiam potestatẽ. Quãto autẽ spũalis uita ẽ dignior uita terrena,& anima dignior corpore,tãto potestas spiritualis dignior ẽ terrena,& præcedit eam in honore,& dignitate. Et sicut anima regit corpus; ita potestas spiritualis debet regere corporalẽ,& terrenã. Et sicut anima nõ fecit corpus,sed Deus fecit tã animã,quã corpus; ita potestas spiritualis nõ instituit tẽporalẽ,sed Deus immediatè ordinauit,& instituit eas. Et sicut corpus est propter animam, & ad illã ordinatur:ita potestas terrena est propter spiritualẽ,& ad illã ordinatur. Et sicut corpus debet esse subiectũ animæ, ita terrena potestas dẽt esse subiecta spirituali. Ex his omnibus apparet esse tres mirabiles ordines in mũdo. Primo ordo naturæ,qui iã in principio huius libri positus est; qui est ordo creaturarũ,& alii duo ordines sunt in humana natura,& in christianitate ꝑ duas potestates, s. ordo potestatis spiritualis,& ordo potestatis corporalis,seu temporalis. Et de tanto ordines isti excellunt ordinem naturæ,de quanto homines excellunt alias creaturas,quia isti duo ordines fundantur in natura hominum. In ordine enim naturæ una creatura eleuatur supra aliã,& homo eleuatur super omnes creaturas,sed in istis duobus ordinibus homo eleuatur super homines, & populus super populum,& gens super gẽtem. Si ergo mirabilis est mundus propter mirabilem ordinem naturę, multo mirabilior est ipsa christianitas, seu Ecclesia propter duos mirabiles ordines duarum potestatum. Compara ergo istos duos ordines adinuicem, & uidebis excellentiam eorum.

Potestas spiritualis est dignior terrena.

Tres mirabiles ordines in mundo.

Comparatio duarum potestatum inter se. Cap. CCCXIIII.

Potestas tẽporalis fuit ante spiritualem potestatem.

ET quoniam potestas corporalis, seu temporalis, quæ respicit, & ordinat partem laicalẽ, est tanq̃ corpus: & potestas spiritualis ordinat quæ respicit, & ordinat partem clericalem, est sicut anima & spiritus: ideo sicut Deus fecit primo corpus antequàm animam, & corpus primo est quàm anima: primo corpus pręparatur ad receptionem animæ: & ultimo anima recipitur in corpore, & ipsum perficit, informat, & uiuificat; ita conformiter potestas terrena, seu sęcularis, primo fuit in terra antequàm spiritualis, & Deus primo ordinauit ipsam, quia erat tanquàm corpus: & ideo debuit præcedere, ut præparetur ad recipiendum potestatem spiritualem sicut corpus animam. Et ideo per multa millia annorum fuit potestas terrena in mũdo; & continuè paulatim disponebatur, & præparabatur, & quando fuit præparata, & disposita ad recipiendum potestatem spiritualem, tunc uenit potestas spiritualis in mundum, & tunc uenit Christus in mundum ordinans potestatem spiritualem, quia tunc potestas terrena erat per uniuersum mundum ordinata, & habebat suum caput in maiori ciuitate totius mundi. s. in Roma. Et ideo in illa ciuitatę, ubi potestas terrena habebat suum caput, ibi potestas spiritualis recepta fuit, & collocata: & ipsa potestas posuit ibi suum caput, & subiugauit sibi potestatem terrenam. Oportebat enim, q; potestas spiritualis poneret suũ caput in maiori ciuitate totius mundi. Et sic terrena potestas spiritualem recepit potestatem sicut corpus animam, & quasi fecerũt unum hominem nouum; & ideo insimul sunt mixtæ per totam christianitatem, & una iuuat aliam. Vnde postquàm terrena potestas, quæ primo erat, non erat destructa per aduentum potestas spiritualis, sed est ei subiecta, & seruiens,

signum

signum est, q potestas temporalis a Deo erat, quia si à Deo non esset, destructa fuisset, nec fuisset mixta cum spirituali; & ideo sicut anima uiuificat, & informat corpus; ita potestas spiritualis ultimo ueniens tanquam nobilior & excellentior, & tanquam forma & anima eius uiuificauit temporalem, & informauit, & reduxit eam ad Deum. Sicut anima reducit, & ordinat corpus ad Deum; sic ergo si terrena potestas separaretur a spirituali potestate; necessario est mortua, & separata à Deo totaliter, & est sicut corpus sine anima. Caueant igitur Princeps terreni, ne ueniant cōtra potestatem spiritualem, caueant ne sint inobedientes ei, & studeant ut seruiant ei, quia statim potestas eorum est mortua, dum non seruit potestati spirituali, & est sicut corpus sine anima. Considerent moderni Principes, qualiter prædecessores eorum, quorum ipsi sunt successores, fuerunt subiecti, & obedientes potestati spirituali, cogitent qualiter caput potestatis terrenæ, scilicet Romanum imperium fuerat subiectum spirituali potestati per mille annos & ultra. Timeant igitur omnes christiani, qui sunt maiores & minores Christum, cuius Vicarius subiugauit sibi omnem terrenam potestatem. Timeant omnes Principes Christum, quia eorum prædecessores qui fuerunt excellentiores, & maiores, subiecerunt colla sua Vicario eius, & ei tanquàm ueri subditi seruierunt. Quis ergo ausus est persequi Ecclesiam Christi? Cogitent omnes christiani, quòd christianitas aliquando non erat, & qualiter incepit, & creuit, & qualiter ad summam altitudinem deuenit; qualiter perseuerauerit, & qualiter permansit. Timeant ergo Christum filium Dei, sicut prædecessores timuerunt eum, & eum honorent sicut prædecessores eum honorauerunt. Videant magnificentiam, & excellentiam suorum prædecessorum, & eorum paruitatem, & reputent se nihil in respectu eorum. Si ergo illi qui tam excellentes fuerunt, timuerunt Christum, & ei obedierunt, & in eum crediderunt, ac fideles fuerūt, ipsumq́;

Hortatur Prīcipes ad obedientiam Papæ.

hono-

honorificauerunt, & Vicario suo subditi, ac obedientes fuerunt, ac omnes Christi amicos dilexerunt, quanto ergo magis illi qui nunc sunt, quum nihil sint respectu illorum, debent magis timere Christum, & ei obedire, ac eundem honorare, ac subditi esse suo Vicario? Etiam pensent qualiter ista potestas existit in ciuitate famosiori totius mundi, quæ dominabatur toti orbi; & ultra mille annos fuit ibi sedes istius potestatis spiritualis.

Septimum, & ultimum sacramentum est matrimonium, quòd est inseparabilis coniunctio uiri & mulieris, introducti per liberum arbitrium, & consensum animorum utriusq; expressa per uerbum, uel aliquod signum, & est institutum, ut sit officium sacramentum, & remedium, officium ad multiplicandum, sacramentum ad significandum, remedium contra peccatum. Capit. CCCXV.

Quare oēs homines ab uno sunt.

QVoniam autem Deus non fecit omnes homines insimul, sicut fecit Angelos insimul, sed solum fecit primum hominem, & primam mulierē immediatè per se sine adiutorio alterius, & ordinauit ut homines multiplicarentur per propagationem, & generationem, ita ꝙ unus ab alio generaretur, & descenderet, ut sic maior unitas, & maior amor esset inter homines, quia homines se reputarent quasi unum hominem, dum uiderent se omnes ab uno descendisse homine; & sic modus generandi esset signum unitatis, & societatis. Et quia totum principale bonum hominis est, ut habeat coniunctionem, & societatem cum Deo, quia per talem societatem homo recipit uitam a Deo, & totum bonum suum; ita quòd uita hominis consistit in societate Dei, ut est iam declaratum; ideo quia ista societas hominis

nis cum Deo est occulta,& inuisibilis,& spiritualis;& est finis;& complementum hominis, debuit significari, figurari, & præsentari quantum fieri potuit per res uisibiles & sensibiles; ut semper homo haberet aliquod signũ manifestum uisibile,per quod repræsentaretur,& figuraretur eius tota coniunctio, & societas quam debet habere cum Deo per amorem, tanquam suum principale bonum, & semper uidere quasi in speculo suum bonũ. Et ideo quia coniunctio, & societas inuisibilis debet significari,figurari, & repræsentari per coniunctionem uisibilem, quia etiam istud signum repræsentans istam cõiunctionem spiritualem debet esse propinquissimum ipsi homini, ideo Deus ordinauit, quòd non solum genus humanum per generationem multiplicaretur, sed taliter, & tali modo multiplicaretur, & cresceret,ut modus generandi, & multiplicandi esset signum uisibile, figura,& repræsentatio istius coniunctionis, & societatis spiritualis & inuisibilis, quam homo debet habere per amorem cum Deo in quo consistebat totus status hominis. Et ideo ordinauit Deus & instituit, ut propagatio, & generatio, ac multiplicatio hominum fieret per coniunctionem maris & fęminæ, quę quidem coniunctio esset indiuidua & singularis; & hoc est matrimonium. Et ideo a principio fecit primum hominem, & primam mulierem,& non plures uiros, neque mulieres,sed unicam,& singularem uni uiro;& uoluit,quòd ista coniunctio esset inseparabilis, & indissolubilis. Et ideo ipsum matrimonium fuit ordinatum a Deo in principio naturæ humanæ ad duo. s. ut esset officium generandi,& multiplicandi homines,& ut esset signum,& sacramentum repræsentans & significans coniunctionem inuisibilem, & spiritualem animæ cum Deo per amorem liberalem, & spontaneum. Vnde a principio Deus fecit duas mirabiles coniunctiones in humana natura. Prima fuit quando coniunxit animam rationalem cum carne, seu cum corpore; & ista fuit naturalis, & non

Coniunctio inuisibilis cum Deo.

Coniunctio uisibilis. s. matrimonium.

Duæ coniunctiones in natura humana.

præcessit

præcessit consensus; quia ipsa nesciebat quando nondum erat; sed Deus creando animam, cōiunxit eam cum corpore. Et istud fuit primum matrimonium. Aliam uerò fecit Deus coniunctionem in natura humana, quando cōiunxit mulierem cum uiro in una societate inseparabili; & ista societas fuit maior, & nobilior; & ista fuit uoluntaria, & liberalis, & non naturalis; & per consensum uiri, & mulieris, & per amorē utriusq; . Et prima societas erat signū, & repręsentatio istius coniunctionis, quia sicut anima est maior, & superior, ac dignior, & caro inferior, ita uir ē maior & superior, ac dignior, & mulier est inferior: & sicut anima una fuit coniuncta cum una singulari carne, & non cum pluribus; ita unus uir cum una muliere, & non cum pluribus, & sicut prima cōiunctio nō poterat destrui nisi per mortem; ita nec cōiunctio uiri, & mulieris poterat destrui nisi per mortem. Sic ergo prima societas quæ fuit in humana natura radicalis, & fundamentalis, s. animæ cū carne significabat, & repræsentabat secundam societatē, & coniunctionē quæ erat in humana natura, quæ erat uiri, & mulieris. Et ista secunda significabat, & figurabat tertiam coniunctionem, seu societatem, quę est animæ cum Deo, seu humanæ naturæ cum Deo. Et ista est maxima & maior omniū. Et sic ambæ societates primæ, quę erāt in humana natura, erant propter tertiam coniunctionem quæ erat hominis cum Deo.

De comparatione istarum societatum inter se. Capitulo. C C C X V I.

Duplex coniūctio in matrimonio.

ET quoniā istæ tres societates sunt ordinatę inter se, & una ascendit super aliam in dignitate, & nobilitate quasi per quandā scalam, & una repręsentat aliā; ideo cōparemus eas adinuicē. Vnde duæ primæ, quę sunt infra humanam naturā, sunt propter illam quę ascendit supra humanam naturam.

In

Iñ prima enim societate, & cõiunctione, caro ascendit ad spiritum rõnalem, & cõiungitur cum eo naturaliter: in secunda societate mulier ascendit ad uirum, & coniungitur cum eo per liberum cõsensum. Et quia mulier habet carnem, & spiritum, seu animã, & uir etiã; ideo fit ibi duplex coniunctio, seu societas. s. animæ, siue spiritus cum spiritu, & carnis cum carne: quia anima uiri coniungitur cum anima mulieris, & econuerso per amorem, & consensum; & caro uiri cum carne mulieris; sed in tertia societate tam uir, quã mulier coniungitur cum Deo; & non solũ uir, & mulier, sed tota humana natura debet coniungi cũ Deo, quia ad hoc ordinata est. Sicut ergo in prima coniunctione, & societate, quæ est animæ, seu spiritus cũ carne, ipsa caro uiuificatur, exaltatur, nobilitatur, & dignificatur per societatem cum anima rationali, ita ꝙ ex seipsa nõ habet uitã, immo est nihil, & sicut etiã mulier in secunda societate uiuificatur, fortificatur, & exercitatur, ac nobilitatur per societatem uiri; ita etiam significatur, ꝙ tam uir, quã mulier, & tota societas, siue cõgregatio hominum uiuificatur, nobilitatur: ac dignificatur, & exaltatur per societatem, & coniunctionem cum Deo. Et sicut tota caro est coniuncta cum anima, ita mulier cũ uiro; sic etiã tã mulier, quã uir qui faciunt unã congregationẽ, debent coniungi cum Deo per amorem: & per consequens tota congregatio uirorum, & mulierum. Sicut autẽ in humana natura duæ fuerunt societates, & coniunctiones. Prima animæ, & carnis quæ faciunt unã personã indiuiduã. Et secũda mulieris cum uiro, quæ faciunt unã per amorẽ, & cõsensum, ac uolũtatem inseparabilem; ita significabatur, ꝙ duæ erant societates, & coniunctiones possibiles naturæ humanæ cum Deo, una ad modum animæ cũ carne per unionem personalem; ita ꝙ Deus, & homo contineãtur in una persona; & alia societas per amorem, & uoluntatem; aliter nõ potest humana natura coniungi cũ Deo nisi istis duobus modis. Et quoniam filius Dei est unitus personaliter cum humana natura, ideo completa est ista

Quomodo ĩcarnatio filij Dei significabatur.

societas,

societas, quæ se habet ad modum animæ cum carne. Et quia Christus Deus & homo in una persona ulterius cõiũxit, & uniuit sibi Christianitatẽ, quæ est una societas, & una congregatio omnium Christianorum, quæ uocatur Ecclesia, quæ habet modum unitatis, & ueram unitatem quantum fieri potest, quia tota Christianitas est coniuncta cum uno summo sacerdote Vicario Christi. Et ideo tota Ecclesia est ad modum mulieris, seu uxoris. Et Christus habet modum uiri, quia tota Ecclesia est quasi una persona, & Christus ẽ alia persona, & est ibi matrimoniũ sicut inter primum uirum, & primã mulierem. Sic igitur in primo statu hominis ante lapsum erat societas, & coniunctio congregationis uiri, & mulieris cum Deo nondum incarnato, & ista erat per amorem, ita ꝙ ibi erat cõgregatio, & Ecclesia hominum, sed modo in reparatione facta est coniunctio, & societas Christianitatis, seu Ecclesiæ cum filio Dei facto homine & incarnato. Et sic modo sunt duæ coniunctiones, seu duæ societates: prima est filii Dei cum humana natura, & cũ humanitate ꝓpria, & singulari, & secunda ẽ societas Christi Dei & hominis cum tota Christianitate, quę est sua Ecclesia. & est tota sua, & ista est maxima coniunctio, & maxima societas, quę possit esse, quia maximus est Christus Deus & homo, & maxima est Ecclesia. Et sic sunt ibi duæ uxores, prima est humanitas Dei, secunda est Ecclesia, quæ est uxor Christi Dei, & hominis. Vnde Ecclesia habet se ad modum primæ mulieris, quia sicut prima mulier descẽdit de uiro, & fuit formata de uiro: ita tota Ecclesia descẽdit de Christo, & est formata de Christo: quia tota Christianitas est renouata, & restaurata per sacramenta Christi, quæ habent totam uirtutem à passione, & morte Christi, & ideo rectè tota Christianitas, seu Ecclesia est uxor, & mulier, seu spõsa Christi. Et istud matrimonium Christi, & Ecclesiæ suæ rectè significatur per matrimonium uiri, & mulieris: quia sicut uir, & mulier habent conformitatem in natura: ita Christus, & sua Ecclesia habent conformitatem in natura,

Quomodo Ecclesia est uxor, uel sponsa Christi.

Duæ societates.

ra, quia Christus habet carnem sicut Ecclesia, & ideo est ibi duplex societas, una per dilectionem, & amorem, & alia per conformitatem carnis, sicut uir & mulier habent societatem per amorem, & conformitatem carnis.

Quòd Sacramentum matrimonij est antiquum, & nouum sacramentum. Cap. CCCXVII.

ET quoniam matrimonium propter hoc est sacramentum, quia est signum, & significat etiam aliquam rem sacram, & sanctam, & inuisibilem, & spiritualem, & quia nobilius, & principalius sine comparatione ē illud quod significatur, quā illud quod significat, quia signum est propter signatum, & non econuerso: ideo sine comparatione nobilior est illa coniunctio spiritualis, quæ significatur per matrimonium, quā ipsum matrimonium. Et quia ipsum matrimonium ē institutum, & ordinatum ad significandū, & præsentādum coniunctionē, & unionē spiritualē, quæ fit, & fieri debet inter humanā naturā, seu animā, & Deū: quia utraque est uoluntaria, & fit per liberum cōsensum; ideo quia ista cōiunctio aliter fuit à principio humanę naturę in statu perfecto, & aliter ī reparatione post lapsum: quia à principio humana natura cōiungebatur Deo solū per amorē, & liberum cōsensum, sed post lapsum ī reparatione facta ē noua cōiunctio, & unio inter Deum, & humanā naturā, quia persona filii Dei coniunxit se humanę naturæ in unitate personæ, & factus est Deus & homo, qui ē Christus, & ultra hoc ipse Christus Deus & homo coniunxit sibi nouam societatē, quia formauit Ecclesiā, seu Christianitatem totam nouam per sacramenta, & lauit, & abluit, & sic facta ē noua cōiūctio spiritualis inter Christum, & suā nouā Ecclesiā. Et sic sunt tres cōiunctiones spūales. Et ideo postquā matrimonium fuit ad hoc principalius institutum, s. ad significandum coniunctionem,

Quid et quo modo matrimonium signet.

nē,quæ fit inter Deū,& humanā naturā; ſeq̄tur, ꝙ ſicut à principio fuit inſtitutū ad ſignificādum primā coniunctionē ſpiritualē;ita iam de nouo debuit inſtitui,& ordinari ad ſignificādum nouam coniunctionē inter perſonā filii Dei,& humanitatē quā aſſumpſit, & cōiunctionem nouā inter Chriſtum,& Eccleſiam nouā,quia utraque ē uoluntaria,& per conſenſum liberum,& utraque eſt ad modum matrimonii. Et ideo matrimonium ē antiquū, & primum ſacramentum,& eſt etiā nouum ſicut baptiſmus,& alia:quia dignum eſt, ꝙ iſta coniunctio noua facta in reparatione ſignificaretur,& repræſentaretur ſicut illa antiqua. Et ſic matrimonium eſt ſacramentum Chriſti,ſicut alia quaſi innouatum ad nouā ſignificationē.Et ſic tres coniunctiones ſpirituales repræſentantur per matrimonium.ſ. prima quæ erat hominis , ſeu animæ cum Deo ſolum per amorē,& aliæ duæ.ſ.filii Dei cum humana natura quā aſſumpſit,& Chriſti Eccleſiæ ſuæ quā formauit. Vnde in utraque coniunctione eſt unio duorum unius ſicut agentis,& influentis,& alterius ſicut patientis, & ſuſcipiētis,& hoc per uinculum amoris, quod procedit ex mera uoluntate.Et ideo rectè ſignificatur,& repræſentatur utraque cōiunctionum iſtarū ſpiritualium per matrimoniū,quod eſt cōiunctio duarum perſonarū, quarum una eſt ſicut agens,& influens, ſ.uirilis ſexus, & alia eſt ſicut patiens,& ſuſcipiens ſicut muliebris ſexus,& hoc ex mutuo conſenſu uoluntatis.Et ideo ſequitur,ꝙ ſacramentum matrimonii eſt magnum ſacramentum propter iſtas coniunctiones ſpirituales quas repręſentat,& ſignificat,& ſpecialiter propter tertiam coniunctionem,& ultimam,quæ eſt Chriſti,& Eccleſiæ,unde illa rectiſſimè repræſentatur in matrimonio, quia ſicut in matrimonio eſt duplex coniunctio,una per amorē,& iſta eſt uoluntatum & animorum,& alia per copulā carnalem,& iſta eſt completa coniunctio, quæ eſt corporis, quæ ſequitur ex prima,& ibi eſt tota conſummatio matrimonii:ita ſimiliter in coniunctione Chriſti,& Eccleſię ſuæ ſunt duæ coniunctiones,

iunctiones, vna per amorem ex vtraque parte, & alia per conformitatem & similitudinem naturæ, quia Christus, & Ecclesia sua habent conformitatem carnis in procreã do nouos & spirituales homines; & sic sunt duæ magnæ coniunctiones.

Quòd matrimonium inquantum est sacramentum Christi, dat gratiam & adiutorium spirituale contra carnalem concupiscentiam ad operandum illa quæ sunt necessaria in matrimonio. Cap. CCCXVIII.

ET quũ matrimonium est sacramentum Christi sicut alia sacramenta; iõ oportet, ꝙ sicut alia sacramẽta dant gratiã specialem, & adiutorium aliquod spirituale, sicut hõ indiget; ita ẽt sacramentũ matrimonii det, & conferat aliquam gratiã certam. & adiutoriũ spirituale, sicut indiget hõ in his quæ sunt necessaria ad matrimoniũ. Vnde quum in matrimonio detur homini facultas, & potestas vtendi sua vxore ad procreationẽ prolis, & hoc ex diuina institutione, datur etiam ibi gratia cũ qua illud cõuenienter fieri possit, sicut dictum fuit in sacramento ordinis, illis q. dignè suscipiunt sacramentũ matrimonii, & in fide Christi recta intentione, ut scilicet uniantur ex cõsensu boni amoris ad procreandum prolem ad Dei seruitium. Tales recipiunt gratiam in matrimonio, quæ adiuuat eos contra concupiscentiã carnalẽ, & per talem gratiã anima subleuatur a corruptione cõcupiscentiæ libidinis inordinata, ut sit ibi copula singularis, & copula utilis, & copula inseparabilis, quia ista sunt necessaria in matrimonio, ut sit perfectum & sanctum. Et sic ex ista gratia datur remedium contra tres inordinationes concupiscentiæ, & nascitur triplex bonum matrimonii. Primum bonum quod nascitur est istud, quia.n. concupiscentia carnalis ad multas inclinat mulieres, quia luxuriosus non est con

Gratia confertur per sacramentũ matrimonij

Triplex bonum matrimonij.

tentus de una, sed in matrimonio datur gratia homini, ut sit contentus de sua unica: & sic pronitas, & concupiscentia ad multas mulieres tollitur per copulā singularē. Secundum bonum est: nam concupiscentia inordinata inclinat ad delectationē, & non ad fructum, & utilitatē fructus, qui est proles, sed tantùm ipsa quærit satisfacere suæ concupiscentiæ, & ideo in matrimonio datur gratia, & adiutorium, ut nō cognoscat uxorem nisi causa prolis, & sic talis inclinatio tollitur per copulā utilem, & fructuosam. Tertium bonum est istud; nam post impletionem, & operis carnalis cōsummationem, generatur fastidium, & nausea: unde postquā luxuriosus cognouit illā, respuit illam, & desiderat aliam; & ideo in matrimonio datur gratia, & adiutorium, ut semper uelit eē cum sua unica; & sic tale fastidium tollitur per copulam inseparabilem. Et ulterius ex copula singulari nascitur bonum fidei, ut ad aliā non accedat; & ex copula utili insequitur bonum prolis, & ad hoc bonum ordinatum est matrimonium quantū ad officium naturæ, & etiā ex copula inseparabili oritur bonum sacramenti, quia talis copula inseparabilis est sacramentum cōiunctionis spiritualis iam dictæ. Et sic tria bona nascuntur ex matrimonio. s. fides, seu fidelitas, proles, & sacramētum; & sic gratia præstat remedium contra concupiscētiā; & ideo matrimonium est ordinatum in remediū contra cōcupiscētiā; quia per gratiā, quæ in eo datur, reprimitur concupiscentia in sua radice, ut sit moderata, & ēt per illa tria bona, quæ sunt in ipso, honestat ipsam copulā carnalem, & ipsam concupiscentiā, ut. s. actus ad quē concupiscentia inclinat, careat turpitudine, & fiat honestè, quia illa tria bona cooperiunt turpitudinē illius actus, qui alias esset turpissimus, & inexcusabilis; & nullo modo licitus; ita quòd illa tria bona, uel unum eorū excusant coitum, ut nō sit peccatum, quia alias esset peccatum. Et sic matrimonium dat remedium ut non sit peccatum, quod alias esset peccatū, quia plus hēnt illa tria bona de honestate, & bonitate, quā illa operatio hēt de turpitudine

Matrimonium est in remedium.

pitudine, & inhoneſtate. Item etiam matrimonium dat remedium contra ardorem concupiſcẽtiæ,& omnes eius corruptiones quæ ſequerẽtur,ſi matrimonium non eẽt; quia dum ſatisfacit concupiſcẽtiæ in actu matrimoniali, tunc ipſa concupiſcentia non ita incitat,ſed remittitur fer uor libidinis, quia multi urerentur per cõcupiſcentiã niſi haberent uxorẽ, quã cognoſcendo euadant ardorem, & aduſtionẽ carnis;& ideo melius eſt nubere quã uri. Et ſic matrimoniũ liberat à peccato, quod alias cõmitteretur. Et ſic apparet,quòd in matrimonio tria conſiderãtur,pri mo ſignum,ſeu ſignificatio, ſeu ſacramentum, officium, & remedium. Et quantum ad ſignificationem,duplex eſt ſignificatio;quia ſignificat coniunctionẽ Chriſti, & Eccle ſiæ per amorẽ,& conformitatẽ,& coniunctionẽ naturæ. Et ſimiliter duplex eſt officium in matrimonio;unum eſt per mutuã nutritionẽ uiri,& mulieris, quia adinuicem ſe ſe fouent,& nutriunt, & iuuant; & aliud eſt officium ad procreandum prolem. Similiter eſt duplex remediũ,unũ quãtum ad fluxum cõcupiſcẽtiæ.ſ.ut homo non tendat, neque uadat in oẽm mulierẽ, aliud remediũ eſt quãtum ad inordinationẽ,ut.ſ.non cognoſcat mulierẽ amore libi dinis, & delectationis, nec ſine effectu matrimoniali,ſed cauſa prolis. Et ſic ſunt duo ſignificata,duo officia,& duo remedia; primum ſignificatum, & primum officium, & primum remedium ſunt in ſacramento matrimonii quã tum ad coniunctionẽ animorum,ſed ſecundum ſignifica tum,& ſecũdũ officiũ,& ſecũdũ remediũ ſunt in eo quã tũ ad cõiunctionẽ corporũ. Sicut autẽ in aliis ſacramẽtis eſt aliquid uiſibile, ſeu ſenſibile exterius apparens, & aliquid inuiſibile quod ſignificatur;ita ſimiliter eſt in iſto ſa crameto,quia aliter nõ eſſet ſacramentum:& ideo in iſto ſacramẽto ſunt uerba,& ſigna exteriora,ſeu actus,& ope rationes exteriores loco rerum corporalium,quæ ſunt in aliis ſacramentis,ſicut in baptiſmo ablutio aquæ. Et ideo iſtud ſacramentum fit ſicut ſacramentum pœnitentiæ; in quo non erat aliqua res corporalis; ſic ergo uerba ex-

Tria in matrimonio.

Duplex officium.

Duplex remedium.

Materia, & forma matrimonii

terius dicta a uiro, & muliere ꝑ quæ significatur, & declaratur cõsensus interior amborũ, sunt totũ illud quod apparet primo in matrimonio; & ipse consensus interior est illud quod significatur in matrimonio, sicut cõfessio significat contritionẽ, & displicentiã interiorem in ipso sacramento pnĩæ. Et deinde ex illo causatur uinculum obligatorium inter uirum & mulierem inuisibile & spirituale, & coniunctio quæ nunquam dissolui potest; & hoc ex ordinatione diuina, quia Deus instituit matrimonium propter significationem coniunctionis spiritualis, & istud uinculum obligatorium tãtum propter mutuũ consensum uiri & mulieris expressum, & declaratum ꝑ uerba exteriora utriusq;, vel ꝑ signa alia, est propriè matrimoniũ. Sic ergo consensus per verba declaratus, non est matrimoniũ, sed causat matrimonium; & sic sunt ibi tria per ordinẽ. s. verba exteriora significantia, & ipse consensus spontaneus uiri & mulieris, & ipsum uinculũ obligatorium tantum indissolubile, & infrãgibile: & tale vinculum est sacramentum, & significat coniunctionem spiritualẽ inter Deum & animam, & inter filium Dei & humanam naturã sibi personaliter copulatã, & inter Christum & Ecclesiam; & ideo ꝑꝑ talem significationẽ causatur tale uinculum indissolubile. Et ulterius ex tali vinculo obligatorio per quod uir transit in potestatem mulieris, & mulier in potestatem uiri, quantum ad corpus; sequitur ultima coniunctio, quæ est copula carnalis, iõ ꝑꝑ talem obligationem uir tenetur reddere debitũ mulieri, & mulier uiro. Et sic apparet qualiter consensus voluntarius expressus per uerba, causat perpetuam obligationem ex Dei ordinatione. Item etiam apparet, quod in matrimõnio semper possunt esse duo bona. s. fides, & sacramentum, quamuis non semper sequatur proles; & fructus, unde posset ibi esse fides, & fidelitas propter solutionem debiti, & etiam semper est sacramentum, & signum coniunctionis spiritualis, immo coniunctionum spiritualium iam dictarum.

Ecce quid significat matrimonium.

Quòd

Quòd summè debet timere omnis Christianus ne uiolet matrimonium suum, uel alterius. Cap. CCCXIX.

ET qm̃ ipsum matrimoniũ est tantum sacramentum, & tã magnum, & institutum, & ordinatũ ad repræsentandum, & significandum magnas, & sanctissimas coniunctiones spirituales superius dictas, cauere debent omnes q̃ sunt in matrimonio, ne deturpent & uiolent tantum sacramentum a Deo ordinatum, quia qui uiolat, & deturpat signum, facit iniuriam rei significatæ per illud, & illi qui instituit istud sacramentum. Et quæ maior iniuria q̃ iniuriare, & deturpare coniũctionem filii Dei cum humana natura in vna persona, quæ est summè honoranda, cuius cõiunctionis ipsum matrimonium est signum, & sacramentum? Et q̃ maior iniuria q̃ iniuriare coniũctionem Christi, & Ecclesiæ, cuius ipsum sacramentum est expressum signũ? Qui .n ipsas coniunctiones contemnit, & iniuriat, dignus est maxima uindicta; inhonorat n. humanitatem Christi, ꝑsonã filii Dei, & totã Ecclesiã. Et similiter dẽt cauere oĩs hõ ne uiolet, & deturpet matrimoniũ alteriùs, coeundo cum vxore eius, & cogitet q̃tum inhonorat, & deturpat Deũ, seu uituperat, qui ipm matrimonium in Paradiso instituit, & uni viro, unã mulierem copulauit. Honorãdum est igitur matrimonium ꝑꝑ Deum, qui ipsum instituit.

Comparatio Christi ad Ecclesiam, sicut uiri ad uxorem, & sponsi ad sponsam Cap. CCCXX.

ET quia Christus se habet ad Ecclesiã, siue ad Christianitatem, sicut uir & sponsus ad uxorem, & ad sponsam, ideo sicut quilibet uir & sponsus bonus amat suam uxorem in amore casto, puro, & bono, & singulari, & econuerso sponsa bona sponsum suum, ita similiter Christus diligit Ecclesiam

suam amore castissimo, purissimo, & mūdissimo, & etiā Ecclesia amat Christū, & iste amor est inuiolabilis, & perpetuus. Et sicut sponsus bonus, & uerus ornat, decorat, & pulchrificat sponsam suam quantum potest iuxta honorem suum; ita Christus ornat suam Ecclesiam omni ornamento, & spirituali, & corporali; & intus, & extra, quātum fieri potest iuxta honorem suum. Et sicut etiam bonus sponsus castigat sponsam suam, & uxorem, sed non destruit eam: sic Christus castigat Ecclesiam, sed non destruit eam. Et sicut bonus sponsus non vult permittere sponsam suam errare, seu deuiare, sic nec Christus permittit suam Ecclesiam errare, neque deuiare. Et sicut sponsus defendit sponsam suam, sic Christus Ecclesiam suam. Et sicut bona sponsa honorat, & timet sponsum suum: sic Ecclesia, Christum. Et ut omnia concludamus, sicut in omnibus se habet bonus sponsus ad suam sponsam, sic Christus se habet ad Ecclesiam suam. Et quia sponsus est immortalis, ideo etiam sponsa est immortalis, & sic omnibus modis erit proportio.

Epilogatio. Cap. CCCXXI.

Declaratum est igitur de modo, & forma, in quibus Iesus Christus Dei filius, & uerus homo, tanquā uerus medicus, & saluator, dat bene esse, & gratiam, & salutē, & omnia necessaria homini lapso; & qualiter homo de facto recipit, & qualiter uirtus passionis, & mortis Christi applicatur homini: & etiam de modo regenerādi, & renouandi hominem, & incorporandi hominem cum Christo. Et manifestum est, quòd Christus operatur circa hominē renouādum, & perficiēdum, & cōplendū per res uisibiles, & sensibiles, q̄ sunt sacramēta, & quòd uirtus salutifera descēdit, & deriuatur à diuinitate, q̄ ē in Christo per eius humanitatē ī ipsa sacramenta: ita quòd ipsa sacramenta uisibilia sunt instrumē-

ta Christi per quæ tāgit hominem,& applicat suā uirtutē homini indigenti,& uirtus passionis Christi copulatur hominibus,& ꝙ ipsa sacramēta sunt quędam memorialia passionis Christi significantia passionē pręteritā,quia ipsa passio operatur in hominibus per memoriā eius. Et ideo Christus impleuit Ecclesiam,& Christianitatem memorialibus suis,ut uirtus suæ passionis,quæ est præterita semper remaneat, & saluet homines.

Declaratum est etiam qualiter ipsa sacramēta sunt ordinata,& instituta secundum necessitatem, & indigentiā hominis,qui sacramenta debent applicari, & ꝙ quinque prima sacramenta,scilicet baptismus,confirmatio,Eucharistia, pœnitentia, & extrema unctio,respiciunt indigentiam cuiuslibet hominis in se principaliter,inquantum ē singularis persona, sed duo ultima.s.ordo, & matrimonium,ordinātur ad alterum, ita ꝙ ille qui recipit ea, principaliter recipit propter alios, & non propter se, quia ad hęc ordinantur; quia sacramentum ordinis ordinatur ad multiplicationē spiritualem Christianorum,& ipsius Ecclesiæ, & ad multiplicandum, & ad renouandum in esse spirituali:quia per ipsum datur potestas administrandi sacramenta,sed matrimonium ordinatur ad multiplicationem naturalem, & corporalem fidelium Christianorum, & ad renouandum, & multiplicandum in esse naturæ. Vnde sicut in natura hominis sunt quædam uires, & uirtutes ordinatę ad conseruationem speciei: sic similiter in spiritualibus,quinque sunt sacramenta respicientia personam ad perficiendum eam gratiam,sed ordo,& matrimonium sunt ad conseruandum, & perficiendum ipsam Ecclesiam,& ideo quia ista duo respiciunt multitudinem,& alia quinque respiciunt personam singularem, sicut multitudo sequitur unitatem:ita ista duo sacramēta sequuntur post alia quinque, & ultimo ponitur sacramentum matrimonii : quia modicum habet de spiritualitate, nisi quantum ad significationem ,quia in hoc est maximum sacramentum.

Declaratum est etiam qualiter duo sunt effectus sacramentorum, qui remanent in homine recipiente sacramenta, scilicet gratia, & character, seu signum indelebile. Et sic ex omnibus apparere possunt numerus, & ordo, & sufficientia, & operatio sacramentorum. Et sic apparet qualiter ipsa Christianitas, & ecclesia Christi est armata inuictis armis, & medicamentis spiritualibus, ita ut nihil ei deficiat in aliquo, & quòd totum bonum Ecclesiæ, & Christianitatis, & totus thesaurus eius consistit in sacramentis, & totum exercitium eius est in usu sacramentorum. Et sic ipsa Christianitas, & Ecclesia continet in se totam uirtutem Christi per ipsa sacramenta sanctissima; & ideo est abundantissima, plenissima, ditissima in rebus spiritualibus. Et sic apparet, quòd ipsa sacramenta Ecclesiæ sunt bona principalia ipsius Christianitatis, & Ecclesiæ Christi; & omnia alia sunt minus principalia, & quasi accidentia, & accessoria, quasi quædam ornamenta, uel quædam sustentamenta. Vnde Christianitas a Christo dicitur & deriuatur; & ideo bona, quæ Christus ei dedit, sunt principalia, sicut sunt sacramenta in quibus dedit seipsum ipsi Ecclesiæ, sed alia bona dantur ab hominibus. Et ideo cauendum est, & summè fugiendum, ne bona Ecclesiæ, & Christianitatis principalia a Christo data, reputentur minus principalia, & data ab aliis quæ sunt nihil, & quasi accidentalia reputentur principalia, & maiora. O quanta iniuria esset ista contra Christum, ò quantum contemptus, ò quanta inordinatio, ò quanta cæcitas, & deuiatio. Cauere igitur summè debent a tanto malo, & a tanta iniuria ministri Ecclesiæ. Et quid esset facere hoc, nisi reputare corpus maius, quàm animam, & animam reputare minus principalem, & eleuare corpus supra animam, mortale supra immortale, corporale supra spirituale, & uisibile supra inuisibile? Esset ergo hoc peruertere totum ordinem Christianitatis, & Ecclesiæ Christi quantum est in se. Quomodo talis minister

nister qui hoc faceret, concordaret cum Christo, cuius est minister, cuius bonorum ipse est dispensator? Quomodo esset dignus dispēsare, & ministrare bona Christi principalia, quę pro nihilo reputat? Sint igitur solliciti, & intenti omnes ministri Ecclesiæ, ut honorent sacramenta Ecclesiæ, quorum sunt dispensatores, & propter quæ ipsi honorantur, ut simul perueniant ad eum à quo omnia sacramenta habent ortum & originem. Amen.

De iudicio uniuersali, & resurrectione generali. Et ostenditur, quòd iudicium uniuersale est uenturum de necessitate cum resurrectione generali, in quo omnes homines, & tota natura humana resurgent cum proprijs corporibus ad recipiendum publicè completam, & finalem retributionem, & suum finale complementum secundum ueram iustitiam. Cap. CCCXXII.

Epilogat totum librū.

QVoniam autem iste liber, seu ista sciētia est de homine, ut in principio dictū ē, ideo oportet tractare in isto libro omnia quæ pertinēt ad hominē de principio usque ad finē, & totum processum hominis, siue humanæ naturæ. Et quoniā data est iā in isto libro cognitio de homine sufficiēs, & ostēsum est, ꝙ homo factus est à Deo; & ꝙ propter ipsum facta sunt oīa, & qualiter homo obligatur Deo, & ad quæ obligatur, & ꝙ homo inquātum est talis naturæ, & præmiabilis, & punibilis in suis operibus, & ostensum est totum debitum hominis, & ostēsum est ēt qualiter homo fuit lapsus à suo primo statu, & qualiter facta est operatio, & ostensum est quomodo homo per sacramenta surgit de lapsu, & sanatur, & reducitur ad statū primum, ut possit operari, & facere opera quæ debet facere si vult: si ergo duo opera quæ Deus fecit circa hominē, iā præcesserunt. s. opus cōditionis, & opus restaurationis, seu reparationis; ideo non restat nisi opus glorificationis, & pręmia

tionis,

tionis, seu finalis retributionis, quia tria opera Dei sunt circa hominē, ut dictum est, & ēt includitur in istis opus gubernationis. Ipse enim homo est opus Dei uiuum propter quod fecit omnia alia opera, ad cuius salutē, & utilitatē sua prouidentia semper apparet manifestè esse intenta. Et ideo impossibile est, ꝙ Deus relinquat hominē incompletum, & ꝙ non cōpleat oīa quæ sunt complenda circa hominē secundum quod natura hominis requirit. Postquā enim incępit, & continuauit, oportet ex bonitate, quod compleat. Et quoniā homo ē talis naturæ rōne suæ uoluntatis liberæ, ꝙ nullo modo potest cogi, sed operatur liberè, & est dominus operum suorum, & hoc non hñt aliæ res inferiores, quę operātur ex necessitate, ideo iā conclusum fuit superius in quodā capitulo de cōparatione hominis ad alias res penès liberum arbitriū, quod opera hominis habent talē naturā super opera aliarum rerum, quod sunt remunerabilia, & eis debetur retributio: ita quod homo taliter factus ē, quod ꝑ sua opera propria debet acquirere retributionē, & suum finale complementum, ita ꝙ prius debet mereri, & lucrari, & postea ei dēt fieri retributio, & dari merces per iustitiā, ita quod homo est talis naturæ, quod dēt acquirere suum complemētū, & suum finale bonum per iustitiā, & per merita præmiationis, & solutionis, & iustæ retributionis, quia aliter nō separet homini. Et ideo conclusum fuit ibi, ꝙ necesse est, ꝙ omnia opera hominis iudicētur, & discutiātur in ueritate, ut ueraciter recipiant quod eis debetur secūdū uerā iustitiam. Et ideo ut non oporteat hic recitare oīa quę dicta sunt ibi in illo capitulo, recurrendum est ad illud capitulum, quia est fundamentum, & radix istius partis. Et ideo iā firmum est, & impossibile est aliter esse, quin fiat iudicium uerū, & discussio de operibus hominis siue bonis, siue malis, & ideo nō restat declarare nisi qualiter fiat istud iudicium, & talis discussio, & qualiter fiat ista retributio, & præmiatio, & solutio. Itē etiā iā declaratum ē in capitulo de gaudio, & tristitia, qualiter necesse est, & erit,

Quòd necessario fiet iudicium.

quòd

ꝙ quælibet anima recipiet suum corpus proprium ad cō plementum tristitię, uel gaudii, & sic iā probata est resur rectio corporum, & non restat probare nisi quō fiet. Et quoniā istud erit ultimum opus Dei circa humanā natu rā, & erit confirmatio totius humanæ naturæ, & per con sequens totius mundi, qui factus est propter hominē. Et ideo oportebit, ꝙ ista retributio finalis, quæ erit comple mētum omnium fiet eo modo quo conuenit Deo, & ho mini. Vnde istud opus solum, erit opus Dei sine adiuto rio alicuius creaturę, & ipsa natura humana nihil opera-bitur nisi solum recipiens retributionē, & solutionē sibi debitā: & ideo modus faciendi istā retributionē finalem oportebit, ꝙ sit iuxta naturā suorum bonorum, & malo rum, secundum quod eis conuenit, quia necesse est, ꝙ bo na opera, & mala hēant suum complementum. Et quo-niā bonis operibus debetur honor, laus, & gloria, malis uerò confusio, uerecundia, & uituperium, ideo oportebit, ꝙ bona opera, & meritoria, quæ facta sunt propter Deū, recipiant tātum honorē, & laudē, & gloriā, qua nō possit maior excogitari, & mala opera quæ facta sunt contra Deum, recipiant tantā confusionem, qua non possit ma ior excogitari: & per consequēs ipsi homines qui fecerūt ipsa bona opera, uel mala, recipiāt ipsam laudē, & gloriā, seu confusionem, & uerecundiā: & ideo propter hoc ne-cesse est, ꝙ fiat iudicium uniuersale in quo simul sint om nes homines, & omnes Angeli, & omnes creaturæ, quę habent intellectum, & rationē, & ipse Deus, ut oīa opera bona, & mala uideantur, & cognoscantur clarè ab omni bus, ut. s. ille qui fecit opera bona, uideat ea clarissimè, & omnes alii etiam uideant. Quāuis enim cuilibet homini post mortem, certa sit statim cognitio de sua dānatione, uel præmio: tamen omnibus non est notum hoc, & ideo in futuro iudicio omnibus fit notū clarissimè, & ista no-titia, & uisio, quæ ab oībus fiet, causabit maximum gau dium, seu maximam tristitiam. Hoc autem non posset fie ri nisi in futuro, & uniuersali iudicio, in quo sit tota natu

ra hu-

Quòd finale iudicium erit complementum omnium.

Quare fiet iudicium.

Corda hominū ab omnibus cognoscētur.

Corda hominum ab omnibus cognoscentur.

ra humana, & Angelica cum Deo. Ideo necesse erit propter hoc, ꝙ quilibet portet omnia opera sua scripta in seipso, & in sua conscientia, & ꝙ ipsæ conscientiæ, & corda omnium hominum clarissimè ab omnibus cognoscantur, ut sic boni recipiant bonam, & uniuersalē laudem, & honorem, & mali recipiant malā, & uniuersalē confusionē, nec aliter opera bona, & mala haberēt suum complemētum. Itē etiam hoc summè conuenit malis operibus,

Confusio est propria pœna damnatorum.

quia propria cognitio de malis operibus ingerit dānato maximam pœnā, quum uidet se per sua opera propria iustè damnari. Et conuenit malis operibus ipsa confusio, quæ est propria ipsorum punitio, quia homines magis timent confusionē, quā aliquid aliud, quia etiā pœna ignis competit animalibus, quia ēt possunt sentire dolorē, sed non possunt sentire confusionē, & ideo hoc solum conuenit hominibus, & rebus rationalibus; & ideo uellent magis homines pœnā doloris, quā confusionē: & hoc ideo, quia mala opera sunt illius naturæ, ꝙ semper uolunt celari, & nullo modo cognosci; & ideo eorum punitio ꝓpria est, ꝙ publicentur, & manifestentur, ut recipiāt confusionē, & uerecundiā. Et ideo quia ipsa mala opera dēnt puniri ultima punitione, & recipere propriam retributionē in summo, & hoc nō posset fieri nisi fieret iudicium uniuersale, in quo recipiant confusionē uniuersalē. Vnde si ista publica confusio & generalis nō fieret, peccata, & alia mala opera non punirentur ad complemētum, nec Deus daret eis ultimā retributionem. Vnde nihil magis timēt, & abominantur mali homines, quā confusionē, & nihil est magis contra eorum uoluntatē; & ideo magis uellent puniri quacunque alia pœna, quā comparere corā Deo, & corā omnibus Angelis, & hominibus. Et quia super omnia homines nollēt, ꝙ secreta cordis eorum scirentur, q̄a nihil magis abscondit malus homo quā consilium secretum sui cordis, & intentionē malam, & falsam, & dolum cordis sui; ideo per cōtrarium necesse erit, ꝙ consilia secreta cordis, & malę cogitationes, & intentiones dolosæ occultę,

Quod reuelabuntur cōsilia cordiū.

cultę,

cultæ, publicentur, & manifestentur tāta manifestatione, tanta claritate, quod non possit esse maior; ut sicut in secreto cordis dilexerunt proprium honorē secretum, & propriā laudē contra honorem Dei: ita manifestentur secreta cordis omnibus ad confusionē eorum. Sicut autē dictum est de operibus malis, & consiliis cordium; ita similiter dicendum de operibus bonis, & intentionibus bonis. Vnde illud quod est confusio malorum operum, est laus, & gloria, & honor bonorum operum; quia sicut publicatio malorum operum est causa cōfusionis, ita publicatio bonorum operum est causa laudis, & honoris, & glorię. Et ideo sicut operibus malis, & cogitationibus, debetur publica confusio, tanta quod non possit esse maior; ita ēt bonis operibus, & intentionibus rectis debetur publica laus, & gloria, & etiam tanta qua non possit esse maior. Vnde tā boni, quā mali cognoscent ueritatē; ideo tā boni, quā mali laudabunt opera bona ac approbabunt, & uilipendēt, & uituperabunt, ac abominabuntur omnia mala opera, & in seipsis, & in aliis, quia omnes rectè iudicabunt: & laudabunt quod est laudandum, & uituperabunt quod est uituperandum, & utētur rōne. Sic ergo publica laus, & publica cōfusio, publica affirmatio, & publica reprobatio de necessitate concludunt: quod iudiciū uniuersale dēat fieri: in quo oēs homines simul habent resurgere cū eorū operibus, cogitationibus, & uolūtatibus. Et quia non sunt nisi duo iudicabilia, uidelicet bona opera, & mala, quæ sunt contraria inter se; ideo quia duo contraria magis cognoscuntur, & uidentur quādo sunt insimul, & principaliter; ideo oportet si omnia debeant plenissimè, & perfectissimè iudicari, quod simul appareant in eodē tempore. Et sic in futuro iudicio erūt simul omnia bona, & mala, ut uideatur unum iuxta aliud; ut sic per talē appropriationē, mala uideantur magis uituperabilia, & maiori confusione digna, & ipsa bona magis laudabilia appareāt, ut sic publica confusio maior sit per publicā laudem: & publica laus maior sit propter publicam confusionem, ut sic unum, aliud augmen-

Bonis operibus debetur laus.

Conclusio, quod necessario fiet iudicium.

augmentet. Sic ergo natura operum bonorum,& natura malorum operum de necessitate concludunt, & requirũt iudicium generale omnium hominum simul:& ideo necesse est,quòd Deus respondeat eis,& ordinet iuxta eorum naturam; aliter uniuersum non posset esse complementum,quia hoc deficeret. Hoc autem fieri nõ potest, uidelicet,quòd aliquid deficiat in uniuerso.

Sequuntur aliæ rationes,quæ probant hoc idem,& alia fundamenta ex parte hominis. *Cap.* CCCXXIII.

Præterea natura gaudii,& tristitię concludũt,iudicium uniuersale esse uẽturum. Vnde necesse est,ꝙ gaudium bonorum sit tantum,ꝙ nõ possit esse maius;& ꝙ tristitia malorũm sit tãta,ꝙ non possit esse maior,& hoc loquẽdo de tristitia,'& gaudio quæ ueniunt ab extra. Et ideo boni magis gaudebunt,quum uideant,ꝙ opera bona eorum uideantur,& approbentur publicè coram Deo,& tota natura humana,& Angelica,& etiam mali magis dolebunt de publica confusione. Ideo ad complementum gaudii, & tristitiæ, necesse est, quòd fiat iudicium uniuersale, & publicum coram omnibus hominibus,& Angelis.

Alia ratio. Prętetea humana natura est una natura, una species, & non duæ,& tota est iudicabilis per iudicium retributionis,& solum est unus iudex.s.Deus,& ideo toti humanæ naturæ iudicium conuenit unum retributionis complemẽtũ,& finale,& cõmune,ut simul tota iudicetur,& nõ fiant duo iudicia,sed unum de omnibus insimul. Vnde quum oẽs homines sunt præmiabiles, & punibiles per iustitiã,quum sint eiusdem naturæ, & eiusdem speciei,conuenit ualdè,ut sit unum iudicium generalem, in quo tota natura humana perficiatur, & recipiat ultimum complementum,& finalem retributionem. Et ideo finalis,&

com-

completa retributio, quę dabit complementum naturæ humanę, debet fieri simul, & semel, quia est ultima forma; quia nihil amplius addetur, neque diminuetur. Vnde ualde irrationabile esset, ꝙ homo per seipsum compleretur sine alio, & reciperet suam ultimam retributionem siue in bono, siue in malo: quia quamuis unus homo est prior altero per generationem, & unus moriatur prius q̃ alter, tamen ꝑꝑ hoc unus non debet iudicari in finali iudicio, nec consummari, neque compleri prius q̃ alter, quia ista prioritas, & posterioritas non est alicui a seipso, sed ab alio, nec aliquis propter istam prioritatem, uel posterioritatem meretur, uel demeretur, quia nullus meruit, uel demeruit, quod esset prior, uel posterior; & ipsa retributio finalis cuiuslibet debet fieri secundũ propriã merita, uel demerita. Et sic postquam prioritas, uel posterioritas nihil facit ad retributionem, quũ omnes homines sint unius naturę, & iudicabile iudicio retributionis, & ab uno & eodem iudice; sequitur, ꝙ tota natura humana, & quælibet eius pars insimul debet iudicari in finali iudicio retributionis, nec una pars debet præcedere aliam, nisi sit aliqua causa singularis, & prærogatiua specialis. Vnde oportet, ꝙ humana natura sit simul tota congregata, & tota uideat seipsam in propria forma, qa postq̃ per iudicium retributionis debet diuidi in duas partes antequam finaliter diuidatur, necesse est. ꝙ coniungatur, ut sit tota simul, quia diuisio, seu separatio præsupponit aliquam unionem. Et quia tota humana natura nõ potuit unquam esse simul, & in propria forma tp̃e meriti, & generationis, cõueniens est, ꝙ sit tota simul tp̃e prę mii, & retributionis; & ꝙ illæ duæ partes, quæ fiẽt de natura humana, tota simul adinuicem se uideant principaliter, & per talem separationem una pars. s. bonorũ summè gaudeat, & altera pars. s. malorum, summè tristetur; & in æternũ pars malorum recordetur de gloria, & gaudio bonorum ad augmentationem tormentorum eorũ; & pars bonorum recordetur de miseria malorum, ad eo

Prioritas mortis, vel posterioritas nihil instat in iudicio.

rum gaudium augmentandum, videlicet ꝙ ipsi sunt ab illa miseria erepiti & liberati, quod non fieret nisi omnes mali simul uiderent ad oculos omnes bonos, & boni uiderent malos omnes simul. Vnde notitia per experientiā est perfecta notitia, & talis notitia deficeret in ꝑpetuum bonis, & malis. Oportet ergo, ut tota natura humana semel cōgregata sit insimul, & postea diuidatur, quia mali magis cruciabuntur in seipsis; & boni magis gaudebunt, quam si hoc non fieret. Si ergo ex parte naturæ humanæ concluditur, quòd oportet, quòd unum iudicium generale fiat de tota natura humana insimul, & ita conuenit naturæ humanæ, & operibus eius.

Quòd iudicium generale totius humanæ naturæ requirit resurrectionem generalem insimul omnium hominum. Cap. CCCXXIIII.

ET quoniam humana natura debet consummari per finalem retributionem; & ideo est iudicabilis iudicio retributionis, ideo eo modo debet fieri ultima retributio, quo conuenit humanæ naturæ. Et iō quia ad naturam humanā pertinet corpus & anima, & quia est composita ex natura corporali, & spirituali, quia tres sunt naturæ in uniuerso, ut declaratū fuit in capitulo de natura Angelica. s. corporalis tantùm, spiritualis tantùm, & natura composita ex naturis utrisque; & ista est humana natura: ergo ad naturam humanam pertinent & corpus & anima natura corporalis, & spiritualis; ergo postquam ipsa est iudicabilis, & premiabilis, dēt recipere finalē retributionem tam in corpore, q̄ in anima; & necesse est, ꝙ iudicetur tā in corpore, q̄ in anima insimul, quia anima nō est humana natura: neque corpus est humana natura, sed utrunque insimul coniunctum. Et ideo quia hō est iudicabilis, necesse est, ꝙ anima reuniatur corpori, & recipiat finalem retributionem; un-

Iudicabimur in corpore, & anima.

de meruit,uel demeruit non in corpore tantũ, nec in ani ma tantum,sed in corpore,& anima simul,ergo simul in corpore,& in anima debet iudicari, & præmiari,uel puniri finaliter; in corpore, & in anima simul debet recipere suam ultimam, & finalem retributionem, quãuis enim anima statim dum exit de corpore,uel præmietur in cœlo,uel punietur in Purgatorio, uel damnetur in inferno, tamen nõ est completa retributio,nec finalis,nisi anima iterum uniatur corpori,quia anima non est homo,neque corpus est homo. Et quia iudicium uniuersale, & retributio finalis debet fieri in tota natura humana,sequitur ex necessitate,quòd tota natura humana debet resurgere in corpore, & in anima, & ꝙ quælibet anima recuperabit suum proprium corpus;& sic quilibet homo est pars humanæ naturæ, ut compareat in ultimo, & finali iudicio, quod respicit totam naturam, & totam communitatem homini inquantum sunt homines;ut sic tota natura humana cum omnibus partibus suis completa sit simul, & nihil ei deficiat. Ergo simul colligata sunt iudicium uniuersale, & resurrectio mortuorum generalis. Et hoc idem requirit complementum uniuersi,quod constat ex tribus naturis,ut dictum est.Ergo quum natura corporalis tantùm,& natura spiritualis tantùm,manent in æternum,conuenit, & necesse est, ꝙ natura composita ab utrisque etiam maneat in ęternum.Et quia in humana natura fit quędam separatio istarum duarum naturarum ꝑ mortem; sequitur, ꝙ in uniuersali, & finali retributione, in qua omnia,& singula complebuntur,tota humana natura reintegrabitur tam in corpore, quã in anima,sed nõ in eodem statu; sed secundum exigentiam meritorum,& demeritorum,quia hoc requirit ordo uniuersi. Igitur ordo,& complementum totius uniuersi,requirit, ꝙ fiat uniuersalis resurrectio; & completa retributio omnium meritorum,& demeritorum:& nihil remaneat impunitum, & nihil irremuneratum, usque ad minimum quadrantẽ. Ordo & complementum uniuersi etiam requirit, ꝙ sint

Resurrectio,& iudicium erunt simul.

tres naturæ iam dictæ. Ergo ex istis concluditur generalis resurrectio bonorum,& malorum hominũ,quia post quã anima manebit in æternum; necesse ẽ,ꝙ corpus maneat in æternum siue in bono;siue in malo,quia utrunque est ad decorem uniuersi,& pulchritudinem; quia totum erit secundum iudicium rectum , & iustum, in quibus consistit decor, & pulchritudo uniuersi. Vnde non potest esse , ꝙ pars aliqua humanæ naturæ remaneat in æternum, & aliqua non: quia est una natura;& ideo debet tota remanere,uel nihil de ea;& ideo postquã anima remanet perpetuò,necesse est etiam, ꝙ corpus remaneat perpetuò.Nec potest esse,ꝙ aliqua anima recuperet corpus suum , & aliqua non ; quia ordo uniuersi requirit,ꝙ tota humana natura remaneat in ęternum in corpore,& in anima.Et ideo quãuis pueri nõ essent iudicabiles,quia nihil fecerunt ex propriis culpis,neque meruerunt,neque demeruerunt; sed ex aliena culpa contraxerunt culpam , quæ imputatur eis si non sint baptizati,attamen propter uniuersi complementum, necesse erit eos resurgere; quia non solum iudicium uniuersale requirit resurrectionem omnium hominum , sed etiam ordo;& complementum uniuersi requirit hoc.

Corpora resurgentium in æternum manent.

Item etiam iam declaratum est,in cap. de lapsu, ꝙ humana natura in primo statu fuit facta immortalis ; sed mors intrauit propter pœnam, & punitionem primi hominis,ut declaratum est;ita ꝙ si primus homo non peccasset,anima nunquã fuisset separata à corpore,sed totus homo in anima , & corpore finaliter fuisset remuneratus in gloria;& ideo intentio Dei erat,quòd humana natura simul in corpore , & in anima maneret in æternum.Ergo cùm humana natura nõ obstante, ꝙ mors intrauerit propter peccatum,debet recipere ultimam mercedem secundum merita,uel demerita;sequitur, ꝙ integrabitur in corpore,& in anima:quia isto modo Deus ordinauerat,ꝙ in corpore,& ĩ anima æternaliter remuneraretur. Vnde postquã Deus propter peccatum Adæ nõ destruxerat humanam

nam naturam, sed fecit ipsam multiplicari, & crescere,ut patet;sequitur, φ ipse vult quòd de natura humana fiat illud quod ipse finaliter ordinauit, & eo modo quo ordinauit. Et ideo propter primam ordinationem Dei oportet,quòd tota humana natura simul in corpore,& in anima recipiat suam ultimam mercedem.

Præterea quum iam declaratum sit, quòd est necesse, quòd resurrectio fiat; sed quum nos uideamus ad oculũ, quòd homines moriuntur,& tamen non resurgunt;quia uidemus eorum corpora remanere in terra, signum est, quòd expectatur resurrectio generalis omnium insimul; postquam omnes debẽt resurgere: ut iam declaratũ fuit.

Alia ratio.

Item uel nullus resurget, uel omnes resurgent; ergo si aliquis iam resurrexit;argumentum est, quòd omnes resurgent. Sed iam surrexit Christus uerus homo, qui fuit uerè mortuus;ergo etiam omnes resurgent,quia resurrectio debetur humanæ naturæ, nec est impossibile quum iam semel factum est. Sicut enim unus potuit resurgere; ita etiam omnes per eandem uirtutem qua ille resurrexit, poterunt resurgere. Quia surrexit Christus,qui fuit uerè mortuus, & uiuit in corpore & in anima in æternum; hoc certissimum est,& nulli dubium:quia si Christus nõ surrexit à mortuis,sed adhuc mortuus est,tunc quæro unde uenit Christianitas tota, quæ antea non erat,quæ tota fundatur in Christo; & in nomine Christi est fundata; quæ etiam tota credit in Christum, & in nomine Christi facit omnia. Si enim Christus adhuc esset mortuus, quũ fuerit ita crucifixus, & ab inimicis suis occisus; & fuerit summè pauper nihil habens in hoc mundo; quæro quis hominum fuisset ausus prædicare ipsum post mortẽ suã? quæro quis prædicasset ipsum per totum mundum cum tanta fortitudine:quis fuisset ita stultus?Ergo quum uidemus ipsam Christianitatem sic fundatam,sic ordinatam, & regulatam,& sibi totaliter obedientem:& quia scimus ipsum uerè fuisse mortuum,& sepultum,si comparemus omnia quæ sunt secuta post mortem ad ipsam mortem,

Alia ratio.

Eadẽ uirtute qua Christus resurrexit,et nos resurgem⁹.

impossibile esset, quod ipse adhuc esset mortuus: quia nisi ipsemet fecisset omnia illa quæ secuta sunt post mortē suam, nullus alius fecisset. Si enim granum frumēti quod ponitur, & sepelitur in terra, totaliter moriatur, & non reuiuiscat: tunc nihil amplius est de eo super terram, nec se multiplicatur. Si autem fuerit multiplicatum, signū fuit, quòd granum reuixit, & uiuificatū est. Ita similiter postquā uerè mortuus fuit Christus, & sepultus: si non reuixit iterum, nec in eo fuit uirtus per quam resurrexit, sequitur, quòd nulla multiplicatio secuta fuisset post mortem suam. Sed quum ad oculum uideamus Christum fuisse multiplicatum in infinitum post mortem suam, & conuertisset multos homines totaliter post mortē ad seipsum, & ad suam fidem, & amorem, & ad moriendum pro eo: sequitur uerissimè, quòd ipse iterum reuixit, & à mortuis surrexit. Et hoc non potuit fieri nisi in eo fuisset uirtus aliqua, sed non humana: quia corpus non potuit se ipsum facere uiuere, nec aīa potuit suscitare corpus suū: ergo sequitur, quòd ibi erat uirtus Dei, quæ fecit hoc, ergo uirtus diuina suscitauit Christum à mortuis: ergo sequitur, quòd deitas erat cū corpore. Sic ergo postquā de facto Christus surrexit à mortuis: sequitur, ꝙ omnes homines resurgent eadem uirtute, & potentia, per quam ipse resurrexit à mortuis: sed non in eodem statu: quia mēbra sua, & Christiani fideles resurgent ei similes glorificati in corpore, & omnes alii qui fuerunt Christo contrarii, resurgent ei dissimiles; quare sequitur, quòd resurrectio erit generalis: quum ergo causa, & ratio quare resurrectio fieri debeat, maneat antequā homines moriantur quantum ad corpus, sequitur, quòd Deus ad quem pertinet facere ipsam resurrectionem corporum, faciet eam loco, & tempore congruis, & opportunis. Vnde uirtus, & causa resurrectionis ex parte naturę humanæ, est meritum, uel demeritum hominis; quod factum ē per animam simul cum corpore: & etiam complementum uniuersi, & ideo licet homo moriatur, tamen semper meritum, uel demeritum

Virtus Dei suscitauit Christum.

ritum manet: & sic semper remanet causa resurrectionis. Et ideo necessaria est resurrectio corporum: quia alias esset uacuum in uniuerso.

Argumentum, quòd possibile est, quòd de terra iterum formentur eadem corpora quæ prius erant.
Capitulo CCCXXV.

QVod autem de terra iterum formari possint illa eadẽ corpora, quę prius erant, & simul, hoc iam potest manifestari per illa quę iam facta sunt. Certum est enim, quòd Deus creauit ĩ principio innumerabiles species creaturarum de una & eadem terra, quia omnes species herbarum, arborum, & animalium, & corpora hominum formata sunt ab una, & eadem terra. Si ergo potuit hoc fieri, quare non poterit fieri ut de eadem terra, seu de eisdem pulueribus, ex quibus compositum erat quodlibet corpus humanum: iterum fiat idem corpus? ita quòd quodlibet corpus fiat de suis propriis pulueribus in quibus resolutum fuit, & hoc per potentiam, & uirtutem, & uoluntatem Dei: maximè, quia iustitia Dei hoc requirit. Ita enim possibile est, quòd corpus humanũ fiat de suis propriis pulueribus: sicut fuit possibile, quòd fiebat de terra: quando non erat. Et si fuit possibile tot corpora hominum formari, quando non erant: quare non possunt eadem corpora reformari per manum Dei? Si enim fieri potuit, quòd aliqua corpora essent incorruptibilia; sicut sunt corpora cœlestia: quare fieri non poterit, ut corpora hominum fierent incorruptibilia per manũ Dei? Si enim Deus fecit mundum, & hominem quando non erant ex sola sua bonitate, & ex solo beneplacito suo, quare etiam non reformabit corpora humana iterũ iustitia requirente, & meritis, & demeritis hoc requirentibus, & clamãtibus, & ordine uniuersi hoc requirente? Ergo uidetur,

quòd imposſibile eſt, quin Deus faciat reſurrectionẽ generalem corporum omnium hominum poſtquã iuſtitia, merita,& demerita hoc poſtulant, & requirunt: & ſimiliter complementum uniuerſi hoc requirit, & etiam quia ipſe non poteſt negare ſibiipſi, quod ubi conuenit quin hoc faciat.

Quòd iudicium uniuerſale cum conditionibus oſtenditur de neceſſitate eſſe facturum ex parte honoris,& conuenientiæ Dei. *Cap.* CCCXXVI.

Declaratum eſt autem, ꝙ uniuerſale iudicium cum reſurrectione uniuerſali eſt uenturum in uniuerſo;& hoc ex parte humanę naturę,quia ita conuenit ei; ſed nunc oſtendetur hoc idem ex parte honoris Dei, ꝙ de neceſſitate fiet. Vnde neceſſe eſt,quòd iudicium retributionis fiat ſiue in generali,ſiue in ſpirituali,uel in particulari,& hæc eſt radix. Quia enim Deus ex ſuo beneplacito,nullo requirẽte,fecit humanam naturam quum non eſſet, multo magis faciet debitam retributionem;& hoc quia merita, & demerita hoc requirunt,& totum uniuerſum clamat. Et ideo quaſi coactus, & requiſitus Deus,oportet quòd faciat iudicium retributionis;ut ſic tribuatur unicuique quod ſuum eſt,& debetur ei;& completo iudicio,talis retributio maneat in æternum. Et hoc nullus poteſt facere niſi Deus, quia nullus poteſt correſpondere meritis, & demeritis, nec poteſt cognoſcere quomodo merita,& demerita debeant iudicari; quum ipſe ſolus ſit ſcrutator cordium,& etiam nõ poteſt aliquis iudex retribuere in æternum omnibus bonis, & malis, quia nullus eſt ab æterno, nec habet unde,niſi ſolus Deus. Et quoniam iudicium finalis retributionis eſt opus ſolius Dei extra ſe; ut iam declaratum eſt in capitulo de honore Dei; & quia quicquid operatur Deus extra ſe, operatur ad honorem ſuum, & ad laudem, & ad gloriam

riam suam; & quia iudicium finalis retributionis est ultimum opus Dei circa humanam naturam, quia ibi fit totum complementum; ideo oportet, quòd in suo ultimo opere Deus operetur manifestando honorem suæ potestatis, suæ sapientiæ, & suæ iustitiæ. Vnde dare unicuique quod suum est, est maximæ potentiæ, & maximæ sapientiæ, & est maximæ iustitiæ; & ideo necesse est, quòd ueniat ad tantum honorem, & laudem, & gloriam suæ potestatis, suæ sapientiæ, & suæ iustitiæ, quòd non possit esse maior; & ideo oportet, ꝙ in tali opere iudiciali manifestetur in summa sua sapientia, & sua maiestas, & iustitia, ac rectitudo ueritatis. Hoc autem non fieret si de quolibet homine fieret iudicium particulare, & secretum; & ideo necesse est, ꝙ Deus faciat ultimum iudicium finalis retributionis coram omni creatura, quæ potest cognoscere, & iudicare, ut omnis creatura testetur, & cognoscat suum iudicium esse rectissimum, & iustissimum, & rectè eum iudicare. Et ideo necesse est, quòd fiat uniuersale iudiciũ in quo principaliter omnis creatura rationabilis intersit, & uideat, & clarissimè cognoscat iudicium Dei esse uerissimum, & iustissimum. Et quia istud iudicium debet esse honorabilissimum, & perfectissimum: ita, quòd ei nihil deficiat de his quæ pertinent ad iudicium; ideo oportebit, ꝙ in isto iudicio fiant manifestissimæ declarationes omnium meritorum, & demeritorum; & etiam ferantur sententiæ irreuocabiles secundum exigentiam meritorum, & demeritorum, & finaliter fiant iustissimæ retributiones præmiorum, & stipendiorum: quia iudicium finale requirit istud, ut in declarationibus meritorum manifestetur rectitudo ueritatis, & in sententiis irreuocabilibus manifestetur auctoritas, & summitas potestatis, & maiestatis; & in retributionibus pręmiorum, & stipendiorum manifestetur plenitudo suæ iustitię, & bonitatis. Et quia radix retributionis, & remunerationis est intentio occulta cuiuslibet in corde, & secundum talem intentionem debet fieri iudicium, & remuneratio; ideo ut fiat a-

Quæ operãtur Deus ab extra facit ad honorem suum.

In iudicio declarabuntur omnia merita, & demerita.

pertissima,& lucidissima declaratio meritorum,& deme ritorum,necesse est, ꝙ corda,& intentiones, & cogitatio nes,& consilia secreta cordium clarissimè manifestentur, & uideantur,& cognoscantur ab omnibus;& ideo necesse est,ꝙ conscientia secreta cuiuslibet non solum sibimet sit manifesta,immo aliis etiam. Et sic oportebit,ꝙ liber vniuscuiusque conscientiæ aperiatur;& omnia merita,& demerita in qualibet conscientia apertissimè , & clarissimè cognoscantur . Et sic necesse erit , ꝙ omnia facta , & opera cuiuslibet scripta sint in conscientia,ut sic quilibet cognoscat tanta certitudine, tanta ueritate, omnia opera,& facta,tam propria,quàm aliorum,ꝙ non possit esse maior certitudo . Et ideo quia nihil magis certum cuilibet , quàm eius propria conscientia, quia nihil est ei magis præsens ; ideo oportebit, ꝙ in conscientia relucebunt omnia opera,& facta, & intentiones, ut sic fiat apertissima declaratio omnium meritorum, & demeritorum:ut sic omnes iudicent , & clarissimè cognoscant ueritatem, & æquitatem, ac rectitudinem iudiciorum Dei , ut sic unusquisque perfectè sciat,& cognoscat,ꝙ ipse sit iustè remuneratus secundum sua merita,uel demerita,& non solum de seipso, sed de quocunque alio. Et quoniam iusto iudicio oportebit,ꝙ feratur sententia finalis iuxta exigentiam meritorum , & demeritorum : & quia non possunt esse ibi nisi duæ partes , scilicet bonorum , & malorum: ideo necesse est , ꝙ ibi sint duæ sententię, una pro bonis, & alia pro malis.Et quia istud iudicium fiet ad honorem, & gloriam potestatis , & maiestatis Dei: ideo oportebit, ꝙ fiat cum tanta solennitate , & magnificentia , ꝙ non possit cogitari maior. Et quia honor potestatis est, ꝙ timeatur ab omnibus, & maximè potestas iudiciaria,quæ de se importat terrorem , & timorem , ideo oportebit,ꝙ ostendat in iudicio uniuersali , & finali tantam potestatem,& tantam maiestatem , ꝙ non possit maior, & potentior manifestari. Et ideo necesse erit, ꝙ in illo iudicio fiant omnia illa quę possunt facere potestatē illam timeri:

Consilia cordium cō sciētiarum oībus manifestabuntur.

Tantum erunt duæ sententiæ.

ri:quia Deus est summè timendus,& maximè tanquā iudex:& ideo oportebit, ꝙ in ipso iudicio appareat ut summè timendus tanquā iudex,ut sic omnis creatura in summo timeat eum tanquā iudicem:quia iudex,inquantum judex,debet timeri;& ideo summus iudex,summè timeri debet, & maximè quando præsentialiter iudicat : & ideo tale iudicium maximè timendum est, & summè terribile : quia tale iudicium fiet, ut fieri debet, & nihil poterit deficere de his quæ pertinent ad iudicium ; ideo oportebit, ꝙ in iudicio tanti iudicis sit tantus terror,& tremor, ut non possit esse maior : & hoc etiam requirit contemptus malorum hominum, qui Deum contempserunt,& eius mandata, & non timuerunt Deum offendere, ut scilicet nunc in summo timeant ipsum tanquam iudicem. Et ideo omnes culpabiles tantum tunc timebunt, quòd non possit excogitari, sed boni qui ipsum timuerunt offendere,& sunt sine culpa,ideo quamuis ipsum timeant, tunc tamen propter timorem tunc non affligentur,quia securi erunt de liberatione. Sic ergo considerando honorem Dei,& opus iudicii finale,poterimus cōsiderare omnes conditiones, quę poterunt esse in illo ultimo iudicio, & applicare ad gloriam, laudem,& honorem maiestatis diuinæ,quia istud erit ultimum opus Dei:& ideo purissimum,honorabilissimum,excellentissimum,& solenissimum,& summè magnificum super omnia opera quę fieri possunt, maximè quia iudicium de se importat honorem,& de sua propria natura super omnia opera pertinet ad honorem. Et quia Deo maximè conuenit honor, laus, & gloria: ideo per consequens sibi maximè conuenit facere iudicium,quia est opus honoris. Et sic honor Dei de necessitate cōcludit iudicium uniuersale esse uenturum,& concludit omnes conditiones ipsius iudicii.

Maximus terror, & timor erit in iudicio.

Quòd

Quòd auctoritas infallibilis libri scripturæ, seu libri Dei, etiam dicit iudicium uniuersale esse futurum, cui in summo est credendum. Cap. CCCXXVII.

Joan. 5.

ET quoniam iam declaratum fuit, ꝙ duo sunt libri, scilicet liber naturæ, & liber scripturæ, & uterque est Dei: & ambo concordant, ideo quia iam probatum est, ꝙ liber scripturæ, scilicet Biblia, est liber Dei, & ꝙ ei est summè credendum simpliciter, eo ꝙ in ea sunt uerba Dei: ideo quia liber scripturę in utroque testamento dicit, & affirmat iudicium uniuersale esse futurum, & dicit formam, & modum qualiter fiet, quis erit iudex vniuersalis omnium: quoniam nouum Testamētum dicit, & affirmat Iesum Christū, qui est Deus & homo, & uerus filius Dei, ut iam declaratum est, ꝙ est uerus iudex uniuersalis omnium. Nam ipse loquitur de se ipso, dicens; Pater dedit filio iudicium facere, & dedit potestatem omnis carnis, quia filius hominis est: ita dicit se uenturum, & ipse resuscitabit mortuos, & reddet unicuique secundum opera sua siue bona, siue mala. Sic ergo tam ex auctoritate libri creaturarum, qui non mentitur, quàm ex auctoritate scripturarum, quę est auctoritas infallibilis Dei, quæ certior existit omni re, & omni ratione, cōcluditur iudiciū uniuersale absq; aliquo dubio esse uenturum cum resurrectione uniuersali omniū hominū.

De comparatione illius diei ad omnes alios dies præcedentes. Cap. CCCXXVIII.

ET quoniam dies iudicii erit ultima dies, & finis omnium dierum pręcedentiū, & in illa die omnia opera, & facta dierum præcedētium ab initio mundi congregabuntur, & apparebunt in simul, & suam mercedem recipient: ideo illa dies comparatur

ratur ad alios dies præcedentes, sic uniuersale ad particula re, sicut totum ad partes, quia illa dies iudicii erit uniuersalis dies, & continebit in se omnes alios dies præcedentes in uirtute, quia omnes sunt partes eius, & omnes dies non erunt nisi dies una, quia omnia opera facta à principio mundi in omnibus diebus præcedentibus usque ad illum diem congregabuntur in illo die, & simul erunt, & apparebunt, & discutientur, & iudicabuntur, & præmiabuntur uel ad bonum, uel ad malum, & quicquid diuisim factum est in aliis diebus omnibus totum erit simul in illa die. Et ideo illa dies iudicii sola erit maior, quã omnes alii dies præcedentes, & ualebit tantum sicut alii dies: quia omnia opera aliorum dierum erunt in illa die, & etiam quia Deus tantum, uel plus operabitur in illa die, quàm in aliis diebus præcedentibus, quia simul resuscitabit, & reficiet in illa die omnes homines, quos diuisim in aliis diebus præcedentibus à principio mundi fecit, & faciet eos immortales, quantum ad corpus, licet nõ in eodem statu, sed secundum merita, & demerita. Et ideo illa dies erit solius Dei, quia solus Deus operabitur in illa die, & homines nihil operabuntur: quia alii dies præcedentes fuerunt dies hominum, quia dati erant hominibus ad operandum, quia in illa die fiet ultimum opus Dei, & omnes creaturę cessabunt operari. Ecce ergo diuisionem dierum, quia ultima dies erit dies Domini, & omnes alii dies erant dies hominum, & hoc propter opera. Et quia illa dies Domini; ideo erit maxima, & nobilissima dies. Et etiam quia illa dies est solius Dei, sicut alii dies fuerunt hominum: ideo sicut homines usque ad illum diem operabuntur, & amplius nihil operabuntur, sed solum operis sui, & laboris mercedem accipient: ita etiam post illum diẽ Deus nihil operabitur amplius, quia illa erit sua: & ideo necesse est, quòd omnia opera sua consummentur in illa die. Et ideo necesse erit, quòd in illa die Deus ostendat opera suæ potestatis, & sapientiæ, iustitiæ, & bonitatis in summo, quia nihil amplius operabitur, & ideo

Omnes dies mundi sunt partes ultimæ diei.

Vltima dies erit dies Domini.

opor-

oportebit, quòd tunc in illa die operetur tantum quantum fieri poterit ad laudem, gloriam, & honorē suæ summæ potestatis, & maiestatis, & suę summæ iustitię, & suę summæ sapiētiæ. Et sic in illa die necesse erit, quòd Deus ostendat gloriam suam, & magnificentiā maiestatis suæ in operibus suis, & ostēdat se esse Dominum, & iudicem omnium. Et quia illa dies erit sola Dei, & omnia opera eius claudentur in illa die, sicut opera hominum clausa fuerunt in aliis diebus, ex eo oportet, quòd opera illius diei sint summi timoris, & amoris: summi amoris ad electos, summi timoris ad reprobos. Et sic dies illa erit finis, & perfectio, & complementum omnium dierum; & ideo omnes dies respiciunt, & currunt ad illum diem, tanquā ad suum complemētum, & finem omnium dierum, quia omnes dies respiciunt mercedem, & retributionem suam in illa die. Et etiā illa dies est causa omnium dierum aliorum, & omnes alii dies essent frustra, & uacui, si non ueniret illa dies, & ideo omnes dies expectant quasi naturaliter illum diem. Et sicut graue, naturaliter desiderat centrum, & omnes partes terrę, ita omnes dies tendunt ad unum ultimum diem, quæ ē dies iudicii, & erit omnium dierū finis, & consummatio, & dies retributionis, & quietis, ad quem omnes facti sunt. Sicut ergo opus Dei erit complemētum omnium operum hominum, ita illa dies erit complementum dierum hominum.

Deus necesse ostendet maiestatem suam.

Vltima dies ē causa omnium dierū.

De memoria illius diei. Cap. CCCXXIX.

ET quoniam omnia opera omnium dierum respiciunt opus illius diei, & diem illum expectant, quia necesse est, quòd omnia opera præcedentium dierum coniungantur cum opere illius diei, sicut corpus cū anima, & materia cum forma, quia opera dierum precedentium dicuntur opera meriti, & demeriti: & opus illius diei est opus retributionis, & præmii,

præmii,ac approbationis,& reprobationis,& quia de ne cessitate opera omnium dierum apparebunt in illa die, quia aliter essent uacua,ut scilicet iudicentur,& discutian tur, & ut recipiant mercedem suam eis conuenientem, ideo memoria illius diei debet esse continua omnibus ho minibus quæ debent operari, & sunt operatores omniũ operum,quæ in illa die apparebunt,quia illa dies erit pro pter opera hominum ad dandum complementum eis.Et ideo cùm opus cuiuslibet respicit opus illius diei,debet il la dies continuè esse in memoria in opere cuiuslibet diei. Vnde quum hoc sit liber ad operandum bonum,uel ma lum, & non operetur ex necessitate, & magis inclinatur ad malum, quàm ad bonum, necessaria est in eo conti- nua memoria illius diei, ut exercitetur usque ad ultimũ de potentia ad operandum bonum,& ad fugiendum ma lũ, ut sic continua memoria illius diei expellat ab eo om nem negligentiam, & generet in eo maximam diligen- tiam. Et sic memoria illius diei est stimulus pungens,& stimulans hominem ad bene operandum. Vbi autem nõ est memoria illius diei,ibi non potest esse bonum opus, siue bona intentio, quia unusquisque operatur propter finem,& retributionem. Omnis enim artifex quum cogi tat, quòd opera suæ artis uenient ad iudicium,& examẽ aliorum, tunc operabitur meliori modo quo potest, sic homo cogitans illum diem in quo omnia opera sua iudi cabuntur, & examinabuntur, operabitur meliori modo quo poterit,aliter erit piger, & negligẽs. Nam opera eius non examinabuntur ab aliquo,qui põt errare,sed à sum mo iudice, qui scit cogitationes hominum,& qui nõ po test in aliquo numero errare. Et sic memoria illius diei est maximę influentiæ,& maximæ uirtutis ad bene ope randum,& secundum quod erit maior,uel minor memo ria,secundum hoc plus,uel minus influit: si autem nulla memoria,nihil influet, & sic nullum opus erit bonum. Item illa dies etiam debet esse cõtinua in memoria,quia erit maxima,& solennissima inter omnes dies,& erit dies

Dies iudicii sit semper in memoria.

Dies iudicij est stimulus bonorum.

Domini

Domini pura, & ideo est digna haberi in memoria, aliter est maximus contemptus Dei, si homo non habuerit in continua memoria diem suum, & de illo summo opere quod faciet in illa die circa humanum genus. Sic ergo propter maximam utilitatem, & ad fugiendum cōtemptum Dei, maximè est necessaria memoria cōtinua illius diei. Sunt autem tres dies principales, quos homo debet habere in memoria continua, scilicet dies suæ natiuitatis, suæ mortis, & dies iudicii. Dies natiuitatis est principium: dies mortis, medium: & dies iudicii est finis. Isti tres dies claudunt omnem hominem, & habent se proportionabiliter, quia antequam sint isti dies, sunt incertissimi, & nemo scit, nec est certus de eis antequam sint; nullus est certus de natiuitate, antequam sit natus. Item sicut nihil certius morte, ita nihil certius debet esse iudicio, & nihil incertius, quàm hora eius.

De finali executione iudicij, & generali separatione bonorum, & malorum. Cap. CCCXXIX.

FActo autem, & completo iudicio uniuersali, tūc necesse est, quòd fiant duæ congregationes, & duæ societates de natura humana, & ꝙ omnes boni faciant unam societatē, & omnes mali faciant aliam societatem, & sic erunt duo societates oppositæ adinuicem. Et quia etiam natura Angelica iam à principio mundi fuit diuisa in duæ societates oppositas, ut declaratum est: & quia primus Angelus, qui cecidit de cœlo, est caput malorum Angelorum, qui sunt membra eius, & similiter mali homines sunt incorporati diabolo, & sunt membra eius, ut declaratum est, quia omnes homines, qui non sunt membra Christi, sunt de necessitate membra diaboli, & ideo simul & semel tam societas malorum Angelorum, quàm malorum hominum descēdit ad locum sibi proprium, & cōuenientem, scilicet ad centrum

trum

trum terræ, ubi est infernus, ut in æternum puniantur, & tormententur: in qua societate primus Angelus erit caput, & princeps. Et sic mali homines tam in corpore, quàm in anima punietur æternaliter, ut iam declaratum est in cap. de tristitia ad plenum: & sic tam mali Angeli, quàm mali homines habebunt unum caput æternaliter. Sicut autem mali Angeli, & mali homines faciũt unum corpus, & unam societatem: ita boni Angeli, & boni homines, faciunt unam societatem, & unum corpus, cuius Christus est caput. Et sicut primus Angelus cum tota sua societate, descendet ad suam ciuitatem infra terram: ita Christus cum sua societate, tam Angelorum bonorũ, quàm hominum glorificatorum in corpore, & in anima, ascendet ad suam ciuitatem cœlestem, scilicet in cœlum, ubi erunt gaudia infinita, & incomprehẽsibilia, quæ sunt declarata in cap. de gaudio. Sicut ergo omnes adhærentes diabolo habebunt tormenta infinita, & inexcogitabilia in æternum cum eo, ita boni, qui cum Christo adhæserunt, habebunt gaudia infinita, & inexcogitabilia in æternum. Ad quæ dignetur nos perducere Iesus Christus filius Dei, rex æternæ gloriç, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

FINIS.

VENETIIS,
Apud Franciscum Zilettum. 1581.